

PETRU TODORAN

COROANA DE MARTIR

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TODORAN, PETRU

Coroana de martir / Petru Tudoran. - Galați : Editura
Arhiepiscopiei Dunării de Jos, 2018

ISBN 978-606-8890-13-5

821.135.1

PETRU TODORAN

COROANA DE MARTIR

Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos
Galați, 2018

COROANA DE MARTIR

– UN BILDUNGSROMAN RELIGIOS

Intro lume marcată de nefiresc, de experiențe hedoniste dintre cele mai bizare, de aplecare spre teme care împrăstie viața și o debusolează, romanul domnului Petru Todoran, dedicat unui sfânt născădean care a trăit în urmă cu trei secole, pare o experiență desuetă și inutilă, mai ales că trecutul românesc este din ce în ce mai mult pus la index ori denaturat până la grotesc. Și totuși... un astfel de experiment literar este înviorător; dă speranță și scoate la lumină pilde de viață autentică, marcând borne existențiale ale poporului nostru, prin raportarea la valori de netăgăduit, singurele în măsură să dea direcția clară a viitorului, asigurând, în același timp, continuitatea cu trecutul, coloana ființială a unui neam.

Cartea aparține genului de roman istoric, autorul zugrăvește biografia Sfântului Mucenic Atanasie Todoran din Bichiș, unul – de fapt primul – din rândul Sfinților Martiri și Mărturisitori născădeni, canonizați de Biserica Ortodoxă Română în anul 2007, cu prăznuire la 12 noiembrie. Sfântul Atanasie a fost martirizat pentru refuzul de a se uni cu Biserica Romano-Catolică în anul 1763, prin tragerea pe roată, la vârsta de 104 ani. Și-a dat viața pentru un ideal măreț, pentru credința ortodoxă, preferând să moară în chinuri sfâșietoare, la vârstă centenară, martiriul său și al tovarășilor de arme în perioadă medievală românească nefiind cu nimic mai prejos decât cel al marilor nume de sfinți mucenici din veacurile primare, care

populează calendarele și sinaxarele Bisericii dreptmăritoare de astăzi.

DI Petru Todoran mărturisea, într-o scrisoare adresată Înaltpreasfințitului Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos, că *povestirea sa* „este o relatare imaginară a vieții acestui sfânt martir român, despre care istoria consemnează puține date exacte, certe fiind anul când a fost executat pentru vina ce i s-a adus, precum și anul când a fost eliberat din funcția de căpitan în garda Curții Domnești a Moldovei, cu care prilej a fost împrumutat de domnitorul Moldovei, Mihai Racoviță, cu o moșie în ținutul Neamțului, primind și hrisov de răzeș domnesc” și că, datorită canonizării sale de către Biserica Ortodoxă Română, a construit „imaginar o viață trăită ca mirean, ostaș, căsătorit, cu copii, cu o conduită de creștin profund credincios, care merge până la sacrificiu pentru apărarea credinței sale”.

Dăruit de Dumnezeu cu har scriitoricesc, imaginația bogată îl ajută pe autor să întregească, în chip fericit și plăcut lectorului, hiatusurile din viața Sfântului Atanasie, fără a încălca inutil țesătura narațiunii cu amănunte care ar fi îngreuiat parcurgerea cu atenție a cărții; se recunosc ușor influențele sadoveniene în construcția episoadelor biografice, împletite cu accente izvorâte din opera lui Alexandre Dumas-tatăl și, de ce nu, cu similitudini din Victor Hugo, dacă ne raportăm, când citim povestea de răzbunare din romanul domnului Todoran, la relația dintre Jean Valjean și inspectorul Javert, personaje ale celebrului roman „Mizerabilii”.

Pe canavaua datelor biografice sigure, cunoscute până acum, autorul brodează o biografie fictivă, bine încadrată în contextul istoric al perioadei când a trăit Sf. Atanasie Todoran (1659-1763). Lectura este captivantă, iar limbajul este presărat de regionalisme și arhaisme, prin care autorul dorește să creeze atmosfera lexicală proprie cotidianului secolelor XVII-XVIII, în zona Năsăudului și a Moldovei de peste munți.

Fără îndoială, autorul are talent literar și este un povestitor care încântă printr-o frazare expresivă, cu focalizare atență pe detalii, utilizând variate procedee stilistice adecvate și transpunând într-un limbaj deloc prețios ideile și imaginile construite din cuvinte bine alese, pe care le îndreaptă către cititor. Am remarcat, de asemenea – și această observație reprezintă o pledoarie favorabilă lucrării, în ansamblul ei – că autorul nu impietează cu nimic, prin afirmațiile sale, aura de sfințenie a Sf. Atanasie Todoran; doar că multe din construcțiile sale imaginare, cum am arătat mai sus, nu au suport în istoria cunoscută a vieții mucenicului născădean. Este, totuși, vorba de un roman și nu de un volum hagiografic!

Fără îndoială, cartea domnului Petru Todoran este un bildungsroman religios. Ni se prezintă un bărbat – comandantul de oști Atanasie Todoran – încercat în viață, de o noblete a sufletului duioasă, dar plină de dârzenie, un om de o seriozitate respectabilă, care nu face rabat de la îndatoririle sale, plin de un curaj măsurat, respectuos cu cei care apără valorile eterne ce caracterizează un creștin adevărat, responsabil până la jertfă față de asumarea îndatoririlor publice, slujitor credincios al domnilor care-i respectă, la rândul lor, verticalitatea și virtuțile sale, un *pater familias* de așezat în rama veșnicei recunoștințe, un oștean viteaz, priceput și de nădejde, un conducător care se poartă cu cei de sub comanda sa nu ca un stăpân, ci ca un părinte protector. Nimic exagerat în toată această portretizare răspândită în sutele de pagini ale romanului. De aceea spuneam, cu amărăciune, la început, că o astfel de radiografie de epocă nu-și găsește corespondent în modelul de conducător și de funcționar public în vremurile pe care le trăim; fără accente de paseism, resimțim totuși nevoia imperioasă a asanării „modelelor” ce au rol public decisiv în viața societății de astăzi.

Ce minunat ar fi dacă și în vremea noastră am putea auzi cât mai des, la adresa unor conaționali, cuvinte memorabile

precum cele pe care învățatul voievod moldovean Dimitrie Cantemir i le adresează Sfântului Atanasie, înainte ca domnitorul să plece în bejenia sa de la curtea țarului Petru cel Mare:

– Ai slujit cu cinste Moldova și pe domnitorii ei, așa cum te-ai legat cu jurământ în fața Cerului și a lui vodă Mihai Racoviță. Ai fost cinstit și netemător să spui adevărul. Ai dat înapoi când am vrut să te folosesc la altfel de slujbe decât cele ostășești. Mai întâi m-am supărat, apoi am înțeles că domnia ta, căpitane, ești ca o stâncă ce nu poate fi zdrobită prea ușor. Ți-ai făcut oaste din oameni simpli, săraci și fără căpătâi, și ai știut să le fii aces-tora și mamă și tată. Urmează-ți legământul, împreună cu dra-gonii tăi. Sluiți Moldova, că după voi și alții vor înțelege cum să fie de folos țării. Dumnezeu să te ocrotească, drag căpitan al meu! Dumnezeu să aibă grijă și de voi, oșteni!

Autorul își poartă protagonistul romanului său pe spații geografice largi, de la Bichigiu, cetatea Bistriței, Alba Iulia, până la Buda, București, Viena, orașe din Ucraina și Polonia, Iași, Cetatea Neamțului, Galați... și-i intersectează biografia cu a Sfântului Mitropolit Sava Brancovici, a fratelui acestuia, cărturarul Gheorghe Brancovici ș. a.

Scena martirajului bărbaților nășăudeni la Salva, în 12 noiembrie 1763, este impresionantă. Autorul reușește să transmită, ca într-o peliculă cinematografică demnă de Oscar, trăirile și atmosfera acelei zile care a fost înscrisă mai târziu în calendarul prăznuirilor anuale. Dar și uvertura acestei întâmplări, atitudinea lui „moș Tănase Todoran“, bătrânul de 104 ani, prin care l-a înfruntat pe general Bukow, în fața grănicerilor nășăudeni, petrecută cu șase luni în urmă, când le-a cerut tovarășilor de arme să refuze jurământul față de Curtea de la Viena, fiindcă „înalta împărăteasă“ le-a înșelat așteptările și le-a batjocorit credința este la fel de admirabil construită de condeii domnului Petru Todoran.

Romanul se citește cu sufletul la gură, cu dorința de a afla ce urmează, cu bucuria urmării unui personaj care te fasci-

nează prin nimic altceva decât prin firescul trăirii unei vieți adevărate.

Un astfel de gen literar-religios a mai fost abordat în literatura religioasă de la noi. Amintesc aici *Viețile sfinților* publicate la Editura Cugetarea (București, 1934), prelucrate literar de către tecuceanul Al. Lascarov-Moldovanu, despre care prof. univ. G. Mihăilă scria în urmă cu 15 ani că autorul respectiv „a oferit cititorilor săi o lectură edificatoare, profund morală, nu o dată cu elemente legendare, într-un stil care păstrează parfumul vechilor texte românești” (*Cuvânt înainte*, în vol. „*Viețile sfinților*”, vol. I, Editura Artemis, București, 1992); romanul *Voievodul* (despre Sf. Voievod martir Constantin Brâncoveanu), Editura Cartea Românească, București, 1973, scris de pr. Emanoil Copăcianu și istoricul George Potra; romanul religios *Maria Magdalena* semnat de preotul Emanoil Copăcianu, membru al Uniunii Scriitorilor din România, publicat în foileton, în revista *Mitropolia Banatului* în anul 1988 (și ulterior în mai multe ediții), precum și multe altele.

Recunoscător Înaltpreasfințitului Părinte Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos, care mi-a încredințat sarcina de a prefața acest roman de suflet, felicit din toată inima pe părințele cărții, dl Petru Todoran, și îmi exprim, fără rezerve, convingerea că și cititorii vor fi încântați de o lectură fascinantă și utilă.

Pr. Eugen Drăgoi,
parohia „Înălțarea Domnului”, Galați

PARTEA I
TINEREȚEA

CAPITOLUL 1

FOC SUB COPITELE CAILOR

– Tănaseeeee! Tănaseeeee! Tănaaaaseeeee!

Fetița striga prelung, insistent. Fratele trebuia să răspundă cât se poate de repede „da”, cât se poate de repede. Și, într-adevăr, de după coama dealului apăru, năprasnic, mai întâi o căpriță albă, săltând când la stânga, când la dreapta, iar în urma ei băiatul, cel chemat cu numele Tănase.

– Mărioarăăă, deschide poarta, să intre Behățina în ogradă!

Băiatul, de 10 sau 11 anișori, doar cu o cămașă țărănească pe el, desculț, alerga pe coastă după căprița ce behăia jucăușă, nelăsându-se prinsă. Coasta dealului nu avea prăvăliș prea mare, dar, în goană să prindă animăluțul ce sălta peste gropi și dâmbulețe, băiatul putea oricând să se împiedice și să tragă o căzătură aducătoare de o vânătaie urâtă.

Rezemată cu mâinile de gardul din nuiiele de alun din spațele casei, Mărioara, o copilă de opt sau nouă anișori, privea cu sufletul la gură cum fratele mai mare iar se purta ca un prost: iar avea să ia bătaie de la tata Dănilă dacă mama lor, Anica, se va plânge că Behățina nu are lapte.

– Că, măi, omule, băiatului ăsta chiar nu poți să-i aduci mintea la cap? Tătă ziua aleargă după căprița asta de n-are când, săraca de ea, să smulgă două guri de iarbă, că el trebuie să o pună pe goană. De ce, mă, Tănăsie, de ce vrei să omori căprița asta, nu vezi ce frumușică îi? Și ce bun îi laptele ei! Că numai pe ea o avem, că vaca am dat-o la ciurdă¹, pe Țâbleș,

1. Ciurdă = cireadă (regionalism).

să facă până la toamnă caș bun, să avem ce mânca la iarnă. Acuma, cât lapte o dat Behățina ta o să o bem noi, adică tu nu primești nici măcar o gură, drept pedeapsă. Du-te și paște iar-bă de pe deal și mănă în loc de lapte, alergatul ce ești!

Scena aceasta, a supărării mamei Anica, se repeta tot mai des, de la o vreme. Însă altul era rostul pedepsei pe gura de lapte, porția ce i s-ar fi cuvenit lui, adică celui ce avea toată grija și răspunderea pentru căpriță cât îi vara de lungă. Tănase vedea, dar nu se revolta, chiar era de acord cu mama pentru ce făcea ea. Că laptele cuvenit lui Tănăsie îl dădea Mărioarei, nu chiar tot, mai uita mama Anica la vedere, pe colțul cuptorului, o ulcică de lapte pe care băiatul îl sorbea din două înghițituri. Că și Tănăsie se uita, cu îngrijorare, spre Mărioara, surioara lui, cât îi de slabă și galbenă la chip. Ce boală o fi având? Baba Sofronia, doftoroaia satului, spunea că are viermi la burtă, că de aia-i slabă și slută. Dar niciun leac al ei nu fusese de folos, așa că biata mamă se gândea să o ducă la măicuțe, la mănăstire, pentru leac. Spuneau vecinele că acolo, la Năsăud, la mănăstirea cea mare, ar fi o maică bătrână tare pricepută la tot felul de ierburi, ba și la deochi. Când i-a spus lui Dănilă, bărbatu-său, că să facă bine să o ducă pe fată la mănăstirea de călugărițe catolice, la Năsăud, ca să-i dea leac bun Mărioarei, acesta a sărit ca ars.

– Ești bolundă², muiere? Ce să cătăm noi la papistași? Să ne dea otravă? Că nu știi ce prigoană au pus pe noi, ortodocșii? Dacă o ducem pe fată acolo, la maicile acelea, ele nu se vor uita la ea decât dacă se botează catolică, altfel poate să și moară și nu-i dau nicio lingură de apă măcar.

Ăsta era necazul părinților lui Tănase, dar și al lui. Mărioara era bolnavă, n-avea poftă de mâncare, n-avea putere și vlagă, sărăcuța! Că Mărioara era îngerul lui, în toată seara când se așeza în genunchi, cu mâinile împreunate și ochii

2. Bolundă = nebună (regionalism).

ridicați spre icoana veche, afumată, din colțul dinspre răsărit al casei, el spunând, în astfel de momente, bolborosit: „Înger, îngerășul meu, care mi te-a dat Dumnezeu și Mărioară nume ți-o pus...” și se ruga fierbinte, uneori cu lacrimi în ochi, să-i dea sănătate fetei, să-l pedepsească pe el că merită, că numai păcate face de când se scoală și până apune sfântul soare. Iaca, numai ieri dimineață ce prostie a făcut, că numai pentru atât și merita pe deplin spinul care i-a intrat în talpă și degetul umflat când a tras cu piciorul în poartă ca să o deschidă mai repede, să iasă căprița pe deal la iarbă bună, udată de roua lui Zorilă, cum spunea bunelul Ion. Când dădea să plece din grădină cu capra la păscut, a văzut-o pe mătușa Ileana, a Runcului, cum preciza tată-su, ca să o deosebească de Ileana lui Pop, cealaltă vară bună, de soră, deci a văzut-o pe mătușă întinzând pe pari un așternut frumos țesut din lână în culori, pe care l-a spălat în apa pâ râului Bichigiului. Și s-a chinuit, săraca mătușă, că lâna udă-i lucru greu pentru o babă de 70 de ani! Și era tare bucuroasă mătușa că a reușit să ridice așa o povară pe pari, la uscat. Dar cineva, dinspre uliță, a strigat-o să iasă la poartă. Și mătușa a plecat iute, lăsând pe loc covata din lemn în care adusese țesătura până acolo. Iar el, tâlharul și ticălosul, s-a strecurat prin spărtura numai de el știută, făcută cu rost, să dea la cireșele cele mari, pietroase, acuma, vara și la nuci și mere mai încolo, spre toamnă, fiindcă mătușa nu-i dădea nici măcar o străchinuță de poame de poftă. Așa că s-a răzbunat, i-a dat jos așternutul ud de pe pari, ba i l-a și împăturit frumos și l-a pus în covată. Apoi, de pe deal, a stat să vadă ce va zice baba de pedeapsa cerului, ce s-a abătut peste oasele ei bătrâne. Că mătușa Ileana așa se văicărea, ori de câte ori pățea vreun năcaz. „Maica Domnului, rău mă dor șalele de păcatele mele multe, nu-mi da pedeapsă mie, ci numai celui ce m-a urât și pozne mi-o făcut că nu-i dau cireșe pietroase; să-l înțepe șapte bondari pe burta goală când o adormi la deal, la păscut căprița cea bălană!”

Iar Tănăsie știa că face rău și că va primi pedeapsă de la Dumnezeu, dar se încapățâna să se războiască cu mătușa Ileana a Runcului ca să se învețe cu durerea, să primească cu voie bună durerea ce s-ar cuveni Mărioarei și pe care mereu o cerea pentru el. „Sfinte părinte Gheorghe, biruitorule al șarpelui cel rău, roagă-te la Maica Domnului să trimită peste mine durerea ce i s-ar cuveni Mărioarei, că eu sunt bărbat și pot suporta și roag-o să-i dea ei sănătate!”

În ziua cu pricina, când Mărioara venise la gardul dinspre deal al grădinii și îl strigase pe Tănase, chemarea avea alt rost decât întoarcerea de la păscut.

– Frate Tănăsie, o venit un popă să-l caute pe taica și o zâs că musai trebuie să vorbească cu el și cu tine. Cum taica nu-i acasă, că-i la corvoadă la Cetate la Bistrița și îl mai țâne acolo toată săptămâna, popa o zâs că să te chemăm acasă să-ți spuie ție ce pricină are sfânta mănăstire cu tine. Și maica m-a trimis să te chem. Tănăsie, o fi de bine? Păzește-te, că numai pe tine te am apărător de balauri și de smei și de turci și de tătari pe lumea asta!

– Mărioară, nu te spăimânta, că îi de bine. Taica o vorbit cu părintele Visarion, starețul, să mă primească la carte, că taica a zis că vrea să vadă dacă am minte bună în cap să mă deie să fiu popă, într-o zi. Cred că de asta o fi venit părintele. Că i-a spus părintele Visarion că numai după ce voi împlini 10 ani, doar atunci, va vorbi cu mine, să vadă dacă mi s-o copt mintea în cap sau am numai mere crude sub clop. Așa o zâs. Dar eu n-am priceput, cum adică, să am eu mere crude sub clop? Dar ce, eu sunt pom?

– Să te faci popă? Asta-i bine, măi frate?

– Sigur că-i bine. Un popă îi slugă la Dumnezeu, care îi cel mai bun stăpân al omului. Și îi darnic, că toată lumea îi cere Domnului de toate, că numai Domnul singur o făcut toate câte sunt, pământul și cerul și pe om. Și pe om l-a învățat să-și facă

trișcă³ din care să horească⁴ fain, că-i place lui Dumnezeu cum horesc oamenii frumoși la chip și la suflet!

Tot povestindu-i Mărioarei despre cererea tatălui său în ceea ce-l privea pe el, unicul său fiu, au ajuns la colțul casei. Tănase, mai întâi, a legat-o pe Behățina de stâlpul de muls, i-a netezit blănița de pe spinare și i-a smuls, cu grijă, doi scaieți care i s-au prins pe piept, apoi și-a netezit sieși cămeșoiul pe piept și a îndrăznit să vină spre prispă, unde un călugăr bătrîn sedea de vorbă cu mama Anica.

– Trebuie să-l dați la învățătură, Ană, că papistașii ne omoară, ne iau bisericile, mănăstirile și pe preoții noștri îi alungă sau îi pun la tortură, dacă nu trec de bună voie la reformați. Și așa pierde credința noastră cea dreaptă, ortodoxă, și atunci nimic nu ne va mai mântui, că tot neamul nostru, al ardelenilor, va fi judecat ca turmă, de-a dreapta cu oile sau de-a stânga, cu caprele. Că așa spune la Evanghelie, să știi! Iar Tănase, fiul vostru, i-a plăcut cuviosului nostru stareț Visarion, care a zis despre el, după ce a plecat de la mănăstire cu tatăl său. „Uite chip de om luminos! Pe copilul acesta îl place mult Domnul nostru Iisus Hristos, trebuie să-l păzim de trădare, dar și de grofi și cavaleri“.

– Puiul mamei, uite, părintele stareț a trimis după tine! Sărută dreapta părintelui călugăr și fă-ți Sfânta Cruce așa cum te-am învățat noi, după lege și datină. Și vino mai aproape!

– Sărutăm dreapta, cuvioase părinte! Binecuvântează-mă și mă iertați pe mine, păcătosul, că rele și stricăciuni am făcut azi și-n toate zilele numai supărări am adus mamei mele, Anica.

– Auzi-l, frate, ce gură cu miere are românul ăsta! Părintele călugăr dădu din cap a mirare, dar și a încântare. Cine te-a învățat a glăsui așa frumos, Tănase, fecioraș?

3. Trișcă = fluier (regionalism).

4. A hori = a cânta, din gură sau din fluier (regionalism).

– Taica mi-a dat bună povață și mi-a cerut să fiu cu urechea largă când vorbesc oamenii bătrâni și când vorbesc oamenii cu carte, că mari averi le ies pe gură aceloră și noi, cei proști, trebuie să prindem aceste comori și să nu le risipim, că ne vin ca daruri din cer, de la Sfântul Duh.

– Măi, măi, măi! Mare poznă cu tine, dar nici cu tatăl tău nu mi-e rușine. Dar să lăsăm vorbele la rostul lor, iară noi, ca oameni cu minte bună să grăbim a scăpa din calea urgiei. Ană și Tănase, părintele stareț a primit veste că oștenii crăiești s-or pune mâine în mișcare să adune feciori buni de oaste. Să-i lege cu funii și să-i mâne până la Viana, acolo să slujească în armata imperială până o vrea măritul împărat! Așa că trebuie să fugim, mai ales acest copil trebuie să-l punem la adăpost!

– Doamne Iisuse din ceruri, Maică Precistă ocrotitoare a celor sărmani ca noi! Părinte, drept spui? Nu-i înșelăciune? Nu cumva îmi iei puiul din cuib fără voia părintelui său care l-o adus pe lume? Că mare păcat ai face dacă ne-ai înșela pe noi, oamenii!

Mama Anica era îngrozită. Frica de fiară hăituită cu care s-a născut, a crescut și a trăit toată viața, a pus din nou stăpânire pe ea. Călugărul s-a purtat frumos cu ea, până acum, și, deodată, a stârnit furtună mare cu aceste vorbe de spaimă. Nu știa, biata femeie, ce să spună, nu știa ce să facă. Să stea moale, ca o curcă plouată, să-i prindă pruncul încă necopt și să-l lege pentru oaste? Cine a mai auzit una ca asta? Că nu s-a pomenit până acum să facă Craiul așa o ticăloșie.

– Femeie, nu te speria mai tare decât trebuie. Nu spun vorbe strâmbe, că mă bate Bunul Dumnezeu. Eu sunt om al bisericii, nu glumi spre mine cu gând de ocară. Dacă nu mă crezi, hai cu mine la sfânta mănăstire, aici, în satul vostru, Bichigiu, că nu-i departe, ia-ți copiii amândoi și căprița și să mergem până nu-i târziu. Închide casa ori las-o așa, că furii tot vor intra și peste șapte rânduri de încuietori. Doar Domnul vă va apăra casa și averea cât îi bărbatul tău plecat la Cetate. Nimeni altul!

Făcându-și cruci mari, aruncate peste umeri către icoana afumată din colțul casei, femeia speriată rău de tot se încrezu în ultima explicație a călugărului și grăbi să strângă oarece lucrșoare pentru Tănăsie, feciorul cel bun și ascultător. Că a văzut ea cum se uită copilul, cu milă multă în ochi, spre soră-sa Mărioara și nu zice nici păs când ea, mamă bună, îl vorbește de rău și-i ia laptele de la gură ca să deie celei bolnave! „Iartă-mă, Doamnă, și apără-mă, Maică Precistă și ține-mi-i sănătoși pe amândoi, că ei mi-s la fel de dragi, dar sărăcia noastră-i mare, așa că trebuie să am grijă de fata mea cea cuminte care acum îi bolnavă, nu? Și acum o venit și urgia asta, cu luatul la oaste de mic copil, oare o fi adevărat? Că fără ajutorul lui Tănăsie al meu ce ne vom face noi? Gândește cu milă, Doamne, spre roaba ta, Ana, care toată ziua plânge în inima ei și numai la Tine îi este nădejdea, că bun și iubitor de oameni ești!”

Îngrămădise în traista mare, de drum, cămașa cea nouă pe care i-a dăruit-o de Paști, țesută de mâna ei cu fir subțire, tors de trei ori până s-a subțiat și s-a întărit ca o ață. Și brâul tricolor împletit de Ileana Runcului, vara lui bărbatu-său, și opincile cele mai bune ale lui Dănilă, pe care a zis el că i le va da feciorului când se va duce la carte, la sfânta mănăstire. Și i-a mai pus și un ștergar lung, cusut cu flori la poale de Mărioara, în zilele cele lungi ale iernii ce a trecut tare greu, că a stat peste ei cu frig mare și zăpadă și viscol.

Cât a așteptat ca Mărioara să-l aducă pe Tănase din deal și apoi, cât au vorbit de una și alta, luându-se cu timpul, soarele a început să coboare după Țibleș, spre Suplai. Călugărul mai zăbovi un pic, apoi începu să-i zorească:

– Grabă mare ni-i ca să vă punem la adăpost, dar nici pe lumină nu-i bine să mergem, că ochii iscoadelor multe văd și niciodată nu știi cine ce păcate își duce...

Au ajuns în Valea Mănăstirii într-o jumătate de ceas, ziua trecuse când călugărul a bătut cu meșteșug în poarta grea,

de stejar. Îndată s-a auzit mișcare dinspre curtea sfântului lăcaș și poarta s-a deschis, primindu-i pe călători. Un frate mai tinerel decât mesagerul, cu câteva smocuri de păr crescute alandala pe obraji mai mult spâni, îi conduse spre chilii. Acolo le adăposti pe mama Anica și pe Mărioara, le dădu câte o ulcică cu lapte și le îndemnă să șadă înăuntru. Iar pe Tănase îl luă de mână și îl duse spre stăreție, o căsuță aproape de sfânta biserică, cu nimic mai chivernisită decât chiliile din josul curții.

Părintele stareț Visarion îl primi pe copilul Tănase, care s-a apropiat de laița pe care ședea călugărul și a îngenuncheat, plecându-și capul.

– Binecuvântați-mă, părinte, că păcate multe am făcut de la ultima mărturisire, spuse tânărul cuvintele potrivite după datină, mai mult din obișnuință decât cu adânc înțeles.

Părintele și-a pus mâna dreaptă, în care avea o cruce frumos cioplită dintr-un lemn, pe creștetul tânărului și l-a binecuvântat.

– Ai crescut, copile, de când ai plecat de la fața noastră cu tatăl tău. Ai împlinit 10 ani? Poți duce o mioară pe umerii tăi?

– Cu voia Domnului Dumnezeu am crescut, părinte, și am mai adăugat un an la cei pe care Bunul mi l-a dăruit. Da, precuvioase părinte, acum am putere să port o mioară mare pe umeri, dacă s-o vătămat la picior. Că așa am învățat la sfânta slujbă, cuvioase părinte, că Bunul Păstor are grijă de oile sale, își dă și viața pentru oaia sa.

– Cuminte răspuns, brava, tatăl tău poate fi mândru de tine! Uite de ce te-am chemat! Un om de-al nostru s-a strecurat în miezul nopții la mănăstire și ne-a adus veste de mare neliniște pentru sufletele românilor. Ieri, înainte de prânzisor, o intrat olăcar⁵ călare sub poarta Cetății Bistriței, plin de praf și rupt de oboseală. Cum s-o dat jos de pe cal o alergat pe scări

5. Olăcar = curier (n.a.).

la Comenduire să ducă veste grabnică. Apoi, după puțină vreme, l-au scos slujitorii pe brațe și l-au spălat la fântâna din fața Cetății și l-au dus, aproape adormit, tot pe brațe, să-l culce în cazarma oștirii. După asta, în Cetate a început alergătura. Ofițerii toți au fost chemați la Consiliu, unde au primit ordinele urgente. Într-un ceas, patru detașamente de oșteni, cu câte 10 oameni, și un căpitan au plecat din Cetate, înspre 4 zări ale locului. Am aflat că a venit ordin să fie prinși și aduși la oaste, de bună voie sau cu forța, tineri de la 10 ani până la vârsta recrutării. Că oastea Măriei sale Craiul are nevoie de carne proaspătă pentru instruire, întocmai cum fac și turcii cu oastea de ieniceri. Noi i-am adunat pe toți câți i-am găsit aproape de sat și i-am ascuns la loc bun, acolo o să mergi și tu, copile, până va trece urgia. Apoi vom vorbi despre învoiala pe care am făcut-o cu tatăl tău. Acum mergi cu fratele Văsălie!

Călugărul cel tânăr se desprinsese din umbra colțului de chilie, unde a stat nemișcat până l-a chemat starețul. L-a luat pe copil, s-a închinat în fața starețului, cerând blagoslovire, apoi au ieșit în fugă. A intrat cu Tănase pe aceeași ușă de chilie unde le dusesese mai devreme pe mama Anica și pe Mărioara. Tănase a văzut acum că aceea era o încăpere pustie. Doar o laiță într-un colț, o măsuță cu trei picioare și un opaiț pe masă. Fratele Văsălie s-a apropiat de peretele din fundul odăii și l-a împins cu anume meșteșug, făcându-l să se rotească pe colț și să se deschidă spre deal ca o gură de întuneric, ca gâtul negru al balaurului din poveste. Luă opaițul de pe măsuță și, intrând cu copilul de mână, împinse peretele mobil la loc. De undeva, din apropiere, luă cu un bețișor lumină de la o candelă ce ardea mititică, de veghe în întuneric. Aprinse opaițul și apoi porni cu Tănase de mână spre adâncul întunericului. Să tot fi făcut vreo 15 pași mărunți, mai mult pipăind târșit piatra aspră a stâncii. Acolo, fratele Văsălie împinse cu brațul un capac care deschise un fuior de lumină spre cerul nopții. Că se lăsase întuneric spuzit cu stele.

Au urcat câteva trepte pe o scară cioplită și au ieșit în răcoarea nopții de vară. Fratele Văsălie a pus mâna pe leațul⁶ de margine al scării și, îndemnându-l pe Tănase să puie mână de ajutor, ridicară scara și o culcară la pământ. Apoi, capacul a închis bolta tunelului, iar afară doar un dâmbuleț, cu nimic mai deosebit decât pământul din jur, nu putea trăda existența acelei treceri secrete dinspre mănăstire spre poala pădurii.

În spatele lor, o sihlă⁷ de brazi tineri închidea zona. Se aflau în mijlocul unui desiș care se închidea peste ei ca zidul unei celule de închisoare. Fratele călugăr, tot cu opaițul aprins, îngenunche și porni în patru labe spre o intrare scundă ce se deschidea pe sub sihlă. Curând, acoperișul de crengi dese, atârânănd unele peste altele, l-a înghițit, pierzându-i urma. Tănase veni după el și îl ajunse din urmă după o vreme. Un țistuit de om răsună de undeva, din față, și miros de trup cald veni spre nasul lui Tănase. Opaițul călugărului, ridicat o dată cu acesta când s-a sculat de jos, a luminat un pâlce de oameni, adunați laolaltă. Să tot fi fost ca la 20 sau 30 de suflete. Copii și tineri mai răsăriți. Călugărul îl împinse pe Tănase spre aceștia apoi, cu voce slabă îi întrebă de stare: „Vi-i bine?” Răspunseră de-a valma, apoi liniștea se lăsă peste ascunzătoare. După o vreme, răsuflarea ușoară a copiilor trădă somnul sănătos care i-a cuprins după încordarea prin care a trecut fiecare dintre ei, în acea zi, cum i se întâmplase și lui Tănase al nostru.

În mănăstire lucrurile stăteau altfel. Era aproape de miezul nopții și unul dintre frați, care era de rând la veghe, tocmai începuse toaca pentru rugăciunea de noapte, când poarta mare a mănăstirii a răsunat puternic și urât sub lovituri date cu grabă și dușmănie. Voci tulbure, aspre, de stăpâni aroganți, se auzeau de dincolo de poartă. Pe dată ușile chiliilor s-au

6. Șipcă, lemn lung și îngust, în patru muchii, folosit în construcții sau în gospodărie (regionalism).

7. Desiș, pădure deasă de copaci tineri.

deschis și călugării, cu ciomege grele, din lemn de corn, ieșiră în fugă, adunându-se în cerc în spatele porții. Câțiva purtau torțe aprinse. Ca la treizeci erau cu toții. Bărbați slăbuți la trup după post și rugăciune. Când îi vedeai, gândul te ducea imediat spre îndoială: puteau oamenii aceștia, sfinți închinați milei și smereniei să mânuiască ditamai măciucile noduroase, în stare a turti un coif din oțel sau să spargă un cap tare de veteran din oastea măritului împărat?

Starețul Visarion, un bărbat cu nimic deosebit de ceilalți, având pe cap o cușmă dreaptă din mieuș nefătat de karakul, veni spre mijlocul adunării, sprijinindu-se de un toiag mai lung, terminat cu o cruce din lemn peste măciucie.

– Cine-i acolo?

De dincolo de zid se auzi poruncă în graiul stăpânirii:

– *Sofort öffnen!* (Deschide imediat!)

– *Wer ist da?* (Cine-i acolo?)

Vorba nemțească suna ciudat în gura părintelui, pentru cine nu-l cunoștea mai îndeaproape.

– *Und warum klopft an das Tor der heiligen Klöster um Mitternacht?* (De ce tulburi rugăciunea noastră la miez de noapte?)

– *Ich bin Kommandant Walter und bringe dem Befehl des Kaisers.* (Sunt căpitanul Walter și vă aduc porunca Împăratului.)

– *Sofort, Kommandant, sofort!* (Imediat, căpitane, imediat!)

Făcu semn să se deschidă poarta și, pe dată, călugării se adunară în jurul părintelui stareț. Acum erau niște bieți monahi smeriți, cu spinările încovoiate, sprijiniți în toiege amărâte din lemn cioplit cu cuțitul.

Grupa de soldați călare pătrunse în incintă. Sulițe grele, de atac, erau ținute în jos, cu vârfurile din oțel tăios îndreptate spre călugări.

– Unde ai ascuns copiii, călugăre? Răspunde sau te pun imediat pe cruce în locul lui Iisus al tău! Întrebarea era în ger-

mană, limba stăpânirii pe care părintele o vorbea binișor, ca om de lume la nevoie, când treburile obștii îl scoteau dincolo de mănăstire, la vâldică⁸ sau la Cetatea Bistriței.

Fără a se tulbura de asprimea cuvintelor mai mult lătrate decât rostite obișnuit, părintele își arată nedumerirea:

– Care copii? Mănăstirea nu ține copii. Aici suntem numai noi, călugării și frații netunși încă, ce-s de față!

– Nu minți, bătrâne! Cum poate un călugăr să spună minciuni? Sau religia ta, ortodoxă, te lasă să minți, asta nu-i păcat la voi?

– Mărite căpitan, legea noastră este la fel ca și a ta, cea papistașă. Eu nu mint. Caută peste tot și vei vedea că în mănăstire nu am ascuns pe nimeni. Doar o bătrână cu fetița ei bolnavă am primit la noi, aseară, ca să o cercetăm mâine ce leac să-i dăm la suferința copilei. Celelalte chilii sunt ocupate de frați și de călugării bătrâni, nu ascundem pe nimeni.

– Cercetați peste tot! sună ordinul căpitanului Walter.

Doi călugări dintre cei mai voinici iuțiră pasul spre ușa unei chilii de margine, pe care o deschiseră și luminară, cu torța, chipul femeii care strângea la piept o copilă slabă și speriată, tremurând. Un oștean pătrunse în chilie și le dădu deoparte, brutal, cu coada sulitei, pe femeile speriate, tremurânde, ca să vadă dacă nu ascund vreun copil la spatele lor. Privi roată în încăperea micuță și săracă, apoi se retrase, mormăind:

– *Nichts, Kapitän, nichts!* (Nimic, căpitane, nimic!)

Oștenii crăiești cercetară toată mănăstirea. Biserica era la fel de săracă precum oamenii și celelalte încăperi. Sfinte odoare ferecate cu aur și argint nu existau, doar lemnul frumos lucrat de artiști țărani era peste tot, chiar și pe masa sfântului altar. Doar o Evanghelie cu filele galbene și flendurite⁹ pe margini era ferecată în coperți din argint, tocite de mâinile

8. Episcop.

9. Zdrențuite (regionalism).

slujitorului și doar prin acele locuri pe unde poposea mâna preotului strălucea a metal prețios.

Văzând atâta sărăcie, căpitanul Walter se întoarse cu dispreț către starețul Visarion:

– Satele prin care am trecut sunt aproape pustii, multe case par a fi părăsite de curând. Doar peste babe nevolnice și moșnegi fără puteri am dat. Pustiu, de parcă cineva i-ar fi anunțat că vin tătarii. Noi suntem oșteni imperiali, noi vă apăram de lotri, de ce fuge lumea de noi? Cine i-a anunțat? Cine îi ocrotește? Doar voi, călugării și preoții ortodocși aveți putere asupra lor. Doar voi sunteți cei care semănați ură în popor împotriva măritului Împărat. Dar curând veți da socoteală!

– Iisus este al tuturor, oștene! El este Stăpânul Lumii creștine și păgâne. Dacă El ne cheamă la judecată, bucuroși ne-om duce, că Lui îi slujim! Iar dacă puterea pământească ne va cerceta, tot din voia Lui va fi. Slăvit să-I fie numele în vecii vecilor!

Și își făcu o cruce mare, închinându-se. Iar călugării toți, din jurul lui, făcură la fel. La un semn mărunț dat de părintele Moise, iconomul¹⁰, ceata călugărilor intonă, șoptit:

,Cu noi este Dumnezeu,

Înțelegeți neamuri și vă plecați,

Căci cu noi este Dumnezeu!

Doamne al Puterilor, fii cu noi!

Căci pe altul afară de Tine ajutor întru necazuri, nu avem!

Doamne al Puterilor, Miluiește-ne pe noi!

– Stooopp! Silențiu! Oprește-ți călugării, nu avem nevoie de blestemele voastre, strigă furios căpitanul.

– Nu vorbi cu păcat, căpitane, în sfânta mănăstire. Este cântare de slavă lui Dumnezeu, nu-i blestem, Doamne ferește! Și făcu obștii semn să tacă.

10. Preot iconom – distincție dată unui preot pentru activitate religioasă remarcabilă. Acesta poartă brâu roșu, ca semn distinctiv.

După ce primi rapoartele de la toți oștenii, căpitanul Walter ordonă plecarea. Înainte de a întoarce calul, îndreptă sulita grea, de luptă, spre pieptul starețului și îl amenință:

– Dacă se va dovedi că voi ați dat alarma ca oamenii să fugă din calea noastră și să se ascundă, eu însumi te voi bate în cuie, pe cruce, bătrâne, și te voi zdrobi cu roata!

– *Gottes Wille, Kommandant!* (Voia Domnului, comandante!)

Apoi închiseră poarta și, făcând metanii adânci, aduseră slavă Lui Dumnezeu Mântuitorul care nu i-a lăsat din mâna Sa ocrotitoare nici de această dată. Obștea se trase în biserică și curând cântările și rugăciunile Miezonoapții sunară mai pline de evlavie și de dragoste decât oricând.

După un ceas de la năvala imperialilor, din turla bisericii, acolo unde ar fi trebuit să fie clopotul cel mare, de mult confiscat de armată pentru a turna tunuri din bronz, coborî părintele Pahomie și îi șopti starețului că-i liniște și pace împrejur. Că oștenii au plecat cu toții, n-a rămas niciunul în urmă să spioneze.

Înspre ziuă, când lumina era încă cenușie, doi frați duseră o desagă cu pâini și o cofă mare cu lapte copiilor ascunși în mijlocul sihlei. Din ordinul părintelui Visarion au mai rămas ascunși două zile. În cea de a doua zi la poarta mănăstirii bătu Dănilă, tatăl lui Tănase.

– Deschide, părinte, sunt eu, Dănilă Todoran din satul nostru, Bichigiu! Am venit la rugăciune de slavă și mulțumire.

Pe dată poarta s-a deschis și vestitorul cel bun alergă spre tinda stăreției unde ieșise, de curând, părintele Visarion.

– Bine-ai venit, Dănilă! Ne aduci vești bune sau numai din cele de toate zilele?

– Aduc vești bune, preacuvioase părinte stareț, vești bune aduc. Pentru noi sunt bune că dușmanilor le crapă fierea de rău! Din tot comitatul, Comandatura n-o strâns decât vreo 10-12 copii. Au fost ei 15 cu totul, dar s-a dovedit că una era

fată, se ascunsese în straiile lui frate-su, iar alți doi erau slăbănogi de picioare, așa că i-a slobozât acasă. Câinele de Comandant i-o dat fetei, pedeapsă, 20 de bâte din alea soldățești, să se învețe minte să hoțească. Noroc că oșteanul s-o înmuiat de la prima lovitură, că are și el copilă ca aceea de mare. A fost milos de s-a supărat pe el Schwarzenberg și o urlat să deie mai tare. La așa un urlet săracul om s-o zăpăcit și o încurcat socoteala bâtelor și o sărit peste 5! Așa că biata fată a scăpat doar cu 15 dar și așa cred că-i vătămată rău de tot. Tot oșteanul acela o trimis vorbă, părinte, să-i fie adusă fata acasă la el, că are leac de oblojit rănile de bici și de vergi, că așa-i meseria lui. Lumea zice că este un om milos, cred că de atâta rău cât o trebuit să facă în viața lui acum a l-o ajuns plata și pe el. Deie Domnul să se înmoaie inimile câinilor de grofi și de slugoi, să ne lase cu zile și pe noi, amărâții!

Apoi, zice omul nostru, după ce o ascultat pe la ușile Comandaturii, că cercetarea o s-o facă oștirea din nou, peste câteva zile, când ticăloșii de popi ortodocși nu vor ști ce se pune la cale. Așa că, vestea bună-i că știm că ne așteaptă vești rele.

– Brava, Dănilă, ai adus veste bună. Trebuie să stăm de pază și să fim cu luare aminte. Că vulpea dacă vrea să prindă găina învață de la cocoș cum să cânte în miez de noapte, pe întunerice. Noa, nu-i bai! O să veghem, că slujba noastră-i veghea, la cei răi și la Domnul. La primii cu ochiul treaz, la Domnul cu inima deschisă și cu dragoste!

– Copiii-s bine, părinte? Tot acolo-s și-acuma?

– Da, Dănilă, nu-i slobozim acasă până vulpoiul de Schwarzenberg, generalul, nu pornește viclenia sa. Dar o să-i scoatem noaptea, să facă mișcare, să se curețe, că bine nu-i la ascuțiș. Mergi acum, cu părintele Văsălie, să-ți vezi ficiorul. Mândru băiet ai crescut, Dănilă, tare-mi place de el. Că știe bunăcuviința și are miere în glas. Numai să-l aud că-i și aprig la mânie, așa cum trebuie să fie un căpitan și voi putea muri cu inima împăcată, că neamul nostru n-o să piară în tină, în veci!

– Părinte, copilul îi din sămânță bună, cred că Îngerul Bunei Vestiri s-a ocupat de el înainte de a-l trimite în curtea casei mele, că nu samănă cu noi, până la a treia spiță. El îi din altă lână de suman! Îi făcut să fie domn! Strădania mea o fost puțină, el îi mai iute la înțeles, totdeauna îi cu un pas înaintea mea. Așa de tare se bucură inima mea, părinte, că topit îs tot și mereu dau slavă Domnului nostru Iisus Hristos și Preabunei Sale Maici că mi-a dat așa mândrețe de ficior!

– Noa așe! Atunci mergi să-l vezi. Și ia-ți acasă muierea și copila, cred că părintele Moise i-a dat de capăt bolii ei. Copila o mâncat bine, zilele astea și o dormit fără frică în casa Domnului.

Bărbatul trecu spre chilii. La ușa cea mai din capăt se opri și încercă clanța, după ce mai înainte a bătut ușor cu degetul. Nevastă-sa Ana i-a deschis și l-a tras înăuntru. Dănilă a lăsat ușa întredeschisă ca să intre puțină lumină. Mărioara i s-a cuibărit pe dată la piept, murmurând: „Tătuță, tătuță!” El a strâns-o la pieptul lui, apoi a îndepărtat-o, privind-o lung. Fata își recătătase un pic din culoarea obrazilor, iar fața i se vedea mai rotunjoară sub marginile năframei înflorate de sub care două codițe de păr blonduț, potrivit de groase, atârnav pe spatele cămășii țesute în casă.

– Fata tatii cea frumoasă, ai prins un pic de sănătate! O avut grijă de tine părintele Moise, iconomul, ți-o dat leacuri bune?

– Da, bărbate, i-o făcut niște fierturi cu usturoi și coji de nuc și multe flori ale câmpului. Și muguri de brad o pus. Și fierturile astea le-o îndulcit cu faguri de miere de la stupii mănăstirii. Acu fata-i bine. Dar cel mai bine i-o făcut că oștenii Cetății nu l-au găsit pe Tănase, grija ei cea mare a fost frate-su! S-o gătat primejdia, omule? Putem merge acasă?

– Nu, Anică, încă nu. Judele Cetății îi negru de mânie că le-au scăpat feciorii de la vânat. Nu se împacă el cu pierderea, acum clocește ceva. Iar noi trebuie să fim cu băgare de

seamă, să nu ne prindă că acum se poate lăsa și cu moarte de om. Am să mă duc să-l văd pe Tănase și apoi o să vin din nou la părintele Visarion să vorbim ce pregătiri trebuie să facem.

Îi găsi pe flăcăi risipiți în poiana sihlei, unii dormitau, alții vorbeau între ei, ca băieții, de-ale lor. Tănase a sărit în brațele tatălui, s-a strâns la pieptul lui, apoi, luându-și seama, s-a aplecat și i-a sărutat mâna după buna cuviință.

– Aduci veste bună, tată? Putem să ne întoarcem la casele noastre?

– Nu, copile, nu. Greul n-o trecut, primejdia stă la pândă. Dar nu cred că oștenii judei Cetății vor zăbovi după ziduri mai mult de o zi sau două. Rușinea trebuie să și-o spele iute! Ați primit mâncare? Aveți tot ce vă trebuie?

– Avem, bădiță, avem, mulțumim Domnului și părintelui stareț, răspunse unul mai răsărit dintre flăcăi. Numai de libertate nu avem parte, că ne uităm la ulii cum se învârt pe cer, slobozi, fără griji, nu ca noi care ne temem zilele și pieile mai toată vremea. Și am vrea să fim ca acele păsări!

Bărbatul slobozi un oftat scurt, apoi plecă în drumul lui. Părintele Visarion tocmai venea dinspre poarta mare a mănăstirii însoțit de părintele Pinte Pop, preotul satului și de diaconul acestuia, Tudoriță Gliga. Părintele Visarion îi făcu semn lui Dănilă să li se alăture și intrară tuspătru în biserică, se închinară la sfintele icoane apoi se așezară în jurul unei mese, în mijlocul naosului, departe de urechi curioase purtate de capete poate nu chiar cumiști și prietenoase.

– Dănilă, spune-i părintelui Pinte ce ai auzit și văzut la Cetate. Apoi spune și ce crezi că vor face judele și oamenii lui în zilele ce vor veni, îl îndemnă părintele stareț pe omul de curând sosit din mijlocul stupului dușman.

Bărbatul povesti în puține cuvinte știrile cu care a venit, într-o alergare, de la Bistrița. Apoi adăugă gândul lui, de om care a mai trecut prin greutăți și necazuri.

– Cuvioși părinți, eu socot că oștenii vor păli curând. Că judele și consilierii Cetății i-au primit cu vorbe grele pe căpitani și i-au suduit aspru pentru că s-au înturnat cu mâinile goale. Așa că iscoadele noastre sunt pregătite să vadă și să audă, apoi iute să alerge pe la casele oamenilor să-i scape, apoi și mai la deal, pe la mănăstiri și biserici. Dar nu știm, nu pricepem de ce așe mare grabă de adunat niște copii. Și la ce le face trebuință atâta adunare de prunci?

Dănilă Todoran era uimit cu adevărat, nu vedea rostul acestei strădanii a sașilor din Cetate. Că Cetatea Bistriței era liberă, nu era supusă decât cu un tribut către curtea voevodă de la Alba Iulia. Și avea grămadă de privilegii moștenite de-a lungul vremurilor.

– Ei, oameni buni, oftă a greu părintele Visarion, e greu să vezi cum se joacă politichia în zilele de azi. Că domnii numai după binele lor se uită. Nu le pasă de săracii lumii, nici de mamă, nici de frate, când vorba-i de bani ori pământuri ori păduri. Mai știți câte am avut de suferit după ce l-au tăiat, mișei, pe Craiul nost, Mihai¹¹, amu-s aproape 70 de ani? Că ghinărarul Basta o venit cu oastea sub zidul Cetății și o cerut supunere. Apoi o tras cu tunurile cele mari de o dărâmat zidul. Mai țineți minte de fierarul Georg Pfaffenbruder, cel cu barosul lui uriaș, Perl sau Perlă botezat de oameni, cum o sărit sânghur în spărtura de 6 coți din zidul Cetății, de lângă turnul Dogarilor? El sânghur i-o spăimântat pe osteraii¹² lui Basta care și-o tras tunurile de pe dealul Codrișor ori Schieferberg pe nemțește și o dat carte de pace Bistriței? Câtă jale o fost atunci pe nemeși și pe prostimea ungurească după ce Basta i-o tăiat pe toți săcuii veniți la plată să apere Cetatea! Că Basta i-o scos cu vicleșug din Cetate și i-o prins la loc îngust și n-o lăsat macar pe unul, de sămânță, să ducă vestea acasă. Și

11. Mihai Viteazul.

12. Oșteni austrieci (regionalism).

după asta o scos din Cetate 32 de mii de florini de aur taxă de supunere la împăratul Vianei. Oameni buni, acum Cetatea ce face? Că vremurile-s iară grele. Turcul o pierdut războiul cu habsburgii cam peste tot, Imperiul crăiesc se întinde, o pus steagurile peste Buda, Ungaria a scos-o de la necredincioși și i-o pus jug greu. Acum îi la poarta Ardealului nostru. Prin fața Cetății și-au mânat caii și sulițele, când osteraii, când curuții¹³. Și toți au luat dijmă, pe care tot de pe spinarea noastră, a iobagilor români au tras-o juzii și nemeșii. Iară Cetatea a pierdut vama, că au mutat-o la Rodna. Din ce va mai trăi Cetatea? Că oamenii au murit ca muștele când o bătut ciuma ultima dată și alții în loc nu s-au înghesuit să vină. Cetatea trebuie să se apere singură? Trebuie! Că oaste de strânsură nu mai poate plăti, că-i goală cămara de bani. Și atunci, nu-i mai bine și mai ușor să-și facă oaste, crescându-i în legea militară pe pruncii noștri? De aia au atâta grabă și nerușinare! Pentru Cetate îi adună pe prunci, nu pentru Împărat!

Părintele Visarion știa socoteala vremurilor și adesea spunea, cu înțelepciune:

– Ce-o fost poate să mai fie. De aia trebuie să știm ce-o fost în vremea moșilor noștri, să cercetăm cum de au greșit de o venit urgia peste ei. Ca să nu facem ca ei.

Părintele Pinte Pop luă cuvântul, cerând îngăduință cuvințioasă. Că starețul sfintei mănăstiri era mai mare la vlădică decât el, doar un simplu popă de țară.

– Mi-o trimis vorbă Ionică Silvestru, preotul de la Telciu, că ar fi aflat că în zăua sfântă a Apostolilor noștri Petru și Pavel or să ne adune pe noi, preoții și călugării din tot districtul, la Cetate și nu ne vor lăsa să țanem slujba împărătească la popor. Că le-ar fi frică să lase să se adune popor mult, ca să nu se pornească puhoiul ca pe vremea lui Doja Ghiuri. Oare numai

13. Nume dat în Ungaria și Transilvania soldaților participanți la lupta antihabsburgică, sub conducerea principelui Gheorghe Rakoczi II.

pentru atâta? Oare nu vor căta copiii în ziua aceea, când vor vedea că noi, care-i ocrotim, nu suntem de pază?

– Vestea asta îi bine trimisă și dacă o fi adevărată apoi trebuie să cântărim bine, sfinte părinte și voi, oameni mireni. Că vulpea-i animal șiret, dar are și colți tăioși, cu dinți mărunți și mulți. Dacă ar fi pe așa, noi ce am gândi să facem? Am slobozi amu, mintenaș, copilașii din ascunzători ca să meargă la cășile lor, să mănace, să-și ieie cămăși curate și opinci și merinde în desagi și apoi să se întoarcă la scorburi. Io zic că puterile pot păli chiar și în noaptea asta, dar nu mai târziu de al doilea cântat al cocoșilor. Că după ceasul acesta ar trebui copilașii să apuce drumul codrilor. Să trimitem vorbă prin satele noastre că de azi încolo toți oamenii cu prunci măricei să fie cu mare luare aminte și să nu-i scoată din ascunzători.

– Preacuvioase, zise Dănilă Todoran, eu ce să fac? Să-mi iau muierea și copila și să plec acasă ori să mai șad aici, o zi sau două? Cum ar fi cel mai potrivit pentru un om cuminte și cu datorie la sfânta mănăstire pentru leacul dat copilei mele?

– Ș-așa-i bine, nici așa nu-i rău. Dar dacă socoți că-i potrivit să stai aici, apoi pune mâna și fă robotă¹⁴, ca un datornic bun și recunoscător. Ca iscoadele să spună că nu, Dănilă nu-i aici câne de pază, ci slugă prea plecată. Iar de mâncat o să-ți aducă pe ștergar o felie de mămăligă și un boț de brânză, dincolo de poartă, ca unei slugi. Și să mănânci la vedere, ca omul zorit de treabă multă, să nu creadă iscoadele că ești aici cu alt rost.

– Cred că așa-i cel mai cuminte să fac. Că datorie mare am la Domnul Dumnezeu și la sfânta mănăstire, dar și la sfânta noastră biserică din sat.

În anul acela, 1670 de la Hristos ori 7178 de la Facerea Lumii după socoteala Bisericii Ortodoxe, sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel cădea în zi de duminică. Până la sfânta

14. Obligație în muncă, uneori grea, a iobagilor și jelerilor ardeleni față de nobili sau stăpânii locului.

sărbătoare mai erau trei zile. Todoran Dănilă și muierea lui, Ana, au ieșit la lumina zilei dis de dimineață, joi, fiecare din chilia lui, că soții nu au voie să stea în aceeași chilie la sfânta mănăstire. Au ascultat sfânta slujbă laolaltă cu obștea mănăstirii, stând în pronaos, după rânduiala pentru cei din lume, de-a dreapta bărbatului și de-a stânga, femeile. Apoi, după Liturghie, au băut mai mult din mers o ulcică de lapte proaspăt muls, au luat greble cu colți din lemn, sapă, lopată, toporișcă și s-au apucat de treabă. Curtea mănăstirii arăta la fel ca orice ogradă de gospodar. Din loc în loc pământul era dezgolit de ierburi, pietrișul nu lăsa loc de încolțit pentru sămânță de iarbă ori flori ori pom. Din cei câțiva tei cu coroana bogată, o spuză de flori uscate acoperea o bună parte din curte. Anica și Mărioara au început a grebla și a strânge cu târnul de nuiiele aceste resturi vegetale. Mai încolo, Dănilă aduna cu lopata bălegarul uscat de la vitele care treceau de la grajduri la păscut spre poarta mare precum și bolovanii care se mișcau din loc în loc, ieșind din pământ ori de câte ori se rupeau ploi mai aprige din norii care treceau pe cerul acestui ținut al Bistriței, aproape zi de zi. Bărbatul s-a îngrijit și de gardul împrejmuit. Piatra spartă din munții locului era făcută zid trainic, după meșteșugul ascuns, dobândit din vechime încă de pe vremea romanilor care construiseră pe aici cetăți de apărare a graniței și drumuri de mărșăluit pentru oștile lor. Doar buruienile crescute în tufe dese, brusturi sau scaieți ori păpădii și câte și mai câte alte plante trebuiau tăiate fără milă, săpând la rădăcinile lor.

După prânzul mic, Dănilă ieși în fața mănăstirii. De sfintele sărbători venea lume multă din satele de pe valea Sălăuții ori și mai dinspre munte, până spre Ilva. Că slujba Liturghiei la ortodocși mergea la sufletul bieților iobagi, doar acum simțeau mâna mângâietoare a Maicii Domnului direct peste sufletele lor năpăstuite! Sub brazii de pe tăpșanul din fața porților mari trebuia făcut curat. Acolo poposeau oamenii de

cu seară, veniți la vecernie și apoi la rugăciunile pe care călugării bătrâni și frații mai tineri le citeau în mijlocul grupurilor de oameni până târziu în noapte.

Când soarele prinse a coborî spre spinările munților, Dănilă se spală de praf în apa împuținată de căldura verii a pâraului Bichigiu și apoi se sui într-un brad mai falnic, cu toporul la brâu, chipurile să rărească câteva crengi pentru pus așternut sub brazi. În fapt, el zăbovi mai mult, cercetând valea și coastele de deal, cătând să vadă picior de om sau de cal, în goană sau furișat sau ferecăături de armuri ostășești lucind în soare. Zări departe, pe coasta dealului Prislopului, de deasupra de Suplai, o lumină jucând ca din oglindă. Jocul luminii era săltat și Dănilă își dădu seama că trebuie să fie de la coif de oștean călare. Coborî iute și dintr-un suflet fu la ușa chillei părintelui stareț.

– Vin, părinte! O lumină joacă pe coif de cătană călare pe coasta Prislopului de la Suplai. Cred că acuma, pe seară, ori la noapte vor năvăli în sat la Suplai, apoi vor veni la noi, la Bichigiu.

– Pune șaua pe cal, Dănilă și fugi la părintele Gheorghe la Suplai și dă de știre. În drum intră și la părintele Pinteș și spune-i să dea zvon, din gură în gură, ca oamenii să stea pregătiți, în noaptea asta, că vor fi cercetați de oștenii Cetății. Ai grijă mare să nu cazi prins, să vii înapoi iute!

– Sărut dreapta, părinte, așa voi face. Și pleacă să împlinească porunca. La drum îl ajută și lumina care se împuțina văzând cu ochii, deși soarele era încă pe țăgușul Țibleșului. Dar văile adânci dintre munți scoteau din străfunduri negurile nopții. Trecu ca vântul prin sat, pe la casa părintelui Pop și transmise știrea de alarmă, apoi își continuă goana spre Suplai. Peste deal nu erau decât câțiva kilometri, dar Dănilă nu se încumetă să măie calul la galop. Se strecură cât mai tăcut pe sub brazi până când avu satul sub ochi, la picioarele calului. Oamenii satului gătaseră treburile de zi și din câteva

acoperișuri se ridica fum, semn că mulseseră vacile și acum fierbeau laptele ori învârteau mămăliga. Tocmai îndemnase calul să pornească la vale, către sat, însă rămase trăsniț locul. Din capătul celălalt, dinspre dealul Prislopului, care era ca un umăr al vârfului cel înalt al Țâbleșului, văzu cum porni coloana de cătane. Gornistul din frunte suna goarna pentru atac și vreo câteva muschete se descărcară, cu zgomotul venind rostogolit, după o vreme. Detașamentul de oșteni, ca la douăzeci de oameni, intră în sat, de-a lungul uliții și imediat se împrăstie prin curțile oamenilor. Nu aveau de trecut piedici, oamenii erau săraci și apoi legea nu permitea gard mai înalt de jumătate de cot ca împrejmuire. Se auziră țipete de femei, plesnete de bice, oameni împinși cu sulitele și laturile de săbii fură scoși în drum și mânați spre biserica din mijlocul satului. Printre cei scoși din case, Dănilă Todoran văzu câțiva tineri, nu mulți însă. Alți câțiva alergau tupilat prin spatele caselor spre poala pădurii, spre libertate. Într-o jumătate de ceas oștenii au adunat vreo 20 de copii și tineri, i-au legat unul de altul cu funii groase. De mijloc și de câte un picior. Iar mâinile le aveau legate cu lanț de piciorul drept peste care puseseră verigă din fier. Scăpare nu era. Patru călăreți au luat șirul de prinși și l-au mânat spre drumul mare, către Ceta-tea Bistriței. Femei plângând încercau, unele, să se agațe de copiii legați ca animalele, iar altele, în genunchi, cu mâinile strânse, împreunate, se rugau de milă și îndurare. Din sat un val de jale se ridica spre cerul pe care primele stele ale nopții începeau să clipească, la fel ca ochii podidiți de lacrimi ale celor năpăstuiți.

Bărbații fuseseră înghesuiți cu spatele la zidul bisericii și călăreții îi țineau sub control, cu sulitele lungi, ținându-le piepturile dezgolate. Dănilă nu putea înțelege cuvintele pe care părintele Gheorghe le striga căpitanului, dar se vedea de la depărtare că acesta nu-l asculta. Apoi împinse scurt, cu genunchii, calul peste preot și îl călcă în picioare. Dănilă simți

cu toată ființa lui cum se surpă coastele părintelui sub copita grea a calului de luptă și văzu, sau ghici, cum sângele îi curge din gură nevinovatului om. Două torțe se apropiară de el, periculos de aproape, iar barba căruntă îi luă foc. Cu tot riscul, strigând amar, preoteasa sări peste omul ei și-i stinse părul pârlit cu fota desprinsă de la brâu, apoi îi luă capul însângerat în brațe și, fără lacrimi, ridică ochii spre câinele de căpitan, străpungându-l cu privirea.

Omul acesta somn lin nu va avea cât o trăi, gândi Dănilă Todoran, martor al acelei ticăloase execuții. Ochii aceia ai femeii, ochi plini de durere și de iertare în același timp, îi vor fi căpitanului Walter tovarăși de veghe, peste zilele și nopțile câte îi vor fi date până când Dreptul Judecător îi va chema la răsplată cuvenită. Dănilă o cunoștea pe preoteasă, știa că este o femeie cu frică de Dumnezeu, care mereu o dădea ca pildă de smerenie pe Maica Domnului care, deși avea inima străpunsă de sabia durerii se închina Tatălui Ceresc și murmură, la picioarele Crucii pe care se stingea Fiul ei: „Fie, Doamne, după cum voiești!”

La un ceas după aceste fapte, pâlcul de oșteni se porni spre Bichigiu. Dănilă întoarse calul, descălecă și, ținându-l de căpăstru, porni pe sub brazi pe drumul de întoarcere. Știa că are mare avans față de oșteni, dar nu voia să-și trădeze prezența. Orice zgomet, de tăcănit de copite de cal sau de nechezat, se auzea la depărtare, în liniștea nopții. Grăbi mersul cât putu și când socoti că oștenii făcuseră curba drumului și nu-l mai puteau auzi, se avântă în șa și îndemnă calul la galop. Ajunse repede la Bichigiu și, trecând de-a lungul uliții strigă: „Vin cătanele!” În urma lui, în capul satului, un vârful de brad luă foc și un bărbat se lăsă în jos, lunecând din creangă în creangă. Satul se goli, cât ai clipi. Oamenii luau drumul codrului la ceas de primejdie. Nimeni nu rămase în sat, în urmă. Când cătanele trecură pe sub bradul arzând satul era pustiu, știau ei asta. Și altă dată au pățit la fel.

Dănilă se îndreptă spre mănăstire. Poarta mare se deschise întâmpinându-l. În curtea largă călugării erau adunați, gata de luptă, cu ciomegele strânse la piept. Dănilă sări de pe cal și se duse în fața părintelui Visarion. În puține cuvinte îi povesti ce văzuse la Suplai, dar trecu peste uciderea ticăloasă a părintelui Gheorghe. O asemenea veste putea să slăbească pe cel nepregătit de luptă sau să-l îndârjească pe cel plin de ură. Mai bine să tacă.

– Oamenii din Bichigiu au luat calea codrului. Cătanele o să dea foc satului. Va pieri în foc și sfânta biserică. Apoi vor veni să atace mănăstirea noastră. Noi suntem pregătiți. Cine ridică sabia, de sabie va pieri. Aceasta este legea noastră. Nimeni să nu facă altminteri decât am hotărât, toată lumea trebuie să asculte de mine, orice ar fi. Luați-vă locurile!

Dănilă Todoran privi roată în jur. Pietrele pe care el le adunase în timpul zilei stăteau în grămezi măricele, din loc în loc, pe niște priciuri din lemn ridicate pe lângă zid. De unde au apărut aceste podețe? Nu întrebă pe nimeni. Văzu, rezemat de zidul de apărare, lângă fiecare podeț, câte un linguroi cu coada lungă, numai bun de folosit ca praștie. Butoiașe cu apă erau puse din loc în loc cu ciubere lângă ele. Acoperișul de șindrilă al bisericii care nu era mai înaltă decât era îngăduit de legea strâmbă, de folos de data aceasta, era stropit cu apă, căci picuri șiroiau de sus.

După puțină vreme, cerul se luminează spre sat. Cătanele dăduseră foc caselor. Acoperișurile de paie ardeau cu vâlvă-tăi înalte. Apoi se auzi tropotul cailor, apropiindu-se. Pe dată doi călugări aprinseră torțele mari, înfipite în locașuri pe stâlpii porții, de o parte și de alta. Cu o torță mai mică în mână, părintele Visarion se ridică deasupra porții, urcându-se pe priciul adus acolo în mare grabă de călugări. Dănilă mai apucă să vadă că în curtea mănăstirii era mai multă lume, unii călugări purtau straie negre peste hainele lor obișnuite, de țărani. Noa așel!

Detașamentul de pedeapsă ajunsese în fața mănăstirii. Căpitanul Walter ceru să se deschidă porțile, iar călugării să se deie prinși. Atunci părintele Visarion glăsui, pe limba austriacului:

– Cu ce gând de război vii asupra sfintei mănăstiri, căpitane Walter?

– Voi ați ascuns oamenii, sunteți acuzați de instigare la revoltă. Am ordin de la magistratul Cetății să vă duc legați, pe tine, starețe, și pe călugării tăi, la Bistrița, la judecată. Iar mănăstirii să îi dau foc și să o fac una cu pământul!

– Căpitane, du răspuns Magisterului că legea este de partea noastră. Vom face plângere la Voievod. Dar nu ne dăm prinși și nici sfânta mănăstire nu v-o dăm. O apărăm. Că Iisus Hristos al nostru care este și al tău și al Magisterului și al cătanelor tale așa a spus: ***Cine ridică sabia, de sabie va pieri!***

La acest cuvânt călugării își ridicară capetele peste marginea zidului, cumpănind la vedere ciomegele. Ca din senin, o grămăjoară de cetină uscată, din fața porții mari, de sub copitele cailor, luă foc, apoi focul se întinse spre stânga și spre dreapta, ca un zid de apărare. Căii necheză sălbatic, speriați și fură greu de stăpânit. Ceata cătanelor se zbuciumă, în neorânduială. Însuși căpitanul Walter fu aruncat din șeaua calului său, care porni în fugă, nechezând sălbatic.

Oștenii se traseră la distanță bună. Căpitanul Walter încălecă calul unui ostaș care rămase pedestru. Mai erau câțiva ca el, căii acestora fiind și ei scăpați la fugă din foc. Apoi se retraseră. În coloană, la pas cu pedestrii pe lângă ei, se întoarseră spre Cetate. Focul din fața mănăstirii mai pâlpâi o vreme, apoi se stinse. După aceea se porni ploaia. Șiroaiele spălară urmele focului, dimineața locul era curat. Doar că în acea noapte un fulger a lovit crucea bisericii calvine din Bistrița. Crucea rămase înclinată într-o parte. Lumea din Cetate, credincioasă și superstițioasă în același timp, spuse că cerul a trimis avertis-

ment pentru moarte de om nevinovat și foc pus peste un sat de oameni săraci, vai de capul lor. Iar murmurul târgoveților, sătui de atâtea abuzuri din partea cătanelor austriece, îi sperie pe conducătorii Cetății.

Până toamna, garnizoana Cetății rămase între ziduri. Apoi ieșiră să culeagă roadele, birul, zeciuală, toate obligațiile pe care jelerii¹⁵ și iobagii le aveau față de stăpânire. Adică șapte piei! Satele Bichigiu și Suplai fură iertate de taxe și impozite. Dar asta numai după ce vlădica ortodox de la Alba Iulia a trimis carte către Magisterul Bistriței să ierte și să ușureze de poveri pe oamenii care, fără vină, au suferit mare strâmbătate.

Parcă îndurându-se de amara suferință a celor săraci, Dumnezeu a făcut ca iarna acelui an să fie mai blândă. Pe la sfârșit de mărtisor câmpurile se goliseră de zăpadă, iar după Sfintele Paști oamenii au intrat cu plugurile în brazdă.

Zăpada s-a topit, apele s-au scurs și au luat cu ele și faptele din anul ce a trecut, cu toate relele. Clemența și păsuirile s-au făcut uitate, birurile neplătite s-au înscris ca datorii, grumazurile românilor s-au îndoit sub poveri. Jumătate din oamenii acelor două sate s-au bejenit peste munți, în Moldova. Iar Dănilă Todoran, om liber, și-a dus feciorul de 12 ani, pe Atanasie, la mănăstire, să învețe carte.

15. Nume dat în Evul Mediu țăranilor liberi din Transilvania care nu aveau pământ sau aveau pământ puțin și care munceau pe moșiile nobililor.

CAPITOLUL 2

JURĂMÂNTUL DE CREDINȚĂ

Invoiala cu părintele Visarion a fost ca, pe timpul verii, tânărul Atanasie să muncească alături de tatăl său în gospodăria proprie și să țină casa când taica Dănilă va trebui să meargă la robotă, pentru Cetate și pentru Principe. Iar după ce bucatele au fost adunate și puse la loc sigur pentru nevoile familiei, iar trebile casei rămân cele ușoare, adică la vreme de iarnă, atunci Atanasie se va trage la mănăstire, la truda cea dulce, cu cartea.

Ager și cu bună ținere de minte, pentru Atanasie învățătura a fost o îndeletnicire ușoară, fiindu-i bună înlesnire ceasloavele pe care sfânta mănăstire le avea. În privința aceasta, părintele Visarion, de câte ori atingeia oricare din cărțile sfinte cele noi, cumpărate cu mare trudă, totdeauna făcea o închinăciune adâncă, cu cruci multe una după alta și slavă aducea sfântului vlădică Simion Ștefan, fost arhiepiscop și mitropolit în scaunul Bălgradului, al Vadului și Maramureșului și a toată țara Ardealului, trecut la cele veșnice la anul 1656. Mângâia cu mult drag, părintele Visarion, *Noul Testament* sau *Biblia de la Bălgrad*, cum o numea el și o săruta cu adâncă smerenie, carte de căpătâi pentru ortodocși, prima biblie scrisă în limba valahă, la îndemnul și cu îngăduința celui principe iluminat, deși calvin de credință, care a fost Gheorghe Rakoczi al II-lea. Mult bine a făcut neamurilor trăitoare pe pământul transilvan acest domn bun și blând, căci el spunea și îndemna pe toți clericii, fără deosebire de credință, că tot omul împreu-

nă cu ai lui trebuie să-și spuie și să-și audă slujba Liturghiei pe limba neamului său. Sub domnia acestui vlădică, Simion Ștefan, s-a tradus evanghelia în limba noastră, a românilor, cu mare cheltuială din care o bună parte erau bani din vistieria domnitorului înscăunat la Alba Iulia. Vlădica a trimis călugări pricepuți și slujitori dintre cei cu adâncă aplecare spre citirea cărților sfinte în țările române vecine, în Moldova și în Țara Românească, la curțile cele mari ale mitropoliților, dar și la sfintele mănăstiri, pentru a cerceta cărțile cele bune și a găsi în ele cuvintele cele mai potrivite, care să fie pe același înțeles în toată românitatea. Zicea părintele Visarion, citind din *Pre-doslovie* la *Biblia de la Bălgrad* că înalt prea cuviosul mitropolit al nostru, Simion Ștefan, aceste cuvinte le-a trimis în lume: „... *încă vă rugăm să luați aminte că rumânii nu grăiesc în toate țările într-un chip, încă nici într-o țară toți într-un chip ... Bine știm că cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sunt buni care împlă în toate țările, așa și cuvintele acelea sunt bune care le înțeleg toți; noi drept aceia ne-am silit din cât am putut, să izvodim așa cum să înțeleagă toți, iar de nu vor înțelege toți nu-i din vina noastră, ci din vina celui care a răsfirat rumânii printr-alte țări, de și-au amestecat cuvintele cu alte limbi, de nu grăiesc toți într-un chip*”.

– Cuvântul lui Dumnezeu trebuie să le sune în urechi și în minte în același chip, la toți românii noștri. Părintele mitropolit mult a trudit și grea cruce a avut de dus, că 15 opreliști are în calea slujirii lui, puse de cele trei națiuni care au drept de viață și de moarte peste noi, valahii, care suntem numai îngăduiți pe pământul nostru străbun. Iar aceste opreliști îl sileau pe credinciosul slujitor al Domnului să facă pe voia calvinilor, că principele Rakoczi Gheorghe calvin a fost și acolo aduna spuză, pe turta lor. Astfel, musai era ca predica să fie rostită în limba valahă și numai din Sfânta Scriptură, învățământul teologic să fie făcut după catehismul calvin, Sfintele Taine să se reducă numai la pâine și vin, cultul icoanelor să fie înlăturat

și altele tot atât de tiranice pentru ortodoxie. Cu toate aceste opreliști aspre, cu jigniri și umilințe fără măsură, mitropolitul Ștefan a reușit, cu mare mila lui Dumnezeu, să păzească neîntinată credința ortodoxă care este cea dreaptă, iar pe români să-i țină la un loc, păstrând obiceiurile cele moștenite de la moșii noștri.

Copilul privea spre călugăr cu mare admirație. Chipul bătrânului iluminat de o înaltă simțire de credință se răsfrângea și asupra lui Atanasie, învățăcelul. Ochii lui mari trădau o dragoste adâncă față de vârstnicul și înțeleptul monah, dar și față de Tatăl Ceresc pentru care, iată, oameni cu multă carte își dau și sufletul ca să apere și să dea mai departe adevărata credință din străbuni.

– Niciodată să nu uiți, învățăcelule Tănase, că nu-i lucru mai mare în viața noastră ca jertfa trupului acestuia de tină și a puterii trecătoare pentru credința cea dreaptă, ortodoxă, primită din voia Domnului o dată cu Taina Sfântului Botez, precum și jertfa cu viața însăși pentru neamul tău și glia străbună, unde moșii și strămoșii noștri au trăit și au suferit chinurile de la cei răi numai ca să păstreze de-a pururi inima de român, în straiul nostru, în graiul în care horim cu veselie ori cu jale, în Legea Sfântă dată nouă de Patriarhi.

– N-am să uit, preacuvioase părinte, aceste îndemnuri ale sfinției voastre și mă leg să respect cu sfințenie legea străbună, ortodoxă și să apăr glia și neamul. Că de mic prunc am cunoscut tot năcazul în care trăim noi, neamul acesta de valahi. Inima îmi spune că Domnul nostru Iisus Hristos, când o cuvântat predica lui despre judecata de apoi, că neamurile vor fi aduse înaintea Dreptului, ne-a lăsat nouă, românilor, să nu ne rupem de acest pământ ce ne-a fost dat, bucată din Raiul cel Ceresc. Pe acest pământ atât de bun, care ne dă mâncare pentru viață și apă bună de beut, pe acest pământ din Rai vom primi judecata și tot aici ne va fi nouă să trăim în veșnicie. Că poverile pe care Bunul și Dreptul Dumnezeu

ni le-o îngăduit a le duce în viața aceasta cu neamul nostru împreună, răsplată sunt când ne-o da nouă loc luminat, fără durere și întristare.

– Te-ai prins cu legământ de viață prin aceste vorbe pe care le-ai glăsuț acum! Mare jurământ ai spus! Să-ți dea Bunul Dumnezeu putere să duci orice sac ori piatră de moară și tot greul să-l vezi ca pe Crucea lui Hristos, dată ție o postată de drum, precum lui Simon Cirenianul.

Pătruns de evlavie a fost monahul când a grăit despre Simion, mitropolitul jertfelnic, dar și mai aprinsă de adâncă smerenie i-a fost ascultând și luând jurământul lui Atanasie, ca purtător al credinței până la jertfirea de sine.

– Acu să trecem la Psaltire. Ce ai mai învățat din sfintele cântări? Cu ce ți-ai alinat sufletul esvară¹⁶, acolo, sus, pe coama Tâbleșului, cu vitele la păscut? Părintele știa că Atanasie era îndrăgostit de psalmi și că știa, încă de la plecatul iernii, aproape în întregime rugăciunile lui David, regele. Și îl prețuia pentru aceasta, deoarece părintele spunea ades, chiar la slujbele cele mari, când micuța biserică se umplea de lume și atunci, ca să fie auzit de mulțimea de norod, cobora în pronaos și rostea de acolo cuvântul de învățătură. Și îndemna părintele Visarion poporul cel credincios: „Așa cum cântările de nuntă ori bocețele de la groapă le învățați unul de la altul și alte hore și doine le cântați la coasă ori la șezători, tot așa învățați din Psaltirea cea sfântă cântările cele mai frumoase ale împăraților poporului ales. Că aceștia, David și fiul lui, Înțeleptul Solomon, în tot locul și în tăta zăua vorbeau cu Tatăl din Ceruri și inima lor se veselea de duhul de înțelepciune care izvora din aceste cântări. Învățați Psaltirea unul de la altul și veseliți-vă în Domnul!” Iar Tănase așa făcea și poate că tocmai din această pricină chipul lui era mai luminos și mai plăcut oamenilor care-l vedeau, fie și pentru prima oară în viața lor.

16. Astă vară (regionalism).

– Acum, preacuvioase părinte, știu toată Psaltirea ca pe apă. Și tăta zăua cânt versetele cele mai frumoase, chiar și atunci când trebuie să tac în mijlocul oamenilor. Și am văzut și am simțit, părinte, că oamenii se descrâncenează în jurul meu, de parcă cântarea sfântă din mintea mea i-ar atinge și pe ei.

– Și care-i psalmul care-ți place ție mai mult și mai mult decât orice pe lume?

– Oricare, în care se zice: „Binecuvântează suflete al meu pe Domnul...”.

– No, amu să trecem la slovele cele nemțești și la graiul unguresc. Că bine este a ști ce zic și ce vorbesc nu doară prietenii, ci și dușmanii. Că mai lesne este să birui pe cel ce-ți vrea răul dacă știi ce vorbește și cum gândește. Că înțelepții așa spun: câte graiuri grăiești, atâtea feluri de om ești!

Și anii au trecut, unul după altul. N-au fost ani ușori, că iobagului nimica nu-i era spre ușurare de povară. Nemeșii trăgeau să îi muncească fără odihnă, Magisterul Cetății și toți ai lui găseau pricină de corvezi dintre cele mai grele. Iar de la principele transilvan veneau alte porunci. Iar greul tot îl duceau românii. Că de la răscoala de la Bobâlna și apoi a lui Gheorghe Doja, când s-au ridicat laolaltă toți împilații pământului, unguri, secui, români și chiar din săsime și târgoveții săraci și micii nobili și oamenii liberi, toți câți or fost nemulțumiți, de atunci nobilii se purtau mai fain cu săracii de un neam cu ei. Iar poverile cele mari le puneau pe umerii românilor care era socotit popor tolerat, fără niciun drept. Doar bun de muncă și de plată. Că lege au dat ca să-i oprească pe aceștia să nu crească în știință de carte, să nu se lumineze ca să-i îndemne la revoltă pe ai lor. Așa, bunăoară, prin colecțiile de legi *Aprobatae Constitutiones* și *Compilatae Constitutiones* nobilii maghiari au reglementat întreaga viață din principatul Transilvaniei. Legile reglementau dreptul nobiliar (privilegiat), pe cel bisericesc, dreptul administrativ și cel militar, stabileau procedurile de judecată și pedepsele. Înainte de asta, după marea răscoală a

țăranilor iobagi de la Bobâlna, nobilii s-au adunat să-și apere drepturile și au încheiat acea unire a lor, de trei națiuni privilegiate, *Unio Trium Nationum*, prin care iobagii erau excluși, în totalitate, din viața politică și socială a Transilvaniei. Iar românii, care nu au fost chemați ca parte la această treime, au fost considerați, până la 1800, națiune tolerată.

În acei ani de învățătură, Atanase Todoran s-a înălțat ca un bărbat împlinit. Era de statură potrivită, puțin peste înălțimea medie. Era bine legat, avea umerii largi, iar brațele mușchiuloase scoteau le iveală, cu mânecile suflecate, mușchi puternici, frânghii împletite, nu alta! Fetișcanele se uitau cu sfială la el și încetineau pasul când se întâlneau, întâmplător, pe cărare sau pe drum. Și priveau cu jind după tânărul Făt-Frumos, iar seara, la culcare, îl visau pe acest voinic ca pe cel ce ar putea fi cel mai potrivit soț și apărător.

Dar flăcăului nu-i stătea mintea la însurătoare. Părintele Visarion, acum bătrân la trup, îl îndemna să stea cu mintea și cu inima la cele sfinte. „Deșertăciunile lumii te răsucesc și te azvârlă de colo, colo după cum îs vânturile și valurile mării celei mari. Dar dacă tu îți strunești la timp simțurile trupești și lași loc în inima ta doar pentru cei care au binevoit la Dreptul Judecător, adică marilor sfinți și sfinților, care români de-ai noștri au fost pe pământ, atunci viața ta va fi lină, ca apa cea limpede ce curge neted pe sub frunzele verzi ale mestecenilor și fagilor de dincoace de bulboana Cascadei Cailor”.

– Viața la mănăstire nu-i rostuită numai pe rugăciuni și metanii. Călugărul și fratele mai tânăr trebuie să trudească din greu să-și ție mare curățenie în cămara sufletului. Dar trupul dăruit de Dumnezeu ca o haină de drum lung trebuie să-l îngrijească ca pe un odor de mare preț. Nici îmbuibare cu cele înșelătoare după miros plăcut și frumusețea formei, dar nici flămând să nu stai ca să decazi nevolnic față de treburile obștei. Trupul tău trebuie să fie gata să dea piept cu

necuratul și cu mai mărunții lui oșteni, care-s iuți, vicleni și răi. Când au năvălit bulucurile lui Ghirai Han tătar, tocmai de la Crâm, într-o clipită au ajuns sub zidurile Budei. Nimic nu le-a stat în cale. Doar moarte, pârjol și jale au lăsat în urmă. Când vin oștirile Răului peste tine nu sta să-L chemi pe Iisus și pe sfinți în ajutor. Tu, pe pământ luptă-ți lupta ce o ai de dat, că și sfinții, acolo, în cerurile cele mai de jos, își duc lupta lor împotriva celui căzut și nu au prea mult timp pentru tine. Dumnezeu îți dă, dar nu-ți pune în sac!

– Și ce trebuie să fac, preacuvioase? Că eu mă scol din zori și fac tot ce mi se dă de făcut, acasă la maica mea dar și la sfânta mănăstire când sunt de rând la carte. Și inima mea și mintea mea cântă Psalmii învățați după bun sfatul sfinției tale și bine mă simt.

– Când o dat năvală hoarda tătară au gonit cu caii lor iuți drept spre sfânta noastră mănăstire. Prăpădul călcării acestor diavoli a fost vestit din munte în munte, după deprinderile de război moștenite de la moșii noștri. Munții fumegau și vesteau. Așa că tropotul cailor acestor oameni ai pustiei noi l-am auzit cu zile și nopți mai devreme. Și, ca fecioarele cele cuminti, am stat cu candela pregătită. Cu foc au venit asupra noastră, cu foc i-am primit, cu brațele larg deschise. Trei îngrădiri cu paie și cetină uscată am aprins în calea lor. Dar au sărit prin foc și au venit, nu s-au lăsat. Știau, diavolii că cu cât îi mai aprigă apărarea noastră, cu atât îi mai mare mormanul de aur și de nestemate care poate fi ascuns aici. Dar aur, din care căutau ei, noi nu am adunat, în sărăcia noastră. Și după ultimul zid de foc au ajuns la o zvârlitură de săgeată de zidul sfântului locaș. Dar n-au putut veni. Că le-am pus în față desiș de țepi. Am înfipt în pământ pari ascuțiți care să rupă carnea de pe picioarele cailor. Așa i-am oprit, că pentru nomad calul este mai de preț decât aurul. Fără cal el îi nevolnic pe pământ. Se spune că în neamul acesta de mongoli bărbații se nasc pe cal și trăiesc călare până mor. Și rar dau înapoi în luptă, iar atunci

o fac cu șiretlic. Când tătarul fuge de tine, atunci trebuie să știi că prăpăd te așteaptă, că din capcana lui n-ai scăpare.

– Astea toate, precuvioase, de la cine le-ați învățat? Că astea toate sunt trebi ostășești, nu monahicești.

– Nevoia și legea lăsată din bătrâni. Că legea ne-a dat-o Mântuitorul: „Bunul Păstor își dă și viața pentru oile sale!” Că, dacă noi pierim, atunci cine mai are grija norodului? Să nu ridici sabia cu nedreptate asupra celui slab. Dar nici să întorci celălalt obraz diavolului ca să-și bată joc de Lucrul cel Sfânt, făcut de Mâna Domnului, adică de trupul omenească. Noi, în mănăstire, deprindem tainele credinței înscrise în cărțile sfinte și în pravile, deprindem muncile cele de trebuință pentru pâinea cea de toate zilele și mai deprindem meșteșugul apărării de năvălitori. Că degeaba e tare băta de corn dacă brațul tău nu are putere să o învârtă și să o sloboadă peste capul și șalele și umerii năvălitorului, care-i învățat să fie oștean și îi acoperit cu foi de oțel. Călugărul îi firav la trup, dar e numai vână. Nepoate, trebuie să începi truda ostășească. Ai 16 primăveri, gata ești pentru lupta cea de toate zilele.

Și a intrat, în iarna aceea a anului 1675, învățăcelul Tănase Todoran al lui Dănilă din satul Bichigiu, districtul Năsăud, la pregătirea ostășească. Într-o peșteră adâncă din coasta dealului ce sta deasupra mănăstirii aveau loc de instrucție, călugării. Acolo a învățat Tănase să bată cu ciomagul din lemn tare în buștenii anume pregătiți până ceva se rupea, ori bușteanul ori ciomagul. Iar brațul astfel deprins cu lovituri din cele grele i s-a întărit și nu l-a mai durut. Tot acolo a deprins trânta cu vicleșuguri, cum numai osmanlâii știau a o face. Și alergatul iepurește, în goană mare. Că deseori se întâmplă ca fuga să fie mai mult sănătoasă decât rușinoasă. Și a mai învățat tânărul cum să stea la pândă, nemișcat ceasuri lungi și cum să sară ca un arc, din nemișcare în atac cu mare spaimă peste dușman.

Iar doi ani mai târziu l-a chemat părintele Visarion pe tânărul învățacel și pe tatăl acestuia la sfat de taină. Că lucrare grea și cu mare grabă trebuie împlinită.

– Mitropolitul nostru Sava, din neamul Brancovici, care a fost, de mult, în urmă, sârb, dar acum este român de-al nostru, a trimis vorbă de taină că se pregătește iarăși de o călătorie în Rusia, la curtea țarului Alexei Romanov. Că vlădica noastră a mai fost acolo și măritul țar, care este mare apărător al credinței noastre ortodoxe, aflând de strâmtorarea Bisericii noastre amar asuprite de papistași și de reformați, deopotrivă, s-a îndurat și cu inimă de frate milostiv ne-a dat mare dar de bani pentru trebuințele Bisericii Ortodoxe din Ardeal. Și tot la șapte ani a zis țarul să vină vlădica să ia acest dar de bani. Drumu-i lung și greu. Iar lotrii sunt peste tot. Vlădica trebuie apărută în această călătorie. Luptătorii nu trebuie să fie călugări, ci mireni, ei îi vor fi soți Înaltpreasfințitului ca lefegii în plată. Pregătirea ta ostășească, nepoate, pentru asta s-a făcut. Cu știrea și voia părintelui tău trupesc. Te duci, de bună voie și cu dragoste de creștin ortodox, să slujești pentru neamul nostru în această călătorie?

– Cu bucurie, socot că eu, nevrednicul, am fost ales spre mare cinste, de care mă voi grăbi a mă învrednici, chiar cu prețul vieții mele! sari năvalnicul tânăr, copleșit dintr-odată de misia de onoare ce i s-a dat.

– Molcuț, nu te grăbi! La această caravană trebuie să dai ascultare celor mai mari decât tine. Chiar de ar fi să ți se pară că ceva nu-i drept, tu să stai cuminte la locul tău și doar atunci să sari când ți se va da poruncă. Sfântul Petru a tăiat urechea slujitorului și ceartă a primit de la Iisus. Să nu faci la fel, ca să nu primești ceartă grea!

Tănase dădu asigurare că întocmai după spusa părintelui se va purta el.

– Atuncea, mergi cu bine. Tatăl tău îți va da îndrumare și de cheltuială pentru drum. Primește binecuvântare și pune

genunchiul în pământ ca să spui, cu mine la rând, rugăciunea de drum.

La poarta mănăstirii, Dănilă își îmbrățișă fiul.

– Dumnezeu Bunul și rugăciunile noastre, ale mamei tale, ale părintelui Visarion și ale mele să te ocrotească. Bani, doi florini, ți i-am dat din partea mănăstirii, cu scăzământ din dajdia ce se cuvine Mitropoliei. Așa să spui când vei da socoteala de cheltuiala de pe drum. La ieșirea din Bistrița să tragi la primul han, acolo vei afla cal înșeuat și o desagă cu haine ungurești. Te îmbraci cu acele haine și ungur te vei numi, Ioșka, cu zapis de mers la școli, la Bălgrad, în cetate. La cizmă să-ți pui cuțatul, iar la brâu ciomagul. Sabie să nu porți că îndată vei fi cercetat, că cine ești, al cui ești și de ce umbli cu arme dacă nu ești din neam de nemeși. Să ai grijă, fiule, să dai de veste după ce vă veți întoarce din Rusia.

PARTEA A II-A
CĂUTĂRI

CAPITOLUL 3

DRUM FĂRĂ ÎNTOARCERE

De la mănăstire, Tănase s-a abătut din drum pe acasă, la mama Anica și la Mărioara, surioara lui. Le-a îmbrățișat și a cerut binecuvântare.

– Să ai grijă, fătul meu, prin cele străinătăți, să nu te pui rău cu comenduirile, că pe noi, valahii, mintenaș ne bagă la temniță și la corvoadă, de-ți uiți zilele. Să te feri de omul spân și de cel roș, că amândoi îs de soi rău, asta-i știut de când lumea. Și nici de omul gâlcevitor să nu te iei. Și nici liubovnică să nu-ți iei de prin hanuri ori piețe, acele femei nu-s ca păcătoasa din Evanghelie, că băiet frumos și rușinos cum te știm, ușor poți cădea în ispita păcatului.

– Da, mămucă, mare grijă voi avea și voi păzi cuvintele dumitale. Să aveți grijă de Mărioara, să n-o dați după oarecine, că fata noastră îi de neam ales, îi sora mea cea dulce! O mângâia pe cosițe, în timp ce o strângea la pieptu-i lat, de bărbat.

Apoi se desprinsese de slăbiciunile muieresti și păși pe drumul său. Atunci nu știa nimic din ce îi era scris pe răbojul vieții. Nu știa că va mai vedea căsuța dragă a copilăriei abia peste zeci de ani, surpată de uitare și nefolosință. Doar un bătrân cu minte puțină își va aduce aminte de Dănilă, tatăl lui și îi va arăta movila de pământ, fără cruce, din țințirimul satului, unde s-ar afla oasele lui și ale Aniței, femeia lui. Despre Mărioara nu va afla nimic.

Dar acum rostul lui era să grăbească la drum lung. Cu o trăistuță pe ciomag, cu ciomagul pe un umăr, cu clopul pe o

parte, fluierând vesel ca o privighetoare, tânărul pășea spre soarta care avea să-l mâne ani mulți, prin istorie, spre un sfârșit cu cunună de martir.

Ajunse la Bistrița pe la amiază. Intră în Cetate prin Poarta Lemnelor, scoase ausweissul și răspunse la întrebări.

– *Woher kommst du? Wohin gehst du?* (De unde vii? Unde te duci?)

– *Von Bichigiu nach Alba Iulia. Um Prister zu werden.* (De la Bichigiu la Alba Iulia. Să mă fac preot.)

– *Wessen Untertanen bist du?* (Al cui iobag ești?)

– *Ich bin ein freier Mann!* (Eu sunt om liber!)

Traversă cetatea ținând capul plecat, umil, așa cum se cerea pentru un valah îmbrăcat cu cioareci și opinci, cu clop, la care Mărioara îi pusese un buchețel de floricele albastre, de nu-mă-uita. Ajunse repede la Poarta Ungurească și porni spre sud, înspre târgul Reghinului. La primul han opri, așa cum îl instruisese tatăl său, Dănilă. Se duse la grajd și întrebă argatul dacă vorbește ungurește.

– Sigur, tu ești loșka? Ți-am pregătit calul și hainele. Tra-ge-te în cămăruța aceea și te îmbracă.

Tănase găsi hainele întinse pe patul argatului. Își lepădă portul de acasă și pe ușa hanului păși un tânăr ungurean, cu ciorapi fini din aba albă, cu ornamente negre, iar în picioare avea cizme scurte, lustruite, nici prea scumpe, nici prea noi, dar nici scâlciate. Trăgea de căpăstru un căluț murg care mai mesteca în fâlcii ultima gură de fân din ieslea la care fusese legat. La oblâncul șeii avea legat un rucsac măricel, plin cu ha-ine de schimb, iar în spatele șeii un cojoc ciobănesc, rulat și legat din loc în loc cu curelușe, care îi putea fi de folos pe frig și furtună sau ca învelitoare călduroasă la un popas de noapte, sub cerul liber.

Drumul până la Bălgrad îl parcurse, călare, în 5 zile. Mer-gea ținând cont de nevoile animalului. Se oprea aproape de un curs de apă, acolo unde socotea că nu calcă pe loc nemeșesc și

păștea calul, nelăsându-l liber. S-a hrănit din traistă până la Târgu Mureș, acolo s-a oprit la han, a mâncat pe săturatele și a hrănit calul. A mers la potcovarul care bocănea cu sculele lui sub un șopron la capătul hanului și a pus să fie verificate potcoavele și copitele calului, dacă nu are vreo vătămătură după atâta drum făcut. *Nu, calul e în bună regulă, ține-l tot așa, tinere domn.*

Își văzu de drum. Ori de câte ori cineva încerca să intre în vorbă cu el, Tănase scurta răspunsurile și apoi grăbea calul, fără să dea explicații. Nu era vorbăreț cu străinii, că așa l-a învățat tatăl său, Dănilă. Spre seara celei de-a cincea zile de când plecase din Bichigiu, Tănase a ajuns la zidul Cetății de Scaun a principatului Ardealului, unde stăpân era Mihai I-ul, Apafi. De religie calvină, acest principe era plin de învățătură iluministă, voia emancipare chiar și pentru iobagii valahi. Dar cu toate acestea, presiunile lui peste mai marii Bisericii Ortodoxe nu au încetat niciodată, iar cel mai mult a avut de suferit Mitropolitul Sava Brancovici.

Era o oră târzie, porțile se închideau și cum nu avea gazdă la care să tragă în cetate, Tănase s-a oprit la un han. A găsit un locșor în sala cea mare a hanului în care, pentru noapte, slugile așterneau pe jos saltele umplute cu paie pentru dormit. O ulcică cu lapte și un colț de pâine, atât s-a mai găsit la cuhnie pentru călătorul întârziat.

În dormitorul improvizat s-au așezat somnului ca la douăzeci de oameni. Tănase s-a întors cu fața spre răsărit și a îngemăna. A făcut trei metanii adânci, lipindu-și fruntea de saltea. Apoi și-a făcut crucea ortodoxă pe furiș, aruncând priviri piezișe ca să vadă dacă cineva îl urmărește sau nu. Și-a rostit rugăciunile pe îndelete, apoi s-a așternut somnului. După bu-nul obicei deprins în iernile de slujire la sfânta mănăstire, culcat pe spate, s-a așezat la taifas, în gând, cu Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruinți. I-a povestit, a nu știu câta oară, misia cu care a venit aici, la cetatea Bălgradului, să apere dreapta-credință ortodoxă și pe înalții preoți care păstureau

poporul oropsit. Știa de multele opreliști pe care papistașii, dar mai ales calvinii, le-au pus în contra ortodocșilor, de parcă această religie, cea adevărată, așa cum au lăsat-o sfinții din primele trei veacuri de prigoană nemiloasă ar fi fost credință a unor lifte păgâne. Tănase nu putea cuprinde cu mintea și inima lui curată de ce acești așa ziși credincioși stricau rânduiala cea dreaptă. Schisma folosea Bisericii creștine? Nu, doar puterii vremelnice a unor prelați care se arătau flămânzi de aurul cel lumesc și nu se nevoiau să strângă comori în ceruri.

Alungă gândurile cele rele și se rugă fierbinte Sfântului Gheorghe să-l ocrotească în lucrarea ce a primit-o și la care urma să se înhame, a doua zi. Apoi adormi, somn de om tânăr, curat la inimă și la minte. Dacă cineva i-ar fi luminat chipul dormind ar fi văzut un june de toată frumusețea, fără necurăție din adâncuri care să-i strice haina trupezască dată spre purtare pe drumul sorții lui, pe pământ.

Argații hanului au fost cei care, odată cu soarele ce se înălța spre o nouă zi, au deșteptat călătorii și i-au îndemnat să iasă din somnul nopții. Pe rând, aceștia și-au strâns bruma de lucrușoare în străiți ori rucsacuri și au ieșit la fântână să-și clătească ochii spre a fi cu luare aminte la început de zi. Dinspre cuhnii se întindea miros de pâine coaptă, de slănină sfârâind în tigăi, cu ouă și alte bunătăți dorite de călătorii mai înstăriți. La rând cu cei mai săraci, Tănase se mulțumi cu o ulcică de lapte în care sfărâmasese dumicați de pâine uscată, păstrată în desagă, din ceea ce primise de acasă. Apoi a pornit agale spre poarta cetății în fața căreia se adunase deja un pâlcă măricel de oameni. Cei mai mulți duceau cu ei coșuri cu verdețuri și legume, găște grase și găini legate la picioare spre a le vinde pe la colțurile ulițelor strâmte, cu case înghesuite unele lângă altele. Dar drumul lui era înspre Mitropolie. La plecarea din han își rulase dulmanul unguresc cu căptușeala în afară și rămăsese doar în cămașa albă cu mâneci bufante și într-o vestă subțire, împletită din lână de oi, de soi ales. Doar

cioarecii ungurești și cizmulile îi trădau originea de mic nobil, iar tinerețea îl prezenta ca pe un învățăcel, râvnitor de funcții înalte, de ispan ori de birău.

Multe turle de biserici se înălțau peste acoperișurile caselor târgoveților. Un ochi deprins să deosebească cinul căreia i se închinau cei care ridicaseră acele clopotnițe putea lesne să se orienteze spre ținta aleasă. Curând Tănase văzu ce căuta. Crucea simplă, din lemn, acoperișul din șindrilă veche l-au chemat, de departe, spre ceea ce era catedrala ortodoxă. Ajunse curând la porți. Bătu cu toiagul-ciomag într-un anume fel, așa cum îl învățase starețul Visarion. De trei ori a bătut, zăbovind de fiecare dată. Apoi ușa tăiată într-o latură a porții mari s-a deschis și un chip bărbos, de călugăr îndelung postitor, îl măsură cu ochi de cunoscător la oameni. Fără vorbă se dădu în lături, poftindu-l să intre.

– De unde vii, frate ungurean, întreabă portarul ungurește, limba puterii vremelnice. Tănase îi răspunse pe românește:

– De la Sfânta Mănăstire Bichigiu, din ținutul Năsăudului, cuvioase, de la părintele Visarion. Pentru slujbă ostășească...

– Ion îi numele meu de călugăr, se recomandă portarul. Apoi, măsurându-l pe noul sosit, văzu că acesta spunea adevărul, trupul bine clădit trădându-i instrucția primită și deprinderile pe care, iată, a venit să le pună în slujba Înaltpreasfințitului. L-a condus într-o latură a curții așezământului, acolo unde se zărea mișcare de oameni tineri. În fața peretelui stăteau înfipite într-un suport lung, scobit dintr-un trunchi de brad, mai multe sulițe și halebarde, cu vârfuri din oțel, bine ascuțite. Iar pe pereți, ca la zece scuturi rotunde, din lemn îmbrăcat cu piele tăbăcită, fixată cu ținte mari, din oțel bătut cu ciocanul de fierari pricepuți. Acolo îl lăsă fratele Ion pe Atanasie, cel trimis de părintele stareț Visarion de la Bichigiu.

Un căpitan de pâlc, ca la vreo 50 de veri, spătos și bine clădit pe doi stâlpi de picioare ușor curbate, după spinarea calului, îl luă imediat în primire.

– Spune!

– Părintele Visarion, starețul mănăstirii noastre de la Bichigiu vă trimite închinare și se roagă Domnului nostru Iisus Hristos pentru sănătatea domniei tale și vrednicie în slujba Înalțului. Și mă trimite pe mine, Atanasie al lui Dănilă Todoran, om liber din Bichigiu, să mă puneți la munci ostășești și să-mi întăriți instrucția, că noi, acolo, mare lucru nu am deprins.

– Dacă vii de la părintele Visarion aș zice că ești un mare mincinos, deopotrivă cu dânsul, că eu știu cum se mlădie bătrânul alun, că vârstă nu are.

Și luând din rastel un ciomag zdravăn, ca de trei coți lungime, îi repezi măciulia spre clopul rotund pe care Tănase nu apucase să și-l scoată, după cuviință. Văzând atacul mișelesc cu care este întâmpinat, Tănase sări înapoi o jumătate de pas, puse genunchiul stâng în pământ și ridică bâta lui, cu ambele mâini, deasupra capului. Armele se ciocniră cu zgomot, iar Tănase simți în umeri tăria loviturii căpitanului. Nu era de glumă. A înțeles că era supus la o probă de bun sosie. Între timp, cu iuțeală de om tânăr, căpitanul roti ciomagul și porni o lovitură dintr-o latură. Tănase sări în picioare, pară și, rotindu-se, lansă un atac la nivelul genunchilor adversarului său. Zgomotul înfruntării scoase în ușa cazărmii pe oșteni și pe slujitori. Exclamații ieșiră de pe buzele lor la fiecare mișcare de asalt sau apărare pe care cei doi o executau cu mare pricepere. Încercarea aceasta dură cam o jumătate de ceas, apoi căpitanul se opri, răsuflând ca un om care-și arată vârsta. Iar Tănase stătu smirună, apoi puse un genunchi în pământ, așteptând cu vintele căpitanului.

– Bine te-o învățat iconomul Moise, că altul nu știu să fie mai priceput prin văile Năsăudului. Spune, oștene, ați dat piept cu ceva tătari sau austrieci ori lotri, de când ai fost pus la grea învățătură?

– Nu, căpitane, nu ne-a pălit nimeni. Eram copil de 11 ani când or năvălit panțării Cetății să adune prunci și tineri pen-

tru oaste. Dar nici atunci nu s-au ciocnit armele, că părintele Visarion cu foc a speriat caii nemțești, iar aceștia au făcut prăpăd, spre veselia călugărilor care nu au fost nevoiți să scotă sabia din teacă. Dar asta a fost... amu-s șapte ani.

– Văd că picuri miere de pe limbă. Tot părintele Moise te-a învățat a grăi ca din carte? De data asta, căpitanul vorbise ungurește. Iar Tănase i-a răspuns la fel:

– Pe tot drumul Ioșka m-am chemat pentru cine căuta să știe prea multe despre mine. Apoi, continuă pe limba austriecilor, spre marea uimire a celor ce se adunaseră și priveau confruntarea dintre cei doi, care trecuseră de la arme pentru voinici la arme pentru învățați.

– Vom merge acum cu tot pâlcul nostru, să ascultăm Sfânta Liturghie, apoi te voi prezenta Înaltului, să cer să te facă vrednic de slujbă.

– Vrednic este, vrednic este, fain fecior o crescut părintele Visarion! Bine ai venit oștene! Io-s Vasile, iar io-s Gheo, iar io-s Petru, Pavel, Ștefan, Mihai... numai nume de sfinți din călindarul nostru ortodox! L-au înconjurat și l-au altoit prietenește, pe umăr și pe spinare, toți cei numiți lefegii în detașamentul de apărare a vlădiciei românilor. Și ca să se vadă că lefegii erau, unii aveau port țărănesc, de valahi, doar cizmulițele scurte îi deosebeau de iobagii de rând. Iar alții aveau straie ungurești, alții straie nemțești și vreo doi purtau șalvari largi, de cazaci zaporojeni. Iar unul avea fața smează și ochii oblici, de tătar. Dar s-a dovedit că toți erau români și toți erau ortodocși, iar zisa că ar fi lefegii era doar un vicleșug ca să treacă de această opreliște care nu dădea voie vlădiciei ortodocșilor să folosească oșteni valahi purtători de arme, ci numai lefegii, adică oșteni în plată.

Au ascultat, smeriți, Liturghia. Apoi însuși părintele mitropolit i-a miruit pe oștenii care au stat unul după altul să sărute Sfânta Cruce și dreapta monahului. La urmă de tot, Atanasie a fost prezentat de căpitanul Tudor Poienaru. Părintele

Sava Brancovici, mitropolitul aflat în scaunul cel mai înalt al Bisericii Ortodoxe din Ardeal l-a măsurat lung.

– Am auzit zvon de instrucție și am privit din chilia mea încercarea la care te-a pus căpitanul Tudor. Din mâinile starețului Visarion ai primit învățătură? Ori alt frate, mai tânăr ți-a fost dascăl la arme?

– Părintele Visarion mereu vă pomenește și se roagă pentru Înaltpreasfinția Voastră, nu numai la sfânta slujbă, ci în tot locul. Și vă trimite cuvânt de stăruință să aveți mare grijă de sănătate și să vă feriți de răutatea papistășească și de cea calvină, că moartea noastră o doresc aceștia.

– Mulțumesc bunului meu prieten, Visarion, care Vasile s-a chemat după botezul părinților lui. Dar nu mi-ai răspuns la întrebare.

– Iertare cer și canon să-mi dați, dar iarăși mă nevoiesc pentru îngăduință de vorbire. Că părintele Visarion vorbă vă trimite prin gura mea să grijiți, Sfinția Voastră a trimite un frate călugăr mai tânăr și în putere care să fie întâistător în soborul mănăstirii, că socoate părintele stareț că rând îi va veni, nu peste mult timp, să se înfățișeze la Scaunul de Judecată. Și mănăstirea noastră, care tare le stă în coaste Magisterului Cetății și alor lui, nu trebuie să dezvăluie slăbiciune nicicând.

– Bună învățătură ai primit, Atanasie, cinstire părintelui Visarion și părintelui Moise, iconomul și celorlalți frați călugări. Să-l pui, căpitane Tudor, la tain de hrană și la toate trebile ostășești și la cele pregătitoare. Și să-l dai pe mâna părintelui Vladimir să-l învețe slavonește și rusește, că priceput este acest tânăr oștean a grăi pe multe limbi, iară una mai mult nu-i va fi decât de folos.

Și astfel Atanasie a intrat, la vârsta de 18 ani la altă ucenicie. La curtea Mitropoliei Ardealului slujeau preoți, călugări, dar și mireni, oameni învățați care duceau greul luptei pentru păstrarea vie a credinței ortodoxe, dar și pentru împiedicarea lepădării de aceasta și împotriva convertirii la calvinism.

În zilele când Atanasie a ajuns la Bălgrad mare zarvă se petrecea în cetatea de scaun, dar și la Mitropolie. Dieta principatului tocmai constatase, cu mare bucurie, că mulțime de români s-au lepădat de ortodoxie și au îmbrățișat credința calvină. Codexul de legi dat de principele Gheorghe Rakoczi al doilea, *Compilatae Constitutiones Regni*, la 1670, prin care se îngrădea și mai aspru credința ortodoxă, iată că, după numai câțiva ani, dăduse bună roadă. Mai întâi, truda Mitropoliei, susținută chiar și cu bani din vistieria principatului, de a traduce Scriptura în limba română a deschis o cale largă pentru misionarii reformați. Acum aceștia puteau vorbi aceeași limbă valahului de rând, dar și celui mai înstărit despre marea asemănare a credințelor lor. Și dacă este așa, n-ar fi mai potrivit pentru domniile lor, cnezii valahi, să îmbrățișeze calvinismul căci astfel ar obține mai multe privilegii și înlesniri față de lege și mai marii zilei? Că, iată, în satele învecinate nu numai juzii au trecut la reformă, ci chiar și unii preoți ortodocși s-au lepădat de straiile vechi. Și bine le este lor acum.

Preamărirea acestei isprăvi de slăbire a ortodoxiei era mult exagerată, însă efectele ei deveneau tot mai periculoase pentru Biserica Ortodoxă, în ansamblul ei. Că răul ușor este să-l faci, iar binele ascuns sub zâmbetul fals al trădării tot mai greu este să-l dovedești când ție, preot ori vlădică, nu-ți este îngăduit să faci nimic pentru apărarea ta și dovedirea minciunii. Căci Biserica Ortodoxă și slujitorii ei stăteau sub ochiul vigilant al superintendenței principatului, un serviciu special de oprimare pus la cale de nemeșime.

Dar Înaltpreasfințitul Sava, mitropolitul valah, aflat în scaun de mai bine de douăzeci de ani, din 1656, nu s-a lăsat dovedit de vicleșugurile și brutalitățile cu care se confrunta zi de zi. Iar minciuna și înșelăciunea slujbașilor puterii și ai Bisericii Reformate s-au dezvăluit singure, în scurt timp. Că minciuna picioare scurte are, asta o știe orice om creștin, că-i papistaș ori reformat ori ortodox. Că ademenirea reformată a iobagi-

lor cu libertăți și înlesniri a fost doar fum în vânt. Că niciun nemeș nu dă slobozire vreunui șerb de la care are mult folos. Iară Sava mitropolitul s-a dovedit că avea ochi ager, de păstor bun. El aduna protopopiatul din tot principatul, din vreme în vreme, cercetând pricinile de natură religioasă. Că numai atât avea voie să facă, în averea bisericilor și așezămintelor monahale și în gospodărirea lor numai județele principatului și drepturile nobiliare aveau voie să se pronunțe. Dar mitropolitul, ca mai mare peste credința creștină ortodoxă, cerceta pe fiecare despre rosturile lui și căuta, din puțină avere pe care Mitropolia o avea, să dea sprijin, măcar câțiva florini, celor mai nevoiași. La aceste sinoade erau îndemnați să vorbească preoții șovăitori, aceia despre care se aflase că primeau dese vizite de curtuazie de la misionarii calvini, de la cei ai Papei de la Roma, cât și din partea unor slujbași ai puterii vremelnice. Aceștia, mai cu seamă, trebuiau sprijiniți să nu devină șovăitori în credința ortodoxă, să nu-și vândă turma pe treizeci de arginți, precum acel Iscariotean din vechime.

Iar în timpul acestor sinoade, Atanasie, dimpreună cu alți slujitori ai Mitropoliei și oștenii din gardă se amestecau cu slugile și însoțitorii preoților veniți din toate districtele valahe și luau aminte la orice vorbă scăpată despre necazuri, invidii, ademeniri și alte felurite capcane la care aveau de făcut față la tot pasul, ei, acești trăitori în lume. Dar mai cu seamă arătau interes față de pâri și pâ râtori. Că printre slujitori se găseau și români buni sau măcar se băteau cu pumnul în piept că ei sunt stâlpi ai credinței, dar stăpânul lor, protopopul sau preotul, se lasă ademenit de arginți și vorbe mieroase, că prea ades stau la taifas despre feluri de cărți și scrieri sfinte cu papistași ori cu reformați.

– Și, bunăoară, după o seară plăcută, la o ulcică de vin ori de jinars și discuții despre scrieri sfinte, după ce pleacă mosefirii, ce zice părintele? Că trebuie să aibă năduf la inimă de la atâta prieteșug, nu?

Iară cel întrebat, slujitor ori sfătuitor al împricinatului, sărea în sus, cu supărare ori cu bucurie, după cum fusese stăpânul lui.

– Păi, să vezi, că la început părintele suduia greu și-și făcea cruci peste cruci și stătea la metanii și rugăciuni până la miez de noapte și mereu spunea „Ferește-mă, Doamne! Ajută-mă, Doamne! Apără-mă, Doamne!” Și se vedea cu câtă supărare îl primea pe acela, trimisul Necuratului. Dar nu putea să-i închiadă poarta în nas, că de la Stăpânire veneau aceia și misie de cercetare a îndreptărilor purtau cu ei, cu peceti puse pe înscrisuri. Apoi, după o vreme, am văzut cum se înmoaie și se răresc oftaturile și obida stăpânului și cresc ceasurile de stat pe gânduri, răsfoind ba *Ceasloavele* noastre, ba cărțile papistașe frumos legate în piele fină, cu slove aurite. Iară acum, la drum spre cetatea Bălgradului, s-a abătut din cale pe la neamuri și a stat la vorbe de taină cu aceștia. Ba pe odraslele cele mărunte, dimpreună cu jupâneasa preoteasă, le-a lăsat la aceste neamuri care, de curând, s-au botezat reformați.

Cele aflate despre acest părinte protopop i-au fost aduse la cunoștință Înaltpreasfințitului Părinte, iară acesta, după ce a primit vestea și s-a mâhnit, încovoindu-se ca sub grea povară, l-a chemat la sfat, între patru ochi, pe cel șovăielnic și multe au avut de discutat. Iar pe acesta Înaltpreasfântul l-a schimbat de la cârmuire la câteva luni, trimițând preot cu har și darul vorbirii care a reușit, în scurtă vreme, să pună opreliște căderii în trădare a poporului dreptcredincios după schimbarea de credință a păstorului slab de virtute.

Treburile de zi cu zi ale Mitropoliei și slujitorilor ei nu lăsau loc pregătirilor de drum lung. Niciun semn nu trăda că Înalțul ar avea în gând să plece iute spre Răsărit de lume. Căci lucrul papistașesc și cel reformat nu-i dădeau îngăduință de la veghe și luare aminte. Lingușeli de tot felul, promisiuni și ademeniri se abăteau peste ortodoxie în toată țara. Nu era clipă de răgaz, neamul oropsit și doar tolerat era bun plătitor de biruri

și de dus felurimile de corvezi ale principelui, ale cetăților, dar și ale grofilor și baronilor, ba chiar și ale nemeșilor mărunți. Iară de la Roma sau din ungurime veneau mulțime de misionari, ca lăcustele, în valuri, să-i întoarcă din ortodoxie pe acești amărâți, tari de cerbice.

Când iarba câmpului începea să se smălțuiască cu florile frumos colorate și parfumate de grădinarii Maicii Domnului, după Înălțare și după Rusalii, în acel an 1678, Înaltpreasfințitul Sava a dat ordin de pregătire, în taină, de drum spre țaratul rusesc, cel care dădea ajutor și întărire amărâților români, de o credință cu ei. Oșteni de mare încredere au plecat cu noaptea și s-au întors tot la ore târzii ducând vorbe de pregătit popasurile și de cercetat locurile unde lotrii de drumul mare sau cătane domnești ar fi putut întinde capcane pentru împlinirea unor planuri ticăloase.

Printre olăcari, mereu pus pe drumuri, neobosit, se arăta unul Irimie, după nume valah, de prin părțile secuimii de la Trei Scaune. El se da bun ortodox, în toate clipele de răgaz cetitor de psalmi și rugăciuni din terfeloage pe care le scotea din sân sau din căptușeli de haine. Lui Tănase omul nu-i plăcea. Mereu cu nasul în rugăciune, Irimie se ferea să lege prieteșug. De parcă acest prieteșug ar fi putut să-l dezvăluie de toate gândurile ascunse sau de tainele care i-au fost încredințate, dar care trebuiau să rămână pe veci îngropate. Poate că asta era o treabă bună. Însă ochii de viezure, mărunți și veșnic iscoditori fără fereală în curtea Mitropoliei, dar lăturalnici afară, nu-i spuneau lui Tănase că omul acesta ar fi fost cel mai potrivit pentru slujbele ce îi erau încredințate. De aceea se duse la căpitanul Tudor și îi împărtăși bănuielile sale.

– Copile, vezi-ți de ale tale și nu purta grija Înaltpreasfinției Sale altminteri decât ți se dă să faci sau să dregi. Are cine să se grijească de oamenii de încredere puși la munci grele.

Deși a fost pus la colț, totuși Tănase nu se liniști. Încercă o vorbă cu Irimie, despre prea desele lui ieșiri prin Cetate,

noaptea, fie direct pe ușița lăaturalnică a porților mari, ferecate și păzite, fie prin cățărare într-un nuc lipit cu crengile de zid, într-un loc mai dosnic. Acesta tresări și iute, ca fulgerul, trase jungher scurt și ucigaș spre coasta stângă a oșteanului cel tânăr și prea curios. Dar împunsătura ticăloasă nu putu trece de chimirul înalt, din piele bine lucrată, strâns în curele sub vesta ostășească din postav albăstrui. Iar Atanasie sări în lături, pregătindu-se de apărare cu mâna goală, că arma ascunsă în cizmă era prea departe pentru a o folosi fără să riște o clipă de neatenție spre ticălos. Dar acesta își luă de seamă și, îndreptându-și spinarea, se înălță cât de falnic putea și zise:

– Fecior, îi faină că porți grija Preasfântului Părinte, dar astea nu-s treburile tale. Voi spune căpitanului să-ți dea treabă unde să-ți folosești luarea aminte cu mai mult folos pentru noi toți. Și se depărtă, legănându-și șoldurile ca un oștean de mare preț, după cum și locul din ceată îl așeza, mai aproape de cele tainice.

Nici după această amenințare directă, cu jungherul la inimă, Tănase tot nu se liniști. Într-o noapte cu nori mulți pe cer îi luă urma lui Irimie peste zid, pe calea crengilor nukului. Cercetă cu luare aminte poala zidului de cealaltă parte, dar nu zări nimic. Vru să își dea drumul, chiar cu riscul să-și vatăme ceva oase în căderea de peste 6 coți. Se opri la timp, un gând îi veni și întinzând mâna pipăi coama zidului. Adeseori îl văzuse pe Irimie plecând printre crengile nukului și înturnându-se tot pe aceeași cale. Deci trebuie să fie un coborâș mai puțin periculos. Dădu peste funia groasă pe care o căuta. Se lăsă spre poala zidului, strângând cu genunchii funia care avea, din loc în loc, noduri groase, pentru sprijinul piciorului la urcuș.

Ajunse jos. Se lăsă ușor pe toată talpa, mai întâi cu un picior, apoi îl coborî și pe al doilea. Iscodi în jur, rămânând tupilat, cu spatele sprijinit de zidul aspru. Când își îndreptă spatele pe lângă zid, simți apăsare ușoară pe umărul drept, ca de la ceva periculos... Sări înainte și se roti, sfărtecând aerul

cu jungherul scos iute de la chimir. Dar capătul de funie nu se lăsă crestat, căci asta îl mângâiase pe spinare, făcându-l să se înfioare ca de atingere de șarpe. El nu văzuse a doua funie legată de o creangă din frunziș. La ce-i erau de trebuință lui Irimie două funii? Poate că avea el o mișcare anume care îl ajuta să fie mai iute la urcuș, în caz că ar fi fost urmărit. Tănase trase de această a doua funie, mai întâi ușor, apoi cu toată nădejdea. Dar funia nu cedă. Era solid legată sus, pe coama zidului.

Căută în adâncul nopții vreun semn al direcției de mers a celui pe care-l urmărea. O cărare ușoară de iarbă abea culcată sub talpă îi fu de ajuns ca să se hotărască încotro să o ia. Porni furiș. Curând tufele care-l acopereau se gătară și văzu piața mică din spatele Mitropoliei unde țăranii valahi își puneau la vânzare puținele produse pe doi crăițari: ouă, brânză, verdețuri, slănină, lână toarsă ori ceva lucrat, pieptare împletite pentru iarnă ori alte celea. Locul era gol, nu se vedea tipenie de om. Departe, dinspre adâncul unei ulicioare, se auzi lătrat furios de câine, trezit brusc de cineva neatent. Un țistuit slab se auzi din aceeași direcție, apoi liniștea se așternu iară.

Tănase porni spre acea ulicioară. De data asta mersul îi era ca al unuia care zăbovise ceva prea mult la niște pahare de tărie. Dar în umbra caselor de pe uliță mersul îi deveni din nou furișat. Călca ușor, atent să nu facă zgomote, împiedicându-se de ceva ori călcând pe vreun vreasc rămas în drum. Se opri în cadrul unei porți mari, când zvon de vorbe șoptite îi ajunse la ureche. Un stâlp al porții se rezema de zidul casei. Tănase se lipi cu spatele de zid și se apropie lin de colțul casei. Nu-i fu frică să arunce o privire dincolo de colț, noaptea era mult prea întunecată. Recunoscuse ușor silueta viguroasă a lui Irimie. Iar cel cu care stătea de vorbă era îmbrăcat cu un dulman roșu. Un oștean de-al principelui Mihai Apaffi! Ciuli urechile, dar nu desluși vorbele celor doi. Așa că nu zăbovi prea mult. Se îndepărtă cu pași de pisică o bucată bună de drum, apoi trecu la o alergare ușoară. Ajunse în piața țărănească, o traversă din trei

salturi și găsi capetele celor două funii cu care ajunse într-o clipită pe coama zidului. Rămase acolo, culcat sub frunzișul nukului, așteptându-l pe Irimie.

Trecu mai bine de un ceas când acesta se arătă la colțul aceleiași ulicioare pe unde umblase și Tănase. Irimie cercetă locul, ridică privirea spre zid, apoi trecu spre tufișuri fără grabă, ca unul ce vrea să se ușureze. Ceea ce chiar făcu. Tănase coborî iute din creangă în creangă, apoi se trase într-o latură așteptându-l pe oștean.

Irimie coborî fără nicio grijă și se îndreptă spre odăile oștenilor lefegii. Râcăi ușa căpitanului Tudor și, după ceva vreme, fu primit înăuntru. Tănase făcu câțiva pași. Se cuvenea să meargă mai departe cu neîncrederea în olăcar? Acum ceva parcă îi spune că nici căpitanul Tudor... Hm! Să fie vânzare de la amândoi? Își lipi urechea de ușa căpitanului, dar nu auzi glasuri. Doar clinchet de galbeni! Apoi vocea cunoscută, a căpitanului:

– De amu, până om pleca la drum să nu te mai întâlnești cu...

Sângele îi îngheță în vene. Să fie căpitanul un trădător? Oare ce pune la cale? Dar el, oșteanul cel mai tânăr din steagul de lefegii, el ce să facă? Cui să-i destăinuie cele aflate? Cine să-i spună dacă e de bine ori îi de rău? Se strecură în grajd și urcă în podul cu fân. Avea acolo culcuș parfumat, adeseori preferat prețului tare din dormitorul comun unde care mai de care sforăia sau vorbea în somn. Se suci și se răsuci de nenumărate ori până căzu într-un somn agitat, aproape de ivirea zorilor. Dar n-a dormit prea mult. Zarvă mare s-a iscat la porți și lefegiii năvăliră din cazarmă, care cum apucară, mai dezbrăcați ori mai îmbrăcați, dar cu săbiile în mâini. Poarta se clătina și nu mai putea fi salvată. Oștenii Mitropoliei făcură zid în fața porții, așteptându-i pe năvălitori. Cu bușituri și răcnete, focuri de sâneată și din pistoale, poarta se prăbuși, iar oștile se văzură față în față. O linie de tunici roșii, cu muschete în poziție de

tragere, aștepta comanda de foc. Un căpitan călare, cu sabia de război ridicată deasupra capului, răcni poruncă:

– *Bestellen Prince Mihai Apaffi zu vergrößern. Lehre ihn Verräter Sava Brancovici und sein Bruder Gheorghe Brancovici!* (Ordin de la măritul principe Mihai Apaffi. Predați-l pe trădătorul Sava Brancovici și pe fratele lui, Gheorghe Brancovici!)

Căpitanul Tudor ieși în fața oștenilor Mitropoliei. Apucase să se încingă cu sabia pe care o trăsese pe jumătate din teacă.

– Ce acuzație i se aduce unui prelat care își petrece vremea slujind lui Hristos? Cine este pârâșul și ce minciuni înșiră el?

Iar căpitanul continuă, de data aceasta în limba maghiară:

– Noi avem ordin să-i aducem legați pe acești trădători ca să dea socoteală în fața Scaunului de Judecată al Principelui. Dacă nu-i dați de bună voie, sângele vostru va curge mai întâi.

Înaltpreasfințitul Sava, Mitropolitul Ardealului, veni, sprijinindu-se în cârja cu cruce în vârf. Era îmbrăcat simplu, doar în sutană neagră, încins la mijloc cu o curea potrivit de lată, din piele neagră. Cu mâna dreaptă depăna un șirag de mătănnii, boabe simple cioplite din lemn, lustruite de atâta frecuş.

– Nu vărsa sânge nevinovat, căpitane. Mă voi înfățișa de bună voie la Scaunul de Judecată. Țineți-vă săbiile în teacă, căpitane Tudor. Nu am a mă teme decât de judecata lui Hristos Domnul, căci Lui I-am slujit și pentru El mărturisesc.

Apoi, lepădând în mâna căpitanului său însemnul de înalt prelat, păși în fața oștenilor principelui. Pe dată mâinile îi fură legate în față cu o funie groasă și mitropolitul fu tras, cu funia, ca un tâlhar de rând. Lefegii căpitanului Tudor săriră să-l aperse, dar în fața lor se puse zidul șpăngilor ungurești.

Erau zorii zilei de 2 iunie 1680. Arestarea Înaltpreasfințitului Sava Brancovici fusese pusă la cale din timp. Calvinii lui Mihail Apaffi nu-l aveau la inimă pe acest ortodox care le-a opus rezistență, nesupunându-se atâtor reguli și opreliști câte i-au fost puse în cale în ultimii ani. Cea mai mare supărare și

neliniște, în același timp, le-a pricinuit-o călătoria Vlădicăi în Rusia, în anul 1668, după ajutoare. Mitropolitul Sava urma drumul deschis spre Moscova mai întâi de mitropolitul Ilie Iorest și mai pe urmă de Longhin, unchiul lui Sava. În acea călătorie, Sava mitropolitul a fost primit de însuși țarul Alexei Mihailovici Romanov nu doar o dată, ci chiar de două ori. Țarul i-a făcut multe daruri scumpe și i-a dat îngăduință ca tot la șapte ani să călătorească iarăși în Rusia pentru a strânge ajutoare, atât de necesare Bisericii Ortodoxe valahe din Transilvania. Cronica scrisă de Gheorghe Brancovici, cărturarul, fratele mitropolitului dezvăluie că Sava a participat, la invitația Patriarhului Moscovei, Nikon, în vara acelui an 1668 la un mare sinod al ortodoxiei răsăritene, chemați fiind la Moscova patriarhul Paisie al Alexandriei și Macarie al Antiohiei. Alături de acești înalți întâistătători, precum și alături de alte fețe bisericești de seamă, ruși și străini, mitropolitul Sava al Transilvaniei a slujit Sfânta Liturghie la sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel în biserica Uspenia din Kremlin.

Dar vai lui, dreptcredinciosului slujitor valah al ortodoxiei! Căci reîntorcându-se la scaunul său din Alba Iulia, fața lui radiind de lumina bucuriei și sfințeniei trăite în cinstire alături de frații lui pravoslavnici, a arătat că este mai hotărât ca oricând să nu închine Biserica Ortodoxă Transilvană ereziilor calvine sau papistașe. Drept aceea, în anul următor, 1669, principele Mihail Apaffi aduce sub control Biserica valahă, punând prin decret princiar un superintendent calvin maghiar, din Alba Iulia, să impună ascultare ortodocșilor în toate problemele bisericești.

Nicicând până atunci Biserica Ortodoxă nu a fost atât de umilită. Dar Înaltpreasfințitul Sava nu s-a lăsat îngenunchiat. Controlul calvinilor maghiari urmărea să întoarcă credința poporului neștiutor pe calea ritului calvin. Totodată, averile bisericești, mult micșorate din cauza poverilor față de puterea laică, erau mereu știrbite prin procese și pâri ticăloase, astfel

că propovăduirea ortodoxiei devenise extrem de anevoioasă. Pus în fața acestor umilințe și presiuni greu de suportat, vrednicul Mitropolit Sava a trecut, în anul următor, 1670, în Țara Românească unde Vodă Antonie i-a reînnoit o mai veche danie de 6 mii de aspri pe an. Așa a putut Sava Mitropolitul să sfințească Mănăstirea Moisei din Maramureș în 1672. Și să mai facă alte minunate lucruri, salvând Biserica Ortodoxă, dar și însăși existența neamului românesc.

Și multe alte lucruri minunate a făcut vrednicul de toată lauda Sava, vlădica ortodox.

– Acest om trebuie oprit, strigau cu revoltă și ură toate mărimile recepte¹⁷ ale Principatului Transilvaniei, și cele religioase, dar și cele laice. Un plan diabolic a fost pus la cale, atrăgându-l în capcană pe Gheorghe, cărturarul, fratele vlădicăi. Acestuia i s-a pus în spinare acuzația de participare la o conspirație menită să-l răstoarne pe principele Mihail Apaffi de pe tron. Și dovezi ticăloase au fost ticluite. Așadar, mitropolitul și fratele său puteau fi puși sub acuzare.

În acea zi de 2 iunie a anului 1680, un scaun de judecată a fost convocat din vreme, din ordinul principelui transilvan. Conducători calvini maghiari, mireni unguri, sași și secui, dar și câțiva protopopi români cumpărați cu arginții lui Iuda, într-un total de 101 oameni, l-au condamnat pe vlădică după Codexul Approbatae Constitutiones și după Canoanele Bisericii Calvine Maghiare, cu depunerea din treapta ierarhică. Cel mai aprig acuzator al vlădicăi a fost Mihaly Toföyi, superintendentul calvin pus de curând de principele Apaffi spre a fi prigonitorul Bisericii Răsăritene care îndărătnic se arată prin înțâistătorul ei. Acest superintendent era un om școlit prin țările cele mari ale Apusului, în ducatele prusiene și în En-

17. Recept = în Principatul Transilvaniei erau recunoscute, conform legislației vremii, doar națiunile de sași, unguri și secui, românii fiind doar „tolerați”, cu religia ortodoxă împreună.

glitera. El a fost cel mai de seamă predicator calvin la curtea Principelui Transilvaniei. Dar el nu vorbea românește, nu doar că nu cunoștea această limbă, dar cu mare scârbă și lehamite se arăta când trebuia să fie înaintea vlădicăi Sava. De aceea, superintendentul folosea tălmăci, pe Ștefan Paloș.

Iară apărător al Înaltpreasfințitului Mitropolit Sava a fost însuși fratele acestuia, cărturarul Gheorghe Brancovici, ajutat de un jude de neam grec, armân macedonean, pe numele său Ioan Patâr, căruia ungurii îi ziceau Ianoș Peter.¹⁸

Cărturarul Gheorghe a arătat în fața scaunului de judecată că toată această pâră nerușinată adusă Mitropolitului Sava este fără temeii. Că soarta vlădicăi Sava urmează pățaniei celorlalți capi ai Bisericii Răsăritene din Transilvania, mai înainte pierduți de viață. Zisa cărturarul:

– Să fie pentru urechile acestor protopopi români care se află aduși aici, la scaun, care cu sila, care din frică și sub amenințări, că mai Înaintestătătorii Bisericii Ortodoxe din Transilvania Teodosie, Dosoftei, Ghenadie al II-lea, Ilie Iorest și Simion Ștefan au pățimit și martiriu au suferit, dar nu s-au întors de la adevărata credință ortodoxă și de la Evanghelia Lui Iisus Mântuitorul. Că erezia calvină cu sila vor să o pună în mintea românilor și asta păcat de moarte este, ce se va pedepsi de Dreptul Judecător cu ispășire în veacul veacului.

Dar mai marii juri ai scaunului rușinii au strigat cu glas mare împotriva cărturarului Gheorghe și imediat l-au pus în lanțuri, pornind pâră că știrbire aduce înaltei stăpâniri, însuși Principelui Mihai Apaffi și înaintașilor lui.

Apoi au hotărât ca vlădica Sava să fie depus din gradul său bisericesc. Imediat după pronunțarea sentinței vlădica a fost aruncat în închisoare, unde i s-au aplicat pedepse dintre cele mai neomenești.

18. Pr. prof. dr. Mircea Pacurariu, în articolul *Sfântul ierarh și martir-sitor Sava Brancovici, mitropolitul Transilvaniei*, în www.crestinortodox.ro.

Însuși cronicarul maghiar Mihai Cserei, trăitor în acei ani și care a cunoscut atrocitățile la care a fost supus Sava Brancovici, scria că unii dintre acuzatorii ticăloșiți au fost cumpărați cu daruri ca să spună minciuni despre mitropolit. Mai scria acest cronicar că întreaga avere i-a fost confiscată de către principe, iar în temniță era bătut până se rupea cămașa și carnea de pe el. Aceleași lucruri de mare spaimă adevărate și pastorul sas Mihai Gunesch din Petrești, comitatul Alba.

Slujitorii Mitropoliei au rămas singuri, de izbeliște. Nimeni nu mai avea curaj să ridice capul și să conducă obștea de cărturari, călugări și preoți care, laolaltă, erau capul Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania. Dar judecata nedreaptă și pedepsele grele date mitropolitului Sava i-au înspăimântat pe acești oameni. Ortodoxia a primit, prin această judecată haină, o grea lovitură.

Cum-necum, la puține zile după ce vlădica Sava a fost aruncat în închisoare, fratele acestuia, Gheorghe, cărturarul, a fost slobozit. Dar mulți galbeni i-au luat ca să-i dea libertatea înapoi. Și domnia sa n-a avut altă cale de urmat, din temniță nu-i putea fi de folos fratelui său. Venindu-și în fire la trup și la minte, acesta i-a cerut căpitanului Tudor să-l însoțească pe drumuri ascunse și să treacă în Țara Românească, la curtea domnitorului Șerban Cantacuzino, pentru ca să îi ceară ajutor. Bădia Gheorghe nu fusese supus caznelor, fiind mai puțin la trup și subțirel. Pentru oamenii principelui, Mitropolitul Sava a fost peștele cel mare, el trebuia înlăturat cu orice preț.

CAPITOLUL 4

DRUM LUNG CU FOLOS

Toamna se apropia cu pași repezi de câmpia transilvană. Frunza ruginea în vii când măritul Gheorghe Brancovici, dimpreună cu ai lui, se așternu drumului spre salvarea fratelui supus torturilor nemiloase. Vlădica era scos din temnița castelului de la Blaj, reședința principelui Mihail Apaffi, în fiecare zi de vineri și acolo, în curtea străjuită de oșteni, legat de un stâlp, fostul mitropolit ortodox al Transilvaniei era bătut crunt, cu bice și vergi, până la leșin. Bătaia era, de fiecare dată, cu atât mai cruntă cu cât omul bisericii rezista mai mult, murmurând rugăciuni și strigând tare când durerea părea să-l supună. Trupul i se împuținase, doar barba îi albise. Acolo unde nu erau murdare de sânge închegat firele de păr străluceau nefiresc de frumoase, de un alb argintiu parcă de pe cealaltă lume.

Cărturarul Gheorghe grăbea tot timpul mica trupă care îl însoțea pe drum de trudă amarnică. Parcă fiecare junghi al fratelui Sava îl simțea în propriul trup, la fiecă pas al cailor. Mergeau fără odihnă cât le îngăduia lumina zilei, pe poteci de munte, pe sub poale de codri. Doar seara se opreau pentru popas, adeseori fără să mai aprindă foc dacă vremea moale le îngăduia somn nepăzit de frica gerului.

Valea Oltului le deschidea drum de frumuseți mărețe. Munții înalți străjuiau apa limpede a râului, curgând când lin, când năvalnic, după cum albia se lărgea sau se îngusta printre stâncile pe unde își găsise cale de scăpare spre larga câmpie a Dunării.

Căpitanul Tudor luase cu sine doar doi oșteni. Unul era tânărul Tănase care, acum, la vârsta când intra în rândul bărbaților, ajunsese un oștean cu multe deprinderi amestecate, de luptător, dar și de iscoadă șireată. Iar celălalt era Irimie, cel pe care Tănase l-a bănuț de trădare, dimpreună cu Tudor, căpitanul lor. Amarnic s-a înșelat în bănuțala lui. Fără să-i spună toate amănuntele, căpitanul Tudor i-a deslușit, mai pe urmă, după ce s-au cunoscut mai bine, că Irimie tocmise banii de drum pentru lunga călătorie spre Moscova și înapoi. Că nu era bine să umble, atâta amar de drum, cu galbenii asupra lor. Acum cămătarii evrei scorniseră alte moduri de a purta banii din loc în loc, folosind țidule¹⁹ anume scrise în loc de pungi cu sunători.

La drum, totdeauna, acești trei oșteni țineau fruntea alaiului. Urma căluțul scundac, dar foarte rezistent al cărturarului Gheorghe, stăpânul. Iar în coadă veneau două slugi, una mai bătrâioară și alta ceva mai răsărită decât un copil. Ștefan și Gheorghică, tată și fiu, neamuri mai de departe ale Brancovicilor, sârbi cu sânge amestecat prin naștere din mame valahe.

De din vale de cetatea Sibiului, Hermannstadt după numele săsesc dat de cavalerii teutoni aduși aici cu mai mult de trei sute de ani în urmă, ceata a pornit spre Țara Românească în zori de zi. O ceață ușoară îi învăluia, făcându-i să pară fantome firoase, capete de oameni și de cai plutind fără trupuri pe deasupra vălătucilor de aburi. După câteva ceasuri ale zilei ceața s-a risipit și lumina călduță a miezului de Brumărel le-a zvântat îmbrăcămintea umezită de picurii de apă căzuți de pe frunzișul ruginit al fagilor și stejarilor de pe laturile drumului mare sau de pe brazii care se amestecau, din loc în loc, cu suratele foioase. Pe la amiază au făcut un scurt popas trăgându-se din drum pe o vale ce se adâncea spre munți, aproa-

19. Țidule = chitanțe, înscrisuri.

pe de Boița. Au ușurat caii de poveri timp de un ceas și i-au adăpat. Iar oamenii au îmbucat ceva, din trăiști. Cum vremea devenise senină, dar nici prea caldă ca să nădușească, domnul a dat semnal de pornire. Tănase a sărit pe calul său și a plecat înainte, să cerceteze drumul mare. Le-a făcut semn cu cușma ridicată pe sabie, mișcată în cerc, că drumu-i slobod. După planul stăpânului lor, trebuiau să grăbească pasul ca să ajungă până la lăsarea nopții la Sfânta Mănăstire Cornetu, din satul Brezoi, ctitorită cu aproape 15 ani în urmă, pe la 1666, de marele vornic Bojescu al Țării Românești, apropiat al domnitorului Șerban Cantacuzino.

Au ajuns la poarta mănăstirii la o oră după ce soarele s-a culcat în spatele munților Lotrului. Călugării au deschis cu mare greutate porțile, doar după ce starețul l-a recunoscut pe cărturarul Gheorghe, drumeț care mai poposise la sfânta mănăstire, spre odihnă și rugăciune.

– Iertați, Măriile Voastre zăbava noastră, dar trebuie să cercetăm cu mare luare aminte pe toți cei ce bat la poarta sfintei mănăstiri, ziua și noaptea. Că s-au înmulțit lotrii iară bulucurile pașei de la Vidin calcă țara iute, ferindu-se de oastea românească. Și multe vicleșuguri folosesc, doar-doar ne dovedesc și intră hoțește peste noi. Nădejde de scăpare avem numai în Bunul Dumnezeu și Maica Precista, dar și în puterea brațelor noastre. Iară domnitorul nostru, Vodă Șerban Cantacuzino, ține-l, Doamne, năravul bun, a pornit niște cete de oaste care îi vânează pe lotri și pe necredincioși, fără milă fiind, ca să se știe peste hotare că țara asta are stăpân așezat temeinic. Dar este numai la început!

Oaspeții au fost îndrumați la trapeză în timp ce câțiva frați mai tineri au dus caii sub șopron, dându-le hrană și apă. Starețul a vrut să afle mai multe vești din Ardeal, despre vlădica Sava, fratele domniei sale Gheorghe. S-a înspăimântat foarte aflând la ce silnicii și cazne este supusă o față bisericească așa de cunoscută ca vrednic și mult trudit pentru ortodoxie.

La rându-i, cărturarul Gheorghe Brancovici ceru vești despre noul domn, Șerban Cantacuzino.

– Măria Sa se trage din stirpe aleasă, de la Bizanț. Străbunii lui au fost sfinți de seamă și chiar au dat și câțiva împărați pe tronul lui Constantin cel Mare. Vorbe sunt că domnul nostru este un om aspru, care știe a ocârmui. Mulți boieri care au cerut judecată de la Domnul țării au ieșit spăimântați de la Divan, dar zice lumea că este drept, nu taie niciun vinovat fără dreaptă judecată. Are mână tare, mereu zice că va pune țara la rostul ei. Se mai spune că a adus o plantă nouă, mult folosită prin alte locuri, care dă roadă bună și spornică. Un fel de mei, dar mai dulce și bogat. Îi zice porumb și spune lumea care a umblat prin străinătăți că la Țarigrad săracii numai cu porumb trăiesc, în loc de pâine.

– Drept îi, am gustat din acest porumb când am fost drumeț la Roma, întări cărturarul. Fiert îi dulce și hrănitor, iară uscat și dat jos de pe știulete bob cu bob, poate fi făcut făină din care se fierbe o mămăligă mai bună ca cea din mei. De mult folos pentru țară și pentru sărăcime va fi acest porumb!

Mai vorbiră de una și de alta gustând bucate din cele pe care toamna le pune cu dărnicie în cămări pentru a le fi de folos oamenilor în lungile luni ale iernii: zăcuști, poame uscate, magiunuri și dulcețuri, ceva must dulce sau aspru... Apoi se duseră spre odihnă, unii, iar alții spre veghe și rugăciune. Aflați la adăpostul zidurilor și al călugărilor care stăteau strajă ca în orice fortificație, cei trei oșteni însoțitori ai cărturarului Gheorghe s-au întins și ei la odihnă. Iar noaptea le-a fost prielnică pentru a fi gata de o nouă trudă, mai lungă acum, pe drumul care îi ducea către nădejde de înțelegere și ajutor. Doar cărturarul mai zăbovi o clipă, stând cu privirea în gol și mintea rătăcindu-i la cine știe ce frământări adânci.

Starețul mănăstirii i se adresă domniei sale, cu fereală:

– Rogu-vă, domnia voastră, mai zăboviți pentru o vorbă, două, cu un truditor al Domnului, pentru sfat și îndrumare.

Că domnia voastră mult umblat sunteți prin lume, multe ați văzut și ați aflat, așa că mintea vă este mai ageră ca unuia ca mine, cel sihastru prin mănăstiri încă din tinerețile mele.

După ce soții cărturarului s-au tras la odihnă, părintele stareț începu:

– Voiam a vă zice că din vorbă în vorbă, purtată de la o mănăstire la alta, am aflat că la sfârșit de guștar Măria Sa Vodă Șerban Cantacuzino a fost de partea Înaltpreasfințitului Teodosie care l-a hirotonisit mitropolit al Transilvaniei pe Vlădica Iosif Budai, ales de soborul protopopilor transilvani imediat după închiderea în temniță a fratelui domniei voastre. Am vrut să știți că Măria Sa prielnic este noului mitropolit care s-a juruit să păzească toate canoanele sfinților părinți și învățăturile câte s-au îndreptat de către aceștia. Iar de învățăturile de care s-au lepădat sfinții părinți, se leapădă și el. Și s-a mai juruit să păzească pacea Sfintei Biserici Ortodoxe transilvane și, la fel, turma ce i se dă. Iară Măria Sa i-a dat vlădicăi carte de îndreptare către Principele Transilvaniei. Cuvine-se să știți toate acestea mai înainte de a vă afla la fața Măriei Sale.

– Cunoaștem toate acestea, cuvioase părinte, că noi înșine i-am trimis carte lui Vodă să fie prielnic noului mitropolit. Că Principele calvin voiește să piardă pe păstor ca turma să o mâne mai lesne în ocolul calvinesc. Că alte 18 îndreptări calvinești au mai dat principii unguri, toate cu mare dușmănie în contra adevăratei credințe creștine. Că lupta ce a luptat-o fratele meu, vlădica Sava, trebuie să o lupte și vlădica Iosif, cu tot trupul și inima și sufletul. Că pe cealaltă lume, la dreapta judecată, cine nu va împlini cuvântul Evangheliei lui Iisus va da socoteală... Însă acum mergem să cerem carte de ocrotire pentru fratele meu, care pe nedrept este închis, cu pără mincinoasă și este muncit cu cazne pentru a-l pierde pe el de pe fața pământului. Mulțumim, cuvioase părinte, pentru buna găzduire și pentru sfatul bun. Rugați-vă pentru noi, păcătoșii și pentru fratele meu, robul lui Dumnezeu, Sava.

Din vale de munți, după ce Oltul a scăpat în câmpie, drumul către cetatea de scaun a Țării Românești nu a mai fost cu primejdii. Țara se așeza sub domn vrednic, aspru, dar drept. Care încărcate duceau roadele câmpului spre cămări și hambare sau jitnițe, fără grija că furii ar avea îndrăzneală la drumul mare. Călătorii noștri au avut bun spor la drum. Găseau cai de schimb, odihniți și iuți, astfel că au intrat în cetatea Bucureștiului la vreme când ploile toamnei încă mai adăstau, lăsând oamenilor răgaz de bună gospodărire pentru iarnă. Au tras la un han care li s-a părut mai chivernisit, după odăile pe care le avea pentru drumeți cu obrazul mai subțire și punga mai doldora. S-au odihnit o noapte și s-au scuturat de praful drumului. Căpitanul Tudor s-a dus devreme la Mitropolie să anunțe sosirea unui călător de seamă din părțile Transilvaniei și să ceară întâlnire de taină cu Înaltpreasfințitul Teodosie.

Gheorghe, fratele vlădiciei Sava Brancovici era cunoscut de mitropolitul Ungro-Vlahiei. Cărturarul i-a fost de mare ajutor atât fratelui său cât și sprijinitorului Bisericii Ortodoxe din Transilvania, înlesnind lucrarea de tipăritură a unor cărți sfinte atât de folosite pentru credincioșii români de o parte și de alta a Carpaților. Înaltpreasfințitul Teodosie aflase de nepasta ce dăduse de puțină vreme peste Sava, prietenul lui iubit și ceruse domnitorului Șerban Cantacuzino, doar cu câteva zile mai în urmă, să îngăduie trimiterea unei solii la curtea principelui Mihail Apaffi spre a desluși pricina întemnițării întâistătătorului Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania. Însă Domnul Țării Românești amânase răspunsul. El avea iscoadele lui acolo, la curțile principelui calvin și aștepta de la aceștia vești sigure. Așa că sosirea lui Gheorghe Brancovici la București picase la vremea cea mai potrivită pentru Înaltul Teodosie. Vorbindu-i lui Vodă Cantacuzino, Teodosie Mitropolitul folosisese cuvinte adânci, scoase din inima-i suferindă, arătându-și marea îngrijorare pentru soarta ortodoxiei

de peste munți, despre care se știa că este aprig prigonită de iezuiți și de reformați.

Cărturarul Gheorghe a fost poftit pe dată la Mitropolie și chemat să fie oaspete cât îi vor îngădui treburile grabnice pe care le avea de împlinit, cătând salvare pentru fratele său pus la grele cazne trupești și sufletești.

Teodosie Mitropolitul află toată istoria acestei mișelii, pe dată, direct din gura unuia care cunoștea toate dedesubturile. Strigătul lui de ajutor fu împărtășit de Înaltul Păstor muntean. Pregătirea calească iute spre curtea lui Vodă și fură primiți în chilerul de taină. Acolo Gheorghe istorisi pricinile care au dus la ticăloasa depunere din treapta ierarhică a Înaltului său frate și întemnițarea lui. Pomeni despre slăbiciunea acuzațiilor care i-au fost aduse în Scaunul de Judecată, anume tocmit ca să-l piardă. Scăpând lacrimă de durere pentru frate și prelat ales, Gheorghe Brancovici ceru sfat și ajutor de la Vodă Cantacuzino, singura nădejde la acest ceas de mare cumpănă.

Plimbându-se de colo-colo prin ietacul cunoscut până departe ca loc sigur, unde zidul nu avea nici ureche de ascultat și nici gură de vânzător, Vodă Șerban trimise după logofăt de încredere pentru întocmire de carte către Mihail Apaffi. Acesta îi ceru ungurului să curme silnicia și să-l lase slobod pe vlădica Sava Brancovici dacă vrea ca între cele două țări megieșe să nu se iște zaveră²⁰ ce nu face bine niciunuia. Să facă bine, Măria Sa Mihail Apaffi să nu iasă din cuvântul nostru căci Înalta Poartă așteaptă pricină anume ca să intre cu oști și să facă Transilvania raia, după cum făcuse cu Regatul Ungariei mai deunăzi. Că el, adică *Io Șerban Cantacuzino*, tocmai am primit carte de la Marele Vizir să cercetez dacă sunt adevărate pârile pornite împotriva principelui transilvan că acesta se dă la mare prieteșug cu dumnealui Leopold I-ul, Împăratul Habsburg și fudul se arată față de Înalta Poartă. Iară dacă așa este, beiful Va-

20. Zaveră = acțiune violentă împotriva unei nedreptăți (DEX).

lahiei să fie pregătit a însoți bulcurile Măritului Sultan (Allah să-L țină în mâna-i sfântă) peste munți de îndată ce se va desprimăvăra. Dorește, oare, Măria Sa Principele să pornească război cu sultanul? Este țara sa pregătită pentru o asemenea bătălie? Oare Măritul Împărat Leopold îi va da sprijin cu oaste și bani ca să ducă acest război? Dacă acestea le dorește Măria Sa principele Apaffi, atunci să fie pe voia lui. Iară dacă dorește ca noi, adică Io Șerban Cantacuzino, domn a toată Ungro-Vlahiei să fiu parte cu megieșii creștini și nu frate cu osmanlâii, atunci să facă bine și să-l lase slobod pe Sava, Înaltul Mitropolit Ortodox și să-l repună în toate drepturile sale.

În chiar acea zi cartea scrisă fu pecetluită cu Marele Sigiliu și trimisă cu solie de boieri de seamă din Divanul domnului muntean spre cetatea Brașovului și mai departe, la Alba Iulia, spre a fi înmănată principelui. Iară solia să spuie că aduce vești de taină despre mișcarea turcului împotriva Principatului Transilvaniei și a Ungariei, pe care o vrea înapoi, sub semilună.

CAPITOLUL 5

DRUM DE ÎNTOARCERE

Luna octombrie, Brumărel, se apropia de mijloc. A fost un an bun, dăruit de Dumnezeu cu recoltă bogată. Pe tot cuprinsul Țării Românești hambarele boierilor, dar și ale truditorilor gliei, gemeau de bucatele proaspăt culese. Peste tot oamenii, cu mic, cu mare, dădeau zor să strângă tot și să pună la adăpost din fața gerului care începuse să ciupească diminețile cu brumă subțire, dar nu multă, încă. În chiar ziua pomenirii Cuvioasei Parascheva ajunse la Curtea Domnească un olăcar trudit și grăbit tare. De cum sosi, olăcarul ceru să fie înfățișat Măriei Sale pentru a-i da știrile de seamă cu care venise tocmai de la Alba, cetatea de scaun a Transilvaniei. Vodă, dimpreună cu divaniții mai de seamă și Mitropolitul Teodosie, tocmai începuseră să guste din bucatele alese, sărbătorind după datină ziua pomenirii Sfintei. Boierul Gheorghe Brancovici fusese poftit la Sfânta Liturghie și apoi, după ce a sărutat dreapta Voievodului, acesta l-a îndemnat să fie parte la ospățul ce se va ține în spătăria mică.

Când solul fu anunțat, Vodă se trase într-un iatac de taină, cu ziduri groase, care – lucru cunoscut prin cancelariile de seamă ale Europei – nu aveau nici urechi de auzit, nici ochi de văzut, nici gură de trădat.

Solul se plecă, după cuviință, în fața Măriei Sale și ceru îngăduință să spună ce avea de spus.

– Îngăduim. Ce vești ne trimite Marele nostru Vornic Ba-dea Bălăceanu, cuscrul nostru? Adus-ai carte scrisă?

– Nu, Măria Ta. Domnia sa Marele Vornic nu mi-a dat carte scrisă ca să nu încapă veștile noastre în mâini de dușman dacă eu, solul de taină, aş cădea prins de iscoadele Principelui maghiar. Doar din gură am a vă da vești de seamă, ceru solul.

– Vorbește, dară mai înainte jură pe cruce în fața Înalt-preasfințitului Mitropolit că nu vei grăi minciuni sau vorbe cu alt înțeles decât ți-a încredințat a spune cuscrul nostru.

– Întocmai aceste vorbe am a grăi. Solia noastră a fost oprită trei zile și fiecare dintre noi am fost cercetat, însuși Măritul Stolnic a trebuit să lase deschise cuferele cu haine și doar după ce s-a văzut că nu avem alte arme decât cele pe care le-am pus pe masă, doar după asta ni s-a anunțat de poftire la Dietă. Măritul sol al Măriei Tale a dat cetire cărții scrise, în limba noastră străbună și un tâlmaci a rostit în ungurește cele cetite din carte. Apoi cartea a fost înmănată unui grof mare și dată Principelui. Acesta a mustăcit aprig la cuvintele aspre ale Măriei Tale, dar a rămas adâncit în gânduri, la sfârșit. Ne-a trimis să rămânem în așteptarea răspunsului la un conac al său, la două poște în latura Cetății de Scaun. După ochii săi, care aruncau fulgere, cu nimic ascunse, se vedea că tare ar fi vrut el, Principele și câțiva dintre nobilii unguri, să-și încerce tăișul jungherelor pe gâtleurile noastre. Dar legea evropeană nu-i îngăduie să aducă știrbire solilor, iar Prințul, calvin fiind, dă mare cinstire legilor noi pe care credința lui le prea slăvește peste tot locul. Am așteptat răspunsul Principelui, dar dacă Marele Vornic a văzut că trec două zile fără nicio mișcare a socotit de cuviință a vă trimite răspunsul acesta. Și a mai spus domnia sa Vornicul: „Aceste cuvinte să i le spui Măriei Sale întocmai și nu altmintrelea. Că bine ar fi să-i dea Măria Sa, Principelui transilvan prilej de îngrijorare după vorbe turcești care umblă pe aripi de vânt“.

Solul fu hrănit la cuhnie cu bucate alese, din cele de la masa Măriei Sale, apoi fu slobozit la odihnă. Doi paji voinici l-au ajutat la mers, că truda drumului lung își făcuse loc în

oasele solului. Apoi au stat de veghe la ușa iatacului unde a fost dus la somn.

Măria Sa s-a întors în spătarie și a continuat ospățul. Doar că a chemat la el un logofăt și i-a șoptit oarece taină la ureche. Iar acel logofăt s-a făcut nevăzut. Pe seară, când boierii se întinseseră pe divanuri și sorbeau cafele din cele aduse de la Soare Răsare de caravanele negustorilor osmanlâi, un pâlc de bostangii au intrat în Cetatea de Scaun sunând din surle și trâmbiți și bătând aprig din dobe. Strigau vorbe grele ca să se plece ghiaurii în calea lor, că ei sunt la fel cu Măritul Padișah, să-i deie Allah viață lungă.

Solia Înaltei Porți a fost primită cu temenele de cei câțiva boieri divaniți aflați la ospățul Măriei Sale și după ce au aflat rostul acelei solii aceștia s-au întors în Divan. Iar ceilalți boieri au fost chemați pe dată și curând Măria Sa a poruncit ca solul turc să spuie ce are de spus în fața Divanului. Iar acesta a spus cuvintele Marelui Vizir:

– Beiul de la Cara Iflac să adune cu grăbire zaherea²¹ pentru oastea pe care Măritul Sultan, Allah să-i dea viață lungă, o va împinge la primăvară să supună Transilvania și să o facă raia, că multă supărare îi aduce ghiaurul Apaffi. Că știre avem că s-a făcut multă recoltă, așa că ghiaurii să se supună poruncii Măritului Padișah și să nu ascundă ceea ce este de drept al Celui ce-și ține Umbra Slăvită peste toată țara Cara Iflac. Să pună peste iarnă bună pază la hambarele cu zaherea, să nu se risipească. Și iarăși zice marele Vizir că tributul trebuie trimis cu toate bulucurile, de bucate, vite, oi, pastramă și fecioare, pe lângă darea în galbeni care să fie aprig păzită ca nu cumva lotrii ghiauri să o fure făcând mare pagubă. Și să-și pregătească beiul Cantacuzin oastea de călăreți ca să intre în pradă dincolo de munți atunci când va socoti Marele

21. Zaherea = provizii alimentare pe care țările române erau obligate să le pună la dispoziția oștilor otomane (arhaism).

Vizir că rost este de pricinuit multă spaimă necredincioșilor trădători.

Boierii șușoteau, nu chiar în șoaptă, veștile cele rele pentru ungurime, în timp ce mergeau la casele lor. Curând tot târgul Bucureștiului știa ce puneau turcii la cale. Când noaptea își așternea vălurile peste întreaga fire, umbre călări se strecurară din cetatea de Scaun și luară drumul Brașovului, ori al Târgoviștei ori alte căi, dar toți grăbind să ducă veștile cele rele spre urechile oamenilor Principelui Mihai Apaffi. Dar înaintea acestor vestitori călare foșnet de aripi se auzi și din hulubăriile anumitor conace porumbei bine învățați își luară zborul, ducând *vorbe turcești pe aripi de vânt*.

Așteptarea întoarcerii soliei la Curte nu fu prea lungă. Acele vorbe spuse de turci iute au ajuns la urechile Principelui transilvan, mai întâi cele purtate pe aripi de păsări învățate cu drumuri, mai apoi și cele aduse de oameni pe spinări de cai. Iară spaima a fost destul de mare la acea Curte calvină. Cu trei zile înaintea Soborului Sfinților Arhangheli Mihail și Gavrilă, dumnealui Marele Stolnic Badea Bălăceanu descălecă în fața porților Curții Domnești și ceru primire la Vodă.

– N-am făcut popas și nici primenire la curțile noastre, să ierte Măria Ta că ne înfățișăm nepotrivit, dar graba este mare. Că Principele Apaffi nu l-a slobozit pe Înaltpreasfințitul Sava, dară s-a legat că îl va slobozi, că nu vrea să strice prieteșugul cu Măria Ta. Cât despre graba de a da turmei credincioșilor ortodocși un nou păstor, Înălțimea Sa Principele se pune zălog că acesta va fi înscăunat minten ce se încheie cercetarea despre dumnealui Iosif Budai, prepusul Măriei Tale despre care diata transilvană dată de înaintași zice că dacă vine din țări megieșe atunci trebuie aflat ce fel de om este și dacă nu cumva ar fi dușman Principatului.

– Hm, cum de se arată principele atât de puternic? Ce știri au ajuns la el despre care noi încă nu am aflat nimic și care-i dau tărie împotriva sfatului nostru bun? Vodă se arăta

neliniștit, ceva nu era drept rânduitor după socoata pe care a făcut-o cu acest calvin ticălos.

– Tocmai, Măria Ta, principele transilvan a aflat de la Stanbul că turcul nu are niciun gând să pornească oști împotriva Evropei, nicăieri, cu atât mai puțin împotriva Transilvaniei. Că acele vorbe cu grăbirea strângerii zaherelei sunt vorbe de șagă ale cuiva ce are alte gânduri, nu cinstite, după cum se vede. Iară când a zis aceste vorbe principele și-a mângâiat bărbia, zâmbindu-ne cu tâlc! Ne-a dat carte către Măria Ta că el, Mihai Apaffi, este bun prieten al Evropei, că însuși împăratul Sfântului Imperiu este prietenul lui, care prietenie o vrea întărită și gata este să-i sară craiului de la Bălgrad împotriva oricărui dușman. Și ne-a mai spus să vă zicem că domnia sa are destul păr alb cât să poată desluși împreună cu Dieta și alți sfetnici de încredere toate pricinile țării, că dacă va fi nevoie de ajutorul Măriei Tale îl va cere de îndată, ca unui bun prieten. Și ne-a dat dezlegare să nu mai zăbovim, că putem purcede la drum chiar și în noaptea aceasta, dacă ne-am strâns și umplut toți desagii.

– Da, obraznică este sluga lui Leopold. Dar să gate măritul împărat zăzania cu moștenirea tronului de la Ispania și va afla apoi, el însuși, Mihail Apaffi, cât de dulce este austriacul și ce face un așa prieten când îți intră în casă. Acum nu avem alta de făcut decât de așteptat. Ne-a prins cu minciuna cu zahereaua și altă îndrăzneală nu putem avea, măcar o vreme. Poate doar oarece pungi de împărțit pe la slugile ce-l muncesc pe Preasfințitul? Ca să fie mai blânzi la cazne? O să vă dăm din vistieria noastră un ajutor, nu cât ar trebui, că strâmtorată este și țara asta a noastră.

– A doua zi, pe când ne pregăteam de drum, continuă povestirea marele stolnic Bălăceanu, am aflat că vlădica Sava a fost scos din temniță. Așa că niște boieri din solia noastră au luat calea Blajului să-l ajute pe bolnavul Sava să fie pus la adăpost. Că zdrobit este trupul Înaltului și plin de răni, slăbit

de nemâncare, dar mai rele decât acestea toate sunt durerile sufletului acestui Sfânt Martir care plânge soarta cruntă a turmei creștinilor valahi din toată țara Transilvaniei. Că diată a dat Principele ca nimeni să nu îndrăznească să suie în scaunul de Mitropolit fără voia lui. Care voie ticăloasă este, că mare ură poartă acești reformați drepte credințe ortodoxe și umblă cu strâmbătăți să-i întoarcă pe aceștia la lepădare de Hristos Domnul, așa cum l-am primit de la moșii și strămoșii noștri.

– Unde este sălașul bolnavului și cine are grijă de vindecarea lui?, întrebă Vodă după ce îl strânse cu drag la piept pe cuscrul său.

– L-au mutat de la Blaj, unde a fost înțemnițat, batjocorit și bătut, l-au adus la Alba Iulia. Și tot în temniță este. Dar acum îl lasă să zacă și îl îngrijesc, să nu moară. Nu-l mai bat. Am aflat de la un temnicer că o să-l lase slobod după ce se mai întărește și va putea umbla pe picioarele lui. Să moară acasă, nu în temniță ca să-i facă nume rău principelui Apaffi. Preasfințitul îi cere fratelui său să nu zăbovească și să vină să-l mai apuce în viață, că simte Sfântul că zilele îi sunt numărate pe pământ. Și trebuie să-i lase în seamă nu acareturi sau cufere și cazane cu galbeni, ci grijile păstoririi turmei.

Apoi cei doi cuscri, voievodul și marele stolnic, s-au închis singuri în Cancelaria Neagră, cum era cunoscut acel iatac de taină. Stolnicul Badea Bălăceanu îi dădu lui Vodă cartea de la principele Transilvaniei prin care acesta îl conjura, în numele lui Iisus Domnul să nu-l susțină pe turc, ci să se tragă cu credincioșie spre puterile apusului care, iată, după ce l-au alungat definitiv pe sultan de sub zidurile Vienei, se pregătesc de o mare cruciadă a creștinătății astfel încât să alunge lifta osmană de pe pământul Europei. Că Leopold Întâiul, împăratul Imperiului Habsburgic are acum cele mai mari puteri în Europa, de când a eliberat Ungaria din rușinoasa stare de raia. Și este gata, cu oști numeroase și tunuri puternice, să le vină

în ajutor ungurilor transilvăneni. Așa că să facă bine principele de stirpe bizantină să se gândească la ce va face de azi încolo și cu cine se pune prieten. Că dacă ar primi sprijinul austriecilor n-ar fi bine să se gândească el, Vodă Șerban, cel mai îndreptățit urmaș al împăraților bizantini să ceară înapoi scaunul ce i se cuvine la Constantinopol? Iară în privința credinței ortodoxe el este dispus să-i trimită cărturarii cei mai învățați care să-i deslușească învățătura reformată, singura și adevărata înțelegere a Evangheliei lui Hristos, altfel decât susține ereticul Papă de la Roma și desfrânații lui iezuiți. Că ortodoxia trebuie să se unească cu Biserica Reformată și una să fie în trup și credință, că ele sunt surori și trebuie să ducă împreună învățătura evanghelică pe tot pământul.

– Cu viclenie se poartă calvinul. Vrea carte de la noi ca să ne piardă la Înalta Poartă. Dar nu ne vom lăsa mai prejos cu siretenia. Răspunsul nostru către Curtea de la Alba Iulia va fi trimis și la Înalta Poartă și numai bine nu-i va fi înfumuratului Apaffi. Abea după aceasta îi vom da curaj domniei sale, cărturarului Gheorghe, în privința slobozirii vlădiciei Sava.

Dincolo de zidurile Curții Domnești boierul Gheorghe Brancovici se clătină aflând veștile cumplite despre starea de sănătate a iubitului său frate. Ar fi vrut să zboare ca păsările cerului și să poposească într-o clipită lângă patul lui de suferință, să-i aline durerea sufletului și să se roage împreună lui Hristos Domnul pentru tămăduire și întărire în credință. Așa că ceru sfat Înaltpreasfințitului Teodosie, Mitropolitul. Acesta îl povățui să se pună sub Sfânt Acoperământul Maicii Domnului și să cadă la rugăciune singur, în noaptea aceasta. Că noaptea este sfetnic bun. Iar mâine vom vedea împreună ce-i de făcut. Că trebuie să-i pornim lui Vodă Șerban Cantacuzino sfat în privința Mitropoliei Ortodoxe a Transilvaniei, care nu trebuie să fie lăsată pradă bunului plac al ereticilor.

– Vremuri grele se pornesc acum împotriva neamului nostru de dincolo de munți. Că este lesne de înțeles că Mihail Apa-

ffi are știre că puterea turcului este mult slăbită de când Sultantul Mehmed al IV-lea, nevolnicul, cel condus pe față de mama sa, sultana Valide Hatice Turhan, i-a dat puteri nelimitate marelui vizir Mehmed-pașa Köprülü. Că acest mare vizir are gust ales către pungi cu galbeni, cât mai mulți, ca să acopere gurile veșnic flămânde ale ienicerilor și ale cadânelor fără număr din harem. Puterea lui Mehmed al IV-lea Sultan nu mai este o amenințare pentru Evropa, iar planul de invazie în Transilvania este o poveste frumos ticluită de noi, despre care n-a zăbovit a ne da de înțeles că ne-a aflat jocul. Sigur este că de acum presiunile lui Apaffi împotriva Bisericii Ortodoxe transilvane vor fi și mai mari. Lucrul nostru trebuie îndreptat împotriva acestui abuz. Adică trebuie să-l sprijinim pe Mitropolitul ales de adunarea protopopilor, pe Iosif Budai, și să liniștim sufletul milostivului Domnului nostru Șerban Vodă care mult l-a iubit pe Înaltpreasfințitul Sava și înapoi în scaunul de vlădică l-a vrut.

– Înaltpreasfințite, cine este acest vlădică Iosif Budai și cum a fost el adus la Bălgrad? De unde vine și cine este cu el? O fi el vrednic să ducă mai departe crucea de mitropolit ortodox în mijlocul dușmanilor acestora?

Preocupat fiind de soarta fratelui său, boierul Gheorghe Brancovici se depărtase de viața Mitropoliei de la Alba Iulia, iar după ce a fost slobozit din închisoarea lui Apaffi a ales calea bejeniei în Țara Românească spre a căuta ajutor fratelui său năpăstuit, după cum am mai arătat...

– Acest ieromonah vine din Moldova, unde a fost călugăr într-o mănăstire în munți și a fost sprijinit de însuși domnitorul Gheorghe Duca, deopotrivă domn ocrotitor al ortodocșilor transilvăneni, ca și noi. Apoi, după ce adunarea protopopilor transilvăneni l-a ales vlădică, Măria Sa Șerban l-a primit la Curte și l-a pus să jure credință Mitropoliei Ungro-Vlahiei și Curții Domnești de la București, abea după asta a îngăduit hirotonirea lui de către mine, Teodosie. Înaltpreasfințitul Sava

putea fi repus în drepturile sale numai dacă puteam dovedi nevinovăția lui. Dar acum, când însăși viața acestui martir adevărat este în mare pericol, pentru binele turmei trebuie să-l ajutăm pe Iosif Budai vlădică să ducă lupta mai departe. Domnia ta, care ai mare prețuire la preoții și protopopii transilvani, trebuie să i te arăți supus și să-l sprijini cu dragoste creștinească întru apărarea Bisericii noastre.

– Mă leg, Înaltpreasfinte, să fac mărturisire pentru vlădica Iosif, dar este musai nevoie să fiu înțeles că acum trebuie să mă îngrijesc de sănătatea fratelui meu, care stă sub ura Principelui Apaffi, cel care nu îi iartă împotrivirea și nesupunerea. Dacă trupul lui zdrobit în bătăi și schingiuiți nu se va îndrepta spre sănătate, măcar sufletul să i-l curăț de neiertare și să-i fiu de folos și de ajutor în ultimele lui ceasuri, ca să treacă curat la Dreptul Judecător.

– Fie pe voia domniei tale. Fii tare pe acest drum, nu tocmai ușor, ne vom ruga pentru domniile voastre la Domnul și Mântuitorul nostru și la Maica Lui Preasfântă. Mergi cu bine!

N-au avut de făcut cine știe ce mari pregătiri de drum. A doua zi, în zori, de cum străjile desferecară porțile cetății, Gheorghe Brancovici și însoțitorii lui porniră pe drumul Târgoviștei. Ținta lor era să treacă munții și să ajungă cât mai repede la Alba Iulia.

Pe înserat, joi, în ajunul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavrilă intrară în cetatea de scaun a Târgoviștei și legară caii la porțile bisericii cu hramul Cuvioasa Parascheva. Aceasta era biserica domnească mică, lăcașul unde au fost îndrumați să tragă și să înmâneze părintelui Iosif, protopopul, carte scrisă de însuși Mitropolitul Teodosie. Îndată după Sfânta Liturghie, cu caii odihniți și cu merinde de drum, călătorii grăbiră pe sub dealuri spre târgul Piteștiului și mai apoi spre mândra Mănăstire de la Curtea de Argeș. Pe drum, când truda cailor trebuia ostoită cu mers ușor, la pas, cărturarul povestea frumos despre minunățiile ce vor vedea prin locurile unde vor ajun-

ge. Astfel, le vorbi despre ctitoria lui Vodă Neagoe Basarab, mândria ortodocșilor din toată țara muntenească, biserica cu hramul „Sfântului Nicolae” care a fost zidită de vestitul meșter Manole.

La Biserica Domnească de la Curtea de Argeș, fosta cetate de scaun a Țării Românești, îi așteptau vești grabnice. Mitropolitul Teodosie îi încuraja să se abată pe la Mănăstirea Arnota, pentru a se desfăta cu frumusețea acestei ctitorii voievodale *mult mai dragă Domnului Iisus și Maicii Sale decât orice așezământ sfânt de pe malul Oltului*. Îndemnul acesta ascundea un mesaj lesne de descifrat. Că drumul ales mai întâi este acum cu primejdie. De aceea Înaltpreasfântul n-a trimis carte scrisă.

Mai târziu, când fuga cailor lor se opri pentru un răgaz de două zile la Mănăstirea Arnota, boierul Gheorghe avu bună-tatea să-l roage pe părintele stareț Gherman să le vorbească despre măreția acestui sfânt lăcaș, atât de îndrăgit de marele Voievod Matei Basarab, ctitorul, ale cărei rămășițe pământești odihnesc aici, alături de ale tatălui acestuia, vornicul Danciu din Brâncoveni, care mai întâi a fost îngropat în cetatea Alba Iuliei.

Cu grăbire, înfruntând ploile toamnei și lapovița care se abătea tot mai des, călătorii ajunseră pe malurile Jiului. Drumul în susul râului, spre creste, era umblat, iar prin sate gă-seau case mai trainice și arătoase, așa cum se fac la munte, potrivite pentru popas peste noapte, pentru oameni și animale.

Au continuat drumul, cu grăbire, căci iarna își arăta colții aspri. Viscolul i-a îmbrățișat și s-a întetit, negura s-a lăsat în timp ce vântul învârteja zăpada, pătrunzând prin haine până la oase. Au avut mare noroc, Mănăstirea Crasna, aflată în drumul lor spre Lainici, i-a adăpostit în noaptea în care ninsoarea deasă, răscolită de vânt puternic, i-a împiedicat să mai înainteze. Mersul le era șovăitor în mijlocul furtunii care creștea în intensitate cu fiecare ceas. Zidul mănăstirii le-a apărut brusc

în cale. Părea că însăși Maica Domnului le-a îndreptat pașii pe acest drum, ca să nu piară în urgia nopții. După ce au bătut cu insistență în poartă, într-un târziu o voce de dincolo de zid i-a luat la rost, îndemnându-i să-și vadă de drum.

– Venim de la Mitropolia Țării, avem înscrisuri și îndreptări de la Înaltpreasfințitul Teodosie ca să ne dați adăpost și ajutor.

O fereastră se deschise în poarta grea, din lemn ferecat cu obezi grele și un chip subțire, cu o barbă stufoasă îi cercetă îndelung. Apoi alt călugăr, care s-a dovedit a fi însuși starețul mănăstirii, le ceru înscrisurile și în cele din urmă poarta se deschise și călătorii fură primiți în curtea troienită de zăpezi. Aceleași scuze pentru încetineală, ca peste tot: înainte de a deschide porțile mănăstirii trebuie cercetat cu mare grijă călătorul, că multe necazuri au pricinuit furii ticăloși!

Viscolul n-a încetat trei zile la rând. Cărturarul și însoțitorii lui au fost nevoiți să aștepte, răbdători, ca vrăjmășia vremii să se domolească. Se apropia sărbătoarea marelui Sfânt Nicolae, iar ei băteau pasul pe loc. Dar nu au pornit la drum imediat ce soarele s-a arătat peste fire. Un ger aspru s-a lăsat și nu era chip să răzbată prin troiene în sus, spre izvoarele Jiului. Doar după praznicul Sfântului Nicolae au îndrăznit să pornească, văzând că șleaurile s-au desfundat, călcate de norodul ce s-a pornit la drum cu treburi de negustorie, dar și spre biserici și mănăstiri să cinstească creștinește pe Sfântul din Mirele Lichiei.

Au răzbit cu trudă grea peste munți. Dar la jumătatea lunii decembrie călcau drumurile mai bune din câmpia Transilvaniei, îndreptându-se, pe malul Mureșului în sus, spre cetatea de Scaun. Au ajuns la capăt de drum tocmai bine ca să se odihnească o zi, două, apoi să întâmpine cu rugăciuni de slavă și de mulțumire nașterea Pruncului Sfânt.

Pe Înaltpresfinția Sa l-au găsit bolnav și slăbit în temniță, la Alba Iulia. Rămăsese doar o umbră din cel ce slujise cu râv-

nă, anii toți din viață, credința și poporul creștin ortodox. Galbenii primiți din vistieria domnească de la București au înmuiat asprimea călăilor și vlădica s-a bucurat de un răgaz de oblojire a rănilor de-a lungul Sfintelor Sărbători.

– Am știut că vei veni cu mare grabă, de aceea m-am rugat Domnului să-ți ocrotească pașii, iar pe mine să mă mai țină pe lumea aceasta ca să mă pot ruga pentru tine, frate drag. Acum, dacă ruga mea s-a împlinit, pot zice, cu smerenie „Slobozește, Doamne, pe robul Tău ...”. Și o lacrimă s-a rostogolit pe obrazul ce i s-a netezit, semn că este gata să se împace cu cele lumești. Călugărul, preotul, slujitorul devotat bisericii și obștei pe care a condus-o cu devotament, devenise mai smerit ca oricând iar trupul pământean, greu încercat cu torturi crâncene, izvora acum bunătatea fără margini.

Sfintele Sărbători au trecut mult prea repede. Temnița rece, mâncarea prea puțină îngăduită prizonierului, cu toată cheltuiala făcută de fratele Gheorghe, nu l-au întremat îndeajuns pe cel condamnat la suferință până la obștescul sfârșit. Cu toate acestea, Preasfințitul arăta chip luminos, în ochi și pe față se citea cum durerile slăbesc, iar trupul împuținat de atâtea nevoi și zdrobiri de la judecătorii cei răi se pregătește de drum lung, fără întoarcere. Parcă în ciuda dușmanului său, părintele Sava se întărea zi de zi și chinurile nu puteau să-l frângă. Slugile temniței se plecau cu smerenie și teamă, totodată, ori de câte ori treceau prin fața zidului în dosul căruia se afla martirul. Numele lui era șoptit cu smerenie și respect: „Sfântul Sava! Minune! Minune!”

Aducându-i-se de știre ce se întâmplă cu Sava, cel care după atâtea torturi și batjocuri ar fi trebuit să moară de mult, Principele Mihai Apaffi, sub presiunea voievozilor Moldovei și Țării Românești, dar mai mult temându-se de o răscoală a sărăcimii superstițioase, impresionată de minunea ce se petrecea în acele zile, hotărî să-l slobozească pe fostul mitropolit. Prea slăbit ca să poată fi transportat, vlădica zăcu câțeva vre-

me în casele fratelui Gheorghe, unde primi și bună îngrijire. Era pe cale de vindecare atunci când zăpezile iernii porniseră să se topească în acel an 1682. Mereu spunea că așteaptă clipa când se va putea retrage din lume la o mănăstire mică, departe de zarvă și durere, unde să se roage în tihnă binefăcătorilor lui cerești și să aștepte să-i fie trimisă veste de înfățișare la Scaunul Ceresc al Dreptului Judecător.

Dacă știrbirile aduse trupului nu-i pricinuiau durere, alte lovituri, mai haine, i-au fost date sufletului.

De pe la începutul anului 1682 o veste cumplită se rostogoli prin tot Ardealul, strivind ortodoxia cu o nouă lovitură, mai rea decât cele de până atunci. Se află că Înaltpreasfințitul Iosif Budai, Mitropolitul Alba Iuliei, a murit, ucis din porunca Principelui Apaffi. Execuția, după cum se transmitea din gură în gură, ar fi avut loc la castelul Ieci sau Eciu, al grofului Ianos Kemeny, ministrul de război al Transilvaniei. Povestea cumplitei execuții era că vlădica s-ar fi dus, după Bobotează, să hirotonească niște preoți la Mănăstirea Ruga, ctitoria domnitorului moldovean Petru Rareș, la anul 1534. Acea mănăstire se află între cetatea Bistriței și târgul Reghinului, aproape de Eciu. Kemeny, supărat de îndrăzneala mitropolitului de a face preoți pe domeniul lui, i-a pus gând rău. Anume l-a chemat la ospăț, în zilele acelea fiindu-i oaspete însuși Principele Apaffi. Vrând să-i facă pe plac ministrului său, principele l-a pus pe vlădică să hirotonească popă pe un câine de al său. Era o poruncă greu de îndeplinit și o mare umilință și batjocură la care-l supuneau pe acest ales al Bisericii creștine. Vlădica s-a arătat supus, dar a precizat că va oficia slujba de hirotonire a câinelui numai dacă acesta este de o credință cu el, că altfel nu se poate, o spune și legea calvină. Principele a acceptat și l-a pus la încercare:

– Și cum anume vei afla dacă acest animal este de o credință cu tine, valahule?

Iar vlădica a pus în fața câinelui blidul cu fasole fiartă, din care mânca el, fiind zi de post în ziua cu pricina. Dar câinele

n-a mâncat. Atunci vlădica, luând un blid cu carne de pe masă, din care tocmai gusta principele, l-a pus înaintea câinelui. Iar acesta a mâncat, hulpav. Și atunci vlădica a zis:

– Vezi de a cui lege este câinele?

Principele s-a mâniat de această jignire adusă lui acolo, de față cu un nobil de al său. Și l-a pălit pe vlădică cu pumnul, apoi a pus slugile să-l arunce din turn în groapa cu coase și țepi. Și vlădica pe dată a murit. Atunci principele a dat poruncă să fie luat trupul mitropolitului și să fie aruncat peste zidul castelului și să fie îngropat acolo. Dar niște români care au văzut tot ce s-a întâmplat au zis că legea ortodoxă trebuie împlinită, că *trupul unui mitropolit creștin, ortodox, pământului trebuie să fie dat, dar în pământul sfințit al cimitirului, nu la margine de drum*. Și așa, Ioan Ladoși, fiul popii din Săcalu de Pădure, împreună cu Petru Pencu, fiul popii Iftimie din Gledin, îndemnați și conduși de Vasile Cristea din Potoc, au dezgropat acel vlădică ucis de Principe, i-au pus trupul în desagi și l-au îngropat creștinește lângă biserica veche, din lemn, de la Gledin. Se zice că, deși murise mai de mult, trupul dezgropat nu mirosea urât, ci ca florile câmpului... Iar la capul mormântului său, peste ani, un călugăr cinstit avea să puie o cruce de piatră²².

Părintele Sava, fostul mitropolit, a suferit cu lacrimi de sânge uciderea mișelească a lui Iosif Budai. Durerea pricinuită sufletului de aceste mai multe ticăloșii săvârșite de o dată de un principe ce se numea pe sine creștin l-a îngenuncheat și i-a grăbit sfârșitul. Mai întâi, să ceri unui Mitropolit să boteze un câine în legea creștinească ortodoxă! O mare nelegiuire. Apoi, pentru prostia dovedită cu curaj de omul bisericii să te răzbuni pe acesta, omorându-l cu cruzime, altă imensă nelegiuire. Apoi să pui să fie îngropat ca un câine, fără slujba cvenită și nu în pământul sfințit al cimitirului, ci lângă un gard de

22. Preot Nicolae Feier, în *Mitropolitul și Patriarhul*.

piatră! Părintele Sava Brancovici s-a stins având sufletul amar de atâta nedreptate și umilire.

S-a stins cu un oftat prelung, de ușurare, a treia zi după Bobotează, în anul următor. Groapa săpată în pământul înghețat a primit sicriul cu rămășițele sale pământești iar crucea simplă, din lemn, avea scrijelit, cu cui înroșit în foc, doar anul nașterii robului lui Dumnezeu S. B. și anul morții. Mai târziu, peste ani, cineva a pus o cruce de piatră lângă un altar al unei vechi biserici din lemn, la Monor, un sat din apropiere. Iar pe piatră stă scris, cu litere slavone KIR IEREI SAVA 1683.

Cei câțiva oameni care l-au condus pe ultimul drum au privit în tăcere cum bulgării de pământ înghețat acoperă cutia simplă, din lemn nevopsit, lipsit de zorzoane și aurării, căci vrednicul de pomenire n-a luat cu el comoară pământească.

Cât a făcut voia Domnului pe pământ, talanți și-a pus deoparte, în Ceruri ...

CAPITOLUL 6

CĂUTĂRI

Aceste cumplite întâmplări de la scaunul Mitropoliei Transilvaniei au fost doar începutul unei perioade de slăbire a ortodoxiei, care a culminat cu închinarea, cu sila, la catolicii papistași. Cărturarul Gheorghe a descris aceste întâmplări în cronica sa pe care a prezentat-o și la sârbi, ca să știe lumea dreptcredincioșilor prin ce chinuri și grele încercări a trecut Biserica de rit răsăritean din Țara Ardealului.

După moartea vlădicăi Iosif Budai, Înaltpreasfințitul Sava a încercat să țină sus credința ortodoxă în inimile preoțimii din Transilvania. El a convocat o adunare a acestora în care i-a îndemnat să nu se lase păcăliți și înșelați de vicleniile calvine. Dar spionii calvinilor au aflat de strădania părintelui Sava și l-au atacat cu vorbe rele și l-au pârât peste tot, ca dușman al orânduiri. Dar n-au putut schimba datina străbună, așa că în acel an 1682 au adus la cârma Mitropoliei Ortodoxe de la Alba Iulia pe Ioasaf, un grec emigrat mai de mult în Transilvania. După hirotonirea acestuia în Țara Românească s-a întrunit, la Alba Iulia, un sinod astfel pus la cale de calvini ca ei să aibă cuvântul cel mai greu. Acest sinod a hotărât să-l dea jos pe Ioasaf, după doar 3 luni de păstorire. Atât le-a fost de ajuns, oamenilor lui Apaffi, să constate că și acest Ioasaf este plămădit din același aluat ca și predecesorii lui, Sava și Iosif. Cu toată zbaterea sa, Ioasaf n-a putut face nimic și Mitropolia a rămas sub ascultarea unui vicar, Ioan din Vinți, slugă plecată și mie-

roasă tare la calvini. Alt mitropolit nu se putea pune cât mai trăia Ioasaf. Dar curând acesta muri, în anul 1685.

Din nou inimoșii slujitori ai Bisericii Ortodoxe se luptă să vină la împlinirea datinii. Au pus vlădică pe Sava al III-lea, preot cu frică de Dumnezeu care a dus cu sine multe cărți bisericești, traduse în limba română, din Țara Românească. Dar el nu fu pe placul Principelui Apaffi și numai trei luni l-au ținut, apoi l-au alungat din Transilvania. Apoi Varlaam a fost uns mitropolit. Acesta fu pe placul calvinilor și până în 1692 nu le ieși din cuvânt. Ba, mieros și slugarnic, a atras sub puterea Mitropoliei din Bălgrad mănăstul ținut al Făgărașului.

În aceste vremuri zbuciumate cărturarul Gheorghe Brancovici socoti că mai potrivit este să scrie, să umble după înscrisuri vechi ca să facă lumină în tot ce se făcuse, drept și strâmb, în contra neamului român.

Cei doi oșteni de nădejde, Irimie și Atanasie, se întorseseră la vechile îndeletniciri. Căpitanul Tudor avea mare trebuință de aceștia. Slujitorii în leafă s-au împuținat de când cei doi capi ai mitropoliei n-au putut umbla după ajutoare la sprijinitorii lor de peste munți. Acei oșteni au stat, doar pe casă și masă, să apere Mitropolia și pe aceia care au rămas să aibă grijă de acareturi.

Zilnic făceau de strajă la porți, la ziduri și făceau robotă prin acareturi. Straja nu era un lucru făcut așa cum obișnuiau adevărații oșteni. Acești așa ziși lefegii munceau la rând cu slugile, nu se deosebeau cu nimica de aceștia pentru un privitor care ar fi iscodit acaretul Mitropoliei. Dar cei care erau de strajă în locurile anume alese își cătau de treabă cu ochii atenți spre porți, văzând și cântărind cine intră și cu ce gânduri intră în Curtea Mitropoliei. La fel și pe lângă ziduri, acolo unde săritul îngrăditurilor ar fi fost mai lesne de făcut cu sprijinul crenșilor de copaci, acolo locul de sub zid se mătura zilnic și se aduna nisipul sau lutul mărunțit, iar dimineața garda la rând cerceta cu atenție să vadă dacă n-au rămas întipărite urme de

pași străini ori de lepădătură haină. Tot așa, ei erau cei ce făceau corvezile cele grele: mutatul carelor fără să înjuge cai sau boi de povară, tăiatul lemnurilor care erau mai mult cioate adunate din corvezile iobagilor valahi de la curățatul pădurilor, ori adusul apei tocmai din Ampoi, ori spălatul veștmintelor și straielor la loc anume de la vadul aceluia râu.

Aflând despre strâmtorarea Mitropoliei, domnia sa Gheorghe Brancovici veni la Curte și ceru îngăduință vicarului Ioan să-l primească la sfat și binecuvântare. Averea lui îi fusese în-apoiată, așa că domnia sa ceru îngăduință să ia asupra-și cheltuielile cu lefurile căpitanului Tudor și ale oștenilor Irimie și Atanasie Todoran.

– Pentru aceștia doi cer îngăduință Sfinției Tale să-i lași să mă însoțească la drum când voi purcede la Estergom ori la Buda ori chiar la Viena, spre a cerceta oarece înscrisuri mai vechi ori mai noi pentru Letopisețul pe care l-am început a-l scrie mai de demult.

– Îngădui, desigur că îngădui, domnia ta. Dar ce istorii cercetezi domnia ta, dacă este cu puțință a ne spune și cu cuviință din parte-ne a întreba?

– Preasfințite, cercetez acele pisanii ori ucazuri ori alte hrisoave vechi pe care le-au lăsat moșii noștri creștini ortodocși, ori chiar cărturari de alte neamuri și credințe, prin care să dovedim că neamul nostru valah nu este cu nimica mai prejos de aceste trei neamuri unite și care ne-au făcut pe noi „tolerați”, buni să fim iobagi pe glia noastră străbună. Că pierim și nu vom mai fi dacă lăsam capul sub cizma papistașă și sub cea reformată fără să căutăm orice cale să ne apărăm de nedreptate. Asta cercetez, Sfințite, dar asemenea înscrisuri sunt rare și sunt ținute ascunse, ca adevărul să nu-și scoată capul la lumina sfintei zile.

– Vrednică de toată lauda este strădania domniei tale. Părtași ne vom face la această lucrare după puțințele noastre puteri. Dar oare, numai în partea de apus trebuie să cercetăm

izvoarele vremurilor? La Bizanț, în țara elinească, la turci și mai ales la frații noștri de o limbă și credință, prin mănăstirile cele mari din Moldova, Țara Românească și în Bănie n-or exista asemenea hrisoave?

– Ba, trebuie să fie, Slăvite și le-om căuta și pe acestea. Dar vrednici de izbândă vom fi dacă vom găsi ceea ce căutăm la înșăși asupritorii noștri, ca să-i dovedim cu scrisurile lor. Atunci vor trebui să ne dea ceea ce ni se cuvine din moși strămoși!

În anii care au urmat Tănase și cu Irimie de strajă au stat pe lângă domnia sa, cărturarul. Și multă învățătură au dobândit, că domnia sa nu s-a arătat niciodată zgârcit în a da explicații despre unele și altele din cele ce întâlneau mai la tot pasul. Dar și primejdii au avut de înfruntat.

Bunăoară, de la Buda venind spre casă, pe drumul Debreținului, care dădea drept în cetatea Oradiei Mari, într-un loc din pustă au fost loviți de lotri, la miez de noapte. Popas găsiseră călătorii noștri la un sălaș de vite, părăsit. Căsoaia din mijlocul sălașului încă era trainică, din lut zidită. Dar nu din sărăcie era acea casă făcută ci pentru că era o așezare vremelnică. Că păstorii azi erau aici, mâine pășunatul îi mâna în altă parte. Deci călătorii noștri au zărit casa acoperită cu stuf de la mare depărtare și au îndemnat caii să ajungă acolo înainte de căderea nopții. Nu se vedea dinspre acest sălaș nici zare de foc și fum, dar nici muget de vite sau lătrat de câini. Ajunși aproape, Tănase, pe o parte, și Irimie, pe altă parte, au dat ocol locului, dar nu au găsit nimic care să nască teamă ori neliniște. Casa nu era ferecată, dar avea ușă încă sănătoasă, putea fi zăvorâtă pe dinăuntru. Pe jos un strat de nisip uscat arăta urme de cizme cu toc subțire, pătrășos, cum văzuse cărturarul la acești nomazi păstori, la fel asemuindu-se cu tătarii de la Crâm la port și obiceiuri.

N-au făcut focul. Aveau merinde, pâine uscată și pastramă de oaie, bătută bine și înecată în baiț de mirodenii de-ale locu-

lui, dar și iuțită cu ciuști²³ rotunzi, roșii, răi ca nemila. Și mai aveau și brânză frământată proaspătă, că ungurimea avea de toate acum, la vreme de cules și pus în hambare. Au mâncat și au băut apă din ploști, apoi s-au tras la odihnă. Ușa au zăvorât-o și au proptit-o pe dinăuntru cu o bancă din lemn, găsită înăuntru.

Pe la primul cântat al cocoșilor stuful de pe acoperiș a început să foșnească. Irimie, cel cu auzul mai fin, îl înghionti din scurt pe Tănase și, ducând degetul la buze, îi făcu semn să facă liniște. Boierul Gheorghe sforăia ușor, adâncit în somn. O scândură din podul casei se desprinsese, plutind lin, trasă de cineva de sub acoperiș. Pe unde or fi urcat lotrii? se întrebară cei doi oșteni, că niciun zgomot nu a tulburat noaptea. Pe semne că hoții aveau un plan bine întocmit, urmăreau de departe călătoria în pustă și cel ce avea să le deschidă calea dinlăuntru se ascundea din vreme la locul de taină, în podul casei. Încă o scândură săltă, lărgind scoborâșul. Apoi două perechi de cizme scâlciate se legănară în deschizătură și doi tâlhari căzură peste drumeții adormiți. Numai că unul se trezi secerat din glezne de o lovitură iscusită, iar celălalt se cumpăni pe spate, împins de un genunchi proptit fără milă în barbă. Vărfurile săbiilor scrijeliră pielea gâtului și țistuitul îi lipi de pământ, cu gurile închise. Cărturarul Gheorghe se trezi și se întoarse pe partea cealaltă. Apoi, revenindu-și de-a binelea din somn, căscă ochii mari când văzu, în umbra sălii, cei doi tâlhari puși cu spatele la pământ. Se ridică și el, în tăcere, și făcu căluș peste gurile deschise ale prinșilor cu două bucăți de pânză tăiate cu jungherul din cămășile lor. Dintr-o traistă Tănase scoase un curmei de funie și legă mâinile celor doi la spate. În timp ce trebăluiau în liniște cu musafirii nepoftiți, un răcâit ușor veni dinspre ușă. Irimie se propti bine pe picioare și cumpăni ciomagul noduros gata de lovit. Iar Atanasie deschise ușa cu un zvâcnet scurt.

23. Ciușcă = ardei iute (regionalism).

Patru hăndrălai se prăvăliră înăuntru. Care cum săriră pragul primiră un ciomag pe unde se nimeri și se întinseră lați, bine amețiți, la pământ. Cei patru de afară au format o movilă de haine umplute cu oameni fără cunoștință. Oștenii îi lăsară iute fără curelele de la pantaloni și le legară mâinile la spate. Apoi îi descălțară de cizme. Erau încălțări faine, unele din piele roșie cu flori tipărite, de boieri avuți. Se vedea de colo că erau încălțări tâlhărite de la călători mai puțin pricepuți ca aceștia care, iată, i-au bătut fără milă și i-au prins așa de lesne.

Boierul Gheorghe scăpără amnarul și aprinse o torță. La lumina ei hoții se deșteptară și începură să înjure gros, zbătându-se să scape din legături. Tustrei călătorii vorbeau foarte bine limba maghiară și au înțeles pricina supărării tâlharilor. Unul, care se dădea mai mare, îi ocăra pe ceilalți că dacă i-ar fi dat ascultare și ar fi atacat din stufăriș, la locul numit Hortobaghi, ar fi dobândit pradă bună, adică cei patru saci doldora cu odoare, cum se putea vedea de departe. Râzând de ei, boierul Gheorghe deschise unul din saci și le arătă ceasloavele și cărțile pe care le-a cumpărat din ungurime. Apoi i-au iscodit despre locurile periculoase din drumul ce le sta înaintea, iară lotrii spuseră tot, de voie, de nevoie.

Când soarele spuzi zarea cu lumina zilei precum vinul roșu stors din strugurii ce se culegeau atunci pe dealurile Tokayului, călătorii noștri le mai verificară legăturile celor șase ortaci de rele și, încuind ușa sălașului pe din afară, purceseră la drum. Către prânz lotrii i-au ajuns din urmă venind călare și i-au oprit, rotindu-se în cercuri strânse în jurul lor, fără a se apropia prea mult. Istvan, după cum îl strigaseră aceia pe cel care le era șef, își împinse calul spre ei și din goană le-a aruncat o pungă destul de plinuță cu bani. Erau și galbeni, câțiva, florini și ducați, apoi icusari turcești, dar și ruble. Jumătate erau bănuți de aramă, din cei ce se adunau din biruri de la sărăcime. A strigat la ei, pe limba valahă, că le mulțumește că i-au lăsat liberi și nu i-au dat prinși la judele cetății Debreținului, că

dacă s-ar fi întâmplat așa apoi la ora asta s-ar fi dat în huțuș²⁴ cu gâtul prins și sufocat la capăt de funie de spânzurătoare.

Anii trec, unul după altul, cu nebăgare în seamă când ești tânăr. Tânase a devenit bărbat, se apropia de 30 de ani. Era bine legat, însă nimic nu lăsa să se ghicească, sub hainele pe care le purta cu un pic de fudulie, agilitatea, zvâcnetul gata să-l arunce spre apărare dacă asta trebuia să facă ori spre atac dacă primejdia era mare. Anii sluiți alături de căpitanul Tudor și tăcutul Irimia, căruia îi spunea acum, cu drag, Mutalău, i-au fost de mare folos. A învățat să fie mereu gata să-și facă datoria, a învățat să citească portul oamenilor și ascunzișurile firii acestora. A mai învățat rusește, dar a deprins și limba ru-tenilor. Scrisul și cititul în limbile maghiară și germană erau atât de bine învățate că nu se deosebea cu nimic de Janos sau de Hans. Călărea ca nohail, arunca cuțitul și barda la țintă, fără greș, din goana calului. Știa să se apere cu sabia, dar ciomagul în mâna lui bătea sabia de departe. Nu stăpânea așa de bine pe cât ar fi vrut trasul la țintă cu pistolul, din goana calului. La luptă dreaptă era neîntrecut. Rareori Mutalăul reușea să-l proptească cu spatele la pământ.

Dar cel mai mult îi plăcea să cânte în biserică, la sfânta slujbă. Avea o voce frumoasă, de bărbat copt, iar cântarea ieșea din el cu simțire sfântă, parcă ar fi izvorât direct din inimă. De multe ori scăpa câte o lacrimă la psalmi, dar nu îi era rușine pentru aceasta. Un călugăr bătrân l-a învățat că lacrima scăpată în biserică, izvorâtă, nu stoarsă cu efort, este un păcat iertat de pe talerul judecății de pe urmă. „Plângi și te smerește că Îngerul Domnului crestează pe răboj toate lacrimile adevărate și le face salbă de mărgăritare”.

În anul 1688 Imperiul Habsburgic dobândi stăpânire peste principatul Transilvaniei. Doi ani mai apoi principele Mihail Apaffi își luă desaga cu păcate în spinare și se opri la

24. Leagăn (regionalism).

Scaunul Judecății celei Drepte. S-a chinuit mult până să-și dea obștescul sfârșit. Mulțime de diavoli îl împungea cu sulii și țepușe înroșite în foc, iar păcătosul striga, cu teamă mare, numele celor pe care-i chinuise cât s-a ținut mare în lume. Boala principelui a fost ținută ascunsă, cu mare fereală. Spuneau unii că așa un chin înspăimântător la moarte ar fi suferit numai Irod, prigonitorul lui Iisus.

De acum înainte țara se supunea poruncilor Vienei. Însă mărimile locului nu s-au clintit și nici nu s-au plecat în fața stăpânilor noi. Din contră, habsburgii au făcut lege în favoarea nobililor, întărindu-le privilegiile. Puterea este în mâna lor, netrebnicii sunt prea mari și tari pentru ca cineva să se poată opune lor. Ei fac, la fața locului, Legea, ei taie și spânzură. Iar Viena e departe...

În primăvara anului 1689 cărturarul Gheorghe urca pe Mureș spre Arad. Poposise câteva luni în Serbia, la mănăstirile cele sfinte din Kosovo, leagănul ortodoxiei din această țară care dăduse lumii atâția sfinți. Unele șleauri mai purtau urmele iernii, gropi pline cu nămol și apă puteau să înșele pe cei nepricepuți și să le pună viețile în primejdie, începând cu picioarele mai întâi. Drumul era bun, fără primejdii. Lotrii fuseseră stârpiți și nimeni nu cuteza a face rău la drumul mare că spânzurători erau pregătite din loc în loc să pedepsească pe vinovați și, deopotrivă, să sperie pe cei sărmani cu duhul. Au intrat într-un crâng de copaci cu crengile pline de frunze verzi, lucioase. O plasă de pescari căzu peste Tănase și sfoara groasă se strânse, cât ai clipi, în jurul brațelor. Nu avea nicio scăpare. Calul lui Irimie se prăvăli la pământ și două namile cu mundire roșii se abătură peste el. Iar calul cărturarului Gheorghe porni într-o goană nebună, ca lovit de streche. O săgeată scurtă, de arbaletă i se înfipse în crupă.

Funia îi strângea brațele să le zdrobească, nu alta. Mai încolo, Irimie zvâcnise în picioare și sta cu jungherul scos mișcând picioarele într-o tropotită ușoară. Tocmai socotea pe

care dintre atacatori să-l înțepe primul când un pistol îi umplu fața de sânge. Mutașul se clătină, apoi căzu pe spate, secerat. Mai mult nu apucă să vadă Tănase, căci o măciucă îl izbi în cap și negrul nopții îl trecu spre somn greu. Când s-a trezit avea lanț cu ghiulea la picioare, iar mâinile îi erau legate la spate, în jurul unui stâlp. O găleată cu apă rece tocmai fusese aruncată peste el și s-a trezit, apucat de frig și furie. Capul îi zvâcnea ca și cum ceva ar fi stat gata să iasă de acolo, la lumină. Odaia avea geamuri mici, era un întuneric mare pe care un sfeșnic scund, cu 2 lumânări nu-l putea împrăști. Un unterofizier²⁵ stătea la masa cu lumânare, iar în fața lui o condică deschisă aștepta să fie completată cu pana de gâscă dintr-o călimară cu gât ciobit pe o parte.

– *Name, Alter, wo Sie leben, das ist du? Wie alt sind Sie? Schnell!* (Numele, vârsta, unde locuiești, al cui ești? Cine ești? Repede!)

Tănase nu pricepu. Capul îl durea prea tare. Gemu prelung. O altă găleată cu apă rece se goli în capul lui. Sergentul lătră iar întrebarea. După altă găleată Tănase reuși să articuleze

– *Ich bin Atanasie Todoran, freier Mann.* (Sunt Atanasie Todoran, om liber.) *Was wollen Sie von mir?* (Ce vreți de la mine?)

– *Von nun an werden Sie Soldat Regiment Österreich-Ungarn Savoyen Dragoner sind.* (De acum înainte ești soldat în regimentul austriac-ungar de dragoni savoiazi.)

Tănase își pierdu cunoștința. Se înmuie, alunecând pe lângă stâlpul de care fusese legat. Când s-a trezit zăcea pe o movilă de paie, cu mâna dreaptă legată cu lanț de piciorul prins în cătușă cu ghiulea grea. Era întuneric. Încercă să se miște, dar capul îi zvâcni. Rămase așa, într-o poziție unde capul nu-l durea prea tare, iar mintea începu să-i lucreze. Deci a fost prins cu arcanul și înrolat cu forța. Dacă evada ar fi fost urmărit,

25. Unterofizier = subofițer, gradat (germană).

prins și spânzurat. Ce rost avea să se opună? Revăzu, în min-te, scena uciderii lui Irimie. Stomacul i se răzvrăti și cu greu se reținu să nu vomite. Apoi începu să fredoneze, în gând, un psalm. În curând adormi. Cu o ultimă rugă în gând: „Doam-ne, apără pe robul tău, Atanasie și dă-i înțelepciune să iasă cu bine din această încercare!”

PARTEA A III-A
LECTII DE OSTĂȘIE

CAPITOLUL 7

ÎN SLUJBA ÎMPĂRATULUI

Când se trezi a doua zi dimineață, afară era soare. Printre scândurile șopronului unde fusese închis răcoarea sfârșitului nopții îi dădu fiori. Își aduse aminte că a fost prins cu arcanul și înrolat în armata imperială. Că un sergent de dragoni l-a interogat, dar nu a scos nimic de la el. Poate că își spusese numele? Da, parcă atât a răspuns acelui sfrijit în uniformă, apoi și-a pierdut cunoștința.

Acum ce va urma? O să-l supună, cu bătaie multă, precis. Știa de la oameni că nimeni dintre cei prinși cu arcanul nu accepta prea ușor să se supună. Toți au mâncat bătaie, multă bătaie. Cică asta era hrana principală a soldatului, bătaia. Deci, dacă știe că după multă bătaie se va supune, într-un târziu, atunci de ce să nu-și accepte de la început soarta? Poate că va scăpa mai ușor, poate va lua mai puțină bătaie.

Tocmai se hotărâse ce și cum va proceda când ușa acelei cutii se deschise și lumina soarelui căzu drept peste fața lui. Se zbătu să se răsucescă într-o parte, dar lanțul cu care era legat cu mâinile la spate nu-l lăasă. Gemu de durere, poate mai tare decât ar fi fost măsura durerii, ca să arate acelor brute că lucrătura lor a avut efect, până acum. Știa că durerea victimei îl bucura pe omul prost.

Cel care trase de lanț, pricinuindu-i o durere puternică, de data asta foarte reală, era un bărbat solid, având chipul roșu, de bețiv, favoriți și mustați blonde. Gura știrbă îi mirosea urât. Mai mult smuncit decât ajutându-se cu propriile puteri, Tă-

nase se ridică pe picioare. Soldatul care-l lovise era mai înalt decât el cu un cap și avea peste o sută de kilograme. Legat, bătut și cu toți mușchii biciuiți de durere, Tănase renunță la orice împotrivire. Ar fi fost mai rău!

Se lăsa împins, avea picioarele slobode, așa că făcu pași spre ușă, apoi, trecând pragul, se opri să vadă priveliștea. Era într-o curte de cazarmă. Nu foarte mare. Un careu de soldați, aliniați pentru inspecția de dimineață, vreo 200 de oameni. Două sute de perechi de ochi îl priveau, curioși să vadă un spectacol savuros. Precis că recrutul va mânca prima porție de bătaie. Va fi frumos! Totdeauna prima bătaie este cea mai dureroasă, rămâne de neuitat. Victima îl va ține minte pe bătăuș și va căuta, cât va trăi, să-l ucidă cu mâinile lui. Urletele, gemetele, icniturele, toate sunt foarte frumoase de auzit, de pe margine. Cei mai mulți soldați își aminteau de porțiile lor de bătaie și făceau comparație.

Mai mulți ofițeri stăteau în fața careului de dragoni. Nu purtau ținută de luptă, nici de paradă. Doar cel mai mare în grad avea pe cap un tricorn, restul ofițerilor erau acoperiți cu chipie ușoare. Cizme înalte, săbii scurte, unele drepte, altele puțin curbate, precum cele turcești, toate aveau gărzi bogate. Soldații erau îmbrăcați ca vai de lume. Uniforme murdare, rupte, în neorânduială. Regimentul acesta, sau ce-o fi fost el, arăta că nu era mare lucru de capul comandanților. Ori poate că era oaste de strânsură. Asta trebuie să fie. Uite, în partea dreaptă a careului se afla un corp de soldați adevărați, cu uniforme frumoase, curate. Aceștia trebuie să fie instructorii. Iar trupa făcea instrucție din greu, așa că hainele rupte și în neorânduială arătau cât de mult se străduiau oștenii, pe de o parte, și ofițerii, pe de alta, ca să devină un corp de armată de elită.

– Hans, adu recrutul mai aproape, dădu ordin comandantul, un ofițer cu grad de maior. Acesta era un bărbat potrivit de statură, destul de plin la trup, un început de burtică împingea

poalele tunicii lăsând să se vadă picioarele arcuite ale unui cavalierist de carieră. Mustața bogată, înspicată și tâmplele sure arătau că omul avea spre 50 de ani, poate mai mult.

Înainte ca numitul Hans să-l atingă, Atanasie făcu câțiva pași repezi și se opri smirnă, pocnind călcâiele. Nu putea saluta, avea mâinile legate la spate, dar își îndreptă spatele, ca un militar bine instruit. Lucru care fu remarcat imediat.

– Vorbești germana, soldat? Cine ești?

– Sunt om liber, valah, numele meu este Atanasie Todoran, am fost lefegiu, în plată în slujba Înaltpreasfințitului Mitropolit ortodox, apoi a domniei sale, cărturarul Gheorghe Brancovici. Până am fost prins, ieri.

Răspunsul scurt, precis, răspicat, într-o germană curată, îl uimi pe maior. Acesta continuă interogatoriul:

– De unde știi vorbi limba noastră atât de curat? Nu cumva ești un dezertor? Spune adevărul, tot vom afla cine ești, cu adevărat.

– Nu sunt dezertor, excelență. Am învățat limba germană pe plaiul meu natal, în apropierea cetății Bistrița, care este de nume german. Apoi am fost învățat să scriu și să citesc în limba germană, ungurește, rusește și știu și limba rutenilor. Am vrut să mă fac preot ortodox.

– Spui că ai fost lefegiu. Ai făcut și instrucție militară?

– Puțină, excelență. Noi, valahii, nu avem voie să mânuim spada.

– Atunci cu ce te lupți?

– Cu ciomagul, excelență, răspunse mândrul recruta.

– Ia să vedem ce pricepere ai! Hans, dă-i o coadă de lance și atacă-l, cu sabia. Fără milă, dacă nu-i bun de nimic, omoară-l, nu ne trebuie laudăroși.

Hans asta aștepta. Vorbele prizonierului i s-au părut o mare obrăznicie, așa că da, îi va arăta el acestui valah păduchios ce înseamnă respectul față de un ofițer superior al Majestății Sale Împăratul Leopold I-ul. Mai întâi îl desferecă

și îi dădu un brânci puternic, croindu-l pe spate cu lanțul pe care-l scosese de pe mâinile prizonierului. Apoi se îndreptă, fudul, spre linia soldaților instructori. Când l-a îmbrâncit pe Tănase, careul s-a mișcat, râsete disprețuitoare s-au auzit din mulțime.

Hans luă din mâna celui mai apropiat soldat instructor o halebardă și o frânse, ca pe o surcică. Îi aruncă capătul mai scurt valahului, iar el trase din teacă sabia aceluiasi soldat. Se întoarse spre valah, zâmbind provocator, dar abea avu timp să paraze ciomagul care se abătea spre creștetul său. Sări înapoi, descumpănit, dar furios peste măsură. Apoi șarjă. Lovi din toate părțile, din ce în ce mai puternic, înaintând cu pași destul de mari, hotărât să-l facă arșice pe acest obraznic nerușinat. Brusc, căzu pe o latură, retezat de piciorul drept, de sub genunchi. Lovitura dată cu acea bucățică de lemn a fost atât de puternică încât s-a frânt în mâna atacatorului. Hans căzu la pământ, năuc. Nu văzu că adversarul lui a rămas fără armă. Dar nici nu avu timp să constate că celălalt nu mai are vreo armă că imediat sabia lui a trecut în mâna acestui sfrijit, valah pe deasupra. Care îi puse vârful sabiei pe frunte, între sprâncene.

Lupta nu a durat mai mult de două sau trei minute. Tănase nu era de loc marcat de efortul făcut, răsufla liniștit. Pe chipul maiorului sentimentele se luptau, contradictorii. Pe de o parte, admirație față de un spadasin desăvârșit, chiar dacă a mânuit doar un băț de lemn. Pe de altă parte, jignire pentru inferioritatea în care a fost pus un soldat dintre cei mai buni ai majestății sale.

– Apără-te cu sabia, valahule! Și făcu semn la doi soldați să-l atace pe Todoran.

Sigur că un atac simultan al celor doi adversari putea să-l coste viața. De aceea Tănase făcu totul ca să-i țină departe pe cei doi, unul de altul și de el însuși. Mișcându-se în cercuri, Tănase ajunse lângă linia acelor instructori. Cu destulă ușurin-

ță, reuși să-și procure o a doua sabie. De aici lupta deveni un spectacol de prim rang. A parat toate loviturile directe. Dar s-a văzut că nu a încercat, niciodată, să atace sau să pună în dificultate un adversar superior lui, ca poziție socială, în această lume nedreaptă. Sunt bun, dar îmi cunosc locul printre voi, parcă voia să spună cu fiecare mișcare a brațului.

Într-un târziu, maiorul opri lupta. Tănase făcu câțiva pași spre linia ofițerilor și înfipse în pământ sabia luată de la unul din ostași. Apoi se întoarse spre maior și, oprindu-se la o depărtare respectuoasă, îngenunche și întinse sabia lui Hans, cu mânerul înaite. Cu capul plecat, cu un respect nobil, afișat în întreaga lui ținută.

Maiorul s-a apropiat și a preluat arma. A fost un gest pe potrivea celui făcut de valah. Cercetă tăișul sabiei, apoi înfipse arma în pământ, la doi pași de Tănase, care rămăsese tot cu un genunchi la pământ.

– Valahule, de bună voie te înscrii în Regimentul de Dragoni Prinț Eugen de Savoya al Majestății Sale Împăratul Leopold I-ul al Sfântului Imperiu Romano-German?

– Da, dacă mă primiți la fel ca pe oricare soldat!

– Te lepezi de credința ta ortodoxă, valahule și te botezi după credința cea adevărată, romano-catolică?

– Niciodată, Excelență. Credința străbunilor mei este cea mai bună pentru mine.

– Atunci vei fi doar soldat tolerat, așa cum neamul tău este tolerat în Principat și în Imperiu. Vei primi doar jumătate din soldă și vei face corvoadă la grajduri, la rând cu slugile. La instrucția militară vei fi ca orice soldat, la război vei merge în linia de luptă. Am hotărât.

– Dacă asta este legea, atunci mă supun. Dar, Excelență, cu preț de bici vă jur, aici de față cu steagul Imperiului, că nu voi lupta niciodată împotriva neamului meu. Iar dacă în luptă cu necredincioșii voi aduce prizonier un ofițer de rang înalt, primiți să mă treceți în rând cu toți soldații receptivi?

– Da, valahule. Dar pentru refuzul de a lupta împotriva celor de un neam cu tine vei primi 10 lovituri de bici, de fiecare dată.

Și astfel Atanasie Todoran, valah ortodox din Bichigiu, districtul Salvei de pe valea Rodnei, făcu învoiala de slujire militară pe durata a 10 ani, cu Împăratul Leopold I-ul, al Austriei. Din 1689 până în 1700.

CAPITOLUL 8

UN PRINS OSMAN

PENTRU BUNĂ RĂSPLATĂ

In anul 1689 regimentul s-a mărit. O companie liberă, condusă de feldmareșalul-locotenent Max Starhemberg din Philippsburg, un orașel de pe Rin din ducatul Baden-Württemberg a fost alocată regimentului. Feldmareșalul a preluat comanda. El s-a impus în scurt timp cu o mai mare severitate. Pedepsele curgeau mult mai aspre acum, pentru orice lucru mărunț. Pe teritoriul Ungariei, nobilimea, nemulțumită de asprimea jugului austriac, ridica populația săracă la revoltă. Focare de revoltă se aprindeau ici și colo, dând de lucru guvernerilor numiți de la Viena și comandanților militari.

Pentru stingerea acestor răscoale locale regimentul de dragoni era cea mai potrivită formațiune militară. Dragonii erau infanteriști călări. Ei foloseau caii doar pentru deplasările lor rapide, dintr-un loc în altul. Când unitatea ajungea pe câmpul de luptă, ea intra imediat la asalt. Prezența regimentului era o acțiune surpriză, totdeauna, iar loviturile dure date inamicului au făcut să-i crească faima peste măsură.

Dragonii luptau pedestru, de cele mai multe ori. În momentul când ajungeau la locul unde se desfășura o ciocnire de trupe, dragonii executau, mai întâi, o șarjă impetuoasă de cavalerie, dând peste cap un flanc al dușmanului. Când reușeau să cucerească poziția ordonată – un vârful de deal strategic sau bateria de tunuri a inamicului – dragonii descălecau și imediat intrau în formație de luptă terestră. Detașamentele se di-

vizau în grupe de câte 10 soldați, din care tot al zecelea ținea caii tuturor de căpăstru. Acesta avea sarcină să stăpânească animalele, avansând încet pe câmpul de luptă. Dacă situația o impunea, dragonii se puteau retrage rapid, încălecând caii și luând-o la fugă.

Nu era lucru ușor să ții frâiele a zece cai, să-i liniștești când în jur pocneau muschetele, urlau soldații atacând, se ciocneau săbii sau explodau obuze și ghiulele. Dacă un obuz cădea în apropierea cailor, apoi nimic nu mai putea să țină pe loc animalele dezlănțuite. Aceștia scăpau la fugă înspăimântați, iar nenorocitul peste care căzuse rândul să fie al zecelea era executat totdeauna, dacă formația înregistra pierderi de efectiv. Pedepsa se aplica, cu mare asprime, în fața regimentului, la sfârșitul luptei. Fie era biciuit nemilos ori trecea, gol până la brâu, printre șirurile de soldați care îl loveau cu bastoane sau nuiiele, apoi era spânzurat sau i se tăia capul. Toți dragonii urau să fie „al zecelea”. Atunci când unul dintre ei se arăta a fi un iscusit grăjdar, de care caii ascultau, atunci acesta devenea titular în bătălii pentru această funcție.

Având o mare mobilitate, fiind semnalat azi aici, mâine la zeci sau sute de kilometri distanță, regimentul devenise o forță de temut pe tot teritoriul Ungariei și în partea de apus a principatului Transilvaniei. Nobilimea maghiară nu se împăca cu gândul că a pierdut o parte din privilegii și că este forțată să plătească dări grele Imperiului. Totuși, în continuare ei erau legea locului, nimeni nu li se putea opune decât cu prețul vieții.

Imperiul nu avea susținere din interior, pe teritoriul Transilvaniei. După îndelunga dominație a reformatilor calvini, Biserica Romano-Catolică nu avea o influență prea mare pe aici. Văzând că valul opoziției crește, de la Curtea de la Viena s-a pornit ideea de a mări populația catolică prin atragerea la această credință a valahilor ortodocși, care erau numeric cei mai mulți locuitori ai provinciei. Și nu era prea greu să le arunci acestora o momeală ușor de înghițit.

Așa apăreau lucrurile la Viena. Deci, în anul 1691, majestatea sa, Împăratul Leopold I-ul a dat o Diplomă, cu multe prevederi legate de credință. Această diplomă a vrut să fie, mai înainte de toate, o împăcare cu nobilimea maghiară care, tot mai mult, ridica glasul pentru independență. De aceea legile care erau valabile în Transilvania, pe vremea principelui Mihail Apaffi I-ul au rămas în vigoare. Stările și faptele erau judecate după *codicele lui Werböczy*, apoi după legile *Approbatæ* și *Compilatæ*, care nu prevedeau niciun drept oamenilor săraci, iobagilor și șerbilor. În această diplomă Curtea de la Viena a dat promisiuni cultului unitarian, pe care l-a ridicat la rangul de cult recept, adică aprobat legal, alături de cel romano-catolic și cele reformat, lutheran și calvin. Credeau că promițând anumite scăderi ale oprimării față de dări și taxe, românii se vor înghesui să-și lepede credința din moși strămoși. Dar românii erau încăpățânați, nu voiau să abandoneze credința strămoșilor lor.

Când Atanasie Todoran a devenit soldat (tolerat) în armata crăiască, Marele Război cu Imperiul Otoman era în plină desfășurare. Acest război a început în anul 1683, de la asediul Vienei și a durat până în anul 1699. Deci 16 ani. Până la urmă Imperiul Habsburgic a ieșit învingător, turcii au suferit multe înfrângeri. Ei au pierdut Ungaria și Transilvania, două cuceriri importante pentru Viena.

Regimentul austriac ungar de dragoni era supus comandantului suprem al armatei habsburgilor, contele Herman von Baden-Baden. La ordinul acestuia forțele armatei crăiești, dispersate pe un vast teatru de război, au început să se deplaseze spre cetatea Oradea, o fortăreață importantă atât pentru otomani, cât și pentru austrieci. Oradea era supranumită „cheia Transilvaniei”. Deci ea trebuie să fie cucerită și folosită pentru a deschide toate căile spre Transilvania, iar apoi să o poată controla. Regimentul de dragoni gonia spre punctul de întâlnire, la cetatea Szentjobb, aflată la circa 33 de kilometri în

nordul Oradiei. Cum luptele cu turcii erau în plină desfășurare, trupele crăiești parcurgeau distanțe mari, căutând să anihileze bulucuri de turci plecați de capul lor în pradă. Ciocnirile erau violente, învingea de cele mai multe ori trupa care afla prima de poziția dușmanului, ca să o atragă în capcană.

Acest mare Război era o ciudățenie tot mare. Rareori se întâmpla ca oști mari să se înfrunte în lupte directe. Cete de oșteni, rupte din marile unități militare, să băteau la întâmplare, cele turcești aflându-se în pradă, iar cele crăiești la vânătoarea lor. Apoi, aceste bătălii se dădeau numai din mai sau iunie până cel mai târziu la început de noiembrie. În celelalte luni drumurile deveneau desfundate, frigul, ploile și umezeala țineau armatele în bivuacuri. Oastea crăiască ierna, în acei ani ai Marelui Război, în Maramureș, prin părțile Chioarului și prin ținutul Bihorului, până la Debrețin.

Deci oastea cea mare se aduna asupra Oradiei. Vor fi lupte grele, comentau soldații mai în vârstă. Soldatul Atanasie Todoran a ieșit la raport și a cerut să i se dea voie să plece în cercetare avansată. El se pricepea să umble, de unul singur ori cel mult cu un însoțitor, îmbrăcați ca oamenii de rând. Mai făcuse asta de multe ori când l-a însoțit pe domnia sa Gheorghe Brancovici în drumurile sale spre Țara Românească, spre Estergom, Buda și chiar până la Viena. Maiorul comandant a aprobat planul valahului, dar i l-a dat ca soț pe Hans. Cu ordin special ca nu cumva să se încaiere, știut fiind că neamțul era ranchiunos.

N-au întâlnit decât o singură dată o ceată de turci. Era un detașament de vreo sută de bostangii care mânau o turmă mică, de 30-40 de oi. Hans ar fi vrut să tragă o fugă în urmă, să raporteze, dar Atanasie nu l-a lăsat.

– Aceștia sunt cu prada, oștenii buni de luptă sunt ori pe de lături ori în urmă, la un popas. Mai bine să ne furișăm pe urmele lăsate de oi și musai găsim un loc cu multe urme de copite de cai.

Și așa a fost. Dincolo de satul Chișineu Criș, pe malul Crișului Repede, la un vad au găsit numeroase urme de cai. Atanasie s-a strecurat prin albia râului spre un crâng de unde se auzea sforăit de cai. Bulucul era mare, peste 200 de cai și călăreți. Erau descălecați, dar țineau frâiele cailor și mâncau ceva, din coburi. Se vedea că era o scurtă odihnă înainte de o năvală. Iar ținta nu putea fi decât satul Chișineu. Atanasie s-a retras cu grăbire. I-a explicat în câteva cuvinte lui Hans tot ce a văzut și i-a cerut să plece, în galop întins în întâmpinarea regimentului și să-i spună maiorului comandant că turcii vor ataca satul, deci surpriza lor va fi mare dacă vor fi întâmpinați cum se cuvine. Că el rămâne să-i supravegheze de la o distanță potrivită și dacă va vedea că planul turcilor este altul, atunci va veni să raporteze.

Regimentul era la doi kilometri de sat, venind din sud. Hans s-a întâlnit cu iscoadele trimise de maiorul comandant să cerceteze satul, dacă nu cumva ascunde vreun pericol. L-a avertizat pe comandant și acesta a intrat rapid în satul care avea peste o sută de case. Unele erau chivernisite, din piatră sau cărămizi, cu curți închise cu garduri înalte din blăni cioplite cu barda, adevărate întărituri care ascundeau bogăția stăpânilor. Dragonii au trimis oamenii la adăpost, spre partea de sud a satului. Doar un grup de 20 de bărbați, înarmați cu coase și topoare au cerut să li se îngăduie să stea alături de dragoni, să lupte pentru satul lor. Maiorul a ordonat să ridice o baricadă din câteva căruțe răsturnate la marginea pieței din mijlocul satului. În piața din fața bisericii catolice încăpeau ca la 500 de călăreți. Biserica aceasta era prea semeță pentru un sat mic, era din cărămidă și avea un turn înalt, cu clopot. Aici trebuiau să fie atrași osmanlâii, în capcană. Coloane de dragoni s-au înșiruit pe ulițele ce dădeau spre această piață, gata să-i prindă în clește pe osmanlâi.

Nu mult după ce pregătirile fură gata, de marginea satului s-a apropiat un călăreț, în goana mare. Nu era Tănase, ci un băietan, de vreo 15 ani. Călărea pe deșelate un murg. Grăbea tare, strigând:

– „A törököl!”, adică „turcii” pe ungurește. Voia să urce în turla bisericii să tragă clopotele, de alarmă. Maiorul comandant l-a lăsat în pace, apoi când a coborât l-a oprit pe copil să mai facă ceva, ca să nu le strice planul. Clopotul care a sunat în dungă dădea sens căruțelor răsturnate și celor câteva unelte țărănești ce se așteau din spatele tăbliilor de scânduri ale bariadei.

Turcii au intrat la pas. Păreau a nu da importanță bariadei, dar câțiva călăreți s-au apropiat în goană și au aruncat torțe aprinse. Două căngi din cele folosite la asaltul zidurilor de cetate au fost aruncate cu pricepere, cu funii lungi legate de ele. Apoi căruțele din marginea baricadei s-au urnit, trase de cai, de la distanță. Curând baricada a fost spartă și călăreții s-au pregătit de asalt. Apărarea șubredă a țăranilor a dat bir cu fugiții, în chiuiturile osmanlâilor. Bulucul aproape întreg se adunase în fața bisericii când archebuzele dragonilor au început să pocnească, doborând cu fiecare salvă oameni și cai. A urmat învâlmășeala. Locul strâmt nu permitea răsucirea mai multor cai deodată, așa că turcii au început să se calce unii pe alții. Atunci dragonii au atacat cu lănci și săbii, înaintând ca o infanterie disciplinată. Făceau câțiva pași, trăgeau o slavă cu armele de foc, apoi înaintau gata să facă față atacului care, iată, a venit. Curând piața se umplu de luptători, doi câte doi, dar turcii erau mai puțini. Retragera lor nu a fost cu puțință. Cercul s-a închis iar cei rămași în viață s-au adunat la mijloc. La o comandă au aruncat săbiile curbe la pământ și au întins brațele înainte, cu pumnii unul lângă altul, semn că se dau legați.

Tănase țâșni printre ei și ieși cu un turc mai acătării din mijlocul grămezii, ținându-l de gât, cu jungherul sub barbă. Veni în fața maiorului comandant și îngenunchindu-și prinsul raportă.

– Acesta-i aga lor. Mi-ați promis, Excelență, că...

– Da, ai câștigat, de acum ești soldat cu solda întreagă. Dar tot la grajduri vei dormi și tot al zecelea vei fi.

E bun și atât, măcar că recunoștința crăiască dă amar la gust. Și este și strâmbă. De azi înainte nu mai stătea sub batjocura austrieților care, deși recunoșteau calitățile lui de luptător, cele mai bune din tot regimentul, nu încetau să-l disprețuiască și să-și bată joc de el ca de un tolerat, cu orice ocazie. Dar asta numai când se adunau mai mulți. Altfel, când erau doar singuri în preajma lui, nu scoteau nici păs.

Tănase își vedea de ale lui. De câte ori avea un răgaz scotea terfeloaga din sân și citea *Psalmii* lui David. Se oprea din citit, lăsa cartea de o parte și rămânea cu gândul dus, departe. Inima i se strângea la amintirea surioarei lui, Mărioara, aceea care îl iubea nespus și toată grija ei era doar pentru Tănase. Sau mama. Imaginea ei îi stătea în față ca o icoană, cu ochii blânzi și mâna caldă cu care i-a dat binecuvântarea din urmă și i-a spus: *Să ai grijă, fătul meu, prin cele străinătăți să nu te pui rău cu comenduirile, că pe noi, valahii, mintenaș ne bagă la temniță și la corvoadă, de-ți uiți zilele. Să te feri de omul spân și de cel roș, că amândoi is de soi rău, asta-i știut de când lumea. Și nici liubovnică să nu-ți iei, că băiet frumos și rușinos cum te știm, ușor poți cădea în ispita păcatului.*

Câtă dreptate a avut mama Anica! Iată, a întâlnit pe omul roș, pe Hans, care-i poartă sâmbetele. Nu poate ierta că a fost bătut în luptă dreaptă de un valah. Trebuie să-și păzească mereu spatele, să nu se lase descoperit.

Pe la mijlocul verii regimentul a sosit la punctul de concentrare, satul Roșiori, în apropiere de Satu Mare. Terenul era cât se poate de potrivit pentru o tabără militară în creștere. Dealurile dinspre răsărit își trimiteau coborâșurile spinărilor spre malul Someșului, lăsând loc de tabere ocrotite natural. De aici până în Maramureș, spre comitatul Chioarei sau spre Debrețin erau destule așezări unde armata imperială putea ierna fără teama de a fi atacată de turci. Prezența armatei crăiești s-a arătat regimentului cu mult înainte de a ajunge la Roșiori. Cercetașii austrieci i-au condus până în tabără, fără a

suferi știrbire. Pe drum au aflat că la o zi de mers călare de la cetatea Oradiei spre răsărit, în locul numit Tileagd, unde râul Criș face o baltă mare, acolo au făcut tabără ca la două mii de curuți²⁶, având asupra lor și steaguri turcești, semn că erau supuși otomanilor. Aceștia trebuiau loviți cât mai curând, altfel puteau ataca oștile crăiești când acestea vor împresura cetatea Oradiei.

Toamna ruginie lăsa loc brumei când regimentul lui Atanasie primi ordin de marș. Au luat-o pe căi ferite, pe sub poale de codri până când, la două zile de mers spre miazăzi, au ajuns în acel loc unde cercetașii le arătasera drumul Tileagduului. Tănase primi ordin să-și aleagă soți și să caute tabăra curuților. Să cerceteze bine locul astfel încât să-i fie de folos comandantului când vor hotărî să-i lovească pe acei curuți turciți. Vremea era încă uscată, dar diminețile ceața acoperea văile și nu se ridica decât târziu, spre prânz. Trebuiau să se grăbească, ploile toamnei puteau să se pornească oricând.

Au lovit după două zile. Tabăra curuților era așezată pe malul iazului, așa că într-acolo nu era scăpare. Mai întâi Tănase și-a condus cercetașii spre locurile unde pândari curuți stăteau pitiți, gata să dea alarma la apariția dușmanilor. I-au făcut să tacă, fără prea mult zgomot. Apoi șirurile de dragoni, cu caii de căpestre, s-au îndreptat spre lac, printre corturile ungurilor, în zorii zilei, când lumina puțină era amestecată cu ceața lăptoasă. Au luat poziție în tabăra turcească ca spițele unei roți, de la margine spre butuc. Apoi a început atacul. Muschetele și arcebuzele austriecilor au făcut prăpăd, de la primele salve. Corturile nu au luat foc, din cauza umezelii. Dar ele s-au

26. **Curuți** (din maghiară *kuruc*, în trad. „haiduc”) este numele dat inițial în Ungaria și Transilvania cetelor de răsculați conduse de Gheorghe Doja (1514). Ulterior au primit aceeași denumire participanții de diferite etnii la lupta antihabsburgică (antiaustriacă) de la începutul secolului al XVIII-lea sub conducerea lui Francisc Rákóczi al II-lea. Adversarii curuților au fost lobonții.

dărâmat peste soldații buimaci de somn. Unii n-au apucat nici măcar să pună mâna pe mâner de sabie că au fost străpunși de dragonii nemiloși. După două ceasuri detașamentul turc a fost nimicit. N-a scăpat niciun om care să ducă știrea dezastrului spre cetatea Oradiei.

Pentru iarna aceluia an, 1689, regimentul lui Atanasie a fost trimis în Maramureș. Soldații au împânzit satele în căutare de adăposturi, dar cei mai mulți s-au întors la regiment, nemulțumiți. Atâta sărăcie n-au văzut la viața lor... Doar Tănase n-a făcut nazuri. El a găsit sălaș în casa unui preot ortodox dintr-un sat de băieși. Deși scoteau zilnic roabe multe, încărcate cu pietre aurifere, acasă nu aveau după ce bea apă, cum se spunea în popor. Părintele Macarie avea doi copii, un băiat ca de 12 ani și o fetiță, de 10 ani. Preoteasa îi murise de o boală de piept și o soră mai mare a preotului se îngrijea de copii și de casă. În lungile seri de iarnă Tănase discuta cu părintele Macarie despre credință, despre răutatea omenească și mai ales despre răutatea de neînțeleas a preoților papistași și a celor reformați. Părintele voia să afle mai multe despre mișcarea de convertire a ortodocșilor la Biserica Unită. La ei în sat nimeni nu venise cu aceste ademeniri, vlădica ortodox de la Oradea era foarte puternic și respectat în tot Maramureșul. Acesta era sârb, iar sârbii ortodocși câștigaseră bună trecere la turcii din cetatea Oradiei. Și mulți sârbi s-au bejenit din țara lor, care gemea sub sabia turcă, viața fiindu-le mult mai aspră acolo, decât în aceste părți ale Ungariei și Transilvaniei.

Tănase se juca cu copiii ca și cum ar fi fost un frate mai mare al lor. Băiatul, Gligor, mereu îl provoca pe Tănase la jocuri bărbătești, cum spunea el:

– Bădie Tănase, învață-mă să-i bat pe lotrii și pe popii papistași, că tare sunt răi. Și mai învață-mă să țin ciomagul și să lupt de-a trântita, că multe știi domnia ta, și de mult folos.

Cum să nu îndrăgești un copil destupat la minte precum acest Gligor, care vorbea frumos, că așa-l învățase nănașa

Tudorița, mătușa lui. Că taica părintele nu avea timp de copii lui, mereu umbla pe la casele oamenilor care erau tare năcăjiți, vai de sărăcia lor!

La desprimăvărare, oastea se strânse din nou în corturi, în tabăra de la Roșiori. Prin luna mai, când drumurile se zvântaseră a sosit, cu mult alai, Excelența Sa Markgraful Ludwig Wilhelm I-ul, din Casa de Baden-Baden, numit comandant suprem al oștirii imperiale care se lupta cu turcii, alungându-i cât mai departe de zidurile Vienei. Excelența sa era un bărbat aprig, curajos, soldații crăiești, dar și cei turci îl porecliseră Regele Roșu, că umbla cu o tunică de culoare roșie în mijlocul bătăliilor, fără să-i pese că era văzut de departe și cunoscut de neprieteni. De aceea era iubit, numai pentru curajul lui!

De cum sosi în tabără, Markgraful adună la sfat căpeteniile oastei de strânsură și puse să-i fie prezentate multe lucruri despre ciocnirile care au avut loc până atunci. După mai multe întâlniri cu căpeteniile, Markgraful Ludwig Wilhelm decretă că cetatea Oradiei trebuie cucerită, că ea este poarta Transilvaniei. Venise Markgraful cu gând mare de la Curtea Imperială, anume să pună jugul pe Ardeal, să frângă cât mai iute grumazurile nobililor unguri care cârteau din ce în ce mai tare împotriva Împăratului Leopold I-ul.

Cetatea era puternică, zidurile groase nu erau ușor de luat cu asalt. De jur împrejur, șanțul de apărare măsura 120 de pași lățime iar de adânc, se spunea că este cât marea cea mare. Doar cu vicleșug și cu vânzare s-ar fi dobândit victorie ușoară și fără prea mulți morți.

Vrând să pună la încercare tăria oștirii turce, Excelența Sa a ordonat declanșarea unui atac prin surprindere asupra cetății. Era o zi de joi, în 16 iunie 1689, zi de târg. Porțile cetății erau deschise, iar pe ulițele din afara zidurilor se vântura lume multă. O seamă de oșteni imperiali, deghizați în târgoveți, au dat asaltul asupra gărzilor și a patrulelor. Erau cât pe ce să-i dovedească, doar când au atacat pe cai haiducii unguri, proas-

păt veniți ca ajutor armatei imperiale, abia atunci gărzile din cetate au închis porțile și le-au ferecat. Puțin a lipsit ca cetatea să cadă, fără multă vărsare de sânge.

De aici încolo, s-a dat multelupte de hărțuire. Detașamente de habsburgi se luptau cu cete de turci, ieșiți în afara zidurilor sau din bulucurile sosite în ajutor. Toată vara până toamna târziu aceste bătălii mărunte au ținut războiul pe loc.

Primăvara anului următor a început devreme. În aprilie, după Sfintele Paști, ogoarele erau uscate și țăranii ieșiseră la arat. Statul major al armatei imperiale a însoțit trupa de 27 de ingineri militari care au inspectat cetatea și împrejurimile, ridicând hărți folositoare pentru oaste. Turcii au slobozit atacuri împotriva acestor ofițeri aleși, dar Regele Roșu nu le-a acordat prea multă atenție. Dragonii din regimentul 13 erau pregătiți să respingă aceste hărțuiri.

La un atac mai prelungit, Atanasie a folosit o nouă tactică de luptă, care a plăcut mult Excelenței Sale Markgrafului. Acest tânăr soldat a pus două grupe de câte 9 dragoni pedestri pe două rânduri. Soldații din primul rând trăgeau o salvă de arcebuze apoi se dădeau în spate. Rândul al doilea ieșea în față și trăgea o salvă, răstimp în care ceilalți încărcau arcebuzele. Acest grup de soldați avansa trăgând foc continuu, nimeni nu le putea veni împotriva, din față. Când turcii s-au retras, Excelența Sa a cerut să-i fie prezentat cel care organizase această formă de luptă. S-a văzut pe chipul Excelenței că a rămas dezamăgit aflând că soldatul acela era valah. Dar l-a lăudat și i-a aruncat punga cu cei câțiva florini pe care o purta cu sine mereu. Darul nu a fost prea bogat, dar cinstea soldatului a crescut foarte mult.

După ce inginerii militari au terminat de desenat planurile cetății Oradea, Excelența Sa Markgraful a pornit sfatul pentru alungarea turcilor din cetate. Dar planurile lui n-au fost duse până la capăt, fiindcă Majestatea Sa împăratul l-a chemat pe Markgraf la Viena. Avea nevoie de un comandant bun cu

care să pornească lupta casei sale pentru ocuparea tronului Spaniei. Ambițiile Împăratului Leopold I-ul erau nemăsurate! De aceea trebuia încheiat cât mai repede războiul cu turcii, cetatea Oradiei să fie curățată de osmanlâi. În locul Markgrafului la comanda oștirii a venit generalul Heissler Donath. El a spus așa:

– Cetatea aceasta va cădea numai cu foamete. Șanțul cu apă este prea lat și adânc, a săpa dedesubtul zidurilor e cu neputință. Așa că pornim cu foamea. Nu trebuie să lăsăm pe turci să-și adune provizii. La toamnă va fi prea târziu, trebuie să blocăm toate drumurile imediat.

Era la începutul lunii iulie 1691. Cu multe peripecții, blocada a fost dusă la capăt. În ziua de 28 mai, anul următor, turcii înclină steagul și se dau prinși. Dar regimentul nu poate părăsi zona, bulucuri mari de turci umblau după pradă prin Ungaria și Transilvania. Trei ani după eliberarea Oradiei regimentul a stat prin preajmă, făcând manevre peste manevre pentru a-i speria pe îndrăzneții care ar fi vrut să lovească din nou. Lucru care s-a întâmplat în toamna anului 1693, când marele vizir Mustafa trimite un buluc de turci să-i surprindă pe apărători și să ocupe cetatea. Dar nu le-a mers!

Până în toamna lui 1695 cetatea a fost reparată. Trei ani au muncit meseriași și oșteni de au întărit zidurile, turnurile, au curățat și adâncit șanțul de apă. Apoi grosul armatei austriece s-a retras, coborând spre sud.

An după an armata austriacă a dus lupte de hărțuire în această parte a Transilvaniei. Dușmanii oștilor austriece erau turcii și nobilii maghiari, care nu voiau să accepte stăpânirea Imperiului Habsburgic, de frica pierderii privilegiilor seculare. Tănase Todoran a dus această luptă alături de regimentul de dragoni care i-a fost casă în toți acești ani. După o lungă așteptare a venit și anul 1699. După jurământul pe care l-a făcut maiorului comandant, Atanasie Todoran se afla la capăt de slujire. Trebuia să treacă anul și să vină 1700.

În toamna lui 1699 oștile s-au tras iarăși la iernat. Atanasie a cerut găzduire părintelui Macarie. Amândoi au întors pe toate fețele veștile cele rele despre trădarea Mitropolitului Atanasie Anghel. Biserica Unită cu Roma ființa încă din 1697. Atunci episcopul Teofil Seremi, cel ce fusese înscăunat mitropolit de Alba Iulia în urmă cu 5 ani, a adunat sinodul și, la insistențele iezuitului Ladislau Baranyi, a hotărât unirea cu Roma, după exemplul Episcopiei Greco-Catolice care fusese înființată la Muncaci, în Transcarpatia rutenă.

Părintele Macarie i-a deslușit lui Atanasie vorbele cu care preoții ce erau de partea unirii bisericilor încercau să se facă crezuți de creștinii din sate. Ei ziceau că la ceaslov scrie că înaintea rugăciunii împărătești, a Tatălui nostru se zice: *Unirea credinței și împărtășirea Sfântului Duh cerând, pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm.* Dacă rugăciunea ne cere să unim credința atunci noi de ce să fim împotrivă? Dar ei nu zic nimic despre cine stă deasupra la unire și cine va pleca, din nou, capul. Că plecându-se Romei va trebui să dai slavă fiecărui papistaș și slugă să-i fii. Că de jug nu scapi, ci în alt jug îți bagi grumazul.

– Și se spune, zicea părintele Macarie, că guvernatorul Transilvaniei, Banffy Gyuri și cancelarul Bethlen și încă un grof mare, Apor Istvan, cel care ține socoata la bani, au fost contra unirii, dar Cancelaria imperială a dat „instanție” și „rezoluție” și că gata, nimica nu se mai poate face. Că după această „instanție” a Măritului Împărat mulțime mare de români de rit răsăritean s-au lepădat și au trecut la ascultarea Romei.

– Părinte, eu sunt doar un oștean și nu știu prea multe din vechile canoane pe care sfinții părinți le-au pus să fie urmate de slujitorii Domnului, adică de preoți și de episcopi și de toate mărimile, dar și de norodul ce stă de față și așteaptă mare milă. Oare nu-i mare păcat să faci ceva contra acestor canoane? Că tatăl meu și părintele Visarion de la sfânta mă-

năstire de la noi din sat au zis că, atunci când Mesia va veni pe nori, va despărți neamurile unele de altele, că sufletele vor fi judecate o dată pentru faptele fiecăruia și a doua oară, ca popoare. Și dacă tu îți lași neamul tău și credința ta, în care ai fost botezat, nu înseamnă că te-ai rătăcit de turma ta, că ți-ai părăsit credința?

– Așa-i, bine te-a învățat părintele Visarion de care zici, că nimeni nu trebuie să-și părăsească neamul și biserica în care a primit haina cea curată a Sfântului Botez.

Într-altă zi, părintele Macarie a aflat vești noi. Că proto-popii vlădicăii Atanasie Anghel au început să lucreze asupra poporului creștin. Așa, se zice că părintele Atanasie Anghel a fost hirotonit episcop, în Țara Românească, în ianuarie 1698 de către mitropolitul Teodosie al Ungrovlahiei, împreună slujind această slujbă mare cu Preafericitul Dositei, Patriarhul Ierusalimului care se afla mazâl și umbla pe la chiriarhii care-l cunoșteau. Că la hirotonire vlădica Anghel a fost pus în mare încurcătură, că Preafericitul i-a dat sfat ca la slujba de dumini-că unele părți cum ar fi *Octoiul* și *Mineiele* și alte părți să le citească pe slavonește sau pe elinește iară nu pe românește sau pe alte limbi. Apoi, tot Preafericitul i-a dat sfat să asculte mai cu samă de ierarhii greci care se aflau la București, la Curtea Voievodului Constantin Brâncoveanu, dar și de ierarhii calvini de la Curtea din Alba Iulia.

– Așa, ca și cum eu, oștean în slujba Majestății Sale Craiul, să ascult de comenzile ghinărilor austrieci, dar și de comenzile pașilor turci. Iaca, eu asta n-am priceput-o, cu mintea mea cea proastă, de om neînvățat. S-a mirat Tănase Todoran, dar încurcat s-a arătat și părintele Macarie.

– Din atâtea sfaturi, vlădica a ales ce a crezut el că este mai de folos acestui neam oropsit de români din Ardeal. Anume, a crezut în toate aceste amăgeli, că se vor da dezlegări și înlesniri tuturor celor ce trec la credința unită. Că atunci când toată viața ai mâncat numai bice și ai fost scuipat și înjurat și pielea

ți-au pus-o pe băț, cum să nu te lași ispitit de slobozenii? Ce ușor este să-i crezi pe aceia dacă ești un protopop cu copii mărunți, care vrei binele fiilor tăi! Dar eu cred că mai presus de aceste ispite lumești stă adevărata credință.

– Iară eu, care acum sunt soldat legat de un jurământ la Împăratul pot spune că nobilii unguri nu vor lăsa iobagul să scape din jug, că cine le va face toate corvezile? Că ungurii lor care sunt iobagi îs puțini, că numai pe români i-au ținut de animale de jug!

CAPITOLUL 9

SLOBOD, DAR NU SLOBOZIT

Când oștenilor li s-a dat semn de adunare în tabără, după iernat, Atanasie a avut îndrăzneală să ceară maiorului comandant al regimentului să-l slobozească din armată. Că așa le-a fost înțelegerea, că 10 ani va sluji cu jurământ oșteanul recrut Atanasie Todoran, din 1689 până în 1700.

Dar maiorul comandant doar a zâmbit în barbă și l-a întrebat pe oștean:

– Ai tu un înscris cu învoiala asta despre care zici că ai făcut-o cu mine, amu-s 10 ani? Arată înscrisul!

Dar Atanasie nu avea un înscris. Doar curajul de a cere dreptul său la slobozire din armată.

– Cuvântul unui ofițer superior al armatei Majestății Sale nu este mai puternic decât un înscris?

Și iarăși a zâmbit în barbă maiorul comandant:

– Acest cuvânt, cum zici tu, este vreun porumbel ori o vrabie ori altă pasăre care, atunci când iese din gura acelui ofițer îl poți prinde și băga în cușcă, pentru mai târziu? Soldat, din armata Majestății Sale nu poți ieși decât mort sau șchiop de picioare sau prea bătrân ca să mai poți sluji. Pentru obraznicie ești pedepsit cu 50 de vergi, cu trecere printre rânduri și cu corvoadă la grajduri tot anul acesta care de abea a început.

Iată cât de măreață este dărnicia ofițerilor Majestății Sale! Iată onoarea lor, iată cuvântul lor!

Tănase își înghițea amarul în timp ce un grăjdar de un neam cu el îi oblojea vârcile lăsate de „darul” mărinimos al

Excelenței Sale, maiorul comandant. A zăcut cu acele răni mai mult decât oricând. Nicio rană din război nu s-a vindecat așa de greu ca rănilor de la acea bătaie luată ca plată pentru 10 ani în care a slujit cu credință. Că așa a fost cuvântul lui, să slujească cu credință.

A slujit, s-a supus ascultând de superiori fără să crâcnească, chiar și atunci când nedreptatea era strigătoare la cer. Că gradelor inferioare le plăcea să-i umilească pe oștenii simpli, mai ales dacă erau dintre cei tolerați. Așa cum era și el, Atanasie Todoran, un valah creștin ortodox. Adică neam de jos care nu putea să stea egal cu ungurii, cu sașii și cu secuii, neamurile din Unio Trium Nationum, de religie romano-catolică sau reformată.

De multe ori când corvezile ostășești au fost dintre cele mai ticăloase, când înșiși oștenii din cei de neam ales erau gata să pună mâna pe sabie și să pornească revolta împotriva marilor lor, el singur, Atanasie Todoran, toleratul, netrebnicul grăjdar, totdeauna „al zecelea”, pornea la munca ordonată și le arăta celorlalți oșteni că pot face ascultare, că acea corvoadă nu este prea grea sau, dacă nu este pe măsura lor, atunci el o va duce la capăt, dimpreună cu ceilalți oșteni-grăjdari, de neam tolerat.

În cei zece ani cât a slujit fără greșală Atanasie și-a atras, pe rând, ura, disprețul, gelozia, amestecate cu admirație, respect, toleranță, simpatie. El și-a văzut de treaba lui, de la Irimie a învățat să-și țină ale lui fără să-și facă prieteni. Că prietenul azi este cu tine, iar mâine poate fi în contra ta. Nu zice așa vorba din bătrâni? *Ferește-mă, Doamne, de prieteni, că de dușmani mă feresc singur! Prietenul se cunoaște doar la nevoie, dar omul de omenie oricând.* Că omul de omenie are doar socoteala binelui, fără câștig, că nu-l interesează câștigul aici, pe pământ.

Atanasie s-a ținut de credința lui cât a putut. Când nu era aproape nicio biserică de-a lui, ortodoxă, mergea la biserică

cea mai apropiată, catolică ori calvină și își căta loc de plecat genunchii la rugăciune sub umbra crucii de pe turlă, dacă vremea o îngăduia, ori în ușă, ori în pronaos, dacă era frig ori ploaie. El știa slujba ortodoxă pe din afară, că asta a fost chemarea lui, în asta a tras nădejde că, la sfârșitul slujbei lui la oameni, va putea intra în rândul slujitorilor lui Iisus Mântuitorul, ca preot de mir ori călugăr. A învățat din canoanele Sfinților Părinți, cărți citite de la domnia sa cărturarul Gheorghe Brancovici, știa Psaltirea pe de rost, știa unde să caute îndreptările slujbei. Dar cel mai mult îi plăcea să stea singur, plecat sub cerul înstelat sau sub crengile copacilor și să-l simtă pe Tatăl Ceresc stând deasupra lui și ascultându-l. Că îi plăcea să-i spună Tatălui tot ce a făcut peste zi, să-l întrebe dacă a făcut bine ori a ieșit o strâmbătate din mâna lui. Iar când îi era cel mai greu, atunci în mintea lui își făcea loc tânguirea lui David: *Doamne, cât s-au înmulțit cei ce mă necăjesc! Mulți se scoală asupra mea.* În cuvintele cele mai simple Împăratul David îi spune Domnului necazul lui. Nu se plânge, nu-și strigă amarul ci numai spune că așa și pe dincolo, ăștia sunt oamenii care îi fac răul. Iar la urmă, cu toată încrederea în puterea Tatălui Ceresc, în sosirea lui exact atunci când trebuie, cu nimica mai târziu sau mai devreme, atunci Domnul va veni cu mântuirea și va zdrobi dinții vrăjmașilor: *Scoală, Doamne, mântuiește-mă, Dumnezeul meu, că Tu ai bătut pe toți cei ce mă vrăjmășesc în deșert; dinții păcătoșilor ai zdrobit!*

Și pe dată dușmanii pier din fața lui, Atanasie simte că Domnul a făcut tot ceea ce L-a rugat. Iar acum se simte bine, este vindecat. Păcătoșii se vor feri de el, mâine. Și nu-i vor căuta pricină.

Așa a trăit Atanasie cei zece ani de slujire în armata Majestății Sale, Craiul. Dar acum Craiul și-a bătut joc de el, i-a întors spatele și a râs, zicând: „Uite, prostul ăsta, chiar a crezut că va face cu mine legământ drept. Păi el nu vede că eu, Craiul, cu ghinărarii mei și cu maiorii mei comandanți l-am făcut

om și oștean tare, de neînvins pe câmpul de război? Pentru ce l-am învățat eu, ca să-i dau drumul? Să meargă să slujească la dușmanul meu? Nu-i voi da drumul cât o fi oștean bun! Să moară apărându-mă pe mine și în pământ să-i puie lui oasele, că eu tot nu-l slobozesc!”

Atanasie se gândea ce să facă. Să-l roage pe Împăratul să-i dea slobozire? Adică să-i scrie jalbă și să o pună în vârful lăncii și să-i atîină calea? Și dacă nu-l vor lăsa să iasă în calea Împăratului? Dacă îl vor bate și mai tare, dacă-i vor da sute de vergi și sute de bice, ologindu-l, făcându-l din om neom? El cum îi va sluji lui Dumnezeu Tatăl Ceresc? Așa slut? Nu, asta nu-i calea cea bună. Acum, când el singur și-a arătat mânia pe chip, nu și-a ascuns-o de fel, poate să facă ceva cu bun câștig? Nu, sigur că nu poate. Cel mai bine-i să se cumințească. Și să arate Excelenței Sale maiorului comandant că s-a cumințit, că s-a împăcat să fie oștean și argat, toată viața.

După ce rănilor i s-au vindecat Atanasie a revenit la slujirea lui cea din totdeauna. Făcea instrucție ostășească și argătea pe la grajduri cu ceilalți tolerați. Se arăta, iară, supus și cumințe.

Așa a trecut vara aceluși an, 1700. A venit toamna, Atanasie aștepta ca pe un dar izbăvitor iernarea oștirii, revenirea lui la casa părintelui Macarie, prietenul drag. Dar n-a fost tocmai pe gândul lui. Războiul cel mare dintre Imperiul Habsburgic și cel Otoman s-a încheiat, iar pacea care a fost semnată i-a pus plocon, lui Leopold I-ul, Ungaria și Transilvania. De acum, armata austriacă a intrat învingătoare în Ardeal. Nemulțumirile nobilimii maghiare erau în creștere. Domnia austriecilor era mult mai aspră decât a turcilor, ei luau biruri de-a valma, de la săraci și de la bogați, de la sat, dar și de la oraș sau cetate. Jalea era din ce în ce mai mare, iar conducătorii numiți de Viena nu puteau să îngenunche poporul. Biserica Reformată era puternică în Ungaria și în Transilvania, prin gura preoților papistași și a predicatorilor reformați răzmerița putea să se întindă re-

pede. Viena trebuia să lupte împotriva calvinilor pentru a-și crește influența. Și s-a gândit acolo, în Cancelaria împărăției, că românii ortodocși musai trebuie să fie făcuți catolici, supuși ai papei de la Roma. Numai astfel catolicii vor fi mai mulți și vor putea închide gura reformatilor.

Așadar, Majestatea Sa Leopold I-ul a acordat preoților uniți, preoților Bisericii Greco-Catolice înființată de mitropolitul Atanasie Anghel, aceleași drepturi ca și preoților catolici. Această primă diplomă dată de Craiul Leopold a stârnit puternice focare de nemulțumiri între credincioșii ortodocși și protopopii lor, care trădaseră jurământul de la hirotonire. Apoi, în anul 1701, Craiul a mai dat o lege nouă, prin care înșiși țărani care se botează în credința papistașă vor fi socotiți la fel cu ungurii, sașii, secuii. Asta era ceva de netolerat. Nobilimea maghiară pierdea orice privilegiu. Așa că trebuie să luptăm, și-au zis aceștia.

Acum Atanasie Todoran, dragon în armata imperială trebuie să lupte împotriva celor de un neam cu el. Dar el s-a jurat, la recrutare, că asta nu se va întâmpla, că el nu va ridica mâna împotriva fraților lui. Și maiorul comandant a ținut minte doar acest legământ și l-a trimis, anume ca să-l încerce, să dea foc unui sat valah, din Maramureș, care se răsculase. Iar când Atanasie oșteanul a refuzat, i s-au aplicat pe loc 10 lovituri de bici, dintre cele mai rele.

Acum clocotul din inima oșteanului era gata să dea pe din afară. Nu mai era chip să rămână legat, oștean supus Craiului. El și-a ținut juruința, dar Craiul nu. Înseamnă că are dreptul să-și ia zborul, să fie liber ca pasărea cerului.

Orice ar fi, mă voi slobozi, își spunea în gând soldatul care învățase ascultarea, pe pielea lui crăpată de bici. Și iarăși se arătă supus, o vreme. Când îi veni rândul să cumintească cu gloanțe un alt sat de valahi, Tănase n-a mai refuzat ordinul. S-a arătat umilit. Cu capul plecat și ochii plini de lacrimi a plecat să omoare neam de neamul lui. Maiorul comandant i-a

privit cu plăcere lacrimile. Ele erau semnul că acest om, valah încăpățânat, a fost înfrânt.

Însă Tănase nu a ajuns în acel sat ca oștean austriac. Pe drum s-a tras pe cărări lăturalnice și, lepădând tunica ostășească și-a pus suman de român și a trezit satul, pregătind oamenii de apărare. Cu furci și cu coase, cu torțe aprinse pe care le-au aruncat la picioarele cailor i-au pus pe habsburgi pe goană.

Foștii lui ortaci l-au dat dezertor și trădător. Oștirea imperială l-a condamnat la închisoare. Să fie prins și închis. Iar dacă nu se va supune, atunci să fie omorât.

Tănase știa acestea toate de pe un petec de hârtie scris în germană, maghiară și în românește și lipit pe case în câteva sate liniștite din preajma aceluia sat care s-a revoltat. Urmau represalii, dintre cele mai nemiloase.

– Părinte, i-a spus Tănase preotului ortodox al satului, oștenii Craiului vin acum cu mânia mare. Bătrâni nevolnici, muieri, prunci, bărbați, tot satul laolaltă va trece prin sabie. Scăpare nu este, decât cu fuga. Trebuie să vă bejeniți. Luați calea codrilor cât mai avem răgaz.

– Bine, fiule, așa vom face. Dar tu, ce ai să faci? Nu vii cu noi?

– Nu, părinte, nu pot veni. Că mai rău ar fi dacă voi fi prins laolaltă cu oamenii satului. O să iau calea codrului și o să-mi fac o ceată. O să ridic arma împotriva dușmanilor care ne varsă sângele și ne frâng oasele.

– Venim cu tine, Tănase, dacă ne primești. Că tu ești cătană, știi să lupți. Trebuie să ne înveți și pe noi. Cuțitul îi și la osul nostru, nu numai la tine.

Erau ca la 10 bărbați cei care s-au pornit pe calea haiduciei. De ajuns pentru o primă confruntare cu imperialii. Dar nu va fi de loc ușor. Pentru că acești oșteni imperiali, printre care a slujit și el, uitaseră de mult ce este mila, tăiau și împungeau cu sabia cum taie și împunge muiera când coase sumane.

Adică fără milă. În fața acestora, un singur pas făcut îndărăt putea strica tot. Că frică are fiecare om, chiar și acest imperial. Socoteala este să-i crești frica, să-i faci ochii cât cepele când vede ceva ce n-a mai văzut la viața lui de oștean. Și când frica dă pe din afară din el, atunci ușor îl pui la pământ.

Tănase întocmi un plan. Cu ceata lui și cu satul golit de oamenii fugari putea să-i pună la frigare pe oștenii ce vor veni să aducă pedeapsa Craiului. În graba mare pregătirea arme simple și capcane. Toți țăranii știau să învârtă ciomagul și îmblăciul, iar cu coasa făcută țepușă puteau să taie și să reteze, dar și să împungă.

Au avut două zile răgaz. Iscoadele puse în jurul satului au adus știrile iute ca vântul. Semn au făcut îndoind niște mesteceeni tineri și slobozindu-i la loc, iar știrea că vin neprietenii s-a și trimis în sat. Acu, cum o vrea Dumnezeu.

Tănase își adună ortacii în fața sfintei biserici. Îngenunche la troiță și se rugă, cu voce smerită.

– Doamne, știu că nu mi-ai dat aceste unelte simple ca să iau vieți de oameni. Mi le-ai dat să-mi fie de trebuință la rodul câmpului. Dar dușmanii nu-mi dau pace să-mi lucrez via ce mi-a sădit-o dreapta ta. Și vor să ardă această vie. Iartă-mă, Doamne, pentru ce voi face cu acești dușmani și nu-mi da pedeapsă decât așa cum știi Tu să faci. Dar sparge dinții dușmanilor mei care mă sfădesc pentru nimica toată. Amin.

Apoi, întorcându-se către ortaci, le spune așa:

– Eu v-am învățat ce trebuie făcut. Frică ni-i la toți. Dar să luăm seama că acești oșteni imperiali vin cu moartea peste noi. Dacă dăm un pas înapoi, atuncia putem să ne gândim la prohod și la țărană, că scăpare nu-i. Să fugiți numai dacă vă strig eu „Fuga, măăăăiiiiii!” Acum fiți gata! Începem îmblăciul!

Oștenii Imperiului au văzut freamătul acelor copăcei care erau folosiți ca purtători de vești și au priceput că nu le va fi ușor. Ei îl știau pe Tănase, știau ce oștean vrednic este și le era teamă de scornelile acestuia pe câmpul de luptă. Când i-au

cunoscut isprăvile, în anii cât au oștit împreună, l-au ocărât că umblă să intre sub pielea comandanților, l-au scuipat și vorbe rele i-au aruncat. Acuma n-o să fie de șagă. Acuma Tănase luptă contra lor ca să-și scape pielea, dar și să plătească datoriile neplătite de mai mult de zece ani. De aceste plăți le era teamă dragonilor acestora, altminteri oșteni hârșiți în războaie.

Coloana de pedeapsă nu era mare. Doar douăzeci de oșteni, în frunte cu Hans, prietenul cel drag al lui Tănase. Acela care l-a trimis pe Irimie pe lumea cealaltă, atunci, demult, când l-au prins pe el cu arcanul. Coloana s-a oprit la marginea satului ca la o aruncătură de săgeată. Satul era gol. Oștenii s-au sfătuit ce să facă. Să intre în sat și să dea foc? Nu le venea la îndemână, ulițele goale și casele cu acoperișurile de paie erau guri de balauri care puteau să-i înghită. Acolo, printre acele case amărâte se ascundea Tănase, dușmanul lor.

Au hotărât că mai lesne este să puie foc caselor din marginea satului și apoi să plece în drumul lor. Dar Hans le-a râs în față:

– Frică vi-i de un valah slăbănog? Cine-i el să se pună cu Împăratul și cu mine, care-l pândesc de ani mulți să-mi plătesc datoria? Că m-o luat în râs de față cu voi toți. Atanasie Todoran îi omul meu, el mă așteaptă acolo, în biserica lor de păcătoși. Cine merge cu mine?

Nimeni nu l-a urmat. Hans a descălecat și, ținându-și calul de dârlogi, a pășit apăsător înăuntru. De cum a pornit, la capătul uliții care da drept în ușa bisericii, a apărut la vedere Tănase. Ținea ciomagul în mână. Acel bețișor cu care l-a umilit pe Hans avea să fie folosit din nou. Dar de data asta el, Hans, o să-i arate ce diferență este între o suliță cu vârf din oțel, ascuțit pe trei muchii, și un băț de corn, bun de mânat găștele la apă. Avea să fie o luptă pe cinste. Oastea de curioși nu putea scăpa această bătălie. Așa că au lăsat prevederile și paza bună la porțile satului și au înaintat și ei, la pas ușor, să-i vadă pe cei doi la o lecție de scrimă.

Tănase n-a așteptat ca Hans să-i vină în față. A atacat în fugă, direct, și prima lovitură de ciomag a dat-o calului. Animalul a nechezat de durere și imediat a săltat pe picioarele din spate, răsturnându-l pe Hans. Apoi a luat-o la goană. Hans s-a ridicat iute din praful uliții și a luat poziție de apărare. Dar Tănase nu era nicăieri. Doar câțiva, mai ageri la ochi, au văzut că Tănase s-a săltat pe cal, așa cum o fac nohail de la Crâm, culcat de-a lungul oblâncului.

Imediat s-a auzit huruit de roți și oștenii au văzut cum capcana s-a închis în urma lor. Căruțe răsturnate, cu pari ascuțiți înfipți în ei nu lăsau ca prin săritură de cal să scape cineva afară din sat. Și casele din marginea satului, de o parte și de alta a uliții au luat foc. Paiele uscate de pe acoperișuri trosneau ușor iar vâlvătaile s-au pornit să danseze. Pe unde să scape? Oștenii au încălecat și au pornit năvală spre partea cealaltă a satului. Acolo nu era focul pus. Dar ulițele erau închise și aici, cu baricade din trunchuri de copaci cu crengi cu tot, înalte cât să poată sări caii lor de luptă peste ele. Primii trei oșteni au sărit peste obstacol în goană. Dar dincolo de crengi îi așteptau țepușe scurte retezate din ramuri cât un braț de copil nălțuț, înfipite în trunchiuri de brazieri. Caii s-au prăbușit aruncându-și poverile departe. Acei călăreți au rămas la pământ, unii cu gâtul frânt, alții fără cunoștință. Asupra lor s-au coborât împlăciele sătenilor. Doar câteva lovituri bine țintite și capetele s-au spart ca bostanii aceia, de dat hrană porcilor.

Alți trei călăreți s-au avântat peste obstacole, caii și-au frânt trupurile, dar oștenii au scăpat mai ușor. Ei au sărit în picioare imediat și au dat să pornească asupra dușmanului. Dar împlăciele lungi le-au smuls cu mare meșteșug săbiile din mâini și acolo unde au lovit au frânt oase.

Ceilalți au rămas prinși în capcană. Pe ulițele înguste ale satului nu încăpeau doi călăreți alături. Iar acolo apăruseră țărani, acești opincari proști, neînvățați să lupte. Dar aveau în mâini coase lungi, cu tăișul periculos de ascuțit. Când s-au

ciocnit, era un dragon cu apărătoare de oțel pe umeri, coif cu pene de cocoș în vârf și cămașă de zale, iar de partea cealaltă un țăran slăbănog, desculț sau cu opinci, cu căciulă veche pe cap. Dar cu țepușa de coasă, cu coadă lungă. Îl ținea pe oșteanul înzăuat la distanță, acesta nu se putea apropia ca să lovească cu sabia. Iar din spatele celui cu coasa un îmblăciu a început să împartă darul. Curând n-a mai rămas niciun oștean crăiesc în picioare. Doar Hans, cu sabia în mână. Iar în fața lui a descălecat de pe cal Tănase, dușmanul.

Pe cât era el de roș la chip, acum ochii lui Hans aruncau flăcări de mânie. Valahul l-a umilit a doua oară. L-a culcat în praful drumului și i-a luat calul. Iar acum are îndrăzneală să-i apară în față. Orbit de furie, Hans porni atacul. Sabie contra ciomag. Un oștean bătrân, prea gras de viață bună și lacom la pradă, contra unuia care nici el nu mai era prea tânăr, dar stătea în fața lui, provocându-l cu pas de dansator. Apoi Hans a primit loviturile cunoscute de el la genunchi. Nu s-a mai putut ridica. Restul, după bună socoteală, le-a încasat pe spinare și pe căpățâna cheală, fără coif și fără păr.

Haiducii lui Atanasie Todoran au trudit câteva ceasuri să adune caii scăpați ai austriecilor, să-i urce pe bolnavi și să-i lege de șei. Iar pe cei dintâi, aceia care au căzut în țepe și au rămas fără cai și s-au ales cu vătămurile cele mai grele, acelorale-au făcut un fel de culcuș din crengi și i-au pus să fie trași de caii sănătoși, purtători de poveri snopite cu îmblăciul.

Un haiduc a condus coloana înfrântă până dincolo de hotarul satului. Văzând că animalele știu drumul înapoi, românul a hăulit de câteva ori un îndemn pentru cai, apoi s-a întors în sat. Focul de la cele două case din margine a fost stins la vreme, ca să nu se întindă mai departe.

Dar satul a rămas gol. Bejenarii nu s-au mai întors nici odată. Iar acei oșteni loviți și răniți au spus comandanților despre haiducii lui Atanasie Todoran. Așa o să fie vânat, cu numele de Atanasie Todoran haiducul!

CAPITOLUL 10

FRATE CU PINTEA

Ceata învingătoare găta toate treburile când soarele era încă sus. Era luna mai, Florar, și ziua era lungă, zi de vară făcută de Domnul așa, ca omul gospodar să-și termine lucrul pe câmp și în ogradă și să apuce să înghită, la lumina zilei, un boț de mămăligă de mei cu lapte ori brânză, ori cu o fiertură de verdețuri, ce-o fi acolo. Să-și facă toate treburile la lumina sfântului soare, să nu ardă untelemnul scump în opaiț.

Au pornit spre dealuri, pe urmele sătenilor. Aceștia aveau o zi și mai bine de când au părăsit satul, iar haiducii lui Atanasie trebuiau să grăbească fuga cailor ca să-i ajungă din urmă și să-i liniștească. Apoi era mare nevoie să grijească de drum, să caute cărări departe de drumul mare, să pună pândari care să audă și să vadă, mai ales să-i ferească de patrulele oștenilor imperiali. Că dacă bejenii erau prinși, mare necaz dădea peste ei. Iar drumul prin munți către Moldova era lung și greu, iar ei duceau buclucurile adunate din case, pe bătrâni și pe prunci, pe bolnavi și bruma de animale, câteva oi, capre și o vițică sau două, de lapte.

I-au ajuns din urmă a treia zi. Făcuseră tabără într-o vale ascunsă, pe malul unui pârau între două dealuri împădurite. Au pătruns cu greu, mai mult urcând pe cursul apei. Toți s-au întrebat cum au reușit acei oameni, nu prea voinici, să ajungă în acel loc. Dar bătrânii aveau nevoie de odihnă. De acolo voiau să ajungă pe dealurile Gutâiului, apoi peste Țăbleș drumul

ducea spre Rodna. Iar de aici, prin munții înalți puteau trece în Moldova, peste Obcini, să scape la libertate.

Tănase a stat la sfat cu preotul satului până noaptea târziu. Ion al lui Indrei, așa-l chema pe preot. Iar Tănase voia să afle de la el ce se mai întâmplă la Alba Iulia, la Mitropolie. Dacă știe ceva despre dumnealui, cărturarul Gheorghe Brancovici. Că pe el, pe Tănase, tare îl mai trage așa înapoi la slujba de lefegiu, în plată la Mitropolie. Că acolo i-a fost lui cel mai bine, după anii de ucenicie la mănăstirea din Bichigiu, sub ascultare la părintele Visarion, starețul.

Dar veștile cele mai proaspete nu erau de bine. Biserica Ortodoxă a fost vândută papistașilor. Iar mitropolitul Atanasie Anghel nu mai era mitropolit, fusese rebotezat episcop și ținea de Estergom, curtea bisericii papistașe din Ungaria. Părintele Ion al lui Indrei fusese chemat de mai multe ori la Oradea la întâlniri cu trimișii episcopului unit Atanasie Anghel. A aflat că acesta a fost la Viena și acolo s-a jurat la împăratul Leopold că Biserica Unită pe care o păstorește nu se mai întoarce la ritul răsăritean. La Viena s-a jurat cu credință să fie supus Sanctității Sale, Papa de la Roma. Că Mitropolia de la București l-a caterisit și la fel a făcut și Patriarhia de la Constantinopol și cea de la Ierusalim. Patriarhii aceștia ai Bisericii Ortodoxe l-au afurisit și l-au numit „noul Iuda” pe mitropolitul vânzător. Părintele Ion al lui Indrei i-a mai spus că vlădica Atanasie Anghel a plătit scump închinarea lui la papistași. Că papistașii l-au botezat din nou și l-au hirotonit în credința catolică, anulând astfel Tainele Botezului și Hirotoniei ortodoxe, deși cele două biserici, catolică și ortodoxă își ziceau „biserici surori” și recunoșteau, una la alta, aceste Taine. Apoi Mitropolia ortodoxă au desființat-o și în loc au făcut episcopie, iar pe vlădică l-au hirotonit episcop și l-au pus să jure credință și supușenie episcopului catolic de la Estergom, din Ungaria. Și i-au mai pus pe cap un intendent din Ordinul Iezuiților care îl controla în toate și putea să îi dea peste mână, să schimbe hotărârile lui și ale sinodului protopopilor.

– Părinte, adică noi, acum, nu mai avem biserică ortodoxă? Iuda ne-a vândut? Dar eu nu mă supun acestui vânzător. Eu am fost trimis de starețul mănăstirii mele, de la Bichigiu, și de tatăl meu să-l slujesc pe Înaltpreasfințitul Mitropolit Sava Brancovici de la Alba Iulia, ca apoi acesta să mă facă preot. Preot ortodox, nu de altă credință. Dar n-a fost chip. Bunul vlădică a murit ca un sfânt. Și cel care i-a urmat, vlădica Iosif Budai la fel a fost omorât de principele ucigaș Mihai Apaffi al II-lea. Iar eu prins am fost cu arcanul și luat oștean în armata crăiască. Înțelegerea cu maiorul comandant a fost să slujesc 10 ani, apoi slobod să fiu. Dar comandantul m-a mințit și nu m-a slobozit. Bătaie mi-a dat, mai multă umilință și bătaie am luat în ăștia doi ani din urmă ca în toți cei 10 ani de slujire. Așa că singur m-am slobozit. Acum, eu ce să fac? Că biserică ortodoxă nu mai avem, fugar urmărit sunt, pedeapsă mare mă așteaptă. Ce să fac, spune sfinția ta, ce să fac?

– Carte ai învățat, din cărțile sfinte ți s-au adus deslușiri, poate că mai multe decât unui preot. Că stând pe lângă domnia sa, cărturarul Gheorghe Brancovici, mult câștig ai avut. Ai cătănit 12 ani și mai mult, ai fost sub comandă grea, de ucidere a semenului tău. Dar ăsta-i păcat ostășesc, Biserica noastră iartă și dezleagă fapta cătanei dacă el a urmat întocmai ce l-a pus să facă mai marele lui. Eu zic, și acest sfat îți dau, să vii cu noi, peste munți și acolo, în Moldova, să mergi pe drumul călugăriei, frate Tănase. Că nu ți-i hărăzit să duci luptă de oștean, după inima și credința ce o ai.

A doua zi Tănase a plecat călare, cu doi haiduci, să cerceteze un drum de scăpare spre Țibleș. Era un sat mărunț în cale, Rohia, părea liniștit. Dincolo de el trebuiau să ia samă la Târgul Lăpușului, care era aproape și pe acolo trebuie să fie cătane, nu se poate altfel. Iar de la Lăpuș să scape pe coastele Țibleșului și mai departe, spre Rodna. Tănase le-a spus că el cunoaște toate potecile de pe Țibleș, că pe acolo a copilărit. El le va fi călăuză, numai să treacă dincolo de Târgul Lăpușului.

Tănase și soții lui au intrat în sat și au stat de vorbă cu niște oameni. Puteau să treacă pe acolo, rar că venea vreun străin prin părțile acelea. El a trimis înapoi pe unul din feciorii cu care a venit ca să-i aducă pe fugari spre sat, iar cu celălalt, Vasile după nume, au rămas de pândă, pe un delușor din marginea satului.

Ziua era liniștită, mai erau câteva zile până la sărbătoarea Sfinților Împărați Constantin și Elena. Întins în iarbă, Tănase asculta zumzetul albinelor și ciripitul păsărelelor. Printre frunzele teiului sub care stătea, soarele îi încălzea picioarele ostenite de atâtea drumuri și corvezi. Din codru a apărut mai întâi un moș. Ducea o traistă pe umăr, atârnată pe ciomag. Iar în mână stângă ținea un alt băț, mai scurt, pentru sprijin la mers. Că bătrânul șchiopăta puțin. A venit până la mijlocul drumului și s-a uitat roată. Tănase s-a ridicat în picioare și a fluierat scurt, făcând semn cu mâna. Apoi tot satul acela de fugari s-a înșirat intrând printre case. Atunci a începu necazul.

De dincolo de sat, de sub poala pădurii, a apărut capul unei coloane de soldați. După steaguri și după port erau dragoni, poate chiar regimentul lui. De la acea distanță oșteanul nu distingea clar fețele cătanelor. Sătenii erau în mare pericol. Dacă ei ar fi apărut înșiruiți pe drum, cu boccele și animale trase cu funii, cu copii și bătrâni, atunci oștenii ar fi ghicit dintr-o singură privire că au de-a face cu bejenari.

Tănase a țâșnit în picioare și a rupt-o la fugă. Poate că ar reuși să ascundă cât mai mulți oameni printre casele satului. Zări doi dintre ortacii cu care au apărat satul în urmă cu câteva zile. Fluieră spre ei și reuși să strige, fără a da glas mare, comanda de a se ascunde de dragonii care au apărut pe nepusă masă în partea cealaltă a satului.

Încercarea lor a fost în zadar. Foarte repede dragonii au înțeles că în case sunt bejenari care se ascund. Și au intrat peste tot, au scos toată suflarea omenească în fața bisericuței

din mijlocul satului. I-au împins într-o parte pe bejenari, erau ușor de recunoscut.

Ascuns după un colț de casă Tănase a văzut cum părintele Ion al lui Indrei este scos în față în ghionturi și împuns de la spate cu șpăngile. Ofițerii strigau la el, însă bunul părinte a tăcut, nu a scos niciun cuvânt. L-au bătut crunt. Îi fluturau sub ochi un petec de hârtie, cel mai sigur că era la fel cu acel înscris pe care l-a văzut și el, Tănase, anunțul despre dezertarea și trădarea lui. Ce să facă? Să se predea? Putea astfel răscumpăra un sat întreg? Sau măcar pe bunul preot Ion? Ar fi fost în zadar. Lacrimi de neputință au început să-i curgă șiroaie. Și atunci, în clipa aceea de deznădejde, de sub pădurea din care tocmai ieșiseră dragonii au țâșnit călăreții. Atacau pe cai, cu săbiile întinse înainte, țărani moroșeni după port. Erau haiduci!

În zăpăceala ce a urmat Tănase a țâșnit înainte și l-a tras pe părintele Ioan în biserică.

I-a tăiat legătura de la mâini și i-a spus să ferece ușa după ce va ieși el, la atac. Afară s-a găsit singur, față în față cu câțiva oșteni austrieci încercați în lupte. Curând a început să dea îndărăt, obosit. Nu era ușor să te lupți cu trei sau patru dușmani deodată. Simți cum spatele i se lipește de peretele din bârne al bisericii. Apoi un vârf de sabie i-a scrijelit pumnul drept. Sabia i-a căzut din mână. Era pierdut, însă tocmai atunci o coadă de îmblăciu zbură spre el peste capetele soldaților habsburgi care se buluceau să-l prindă și să-l lege, pentru recompensă. Rana de la mână nu era adâncă, doar o scrijelitură. Așa că apucă parul și își făcu loc, împingându-și atacatorii la o distanță bună, de unde nu puteau să-l mai atingă cu săbiile. Un jungher zbură spre el dar reuși să sară într-o parte, la timp. Apoi un bărbat mai înalt și mai bine legat decât el i se alătură, cu un ciomag în mână. Acum oștenii crăiești au devenit șovăielnici. Ceva se întâmpla. Ceata haiducilor s-a mărit, pe neașteptate. Bărbații, care i-au stat alături lui Atanasie când au apărat satul, au reușit să se slobozească din legături, pe rând și au tre-

cut la atac. Acum dragonii s-au văzut la mijloc, între două linii de haiduci. Vitejia lor s-a stins brusc și au rupt-o la fugă. Să scape care cum poate!

Din grupul sătenilor adunați acolo s-a desprins o codană și a venit la Tănase, i-a luat mâna rănită și i-a legat-o cu o bucată de pânză ruptă din poala cămășii ei. Ochii ei i-au ars inima flăcăului. Căci Tănase, la cei aproape 45 de ani, era încă flăcău neînceput.

– Te lupți bine pentru un țăran, cine ești? îl întrebă bărbatul ce-i stătuse alături, lângă peretele bisericii.

– Eu sunt cel căutat, oșteanul dezertor și trădător, Atanasie Todoran.

– Aha, atunci nu-i de mirare nimica. Eu îs Gligor Pinte, dacă ai auzit de mine. Te poftesc să intri în ceata noastră, că am nevoie de un braț ca al tău. Ce zici?

– Să mă sfătuiesc cu părintele Ion, zise el și pe dată își aduse aminte că părintele stă închis în spatele ușii bisericii și cine știe ce-o fi cu el. Că a fost bătut rău de tot până să-l slobozească Tănase din legături.

Din doi pași Tănase fu la ușă. Trase de clanță, dar ușa nu se deschise. Își aduse aminte că i-a spus părintelui să se închidă pe dinăuntru și să nu apară cât timp se va duce bătaia. Zgâlțâi puternic clanța, bătu cu pumnul și strigă: „Părinte, am învins, ieșiți fără frică!” Dar nimic nu se întâmplă. Apoi de ușă se apropie țârcovnicul bisericii și încercă și el să deschidă ușa. Nu reuși. Atunci aduse un copil din sat, pesemne unul dintre acei neastâmpărați care se cațără peste tot și fac multe năzdrăvăanii. Acesta s-a suit în clopotniță și a intrat de sus în biserică. Apoi a deschis ușa. Părintele Ioan zăcea în nesimțire, la doi pași de ușă. Bătaia pe care a primit-o l-a vătămat rău și el n-a rezistat.

Dar trăia, încă mai sufla. L-au întins pe o masă și o babă doftoroaie din sat, împreună cu acea fătucă frumoasă care i-a legat lui Tănase rana de la mână l-au despuiat de sutană. Când

l-au întors pe o parte părintele a gemut și s-a deșteptat, apoi imediat a leșinat din nou. Avea o rană mare în spate, fusese înțepat între coaste și pierduse mult sânge. Doftoroaia a trimis fata după apă caldă și cârpe curate. l-au spălat rana, l-au uns cu o alifie din flori de gălbenele și apoi l-au legat. Acum părintele parcă sufla mai liniștit.

– Trebuie păzit, să nu se sucească și să pornească sângele din nou. Măine o să-i spălăm rana din nou ca să dăm afară sângele cel rău. Cineva trebuie să stea cu părintele peste noapte, aici, în sfânta biserică unde l-am așezat acum. Că părintele nu trebuie să se miște, că rana se deschide mintenaș.

Tănase spuse că îl va păzi el. Pinteia haiducul, cel care i-a scăpat pe toți de năcazul morții, i-a sfătuit pe bejenari să se tragă spre munte cât mai repede. Că oștenii Craiului vor veni din nou, mai mulți, că vor fi mai multe lupte pe aici și ei, țărani nevolnici, trebuie să nu stea în calea oștilor. Tănase îl întrebă pe Pinteia cum de au ajuns să dea acea năvală tocmai când soarta bejenarilor părea să fie pecetluită.

– Îi urmărim pe acești dragoni de câteva zile. Știam că vor căta iobagi fugari ori, dacă nu îi găseau, am zis că vor ataca un sat cu oameni nevinovați, numai să nu se întoarcă cu mâna goală în garnizoană. Și ne-am zis, cu ortacii mei, că atunci va trebui să ne arătăm, să dăm o mână de ajutor oamenilor la năcaz.

– Dumnezeu să-ți dea sănătate, Pinteo, că numai mâna Domnului te-a mânat pe acest drum, ca să ne slobozești pe noi. Ești om sfânt, Pinteo, luptă pentru noi și pentru ortodoxia noastră, nu ne lăsa!

Oamenii din cele două sate i-au înconjurat pe haiduci și se închinau și făceau cruci și strigau rugăciuni pentru acești apărători ai lor. Ca niște copii s-au bucurat pentru viețile care le-au fost date înapoi.

Mama Sultana, așa o chema pe doftoroaie, a pus femeile să aducă două saltele umplute cu paie și fân uscat, le-au pus pe jos și au așternut peste ele velințe și pânză curată, apoi l-au

culcat pe părintele în tinda bisericii. Iar Atanasie și-a tras un scaun lângă culcușul părintelui și a adus cărți de rugăciuni să le citească în noaptea aceea de veghere.

– Mămucă, am să rămân și eu să-l veghez pe părintele. Că dumnealui îi oștean, se pricepe să taie dușmanul, dar la leacuri nu se pricepe. Și de i-o fi rău părintelui, la noapte, cine fuge să te aducă aici, mămucă? Nu-i drept așa?

– Fata mamei, ai grăit bine, dar nu se cuvine ca tu, fată nemăritată, să stai o noapte întreagă cu un oștean tânăr și holtei. Ce-o să zică satul despre tine, nu te gândești? O să mai vină cătători să te ceară, nu te gândești?

– Mămucă, în sfânta biserică? Cum poți să gândești așa rău, mămucă? O să-l ții lângă mine pe Ionu, fratele meu și el o să vină să te cheme dacă îi va fi rău părintelui.

– Așa-i bine, așa mă învoiesc. Dar, fata mamei, la noapte părintele o să facă fierbințeală. După cât îi de mare tăietura dintre coaste și după cât sânge i s-o scurs, fierbințeala o să fie mare. Trebuie să-i pui cârpe cu apă rece, de la izvor, să meargă Ionu și să aducă apă rece tot la un ceas. Tu știi cum să-i pui cârpe cu apă rece, dar dacă vezi că nu scade fierbințeala nici după al treilea cântat al cocoșilor, să mă scoli să-l văd eu pe părintele. Auzit-ai?

– Auzât, mămucă, auzât.

Niște femei au adus un blid de mâncare pentru oșteanul veghetor. Un codru de pâine cu brânză și un picior de găină. Și o plească cu jinars. Dar Tănase n-a primit băutura, duceți-o de aici, nu-mi priește cât trebuie să stau cu părintele!

Lumina opaițului juca la orice adiere din tindă. Tănase se încrunta mereu, lumina era prea slabă ca să poată citi. Atunci lăsa stihoavna deoparte și, așezându-se în genunchi, lângă trupul rănitului, începu să se roage, în legea lui de oștean care îi numai tolerat, cu credința lui ortodoxă.

Fătuca doftoroaie aduse din biserică o icoană, a Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruinți și o rezemă

de piciorul scaunului pe care șezuse, o vreme, oșteanul. Apoi înngenunche și ea, într-o latură și mai înapoia lui Tănase. Lângă ea veni și Ionu, frate-su, un băietan de 12 ani, cuminte și ascultător. Se rugară toți trei, o vreme bună, până când rănitul gemu și se mișcă în somnu-i greu, de la boală.

Tănase puse mâna pe fruntea părintelui:

– Arde, are fierbințeală mare. Fă ce știi sau cheam-o pe mamă-ta că nu-i de bine!

– Ionule, adă altă apă, asta s-o încălzit. Mica doftoroaie clătea cârpele în cofa de lemn, le storcea și apoi le învârtea prin aer ca să se mai răcorească. Îi puse părintelui o cârpă pe creștetul capului și îi trase căciula peste cârpă, apoi mai puse una pe frunte, îi înfășură mâinile amândouă și apoi picioarele de la genunchi în jos. Când a terminat de pus cârpele, frate-su Ionu sosi cu altă ciutură, plină pe trei sferturi cu apă nouă, rece.

– Bădiță, trebuie să mă ajuți, că-i grabă mare. Uite, cârpele pe cap s-au uscat, iar cele de la mâini îs ude, dar calde. Părintele arde la foc mare. Schimbă dumneata cârpele pe picioare și le pune și mai sus, cât le schimb eu pe cele de la cap. Ionule, răstoarnă apa în cofă și mergi iute de adă alta.

– Cum te cheamă, doftoroaie privighetoare, întrebă Tănase, privind cu drag fata harnică, pricepută și inimoasă. Avea, fata aceea, o voce așa de frumoasă de gândești că-i pasăre măiastră, nu om cu ochi și cosițe de păr bălai. În inimă i se aprinse și lui o pălălaie de nu-știu-ce, îi venea tot să se uite la făptura frumoasă de lângă el.

– Mărioara mă cheamă, bădiță și-s fata doftoroaiei Sultana, că așa-i zice satul, dar pe ea o cheamă de la botez Maria, ca și pe mine. Dar îi zice lumea Sultana că o fost vândută roabă la un spițer turc, în cetatea Oradiei și o scăpat de acolo printr-o minune a lui Allah.

– Spune, spune privighetoare, că graiul tău îi dulce ca la această pasăre măiastră.

– Nu spune așa, bădiță, că nu se cade. Suntem în tinda sfintei biserici și părintele-i rău bolnav, trebuie să spunem mereu „Doamne Iisuse Hristoase, mântuiește-ne pe noi păcătoșii și vindecă-l pe robul Tău, părintele Ion“.

Iară vorbirea lor a întrerupt-o Ionu, fratele care sosi având-o pe mamă-sa cu el. Doftoroaia Sultana aducea alte cârpe, curate, și o trăistuță cu ierburi, o cană din lemn gros, ca un mojar și un capăt de băț din lemn de tisă, înnegrit de atâta folosire. Fără vorbă, Sultana îi cercetă fierbințeala, puse o feștilă nouă în opaiț și cercetă ochii părintelui.

– Noa, aici îi bine, nu-i pericol. Să vedem rana. Îl rostogoliră ușor pe părintele pe o parte, apoi pe burtă de tot. Legătura peste rana cea mare era udă de sânge, dar se vedea că nu era sânge curs, ci numai din acela, de pe locul rănit. Că rana s-a închis, scurgerea de sânge s-a oprit. Cu mâini pricepute Sultana îndepărtă fașa și apropie opaițul de locul unde, pe gaură, se formase un cheag de sânge închis la culoare. Rana era rozalie pe margini, nu se vedea nimic rău, după cum se pricepu să zică și Tănase. El, ca oștean, mai văzuse astfel de grozăvii, poate că și mai mari de atât.

– Atunci, dacă rana asta-i curată, de unde are părintele așa fierbințeală mare? Întrebă Tănase.

– Focul ăsta-i bun, că nu lasă puroiul să intre și să coacă sângele cel rău, răspunse femeia.

– Crusta aceea de pe rană, ăla-i sângele cel rău? Întrebă Tănase curios foarte.

– Nu, crusta-i bună, o lăsăm așa, că ea va închide rana. Numai că trebuie să pun leac acolo, pe crustă. Mărioară, zdrobește în ulcică ierburile pe care le-am adus și amestecă-le cu său de găscă, cu gălbenele, vezi în bocceaua mea cu leacuri.

Când leacul fu gata, doftoroaia Sultana se întoarse către Mărioara și Ionu:

– Voi acuma mergeți afară, înconjurați biserica și în cele 4 colțuri rugați-vă Domnului nostru Iisus pentru vindecarea

părintelui Ion. Să faceți asta de zece ori, apoi Ionu, tu să bagi capul pe ușă și ți-oi spune eu dacă-i gata și puteți intra.

După ce copiii ieșiră, Sultana îi spuse lui Tănase:

– Oștene, trebuie să-l despoi pe părintele de dedesubturi și să-l speli până la cingătoare. Cu cârpa udă și stoarsă, îl ștergi și apoi îl usuci cu cârpă uscată. Fă treaba asta care-i floare la ureche pentru un bărbat ca dumneata. Dar nu se cade ca goliciunea bărbatului să fie văzută de fată fecioară și de băiet crud. Cât oi fi eu de doftoroaie, nu fac treburi de rușine pentru ochii pruncilor mei.

– Dar de unde ai învățat dumneata atâtea lucruri de mai mare mirarea? Că eu, cât am cătănit la Craiul, mai mult de 12 ani, așa ceva n-am văzut la spițerii regimentului.

Cei doi munceau peste trupul bolnavului, dar și vorbeau. Că vorbirea asta îți face bine, alungă greața și nu trece vătă-mătura la omul sănătos, spune Sultana. Și e bine să-l chemi pe Iisus și pe Maica Sa Vindecătoarea în ajutor, în tot timpul muncii tale celei grele cu bolnavul.

– Apoi roabă am fost la un spițer turc, în cetate la Oradea. Eram cât Ionu de mare, să fi avut 10 sau 12 ani, când m-a prins un buluc la marginea satului. Nu eram destul de mare ca să mă folosească de femeie și atunci turcul m-o dus la târg și m-o vândut ca pe o vită. Norocul meu o fost cu spițerul. Era bătrân, turcul, dar era bun ca un bunel. M-o văzut speriată rău, m-a mângâiat pe mâini și mi-o zis: „Șșșîîîtttt!” de mai multe ori. Apoi o început a mă învăța. Câte un cuvânt, azi așa, mâine așa, până am priceput când el îmi spunea „fă aia, adu aia, mergi acolo, vino încoace”. Mai întâi i-am fost slugă în casă, la curățenie. Apoi la cuhnie, am învățat să-i fac bucate. Apoi mi-o dat să spăl ierburi, să le usuc, să le zdrobesc, să le fac praf, să le cern cu sita și iar să le zdrobesc. Apoi să fac seu de găscă, apoi seu de oaie. De altele nu folosea. Au trecut vreo trei ani, eu m-am înălțat, eram frumușică. Atunci m-a scos în lume. Mi-a pus șalvari, feregea sub ochi și mantie largă, ca la

domnițe. Și mă mâna cu un bici de mătase cu zurgălăi. Iar în altă mână avea bici de piele, cu plumbi. Dacă vreun turcalet voia să cate la mine cu nerușinare, Ibrahim îl plesnea iute cu plumbii. Apoi lumea toată a aflat că-s comoara lui Ibrahim spițerul și mi-au dat pace. El mă trimitea la piață să-i cumpăr tot ce-i făcea trebuință pentru leacurile lui. De multe ori au vrut să-l înșele. Am făcut ce trebuia făcut. Atunci Ibrahim a început să mă învețe despre leacuri. Tot ce știu, de la el vine și e băgat aici, în capul meu.

– Cred că spui adevărul. Te-am văzut cum oblojești vătă-măturile și spun că nu am văzut la doftorii austrieci atâta pricepere. Și fata, Mărioara, este fiica ta?

– Da, este fiica mea. Dar am rămas fără bărbat, îs văduvă.

Cât au vorbit despre priceperea femeii la doftorit au terminat cu părintele Ion. Acum era curat, i-au pus niște izmene albe, din pânză, apoi nădragi numiți ciorapi, luați de la unul din dragonii căzuți în luptă. Și cizmele aceleia i se potriveau părintelui, dar acum nu avea nevoie de ele. Firbințeala a mai scăzut, dar tot mare era.

– O să-i dau un leac și până dimineată o să doarmă. Apoi va fi bine. Ajută-mă să-i ridic capul. Descleștează-i dinții. Așa... Acum îi torn leacul... Încet, părinte, nu-l da afară, înghite... Așa...

Mărioara și Ionu s-au întors. Mama lor i-a trimis la culcare.

– De amu, până dimineată o să am grijă eu de acest rănit. Meri și dumneata, oștene, la culcare, că mâine aveți a vă lupta iară.

Cele două sate de bejenari plecaseră la drum fără întoarcere înainte de miezul nopții. Au ocolit Târgul Lăpușului și au urcat pe dealuri. Ținta lor era Rodna. Pe acolo era mai puțină oaste, pe acolo fugeau în Moldova toți amărății care credeau că o să le fie mai bine.

Dimineată, Gligor Pinte se pregătea de drum. A trimis un om după Tănase. Acesta a venit, încă buimac de somn.

– Oștene, dator ești să dai un răspuns. Meri cu mine? Ori ai alt drum?

– Aș merge, căpitane Pinte, dacă aș ști pentru ce te bați și ce o să capeți după atâta război. Că drumul meu este să mă lepăd de ostășie și să intru la mănăstire, în Moldova. Acolo simt eu că mi-i rostul.

– Faci cum vrei, dar nu cred că vei ajunge prea curând în Moldova. Aici, în Ardeal, ne gătăm de război. Să-i alungăm pe habsburgi de pe pământul nostru, pentru totdeauna.

– Și cine vă va fi domn și principe sau voievod? Care-i numele lui, care-i neamul lui, la ce biserică se închină la Iisus?

– Apoi principele nostru îi Gheorghe Rakoczi al doilea. Un luptător vrednic, priceput la războaie. Și are o armată de curuți. El o făcut strigare că va da slobozire la tot omul care vine în oastea lui să alunge pe dușmani.

– El îi cu nemeșii, pe noi tot iobagi o să ne țină. Căpitane Pinte, fii cu mare băgare de seamă, că nemeșii n-au trebuit să învețe a minți de la austrieci, știu și ei să spună minciuni, din naștere.

– Avem o vorbă de vorbit, o să fie întâlnire de taină, cu căpitanii noștri și cu ai lui, curuții. În târg, la Baia Mare. Haida cu mine și te fac căpitan de plai. Să păzești munții și oamenii, pe țăranii noștri. Te încumeți? Noi ne-am săturat mereu să luăm calea codrilor, mereu să plătim noi toate dările și să facem robotele. Dacă o să fii căpitan de plai o să dai samă numai la oamenii din sate, la niciun nemeș, la niciun jude de cetate.

– Vreau să văd, căpitane Pinte, dacă Rakoczi ăsta îi om de omenie ori umblă numai pentru câștigul lui și al nemeșilor lui. Apoi vom vedea. La Baia zici că-i locul de sfat? Bine, mereți înainte, eu mai stau până se face bine părintele Ion și îl văd pus în căruță spre Rodna. Îl ascundem la mănăstirea din satul meu, Bichigiu, și când o fi bine de tot, o să-l las să meargă pe urmele turmei lui. Eu o să vin la Baia și te găsesc eu, nu-ți face

grijă. Că dacă-i de pus umărul la slobozirea noastră, apăi n-am să fiu eu fugăr, oi merge cu drag la oaste cu tine.

În tot satul gol au rămas doar o mână de oameni: părintele bolnav, Tănase, cei doi haiduci ai lui cu care se purtaseră împreună până la atacarea satului de dragoni, mama Sultana și copiii ei, fata cu glas de pasăre măiastră și băietanul Ionu. O săptămână au stat în sat, până când părintele Ion s-a ridicat din așternut și a început a merge. În ziua sfântă a Sfinților Împărați Constantin și Elena, cu părintele culcat pe jos, dar simțindu-se mult mai bine, Tănase a început a murmura Sfânta Liturghie. Iar părintele i-a luat vorba din gură și a dus slujba până la capăt, iar Tănase i-a fost diacon. Mărioara și cu mama Sultana au cântat cântările Liturghiei și, la urmă, când au adus slavă lui Dumnezeu în Treime, au plâns de trăirea înaltă pe care acea slujbă cântată de ei, din toată inima, i-a ridicat la ceruri. Și în ziua aceea părintele Ion a început să meargă!

Erau ultimele zile ale lui Florar când s-au pornit la drum. Pe părintele l-au urcat pe cal, Tănase mergea ținând căpăstrul în mână, mama Sultana și Mărioara veneau pe alt cal, iar Ionu călărea calul oșteanului. Au plecat din sat după al treilea cântat al cocoșului, iar dincolo de Târgul Lăpușului zarea dimineții începea să albească. După două zile de mers, odihnindu-se mai des pentru părintele încă slăbit de boală, au ajuns în satul lui Tănase, la Bichigiu. Satul era aproape așa cum l-a cunoscut oșteanul în urmă cu... he-hei, ce repede s-a scurs vremea, iaca au trecut 23 de ani de când el umblă prin lume.

Casa părintească era surpată. La fel și casa mătușii Ileana a Runcului. Ce s-a ales de bătrâni? La biserica satului slujea alt preot, mai tânăr, fecior al părintelui Pop Pinte, care odihnește, de zece ani în țințirim.

– Părinții tăi s-au stins, Tănăsie, de mult. De mare supărare s-au sfârșit din lumea asta, că sora ta, Mărioara nu s-a mai făcut bine. Iar după ce au îngropat-o s-au prăpădit și părinții tăi. Tatăl tău, Dănilă, a avut grijă de mama ta, apoi, după ce

a culcat-o lângă Mărioara, s-a mutat la mănăstire. Părintele Visarion s-a stins de sfârșit bun, că a trăit ca un sfânt. Îs toți ai tăi acolo, în cimitir. Uite, o să mergem să le facem o slujbă la mormânt și să ardem o lumânare, după datină. Că tot omul dator este cu o moarte.

La mormânt, după ce a cădit cu tămâie și a stropit cu apă sfințită, Alexandru Pop, preotul, i-a spus lui Tănase:

– Tatăl tău, Dănilă, când a luat ultima împărtășanie, mi-a zis așa: „Părinte Alexandre, feciorul meu Atanasie va veni, cândva, înapoi în sat. Să trăiești ca să-i spui de la tatăl lui, că juruința pe care i-a dat-o părintelui Visarion când a plecat la Mitropolia de la Alba Iulia să și-o țină până la cel din urmă ceas al lui.” Și după asta s-a stins, fără dureri. Acum, ce-o să faci?

– Părinte, am trebuință să-i găsesc pe bejenarii pe care ceata de haiduci ai lui Gligor Pinte a salvat de habsburgi. Că acest părinte Ion al lui Indrei cu acei oameni trebuie să ajungă în Moldova. Că acum cele două sate care s-au bejenit laolaltă un singur preot au, pe Ion al lui Indrei. Iară eu mă voi întoarce să-l caut pe Pinte, că i-am zâs că-i voi fi tovarăș în războiul de slobozire a Ardealului.

– Pinte nu mai este haiducul pe care-l știe tot Maramurășul. Oamenii zic că s-ar fi împăcat cu nobilii unguri, asupritorii noștri, să-i ajute în războiul curuților în contra Imperiului. Că de când imperialii lui Leopold I-ul, Craiul, au intrat în Maramureș mult sânge de iobagi români s-a prefăcut în aur și a luat calea Vienei. Că de când osteraii ne stăpânesc, cele șapte piei de pe spinările noastre s-au gătat și acum se vede osul fără pic de carne pe el. Că iobagul îi ca și mort. Și nu numai ăla român, ci și fratele ungur și cel rusin. Iar peste orașeni la fel, o pus robote de nu mai apucă oamenii să-și vadă cășile, muierile, pruncii. S-or ridicat contra Craiului tot Ardealul și Ungaria. Iar Principele Rakoczi Gyuri al II-lea cheamă la luptă pentru slobozire tot poporul. Și promite, că cel ce va lupta de partea lui, slobod va fi și nu va mai plăti nimica nimănui și

arme bune va căpăta și pământ pe veci. Așa că Pintea-i ghinărar în oastea lui Rakoczi.

– Apăi, părinte, astea le știu chiar de la el, de la Pintea. Că el ne-o scăpat de dragonii imperiali, dacă n-ar fi fost Pintea, acum mort aş fi fost, nu numai eu ci și acești oameni care s-au bejenit spre Moldova și tot acolo trebuie să ajung și eu, cu acești soți ai mei.

Deci atâta lucru nu era îngrijorător, că Pintea luptă alături de curuți. Numai că poporul îl socoate de acum dat de partea grofilor și nemeșilor. Și dacă poporul așa vede înseamnă că nu este bine.

– Eu i-am promis Pintii că voi veni alături de el, numai să-mi arate că curuții și Principele Rakoczi Gyuri sunt oameni cinstiți, nu-și bat joc de proștii de iobagi valahi. Că dacă-i așa, apoi intru și eu cu el în luptă. O zâs că mă face căpitan de plai, numai oamenii acestor locuri mă vor judeca, numai de ei trebuie să ascult. Că eu de aici sunt, aici am crescut și taica al meu, Dănilă Todoran și părintele Visarion m-au trimis în lume să mă găsesc să-i apăr pe acești oameni, de aici.

– Lumea zice că Pintea a primit carte de la Principele Rakoczi să cucerească cetatea Băii Mari și să-i alunge pe osteraihi din Maramureș. Că dacă asta o face, apoi toți românii din Maramureș slobozi vor fi, iar Pintea le va fi Crăișor.

Părintele Alexandru povestea ce spuneau oamenii. Acești oameni care erau sătui de atâta chin și asuprire.

– Dar dumneata, părinte, ce crezi? O fi adevărat ce a promis Gyuri Rakoczi? Se va ține el de cuvânt?

– Eu cred ce am văzut de atâta amar de vreme. Că bogatul nu crede flămândului. Iar nemeșii fără iobagii valahi îs ca și morți. Eu nu cred în slobozire ca dar de la unguri. Dar tu mergi și luptă și fii căpitanul de plai al lui Pintea și apără-ne pe noi de năpastă.

Cuvânt înțelept a grăit părintele Alexandru Pop. Așa trebuie să facă. Dar mai întâi trebuie ca părintele Ion al lui In-

drei să se facă sănătos. Că drumul lung și grija de a nu cădea prinși poate să-i fie dăunător trupului rănit. Așa că au găsit adăpost la mănăstirea lor, cea din Valea Mănăstirii, unde el însuși deslușise slovele și sfintele învățături, sub ochii atenți ai părintelui Visarion, Dumnezeu să-L odihnească în ietacurile Cerului și să-i dea lui, după merit! Femeile amândouă și părintele Ioan au stat ascunși până când părintele a zis că gata, de amu-s bun de slujit. Atunci s-a arătat călugărilor din mănăstire și oamenilor, slujind Liturghia în fiecare zi.

Tănase n-a avut astâmpăr. El nu putea sta ascuns atâta amar de vreme, așa că a plecat după Sânpetru. În întunericul nopții și-a luat calul de căpăstru și s-a dus spre Cetatea Bistriței. A intrat în cetate în miez de zi ploioasă. Dumnezeu a dat ploaie și furtună, câteva zile vijelia a făcut prăpăd. Apele s-au umflat, ieșind din matcă și au umplut curțile oamenilor cu nămol, pietre și trunchiuri de copaci. Multe animale au pierit, din gospodăriile oamenilor, dar și din pădure. Oamenii Cetății au alergat în sus și în jos să vadă cât îs de multe și de mari pagubele. Apoi au repezit carte la Împăratul pentru iertare de obligații, că Domnul a luat cu trei și patru mâini, de nu știa nimeni dacă mai apucă Sfântul Crăciun pe pământ sau, de foame, se vor muta în ceruri.

Însă n-a aflat nimic în plus față de cele povestite și de părintele Alexandru și de călugării mănăstirii. Zvonurile care veneau aduse de drumeții călători, dinspre Baia Mare, ziceau că Pinteia își pregătește oastea. Că adună oamenii și face instrucție cu ei. Că a împresurat cetatea Băii Mari și așteaptă ca orașul să se predea, de foame.

Tănase a ajuns la marginea orașului asediat pe la jumătatea lui iulie. Venise pe la Creasta Cocoșului, un vârf de munte zimțat cu stânci, ca și cum acolo un cocoș din ograda uriașilor și-ar fi pierdut capul pe butuc ca să-l facă zamă bună de mâncat în zi de sărbătoare. Îi spusese părintele Alexandru Pop că de pe Creasta Cocoșului poate vedea Baia cu împrejurimi cu tot, numai să

nimerească o zi faină, fără ceață ori negură. Dar el a ajuns acolo pe seară și n-a văzut nimica, cerul era acoperit, iar lună nu era, cine știe pe unde o fi pus balaurii văzduhului ștergarele la ferești, ca nimeni să nu vadă ce face Regina Noptii?!

Tănase și-a făcut culcuș în găoacea unei stânci. Și-o pus jumătate din cojocul ciobănesc sub el, ca așternut, iar cu cealaltă jumătate și-a făcut acoperiș de ploaie, proptit cu ciomagul înfipt în crepăturile pietrei. Iar cu sumanul subțire s-a învelit. Noaptea s-a lăsat răcoare, ca la munte. Dar nu era frig, doară era luna iulie, vreme bună pentru dat în pârg toate roadele pământului. Că Baia era, lucru știut de mult, un colț de rai bogat și darnic, cu ploi numai cât trebuie și soare prietenos, de te și minunai cum de poate fi așa ceva pe pământul acesta, învrăjbit de poftele oamenilor.

Spre dimineață, când Măritul Soare a început să-și facă loc spre poarta cerului, ca să urce cu caleașca lui de foc și să încălzească firea, Tănase a deslușit locul de tabără al răsculaților. Curuții, nu prea mulți, aveau o tabără de corturi mari, frumoase și scumpe, dar bune, pe măsura pungilor de bani de care nobilii nu duceau lipsă prea mare. Într-o latură a taberei erau adăposturile tunurilor, se cunoștea după învelitorile puse deasupra. Tot lângă tunurile și corturile oștenilor erau țarcurile cailor. Câteva sute de cai erau adunați pe malul Săsarului, iar râul putea sluji de gard natural pentru ocrotirea acestor animale foarte folositoare pentru o oaste ce vrea să fie puternică. Țarcul cailor continua cu o îngrădire din pari puși pe stâlpi din lemn, ocolul fiind bine păzit de străji vigilente.

Dincolo de tabăra curuților se așezaseră iobagii lui Pinte. În tabăra oastei de strânsură corturi erau puține, acești țărani obișnuiți să-l aibă gazdă bună pe Însuși Tatăl Cerului dormeau strânși în jurul unor focuri din care, la această oră a dimineții, se ridicau fire subțiri de fum. Iobagilor lui Pinte nu le trebuia foc să-și gătească micul dejun. Nu poșteau nici cafele și nici lapte ori zamă de pui sau ciosvârte de porc. O felie de pâine

cu o bucată de slănină crestată în bucături, ăsta era prânzul mic al oștirii acesteia, de temut! Poate ceva brânză și poate o ceapă nouă, purtând încă aroma pământului.

Mirosul binecunoscut al taberei militare ajunse la nărilor oșteanului, iar el tresări lovit de amintiri nu foarte vechi. Simțea cu toată ființa că locul lui era acolo, lângă acele focuri și acei oameni care își strigau cu încreșnare dreptul la o viață de om, nu de câine bătut.

Când pătrunse printre casele din marginea satului Baia Sprie, cetele de feciori l-au luat în primire. Mai întâi l-au înconjurat și l-au înghesuit, l-au tras jos de pe cal. Ținuta ostășească l-a trădat, iar păzitorii taberei l-au luat la întrebări, că cine este, a cui iscoadă este, a cui nemeș îi slugă, vrea să-l răpuie pe Pinteaa?

Câteva glasuri mai încinse, suduind din belșug, îndemnau ortacii la judecată imediată.

– Dacă-l spânzurăm, apoi bine facem! Și dacă nu vrea să spuie cine-i și ce treabă are aici, numai creanga de copac și funia cu noduri i se cuvin din partea noastră. Dar prinsul s-a zbătut tare și a strigat un cuvânt:

– După ce mă spânzurați, spuneți-i lui Gligor că eu am fost omul din satul de lângă Târgul Lăpușului, pe care l-a salvat de dragonii crăiești.

La aceste cuvinte unul din străji a cerut să-l cetluiască tare pe prins și să-l ducă la cortul căpeteniei. De cum l-a văzut, Pinteaa a scos jungherul de la brâu și, tăindu-i funiile, l-a lăsat slobod.

– Căpitane Todoran, ai venit să mi te alături?

Apoi l-a poftit la sfat. Tănase voia să știe ce era adevărat din zvonurile care colindau Maramurașul că el, Pinteaa, s-ar fi împăcat cu nemeșii unguri ai lui Rakoczi.

– De împăcat n-o să mă împac cu câinii ăștia șuhan²⁷. Dar pace am făcut cu ei. Că acum dușman ne este Craiul de la Viena.

27. Șuhan = niciodată (regionalism).

El o venit peste noi cu biruri și cu așa o mare flămânzeală de nici turcul nu s-o arătat vreodată așa de lacom. O să-l alungăm pe Craiul Leopold și după aia ne-om socoti și cu nemeșii. Că judecata cu aceștia este aspră și grea, că pentru multe ticăloșii au a răspunde.

– Prin sate umblă, din gură în gură, vorbă amară, că lesne te-ai prins la pace, nu cumva lesne să-ți fie a primi dar necinstit de la Principele Rakoczi, cu care să-ți astupe gura și să-ți stingă pofta de judecată asupra ticăloșilor. Că zvonul acesta îi otrăvit, cine l-o scornit și l-o împins în lume numai prieten nu-ți este. Eu zic așa, că musai să ridici împresurarea Cetății Baia și să slobozești Maramurășul, de acolo trebuie să-i alungi pe osteraiichi. Cetatea Bistriței îi plină, la Rodna sunt vameșii, iar pâlcurile de husari, cuirasieri și dragoni umblă pe toate drumurile, lovesc cu sabia și împung cu lancea numai cât li se năzare. Pe aceștia trebuie să-i birui mai întâi. Că dacă-i bați aici, la Baia, cine crezi că va fi stăpân pe cetate? Noi, valahii? Sau cetatea se va închina Principelui Rakoczi? Și atunci pe cine vom avea în coastă, nu pe dușmanii noștri de sute de ani?

– Drept ai socotit dacă singur ai văzut lucrurile așa! Dar eu am făcut un legământ la Rakoczi. Și acest legământ zice așa: că vom primi arme numai dacă luptăm sub steagul lui, al acestui principe. Am jurat așa, dar socoteala noastră îi să punem mâna pe puști și pe boambe. Pe care nu le vom mai lepăda până nu gătam cu nedreptatea. Că și noi avem cetate, a Chioarului, dar fără tunuri și praf de pușcă îi tare greu de apărut.

– Care nedreptate? Ce vrei să ceri pentru acest popor? Ce vrei să iei cu mâinile tale, cu mâinile noastre pentru copiii noștri, pentru nepoți și strănepoți?

– Mai întâi și-ntâi jos cu uniții. Să ne deie înapoi credința noastră ortodoxă. Să alegem vlădică ortodox, român, după dă-tina străbună. Să fim slobozi să trecem peste munți, la mari-le noastre mănăstiri. Că noi de acolo ne tragem, acolo-s mai marii Bisericii noastre, nu la Roma sau la Estergom. După aia,

să se rupă pentru veci privilegiile date prin Trio Unium Nationum. Și tot la fel, să se rupă pentru veci „Tripartitul” lui Werböczy, codicele *Compilatae* și *Aprobatae* și mai nou, diplomele Leopoldine. Trebuie legi noi, acestea trebuie să țină pe valahi egali cu celelalte neamuri din Transilvania. Îți ajunge?

– Căpitane Pinte, nădejde ne punem în tine că vei izbândi și ne vei aduce viață nouă pe aist pământ, care a fost dintotdeauna al nostru, al românilor. Dar păzește-te, că dușmanii rău te împresoară și-ți vor capul. Și o dată cu capul tău ne vor înngenunchia din nou, poate mai rău ca altădată. Că ai văzut cum s-o gătat cu neamul nostru după Bobâlna, cum ne-am nimicit cu Doja Gyuri. Nu te vrem în rând cu aceștia care sunt mândria neamului nostru. Te vrem întreg, sănătos și cu mintea limpede, cu inima de român! Ai grijă, nu te lăsa amăgit de miera vorbelor bogăților!

– Atuncea dară, te învoiești să intri în oastea noastră? Te învoiești să fii căpitan de plai?

– Mă învoiesc. Și mă leg să slujesc cu credință neamul nostru creștin ortodox, poporul din care mă trag și plaiurile pe care trăiesc frații noștri, neamurile noastre!

După acest sfat de taină Gligor Pinte îi convocă pe toți căpitanii lui.

– Cinstiți căpitani, fraților! Omul acesta este Atanasie Todoran. L-am cunoscut când ne-am luptat la Târgu Lăpuș cu dragonii împărătești. S-a arătat vrednic oștean și priceput luptător. L-am întrebat cine este și de unde știe a mânuii cîomagul, îmblăciul și sabia, deopotrivă de bine. Și mi-a spus că a fost oștean, a slujit 12 ani Craiului în regimentul de dragoni. Dar a plecat de la oaste de capul lui, că oșteraichii nu voiau să-l slobozească, deși înțelegerea a fost pentru zece ani de slujire. Acum îi cătat de oșteraichi ca să-l bage la temniță. El ni s-a alăturat, de amu îi căpitan de plai. Mi-o zâs că umblă zvoană că m-am vândut grofilor. Asta-i o ticăloșie, cineva bagă otravă în mințile oamenilor. Și el, acest căpitan de plai, mi-o

zâs că mai bine aş curăţa Maramurăşul de austrieci şi de grofi şi de nemeşi şi aş avea grijă de românii noştri. Drept a grăit, nu pe ascuns. Aşa o să facem, dar Principele Rakoczi Gyuri ne dă arme, puşti şi tunuri. Dar noi trebuie să-i dăm cetatea Baia Mare. Ce zăceţi? Îl primim căpitan?

– Îl primim, îl primim! Dar dacă tot are grija Maramureşului, zise unul dintre ortacii Pintii, de ce să nu-l punem pe plaiul Maramurăşului? Să-l cureţe de imperiali şi să le dea nemeşilor ce le datorăm noi, toţi la un loc. Bine am grăit, feciori?

– Bine, bine! Să adune ceată din feciorii rămaşi acasă şi să-i înveţe ostăşie. Şi să păzească drumurile bejenarilor noştri, prin păduri şi prin munţi. Că dacă trebuie să fugim, oarecândva, atunci să ne arate el drumul. Şi să dosească merinde pe acest drum, să nu pierim de foame până trecem munţii în Moldova.

– No, aşe să fie, zise Pintea.

– Carte poţi să-mi dai? Că oamenii te socotesc Crăişorul nostru. Şi un Crai dă carte scrisă slugilor că ce să facă şi unde să meargă, zise Tănase.

– Ți-aş da, dar n-are cine-o scrie!

– Apoi, oi scrie-o eu, dacă trebe! Că am fost învăţăcel la Curtea Mitropoliei noastre ortodoxe de la Bălgrad, la vlădica Sava Brancovici. Şi am deprins slovele, cele nemţeşti, pe cele ungureşti şi pe cele slavoneşti.

Aceste cuvinte ale lui Atanasie i-au lăsat pe toţi ortacii cu gurile căscate. Că era mare lucru, pe atunci, să ştii scrie şi citi, şi era chiar de mare cinstire să cunoşti atâtea limbi.

– Căpitane Pintea, n-ar fi mai bine să-l opreşti pe lângă tine ca grămătic, pe acest cărturar? Că prea ştie multe şi tare ne trebuie unul ca el să fie cu luare aminte la ce ticăloşii pot scorni grofii unguri şi căpeteniile nemţilor!

– Oi veni pe lângă oastea asta, dar acum mare grabă-i să îndreptăm vorbele viclene ale duşmanilor lui Pintea şi să facem linişte şi tihnă în munţii noştri. Oi ridica şi oaste tână-

ră, să fie de folos când ar trebui să lovim dușmanul cu putere neștiută.

Tănase rămase pe lângă Pinteă două zile, punând la cale toate modurile cum trebuie să lucreze împreună. Apoi, cu cartea scrisă de el însuși și semnată de Pinteă, Tănase se întoarse la Bichigiu. Pe drum dădu știre prin sate despre minciuni și viclenii nemeșesti, arătă cartea scrisă de Crăișor și chemă la oaste.

Mai erau două zile până la sărbătoarea Schimbării la Față a Domnului. Tănase ajunse la mănăstire, la Bichigiu, cu douăzeci de ortaci. Aceștia au adus cu ei și ceva merinde, ca să nu cadă dintr-odată pe cheltuiala sfinției sale, starețul. Prin satele de unde i-a adunat pe acești flăcăi Tănase a lăsat vorbele Pintii: de amu nimeni să nu mai dea impozit ori dajdie la Împărăție, nici la Cetatea Bistriței și nici la nemeși. Că toată truda omului a lui trebuie să fie, așa poruncă dă Crăișorul Pinteă. Iar cine vrea să intre în oastea pe care căpitanul de plai Tănase Todoran trebuie să o strângă și să o învețe să lupte, acela să aducă de acasă merinde pentru trei săptămâni.

Curând poruncile Crăișorului au ridicat pe bărbați la luptă. În două sate یشانii Cetății Bistriței au fost luați la goană și alții n-au mai venit după aia. Însă în chiar ziua Sărbătorii Împărătești a Domnului o trupă de dragoni crăiești, ca la cincizeci de oșteni, s-a arătat dinspre Rodna. Aduceau prinși niște zdrențăroși, plini de sânge, bătuți de abia se mai țineau pe picioare. Un copil din sat care se afla la scaldă mai sus de mănăstire abia a apucat să ajungă la poarta mănăstirii și să strige de primejdie.

Ei erau cincizeci, veneau de la Rodna. Înseamnă că nu aflaseră de cartea Crăișorului. Așa că Tănase organizează o capcană ca aceea pe care o văzuse, tot aici, pe vremea când avea doar 12 ani. Fânul uscat dintr-o căruță din ograda mănăstirii fu împrăștiat sub bradul cel falnic din fața porții. Oștenii lui Tănase abea făcuseră două zile de instrucție, dar la îndemnul

căpitanului de plai au luat poziții pe după gardul înalt. Lupta urma să se dea cu ciomege și cu foc.

Coloana dragonilor se arătă după cotul drumului. Ofițerul din frunte mână calul spre poarta mănăstirii, în timp ce coloana cu prinșii își urma drumul, încet. La vederea ofițerului, cei câțiva țărani, bărbați și muieri, care ascultau slujba sub brad, fugiră pe poartă înăuntru, țipând a primejdie. Erau sunete tare plăcute urechilor aceluia oștean, învățat să-i sperie pe oamenii aceștia, prăpădiți. Veni trufaș și strigă să i se deschidă poarta, că are să facă judecată acelor prinși chiar pe acel loc, că bradul acela îi tocmai potrivit să fie spânzurătoare.

Întrerupând slujba, părintele stareț ieși la poartă în odăjdii de sărbătoare.

– Rogu-vă, Excelență, îngăduiți să terminăm sfânta slujbă, că-i mare sărbătoare azi, pentru toată creștinătatea. Nu se cade să aducem tulburare Cerului spânzurând oameni în loc sfânt!

Dar Excelența sa nu-l băgă în seamă. Chiar împinse calul către bătrânul stareț, cât pe ce să-l calce în copite. Căpitanul Tănase prinse calul de căpăstru și-l ținu locului, cu mână puternică. Apoi îi spuse, în limba lui, aceluia nemernic:

– Ești slujitorul lui Satan sau ești chiar Satan însuși? Nu înțelegi că aici îi loc sfânt?

Ofițerului nu-i venea a crede. S-a făcut vânăt de furie și a ridicat cravașa să lovească. Dar în clipa următoare fu trântit la pământ. Pe poarta mănăstirii țâșniră oștenii români, cu ciomege care începură să cadă peste austrieci. Surpriza a fost totală. Prinșii au fost sloboziți, iar detașamentul imperial fu spulberat în scurt timp. Câțiva oșteni, mai hârșiți în lupte, au apucat să scoată săbiile și să lovească. Au retezat o mână și au împuns un piept. Apoi au întins-o la fugă. De pe jos proaspeții oșteni ai lui Tănase au adunat 40 de prinși, i-au legat cu funiile cu care fuseseră legați amărâții de români și i-au pus în cerc, în jurul bradului. Tănase le-a luat armele, coifuri, umerare,

cotiere și genunchiere din oțel, flintele, săbiile și lăncile, apoi le-a tras cizmele din picioare. Răniții au fost preluați de călugări și de Sultana, cea mai pricepută doftoroaie din tot ținutul Maramureșului.

Pe prinși i-au legat unii de alții și i-au mânat către Cetatea Bistriței. Comandantului coloanei i-au încredințat un mesaj, scris de Atanasie: „De acum înainte Craiul nostru îi Pinteza Gli-gor. De el ascultăm, de nimeni altul. Nu aveți ce cauta în țara noastră. Plecați acasă!”

Coloana a mers supravegheată de acei făcăi încă neînvățați cu regulile oștirii până la o azvârlitură de săgeată de zidul Cetății. Asta a fost a doua zi după Schimbarea la Față. Spre seară, iscoada starețului de la cuhnia Consiliului Cetății a adus vești. Mai marii Cetății spumegau de mânie, au înjurat, au blestemat, dar s-au hotărât să nu facă nimic. Au întărit paza la porți pe timpul zilei, iar noaptea patrula mai multe brăzdau orașul de-a lungul și de-a latul. Soarta Cetății Bistriței era legată de bătălia pentru Baia Mare. Dacă această cetate importantă pentru întregul ținut ar cădea în mâinile răsculaților Principelui Rakoczi, atunci nemeșii ar mai fi avut o șansă. Dar dacă Pinteza lua cetatea, atunci...

După o săptămână, la două zile după Sfânta Maria mare, câțiva dintre ortacii Pintii bătură la poarta Mănăstirii Bichigiu.

– Pinteza-i mort! Nemeșii au adus un țințaș care l-a împușcat pe Craișorul nostru drept în inimă. A murit pe loc. Unul din ghinărarii curuți l-a dus pe Pinteza în fața porții de sud a cetății, botezată de oamenii locului Poarta Maghiarilor, în dreptul Turnului Măcelarilor. Mai într-o parte este turla bisericii „Sfântul Ștefan”. De acolo a tras acest țințaș, Dessi Istvan, proconsul ungar în Magistratura orașului.

– A fost o capcană? Întrebă Tănase.

– Nu, a fost o crimă. Magisterul orașului Baia Mare a trimis vorbă că în ziua aceea, de 14 august, va închina orașul. La Poarta Maghiarilor să fie ghinărarul curuților și Pinteza. Lor

le va închina orașul. Când s-o făcut amiaza, ceasul cel mare și fain din turla bisericii „Sfântul Ștefan“ a bătut de 12 ori, poarta cetății s-a deschis și podurile au fost lăsate în jos, peste șanțul cu apă. Magisterul se pregătea să iasă pe punte. Atunci un pâlc de curuți călare a atacat poarta. Atacul acesta nu avea niciun rost, decât numai să-l omoare pe Pintea și pe ortacii noștri, care erau cu el. Așa, cetatea s-a dat în mâna curuților, iar aceștia au întors armele spre noi. Ne-au fugărit, ne-au tăiat. Vestea că Pintea-i mort s-a răspândit adusă de curuții care năvăleau peste noi, cu săbiile scoase. Ai noștri fugeau în toate părțile, strigând îngroziți: „Crăișoru-i mort! Fugiți!“ Oastea noastră s-a risipit. Nimeni n-a mai avut puterea să ne adune laolaltă. De amu, iară-i jele mare peste români. Fugim în Moldova, arătați-ne drumul, că noi suntem scriși pe ziduri și porți, cine ne prinde și ne dă legați, acela bani buni va primi.

Dezamăgirea s-a transformat în deznădejde. Visul acesta frumos, al unui Maramureș care să fie numai al românilor, a durat doar trei săptămâni. Crăișorul a spus de multe ori că el a îmbrăcat cămașa morții. Nimeni să nu se lege de el, că soarta lui o va avea. De-i muiere, de-i bărbat.

Toate femeile Maramureșului au bocit, într-un glas. Tulpnicele au plâns, păsările în pădure n-au mai cântat. Cerbii cornuți au ieșit la poala pădurii și au boncăluit, scurmând pământul cu copitele. Lupii s-au adunat în haită și au urlat a pustiu. Vai de tine, Maramureș, vai de tine!

PARTEA A IV-A
ÎN MOLDOVA

CAPITOLUL 11

ÎN SLUJBĂ DOMNEASCĂ

De Sfânta Maria Mică, în luna septembrie, Tănase și ai lui au pornit să treacă munții în Moldova. Cei doi haiduci au rămas la mănăstire, în Bichigiu. Ei socoteau că vor fi mai de folos acolo, decât în altă țară.

Drumul a fost greu, au mers numai pe cărări ascunse, prin păduri și râpi, că oștenii Crăiei umblau să-i prindă pe ortacii lui Pintea și pe toți care i-au stat alături în oastea adunată la Baia Mare. Pe care îl prindeau și aveau o dovadă că-i vinovat, apoi pe acela îl și ridicau iute în furci, la margine de drum, ca să știe lumea că acești ticăloși „au intrat la mila Majestății Sale, Împăratul Leopold I-ul”.

După ce au ieșit de sub poala Rodnei, fugarii au cotit-o spre Ilva, apoi peste dealuri, când mai înalte, când mai domoale, au trecut – nici ei n-au priceput cum?! – în Moldova. În sat la Dorna Cândreni le-au aținut calea oștenii Domniei, ai lui Vodă. Și i-au poftit la o vorbă, să spună dumnealor, boierii drumeți, ce caută pe aceste coclauri, cum au nimerit în Moldova și cu ce rost anume. Tănase le-a povestit, cinstit, cine sunt ei și pe cine anume caută. Așa au aflat, de la acel oștean, martalog, adică mai mare peste păzitorii hotarului, că pe la mijlocul verii un sat mare de bejenari din Transilvania a trecut spre părțile Hârlăului. Acolo i-a trimis porunca vel vornicului Țării de Sus, că în acele locuri sunt vetre de sat goale și Curtea Domnească de la Hârlău a rămas rău lovită de atâția năvălitori. Că Moldova stă de când lumea în calea vânturilor. Ce-o avea acest pământ

de se îngrășă cu trupuri tinere de moldoveni, de rămân satele goale, doar în grija bătrânilor și a muierilor văduve?

– Este loc pentru toți aceia care vor o casă nouă și un loc liniștit. Iar boierul tot boier rămâne, dar măcar aici îți vorbește pe limba ta, iar la biserică intri fără frică și poți sta drept să asculți sfânta slujbă, nu ascuns prin păduri și tot pe fugă, de frica papistașilor.

– Și cum se chema satul, v-au spus oamenii aceia? a întrebat Tănase.

– Satul unde se vor așeza ei se va chema Bejenari, să știe tot omul care-i va căta dinspre Ardeal. Și au mai spus oamenii aceia că satul lor, de unde au plecat, a fost așezat la poalele Târgului Lăpuș, dar l-au ars oștenii Craiului Leopold.

– De ce l-au ars, am întrebat noi, mai spuse martalogul, mai marele peste oștenii care aveau în samă paza graniței și a vâmi.

– Păi l-au ars numai așa, ca să fie de învățătură de minte pentru alții care s-ar ridica cu nesupunere. Și iarăși am întrebat:

– De ce nu v-ați supus, că doar se știe că gâtul plecat sabia nu-l taie. Iar ei numai au oftat și au zis „Gâtul plecat totdeauna sabia îl taie!” Și au mai spus oamenii aceia că din urmă trebuie să vină preotul lor, pe nume părintele Ion al lui Indrei. Și poate că vine cu el și doftoroaia noastră Sultana, cu fie-sa Mărioara și feciorașul Ionu. Da, da, Ionu, nu-i botezat Ion și nici Ionuț. Tată-su i-a pus acest nume ciudat. Dar a murit și poate că n-a apucat să-i spună numele întreg, adică Ionuț. Și așa a rămas el să fie chemat de oameni, Ionu.

– Noi suntem aceia. Zici dumneata că s-au dus înspre părțile Hârlăului? Ești sigur? Că noi suntem străini în țara asta și nici nu avem destui bani ca să batem drumurile degeaba. Că trebuie să-i găsim, că îi mare păcat să fie un sat fără preot.

– Domnule, răspunse martalogul, noi i-am trimis spre Hârlău, că a fost porunca Domniei. Dar acum nu știu dacă vor

ajunge acolo ori îi va prinde pe drum un alt boier de-al nostru. Să întrebați mai jos, la Vatra Dornei, dacă porunca a rămas să meargă la Hârlău ori au luat altă cale.

– Cum adică, să-i prindă un alt boier? Ce vorbă-i asta? Întrebă Tănase. Eu știu bine că este un ucaz ori uric domnesc, mai vechi, ce zice că cel ce vine în bejenie 10 ani nu va avea de dat socoteală noului stăpân, iară de lucrat îi va lucra numai 24 de zile pe an. Că în Transilvania iobagul este obligat să stea pe moșia stăpânului 204 zile pe an. Adică mai mult de jumătate de an. Și dacă stai și socotești cum socotește groful cu vechilul lui împreună, iarna și toamna când plouă și-i frig ori primăvara când se tocesc zăpezile, vechilul nu te cheamă la robotă. Dar vara, când îi cald, robotești de dimineața până seara, toată vara. Iar dacă ai o palmă de pământ, a ta, apoi pe aceea doar muiera și pruncii dacă o pot munci ca să ai ceva în groapa de sub pat, pus de o parte. Că și pe aceea o caută birishul, să-ți ia tot de să rămâi la mila lui și așa să te legi iobag lui și nemeșului pe viață.

– Crezi că boierii îs altfel aici, în Moldova, decât peste munți? Boierul vrea slugi datoare a munci. Și când îi trebuie slugi mai multe iese la pescuit sau la vânat. Dacă dă de un sat de bejenari, apoi nu se dă în lături de la nemica să-i întorcă în folosul lui. Îi prinde cu miere multă la vorbă. Îi cheamă pe moșia lui și le dă de mâncare și de băut și numai că nu le cată-n coarne, cum se zice pe la noi. Iar după aia, să te ții. Că muncești la boier numai 24 de zile pe an, dar știi cât de lungă-i ziua aia de robotă? Nu știi, că nu ești de pe aici. Că pentru ziua aceea, numită boieresc, lucrezi nartul, care înseamnă cât trebuie să faci, de arat dacă-i vorba de arat, de semănat dacă-i zi de semănat, de cules ori de orice fel de treabă-i vorba. Că unii vechili cheamă satul de vecini, iobagi cum se zice pe la dumneavoastră în Ardeal sau de lăturași, adică bejenari cum ar fi sătenii domniilor voastre, care-s oameni liberi, dar s-au așezat în latura moșiei, îi cheamă la boieresc când nu se poa-

te. Cum ar fi, să are iarna, dar câmpul încă-i sub zăpadă. Și oamenii nu pot face boierescul. Iar vechilul amână, dar îi ține datori cu acele zile de muncă. Ba, unii zic că ia și camătă pentru boierescul amânat, că boierul s-a înscris cu pagubă. Și uite așa, nartul crește, la unii boieri, așa cum crește Făt Frumos din poveste, într-o zi cât alții în trei.

– Domnia ta vrei doar să mă înspăimânți ori numai șuguiești? Că de întors de unde am fugit nu ne întorcem, nici în ruptul capului. Așa că deslușește-ne, ce ne așteaptă pe aici? Căinii cu colaci în coadă ori lupi să ne mănânce de vii?

– Domnia mea vă vrea binele, de aceea vă zic să fiți cu ochii mari, să nu nimeriți mai rău. Că de rău ați fugit, nu vreți alt rău. Porunca de la Vodă îi să vă mănâm spre Curtea Domnească de la Hârlău. Acolo vă așteaptă un ispravnic care se cheamă paharnic sau pitar ori un alt boier de cin mai mic și vă va desluși acela unde i-a așezat pe oamenii voștri.

Și au pornit la drum. Tănase nu avea inima ușoară, vorbele acelui martalog nu i-au căzut prea bine. Dar știa că omului născut sărac îi este dat să fie slugă și să ducă greul până i se gată firul vieții.

Părintele Ion se făcuse bine. Drumul destul de lung nu l-a obosit foarte tare deoarece Tănase, mama Sultana și copiii au avut grija lui. După ce au trecut granița nu s-au mai temut de oștenii craiului, au poposit mai des și s-au îngrijit, atât cât se puteau îngriji niște călători la vreme de iarnă. Că iarna venise în munți, cu zăpezi și viscol. Satele pe care le-au întâlnit în cale se înșirau de-a lungul apelor, casele erau făcute din bârne și acoperite cu șită, nu cu paie sau stuf. Prin ogrăzi se vedeau stoguri de fân, mai multe unele lângă altele, după câte vite avea gospodarul.

Erau și hanuri, rare e drept, dar primitoare. Că dacă aveai bani erai bine primit oriunde. La aceste popasuri au întrebat despre bejenari. Da, au trecut, niște amărâți, vai de capul lor. Și când a fost asta? Păi să fie cam o lună, poate mai mult. Să

întrebați la Vatra Dornei dacă au fost mânați spre Suceava ori în jos, pe Bistrița în grija vreunui boier din Ținutul Neamțului, că și acolo sunt multe pustietăți. Dar, după cum le-o fi norocul.

– Adică, de ce noroc? Întrebă Tănase. Nu-i porunca lui Vodă aici?

– După cum le este norocul, zic eu iară, așa le va fi, comență un hangiu înainte de târgul cel mare al Dornii. Că cine va fi boierul pe ocinele căruia vor nimeri, apoi acela le va fi și mamă și tată și mai mare decât sfinții. O fi lege de la Vodă că slobozenie vor primi acești oameni care fug de relele nemeșilor, dar cine-i Vodă? Că azi îi zice Constantin, mâine-i zice Mihalache, răsalaltăieri a fost Dumitrache și tot așa. Că scaunul Domniei îi purtat pe aripi de vânturi și vântul bate de câte ori se deschide Înalta Poartă a turcului. Că de la Măria Sa Ștefan Vodă cel Sfânt și Vrednic nimeni n-a mai fost volnic să țină țara asta numai în câștig.

– Și unde socoți, dumneata, cinstite jupâne că ar putea nimeri acești bejenari amărâți despre care ne dai știre?

– Apoi, cum sunteți străini de aceste locuri e bine să știți că boierul cel mai mare, după Vodă, în această parte de țară este Vornicul Țării de Sus. Iară acum, în urmă cu doi ani când o luat scaunul de la Iași, Vodă Constantin Duca l-a pus vornic aici, la noi, pe boierul Pavel Ciocârlan. Dar acesta stă mai tot timpul lângă Domnul țării, în coasta lui priveghează să nu-și piardă capul. Că acest Vodă Duca a venit cu liotă de cămătari pe urma lui, de zici că-s lăutari de nuntă domnească. Dar ei, adică acești cămătari, nu cântă de veselie și nici nu joacă bătute sau hore ca la noi ci strigă după pungile cu galbeni care i le-au dat lui Vodă de a luat domnia. Că un neam de-al lui Vodă Duca, mai de dinainte, Gheorghie Duca, tot așa a venit cu tâlharii de cămătari și a trebuit Vodă să le dea țara în pradă. Iar pe acel Vodă Duca, apoi Lăcustă Vodă l-au botezat moldovezii. Și acest Constantin Duca tot datornic este, dar cum țara-i săracă rău, el cată să piardă boieri mari, potrivnici lui și să le

ieie averile și moșiile. Că mai lesne îi să taie un cap și de acolo să curgă aur în loc de sânge decât să jupoaie mieii slabi și fără blană, adică norodul jumulit de toți înaintașii.

– Și cum îi acest vel vornic Pavel Ciorcârlan, întrebă Tănase. Îi milostiv cu săracii ardeleni?

– De bună samă că-i milostiv, ca toți veliții. Că pravilele din vechime spun că bejenii din ungurime să fie bine primiți și iertați de dări și biruri că aceștia mult au avut de suferit de la nemeși și grofi și drept au să fie ajutați ca frații de un sânge. Așa că boieru-i boier. Dacă vede că poate stoarce bun câștig, nu se uită de îi ești frate ori soră, că îi drept ce face el ori ba. Boieru-și ia câștigul și gata!

Mai multe nu aflară de la acest hangiu. Merșeră către miazăzi și întrebară de bejenari. Moldovenii își aduceau aminte de ei și îi îndrumau cinstit.

Apoi au aflat că, de vreo doi ani, vornicul Țării de Sus avea în grijă, lăsat de Domnul Țării, să întărească Curtea Domnească de la Hârlău, loc unde se adăpostea Vodă ori numai Doamna și coconii atunci când viforul bătea în poarta Iașilor. Că Hârlăul era, de la Iași, doar la două zile de mers cu trăsurile și puteau lesne adăposti sculele femeiești și galbenii Domniei. Dar cum de multe ori ceamburile nohailor de la Crâm ori podgheazurile leșilor și tâlharii ucrainți au tot bătut acest ținut, satele s-au risipit și nevoile au căzut peste Curtea Domnească. Așa că acolo îi vor afla drumetii pe oamenii lor, să meargă întins la Hârlău.

Aceste îndrumări și altele, legate de drumul de urmat și de locurile de vad pe unde puteau trece râurile le-a aflat Atanasie la Vatra Dornei, târgul care ținea rânduiala vămii Moldovei cu Transilvania. Un ceaș²⁸ tânăr i-a dat aceste deslușiri, în timp ce ochii lui nu se dezlipeau de frumoasa Mărioara, fiica doftoroaiei Sultana.

28. Ceaș = funcționar public în Evul Mediu, în Moldova și Țara Românească.

– Și aș mai zice, cinstiți drumeți, să grijiți la fata asta frumoasă coză, că poate să vă aducă multe necazuri dacă nu veți ști cum să ocoliți pricinile de ceartă ce vi se vor căta, la orice popas. Că țara-i încă neașezată și legea locului este a celui mai tare și mai cu noroc. Mergeți cu Dumnezeu înainte.

– Mulțumim domniei tale și om griji de ferit necazul.

Dar necazul merge mai iute decât gândul bun. El zboară pe aripi viclene și aține calea la locul anume însemnat că ar fi cel mai sigur. Ochii ceaușului spuneau, fără ocoliș, că mult i-a căzut dragă fătuca ardeleană. Și că ar pofti-o numai pentru el.

– Pe drumuri cu primejdii la tot pasul, eu vă zic că cel mai lesne de scăpat cu zile ar fi să coborâți după cum curge la vale Moldova, până la Pașcani. Treceți vadul pe acolo ori mai sus și apoi de la târgul Pașcanilor drumul spre cetatea de scaun a Iașului vă va duce pe aproape de podgoria Cotnariului și de Curtea Domnească de la Hârlău. Că pe acolo-i drumul umblat de lume și de oștenii Domniei, iară lotrii n-au îndrăzneală.

Ieșind din Vatra Dornei oșteanul cu soții lui a apucat drumul Sucevii. S-au oprit repede, la primul han întâlnit în cale și au făcut popas. Tânase s-a tras deoparte cu părintele Ion și au sfătuit cum să facă.

– Părinte, acel ceauș ne-a pus gând rău, după cum am văzut. I-au rămas ochii și poftele pe Mărioara. Are gând de lotru, să ne pălească pe undeva, unde-i loc pustiu și îngust. Că drumul Sucevei îi lat și mult umblat, poate el să iasă la drum și să pălească așa, în văzul lumii?

– Dacă pofta-i mare și gândul care-l mână îi necurat, atunci ne va ajunge din urmă și ne va căta pricină. El îi oștean al Domniei și poate zice ce-o vrea, că suntem noi furi ori tâlhari și ne leagă ca iscoade. Cui să cerem ajutor?

– Numai lui Dumnezeu, să ne dea gândul cel bun! Tânase a ieșit la cai. Cercetându-le copitele, intră în vorbă cu grăjdarul hanului.

– Or putea merge caii ăștia până la Suceava, cu așa copite? Rogu-vă, ce ziceți?

– După vorbă ești ungurean, domnia ta, nu-i așa? Întrebă grăjdarul care era și potcovar și bun la toate. Apoi până la Suceava îi cale lungă și drumul pietruit acu, pe vreme aproape de iarnă, îi mai rău pentru picioarele cailor. Cred că vei potcovi caii de două ori până la Suceava.

– Dar alt drum, mai scurt nu se poate afla? mai întrebă Tănase, făcând pe neștiutorul. Vorbirea lui de ungurean îi dădea dreptul să treacă chiar de om prost, care nimica nu știe și poate fi amăgit cu minciuni.

– Apoi, drumuri sunt destule, dar trebuie să ai călăuz cunoscător, altfel poți să rămâi fără oase pe coclauri. Cel mai sigur îi drumul mare al Sucevei, că-i păzit de oștenii Domniei, măcar că acum îi ca și cum n-am avea domn pe scaunul țării, zise cu năduf potcovarul.

– Deslușește, rogu-te, ce înseamnă asta? Că avem, dar parcă n-avem. Cum vine vorba asta?

– Așa vine, că în luna septembrie s-a schimbat Domnul țării. A plecat mazâl Vodă Constantin Duca și s-a suit pe Scaunul Domniei Vodă Mihai Racoviță. Până se așază el și își pune boierii divaniți, iar aceștia își aduc oamenii lor, apoi țara-i ca și fără stăpân. Acum tâlharii și furii au cel mai mare curaj, pălesc la drumul mare chiar și ziua în amiaza mare.

Tănase intră în han, după ce mulțumi pentru sfatul bun. După el veni înăuntru un om cu chip de iscoadă. După ce-l văzu pe Tănase și pe părintele, ochii lui au rămas lipiți de chipul Mărioarei. Tănase veni la masa lui și îi puse jungherul în coaste:

– Cu ce gând îmi cercetezi muierea, omule? Nu vezi că are cine-i purta de grijă?

Iscoada se sperie mai întâi și dădu înapoi. Jungherul nu se dezlipi de cojocul omului. Când văzu că nu-i de glumă omul se înmuie, chiar aruncă o privire de îndurare. Pe gură scoase

mugete de om mut, așa că Tănase își trase jungherul înapoi. Atunci lotrul zvâcni și dădu să-l răstoarne pe Tănase. Dar nu reuși, picioarele voinicului erau legate de pământ ca două stânci. Se încleștară pe loc, împingându-se unul pe altul. Tănase știa că acela va scoate cuțit și va încerca pălitură vicleană. Sări o jumătate de pas înapoi iar jungherul lui se lipi de gâtteleul tâlharului, sub barbă.

– Al cui ești, mutule? Ceașul te-a trimis? Și apăsă mai vârtos lama jungherului. Omul scânci și clipi din ochi, în semn de aprobare.

– Spune-i stăpânului tău să nu-mi caute pricină că... Dar nu apucă să zică mai mult, că hangiul îi puse pe ceafă un han-ger turcesc.

– Sloboade cuțitul și pe oștean, iute, că altfel te tai! Te pui cu omul Domniei?

– Omul Domniei îi și tâlhar la drumul mare? El și ceașul îmi vor muierea! Întreabă-l, domnia ta, hangiule!

Dar nu primi răspuns. Mutul sări sprinten spre ușă și încercă să fugă, vinovat. Dar când deschise ușa se lovi, nas în nas, cu ceașul. Acesta intră în han însoțit de încă doi oșteni.

– L-ai prins, Nicoară?! Ispravnicul va fi mulțumit de tine, hangiule. Iară tu, străine, dă-te prins. Ceașul râdea satisfăcut, peștele îi căzuse în plasă.

Însă Nicoară, hangiul, nu era om slab de înger. Cinstea lui de om căruia îi trec pragul drumeți de tot soiul era mai de preț decât o cârdășie cu omul legii care juca necinstit.

– Ceașule, drept zice omul ăsta că-i vrei muierea și desagii? Te-ai pus lup de pază cu chip de oștean domnesc? Vorbe multe au umblat de jafuri la drumul mare și unii dintre cei păgubiți, care au scăpat cu viață, au pomenit de mustața ta. Tu ești acela?

– Ce-ți veni, Nicoară? Au și tu ești iscoadă papistașă? De-al leahului? Uite ce de-a pești am prins dintr-o lovitură!

Afară, pe drumul din fața hanului se auzi zvon de cai și oameni mulți. Ceașul își întoarse fața spre ușă să vadă ce se întâmplă. Pe dată se înmuie. Cu glas mare un slujitor care ținea de căpăstru calul unui boier gros la trup, înveșmântat cu haine scumpe, strigă:

– Ceașule Ilie, vino să dai sama Măriei Sale vel vornicului Lupu Bogdan, hatmanul. Cum merg treburile Măriei Sale pe aici, la vama drumului?

– Îndată, Măria Ta! Și cu glas de poruncă aprigă strigă spre oștenii lui.

– Legați iscoada și pe Nicoară, hangiul, și aduceți-i la Vamă, să-i cercetez. Apoi, făcând o adâncă plecăciune spre cel numit boier velit, zise:

– Slăvit să fii, Măria Ta, și bine te-ai întors în scaun de boier velit. Că unui neam ales ca Măria Ta încă mai mult se cuvine...

– Ce-i cu oamenii aceștia? De ce l-ai legat pe hangiul? Nicoară, vorbește! zise vornicul Lupu, care era om de oaste, fiind hatman sub doi domni mai înainte.

– Măria ta, hatmane, mă cunoști că sunt om drept. Acest ceaș Ilie s-a stricat cu legea și noaptea lotru s-a făcut. Iar acum a venit să-l lege pe acest ungurean, drumeț spre Suceava, că ar fi iscoadă papistașă. Eu nu-l cred pe ceaș, că multe pâri umblă pe cale despre un tâlhar care sare la oameni ziua, pe lumină, și seamănă la mustață cu el.

Ceașul avea o tăietură sub nas, pe buza de sus, care-l făcea să semene cu un bot de iepure. De aceea putea fi lesne recunoscut. Dar în sat fără stăpân, ticălosul nu a mai purtat grijă, el era judele locului, n-avea de dat socoteală nimănui.

– Cine ești, străine? îl întrebă hatmanul pe Tănase. Să spui drept, că eu am drept de județ aici, în Țara de Sus.

– Mărite hatmane, drept spun și mă jur pe Sfânta Cruce. Sunt om liber, Atanasie Todoran este numele meu, Tănase mi se spune. Sunt din satul Bichigiu aparținător Cetății Bistrița. Iar aceștia sunt preotul Ion al lui Indrei dintr-un sat de lân-

gă Târgul Lăpuşului. Iar femeia aceasta este Maria, din satul părintelui Ioan, i se spune Sultana şi este doftoroaie tare pricepută, că roabă a fost la un spiţer turc din cetatea Oradiei şi de la acest spiţer a învăţat tot ce ştie. Iar fata asta tânără este Mărioara, fata Sultanei, şi-mi este mie dragă şi am să mi-o fac nevastă de cum ne vom găsi sătenii care s-au băjenit din Ardeal şi au trecut, mai devreme cu o lună spre ţinutul Hârlăului, după cum spun aceşti oameni. Iară la sfadă am ajuns cu ceaşul după ce l-am dovedit că vrea să ne-o fure pe Mărioara. Acum spune, Înălţimea Ta, hatmane, cine are dreptate în această pricină?

– Hm, hm, dacă hangiul Nicoară are dreptate atunci acest oştean va fi spânzurat, imediat. Pe Nicoară îl cred, că-l ştiu de mult. Dar şi spusele lui trebuie dovedite. Dar pe tine, străine, cum să te cred? Că n-ai spus tot despre cine-ai fi.

– Mărite hatmane, Înălţimea Ta, am 44 de ani. La 21 de ani am fost trimis de stareţul Mănăstirii din Bichigiu la Curtea Mitropoliei Ardealului, la Înaltpreasfinţia Sa Sava Brancovici, să slujesc ca oştean şi să mă fac popă. Am stat alături de Înaltpreasfinţia Sa până a închis ochii, la 1683, după bătăile şi chinurile la care l-a osândit, cu pără mincinoasă, Principele Ardealului, Mihai Apaffi al II-lea. Apoi am slujit domniei sale Gheorghe Brancovici, fratele martirului sfânt Sava. Am colindat cu domnia sa până la Viena, la Budapesta, la Estergom, la Bucureşti la scaunul Măriilor lor Şerban Cantacuzino şi Constantin Brâncoveanu. Apoi am fost prins cu arcanul de Regimentul 13 de Dragoni Imperiali şi înrolat cu sila, pe 10 ani. Am slujit 11 ani şi n-au vrut să mă libereze. Atunci am fugit, că m-au pus să omor români de-ai mei, nevinovaţi, în bătaie de joc. Şi am nimerit în satul acesta, al bunului părinte Ion al lui Indrei tocmai când o coloană de dragoni din regimentul în care am slujit şi eu au atacat satul şi îi tăiau pe oameni. Eram mai puţini decât dragonii, dar oamenii au luptat că numai viaţa le-a mai rămas de pierdut. Şi când era să ne

pierdem viețile, ne-o venit în ajutor haiducii lui Pintea Gligor. Și i-au pus pe fugă pe imperiali. Dar părintele Ion era rănit, putea să moară dacă nu era Sultana, doftoroaia, care l-o grijit și l-o vindecat. Satul a plecat în bejenie, înainte, apoi venea și părintele din urmă după ce se vindeca. Iar eu m-am prins în oastea lui Gligor Pintea, care a primit titluș de ghinărar în oastea Principelui Gheorghe Rakoczi al II-lea, eliberatorul Ardealului și Ungariei de habsburgi. Iară Pintea m-a pus căpitan de plai, pe tot ținutul Bistriței și Rodnei. Iată înscrisul Pintii. Iar după ce mișei de nemeși l-au omorât pe căpitanul nostru, Crăișorul Pintea, am fugit din calea imperialilor care au pus preț pe capul meu. Aista sunt, Înălțimea Ta. Nu-s iscoadă nici la papistași, nici la habsburgi ori la unguri, sunt un amărât care am venit la frații mei după milă și adăpost.

– Hm, frumoasă poveste! Iar înscrisul pare a fi bun și adevărat. Că pecetea Pintii am mai văzut-o. Dacă-i așa, înseamnă că ești oștean priceput? Carte știi?

– Știu, Înălțimea Ta. Că înscrisul Pintii eu l-am tocmit. Și mai știu a ceti și scrie și a vorbi nemțește, ungurește și slavonește. Și Psaltirea o știu pe din afară, ca pe apă. Și Sfânta Liturghie, a lui Ioan Gură de Aur o știu pe din afară. Și Sfânta Liturghie a lui Vasile cel Mare o știu duce până la capăt. Aș fi vrut să mă călugăresc, ca să-mi spăl păcatele de oștean, dar mi-a furat inima fata asta, Mărioara, și vreau să-i fiu soț, să o păzesc de lotrii cum ar fi acest ceauș.

– N-ai vrea să fii oștean în oastea Moldovei, a măritului Voievod Mihai Racoviță? Iar mie să-mi fii căpitan?

– Cinste mare îmi faci, Înălțimea Ta. Poate că nu-s vrednic de așa un rang, fără să dovedesc ceva pricepere. Și apoi, m-am legat să-l duc pe bunul părinte Ion la turma sa, să-i fac casă soacrei mele doftoroaia Sultana și să-i pun pirostriile Mărioarei, să știe lumea că are bărbat și apărător. Îngăduie, Înălțimea Ta, hatmane, să-mi duc făgăduințele la capăt și apoi voi veni să slujesc Măriei Sale și Înălțimii Tale.

– Așa să faci, căpitane Tănase! La Hârlău să mergi la vătăful meu, Gheorghe Prodan, în sat la Pârcovaci și să-i spui să vă facă sat pe moșiile domnești. Că locul de vatră de sat este slobod. Și să vă facă semne de hotar, pentru pământ de arat, de islaz pentru pășunat, și de sădit vie cu rod bun. Și să vă pună vechilul meu să săpați iaz și să aduceți apă din Bahlui ca să creșteți pești buni, care se înmulțesc singuri și Domnul nostru Iisus ne îndeamnă să mâncăm, la dezlegări, din rodul apei. Și să jurați, cu mic cu mare, supușenie de lăturalnici Măriei Sale Mihai Racoviță Voievod. Iară el, vătăful Ghiță Prodan să vă dea înscris de averea satului pe care să-l botezați Satul Nou și de averea fiecărui satean. Și să vă treacă la catastif cu zeciuiala, cu boierescul la Vodă și cu boierescul la moșia mea, a hatmanului Lupu Bogdan. Am zis!

– Îngăduie, Înălțimea Ta, să fac carte către acest cinstit slujitor al Înălțimii Tale, ca să știe că drept am grăit!

– Fie, să-i dai, ceașule, tot ce-i trebuie de scris și să-mi aduci cartea la casa ispravnicului de ținut să-i pun pecetea mea.

– Măria Ta, hatmane, jur pe ce am mai sfânt că n-oi mai lotri și tâlhări pe nimeni în viața mea! Dă-mi, stăpâne, să-i fiu slujitor acestui cinstit căpitan și viața am să mi-o dau pentru Măria Sa Vodă. Iar dacă voi păcătui vreodată, slobod să fie dumnealui, cinstitul căpitan Tănase, să mă taie sau să mă ridice în furci! Că văd ce mare rău era să-i fac acestui om și soților lui. Eu, viermele, nevrednic sunt, dar cerșesc milă!

– Ce zici, căpitane Tănase, îl ierți pe acest ticălos? De nu, în furci cu el!

– Mărite stăpâne, darnic te-ai arătat cu mine, veneticul, ca și stăpânul cel milostiv din Sfânta Evanghelie! Dacă Tatăl din Ceruri și-a arătat dărnicia cu mine, se cuvine să nu-i urmez pilda? Fie acestui om după zisa lui. Și dacă va da ascultare și va împlini cu sârg și cinste poruncile Domniei, iertat să fie!

– Să-l iei la Hârlău și slujitor să-ți fie până acolo. Iar la Hârlău să ajuți, cinstite căpitane, la tocmirea Curții Domnești, rău lovită de podgheazurile leșești și de tătarii intrați la pradă. Iar dumnealui Ilie, oștean de rând să-ți fie, spre ajutor și învățătură de minte. Și ar fi bine, căpitane, să aduni oamenii din Satul Nou și să-ți faci sotnie²⁹, să-i crești oșteni buni să apere satul și cămările lui Vodă și ale domniei mele când or mai cerca lotrii să lovească.

– Așa voi face, Mărite hatmane. Îți dau încredințare de strădanie din partea mea și a sătenilor noștri. Iar precinstitu-lui părinte Ion al lui Indrei îi cer, cu îngăduința Înălțimii Tale, binecuvântare și să fie martor la legământul de credință pe care-l fac.

– Bine-ai grăit, Tănase. În ziua aceasta Dumnezeu ne-a dat semn de bunăvoință la toți cei de față. Să îngenunchem și să zicem cu toții o rugăciune de slavă și de mulțumire.

Iar părintele Ion, punându-și epitrahilul, a spus Rugăciunea Împărătească și rugăciunea de drum, spre folosul tuturor. Iar Atanasie Todoran, împăcat în sufletul lui de pribeag, în sinea lui, cu adâncă smerenie s-a închinat și, precum Împăratul David a mulțumit: *Binecuvintează, suflete al meu, pe Domnul și toate cele din lăuntrul meu, numele cel sfânt al Lui!*

29. Sotnie = termen militar căzăcesc, desemnând o unitate de cavalerie cu efectivul de o sută de oameni.

CAPITOLUL 12

PESCAR DE OAMENI

Ilie ceașul, acum oștean de rând, a luat cu sine trei oșteni, să le fie de ajutor și apărare pe drum. Din porunca măritului vel vornic al Țării de Sus, hatmanul Lupu Bogdan, au încărcat merinde pe îndestulate într-o căruță mare, din cele nemțești, lucrate de meșterii sași la cetatea Brașovului și au pornit la drum. Iar doftoroaia Sultana și Mărioara, fata ei cea frumoasă, au urcat în căruță împreună cu părintele Ion al lui Indrei și au șezut pe o saltea de fân și tare bine le-a fost pe tot drumul. Și au ajuns la Hârlău când toamna își lepăda frunzișul verde, înroșit în mii de culori. Vânturile cele rele ale iernii umblau de câteva zile pe sus, pe crestele munților, iar aerul, dimineața, se făcea rece și prin aceste părți, de miazăzi, ale Moldovei. Din nările cailor, dar și din ale oamenilor, fuioare de aburi ieșeau până când soarele amiezii mai încălzea firea, dacă norii ce se întindeau ca ogoare nesfârșite pe cer îl lăsau să-și arate sfânta față.

Era amiază când au ajuns în Hârlău. La Curtea Domnească găsiră doar câțiva slujitori mărunți. Curtea era în neorânduială, o bucată din acoperiș arsese la ultima năvală și acesta nu a fost dres ca lumea. Pe dinăuntru totul era răvășit, cioburi de vase, scaune răsturnate, mobile zgâriate și lovite, saltele sparte cu lovituri de sabie în căutarea de odoare ascunse. L-au lăsat la Curte pe oșteanul Ilie cu soții lui, să pună slugile la muncă. Apoi au îndemnat caii spre Pârcovaci, care nu era departe de Curtea Domnească. Acolo au aflat pe Prodan Gheorghe, vătaful

hatmanului Lupu Bogdan, la conacul stăpânului său. Și i-a dat Atanasie cartea scrisă cu pecete de la dumnealui, hatmanul. Iară vătaful i-a dus în satul de bejenari care își săpaseră bordeie în pământ, în grabă mare ca să nu-i prindă iarna, pe locul numit „Între islazuri“, pe coasta dealului Miriște, pe partea de miazănoapte, care nu era la vedere dinspre Hârlău.

Deci citindu-i Tănase cartea stăpânului, Prodan vătaful pricepu că acest căpitan este, de acu, omul de încredere al hatmanului. Așadar, i se închină, spunându-i: „Cinstite căpitan, domnia ta“. L-a poftit să locuiască la curtea hatmanului, într-o odaie de musafiri, iar pe Sultana cu fie-sa Mărioara le-a așezat într-o casă, din curte, unde socotea el, vătaful, că le va fi locuință după ce or găta de pus pirostriile. Iar părintele Ion al lui Indrei șezu într-o odaie bună, cu sobă nemțească, din casa pentru musafiri. Că părintele avea nevoie de căldură pentru plămânii lui ciupiți de șpângile dragonilor austrieci. Prodan vătaful i-a spus căpitanului că așezarea lor în curtea hatmanului îi numai vremelnică. Acum toată casa hatmanului este la Iași, la Curtea Domnească. Dar de cum o veni domnia sa, hatmanul, va hotărî cum și în ce case să șadă căpitanul și ai lui.

În Satul Nou mare a fost bucuria revederii. Chipurile bejenitorilor s-au luminat și au înflorit aflând acele vești bune pe care căpitanul Tănase le-a adus cu sine. S-au bucurat să-și vadă preotul întreg și sănătos. S-au dus la el și, făcând plecăciuni, i-au sărutat dreapta, mulțumind Cerului că le-a dat preotul înapoi.

A doua zi era duminică, prima zi a lui Undrea și tot satul s-a adunat la biserica veche, ctitorită de marele voievod Ștefan, cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe“. Acolo, după Liturghia slujită de părintele Ion împreună cu părintele Ștefan, parohul bisericii domnești, căpitanul Tănase a vorbit mulțimii câteva cuvinte. Mai întâi le-a spus dumnealui, Prodan vătaful, despre cartea domniei sale hatmanul Bogdan și despre trimisul acestuia, căpitanul Tănase Todoran. Care are de făcut mul-

te treburi, după cum a poruncit măritul nostru stăpân, hatmanul Bogdan Lupu, acum vel vornic al Țării de Sus.

– Am tocmit bună învoială cu Înălțimea Sa Vornicul. Anume, că vom îndrepta stricăciunile Curții Domnești. Că vom porni o viață nouă bejențiilor din Ardeal al căror sat se va chema, de acum înainte, Satul Nou, după voia vornicului. Iară dumnealui Prodan, vătaful, va face parte satului din moșia domnească și va scrie la cântălarie hotarele pentru tot satul și fiecare gospodar. Care se cheamă de acum, lăturalnici, adică oameni liberi, care stau într-o latură a moșiei. Pentru Satul Nou și pentru fiecare casă dumnealui, cinstitul vătaf va scrie la catastif dările de dat, boierescul la Înălțimea Sa hatmanul, boierescul la moșia domnească, zeciuiala. Învoiala este că în anul ce vine, boierescul la Vodă îl vom munci cu tot satul la un heleșteu de pește pe care-l facem pe Bahlui. Și iară vă zic eu, căpitanul Atanasie Todoran din Ardeal, că în Duminica Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, în biserica zidită de Io Ștefan Voievod, Cel Mare, vom jura credință pământului Moldovei și binefăcătorilor noștri, lui Vodă Mihai Racoviță și Înălțimii Sale, hatmanului Lupu Bogdan, vel vornic al Țării de Sus.

Și vă mai spun, eu, căpitanul Atanasie, cu voia măritului hatman, fiecare gospodar din Satul Nou are învoire să taie lemn din pădurea moșiei boierești cât să-și ridice casă din vălătuci, cu acoperiș din șită ori olane, după puterea fiecăruia. De aceea, cât zilele mai sunt uscate, fiecare olar din satele amândouă să ducă acasă și să pună la adăpost lut din cel bun, pentru olane. La fel, din pădure să-și taie lemne cât să-și cioplească peste iarnă șită pentru acoperiș.

Și iarăși zic, din poruncă domnească: eu, căpitanul Atanasie Todoran tocmesec oaste de apărători ai moșiilor noastre. Ai moșiilor celor două sate, a moșiei domniei sale hatmanul și a moșiei domnești. Toți locuitorii din târgul Hârlăului, din satul Pârcovaci și din Satul Nou, bărbați mai mari de 18 ani și până cât îi țin puterile vor face ostășie, pe vreme de toamnă, iarnă

și primăvară până la începerea muncii câmpului. Acești oșteni se vor griji de arme și de cai. Iar dacă satele noastre și Curtea Domnească vor mai fi lovite de tâlhari și prădători, datoria noastră va fi să ne apărăm singuri averile, pe bătrâni, muieri și prunci. Iar la zaveră mare vom merge cu oastea noastră la oastea cea mare a țării.

Un murmur de încuviințare se ridică din mulțime. Oamenii au simțit, pentru întâia dată în viața lor, că aici, la Hârlău, pot să-și facă rostul și se închină, mulțumind Cerului pentru stăpâni miloși, gospodari și vrednici.

Părintele Ion mai spuse și el câteva cuvinte, îndemnând femeile din Satul Nou să nu-și lase obiceiurile de acasă. Să poftească la șezători femeii din vecini, să învețe a țese și a împleti unele de la altele, a găti bucate sănătoase, să învețe despre buruienile de leac. Iată, doftoroaia Sultana își va alege, dintre fetele tinere, pe acelea care vor arăta pricepere și inimă bună de lecuit bolnavi și răni de luptă, răni de sabie, cuțit sau buzdugan.

Iar în duminica de după Botezul Domnului tot omul este poftit la biserică, să-i firitisească³⁰ pe mirii Atanasie și Mărioara, care-și vor pune pirostriile.

– Ura, să trăiască mirii! Ura, pentru căpitanul nostru! Ura, pentru Măria Sa Vodă Mihai! Ura, pentru domnia sa hatmanul Bogdan!

Era o zi fără soare. Cerul era acoperit cu nori, dar nu erau semne de ploaie. Aerul, destul de răcoros, era uscat. Pe tăpșanul din fața Curții Domnești tinerii au încins o horă. Un cobzar și un ceteraș, un dubaș și mai mulți fluierași au horit jocuri moldovenești, dar și din cele de peste munți. Iară câțiva feciori, cu sumane maramureșene pe umeri și clopuri mici, rotunde pe cap, porniră o bățută cu țapulituri, tropotind pământul și sperind femeile cu asprimea strigărilor lor.

30. A firitisi = a felicita.

*Că de-o veni tâlharu’
L-om primi cu ciomagu’
Cu ciomagul și cu parul
Ca să ne-necăm amarul!
Uiuiuuu, cât îi Maramurășuuu!*

Tănase, cu părintele Ion, Sultana și copii ei au fost poftiți la masa vătafului Gheorghe Prodan. Acesta era om așezat, la aproape 50 de ani, avea nevastă mai tânără, cu aproape 15 ani. Aveau o liotă de copii, trei fete și 7 băieți.

– Anul și cârlanul, așa mi i-a dat Bunul Dumnezeu. Că ei sunt averea noastră, pentru ei trăim ca să facem voia Tatălui, din scriptură, care ne-a zis: „Trăiți și vă înmulțiți!” Mare dar am primit de la măritul hatman, această slujbă de vătaf aici, la moșia domniei sale. Că Hârlăul este un colț de rai, pus aici anume pentru oamenii aleși. Că vremea-i cum trebuie, Domnul dă ploaie la vreme potrivită, soarele-i sus pe cer când trebuie să lege roadele. Iarba-i bună, din belșug și vitele dau lapte mult. Albinele adună mai multă miere de pe câmpuri și păduri ca în alte locuri. Acu, dacă îți săpa heleșteu, o să avem și pește cât să rupă mrejele lui Sfântu Petru, pescarul. Iară noi, pescari de oameni trebuie să ne facem. Că slujba asta, de a ne face oaste din țărani proști, apoi nu-i lucru de șagă.

Prodan vătaful era un om măsurat, cuminte. Poate că tocmai de aceea s-a încrezut hatmanul în el, că fiind cinstit nu și-a păgubit stăpânul niciodată. De drag ce-i căzuse, boierul a tăiat dintr-al lui și i-a dat o sfoară de moșie și i-a mai dat înlesnire să o lucreze în devălmășie cu toată moșia boierească. Dar zeciuala o dădea la rând cu lumea.

– Aerul este aici atâta de bun că bolile nu vin peste prunci, ca în alte locuri. Vara nu-i cu nădușeală mare și iarna parcă-i mai blândă. Rareori bate viscolul iar de vântul Traistă Goală, care usucă pământul nu s-a auzit niciodată. Dar spune, cinstite căpitane, cum l-ai cunoscut pe boierul nostru?

Și Tănase povesti întâmplarea de la Vatra Dornei.

– Așa, deci, acel ceauș a scăpat cu zile numai pentru că l-ai iertat domnia ta. Eu zic să fii cu ochii în patru, că prea ușor a scăpat tâlharul de bici. Că apucăturile cele rele, tare greu se mai lasă de om, cum scrie la scriptură, numai cu post și rugăciune. Deci vezi-l dacă postește sau mai mult poștește. Și mai vezi-l dacă cere iertăciune, așa ca vorbă, la tot pasul și pentru te miri ce. Că acela care mereu zice: „Iartă-mă” acela nu știe înțelesul acestui cuvânt.

– Dreptate ai, dumneata boierule Gheorghe, zise Tănase. Așa am să fac. Dar, la rândul meu, spune-mi cine este stăpânul nostru, hatmanul? Că din acea întâmplare am cunoscut că-i om ales, de omenie și dreptate, cum se zice pe la noi, în Ardeal. Și nu-mi pare rău că m-am jurat cu credință la Înălțimea Sa.

– Apoi, căpitane, pe omul bun îl cunoști după multe feluri. Dar cel mai bine-l cunoști după inimă. Că dacă inima ta îți spune că prieten îți este, apoi să știi că așa-i, mai zise și părintele Ion. Iar părintele Ștefan, parohul, adăugă.

– Boier bun și drept ca domnia sa, mai rar. Că la el dreptatea este cea ostășească: una spui, tocmai pe aceea o și faci, nu alta. De aceea hatmanul nostru este cunoscut de lume ca om drept, de județ. Că multe pricini le-a dezlegat și cu măsură dreaptă a împărțit.

– Hatmanul nostru se trage din neam ales, continuă părintele Ștefan după ce își mai trase sufletul, golindu-și paharul de vinul auriu, potrivit de dulce și tărie. Trebuie să fie de o samă cu domnia ta, căpitane, ca la patruzeci de ani. Se trage din neam de boieri mari, nu-s mujici³¹ în neamul lor. Că tată-su, boierul Gheorghe Bogdan duce acest nume mai departe în neamul lui. Iar mamă-sa este din neamul Paladi, neam care

31. Mujici = țărani șerbi, la ruși. În veacul acela, în care se derulează istoria căpitanului Atanasie Todoran, în Moldova se foloseau multe expresii de origine slavonă.

se trage tocmai de la Țarigradul Bizanțului. Iar hatmanul aprig s-a arătat de tânăr. La nici 25 de ani era înălțat în rang de căpitan de darabani, de Constantin Vodă Cantemir, Bătrânul. Iar acesta, dacă l-a văzut că-i volnic și mândru și l-a cunoscut că-i de neam bun, pe domnița Ruxandra i-a dat-o de soată. Așa că boierul nostru rudă-i cu Cantemireștii. Și după ce și l-a făcut ginere, văzându-l destoinic într-ale ostășiei, Vodă Cantemir cel bătrân l-a făcut și mare spătar. Și a stat cu buzduganul domnesc în mână sa 11 ani. Tot mare spătar l-a numit și Constantin Duca Voievod și cinstea de hatman nu i-a luat-o nici cumnatul său, Antioh Cantemir și nici Constantin Duca Voievod, când a venit la a doua domnie. Acu, dacă a venit la scaunul domnesc Măria Sa Mihalache Racoviță, care și dumnealui spătar a fost, cinstea boierului nostru nu a fost dată mai jos și, iaca, a intrat în Divan ca vel vornic al Țării de Sus. Care înseamnă că jumătate de Moldovă ascultă de porunca lui! Iar copii are 5, primele trei sunt fete iar feciorii i-a născut jupâneasa Ruxandra în urmă cu 15 ani, pe Ion Bogdan și cu 13 ani pe Lupu, mezinul. Iar moșii are destule, în ținutul Neamțului, al Sucevei, în Țara de Jos la Vaslui. Dar cea mai dragă moșie din toate câte le are, îi rămâne aceasta, de aici, de la Hârlău.

În ziua următoare, luni, s-au sculat cu toții să înceapă treaba pentru care au fost tocmiți. Pământul uscat era numai bun de umblat în pădure, la tăiat copaci pentru cioplit. Vătaful Gheorghe Prodan i-a îndemnat pe sătenii bejeniți să-și taie lemnele fâgăduite, să le despoaie de crengi și să le ducă acasă. I-a învățat cum să facă stive aerisite, cum să acopere stivele ca să nu cadă zăpada peste ele și să înghețe. Iar pentru nevoile iernii i-a îndemnat să curețe pădurea de uscături. Iarna avea să fie grea, în bordeie, dar alt mod nu aveau, trebuiau să rabde, iar în primăvară să înceapă să-și facă satul nou.

Vătaful a făcut strigare către oamenii satului Pârcovaci să iasă la munca boierescului pentru Curtea Domnească. El n-a îndrăznit să intre în aceste acareturi domnești fără dezlega-

re de la Domnie, ori măcar de la dumnealui, hatmanul. Acum, după cartea scrisă adusă de căpitanul Tănase putea să intre și să îndrepte rămănerile în urmă.

În acea săptămână de început de decembrie 1703 satele din jurul Hârlăului și târgoveții au avut de lucru, cu dresul Curții și cu pădurea. Tănase a umblat printre oameni, încurajându-i pe ai lui, dar și măsurând, din ochi, bărbații buni de oaste. Mai întâi putea să adune o jumătate de sotnie. Pe aceștia avea să-i învețe mănuitul ciomagului și va alege din ei pe căpitani de cete. Acești căpitani de cete îi vor învăța pe cetași, la rândul lor. Atanasie simțea furnicături, ardea de nerăbdare să-și înceapă viața de oștean. Începuse așa de fain, la Bichigiu, cu cetele de plai, plăieși cum voia să-i numească, dar totul a murit cu Crăișorul Pintea, laolaltă.

Pe la amiază s-a întors la curtea hatmanului. Sultana grijea de doi copii ai vătafului Prodan. Unul avea viermișori, iar al doilea era slab și nu voia să mănânce. Mărioara grijea de ei, jucându-se ca o soră mai mare. Când a intrat Tănase în odaie băieții beau fierturile Sultanei, drese cu miere de albine. Tănase s-a așezat pe laiță, lângă cuptor și a stat liniștit până când pruncii s-au dus la mama Sultana, mulțumind frumos pentru băutură.

– Nană Mărioară, ne mai dai fiertură cu miere? Ne mai jucăm ca azi?

– Sigur, Mihai, sigur Ștefan, dar trebuie să o ascultați pe mămuca voastră și să faceți ce v-am spus eu. Trebuie să vă spălați mâinile înainte de a mânca. Și uitate ce unghii negre aveți. Luați o salcă³² și curățați sub unghii, că acolo-i ascunsă boala. Să aveți mâinile curate mereu, ați auzit? Copiii ieșiră, conduși de Sultana, care anume își căută de treabă pe afară, ca să-i lase pe tineri, o clipă, singuri.

32. Salcă = regionalism, așchie de lemn care poate fi folosit în diverse întrebuințări.

Tănase își privi propriile mâini. Și ale lui erau întocmai ca ale feciorașilor. Rușinat, își ascunse mâinile la spate, dar gestul nu trecu neobservat de Mărioara.

– Bădiță, vino la doftoroaia să te grijesc. Uite, mămuca o primit de la spițerul turc această foarfecă. Îi micuță, dar taie ca briciul. O să-ți retez ghiarele astea de lup și o să te speli, cum i-am învățat pe prunci. Că amu ești ghinărar și trebuie să te grijești de sănătate, ca să ai și grija noastră.

Și, cu blândețe, îi luă mâna dreaptă și îi tăie unghiile. Apoi făcu la fel cu cealaltă mână. Tănase își suflecă brațele și se spală la cofă, îndelung. Mărioara sta alături, așteptând cu un ștergar înflorat în mână. Când oșteanul termină de zvântat brațele sale puternice, Mărioara îi dezmiardă pumnul pe care o dungă subțire, albă, marca acea rană pe care fătuca i-a oblojit-o atunci, în luptă. Se aplecă și, cu dragoste și sfială, îi sărută cicatricea, stând cu ochii ridicați spre chipul omului drag.

Tănase o strânse în brațe cu blândețe și, dezmiardând-o, se sărutară.

– Bădiță, mi-ești tare drag! Să ai grijă de tine, că viața mea ești, de când te-am văzut... Și o lacrimă îi curse încet la coada ochiului. Pe care omul drag o culese cu grijă și, neștiind de unde anume, zise ca din carte:

– Te sorb acum cu lacrima asta și în veci în mine vei rămâne, Mărioara mea dragă! Apoi, ținându-se de mâini, ca niște copii, porniră spre cuhnii, pentru prânz. Mersul acesta, ținând de mână fata dragă îi aduse aminte de cealaltă Mărioară, cea care s-a stins de dorul lui, din dragoste de frate. Se înfioră de gând rău și alungă amintirea. Va fi bine, Dumnezeu din ceruri are grijă de noi! În mintea lui, psalmul drag, al lui David alungă tristețea și îndoiala:

„...Cu glasul meu către Domnul am strigat și m-a auzit din muntele cel sfânt al Lui.

Eu m-am culcat și am adormit, sculatu-m-am, că Domnul mă va sprijini.

Nu mă voi teme de mii de popoare, care împrejur mă împresoară.³³

Mâncară cu toții, creștinește. Era postul Crăciunului și mâncarea de datină era ușoară, fasole, varză, cartofi, grâu. Tănase se ridică primul de la masă, se închină la icoane și, luându-l pe stăpânul casei cu el, o porniră spre Curtea Domnească.

Ilie oșteanul dormea pe laiță, la cuhnie, la căldură. Sări în picioare când Tănase îl împunse cu teaca săbiei.

– Iertat să fiu, m-a toropit căldura! Treburi grabnice, căpitane?

– Da, grabnice, Ilie. Cum ar fi dormitul ziua în amiaza mare. Și după cum văd, ulcica asta nu de mult a fost plină. Ai uitat, Ilie, de făgăduință jurată? Așa de repede te prinde setea de beutură și somnul hiclean?

– Iartă, căpitane, un biet păcătos! De acu, n-o să se mai întâmple. Care-i porunca?

– Porunca îi să vă adunați minten, toți patru oștenii în leafă la Domnie, aici, pentru a rândui treburile ostășești.

Ilie ieși în prag și fluieră de trei ori. Mormăind, dar fără să se grăbească, cei chemați veniră, muștrându-l:

– Ce-ți veni, măi Ilie? Au nu-i vreme de dormit?

– Nu-i vreme de dormit cât sunteți în leafa Domnitorului acestei țări. Ori ați uitat? Lepădați năravul cel rău! Pe la noi o vorbă din bătrâni zice așa: „Paza bună trece primejdia rea” Și tot bătrânii spun „Primejdia nu dă de veste niciodată”. Ați priceput? Sau trebuie să vă tâlcuiesc?

– Am priceput, căpitane, dar iertați, noi suntem oșteni proști, căpitani au cap și în locul nostru!

De data asta, tonul lui Ilie era ușor adus spre batjocură. Adică, gândea el în mintea lui de om scăpat de ștreang: „Cum îmi ceri mie, oștean de rând, să mă bag singur de caraulă și de veghe? Au nu-i somnul mai bun, pe zăcătoare?”

33. *Psalmul 3*, al lui David.

– Așa-i, Ilie, așa-i. Dar tot așa gândeai și când erai ceauș, semn că pentru capul tău altul trebuie să gândească. Ai jurat ascultare, ai jurat pe viața ta că nu vei ieși din cuvântul meu și nu vei călca strâmb. Dar numai de când am intrat în această cuhnie ai cerut iertare de trei ori. Ai păcătuțit de trei ori, Ilie! Singur ai zis că vei plăti cu capul greșelile tale. Ai ținare de minte scurtă, Ilie! Ascultați porunca mea: „Smirna!“ Începând de la acest ceas veți face de veghe și de caraulă. Câte 4 ceasuri. Veghea o faceți în turla sfintei biserici, iar de caraulă veți umbla în jurul Curții Domnești și a curții măritului hatman. Dacă aveți semne de primejdie, fluierați ca cel aflat în turla bisericii să tragă clopotele. Prima veghe în turlă, de acum până la apusul soarelui, o face oșteanul Ilie. Când termini veghea cobori și intri de caraulă, celălalt ortac trece la odihnă, iar cel care a fost la odihnă trece de veghe. Așa, fiecare face slujba contra primejdiei câte opt ceasuri și se hodinește 16 ceasuri. Executarea!

A fost prima lui manifestare de comandant de oaste. N-a uitat sfatul bun al vătafului, așa că spuse:

– Dreptate mare ai avut, boierule Gheorghe. Nărav rău are acest om, trebuie pus la mult post și rugăciune. Că el, în loc de postit, mereu are câte ceva de poftit, iar ca rugăciune, nimica nu zice, doar cere iertare!

– Să ai grijă de spate, că-i viclean. Acesta te va vinde, numai să apară cumpărătorul potrivit!

În noaptea aceea Tănase a cercetat cum se duce la capăt veghea și caraula. A fost bine că a ieșit în calea oștenilor. Aceștia au înțeles că nu-i de glumit cu căpitanul. Tare ar fi vrut să le audă vorba, între ei, după o noapte de umblat prin frig și întuneric. Își aducea aminte de patrulările la care era pus, zile și nopți la rând, de Hans, dușmanul lui, numai pentru că era valah și ortodox. Dar, tot răul spre bine. A înțeles, atunci, de ce spun bătrânii că primejdia nu te sună din goarnă când vine. Nu, primejdia vine și te pălește.

Miercuri era cu o zi înainte de sărbătoarea Sfântului Nicolae. Pentru această zi căpitanul Atanasie a adunat recruții. Pe tăpșanul din fața Curții Domnești s-au adunat mai mult de o sotnie. Erau câțiva feciorași mai cruzi, dar și vreo trei moșnegi. Așa cum sunase porunca, fiecare om a venit cu ciomagul. Unii aveau ciomege sănătoase, din esență tare. Cei mai mulți își făcuseră bâte din lemn de răchită sau salcâm.

Căpitanul i-a pus în rânduri, câte zece, după înălțime. Apoi a trecut printre ei. Pe cei mai tineri i-a întrebat de vârstă. Unul singur a știut să spună că are 12 primăveri, dar era voinic ca unul de 20 de ani.

– Care-i acela, de 20 de ani, care nu-i așa voinic ca tine? Și care ți-i numele?

– Neculai îi numele meu, dar mama și satul îmi zic Belea, că-s bun doar de rele. Iară blegul de 20 de ani îi Ion Mălai, ăla de colo.

– Ion Mălai, drept zice beleaua asta de tine?

– Drept, da' dacă-l ții matale, îi trag eu câteva de o să-i crape chelea! Într-adevăr, arăta cam molău flăcăul, deși era mai înalt și mai zdravăn decât prichindelul.

– Ieșiți în față și luptați-vă, le comandă Tănase.

Ion Mălai veni domol, legănat. Beleaua mititică dansă, când pe un picior, când pe altul, fălindu-se cum știe el a învârti ciomagul pe degete. Și zbang, se trezi peste spinare cu o bătă zdravănă, venită din partea Molăului. Fălosul icni, se îndoi cât pe ce să cadă în genunchi, dar se încontră. Apoi porni atacul. Din șapte lovituri doar două n-au căzut pe spinarea Molăului. Căpitanul opri lupta. Molăul găfăia, amețit, dar ochii îi erau tulburi, sângerii. Trebuia ținut bine ca să nu sară asupra mărunțelului care-l dovedise așa de lesne.

Căpitanul spuse:

– Ați văzut cum luptă un Molău și o Zvârlugă. Primul a lovit fără de veste și era să-l rupă în două pe cel mărunț. Al doilea, Zvârluga, s-a învârtit în jurul Molăului de l-o amețit. Și

loviturile au curs ca ploaia de mai. Acești doi oșteni nu-s buni de luptă. Ei aduc numai pagubă, ceata piere cu asemenea luptători. Ați văzut cum nu trebuie să luptați. Acum am să vă arăt cum trebuie să luptați. Mai este vreo zvârlugă printre voi? Să iasă afară!

Și ieși unul, potrivit de stat, trecut de 20 de ani. Năltuț, cât Tănase însuși. Avea un ciomag adevărat, din lemn de corn. Tănase ținea în mână sabia pusă în teacă. Întrebă:

– Cum te cheamă, Ioane? Ochii i-au rămas pe acest băietan. Subțirel, fibros ca lemnul de stejar, semăna de departe cu Irimie, odihnească-L Domnul. Chiar și la mers semăna cu acela, de demult.

– Rumpelemn, căpitane. Ștefan mă cheamă! Apoi Tănase dădu semnalul de începere:

– Voi doi, atacați! Și începu îmblăciul. Zvârlugă se roti și lovi, Tănase stătu pe loc și pară cu teaca. Imediat căzu lovitura ciomagului de corn, pe partea cealaltă. Tănase se roti un sfert și pară, dar simți în braț tăria loviturii. Continuară tot așa până când Zvârlugă obosi și lovi tot mai rar și mai slab. Până atunci Tănase numai s-a apărat, parând fiecare lovitură. Iar când Neculai zis Belea începu să o lase mai moale, celălalt atacant, Ștefan Rumpelemn iuți pașii și loviturile. Atunci Tănase îi dădu răspunsul de luptă adevărată. Cu o lovitură meșteșugită îl făcu pe acela să primească, în braț, o contră atât de puternică încât simți că i se frânge mâna, nu ciomagul. Scăpă lemnul din pumn și-și apucă brațul dureros.

Tănase veni la el și îi arătă unde să-și maseze brațul rănit. Apoi se întoarse spre viitorii lui oșteni:

– Asta a fost o luptă de pezevenghi de târg. Ca să rădă lumea și să lepede un ban în ciurul purtat de o codană mândră, circăreasă. Adevărata luptă a fost acea ultimă lovitură care l-a făcut pe acest brav oștean să scape sabia din mână. Îl numesc căpitan de ceată. Vei fi mai mare peste 10 oameni. Trebuie să-i înveți tot ce știi tu. Pentru asta vei avea leafă un zlot, pe lună,

Ștefane, căpitan de ceată! Acu, să fiți cu mare luare aminte la ce vă spun eu, că nici popa nu predică de două ori pentru o babă surdă.

– Prima: „Lupta lungă om la om îi moarte curată”. Știe cineva să spună de ce?

Tot Neculai Belea fu cel care sări cu gura.

– Așa am luptat eu. N-am mai avut putere să lovesc, am obosit. Dacă voiai, căpitane, mă dovedeai cu o singură lovitură.

– Drept ai grăit, așa îi! În luptă ceata trebuie să țină aproape. Dacă dușmanul nu poate fi doborât ușor, de unul singur, unul sau doi sau trei trebuie să sară în ajutor. Altfel, oboseala devine cel mai mare dușman. Acum întreb: care-i prima învățătură pe ziua de azi? Răspunseră răzleț, care mai de care, tot cu alte vorbe. Tănase îi opri:

– Ziceți după mine: lupta lungă – lupta lungă! – om la om – om la om! – îi moarte curată – îi moarte curată!

În ziua aceea căpitanul Tănase îi învăță primele două mișcări din lupta cu ciomagul. Care ciomag putea fi, foarte bine, sabie sau paloș boieresc sau de cavaler înzăuat. O lovitură directă de sus și alta, laterală, imediată. După două ceasuri de repetat, perechi, cei mai mulți își făcuseră armele așchii. Vreo câțiva aveau vânătăi și doar doi au sângerat. Când instrucția s-a gătat, Mărioara și Sultana grăbiră să-i vadă pe toți, examinându-le palmele, brațele. Pe lângă ele au apărut, însoțindu-le, patru codane ochioase, din sat. Ele, aceste fete au fost balsamul pe rană. Niciunul dintre flăcăi nu a stat de o parte, toți s-a plâns de dureri!

– Bine, feciori! O să vă vedem și mâine!

Ziua următoare era sărbătoare. Sfântul Nicolae. Oștenii au ascultat, împreună, slujba la biserica domnească. Apoi au ieșit să primească învățătură de la căpitanul lor. Numai că atunci când au început să iasă din biserică, niște arătări cu căciuli găurite, puse peste față, cu găuri la ochi și la nas au sărit să-i

atace, cu ciomege zdravene. I-au înghesuit până la zidul bisericii și atunci, la un semn, și-au scos măștile.

Căpitanul Tănase, aflat printre mascați, ieși în față:

– Primejdia nu dă semne niciodată. În satul acesta avem o sotnie de oșteni. Dar satul a fost atacat și oamenii au fost loviți. Nimeni n-a dat semnal de primejdie. Toți oștenii au venit la sfânta slujbă ca ieri, adică fără arme. Nimeni nu s-a întrebat și nimeni nu m-a întrebat: „Ce facem, căpitane, la primejdie?” Acum suntem morți, cu toții. Oameni aceștia, care ne privesc, au murit nevinovați, numai pentru că noi nu știm poveștele din bătrâni. Ascultați, cu mare luare aminte, a doua poruncă. Nici popa nu predică de două ori pentru o babă surdă: „Primejdia nu dă semne niciodată”. Să spunem împreună această poruncă!

Și au repetat împreună această poruncă, de față fiind tot satul, bătrâni și tineri, ascultând cu gurile căscate câtă dreptate are acest căpitan care, uite, le schimbă viața cu câte puțin, în fiecare zi! Apoi căpitanul grăi așa:

– Oșteni, părintele nostru Ion al lui Indrei și părintele Ștefan zic, amândoi, așa: că dacă Păstorul nu veghează la oile sale atunci turma se risipește. Bunul Păstor își dă și viața pentru oile sale. De aceea, avem dezlegare să grijim de oi și de turmă. Pentru noi, oștenii, sărbătoarea s-a gătat. Când clopotul din turla bisericii va bate de trei ori ne adunăm cu toții pe câmpul de luptă. S-a înțeles? Acum mereți la cășile voastre și mâncați de amiază.

Dar n-a bătut clopotul de trei ori. Pe la ceasul trei al zilei clopotul din turla bisericii a început să bată în dungă, a primejdie. Căpitanul Tănase alergă într-un suflet să afle de primejdie. Ilie era sus, în turlă și trăgea clopotul. Tănase urcă lângă el. Oșteanul îi arată, cu brațul întins, o ceată mărișoară de călăreți care se apropiau de târg dinspre Podul Iloaiei. Veneau la trap însă praful drumului nu îngăduia să deslușești cine anume sunt acei călăreți.

– Ilie, acum este ceasul tău. Adu-ți aminte că ai fost ceaș. Coboară și adună sotnia. Bagă-i în dosul porții Curții Domnești și așază-i în cerc, cu ciomegele gata de luptă. Îmi deschizi numai mie, poarta mică. Aleargă, acum!

După un sfert de ceas călăreții se apropiaseră de ajuns cât să se vadă, deslușit, cine sunt și care ar fi gândul lor, de bine sau de rău. Dar era de bine. Straiele alese și cușmele cu surgiuc arătau o ceată de boieri. Care nu puteau fi neprieteni, la acel ceas din zi de sărbătoare.

Tănase coborî din turla bisericii și veni în fața porților Curții Domnești. Strigă peste poartă, lui Ilie să deschidă. Tănase îl chemă pe Gheorghe Prodan, vâtaful și îi arată ceata călăreților care tocmai apăruseră după o cotitură a drumului.

– Cunoști pe cineva?

– Cred că-i Măria Sa Vodă Racoviță. El trebuie să fie, în dreapta lui și mai în spate îi stăpânul nostru, hatmanul.

Căpitanul Tănase strigă către oștenii din spatele porții.

– Deschideți porțile! Alinierea pe cete. Bătele pe umeri. Să-l primim cum se cuvine pe Domnul nostru Mihai Racoviță Voievod!

Boierii au ajuns în fața Curții Domnești. Căpitanul Tănase, însoțit de vâtaful Prodan făcu trei pași înainte și rămase locului, smirnă. Apoi, cu glas mare, se adresă cuviincios.

– Bine ai venit, Măria Ta. Sunt căpitanul Atanasie Todoran, în slujba Măriei Tale și a hatmanului Lupu Bogdan. Oșteni, să-i urăm Măriei Sale viață lungă și sănătate! La mulți ani, Măria Ta! și răsucindu-se un sfert, făcu semn de repetare. Ceașul Ilie dădu pildă bună, răcnind puternic „La mulți ani, Măria Ta! La mulți ani!”.

Măria Sa primi urarea, înclinându-se ușor, în șeaua calului.

– Vel vornice Bogdan, frumoasă primire! Când ai avut timp să-ți pregătești oamenii? Că doar am hotărât pe loc, la Liturghie, să ieșim până la Hârlău în după amiaza asta, ca să vedem în ce stare sunt Curțile noastre.

– Acesta-i căpitanul ardelean despre care ți-am vorbit, Măria Ta. Este umblat prin lume, știe eticheta la curțile evropene, el singur și-a pregătit oamenii pentru această primire cuviincioasă.

– Apropie-te, căpitane! Zici că ești în slujba noastră? Când te-am tocmnit eu, căpitane, să-mi fii oștean?

– M-a tocmnit Înălțimea Sa, vel vornicul Țării de Sus, hatmanul Bogdan. Cum domnia sa este mai mare peste jumătate de țară, iară țara este supusă Măriei tale, drept este să mă socot oștean al Voievodului Moldovei, oștean al Moldovei.

– Brava, se vede că ai ceva pricepere în glăsuire. Dar într-ale oștirii te pricepi la fel de bine ca la vorbă? Poți să ne arăți ceva din priceperea ta, căpitane?

– Da, Măria Ta. La ordinele Măriei Tale stăm cu toții, cei de față, sotnia Curții Domnești de la Hârlău. Am început instrucția de luptă de două zile, azi este a doua zi. O să-i arătăm Măriei Tale ce am învățat în aceste două zile. Îngăduie, Măria Ta, să iau comanda sotniei.

– Poftește, căpitane, îngăduim!

Căpitanul Tănase făcu un pas înapoi și lateral. Ținând mâna stângă pe garda sabiei sale strigă:

– Sotnie, smirna! Sotnie, care-i prima regulă a oșteanului? Oștenii repetară, la semnul căpitanului regula ce abia o învățaseră: „Lupta lungă om la om îi moarte curată”.

– Sotnie, luptați om la om, ceata întâi cu ceata doi, trei cu patru și așa mai departe. Cetele se îndepărtară unii de alții și, rămânând ordonați, pe rând începură a se lovi cu ciomegele unii pe alții, lovitura de sus și cea laterală. Întâi larg și rar, apoi din ce în ce mai des. După câteva parade, Tănase comandă: „Doi pe unul, acum”. Și lupta începu și mai îndârjită. Curând, cei în inferioritate cedară. Atunci căpitanul ordonă, din nou:

– Sotnie, alinierea! Sotnie, smirna! Sotnie, care-i a doua regulă a oșteanului? Și oștenii strigară, la un semn: „Primejdia

nu dă semne niciodată!“. Apoi, ridicând căciulile pe ciomege, strigară toți, la semn: „La mulți ani, Măria Ta!“

Căpitanul se răsuci pe călcâie și, pocnind din picioare, după regula armatei imperiale habsburge, raportă:

– Atât am apucat să învățăm, Măria Ta, ieri, că azi tocmai ne adunaserăm din nou, la instrucție, când veghea ne-a anunțat primejdia.

– Și zici, hatmane Bogdan, că nu ai nimica de a face cu această sotnie? Cine te-a pus să o tocmești? Cine îi va plăti? Ce lefuri vor avea oștenii aceștia, ai mei?

– Nimica nu știu, Măria Ta. Acest oștean, pe care l-am tocmisit în urmă cu o lună, el singur a pornit totul, de capul lui. Să răspundă el, Măria Ta. Și dacă a greșit, eu cu mâna mea îl tai, acu, pe loc!

– Stai, hatmane, stai, nu te înfierbânta! Dacă zici că acest căpitan a făcut totul de capul lui, atunci să ne spună el.

– Îngăduie Măria Ta să spun? Că n-am făcut nimica de capul meu. În urmă cu o lună, acolo la Vatra Dornei, când Înălțimea Sa hatmanul m-a tocmisit să-i fiu în slujbă, mi-a spus că n-ar fi rău să avem o ceată a noastră, a satelor din jurul Curții Domnești și a târgului Hârlăului care să ne apărăm singuri de tâlhari, de podgiazuri leșești și de nohaili ieșiți la pradă. Când am ajuns aici, în urmă cu o săptămână, i-am dat vâtafului Prodan, al Înălțimii Sale hatmanul, carte cu treburi de făcut. Și prima lucrare era să grijim de Curtea Domneas-că. Aceasta arăta rău, Măria Ta. Tâlharii au prădat și au stricat aproape tot. Slujitorii Curții și sătenii au început lucrul în această săptămână, dând zor după legea boierescului datorat lui Vodă. Pofțiți, de vedeți cum arată Curtea. Am apucat să facem un pic de curat și să dăm jos arsurile de pe acoperiș. Iară oastea, sotnia, am tocmisit-o pentru sat. Dacă nu-i de trebuință Măriei Tale, eu voi sluji satul și ne vom apăra singuri de hoardele de ticăloși. Că nimic nu poate sta în picioare de atâtea năvăliri și de așa puțină oaste de apărare, care nu prididește.

– Și cu ce-i vei plăti pe oșteni, căpitane?

– Cu nimica, Măria Ta. Că dacă-s oastea satului n-ar trebui să ceară leafă. Iar eu bucuros sunt și mulțumesc Măriei Tale că ne-ai primit pe noi, bejenarii și ne-ai dat lege dreaptă după care să nu mai stăm ca fiarele netrebnice sub cizma nemernicilor de grofi și nemeși unguri.

– Mai ai mulți asemenea căpitani, hatmane? Să ne facă ei oastea țării? Ce bine ar fi, cât de departe ar ajunge Moldova noastră dacă am avea apărători în fiecare sat! Dacă am putea să muncim în pace și să ne bucurăm de roadele pământului nostru!

– Așa-i, Măria Ta, răspunseră boierii din suita domnească. Bine ar fi!

– M-ai răscolit tare, căpitane Atanasie. Hatmane Bogdan, poftesc să intrăm înăuntru și să vedem cum arată Curțile noastre. Și să-i facem județ acestui căpitan care vine din altă lume să-și tulbure Domnul.

Au intrat în casă și au trecut din încăpere în încăpere.

– Să faci socoteală, hatmane Bogdan, cu cheltuielile pentru Curte și să ne spuie căpitanul când ne poate pofti la o cupă de vin, din pivnițele noastre, în casa noastră proprie. Că îl numesc acum, cămăraș domnesc aici, la Hârlău.

– S-avem iertare, Măria Ta, nu se cuvine! Eu sunt tocmit oștean. Oștenii nu se pricep să fie cămărași. Aș face treburile anapoda, Măria Ta. Dar vătaful Gheorghe Prodan al Înălțimii Sale vel vornicul poate fi un bun cămăraș. Dar să fiu iertat, nu se cade să zic eu despre treburile domnești!

– Ai auzit, hatmane, nu vrea să fie cămăraș, vrea doar oștean. Să-i facem pe plac, Înălțimea Ta, hatmane, după cum zice acest om umblat pe la curțile evropene. Să-i dați carte cu învoială de oștire. Să-i dați un an ca să ridice la rang de sotnie cetele pe care le-a pornit aici. Să fie plătiți oștenii satului cu câte un zlot pe lună, iar căpitanii de cete cu doi zloți. Iar căpitanului să-i dați... oare, cât să-i dăm, Înălțimea Ta, trei zloți? Or fi de ajuns?

– Să-i dăm un galben, Măria Ta, și să-mi îngădui, Măria Ta, să-i dau o lecție, de la mine. Căpitane, nimănui în Moldova să nu-i spui „Înălțime“. Că înălțarea îi pe ștreang! Dar să fii iertat, că nu ești de prin partea locului.

– Mă supun și nu voi mai greși vreodată. Rău îmi pare dacă v-am supărat cu ceva, Înăl... vai, de mine, ce prost sunt! Iarăși greșesc!

Și au râs de el cu toții. Dar cu bunăvoință.

În timpul cât au umblat de colo-colo, vătaful Prodan a adus câteva tipsii cu cupe din cele folosite de Curtea Voievodală, bine ascunse de năvălitori. Și mai scoase din loc tainic câteva ulcele de Cotnari, vin îngălbenit de uitare, cu apa sleită din ea că se scurgea, licoarea, ca untdelemnul pe peretele sticlei.

– Strașnică treabă, hatmane. Mare bucurie am trăit azi, mulțumită domniei tale. Azi am aflat că sufletul românului de pe acest pământ îi ca untdelemnul vinului de Cotnari. Limpede, curat, tare și nobil. Cu vechime din moși strămoși!

Peste un an, de Sfântul Nicolae, căpitanul Tănase Todoran era așteptat la Iași, la Curtea Domnească, să-și ia în primire sotniile de dărbani din garda Măriei Sale Voievodul Moldovei, Mihai Racoviță.

CAPITOLUL 13

URGIA TURCULUI

Anul acela, 1704, a fost scurt, cum nu a pomenit Tănase niciodată la viața lui. Zilele zburau ca clipele, ceasurile nu însemnau nimica. Acum era dimineață, acum era noapte. Iar treburile de făcut nu se isprăveau nici cum, parcă altele se adunau, mai multe.

Cât a fost iarna de lungă, Tănase a făcut instrucție cu oamenii lui într-un hambar măricel, pe care l-au golit de nutrețuri. Dar tot nu era loc de ajuns pentru o sută de oameni. Așa că i-a împărțit în două cete, una făcea instrucție dimineața, a doua ceată după prânz. De Sfintele Sărbători, a Crăciunului și Anului Nou, apoi de Bobotează și de Sfântul Ioan Botezătorul, căpitanul a înăsprit veghea și caraulele. Acum fiecare ceată de zece făcea slujba vegherii câte o săptămână. În Ajun, când cei doi preoți umblau din casă în casă cu sfânta icoană a Nașterii Domnului, căpitanul Tănase a adunat sotnia în hambarul de instrucție și li s-a adresat astfel:

– Oșteni, v-am învățat cea de a doua regulă, cea a păzirii de primejdie. Cine sunt dușmanii noștri, care ne-au lovit vulpește, prădând, omorând și punând foc?

– Nohaii, căpitane! Și turcii, la fel și podgheazurile leșești! răspunseră de-a valma.

– Voi sunteți mai tineri, dar știe să spună careva când pălesc acești nemernici?

– Ca acum, de sărbători, răspunse Neculai Belea, cel mai tânăr căpitan de ceată. Când tot moldoveanul se grijește să

puie bucate alese pe masă, să cinstească creștinește Nașterea Domnului.

– Atunci, ați înțeles ce urmează? Avem poruncă de la însuși măritul nostru stăpân, vel vornicul Țării de Sus, hatmanul Lupu Bogdan, care ne-a trimis carte și niște pungi cu bani.

În rândurile tinerilor se stârni rumoare. Ce bani? O fi leafa noastră?

– Cartea spune să fim cu mare luare aminte, că veste a venit dinspre Bugeac și de mai sus, că s-au mișcat niște ceamburluri tătarești și trec apa Prutului. Și a mai venit veste că tâlhari leși au călcat deja pe la Putna și la Gura Humorului. Vom urma porunca și vom fi cu luare aminte. Că aceste Curți Domnești, de la Hârlău, cunoscute sunt de năvălitori și vin aici ca muștele după miere. Așa că, din acest ceas porunca pe care v-o dau eu este porunca Domnului Țării, a lui Vodă Mihai Racoviță.

– Prima: „niciun oștean nu va bea în aceste zile de sărbători vin sau altă tărie. Cel ce va încălca această poruncă va primi 10 vergi pe spatele gol.”

– A doua: „caraulele vor umbla zi și noapte în jurul cetăților și curților domnești, la depărtare de trei ceasuri de alergare cu caii. Cetele de caraule vor avea câte patru oșteni călări și un olăcar.”

– A treia: „veghea în turnuri și turle de biserici se va face fără încetare pe timp de zi și de noapte. Câte doi oșteni vor sta de veghe. Cine adoarme în post primește 10 vergi. Cine nu vine la veghe ori vine beat acela în ștreang va fi înălțat.”

– A patra: „Porunca de încetare a primejdiei se va da de către vornicii țărilor de sus și de jos, numai după ce Vodă va da încuviințare.”

– Ați înțeles porunca? Căpitane de ceată Ilie, câte vedre de vin ți-ai dosit la cvartir și câte în podul bisericii?

– Niciuna, căpitane, că știu legea!

Și așa, slujba de oștean de pază în jurul satului li s-a arătat grea feciorilor și flăcăilor din cele două sate, de ungureni și de

moldoveni, dar ce mândri erau ei, când mămuca ori codana dragă îi mângâia pe plete și spunea, cu alint:

„Stau cu inima ca o pasăre, puiul mamei, când te știu acolo, afară, în față cu primejdia, dar ce liniștit mi-i somnul păzit de tine, dragul mamei!”

„Să ai grijă de tine, păzitorul meu, că așa bine mi-i, știind că numai tu ești Făt-Frumosul ori Zmeul din poveste ce mă poate răpi!”

Iar de sărbători fiecare și-a primit darul de bani pentru slujba de oștean domnesc.

Olăcari au purtat știri că nohail s-au furișat până la munte și au lovit spre cetatea Neamțului, dar cu izbândă slabă și cu pierdere mare. Așa că tot moldoveanul să fie cu băgare de seamă, că acel câine ori lup care-i rănit, mai aprig mușcă la ieșirea din țară. Și așa a fost. Caraulele de la Podul Iloaiei au vestit că se apropie un buluc de turci dinspre părțile Romanului. Iar dinspre valea Siretului se apropiau nohail! Unde voiau să bată? La porțile Cetății de Scaun? Ori la Curtea Domnească de la Hârlău? Sotnia căpitanului Tănase era oaste puțină, încă neîncercată în focul ciocnirii om cu om, sabie cu sabie. Dar căpitanul își punea încrederea în volnicia flăcăilor lui.

Când a aflat că urgia se apropie, căpitanul și-a scos la iveală meșteșugul dobândit în atâta amar de ani de slujire la Majestatea Sa Împăratul Austriei. Din loc ascuns, noaptea pe furiș, a pus câmp de grape de fier cu colții în sus pe drumul ce ducea, de la ultima cotitură până la tăpșanul din fața Curții Domnești. Iar pe ulițele dintre casele mărginașe ale târgului Hârlăului oamenii au pus crengi stufoase, dedesubt cu pari ascuțiți, înfipti în pământ, cu vârful în sus. La fiecare casă a pus câte un oștean cu arc și săgeți. Iar peste capcane au pus fân și paie din belșug. Dar ce nu știau dușmanii era că își vor pierde viețile punându-se cu acest aprig oștean. Vor primi, curând, palma de răspuns la îndrăzneala de a socoti țara Moldovei sat fără stăpân.

Și au venit. Mai întâi s-au arătat nohail. Nu erau mulți, doar câteva sute. Goneau pe caii lor mărunți și țipau urât, ca vulturul când se prăbușește din înalturi asupra puiului speriat de găină. Primul rând de călăreți s-a oprit în fața așternutului de paie din drumul mare. Cu lăncile au scurmat și au văzut grapele ucigătoare. Vreo doi călăreți s-au dat jos de pe cai și s-au apropiat, în fugă, cu lațuri, să agațe grapele acelea și să le tragă din cale. Atunci a curs asupra lor ploaie de săgeți, din cer. Nohail au făcut cale întoarsă, scăpând spre dreapta și stânga, către uliți. Aici au dat peste crengi și copaci. Vreo doi și-au îndemnat caii peste stavile. Picioarele rupte și nechezatul de durere ale bietelor animale au dat de știre că nici pe aici nu se poate trece. Atunci au scos la iveală săgețile cu foc. Au tras către stăvilarele de crengi, dar acestea nu s-au aprins. Prunci mărunți și femei aruncaseră doniți cu apă peste crengi, atunci când clopotele au bătut în dungă, vestind primejdia.

În spatele nohailor turbați de neputință s-au ivit turcii. Aceștia au descălecat și s-au apropiat în stol, sărind peste opreliști. Atunci s-a arătat iscusința căpitanului Tănase. Din spre Curtea Domnească au pornit săgețile cu foc. Au căzut peste straturile de paie uscate sub care căpitanul deșertase butoaie cu dohot, aduse din vreme de la Cetatea de Scaun, la porunca Măriei Sale, așa cum a cerut căpitanul. Limbile de flăcări s-au înălțat, apoi dohotul aprins a fumegat gros. Turc nu se vedea cu turcul de alături. Iar din cer săgețile au început să curgă. Și scoțând răcnete fioroase oștenii căpitanului au trecut la atac. Turci și nohai la un loc, orbiți de fumul gros și puturos au văzut atunci, pentru prima dată, cât de rău doare o lovitură de îmblăciu, cu boambă de buzdugan pe leațul scurt. Boambele nu erau mari, dar aveau țepi din vârfuri de coasă. Paguba prădătorilor a fost mare. S-au încurcat unii cu alții, s-au lovit unii pe alții, iar apoi agalele au dat strigare de fugă. Dar n-au ajuns departe, că oastea de călărași a Voie-

vodului a lovit din spate. Această ultimă surpriză i-a năucit de tot. Turcii s-au dat prinși, știau că vor scăpa nepedepsiți de ghiaurii de la Cara Bogdan. Iar nohaili au cătat scăpare în fugă. Până la Prut și apoi la corturile lor din Bugeac nu s-au oprit.

Descălecând în fața perdelei de foc pe care târgoveții Hârlăului o stingeau de acu, cu apă din Bahlui, hatmanul Lupu Bogdan îl îmbrățișă pe Tănase, ca pe un frate.

– Măria Sa vine din urmă și mare va fi bucuria lui să vadă isprava ta, căpitane. Cum ai făcut? De unde ai știut să te aperi cu arme așa slabe și oameni puțini?

– M-a învățat, pe când eram băietan de 15 ani, părintele Visarion, starețul mănăstirii noastre, de la Bichigiu, Dumnezeu să-l odihnească printre dreptii săi. Că părintele spunea așa: ... Dar n-a apucat să pomenească până la capăt povata părintelui Visarion că Vodă Mihai Racoviță și-a strunit calul în fața lor.

– Spune, căpitane, spune mai departe! zise Vodă.

– La mulți ani, Măriei Sale Vodă Mihai Racoviță! Uraaa! Strigarea lui de urare de an nou a fost preluată de soția lui, de boierii călări ai hatmanului Lupu Bogdan și de toți târgoveții.

– Ura! La mulți ani, Măria Ta!

– Vrednic de mare cinste ești, căpitane Tănase! Că dacă n-ai fi dat pildă bună de urmat, poate că nici noi n-am fi avut curaj de luptă. Deci spune, de unde ai așa învățătură bună?

– Iertat să fiu, Măria Ta, nu-i mare lucru această învățătură. Ea vine de la un om simplu, stareț de mănăstire săracă, lovită prea des de jafuri și de silnicii. Că osteraiicii ne-au pus gând rău, iar nemeșii spuneau că acei călugări diavoli sunt, nu oameni smeriți la credință. Și asta numai că acei călugări au cunoscut tâcul vorbeii Mântuitorului din Evanghelie, că dacă o palmă vei căpăta pe un obraz, întoarce-l și pe celălalt. Dar Mântuitorul n-a spus pentru ce să întorci al doilea obraz. Și nici n-a spus că acest obraz trebuie arătat spre umilință sau mânie. Așa că, de la el putere, starețul nostru a grăit așa: „Noi,

călugării și preoții, care suntem slujitorii Domnului, suntem puși păstori ai turmei sale. Dacă păstorul își dă viața pe degeaba, atunci turma se risipește și lupii hainii se vor bucura la oile rămase fără apărare. Dar tot Domnul a spus că cel ce sabia o va ridica, de sabie va pieri. Și ne-a învățat să ne apărăm cu lemnul pădurii și cu mintea care ne-a dat-o El. Că viețuitoarele cele mai mici ades le dovedesc pe cele mari. Ca albinuțele la stup. Atâta tot, asta-i legea apărării celui slab, legea pe care străbunii noștri au zis-o așa, scurt: „Că buturuga mică răstoarnă carul mare!”

– Cinstite vel vornice, hatmane Bogdan, pe Limbă Dulce ăsta fă-l Logofăt și Spătar al Curții Domnești din Hârlău, că multă carte și înțeleaptă știe a grăi și priceput la bătaie se arată. Ce răsplată să-i dăm, boieri dumneavoastră, acestui căpitan?

Și, atunci, din mulțime își făcu loc părintele Ion al lui Indrei care, înaintând cu îndrăzneală, se plecă în fața Domnitorului și astfel grăi:

– Îngăduință cer, Măria Ta, aș zice eu ceva despre ce i s-ar cuveni căpitanului Tănase.

– Grăiește, părinte, dacă ceva anume ai a spune. Îngăduim!

– Măria Ta, eu îl știu pe vrednicul de toată cinstirea căpitanul Atanasie Todoran. Că el mi-a salvat viața. Măria Ta, acest om de mic copil a fost pornit pe drumul preoției, dar în Car-tea Vieții lui altfel era scris. Dar credință ca a lui poate puțin preoți și călugări să aibă!

– Ne bucurăm, părinte, dar ce are asta cu răsplata ce vrem să i-o dăm?

– Are, Măria Ta, că acest tânăr nu prețaluiește talanții pe pământ. Dar, îngăduie, Măria Ta, atâta să mai spun. Că azi, în sfântă zi de duminică, creștinul Atanasie se căsătorește cu roaba lui Dumnezeu Mărioara, aleasa lui.

– He-hei, și zici, părinte, că darul ce-l primește din cer, adică nevastă tânără și frumoasă, îi mai mare decât orice dar de

aur sau măririi? Ce fel de oameni îți fii, voi, bejeniiților de peste munți?

– Apoi, Măria Ta, români suntem, la fel ca cei de aici, din Moldova și ca frații din Muntenia. Numai că nouă ne-a fost dată mai multă suferință, dacă așa a socotit Domnul nostru Iisus Hristos, draguțului! Și nu poate fi altă bucurie mai mare decât casa aceasta ce ne-ai dat-o și limba asta pe care o putem vorbi slobozi, nepăliți peste gură, Măria Ta!

– Poftesc să le fiu naș la tinerii însurăței! Dimpreună cu vel vornicul Țării de Sus, hatmanul Lupu Bogdan și frumoasa lui jupâneasă. Îngădui, domnia ta, căpitane?

– Îi prea mare cinstea pentru mine, ca un cap cu coroană să mă ducă la altar! Dar fie voia Măriei Tale!

– Și unde-i mireasa? Unde-i darul acesta ales că la orice alta renunți așa ușor?

– Aici sunt, Măria Ta. Mărioara îi numele meu, sărutăm dreapta Măriei Tale și nănașule! Iară aceasta este mama mea, Sultana.

– Auziți, boieri dumneavoastră ce ispravă ne mai este de la acești ardeleni? Altă pozna! Azi, după o mică victorie în luptă, cunun un vrednic oștean și mă încuscesc cu o Sultană!

Și râseră din toată inima, cu voieșie! Și nuntă mare a fost aceea, iar Domnul țării îi pofti pe miri în casa cea mare a Curții Domnești și acolo ciocniră o cupă de vin vechi, din cel ce seamănă cu lacrima sfinților. Și ronțăiră, pe fugă, o ciosvârtă de curcan, din cele pregătite de tot satul. Și Vodă, plecând către treburile Domniei, le spuse celor mulți, adunați pe tăpșanul din fața Curții Domnești:

– Dezlegare dăm acestor vrednici oameni, târgului Hârlăului și satelor Pârcovaci și Satului Nou, de darea cea mare către Domnie și de dările mai mărunte, de acum și până-n veci! Să vină la Cetatea de Scaun preoții acestor sate și protopopul acestui loc, și starostele târgului domnesc al Hârlăului, să primească hrisoavele domnești, să se închine Înaltpreasfințitului

Mitropolit ca să fie firitisiți creștinește, după pravilele vechi. Asta-i pofta ce poftesc!

Iară nuntașii s-au veselit până la zori de ziuă și s-au bucurat de mila Măriei Sale. Un singur om mustăcea strâmb, în colțul lui și golea ulcelele cam în șir, mai mult decât s-ar fi cuvenit!

CAPITOLUL 14

RACOVITEȘTI

Tot anul acela satele și târgul din ținutul Hârlăului avură de trudit, fiecare la rostul lui. Bejenii din Satul Nou priveau spre cer și se rugau de vreme bună și soare tare, ca să se usuce vălătucii din care-și croiau casele. Cei din Pârcovaci se rugau de ploi la vreme potrivită pentru holde și de soare pentru vie și pomii cu rod. Între aceste munci, cu mic cu mare s-au apucat să sape locul heleșteului. Acest loc se chema Strâmtura și acolo fusese heleșteu domnesc, ce ținuse de ocolul Hârlăului până când Vodă Alexandru Iliăș l-a făcut danie Mănăstirii Nicoriță, din Tătărași. Dar care heleșteu a secat de multă vreme. Tănase văzuse un astfel de iaz cu pește în pusta maghiară. Balta, destul de lărguță, avea la mijloc ca un zid pe care se umbla ca pe un drum bătătorit. După ce au adâncit groapa să fie mai înaltă de un stat de om, au ridicat la mijloc un zid, din bolovani mari, legați cu chingi din sârme groase, bătute de fierarii șătrari din Podul Iloaiei. Către miezul lui august heleșteul era gata. Toți sătenii s-au adunat, cei din Pârcovaci și din Satul Nou, o parte din târgoveții Hârlăului au venit și ei să stea gură cască la umplerea bălții cu apă și pești. Bălăcindu-se în apa caldută, bărbații au surpat o porțiță în malul despărțitor de apele Bahluiului și, o vreme, râul s-a scurs în heleșteu până l-a umplut. Apoi, pescarii de pe Bahlui, măcar că erau puțini, au întins plasele de-a curmezișul, în susul râului, ca toți peștii care înoată în contra apei să umple heleșteul. După o săptămână de la umplerea bazinului s-au

văzut pești sărind din apă să prindă musculițe ce bâzâiau pe luciu. Au întins năvoade și au scos ca la 100 de pești, potrivit de mari. Dar, la porunca vătafului Gheorghe, i-au aruncat înapoi, să mai crească.

Primii pești din heleșteu i-au mâncat în ziua de Sfânta Maria Mică. Au scos un coș cu pești și l-au dus la cuhnia curții dumealului, hatmanul Bogdan, care venise de câteva zile fugind de la Iași de vipia sfârșitului verii și să vadă de începutul culesului viilor. Hatmanul aprecie recolta heleșteului și trimise vorbă ca Tănase cu tânăra lui soție, preoții și preotesele să poștească, la apusul soarelui, să guste o coadă de pește împreună, la conac.

Era o seară liniștită. Soarele se împlânzise când a atins vârfurile stejarilor și mestecenilor de pe dealurile din jur. O boare răcoroasă venea domol dinspre pădure, ca o mângâiere de mamă pe fruntea pruncului iubit. Pere spoite cu carmin de buze de fete sănătoase adăstau pe o tipsie de argint la colțul măsuței turcești pe care un ibricel din aramă bătută răspândea aroma inegalabilă a cafelei fierte repezit, pe o tablă cu nisip fin, de râu. Un coș din nuiete revărsa peste margini ciorchini grei de struguri aurii, tămâioși, amestecați cu coarnă și afuzalii cu bob uriaș.

Un cotoi sur, cu dungi negre pe spinare, sări pe măsuță și, sub ochii atenți ai hatmanului își apropie boticul de ibricul fierbinte. Se trase iute înapoi, mieunând cu reproș spre boierul care zâmbi, amuzat de pățanie. Apucă motanul cu mâna-i mare, de oștean învățat să cuprindă în palme mânere de săbii grele, de luptă. Îl așeză în poală, îndepărtând de la nas coada stufoasă care i se învărti obraznică, pe sub mustățile sure. Hatmanul strănută și pufni, făcând pe supăratul.

– Dumneata, Beizade, îți camiei coada la purtare obraznică! Nu se cade cu un mare hatman ca mine. Nu ți-i teamă că o să ți-o tai? Motanul ridică căpșorul într-o parte, mijindu-și ochii căprui spre stăpânul care-l mângăie de-a lungul spinării molicele, miorlăind alintat.

Cu motanul pe genunchi și cu cămeșoiul țărănesc, cusut cu fir albastru pe guler și mâneci, arăta ca un bunic dintre cei din sat, cu nimic mai altfel decât țăranii de pe moșie. Măcar că era gros la trup, boierul nu avea osânză pe burtă și pe șale căci viața de oștean îl învățase cumpătat la bucate. Încins doar cu o funie împletită cu canafi de borangic la capete, dăduse jos chimirul lat, din piele, cu care își ținea trupul drept, de îl sorbea și acum din ochi jupâneasa Ruxandra, ca pe vremuri, când îi căzuse drag și-i spusese tătânelui, Constantin Cantemir Vodă cel Bătrân, așa: „Să mă tai ori să mă dai în harem sultanului, dar eu numai pe Lupu îl vreau! Și altu nimica!” Iar bătrânul voievod, care o ținea pe fie-sa Ruxandra ca pe Ileana Cosânzeana, a încercat-o cu tâlc: „Fata tatii, tu ești precum crăiesecele cele mândre din poveștile cu zâne și cu zmei. Crezi că aist Lup îi Făt Frumosul care te scapă de balaur?” „Cearcă-l, tăicuțule, cearcă-l, dar nu-l vătăma, că eu numai cu el de mână oi dănțui cu Isaia la biserică!”

Hatmanul lepădase ciubotele prăfuite după ce umblase peste zi, cu vâtaful Gheorghe Prodan de cercetaseră viile. Ajuns acasă, jupâneasa Ruxandra pusese o țigâncușă să-i spele picioarele încinse într-un ciubăr cu apă calduță și acum boierul ședea cu niște târlici turcești, tolănit pe sofaua din cerdacul conacului, pe stâlpii căruia sfori groase de viță scoteau printre frunze ciorchini de struguri din cei tămâioși. Două tufe de trandafiri, de o parte și de alta a treptelor ceardacului, umpleau aerul cu parfum ales.

Lupu Bogdan împlinise 43 de ani și greul vieții la curte se vedea pe chipul care, din când în când, sub încruntarea necontrolată a sprâncenelor, devenea aspru și amenințător. Avea cugetul curat, dar vremurile tulburi nu-i făceau parte de liniște.

– Căpitane Tănase, toamna se lasă peste noi. Ca mâine vine Măria Sa să-ți ia uiumul! Gata ești cu oastea? Ai ridicat sat, așa cum trebuie să fie pe o moșie domnească? O să vină solii străine și o să-i aducă Vodă în ospete aici, la curtea sa

și vrea ca aceștia să vadă bărbați împliniți, femei zdravene și prunci bucălați, nu niște sfrijituri flămânde!

– Satul l-am ridicat, fiecare gospodar are casa din vălătuci, cu târnaț³⁴ și spoită cu albastru ori cu galben, cum a fost pof-ta și ochiul muierilor. Iar pruncii nu s-au săturat de scaldă în heleșteu. Caii de luptă pe care mi i-ai trimes, domnia ta, i-am învățat o dată cu oștenii. Aceia mărunți, tătarești, mănâncă je-ratec, nu alta. Iar câțiva dintre flăcăii noștri călăresc întocmai ca nohail, când pe coamă, când sub burta calului. Ridică să-geata de pe pământ din goana calului și nimeresc ținta de la 30 de pași, cam 8 din 10. Bine ar fi să primim și arcebuzele promise de vel vistiernicul Palade, cumnatul Măriei Sale. Că oștile evropene se bat acum cu arme de foc, cad dușmanii ca muștele, de la 50 de pași și mai de departe. Osmanlâii și-au fă-cut și ei câteva regimente de dragoni, după model nemțesc. De va fi să ducem o bătălie grea, fără tunuri mari și fără dragoni cu armuri și flinte nu scăpăm de la pieire, hatmane, domnia ta. Însă ne trebuie meșteri, trebuie să învățăm meseriile grele, de topitori de fier și turnători, să nu dăm mana câmpului pe aceste feroteni foarte scumpe.

– I-am povestit Măriei Sale aceste cereri ale tale. Dar ni-mic nu a zis. Urgiile se adună peste noi, căpitane, țara asta nu-i făcută să aibă liniște și pace înlăuntrul hotarelor. Boierii nemulțumiți ridică capetele. Iar Poarta atâta așteaptă, ca să trimită pe unul mazâl și să ia pungi mai multe de la următo-rul. Iar țara-i din nou jupuită. Ai dreptate când ceri să aducem meșteri mari și să învățăm de la ei muncile cele grele. Că și Măria Sa, când a stat la Poartă anul trecut și mai înainte, a apucat să tragă cu ochiul la topitoriile cele mari ale sultanului și plin de uimire a ieșit de acolo. Dar și de pofte, că i-au picat la inimă acei meșteri care se jucau cu focul ca și hangîța cu cafelele în ibrice. Dar timp nu este. De un an de zile de când

34. Târnaț = prispă, închisă cu scânduri, ca un pridvor.

șade Măria Sa pe scaunul Domniei, la Țarigrad s-au schimbat trei mari viziri. Iar aici, la Iași, șapte capuchehaie au venit și au plecat pe rând, încărcăți de daruri. Acolo, la Stanbul, sultanul nebun taie căpățâni cum taie țăranul cu secera pălăriile de răsărită. Și ca să stai în Domnie trebuie să trimiți plocoane grele la Poartă, zeci și sute de pungi cu galbeni. Și nu numai vizirului. Că fiecare vizir nou vine cu oamenii lui. Și la Țarigrad, taman că-s necredincioși, acolo-i mai abitir împlinită vorba aceea că până la poarta Raiului toți dracii îți iau vamă.

– Am auzit lucruri ciudate despre unii boieri. Că se duc prea des pe la curțile Măriei Sale Vodă Brâncoveanu, domnul Munteniei. Umblă, cumva, acest voievod muntean să ia și scaunul Moldovei? Ar fi bine pentru țară?

– Căile Domnului se zice că sunt greu de cetit de către oameni, iară ale unor boieri îs și mai încâlcite. Că mulți umblă după căpătuială, multora le curg balele după aliș veriș și bacșiș. Acești oameni sunt de neam prost, mujici, care n-au cinstea neamului și subțirimea obrazului. Trebuie să stăm cu ochii pe aceștia. Tot ce află despre acești Cupărești, vânzători de țară, trebuie să-mi spui. Scribe, că știi să scrii și trimite cu olăcari de taină la Curte, la Iași, orice veste rea, nu numai pe cele bune, căpitane. Fi-mi mie credincios și bine îți va fi, ca și până acuma.

– Așa voi fi, mărite, că doar m-am legat cu jurământ în sfânta biserică să fiu credincios Moldovei, Domnului său și domniei tale, hatmane. Și nu-mi calc juruirea. Dar care ar fi pricina cea mai de seamă care-i îndeamnă pe boieri să calce strâmb? Cu ce a greșit Măria Sa? Că mie mi s-a arătat a fi om bun, cu inimă de adevărat creștin. Țin minte cât de mult s-a bucurat Măria Sa în iarnă, când i-am tăiat pe nohai și pe turci, aici, la poarta Curții Domnești. Și boierii care erau cu Măria Sa mi s-au părut fără ascunzișuri. Iară acum...?

– Măria Sa o greșit din capul locului, din prea multă bunătațe lui. Că el o vrut să fie Domn drept pentru toți. Dar el

a fost împins la domnie de Cupărești, fără prea multă vrerea lui. Iar aceștia au luat pentru ei și neamurile lor toată mierea Moldovei. În frunte cu Iordache Ruset, Cupăreștii au supt vlaga țării, iar pe Vodă l-au legat de mâini și de picioare. Că nimica nu mai poate face, fiind înconjurat din toate părțile de Cupărești, de o parte, și de neamurile lui, pe cealaltă parte.

– Dar cine sunt acești Cupărești? Sunt un neam de oameni, de boieri moldoveni?

– Ba, numele de cupar este un nume de scârbă, de batjocură. Cuparul este un soi de paharnic, mai mic și mai mujic, adică de neam prost. Paharnicul îi cin boieresc. Paharnicii de neam s-au grijit ca beciurile domnești să fie pline cu butoaie cu vin ales, soiuri numai unul și unul. Paharnicul are în grijă viile, lucrul la vii, culesul, storsul, pritocitul, trasul și așezatul vinului. El spune Măriei Sale, la ureche, din ce loc îi vinul pe care-l pune pe masă în carafe din sticlă italienească, din ce an, ce fel a fost anul acela pentru vie, mai bun sau mai rău, dacă a plouat prea mult sau dacă a fost secetă, dacă rodul s-a cules la timp ori s-a întârziat și din ce pricină. Paharnicul ia credința vinului, el îi spune lui Vodă ce fel îi beutura aceea, dacă-i vin ales ori poșircă. Iar Cuparul este unul mărunț, care vine în urma Paharnicului, cu șalele frânte, el poartă tipsia cu pocale sau cupe sau pahare pe care le dă la mână Paharnicului când acesta gustă sau întinde Măriei Sale. Cuparul are în grijă să spele cupele și pocalele, să strângă de pe mese și să facă curat după bairamurile domnești. El, adeseori, adună ce-o rămas prin pahare, pune la grămadă și vinde în târg ca vin ales, de la masa Domnitorului. Cuparul e un mujic ticălos.

– Dacă-i așa un soi ticălos, cum a ajuns la așa o mărire în Divan?

– Păi, căpitane, el și-o făcut loc la masa și scaunul domnilor Moldovei dând cu camătă grea pungile cu galbeni ce sunt de trebuință, la Țarigrad, la uns balamalele palatelor celor mari, ale vizirilor, căpeteniilor oștilor de ieniceri ori de spahii,

chiar și ale caimacamilor puterilor Evropei care pot ajunge cu soapta până la urechea măritului padișah. Ca să apuce domnia la Cara Bogdan, că așa-i numită Moldova de pe vremea când Mușatinii, adică neamul din care s-a tras Ștefan cel Mare Voievod și urmașii lui, au bătut oștile osmanlâilor, de strigau și se văicăreau cadănele în seraiuri de groaza acestor viteji, ai noștri. Iar acești cămătari, care au împânzit Fanarul de nu mai ai loc să stai la taifas cu un ovrei cinstit ori un turc cinstit, acești cupari sunt greci de neam. Ei sunt grecii fără țară, adică s-au născut din părinți greci care trăiesc la Stambul de pe vremea când mândra cetate a Constantinopolei a căzut în robia otomană. Țara acestor greci din mahalale este Constantinopole, acum Stanbul sau Istanbul. Iar dumnezeul la care se închină este aurul, galbenii.

Hatmanul se opri din vorbă. Sorbi din cafea, apoi bătu din palme. Pe dată veni și i se așternu la picioare slujnica țigăncușă, întrebând care-i pofta măritului.

– Poftesc vin, din cel rece, de la beci și două pocale, zise. Apoi își trase picioarele sub el, turcește, așezându-se ca un pașă. Doar narghileaua îi mai lipsea, gândi Tănase, mângâindu-și cu gândul prietenul acesta, care-i era și stăpân. Urma o destăinuire, ori poate o lecție, din cele pregătitoare pentru viața ce va trăi la Curtea Domnească de la Iași. Când vinul auriu brumă pocalele din os de zimbbru bătute cu ferecătură de argint lucrat de meșterul țigan de pe moșie, hatmanul începu:

– Deși te-ai născut om liber, ai cunoscut de mic copil sărăcia și necazul, într-o țară în care a fi valah este o stare fără nicio cale de mărire. Cu toate acestea soarta ți-a fost scrisă să umbli în lume și să fii însoțitor unor oameni aleși, cărturari și cu credință puternică. De la aceștia ai învățat să-ți iubești neamul și țara, să nu stai deoparte când necazul vine peste noi. Acum o să intri printre alt soi de oameni. Vei sta de-a dreapta Măriei Sale, să-l păzești cu capul de dușmani. Dar aceștia, neprietenii, la Curtea Domnească, își ascund chipul adevărat cu mare

meșteșug. Greu îi vei cunoaște de neprieteni. De multe ori te vor păli de unde nu te aștepti. Vor umbla cu vorbe meșteșugite, cu mai multe înțelesuri și te vor împinge la rele, apoi când vei fi în necaz sau cumpene vor ridica din umeri și te vor lăsa pe mâna juzilor și călăilor. Dar mai înainte de toate, va trebui să deprinzi purtarea de la Curte. Orice pas, orice plecaciune, orice vorbă sunt tâlcuite și puse la catastiful școlarului: asta-i bine, asta nu-i bine. După acest ceaslov cu pravili nescrise vei fi judecat și ți se va zice: omul acesta este de neam prost sau de neam ales. Va trebui să afli cât de adâncă să-ți fie plecaciunea la fața unui cin boieresc sau la altul, în fața cui ai voie să pășești și în urma cui trebuie să umbli. Va trebui să știi când poți vorbi și când trebuie să ceri îngăduire să vorbești. Dar cel mai greu lucru este să afli când și cui poți spune ce gândești sau ce nu gândești, fără să-ți pierzi capul. Și cui să-i spui necazul ori bucuria ta, ca unui prieten și pe cine socoți a-ți fi dușman.

– Am văzut câte ceva din acestea, pe unde am umblat în lume. Că domnia sa cărturarul Gheorghe Brancovici, fratele Înaltpreasfințitului Mitropolit al Ardealului, Dumnezeu să-l țină printre sfinții săi, ne spunea, de câte ori umblam prin încăperi cu ranguri înalte: „Tănase și Irimie, deschideți ochii bine, dar stați cu ei mijiți ca nimeni să nu vadă încotro vi-i luarea aminte. Ascultați ce spun acești domni și băgați de seamă cum anume spun acele lucruri. Dacă sunt spuse cu înțelepciune ori sunt vorbe goale. Dacă sunt ispitiri sau capcane. Că voi doi trebuie să fiți ochii și urechile mele, că minte v-a dat Dumnezeu destulă ca să fiți de folos în lucrarea noastră, pentru frații noștri, turma păstorită de vlădica, fratele meu“. Apoi, seara, când ne înturnam în ietac, la gazde ori la han, ne cerceta domnia sa cărturarul și ne tâlcuia înțelesuri adânci din ce vedeam și auzeam, dar noi, neînvățați cu aceste pravili nescrise ale curților, nu pricepeam mare lucru.

– Să-ți aduci aminte de acele povețe pe care le-ai primit în viața ta ca să-ți fie de folos acum și oricând. Că omul ce te-a

ales să-i stai în preajmă, crud fiind și curat la inimă, a știut să aleagă bun învățăcel. Asta mă duce cu gândul, căpitane, că misia ta în viață este una aleasă, poate că Domnul Dumnezeu ți-a dat talanți ascunși care se cheamă har ca, slujind pe slujitorii Lui, să izbândești și acestora să le aduci izbândă. Ai prins repede ce anume am vrut să te învăț, nu a trebuit să-ți tâlcuiesc niciun înțeles anume din vorbele mele. Fii cu ochii în patru și slujește cu credință. Că eu, atâta îți spun: Măria Sa Mihai Racoviță Voievod are o misie de dus la capăt pentru țara Moldovei și pentru creștinii noștri. Ales a fost de Cer pentru această misie, așa că stai și-l slujește cu credință. Nu-ți pierde încrederea în el dacă vei vedea că umblă pe căi pe care tu nu le înțelegi. Acestea ți se vor desluși la un timp anume și vei vedea că drept ți-am grăit acum.

Apoi hatmanul i-a vorbit îndelung despre Divanul țării, despre boierii veliți și neamurile lor. I-a deslușit anume taine despre muierile unor boieri și despre tăria neamurilor, despre lăcomia fraților, cuscrilor, verilor și unchilor unora dintre acei boieri care, întocmai neamului pisicesc, mereu cad în picioare și nu-și pierd scaunele în Divan, trecând cu credința de la un domn la altul, fără știrbire.

Stelele clipeau, somnoroase și ele, la ceasul târziu din noapte când această lungă lecție s-a încheiat. Dascălul era mulțumit de învățăcel, iar acesta cugeta, îndoindu-se, dacă să umble pe acest drum ori să se tragă de o parte. A înțeles în noaptea aceasta că lucrul la Domnie înseamnă veghe, ceasuri multe, de zi și de noapte pe lângă stăpân. Iar casa, muiera și pruncii vor cădea în seama ei, a femeii pe care și-a ales-o să-i fie una cu trupul și cugetul său, în viața care li-i dată de sus. „Mărioară, trebuie să fii bărbat ca să-mi fii de folos!” Cu acest gând o trase între brațele lui puternice și adormiră, un singur trup cu două inimi bătând la fel.

Culesul viilor a fost o sărbătoare binecuvântată în acel an. Rodul bogat a umplut inimile oamenilor cu bucurie, care bu-

curie zbura de pe buze în cântece vesele. În fiecare seară, truda zilei mai lăsa loc de un ceas de hore și învârtite pe tăpșanul din fața porților Curtii Domnești. Tineretul, cu foc turnat în vine, dădea liber simțirilor bătând pământul cu spor și învârtind codanele cu ochii șagalnici, de li se ridicau catrințele dezgolind acele pulpe de căprioare care, peste zi, frământaseră în ciubere largi coșurile cu struguri aduse de pe dealuri. În jurul locului de joc se adunau, seară de seară, moșnegi și babe. Priveau cu ochii pierduți în depărtarea anilor tinereții, aducându-și aminte că și ei au fost tot la fel de neastâmpărați. Și se ridica, din când în când, câte-un moș hâtru și, cântând versul vârstei, își lua baba la o zbenguială. „Hai Catrină și le-arată, măi, Cum jucai când erai fată, măi, măi!”

Însuși Vodă sosi neanunțat într-o zi, aproape de asfințit, pe la mijlocul culesului. Alaiul nu era prea mare, câțiva boieri mai copti, din Divan, aduși anume să adaste, la asfințit, la jocul flăcăilor și fetelor din sat.

Rod bogat mai era destul de cules de prin vii, iar butoaiele și căzile umplute cu poama zdrobită de teascul picioarelor de fecioare, dădeau ghes felurilor de socoteli ale minților celor care grijeau de soarta Moldovei. Unii vedeau lichidul limpede, auriu rostogolindu-se din poloboace în cupe și pocaluri, alții vedeau galbenii zornăind în pungi pântecoase, alții se închinau și mulțumeau Domnului pentru dărnicia vremii.

– Hatmane Bogdan, a venit ceasul socotelilor. Poftesc să văd Satul Nou. Măine seară să îngădui oamenilor să-și ia răgaz de primenire de truda zilei, să se spele de praf și de dulceața zemurilor din boabele strivite la cules, ca să ne întâmpine, fiecare în prag și-n poartă. Să-l vedem și pe părintele Ion al lui Indrei, să ne arate cum și-a chivernisit turma, câți miei au venit pe lume și câți berbecuți s-au înturlucat la casă nouă. Și mai vrem să vedem oastea ținutului, ce o ieșit de sub mâna acestui căpitan, dacă va fi potrivit să-l înălțăm în cinstire ori să-l lăsăm aici, cu micul folos.

– Voia Măriei Tale este lege pentru noi. Așa va fi. Iar peste zi, pofteste Măria Ta să vadă acareturile? Poate și viile de la Cotnari, că doar sunt la o aruncătură de băț de aceste locuri?

– Voia mea o s-o spun mâine dimineată, ca nu cumva neprietenilor să le vină gândul rău peste noapte! Acu, boieri dumneavoastră, să vedem ce fel se grijește jupâneasa Ru-xandra și oastea ei de la cuhnii, de niște guri flămânde ca ale noastre, de călători ce n-am avut răgaz de prânzire pe drumurile țării. Să ne curățim de praful drumului și să ședem aici, în cerdacul acesta luminos al hatmanului nostru ca să ne mângâie boarea răcoroasă a înserării în această zi binecuvântată de Dumnezeu!

Lui Vodă belșugul pământului și voia bună a truditivilor i-au adus în suflet mulțumire și prilej de veselie. Parcă ghicindu-i starea, părintele Ștefan, chemat să citească bucatele cu rugăciunea cuvenită, mai întâi gândi că ar fi potrivit să dea glas unui condac anume și unui verset din Psalmii lui David. Și zise:

Mulumim Tie, Doamne, Dumnezeuul mântuirii noastre, că toate le faci spre binele vieții noastre, pentru ca totdeauna să privim la Tine, Mântuitorule și Făcătorule de bine al sufletelor noastre!

Doamne, Doamne, caută din cer și vezi și cercetează via aceasta, pe care a sădit-o dreapta Ta, și o desăvârșește pe ea.

Cu capetele plecate, deopotrivă Vodă și boierii și slugile casei aflate prin preajmă s-au lăsat pătrunși de frumusețea acestei rugăciuni simple, atât de plină de înțeleșuri adânci. Cuvintele ar fi fost de prisos, așa că pocalele pline așteptau să fie deșertate degrabă. Dar înainte de a da curs setei, Vodă glăsui:

– Cuvine-se să aducem slavă Maicii lui Dumnezeu, Fiului Ceresc, Tatălui și Sfântului Duh pentru dărnicia lor. Că pământul acesta binecuvântat este, iar noi nu suntem vrednici să-l

moștenim, atâta vreme cât zăzania și dihonă ne stăpânesc. Aceste curți și acareturi le-au zidit străbunii, Ștefan cel Mare și urmașii lui. Priviți, au trecut mai bine de două sute de ani și piatra stă peste piatră, neștirbită. Să închinăm, mulțumind și învrednicindu-ne să ducem moștenirea mai departe!

– Să trăiești, Măria Ta, mulți ani!

Apoi femeile aduseră strachini smălțuite cu brânzeturi proaspete, unele dulci, iar altele puțin îndulcite cu sare, roșii mari, crăpate prin unele locuri, castraveți mărunți și fragezi, dar și din cei acriți pripit la soare, în borcane din sticlă cu mult mărar și usturoi. Pe funduri de lemn aburea mămăliga iar apoi pastrama de berbecuț sosi, sfârâind în tigăi grele, îndemnând la umplerea și golirea cupelor de vin, potrivite unor guri flămânde și însetate. Curând, foamea le fu astâmpărată și atunci gazdele aduseră panerele cu poame, struguri parfumați, mere vărâțice, pere rumenite pe o parte și nuci abea coapte, unele purtând încă straiul gros, verde al cojii. Dar tuturor acestor roade dulci, zemoase și plăcut mirositoare le-au luat-o înainte harbujii tăiați felii, cu cojile verzi aburite de stropii de apă și miezuri roșii, dulci peste măsură. Harbujii fură sacrificați în grabă, lăsând picuri de zeamă în bărbile bogate ale boierilor care doriră apoi să se spele cu apă rece turnată din donițe cioplite din lemn. Se înnopta repede și stelele puzderie îndemnau la sfat ușor.

– Să lăsăm ca tihna Domnului, dăruită nouă în acest ceas, să rămână netulburată de frământările pământești, deșarte. Să ne dăm somnului, boieri dumneavoastră, că și mâine va trebui să hărnicim prin aceste locuri bogate și cu oameni vrednici.

Vodă se trase somnului și la fel făcură și boierii lui. Parcă respectând odihna oamenilor, păsările tăcură și ele. Doar mai târziu, când primul somn se găta și tot omul se răsucesce pe cealaltă parte, de undeva, dintr-un țărc, un măgar urecheat începu a rage, spărgând tihna nopții. Un stol de vrăbii se ridică fâlfâind puternic din aripi, iar din pădurea de pe deal o buhă strigă sacadat: „Dormiți, oameni buni! Și mâine va fi o zi!”

Noaptea de septembrie a fost scurtă, zorii s-au ivit către o nouă zi, senină și uscată, potrivită pentru culesul viilor. Vodă și suita lui au urcat în șeile cailor și numai la insistențele jupânesei Ruxandra mai așteptară oleacă până slujnicele turnară lapte proaspăt în cupe și scoaseră castraveci murați pe farfurii. Unii din boieri, care fuseseră mai însetați de vin, cerură moare proaspătă de castraveți și după ce deșertară câte o ulcică zdravănă, mârâiră mulțumiți: „Nimic nu-i mai rău, dimineața, decât apa pe stomacul gol!“.

Măria Sa a revenit către ora cincii. Soarele se lăsa încet spre apus și căldura zilei se mai ostoi. Au zăbovit la Curte cât s-au spălat de praful zilei, apoi au pornit, însoțiți de preoți, către Satul Nou. La intrarea în sat o poartă mare, cu aripile date în lături îi întâmpină cu cioplituri de funii împletite pe stâlpi, sori și stele pe boltă. Poartă „maramoroșană“, să știe tot neamul de unde se trag acești lăturalnici.

Sub poarta mare, maramureșană, Vodă fu întâmpinat, după datină, de starostele satului. Acesta era un bătrân năltuț, încă drept. Îmbrăcat în portul lui, de acasă, cu cămeșă albă, scurtă, peste pantalonii largi, tot albi, din pânză țesută în casă. Pe cap avea un clop micuț, din paie, cu șnur tricolor și o floare de margaretă, proaspăt culeasă, prinsă pe sub șnur. Era îmbrăcat cu un ilic tivit pe față și pe spate cu canafi, tot tricolori, iar peste ilic o trăistuță era petrecută în diagonală. Acest staroste avea în picioare cizme din piele, date cu dohot și frumos lustruite. Într-o mână ținea o tupsie din lemn, cu un pumn de sare grunjoasă și o pâine împletită, cu coaja rumenă, iar în mâna cealaltă o ploscă din lemn, cu horincă.

– Bine ai venit în satul nostru, Măria Ta! Să trăiești mulți ani, sănătoși, Măria Ta! Gustă din pită și sare și bea o gură de horincă, să vezi cum îs bucatele pe la noi. Eu îs starostele satului, Dănilă Grosu al lui Racoviță îi numele meu, Măria Ta.

– Bine te-am găsit, uncheșule. Dar cum de te numești Racoviță? Om fi neamuri, cumva?

– Nu, Măria Ta. Numele aista, al lui Racoviță, mi l-am pus amu, de când ne-ai luat de suflet, Măria Ta. Că până a veni aici, ai nimăru-i eram. Acu suntem al lui Racoviță, Voievodul Moldovei!

– Bată-te, să te bată norocul, uncheșule, că m-ai speriat de neam ales. Așa, sunteți ai mei, de acum, bine. Așa să fie. Așa să se cheme satul acesta, de acum înainte, Racovițești!

– Ura, ura, ura! Să trăiască Măria Sa Vodă Mihai Racoviță! La mulți ani!

– Câți ani ai, uncheșule? Și cine-s prunci ăștia doi, care se ațin pe lângă dumneata?

– Apoi, Măria Ta, ani am 93. Că amu-s cinci ani, când o murit baba mea, aveam 88. Iar acești prunci sunt nepoții mei, Ileana și Mihai, copii feciorului meu mijlociu, Ștefan, pe care l-a omorât în bătaie groful nostru. Și au rămas orfani, că după ce-o-i muri și eu, ai cui o să rămâie?

– Ai mei o să fie, uncheșule, că o să-i iau copii de casă și o să mă îngrijesc de ei.

Măria Sa intră în câteva case. Răcoarea dată de zidurile din chirpici, odăile simple, cu cuptor cu vatră și horn din olane de lut arse la soare. Măsuțe scunde, cu trei picioare și băncuțe potrivite. Pe jos, nisip fin cernut. Iar în colțul casei, pe scaun cioplit din stejar, un ciubăr măricel, cu apă rece, te îndemna, parcă, să guști cu sete. Paturile scunde erau acoperite cu cergi și lăicere, dar și cu cojoace mari, ciobănești, potrivite pentru păscut turma la munte. Mai toate casele aveau o icoană, pictată simplu pe scândură din lemn de cireș. Icoane vechi, afumate, aduse de peste munți, parcă din alte timpuri. Fiecare icoană avea o coroniță împletită din salcie sfințită la Florii și crenguțe cu frunze de nuc, de la Rusalii.

Casele nu erau nici prea înalte, dar nici prea scunde. Ieșind pe prispă – sau târnaț, cum spuneau acești săteni, Vodă se lovi cu capul de câțiva știuleți de porumb, legați cu pănușele uscate de un par întins pe sub streășina din șindrilă.

– Mai încolo om pune și gutui, că fac miros plăcut, Măria Ta. Vodă zări, în multe case, crenguțe cu frunze de mesteacăn întinse pe sub paturi și prin colțuri. Întrebă ce rost are mesteacănul în casa gospodarului.

– Mesteacănul alungă gândacii. Peste frunzele și crenguțele de mesteacăn nu trec furnici, greieri, șoareci și alte animale mici, Măria Ta. Asta o știm noi, cei de la munte, din moși strămoși.

Când termină de umblat prin Satul Nou, de acum înainte Racovițești pe nume, Măria Sa le întări oamenilor promisiunea din primăvară, cu scutirea de dări și clăci. Satul să-i dea moșiei domnești, oricine ar fi domnul Moldovei, ceea ce crede că se cuvine a da finul nașului său! Și asta o vom întări în hrisov domnesc!

Apoi veni rândul sotniei lui Tănase. Îndemânarea flăcăilor, acum după un an de pregătiri și șmotru, era mult mai bună. Luptele cu ciomagul și cu îmblăciul, armă specială croită de Tănase și mult mai eficientă acum, după ce oameni învățaseră cum să o mânuiască cu precizie, au arătat că în lupta de aproape săbiile și șpăngile pot deveni neputincioase. Tănase înfipse în pământ pari groși, înalți de un stat de om, cu brațe din lemn întinse în cruce. Iar în loc de capete așezase coifuri metalice, luate de pe câmpurile de luptă din ciocnirile cu leșii pe care le-au avut în vară. În fața acestei arătări cu coif, un oștean dădea lovituri cu ciomagul, iar peste capul lui, un altul altoia coiful cu buzduganul legat de îmblăciu.

– Aceștia doi, pereche, ciomagul și îmblăciul, pot lupta de aproape cu oricine, chiar și cu un călăreț.

Vodă aprecie mult iscusința acestei combinații, nemaiîntâlnite pe câmpul de luptă. Apoi trecură la cai. Îndemânare ca la nohai, curaj și sprinteneală. La urmă de tot, Tănase constitui o formație de 21 de dragoni. Călări, cu archebuze din cele aduse de Palade, vistiernicul, cumnatul lui Vodă, aceștia executară o șarjă rapidă de călărie, apoi descălecară, câte unul

luă de căpestre șase cai, trei la o mână și trei la altă mână. Restul se grupară câte zece, pe două rânduri de câte cinci. Prima grupă execută tragerea, a doua grupă încărca armele. Viteza lucrului cu archebuzele acestea noi era atât de mare încât lui Vodă i se păru că detunăturile urmau unele după altele, fără răgaz între el.

– Căpitane Tănase, te-aș lua la Curte cu oastea ta cu tot. Dar am promis oamenilor acestora că vor avea apărători aici, la Curtea noastră Domnească. Pe cine lași căpitan, în locul tău?

– Pe căpitanul Rumpelemn Ștefan. Poftește, căpitane, și te închină Măriei Sale!

– Ce fel de nume-i acesta, Rumpelemn? Cine te-a botezat așa, căpitane? Întrebă Vodă.

– Satul m-a botezat așa, Măria Ta, că până să mă ia la oaste căpitanul nostru eu umblam teleleu prin sat cu o joardă de corn și tăiam tot ce-mi ieșea în cale. Numai pagubă făceam. Dar căpitanul nostru m-a făcut om. Bucuros aș fi să te pot sluji la Cetatea de Scaun, Măria Ta, tot sub comanda căpitanului meu pe care îl țin de frate mai mare.

– O să-ți vină rândul, căpitane. Să faci cu cei mai mici din jurul tău întocmai ce o făcut cu tine acest frate mai mare, cum îl socoți a fi.

– Cer îngăduință de o rugămințe, Măria Ta, zise Tănase.

– Îngădui, spune, căpitane!

– Măria Ta, aș lua cu mine la Iași pe prâslea sotniei, flăcăul acesta Neculai, poreclit în sat Belea și pe fratele lui de cruce, Ion Mălai. Și după cum s-a juruit domniei sale hatmanului, Ilie, oștean de rând, dar fost ceaș, musai trebuie să mă urmeze.

– Hm, cam multe cereri, căpitane. Dar n-ai uitat să iei cu tine pe cineva anume? Numai oșteni? Parcă te-am cunoscut în iarnă, așa curând îți lași nevasta în urmă?

– Nu mă lasă, Măria Ta și nașule, dar mai am puțin și trebuie să-i aduc cocon, musai să fie băiat! răspunse Mărioara, ascunzându-și, rușinată, rotunjimea pântecelui.

– Brava, iată ce oameni harnici! Mă bucur tare pentru voi, oameni buni. Acum, vă las, că mâine în zori ne-om trage înapoi la Iași, că multe treburi avem a duce la capăt.

Tănase mai zăbovi la Hârlău câteva zile, răstimp în care lăasă toate lucrurile în bună ordine. Mărioara rămânea în grija mâne-sii, doftoroaia Sultana și a preoteselor satului. Apoi, în dimineața zilei întâi din Brumărel, luară calea Cetății de Scaun. Erau patru, căpitanul Tănase, Neculai Belea și Ion Mălai și ceaușul Ilie. Duceau cu ei doi cai de poveri, cu tot tarhatul lor. Mărioara a pășit în urma omului ei, făcând semne cu năfrămuța. Era prima dată când se despărțeau și grija ei era mare, pentru omul drag plecat să intre în jocul sorții printre domni și boieri de cin ales. Că femeia așa este de felul ei. Poate fi doar o copilă, dar când e măritată imediat devine mamă grijulie, mai înainte de toate pentru omul ei asupra căreia întinde aripi de cloșcă!

În viața căpitanului Tănase începe un drum nou, cu umblet peste mări și țări, cu primejdii de pierdere a capului, dar și cu multe învățături noi, pe care mintea lui ageră le-a prins cum prind copiii fluturii colorați cu plasa de borangic. Va cunoaște oameni feluriți, de neam ales, dar unii ticăloși la suflete. Și va întâlni și oameni simpli, săraci, dar largi și darnici la inimă, și se va bucura de căldura izvorâtă din sărăcia și puținul acestora. Iar acasă, sub acoperișul cuibului său, alături de Mărioara, femeia vieții lui și de pruncii Pintea și Ana îi va fi dat să zăbovească mai rar, deși inima îl trăgea să lase lumea în voia ei.

CAPITOLUL 15

OȘTENII MĂRIEI SALE

Au intrat în cetatea de scaun a Moldovei pe drumul Păcurarilor. Era o cale largă, încăpătoare chiar și pentru turme de trei, patru sute de oi. Fiind aproape de prânz, soarele strălucea cald pe deasupra târgului cu case multe, puse de-a valma. Cele mai multe erau case sărmene, din chirpici, cu acoperișuri din paie. Din loc în loc, rândul caselor sărace era întrerupt de conace boierești. Cu cât te apropiai mai mult de Curtea Domnească, ele se făceau parcă mai mari și mai făloase. În fața acestor case, drumul prăfuit al târgului era acoperit cu podețe din scânduri. Pe acolo, căruțele duruiau tare, la fel și copitele cailor se auzeau până departe. Pe partea dinspre drumul mare, curțile boierești se ascundeau după garduri înalte, din scânduri groase, iar porțile cu două canate aveau întărituri din fier. De după acele garduri și porți se zăreau doar acoperișurile de țiglă sau din solzi de șindrilă, pe sub coroane de copaci înalți, nuci sau tei cu frunziș bogat.

Deasupra târgului plutea o pâclă de praf care făcea ca lumina soarelui să fie gălbuie. Totul părea mohorât, greoi, poate și din cauza căldurii care făcea ca oamenii să transpire, care sub căciulile țărănești, care sub clopuri de paie de târgoveți ori sub căciulițe boierești, din blănuri alese. În aer pluteau mirosuri de mâncăruri grele, din cărnuri fripte, dar și arome acrișoare, de la butoaiele și căzile mari în care se storceau strugurii.

Apoi drumul mare, al Păcurarilor, dădu în Ulița Domnească, ce ducea la Curte. Fără să vrea, Tănase își aduse aminte de târgurile mari prin care trecuse de atâtea ori spre Budapesta ori spre Viena. Acelea erau mai îngrijite, acolo se vedea mai lesne chiverniseala târgoveților. Acolo te întâlneai, la încrucișările de uliți, cu străji îmbrăcate în chivăre din oțel sau pieptare din piele groasă, acolo puteai lesne să dai prins vreun hoț la drumul mare. Nu-i vorbă că și pe acolo străzile înghesuite din cetățile vechi puteau ca dracu', a scârnă și zoaie. Chiar și aceste târguri mai luau foc, câteodată, și ardeau lăsând în urmă ziduri afumate și bârne arse.

Ajunseră la podul din fața porții domnești. Oșteni cu sulii și săbii păzeau intrarea pe pod și intrarea pe poarta mare, în curte. Se opriră la capul podului. Unul din oștenii de pază îndreptă sulita spre pieptul căpitanului și porunci să descalece.

– Mută calul de aici. Au nu știi că în Curtea Domnească numai Vodă și boierii veliți intră călare? Și oștirea? Mișcă-te, moldovene!

– Oștean sunt și eu, și la fel și soții aceștia ai mei.

– Cine ești, domnia ta? Întrebă unul, venind de sub bolta porții.

– Sunt căpitanul Tănase Todoran, în slujba Măriei Sale Vodă Mihai Racoviță și a domniei sale hatmanul Lupu Bogdan.

Primi onorul, oștenii toți luară poziție și strigară, nu foarte tare:

– Să trăiești, căpitane Tănase! Bine ai venit!

Apoi un străjer prinse calul căpitanului de dârlogi și îl trecu puntea. Îl urmară și ceilalți oșteni din ceata căpitanului. Străjerul legă calul la un conovăț în fața odăii seimenilor și-l îndemnă să intre la aga Iorgu Stoian. Sârb bănățean, aga Iorgu slujise la București până când Vodă Constantin Brâncoveanu îl dăduse voievodului Racoviță, să-i fie de încredere la paza Curții Domnești, la Iași. Mai târziu, când s-au cunoscut

mai bine, Iorgu avea să-i povestească lui Tănase cum a rămas orfan și l-au luat turcii din raiaua Timișoarei să-l crească ienicer. Dar nu și-a uitat nici originea, nici limba. L-au ajutat turcii să nu uite. Și când a avut bună ocazie a fugit și s-a ascuns în Oltenia. Aici a ajuns oștean în plată la curtea marelui ban al Craiovei. Nu știe altă meserie decât cea a armelor. Iar de casă, nevastă și prunci nu s-a legat, că vede că nimic nu-i de durată câtă vreme turcu-i deasupra.

Paza și ordinea la Curtea Domnească era asigurată de seimeni. La început, acești lefegii erau năimiți din Grecia, armâni de origine, din Epir. În Muntenia li se spunea arnăuți. Dar acum erau neamuri amestecate.

Aga i-a arătat cvartirul lui, de căpitan și al oștenilor pe care îi va aduna și îi va învăța meseria armelor.

După un ceas de odihnă, un seimen bătu în ușă cu garda săbiei și ceru îngăduință să intre.

– Domnia sa, hatmanul Bogdan, te pofteste, căpitane, la masă. Te voi conduce, cu îngăduința dumitale!

Pe hatman îl găsi într-o cămăruță din casa seimenilor, loc unde prânzea de câte ori treburile îl țineau ocupat la Curte. Hatmanul își îmbrățișă protejatul, întrebându-l de toate cele lăsate în urmă, la Hârlău. Apoi se așezară la o masă ușoară, ostășească. În timp ce mâncau un copan de găină gătit la ceai, cu mujdei de usturoi, și închinară câte o cupă de vin bun, de Cotnari, hatmanul îi spuse:

– Îți voi încredința misiile pe care ți le-a gândit însuși Măria Sa, după ce a văzut ce pricepere ai într-ale ostășiei. Trebuie să știi că Măria Sa îți dă comanda sotniei de dragoni. Acum această sotnie nu există, va trebui să-ți cauți oameni potriviți, după cum ai făcut la Hârlău, să-i instruiesti și să scoți oșteni de nădejde din ei. Măria Sa zice că un prim steag de dărbani, că așa se vor chema la noi, în Moldova, nu dragoni, va trebui să fie gata de luptă în mai puțin de un an. Că recruții tăi nu vor avea altă treabă decât ostășia, nimeni nu-i va pune la alte cor-

vezi. Alegeți oamenii, umblă în sus și umblă-n jos, prin târgul Iașului și prin satele ocolului Curții Domnești și pune-te iute pe treabă. Măria Sa oricând te poate căuta și cerceta despre această oștire în care își pune toată nădejdea. Poți să calci și pe moșiile domnești, dar pe cele ale biv vel vornicului Țării de Jos, Iordache Ruset și pe ale Cupăreștilor, neamuri ale lui Vodă, să nu intri.

Tănase nu ceru alte lămuriri. Dacă Vodă a zis cum să facă, asta era destul pentru el. Din aceeași zi porni la cercetat târgul. Chemă la el pe aga Iorgu și îi ceru un om, bun cunoscător al târgului, cu care să pornească în căutare.

– Anume trebuie să umblu pe acolo unde se adună lume multă, mai cu seamă bărbați. Piețe, hanuri, cârciumi cu vad. Vreau să știu unde se țin târgurile mari, unde vine tot omul să-și vândă boul sau vaca ori vrea să cumpere un plug ori altele de acestea.

Seara târziu, când seimenii se pregăteau să ferece porțile Curții Domnești, căpitanul Tănase și oamenii lui veniră acasă. În odaia căpitanului slugile de la cuhnii lăsaseră pe masă o tipsie cu bucăți de caș de oaie, ceapă, roșii cărnoase, câteva aripi de pui de găină și o bărdacă de vin. După ce îmbucară cina sărăcuță, ei fiind rupți de foame după atâta umblet, căpitanul începu dascăleala.

– Voi știți cum v-am ales, la Hârlău. Ion Mălai îi mare și încet, iar Neculai Belea îi o zvîrlugă. Ilie ceaușul este oștean copt, știe a se bate, dar și a se furișa, iar la mințat și la furat n-are păreche. Cel mai de seamă lucru la om îi capul. Adică dacă are ceva glagorie acolo, sub sprâncene. Ochiți omul, măsurați-l și cu ochiul, dar și cu inima, vedeți dacă vă place sau trebuie lepădat. Lăsați-l în plata Domnului, o zi sau două și apoi mergem să-l vedem cu toții.

Își făcură un plan. Tănase împărți târgul Iașilor în patru felii. Casele, piețele, hanurile și cârciumile din jurul Curții Domnești le va cerceta el însuși. El socoti că aici, în apropiere-

rea caselor mari ale boierilor se învârt oameni cu mai multe fețe, pricepuți a înșela, a minți, dar și iuți la mânuit cuțitul sau jungherul și iuți de fugă, la o adică. Dacă ai ochi buni, din acest soi de oameni poți alege ceva ce poate fi șlefuit, așa cum din piatră colțuroasă se șlefuiesc giuvaericele de mare preț. Dar tot la fel, lesne poți fi oprit și luat la întrebări, chiar poți da de năcaz. Așa că trebuia să ai vână, să știi să spui cine ești și ce anume cercetezi, din ordinul cui anume.

Ceașului Ilie îi dădu să bată mahalalele din preajma drumului mare, al Păcurarilor și casele de pe dealul Copoului, până mai încolo spre Sărărie și Țicău. Pe Neculai Belea și Ion Mălai îi lăsă împreună. Ei aveau grija Tătărașilor și Podului Roș, apoi satele din ocolul cetății de scaun până la apa Prutului. Aleșii trebuie cercetați mai multe zile, la rând. Cu băgare de seamă însă, că unii pot fi periculoși dacă simt că-s câinii Agiei pe urmele lor. Iar când ajung la un capăt și pot avea încredere că omul cercetat ar putea sta bine și cu folos în oastea de dărăbani, atunci să-l aducă pe căpitanul Tănase și numai acesta va hotărî, după cântarul lui și măsura lui, dacă să-l tragă la odăile Curții Domnești.

Toată săptămâna au umblat și au cercetat, căutând oamenii potriviți pentru slujba de oștean domnesc. Că nu era ușor să zici, numai după înfățișare, după port sau după ce se zvonea prin târg, că acela ori ălălalt ar fi cel ales. Tănase găsi câțiva, chiar intră în vorbă cu vreo doi, dădu și de băut o ulcică de vin ca să dezlege limbile, dar apoi își văzu de drum. Gândul lui era că cei pe care îi vor alege trebuie să devină repede, la rândul lor, pescari de oameni. Că tot omul are prieteni, se încrede într-unul sau în altul și dacă el poate hotărî soarta altuia, sigur că mai întâi își va întoarce fața spre acești prieteni ori neamuri.

Și n-a greșit. Tănase a hotărât că duminică, după sfânta slujbă, se vor aduna laolaltă și vor face socoata pescuitului. Fiecare dintre ei trebuia să spună povestea alesului său. Să fie

gata să răspundă la întrebări și dacă așa va hotărî căpitanul, să meargă să-l cunoască pe acela.

Duminică întreaga Curte intră în sfânta biserică Nicolae Domnesc. Vodă și Divanul aveau stranele lor. Slujbașii de rang înalt aveau și ei locul lor, în naos cât încăpeau și restul, în pro-naos. Oștenii cu credință ortodoxă ascultau slujba în curte, în fața ușilor deschise. Apoi, când Liturghia se termina, toată lumea stătea la miruit, iar cei aleși erau lăsați să se închine Măriei Sale. Îi sărutau dreapta dacă Măria Sa le întindea mâna; dacă nu, stând cu fața spre Vodă, se trăgeau încet, spre ieșire. Ordinea în biserica mitropolitană era ținută de aga Iorgu Stoian și câțiva oameni de încredere, de-ai lui. Totul se desfășura în liniște, după buna cuviință.

Când îi veni rândul căpitanului Tănase la miruit, Vodă l-a zărit și l-a poftit să se apropie. Tănase făcu închinarea de cuviință și apoi stătu drept, așteptând glasul stăpânului.

– Căpitane Tănase, ai venit la slujba domnească!? Să-mi spui dacă e limpede tot ce ți-a încredințat să faci dumnealui, Lupu Bogdan hatmanul.

– Da, Măria Ta, vrerea Măriei Tale o ducem la împlinire.

– Cum merg căutările? Ați găsit ceva oameni potriviți?

– Măria Ta, astăzi vom măsura rodul. Domnia sa hatmanul ne-a spus că voia Măriei Tale este să fim pescari de oameni. Azi tragem plasele din adâncuri, să vedem ce soi de pești vom scoate la mal. Acu, după sfânta slujbă, cu ajutorul Maicii Preacurate și a Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruinți, vom face cernerea prin sită. Apoi, zic eu că va merge mai iute, că vom fi opt la căutat în loc de patru, apoi 16 și tot așa. Fiecare oștean ales va aduce unul ca el sau mai bun. Dar mai rău, nu!

– Musai să vadă recolta voastră și dumnealui, hatmanul. Că nu poate șede în preajma Divanului și a Casei Domnului Țării orice soi de om. Grijă mare!

– Precum e voia Măriei Tale!

– Mai ții minte, căpitane, la Hârlău ți-am văzut oamenii și priceperea lor după două zile și mult mi-a plăcut. Pot să te văd și aici, după două zile?

– Voia Măriei Tale este lege pentru noi. Dar cer răgaz, Măria Ta, să adun măcar o jumătate de steag și la două zile vom face smirna la scările iatacului domnesc.

– Așa să fie!

Căpitanul și oamenii lui au îmbucac ceva în grabă și apoi s-au dus pe Ulița Mare, la o cârciumă ferită, cu grădină în latura odăilor mari. Acolo, sub umbrarul viței de vie au pornit a zice.

Ceaușul Ilie fu cel care începu povestea descoperirii sale.

– În prima zi am bătut calea Păcurarilor și am aflat unde sunt locurile de adunare ale oamenilor, zise Ilie. Că pe acest drum umblă lume fel de fel, de la boieri divaniți, oaste, olăcari, până la țărani săraci, desculți și fără vreun rost. O seamă de oameni mai osebiți sunt oierii, păcurari cum le zice lumea, adică ciobani care umblă cu turmele și cirezile de la o margine de țară la alta, la pășunat sau la iernat. Mai sunt și necăjiții zilei, oameni peste care a dat o năpastă și acum își plâng de milă, înecându-și amarul cu o ulcică de vin, ori două... Pe unul din aceștia l-am ochit, zise Ilie. Omul este un bărbat în floarea vârstei, să tot aibă vreo 30 de ierni în spinare. Este voinic, bine clădit, peste statul omului obișnuit. Se vedea că a avut parte de muncă grea. Poate că a tăiat păduri, ori a spart pietre, ori a tras la plug și la coasă.

– L-am ochit la han, în capul drumului Păcurarilor, își continuă povestea Ilie ceaușul. Bea o poșircă de vin și plângea, legănându-și capul. L-am întrebat pe hangiu dacă-l cunoaște și care ar fi povestea lui. El mi-a zis că omului i-a murit nevasta cu prunc nenăscut. A tăiat-o cu sabia un nohai, după Bobotează, când au ajunsăștia cu prădatul la Curtea Domnească de la Hârlău. Acolo i-o tăiat Măria Sa Vodă Racoviță și nohaili au fugit, mâncând pământul. Unuia, mai prost, i-a

crăpat calul în uliță, lângă bordeiul acestuia, Gheorghe. El nu era acasă, era plecat cu o povară, că-i căruțaș. Nohaiul a mirosit a cai și a grajd, a dat năvală peste femeie și a cerut un cal. Femeia nu a priceput și a început să strige după ajutor. Atunci nohaiul a scos hangerul și l-a împlântat în ea. A căutat calul după mirosul de grajd, a găsit grajdul gol. Atunci au dat peste el românii noștri, că îl văzuseră când i-o crăpat calul sub el. L-au prins și l-au omorât. Iar Gheorghe când o venit acasă și a văzut prăpădul s-a vătămat la cap, de atunci numai bea și bea.

– Dar n-are neamuri, pe cineva care să-l strângă de pe drumuri? a întrebat Ilie ceașul.

– Noi nu știm, că nu l-am cunosct mai înainte, a răspuns hangiul.

– Am venit tot la două zile și l-am găsit acolo, cu ulcica în față și cu lacrimi în ochi. Era așa de beat că n-aveam cu cine sta de vorbă, nu m-ar fi înțeles. L-am lăsat în plata Domnului. Ieri îl aruncase hangiul afară. A gătat banii, că-și vânduse caii și căruța și a băut toți banii. Era treaz, flămând și rupt.

– L-am luat cu mine, continuă Ilie după o tăcere destul de lungă. Era de plâns, bietul om, dar acum, că se trezise din beție, era ca un copil rătăcit în pădure. Ne-am dus la o altă cârciumă, i-am dat să mănânce și i-am spus să nu mai bea. N-a băut, spunea că nu-i trebe băutura, că uite ce-o ajuns de la băutura. Atunci i-am spus și eu că ce și cum. A belit ochii mari, nu-i venea să creadă. Adică el, un nenorocit, fără casă, fără muiere și prunc, fără nici un căpătâi, să ajungă așa, peste noapte, oștean al lui Vodă? Mi-a zis așa:

– Piei, drace! Cine te crede? Ha? Fugi, pleacă. Și nici n-a vrut să se mai uite la mine. L-am lăsat în plata Domnului, dar i-am zis că mâine, duminică, adică azi, când s-o găta sfânta slujbă la Biserica Domnească și or să bată clopotele, să fie la capul podului de la Curtea Domnească. Pot să mă duc să-l aduc? întreabă Ilie.

– Du-te, Ilie, du-te. Dacă n-a venit cum i-ai spus, du-te și caută-l, vezi pe unde-i și adu-l la noi! zise căpitanul Tănase.

– Îi aici, șede la masa aceea, de colo. Când am ieșit de la Domnie era acolo, unde i-am zis să fie. I-am făcut semn să vină după mine. Uite-l, căpitane! Să-l chem?

– Vino aici, Gheorghe, i-a zis căpitanul Tănase.

– Sărut mâna, boierule, sărut mâna la toți! Își frământa în pumnii mari, noduroși, căciula spartă și veche.

– No, șezi aici, lângă noi. Vrei să intri la oaste, în slujbă la Măria Sa?

– Îi adevărat? Omul ăsta nu m-a mințit? Îi drept să fiu eu oștean? Păi dacă ajung eu oștean am să-i spintec pe toți nohail din lume, pentru ce mi-au făcut ei, mie!

– Bine, deci vrei?

– Sărut mâna, căpitane, vreau, tare vreau!

– Atunci îi bine. Știi să te bați cu prăjina? Întrebă Tănase.

– Cu ciomagul? Sigur, știu.

– Atunci o să facem o încercare, o să te lupți cu Ilie, cel care te-a adus aici. Dar să nu-l omori, bine?

– O să dau cu milă, boierule, dar mai bine mi-ai aduce un nohai, să-i rup spinarea, așa cum se face la noi, la moldoveni!

Au ieșit în uliță și cei doi au încrucișat ciomegele. Se vedea că Gheorghe are bună îndemânare. A apărat toate loviturile lui Ilie. După 10 minute de încercări Tănase a oprit confruntarea și a decis:

– Gheorghe, de azi înainte ești oștean al lui Vodă, în regimentul de dărăbani al căpitanului Tănase și al hatmanului Lupu Bogdan. Să faci cinste bourilor Moldovei!

Și așa, Gheorghe Căruțașu a devenit cel de al cincilea oștean – dărăban, încă neinstruit!

Următorul la rând a fost Neculai Belea.

– Căpitane, noi doi am găsit niște oameni leit cu noi! Adică l-am adus pe Ion Mălai geamănul și pe unul slab, negru și al dracului, Guriță îi zice. Să ți-i arătăm, căpitane?

Pe porțița grădinii Ion Mălai aduse înăuntru, ținându-l de mână pe... Ion Mălai, frate-su geamăn. Și mai aduseră un flăcăiandru, ceva mai măricel decât un băietan, subțirel și jucăuș, n-avea stare locului, tot fremăta din picioare.

Iar Neculai povesti că n-au avut prea mult de căutat. La Podul Roș o căruță încărcată cu saci de porumb se opri în drum, cu oiștea ruptă. Căruțașul era un moș, slab și ghebos. Suduia de mama focului, voia să-și verse necazul pe cai, deși aceștia nu aveau nicio vină. Tocmai ridicase biciul să lovească. Atunci, din mulțime a ieșit un flăcău, semăna leit cu Ion Mălai al meu, dar acesta era lângă mine. Acela a pus mâna pe moș și i-a luat biciul din mână, apoi cu un gest de mânie șugubeață a vrut să-l biciuie pe moș. Dar nu de-a dreptul, doar în șagă! Căruța se sfărâmasese aproape de capătul podului, nimeni nu mai putea trece, nici într-o parte, nici din ailaltă. Și atunci, feciorul ăla a luat doi saci de urechi și i-a dus la marginea drumului. S-a întors și a mai luat doi. No, parascovenie, numai ce-l văd pe Ion Mălai al meu că se duce la căruță și apucă și el doi saci. Dar când să pornească cu ei o venit celălalt la căruță și s-au oprit unul în fața celuilalt. ăla strigă: „Ioane!” ăsta strigă: „Ioane!” Și se iau burduhănoșii ăștia doi în brațe și încep a juca țonțoroiul, de râdea tot târgul de ei. Erau frați, minune mare! S-au pierdut de pe vremea când erau prunci. Pe ăsta, pierdutul, l-a furat o șatră de țigani de la scaldă. L-a căutat tot satul și nu l-au aflat, apoi au zis că l-o fi luat apa. Acu, cine credeți că-i aci, cu noi? Ion sau Ion? Sigur că Ion, dar celălalt!

Și se ridică și deschizând ușa cârciumii îl aduse înăuntru pe Ion al nostru, care era la fel precum cel ce ședea și râdea de întreaga adunare.

– Măi Neculai, măi, dreptate mare a avut acela din satul vostru care te-a botezat Belea! Că măi, după ce că seamănă leit, acu mai au și același nume, Ion. Păi asta nu-i mare Belea? Musai trebuie să-l botezăm pe unul din ei Mihai, că așa-l cheamă pe măritul nostru Domnitor. Dar cum o să-i deosebim?

– Simplu, zise Ion al nostru. Și se ridică, veni în fața lui frate-su și-i trase un pumn în nas de rămase acela cărn, pe viață! Iar ca poreclă, îi ziceau Ion Cârnu, și n-a mai trebuit să-l boteze Mihail!

– Măi, mari belele sunteți tustrei! Că ăștia doi, Mălai mari cum sunt, or să gate, ei singuri, într-o lună, zahereaua sotniei pe o iarnă întreagă. Și ce ne facem? Ieșim la jaf?

– Sigur, Măria Ta căpitane, zise Guriță. Doar trecem Prutul în Bugeac și-i prădăm pe nohai!

Cei doi frați au mai adus cu ei un flăcău, mai pirpiriu, e drept, dar tot mai voinic decât însuși căpitanul. Acela era Vasile, cumnatul celor doi Ion. Dar pe acela nu l-a primit căpitanul Tănase, era crud încă.

Acu rămăsese însuși căpitanul, la urmă, să deșarte plasa de pescar. El găsisese la poarta Curții Domnești doi lefegii nemți, căutau să intre în slujbă, la seimeni. Dar nu se înțelegeau din vorbă cu oștenii de pază. Nemții ăștia doi vorbeau nemțește, unul dintre oșteni îi întrebă ce anume vor, mai întâi în limba muscalilor, apoi în cea a turcilor, apoi leșește. Nimic, niciun rezultat! Doar atât că oșteanul acela, șugubăț nevoie mare, se lăuda în jur: „Eu știu a grăi atâtea limbi câte s-au despărțit la Turnul Babel! Dacă aiștea nu vorbesc aceste limbi, înseamnă că-s draci, nu? Ia, dracilor, plecați de aici, pieriți!” Și întoarse prăjina lăncii spre ei. Atunci a ieșit pe sub poarta cetății căpitanul Tănase. El a deslușit problema acelor nemți. I-a dus pe aceștia la seimeni, la aga Iorgu Stoian. Până la urmă s-au înțeles să-i ia în regiment căpitanul Tănase, cu acesta se vor înțelege mai lesne. Dar și aceștia erau frați, pe unul îl chema Hans, iar pe celălalt Johans.

– Și am mai găsit doi. Să-i vedeți și pe aceștia, mare minunea lui Dumnezeu cu voi, moldovenii! I-am găsit bătându-se, într-o poiană, la poala dealului Copou. Dădeau tare, cu pumnii goi, unul într-altul. Dădeau, icneau, dar nu se plâneau, povesti căpitanul.

– Măi, care dintre voi îi Păcală și care Tândală, i-am întrebat eu, zise mai departe, căpitanul. Aceștia s-au oprit, s-au uitat unul l-a altul și au năvălit peste mine. Greu am scăpat, dar i-am lăsat în iarbă, pe amândoi. Apoi am șezut lângă ei și i-am păzit, până s-au sculat din năuceală. Și i-am adus cu mine. Iacă-tă-i! Întreabă-i, Ilie, care-i Păcală și care-i Tândală?

Iar la această întrebare au dat să sară să-l bată pe Ilie, amândoi frații, Mihai și Gavrilă.

Au gătat cernutul după cum spusese căpitanul. Acu erau mai mulți decât își făcuseră socoteala. Că rar se întâmplă ca socoteala de acasă să se lovească cu cea din târg. Erau așa: Ilie ceașul și Gheorghe, doi de Ion Mălai, o Belea și o Guriță, doi sași, Hans și Johans, și doi frați de snoavă, Mihai și Gavrilă. Cu totul s-au cernut, din primul năvod, 7 recruți.

Căpitanul și ceata recruților intrară în curtea de instrucție, din fața odăilor oștirii. Acolo, căpitanul Tănase, punând mâna pe un ciomag începu să-i probeze, singur, pe fiecare. La zgomotul loviturilor a apărut, oleacă supărat de gălăgie, hatmanul Lupu.

– Măi, poate că Vodă se hodinește. Opriți lupta! Și cine sunt namilele astea? Să nu spui că pe aceștia i-ai pescuit! Căpitane, acești oameni o să mănânce și urechile chelarului, nu numai zahhereaua.

– Poate că vor fi hranace acești oșteni ai noștri, mărite hatmane, dar ei vor tăia câte șapte dușmani dintr-o lovitură. Ca ei nu va putea face nici chelarul, nici paharnicul și nici cuparul!

– Pune strajă gurii tale, căpitane, iute, că mare greșală ți-a scăpat! Ia aminte, că aici toți și toate au urechi de auzit și guri de grăit!

Căpitanul Tănase, ocupat fiind cu instrucția steagului său, nu băga în seamă nemulțumirea crescândă a boierilor de ranguri mai mărunte care nu se mai fereau să se plângă de obraznicia Cupăreștilor și a logofătului Iordache Ruset, capul tuturor relelor. Cazanul fierbea, ce-i drept, sub capac, dar nici mult nu mai era până să dea cu clocotul pe-afară.

De ziua Cuvioasei Parascheva căpitanul Tănase avea adunați 20 de recruți. Iar mai înainte de sfârșitul lunii octombrie prima sotnie era organizată după modelul steagului imperial habsburgic.

Măria Sa veni pe câmpul de instrucție pe neașteptate, într-o dimineață. Zărind alaiul domnesc, căpitanul Tănase răcni comenzile potrivite și steagul se adună în formație de onor. Vodă trecu la pas printre rânduri, măsurând oamenii de sus în jos și de jos în sus. Unii aveau sumane, alții niște cojoace scurte, alții doar cu pieptare din lână. Iar în picioare toți aveau opinci.

– Voi sunteți oaste de dărbani? În opinci? Fără uniforme? Căpitane Tănase, așa te grijești de oștenii mei?

Hatmanul Lupu mână calul în fața Măriei Sale și glăsui:

– Uniformele dărbanilor se cos acum, Măria Ta. Tocmai am primit știre de la postăvăria dumnealui logofătul Ioan Buhuși, că stofele sunt gata și a început croitul și cusutul. Într-o săptămână mantalele vor fi aici, la Curte. Cu încălțările stăm mai prost, dar o să aibă fiecare om cizme ostășești până la Sfântul Neculai.

– Ce fel de postăvărie are logofătul nostru, Ioan Buhuși? Când a făcut-o? Unde este? Eu de ce nu știu nimic, cumnate Palade, vistiernice?

– Măria Ta, să-mi fie cu iertăciune, n-am vrut să te încărcăm cu aceste lucruri mărunte. Mi-ai dat mie să am grija dragonilor, am vrut să ți-i prezint, Măria Ta, la soroc, cu totul gata de închinare. Iară logofătul Buhuși este un om vrednic de toată cinstea, Măria Ta. El face acum postavuri la fel de bune precum cele ale sașilor brașoveni. Doar vopselurile le mai cumpărăm de la aceia, toate celelalte le avem aici, în Moldova noastră, în satul Buhuși, care îi pe Bistrița, de la Târgul Bacăului mai spre munte.

Râvna acestor slujitori ai lui îi făcură plăcere Voievodului. Totuși, Tănase văzu că, față de hatmanul Lupu, Vodă se purta mai rece, de parcă între ei și-ar fi făcut loc neîncrederea. Tă-

nase văzu, dar nu-l întrebă nimic pe hatman. Atunci, în toamnă, la Hârlău, în ceasul acela de taină hatmanul îl sfătuisese să fie foarte atent la oameni, în Curtea Domnească. Să n-aibă încredere în nimeni pentru că prietenii se strică repede, pâra și minciuna ticluită din adevăr puțin sunt cele mai tari arme folosite pentru a preîntâmpina căderea în gropile săpate de dușmani. Fără voie, în mintea lui Tănase își făcu loc rugăciunea, ca un scut în fața gândului rău și al căderii în păcatul judecării aproapelui.

Dumnezeu este judecător drept, tare și îndelung-răbdător și nu se mânie în fiecare zi.

Împacă-i, Doamne, pe prieteni, iar neprietenilor ia-le, Doamne, darul grăirii. Ca să nu se tulbure unul pe altul cu deșertăciunile lumii.

Dar gândul rău nu-l părăsi, oricât ar fi luptat împotriva-i. Până să adoarmă, supărarea pricinuită de gândul gâlcevii ce s-ar porni între Vodă și hatmanul Lupu Bogdan îl purtă pe cărări întunecate, în care se vedea pe sine pus în primejdie, dimpreună cu Mărioara lui iubită și cu pruncul căruia trebuie să-i vie sorocul, curând. Se ridică din așternut și, îngenunchind, se rugă îndelung pentru pacea acestei țărișoare în care se simțea om liber, român, creștin și ortodox. Gândurile îl purtară înapoi, spre anii când învăța, sub privegherea atentă și blândă a bunului părinte Visarion, cele sfinte din multele cărți pe care părintele le socotea mai prețioase decât tot aurul lumii. Apoi, se vedea pe sine, flăcăiandru, rezemat în bătă sau de trunchiul unui brad falnic, păzind turma sa și rugându-se, cu cuvintele simple ce-i veneau în minte, Domnului Iisus Hristos, să-L păstreze neîntinat, să nu se încarce cu povara durerilor lumești pe care, cu strângere de inimă, le vedea apăsând pe umerii firavi ai tatălui său, Dănilă, a mamei sale Anica și, de ce nu, chiar și a surorii sale, Mărioara. *Ajută, Doamne, credinței mele firave și ajutorului luresc nu mă încredința, ci Tu, singur, mă apără de cel viclean!*

Tănase și oștenii lui își petreceau cele mai multe ceasuri ale zilei cu pregătirile de luptă. Mâncarea venea la timp, câteodată mai bună, câteodată mai slabă. Postul Nașterii Domnului era mai ușor, că aveau vreo două sărbători cu dezlegare la pește. De fiecare dată oștenii s-au bucurat de acest deliciu, deși peștele se aducea de la Prut, cale destul de lungă. Dar nu era treaba oștirii de unde se făcea aprovizionarea și cu ce cheltuială. Venea frigul și hainele de iarnă încă nu erau gata. De Sfântul Dumitru s-au îmbrăcat, pentru prima dată, cu mantale. Erau frumoase, dar nu prea țineau de cald. Norocul lor a fost că pe dedesubt au putut să-și îmbrace jersee din lână ori cojoce, ori pieptare, care ce avea de acasă. Mai rău era cu încălțăminte. Până la urmă, de Sfântul Neculai primul steag de dragoni s-a îmbrăcat cu uniforma cea nouă. Ei au făcut garda Voievodului la Mănăstirea Galata, că Vodă acolo a poftit să asculte sfânta slujbă.

Trecând prin târg, pe Ulița Domnească, alaiul domnesc stârnea admirația oamenilor. Domnițe apăreau pe la fereștile conacelor și caselor boierești, codane mai sărăcuțe, cu cojoace și opinci, își ascundeau fețele îmbujorate sub năframele grele, de iarnă, dar flăcăilor nu le păsa, ei căutau la ochi acele frumuseți și se țineau fuduli, în șeaua cailor de luptă, bine hrăniți și îngrijiți. Flăcării tineri nu vedeau decât ochii frumoși în mulțime, nu le păsa de altceva. Dar Tănase vedea și auzea. Oamenii, cei mai săraci și târgoveții, cârteau de-acu fără fereală, că birurile și dajdiile nu mai conțin, iar acum Vodă și-a tocmit și oaste ca să apere avutul boierilor. Inima i se strângea la gândurile felurite care îl încercau și acum îi venea să dea cu căciula de pământ și să plece, unde-o vedea cu ochii numai să scape de sărăcia pe care o vedea peste tot. Rău aici, în Moldova, rău acolo, peste munți, în Ardealul pe care l-au părăsit de prea mult rău și nedreptate.

La câteva zile după acea preumblare prin târg, până la Mănăstirea Galata și înapoi, căpitanul Tănase ceru hatmanu-

lui Lupu să-i îngăduie, să-și spună păsul. Au stat la un sfat de taină, în chilia hatmanului, de lângă spătăria cea mică. Au vorbit de treburile oștirii, de sânețele care trebuie să vină de la Brașov, de banii grei pe care vistieria îi scoate din biruri și dajdii, de la omul sărac. Auzind asemenea vorbe, hatmanul îi aruncă o privire sfredelitoare protejatului său.

– Ce-ți veni, căpitane? De unde vrei să scoți banii de cheltuială pentru oastea țării și pentru atâtea câte sunt de trebuință? De la boieri? Boieru-i ca voievodul pe moșia lui, taie și spânzură după cum îi este vrerea. Nu vezi, de când ești aici, la Curte, că boierii sunt mai tari decât Domnul? Domnul este unul singur, oameni în care să se încreadă îs puțini, toți cei din jurul lui cer și întind mâna. Și uneltesc, pun la cale tot felul de hoții, că nu le ajunge cât au. De când îi lumea, dreptatea-i a boierului, iar truda-i bogăția săracului. Nu cerca să schimbi lumea, că nici Domnul nostru Iisus Hristos n-a putut să o facă.

– Nu-ți fie cu supărare, mărite hatmane, m-ar bate Dumnezeu dacă aș cârti pentru soarta mea. Casă am, femeie mănoasă mi-a dat Domnul, slujbă bună și încrederea Voievodului țării și a hatmanului oștirii le am. Nu-i vorba de mine. Ci tocmai de cele spuse mai deunăzi, de domnia ta. Că sărăcia e mare, se vede fără să cercetezi prea mult. Nu sudalma săracului mă supără, domnia ta, ci șoaptele din ce în ce mai multe ale boierilor cârtitori mă necăjesc. Că s-a înmulțit numărul lor, tot mai des îi poți vedea adunați ciotcă, vorbindu-și la ureche unul altuia și cu ochii de vulpe cătând în lături. Ce va să fie asta, domnia ta? Poate fi de bine?

– Multe ai văzut în ăștia doi ani de când ești în Moldova, căpitane, și n-ai priceput încă cum ar fi mersul domniei, pe aici? Vezi că firmanul de Domn se cumpără pe bani grei, de la turc. Iar acolo, la Adrianopol sau la Stanbul, până să ajungi la marele vizir ori chiar la urechea Padișahului multe buzunare sunt de umplut. Iar Vodă, când vine la domnie nouă, aduce cu el lăcustele și corbii, grecii din Fanar și ovreii, ba și cămăta-

rii turci vin cu obrăznicie să-și ia banii grei înapoi, cu câștig mare. Și își împart averea țării pe sub nasul Domnitorului. Iar Vodă, dacă încearcă ceva, boierii imediat îi dau vești, de la Stanbul, de la București, de la Cracovia ori Kiev ori de la Moscova. Că numai acum, în zilele astea, sunt patru poftitori de caftan domnesc care așteaptă zvon întemeiat din țară, despre păcatele lui Vodă Mihai Racoviță. Umblă un zvon, că la Înalta Poartă l-a pârât pe Domnul nostru acel mișel ce mai înainte a fost mazilit, Vodă Constantin Duca, precum că în aceste zile ispravnicii au strâns de două ori birul și tot de două ori bairamlâcul, dar poverile de care n-au pornit spre Stanbul, că le-ar fi dosit Vodă cu neamurile sale.

– Primejdia de afară-i mare, cârtitorii din țară îs mulți, vicleni și flămânzi, spuse Tănase. Și așa, cu acestea toate, Domnul nostru ce face? Că zic slugile că de la o vreme n-are somn, umblă în ietac la ore nepotrivite și tot mormăie socoteli în barbă.

– Grijile țării sunt multe, căpitane, dar domnii sunt aleși anume, unși ai lui Dumnezeu se cheamă. De aceia sunt primiți la Scaunul Țării numai cei din os domnesc, că știu a purta asemenea poveri. Iar vodă al nostru, Mihai Racoviță, nu-i din os domnesc. De aceea truda lui este mai mare și mai grea de dus. Poate urmașii lui o să fie mai potriviți pentru a domni. Dar până atunci, noi, cei din jurul Măriei Sale, trebuie să dăm zor și spor în toate treburile pe care ni le-a încredințat.

CAPITOLUL 16

VREMURI TULBURI

In vremea când a fost căftănit prima dată, spătarul Mihalache Racoviță pe numele lui de atunci, era la Stanbul împreună cu o samă de alți boieri, veniți cu toții la îndemnul vel logofătului Iordache Ruset să-l pârască pe vodă Constantin Duca. Dar tulburare mare era și la Stanbul, ienicerii făcuseră răzmeriță mare și-l dăduseră jos pe sultanul Ahmed al II-lea. În locul lui l-au căftănit pe Mustafa, mezinul. După atâta tulburare Înalta Poartă era ca un câine bățut, lingându-și rănilile. Tocmai atunci s-au găsit și boierii moldoveni să facă pâră împotriva Domnului lor, Constantin Duca, cel care stătea pe scaunul de la Iași de la anul 1700. Acesta nevrednic s-a arătat față de Măritul Padișah, dar și față de boierii țării. Că după o minciună spusă la Înalta Poartă, mai demult, de către Lupu Gavriliță, precum că vodă Constantin Cantemir bătrânul ar fi luat drept bir o mie de pungi de bani și i-a ascuns, nedându-i Porții, acum vizirii și sultanii nu credeau în lacrimile moldovenilor și puneau peșcheș mare. Astfel, domnia Moldovei se cumpăra cu pungi multe de galbeni. Așadar, din al doilea an de domnie, Constantin Duca a început să fie strâmtorat de datorii. Veneau peste el boierii munteni care îl împrumutaseră de bani, venea firman de la Poartă pentru plata birului. Duca vodă nu era un domn prea chivernisit, cu minte de înțelept, dar nu avea nici boieri bun de sfat. Ca să-și plătească datoriile a pus biruri mari pe țară, până și buruienile ce le culegeau sărmanii oameni din vie, dintre rândurile de butuci, până și pe acestea

a pus bir! Apoi, pașa seraschier de la Oblucița, Daltaban pe numele lui, a intrat în țară cu oaste turcească și s-a așezat, șase zile, în Țuțora, cerând ca Vodă să adune zahhereaua și să o trimită la cetate, la Camenița, la Caraiman pașa, care avea în grijă oastea turcească la iernat. Dar leșii de la graniță au prins de veste despre această povară de zahherea, au atacat carele cu bucate și bani după ce au trecut Nistrul spre Camenița și au luat tot. Atunci amândouă pașalele s-au plâns de Duca Constantin, că-i nepriceput a conduce țara.

La Înalta Poartă, tânărul sultan Mustafa, văzând că Moldova nu-i de loc așezată, îl pofti pe Constantin Brâncoveanu să ia și scaunul de la Iași și să facă bine în ambele țări valahe. Dar acesta a refuzat. Deci aflându-se sultanul în acest impas, avea de ales între două păreri ce i se cântau la ureche: să-l pună pe Antioh Cantemir, care era susținut de aga ienicerilor, ori să-l pună pe Mihalache Racoviță spătar, care era susținut de vornicul Iordache Ruset și de Panaiotache Morona, omul Ducăi Vodă, dar pe care l-a ademenit, cu vicleșug, acest Ruset. Și a ales sultanul pe Mihalache spătar, că boierii țării spuneau că îl vor lua în grija lor și îl vor ajuta la așezarea țării.

Deci așa a ajuns Mihalache Racoviță domn al țării Moldovei, fără să fi fost din os domnesc. El și-a luat numele de Mihai și s-a așezat pe scaunul domnesc în anul 1703. Iar țara era condusă, cu mare obrăznicie, de Iordache Ruset și de Cupărești, neamurile domnului celui nou.

Sfârșitul de an 1704 nu aduse liniște oștenilor Măriei Sale. Ca în atâția ani din urmă, neprietenii credinței creștine pândeau zilele de bucurie ale marilor sărbători împărătești și, taman atunci, se porneau ca o furtună să lovească oamenii din orice așezare ca să fure bruma de chiverniseală a acestora. Paza fu întărită în țară, pe la curțile domnești, la mănăstiri, în cetăți, în sate și târguri nepăzite de oastea țării. De la hotare, olăcari cu cai iuți brăzdau depărtările ducând vești de bine sau de primejdii. Dar în acel an nu veni știre rea dinspre Crâm,

din pășunile Bugeacului. Nohaii nu dădeau semne de gânduri rele. Nici din miazănoapte crivățul nu suflă decât cu ger și zăpezi, nu multe, e drept. Leșii, după câte se vedea, voiau să-și petreacă sfintele sărbători ca adevărații creștini.

O samă de oameni din Divan, dar și ispravnici de ținuturi trăiau senzații ciudate. Unii, scuturându-se ca de friguri, ziceau: „Împrăstie, Doamne, această liniște de dinaintea furtunii. Nu ne lăsa pe noi, Doamne!”

Dar neliniștea era acolo, în țară. Om cu om se pândeau și așteptau să vadă cine va face primul pas, cine va ridica, primul, sabia, cine va chema urdia... Și ea, această urdie nu stătu prea mult, porni la câteva zile după Botezul Domnului.

Acel an și jumătate de când era Mihai Racoviță pe scaunul țării a fost cel mai greu pentru biata Moldovă. Că în acest scurt răstimp s-au schimbat trei mari viziri și șapte capuchehaie. Iar la fiecare schimbare se petrecea nebunie mare. Că din acele vremuri s-a tras vorba șugubeață a românilor că „schimbarea domnilor îi bucuria nebunilor!” Dacă s-au întâmplat acele schimbări, de fiecare dată caimacamul domnesc de la Istanbul țipa tare după pungi de bani. Că vizirul nou ales trebuia firitisit cu daruri scumpe, anume puse și scrise ca să nu-l scoată de la inimă pe domnitorul de la Iași. Iar până la vizir era cârnat lung de slujitori care cereau, fiecare, peșcheșul cuvenit. Și așa datoria lui Vodă Racoviță creștea, iar de la Galați nu se pornea nimic spre Istanbul, din haraciul cuvenit.

Zvonurile că Vodă Racoviță va fi mazilit au început să se înmulțească. Și, într-o bună zi, hatmanul Lupu Bogdan primi carte de la Vodă Antioh Cantemir, cumnatul său. Că jupâneasa Ruxandra era soră bună cu Antioh și cu Dimitrie, feciorii lui Vodă Constantin Cantemir, bătrânul. Acest Antioh îi scria că va primi firman de căimăcămie din mâna capegiului și l-a îndemnat să așeze țara, să spună peste tot că noul voievod nu vrea ceartă cu nimeni, nu va tăia pe nimeni, nici nu-i va judeca pe cei care nu i-au ținut partea. Că Vodă Racoviță poate să-și

ia jupâneasa și coconii și avutul tot, că o să-i trebuiască acolo, la Stanbul. Dar să nu se atingă de vistieria țării.

Lupu Bogdan, ca o rudă foarte apropiată a noului domn și prieten bun cu mazâul, nu avea o situație prea fericită. El era la mijloc, între două prietenii care nu se puteau împăca una cu alta. Se duse la Vodă Racoviță și îi arătă scrisoarea celui alt. Și se jură pe ce avea mai sfânt că el, hatman și boier credincios, nu a avut nimic de a face cu mazilirea lui.

Cum de la Poartă capegi bașa³⁵ nu se grăbea să ajungă la Iași cu firmanul de mazilire, toți boierii care se știau cu musca pe căciulă au fugit, speriați. S-au dus pe Bahlui la deal, până în satul Căcărezeni și acolo l-au așteptat pe capegi bașa. Iar acesta, când a venit, la pus pe Lupu Bogdan caimacam.

De acu, fiind cu firman de mazilire, Vodă Mihai Racoviță și-a făcut pregătirile de plecare. El s-a mai întâlnit cu hatmanul caimacam de câteva ori și, o dată, a apucat să-i pună o otravă, șoricioaică în cafea. Iar după acele zile, hatmanul a început să bolească, din ce în ce mai rău.

Tot atunci a venit știre de la Hârlău că Mărioara, femeia căpitanului Tănase, a născut prunc de parte bărbătească. Și căpitanul ar face bine să vină acasă, să se grijească de gospodărie și să-și boteze feciorul.

Tănase i-a cerut prietenului său, hatmanul, să-l îngăduie o lună de zile să-și boteze feciorul. Acesta l-a strâns în brațe pe fericitul tată și i-a spus:

- Să-l pui pe vătaful Gheorghe Prodan să-l țină în brațe la botez, în numele meu, hatmanul, care-i voi fi naș. Și numele meu voiesc a i-l da, Bogdan. Și casa în care stați și grădina cu acareturile toate și livada, finului meu le dau. Să vii la mine să-ți dau hrisov de botez și danie pe numele finului meu.

35. Capegi-bașa = șeful ușierilor seraiului, funcție echivalentă cu cea de șambelan, în țările creștine din apusul Europei. Acest capegi-bașa era purtătorul firmanelor de mazilire sau de înscăunare a nou-numiților bei.

Apoi căpitanul ceru îngăduință să-și ia rămas bun de la Măria Sa, Vodă Mihai Racoviță.

– Te firitesc pentru pruncul născut și viață lungă, cu sănătate să-i dea Bunul Dumnezeu, îi urez, din toată inima. Mi-ai căzut drag, căpitane, și aș fi vrut să-mi fii credincios păzitor al casei mele în această bejenie a mea. Dar nu se cade să-ți cer asta. Rămâi la Curtea Domnească. Eu i-am spus hatmanului să țină cu dinții de oastea de dărbani, să nu lase pe Vodă Antioh să o spulbere. Că acest lucru pe care eu l-am tocmit, cu vrednicia ta, să fie oaste pentru țară, nu pentru Vodă sau Divan. Și la fel, să lase diată în urmă la oricine va fi Domn al Moldovei în anii ce vin.

Tănase mai zăbovi la Curte câteva zile, până lăsa toate treburile așezate cu bună rânduială. Se apropia de sfârșitul lunii ianuarie 1705 când porni la drum. Gerul era aspru, mai ales dimineața. Așa că mâna calul cu grijă, pornind la drum aproape de amiază și oprindu-se la apusul soarelui. Și de alergat nici vorbă nu era, că și acest animal atât de folositor omului, calul, are un plămân care, la fel de ușor se poate îmbolnăvi, ca și la om. A ajuns la Hârlău după trei zile de mers. Miezul zilei era trecut cu vreo trei ceasuri, aerul era călduț în acea zi, totuși mustățile și barba erau albite de promoroacă.

Deschise încetișor ușa spre odaia casei. Un fuior de aburi se încolăci pe dată pe picioarele lui. Dinăuntru Mărioara strigă:

– Iute, că Pinte-a-i gol! Tocmai îi făcuse baie. În casă era cald, Sultana strângea coafele și copăile după feredeu³⁶ pruncului, iar Mărioara îl înfășa în scutece încălzite pe peretele cuptorului. Când îl văzură pe Tănase se fâstăciră pe dată, Mărioara și mamă-sa, Sultana, deopotrivă. Bucuria fu mare. Mărioara era tare mândră de isprava ei, că i-a dat omului ei bărbat care să-i poarte numele mai departe.

36. Feredeu = baie (arhaism).

Tănase își lepădă hainele, cât mai departe de laița pe care Mărioara sta cu cel mic în brațe. Apoi își șterse mustățile și barba și își lipi palmele de peretele cuptorului, ca să le încălzească. Mărioara îi luă mâinile într-ale ei, își puse obrazii în palmele bărbatului și, simțindu-le destul de calde, îi întinse pruncul abea înfășat. Cât a durat această pregătire, micuțul s-a zbatut, gângurind. Pânza cu care era învelit se desfăcu, iar când tată-su îl luă în mâini, acela dădu drumul la țâșnitoare drept pe fața omului.

– Na, parascovenie, că botezat ai fost, de la început, de feciorul tău! Mândru trebuie să fii, bărbate, râse Mărioara și Sultana odată cu ea.

– Tăta mare, Pinte Bogdan al lui Todoran! Și îl săltă spre grindă de câteva ori, privind cu drag spre feciorașul care râdea în brațele tatălui său.

– De unde numele de Bogdan, omule? întrebă Mărioara.

– Bogdan îi numele lui nașu-său, măritul hatman Lupu Bogdan, care i-a făcut danie casa aceasta, grădina și acareturile, livada și via din spatele casei. Mi-a dat hrisov cu pecetea lui, de hatman domnesc. Iar Gheorghe Prodan, vătaful, îl va ține în brațe la biserică, și va zice lepădările după datină, în numele nașului, hatmanul. Să-i dea Bunul Dumnezeu zile multe, cu sănătate, că mare noroc avem noi cu așa un stăpân!

Iar botezul l-au făcut în capela din odăile Doamnei Țării, din Curtea Domnească, unde au făcut căldură bună, ca să nu răcească finul hatmanului Moldovei.

A doua zi după botez, Tănase a plecat la Iași, chemat de grabă de mai marele său, hatmanul, pentru întâmpinarea lui Vodă Antioh Cantemir. Vremea se mai înmuiase de parcă ar fi sosit primăvara. Dar oamenii de la țară știau că-i numai o părere, că după zilele cu soare și căldură, Baba Iarna va face urât peste tot locul. Și așa a fost. Vodă Antioh a intrat în Iași în zi cu viscol. Ninge și sufla vântul, învârtelind zăpada amestecată cu măzăriche de gheață.

Vodă a trecut puntea și când a intrat pe sub poarta Curții Domnești bombardele cele mici au tras salva de întâmpinare. Boierii divaniți, chemați de caimacamul Lupu Bogdan, au înghețat în blănurile lor scumpe, dar niciunul n-a avut îndrăzneală să se tragă înăuntru, la căldură.

Steagul de dărbani a căpitanului Tănase a așteptat sosirea lui Vodă într-o latură a palatului domnesc. Când bombardele au bătut prima salvă, căpitanul a strigat ordinul de încălecare. Dărbanii toți, la semn, au sărit pe caii ținuți până atunci de dârlogi, cu pături puse pe spinări ca să ferească animalele de viscolul aspru. Tot la semn au strigat: „Trăiască Vodă! Trăiască Vodă!” și au tras cu sânețele în sus.

Vodă Antioh s-a uitat spre dărbani și l-a întrebat pe Lupu hatmanul de când are Moldova asemenea lefegii foarte scumpi. Iar hatmanul i-a spus scurt: „Sunt oștenii țării, Măria Ta, moldoveni din ocolul Iașilor!” Apoi alaiul domnesc a intrat în spătărie, iar oștenii s-au tras la ale lor, după rânduiala zilei.

La câteva zile după viscol, când Vodă a încheiat toate cele legate de tocmitul țării, îi ceru hatmanului Lupu să pregătească steagul dărbănilor, vrea să vadă cu ochii lui pe ce a cheltuit Mihai Racoviță banii țării.

– Măria Ta, steagul este gata oricând, nu trebuie să le duc vorbă mai înainte.

– Atunci, să mergem, cumnate, să-i vedem la luptă, zise Vodă.

Au găsit oștenii alergând prin curtea seimenilor și, trântindu-se în zăpadă, se luptau precum turcii prin bâlciuri. Când micul alai al lui Vodă își făcu intrarea în perimetrul de antrenamente, Ilie ceașul văzu primul înaltele fețe ce se apropiau și strigă, spre luarea aminte a întregii curți:

– Să trăiască Măria Sa, Vodă Antioh! Ura! Ura!

Iar uralele lui și ale oștenilor s-au rostogolit de-a lungul zidurilor, apoi peste acoperișuri, până în depărtări. Imediat

căpitanul Tănase dădu comanda de adunare în formație de onor. Când Vodă ajunsese în dreptul steagului, acum aliniat, căpitanul ieși în față și dădu raportul.

– Primesc urarea voastră, oșteni! Multe laude mi-a fost dat să aud despre voi, dărbani, cum vă ziceți voi, pe moldovenește. Dar de adevăratele sunteți dragoni. După cum v-ați mișcat până acum, parcă ar fi de luat în seamă aceste vorbe. Dar vreau să vă văd îndemânarea în luptă. Dacă Curtea Domnească ar fi atacată, acum, de o oaste mare, voi ce ați face?

– Grijă noastră-i Țara, Măria Ta! Îl apărăm pe Voievodul de drept al țării, căruia ne-am închinat și i-am jurat credință, cu prețul vieților noastre, pe Doamna Țării și pe coconii domnești. Pe ei trebuie să-i ducem departe și să-i ferim de primejdii, Măria Ta. Iar dacă neprietenii ar fi doar niște lotri, avem firfieri mărunți, din plumb, să le dăm, pe săturate!

– Păi, să vedem o asemenea ispravă, căpitane. Și Măria Sa se retrase, la îndemnul hatmanului, într-o latură a curții, de unde putea privi, fără să fie vătămat, chiar și din greșală!

După bătaia cu ciomege și îmblăcie, dueluri cu săbii de luptă, alergări și lupte cu mâinile goale, după moda turcească, a urmat șarja de cavalerie. La comanda căpitanului, călăreții se opriră brusc, purtătorii de cai preluară câte șase frâie, iar dragonii începură tragerea cu sânețele. Un rând de șase la tras, rândul al doilea, tot de șase, la încărcat. Apoi s-au aliniat, grupele de câte șase trăgători, formând o linie de o sută de arme de foc, cu tragere fără pauze pentru încărcare.

Antioh Cantemir rămase impresionat. O unitate atât de disciplinată nu văzuse nici la Berlin, la curtea regelui Prusiei. Iar acei nemți erau cunoscuți ca fiind cei mai buni dintre cei mai buni din Evropa.

– Care a fost diata lui Mihai Racoviță Voievod despre această oaste de dragoni, mărite hatmane? Întrebă Vodă Antioh, fără să zică nici așa, nici altfel, despre cele văzute în acest ceas de dimineață.

– Diata lui Vodă Racoviță a fost, mărite stăpâne, ca 6 steaguri la fel pregătite să slujească Țara împotriva călcătorilor de hotare. Și a mai spus, Măria Sa Racoviță, ca toate aceste steaguri să nu se amestece în gâlceva boierească și nici să nu fie arătate turcului altfel înarmate decât zice pravila împărătească.

– Adică, cum anume, după pravila împărătească? Întrebă Vodă.

– Adică fără săbii, lănci cu fier pe ele sau cu sânețe și bombarde, Măria Ta.

– Am priceput. Foarte bună diata lui Vodă Racoviță. A făcut bine pentru Moldova. Pentru aceasta i se cuvine toată cinstirea și noi, Antioh Cantemir, din mila lui Dumnezeu Voievod al Moldovei, întărim diata lăsată și o lăsăm urmașilor noștri. Am zis! Hatmane Lupule, să grijești să adunăm cele șase steaguri rânduite de diată!

Hatmanul împinse calul înainte, se înclină în șa și dădu glas mare:

– Să trăiască Antioh Cantemir Voievod! Ura!

Iar oștirea și alaiul domnesc repetară. Cușme de tot felul, simple și din blănuri alese, zburară spre cer.

Această zi a fost în a doua săptămână a domniei lui Vodă Antioh. În zilele următoare prin Curtea Domnească se răspândiră vorbe fel de fel despre boala lui Lupu Bogdan. Iar Vodă, cumnatul său, îl folosea la toate treburile, numai în el avea încredere. Că grija cea mare a lui era să-și întărească șederea pe scaunul de domnie. Dacă la Înalta Poartă avea păzitori, că îi lăsase acolo caimacami pe frate-su, Dimitrie și pe tată-su, Constantin Cantemir bătrânul, aici în țară era neliniștea mai mare și treburile mai greu de apucat de coarne. Că uite, când a fost căftănit Mihai Racoviță, el, Antioh, avusese sprijin la aga ienicerilor. Acest agă avea, pe atunci, cea mai mare putere în fața seraiului, că răzmerițele pe care el le pornise au făcut moarte de sultan. Ori, atunci a fost Pronia Divină la mijloc, scăpase caftanul de domn moldovean numai din cauza unei

mici întârzieri, sultanul apucase să încline hotărârea sa după cum i-a șoptit marele vizir, la îndemnul lui lordache Ruset și a lui Panaiotachi Morona, trădătorul. Pe aceștia trebuie să-i prindă cât mai iute. Dar, mai înainte, trebuie să-l tragă de partea lui pe Brâncovean. Că la Brâncovean scăpau boierii moldoveni, ori de câte ori sufla vânt de mazilire spre dealurile Iașului.

Așa că Vodă Antioh Cantemir degrabă îl trimise pe cumnatul său, hatmanul Lupu Bogdan, cu solie de prietenie trainică la București.

– Să-l pui să jure credință și prietenie în fața Înaltpreasfințitului Mitropolit al Țării Românești și acolo să juri și în numele meu, auzi? Și să fie juruința cu mare afurisenie pentru cel de îl va încălca. Și carte să scrii cu acest jurământ către Patriarhul Constantinopolului și să-l pui pe Vlădica de la București să o semneze, să întărească cu mâna lui că drept îi scris acolo.

Grea era această misie, dar Lupu Bogdan o duse la capăt, măcar că în acele săptămâni cât a umblat pe drumuri, cu sania și cu caleașca, a zăcut bolnav de la acea otravă. Iar trupul i se împutina văzând cu ochii. Și la puțină vreme după ce a ajuns acasă, la Iași, a căzut la pat și nimeni, cu nimica nu l-a mai putut ajuta. Și s-a dus la Domnul în zi frumoasă, cu cerul senin și pomii plini de rod, în luna lui Cuptor a aceluia an, 1705.

Mare jale a lăsat în urmă-i, murind, hatmanul Lupu Bogdan. L-a plâns nu numai Antioh, cumnatul, ci și multă lume din țară, care l-a cunoscut și a jurat că a fost om bun și milostiv. Dar mai îndurerat decât țara toată la un loc a fost familia lui și neamurile lui și prietenul lui, căpitanul Tănase Todoran. Acesta l-a jelit în suflet și l-a plâns, că hatmanul, aici, în Moldova, viață nouă i-a croit și i-a făcut nume bun la doi domnitori, la Mihai Racoviță mai întâi și la Antioh Cantemir, acum pe urmă.

Dar viața mergea înainte și slujba îi lua tot timpul lui Tănase. Se topea de dorul Mărioarei, femeia lui și a feciorașului,

Pintea Bogdan. Dar nu era chip să fugă de la Iași, atâta timp cât Vodă își făcuse obicei să vină, aproape în fiecare săptămână, pe câmpul de instrucție și să urmărească munca oștenilor și a căpeteniei lor. Privindu-l pe Vodă, cu coada ochiului, căpitanul se întreba ce gânduri îi umblă prin cap acestui voievod de neam ales. O fi având, el, inimă pentru țară? Ori caută doar să se chivernisească, la fel cu toți cei de mai înainte? Să fie asemenea lor?

O vorbă veche spunea că „inimile împăraților sunt fântâni adânci!” Greu de deslușit, în adâncimea aceea, dacă apele sunt limpezi au ba.

Încet, încet, gândurile cele frumoase ale căpitanului Tănase despre o țară românească, creștină ortodoxă, în care oamenii să se iubească unii cu alții, așa cum ne-a îndemnat Domnul și Mântuitorul nostru, în Evanghelii, se duc pe apa sâmbetei. Iată, Vodă stă și privește cum se întărește oastea aceasta mititică, tocmită din oșteni aleși dintre oamenii de rând ai pământului acestuia. Iar țara toată, de la Dunăre și până la cetățile polone, vecine la miazănoapte, a încăput pe mâna lui Iordache Ruset și a lui Ilie Cantacuzino, vistiernicul, care parcă ar fi frați de o singură credință, anume aceea de a apuca și a lua cu japca tot ce poate fi luat. Că li s-a dus vestea că mult mai multe pungi au umplut ei, pentru binele lor, decât pentru Vodă, ca să plătească datoria țării la împărăție.

Dar ce poți face într-o asemenea lume, în care locul săracului este în necaz și obidă, pe vecie? Așa că omul nostru, căpitanul, oftă scurt și alungă departe gândul încâlcit. Acum are o slujbă domnească, iată! acesta este al doilea stăpân care îi dă binețe și încuviințează drumul pe care merge. Deci, flăcău, muncește și te chivernisește, ca să poți asigura copilului tău, acesta care crește departe de ochiul tău, casă bună și ferită de furtuni, învățătură și credință dreaptă. Lui Pintea Bogdan, precum și celor ce vor mai veni, Dumnezeu să ți-i dea și să-i crești, sănătoși!

Lipsit de căldura Lupului Bogdan, hatmanul, prietenul și susținătorul lui, Tănase se retrase, ca melcul în căsuța lui. Deveni mai tăcut decât fusese, mai atent la orice vorbă pe care o scotea din gură, mai atent cu cine stătea la o vorbă. Cel mai ades, când avea o clipită de răgaz, scotea din sân o terfeloagă de carte de rugăciuni și o deschidea, bolborosind vorbe pe care nimeni nu le deslușea de la depărtare. Își găsea, ca în pruncie, când umbla vara toată, pe coastele Țăbleșului, cu oile la păscut, prietenul cel mai drag, cel care-L învăța numai de bine și-i dădea sfaturile cele mai înțelepte, trainice – Psaltirea, cu cântările înțeleptului rege David. Din nou, și mai tare ca înaintea, Tănase se trezea cu Dumnezeu – Tatăl, îi mulțumea pentru răgazul de somn, i se închina și îl ruga să-i fie călăuză și ocrotitor la fiecare pas, la fiecare clipită a zilei. Nu pornea la drum și nici nu începea o treabă fără să se închine spre soare-răsare, rugându-se de ocrotire și pentru o brumă de înțelepciune.

După zilele de jelire a cumnatului plecat din această lume, Vodă Antioh făcu schimbări importante în Divan: îl numi pe Ioan Buhuș mare logofăt și pe logofătul Antioh Jora hatman în locul Lupului. Iar țara încăpu pe mâinile lui Ilie Cantacuzino, făcut vistiernic din spătar și a lui Panaiotachi Morona, biv postelnic. Aceștia doi au câștigat mare trecere la Vodă, cu cuvinte frumoase l-au întors pe acea cale pe care au vrut ei să i-l aștearnă sub picioare. Căpitanul a prins o vorbă rostită de un boier bătrân, la un ospăț de la Curte, care spunea despre aceștia doi că ar fi „calul râios care și-a găsit copacul scorțos”. Adică, vezi Doamne, niciunul nu-i de soi. Or fi ei din os de neam, dar sunt dedați la rele. Sunt iuți, mândri, mincinoși, fățarnici, nu pregetă să jure pentru orice și pe te miri ce. Și mai sunt și amăgitori, pe deasupra.

Văzând că cei doi cârmuitori pe față, nu din umbră, reușesc să-l înduplece pe Vodă să facă în toate numai cum zic ei, căpitanul trase singur învățătură: că Vodă poate fi el, cât de bun la inimă, până la urmă așa cum și sacul își găsește peticul, așa

și Domnul își găsește slujitorii care să adune birul greu de pe spinarea țării. Și s-a văzut că aceștia doi, adică copacul scortșos și calul râios, au tras pieile de pe moldoveni și le-au prefăcut în bani buni, din care au avut grijă să-și puie în saci mai întâi pentru cămășile lor și mai puțin pentru cele ale țării. Că Antioh Vodă sărac a rămas și datoriile cele multe nu și le-a plătit, dar a fost pârât la Înalta Poartă că nu se pricepe a conduce țara cu folos pentru Măritul Padișah.

În vara acestui al doilea an de domnie, Antioh Vodă a primit carte de la Stanbul ca să taie lemn mult și să ducă la cetățile Bender³⁷, Volia și la Cetatea Albă³⁸, unde Iusuf vizirul avea ordin să întărească zidurile surpate și să sape șanțurile de apărare. Și toate cheltuielile pentru aceste munci să le facă moldovenii și muntenii, însuși voievozii acestor țări să stea acolo și să aibă grijă ca totul să se facă bine și la timp. Însă Brâncoveanul, care avea bani de îi întorcea cu sacul, i-a făcut vizirului Iusuf dar bogat și a plătit salahori care să lucreze pentru el și boierii lui. Iar Antioh Vodă n-a putut face la fel, că țara este săracă și nu poate să tragă un bir așa de greu peste rând. Așa că Vodă însuși a pus mâna pe sapă și lopată și a muncit ca

37. Cetatea Bender = este cetatea Tighina, a lui Ștefan cel Mare, reboțată de turci „Bender” după ce Moldova a fost ocupată, în anul 1538, de oștile sultanului Soliman Magnificul. Domn al Moldovei era Petru Rareș. El nu s-a luptat cu turcii invadatori deoarece boierii țării l-au trădat și Petru Rareș a fost nevoit să se refugieze în Transilvania. Bender (Tighina) este așezată pe malul Nistrului, la un loc de vad, cu o poziție geografică avantajoasă.

38. Cetatea Albă – botezată „Akerman” de turci în 1480, după o scurtă ocupare, este situată pe malul Nistrului. A fost construită și fortificată de Alexandru cel Bun, apoi un nou zid împrejmuitor și poarta de intrare au fost construite pe vremea lui Ștefan cel Mare. Pisania bătută în piatră, cu înscrisul terminării fortificațiilor de pe vremea lui Ștefan a fost salvată și adusă la București, însă bourii Moldovei, de deasupra porții mari, de intrare în cetate, au fost spărți și distruși de sovietici, porțiunea aceasta de deasupra porții fiind acoperită cu simbolul ucrainean al orașului.

un salahor. Iar neprietenii lui de la Poartă i-au scos vorbe că nu știe a gospodări țara, nevrednic este să stea Domn. Iar în vara anului următor la fel a pățit. Dar îl avea, Antioh, de partea lui, pe marele vizir Baltagi pașa, iar acesta l-a dovedit pe Mihai Racoviță că a făcut cum a fost pâra lui Antioh împotriva lui, adică a luat două biruri și două bairamlâcuri și nu le-a dat la Înalta Poartă. Și pentru asta a fost închis la Edicule, să-și plătească datoria³⁹.

Dar s-a întâmplat că marele vizir Baltagi pașa a căzut în dizgrație și locul lui l-a luat Ciorlul pașa, silehtarul⁴⁰, care era prieten bun cu Mihai Racoviță. Deci, venind acest Ciorlul la putere, a scos pe Mihai Racoviță din închisoare și i-a dat căftan de domnie. Iar pe Antioh l-a făcut mazâl și a trimis carte lui Iusuf pașa la cetate, la Bender, să-l prindă și să-l aducă la Stanbul. Și așa s-a făcut că Vodă Mihai Racoviță a venit Domn al Moldovei a doua oară, fiind pus pe Scaunul Țării în iulie 1707.

39. Conform Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*.

40. Silehtar, silihtar = Mareșalul curții, al Seraiului. Acest demnitar important purta sabia sultanului, agățată pe umărul stâng și avea rolul de a tăia bucatele (fripturile) sultanului, cu cuțitul, la masă. Echivalent cu „spătar”, sau „rahtivan”, în *Letopisețul Țării Moldovei*, de Ion Neculce.

CAPITOLUL 17
A DOUA DOMNIE
A LUI MIHAI RACOVITĂ

Imediat ce i s-a pus pe umăr caftanul de domn, Vodă Mihai Racoviță a trimis un capegi bașa la Iași, să-l pună caimacam pe Iordache Ruset, care să se îngrijească de țară până va veni el la Iași. Și i-a trimis caimacamului un izvod, adică o listă specială, cu numele boierilor pe care avea pizmă noul Vodă. Și Iordache Ruset să-i prindă pe aceștia și să-i închidă. Dar unii s-au făcut scăpați, plătindu-i pungi cu bani mulți lui Iordache.

A doua zi după ce primi firmanul de căimăcămie, Iordache Ruset trimise după căpitanul Tănase.

– Căpitane, Vodă scrie aici că să pleci în mare grabă cu steagurile de dărăbani la Galați, să-l întâmpini pe Măria Sa și să-i fii de pază până la Cetatea de Scaun. Câtă oaste ai?

– Am patru steaguri, dar ultimul steag încă nu-i gata de luptă.

– Mergi cu toți, că aici avem seimenii pe care i-a lăsat Vodă Antioh la paza cetății, iar ceilalți pot să apară, de la o zi la alta, cu boierii de la Bender. Ia-ți merinde pentru oaste și pornește mâine în zori de zi.

– Într-un ceas pornim la drum, Mărite. Că de asta suntem dărăbani, să fim cei mai iuți și totdeauna gata de luptă, răspunse căpitanul. Doar să punem merindea pe cai și pornim pe dată.

Sacii cu pastrama de oaie, uscată, erau pregătiți în beciul casei dărbănilor. Fiecare oștean primi sacul său, își umplură ploștile cu apă, luară caii de tarhat cu ovăz și porniră. Când la trap, când la galop, a treia zi pe înserat ajunseră la Galați, la schela de la Vadul Ungurului, la Prut. Dar Vodă nu era acolo. Aflară că un buluc de turci făcuse tabără în lunca Siretului, la Bărboși. Stăteau acolo de două zile, cumiți, nu plecaseră la pradă. Asta-i semn că sunt oastea tocmită de Măria Sa, Vodă Mihai Racoviță, își zise Tănase.

– Sigur că sunt ei. Fără un bei cu două tuiuri de care să facă ascultare, ar sta turcii priponiți? Pornim într-acolo, dar trimite, ceașule Ilie, olăcari înainte, să-l găsească pe Măria Sa și să se întoarcă, să ne spuie unde-i tabăra alaiului.

Nu le-a trebuit mai mult de o jumătate de ceas să dea peste tabăra lui Vodă. Cum au trecut pe sub dealul Țiglinei, pe lângă balta Cătușei, au și zărit corturile așezate sub zidurile cele vechi ale cetății romanilor, de la Tirighina. Căpitanul ordonă o scurtă oprire, cât să-și scuture fiecare dragon veștmintele de colbul drumului. Apoi, în formație de paradă, intrară pe poarta taberei și dădură onorul. Aga turcilor privea mirat această oaste cum n-a mai văzut decât, de mult tare, când era sub zidurile Vienei, în războiul cel mare cu austrieii. Vodă îl lămuri pe turc că tot ce vede el aici este oastea de pază de la toate curțile domnești, de la Iași până la Bârlad și Tecuci. Că aceștia se vor întoarce, fiecare la casa lui, după ce îl vor conduce cu bună pază, pe Vodă, la Iași. Așa că dumneata, cinstite agă, poți pleca cu bulucul la raia, la Brăila. Și pentru osteneala voastră, iaca o pungă cu galbeni, de împărțit fiecărui oștean turc.

Au înnoptat acolo, odihnind caii și spălându-i în apa călduță a Siretului.

– Mărita Doamnă te firitisește, căpitane, pentru moldovenii tăi, zise Vodă, zâmbind satisfăcut de această unitate militară, rod al vrerii lui. Apoi continuă:

– Acum, cu creștinii noștri alături, se simte tare bine, Doamna noastră. Și după cât îs de chipeși, zice Mărita Doamnă, să ai grijă, căpitane, să nu ți-i fure zânele apelor și ale codrilor, până la Iași.

– Truda Măriei Tale, Doamne, din urmă cu patru ani, n-a fost în zadar. Mare noroc am avut cu dumnealui, hatmanul Lupu, Dumnezeu să-L țină în loc luminat, în Rai, că dacă n-ar fi pus vorbele cele cuvenite la Vodă Antioh și n-ar fi pomenit de diata lăsată de Măria Ta, astăzi poate că noi, aceștia, am fi tot niște țărani proști, la coada vacilor!

Pe chipul lui Vodă trecu o umbră, dar alungă repede gândul vinovat, acela despre moartea prietenului său, hatmanul Lupu Bogdan și se înfoie, mândru de lauda pe care și-a luat-o asuprași, toată. Îl pofti pe căpitan să stea la coada mesei boierilor din alai, care tocmai se așezaseră la cină.

– Mulțumesc, Măria Ta, de înalta cinstire, dar nu se cade să tulbur aleasa adunare cu mirosurile mele, de oștean prăfuit și stropit cu sudoare de cal. Locul meu este, îngăduiți, alături de oamenii mei. Așa, ei se vor simți onorați de prezența Măriei Tale.

Mai târziu, când oștenii scosese merindea și îmbucau pe lângă focuri, Vodă se apropie și refuză să i se dea onorul.

– Mâncați, vitejii mei și odihniți-vă. Avem drum lung de mers până acasă, la Iași. S-ar cuveni să vă cinstesc cu o cupă de vin, dar sigur că nu se poate! Căpitanul vostru știe că în timpul slujbei sale oșteanul trebuie să stea cu atenția trează. Dar la Curte, atunci când voi primi mirungerea, vă voi face cinste cu un butoiș de vin, ca să închinați pentru Moldova noastră.

– Să trăiască Măria Sa, Vodă Mihai Racoviță, spuseră, în dezordine, oștenii.

Le-au trebuit trei zile să ajungă la Curtea Domnească de la Roman. Acolo Doamna țării și coconii cerură popas de două zile, să lase din praful drumului la feredeul domnesc și să se închine la Sfânta Biserică Episcopală. Nu departe de târgul

Romanului, în pădure la Strunga, la miezul zilei, când vipia era mare, alaiul domnesc fu întâmpinat de boierii ce urmau să fie puși în Divan, în frunte cu caimacamul Iordache Ruset. Acesta pregătise un cort mare pentru Măria Sa și unul, mai la o parte, pentru Doamna țării și coconii ei. Și s-au închinat lui Vodă și i-au jurat credință dumnealui Antohie Jora, Lupu Costache sîn Gavriliță, Manolache Ruset, fratele lui Iordache, Dumitrașcu Racoviță, fratele Domnului, Neculai Ruset, feciorul lui Iordache și alții. Apoi au șezut și au închinat o cupă de vin în cinstea Măriei Sale, iar mai pe seară s-au așezat la ospăț mare, domnesc.

Căpitanul Tănase luă aminte la împrejurimile taberei, puse oșteni care să facă de caraulă de jur împrejur, toată noaptea. El însuși umblă, nevăzut, să cerceteze cu ochii lui să nu apară dintre tufele pădurii vreun răuvoitor, să-l săgeteze pe Vodă.

În zilele următoare înscăunării lui Mihai Racoviță, peste Moldova se abătură lăcustele. Nu erau atât de multe ca în anii cei de pomină, ai lui Duca Vodă, dar săracii moldoveni spuneau că asta-i semn rău, de domnie neprielnică pentru țară. Și chiar așa a și fost. Că Vodă Racoviță cheltuisese, după obiceiul otoman, mulți bani la Stanbul de a luat domnia. Și mai avea și datoria veche de plătit, pe care a jurat-o lui Ciorlul, marele vizir, că o va plăti. Iar peste toate acestea, a scăpat țara iarăși în prada lui Iordache Ruset și a Cupăreștilor. Căci aceștia au descoperit cum să facă să mai tragă un rând de piele de pe spina țaranului, care să fie bună de vândut măcar pe arginți, dacă nu se putea pe aur.

Și iată cum au făcut. Mai întâi și de toate li s-a părut lor ciudat că numărul țaranilor plătitori de dări este mai mic decât înainte de această domnie. Că doar bejenari au tot fugit din Ardeal în Moldova, iar alții, moldoveni, nu s-au pornit nici înapoi în Ardeal și nici spre țara muscalilor. Iar pe cei ce au căutat stăpân nou dincolo de Focșani, în Țara Românească,

i-au înturnat din drum. Atunci cum de nu găsesc ispravnicii de ținuturi pe cei ce trebuie să scoată banii din chimirul lor și să-l pună în sacii țării? Nu existau prea multe cauze. Ori secase țara de țărani – iar așa ceva nu s-a pomenit, că doar vin s-a făcut pe îndeustulatelea, în fiecare an și dacă-i vin, apoi este și veselie și iute rămân muierile grele! – ori ispravnicii din ținuturi s-au dedulcit a trage bănetul spre chimirele lor, mai mult decât se cuvenea. Deci cercetară pe ispravnici. Au fost doar vreo doi, trei care își făcuseră case noi, lor sau copiilor lor pe care-i însuraseră de curând.

Iordache Ruset găsi cale de a da cep la bănet de la ispravnicii prinși cu ocaua mică. De ce să-i taie? Ori de ce să-i țină la dos, la răcoarea beciului domnesc? Mai bine îi arăți grăsanului de ispravnic un motan de care să i se facă frică, cum ar fi bunăoară un clește înroșit în foc, ori un pat cu cuie și deasupra lor o pătură de cuie. Și de frica chinurilor, ispravnicul ori isprăvniceasa pe dată începeau să asude aur și arginți.

Dar de aici n-au scos averi multe. De frica acelor torturi despre care povesteau, cu groază, vinovații ispravnici dovediți, toți ceilalți au venit pe rând, pe la casele boierilor perceptori și le-au adus daruri bogate, că așa-i la înnoirea domniei, trebuie să firitisești!

Și atunci trebuie că alta este pricina. Este vorba de fereală. Lumea care nu mai putea plăti a socotit să se ferească din calea strângătorilor de biruri. De aici lipsa de bani.

Dacă-i pe așa, apoi o să vă arăt eu cine-i mai tare la scornit loc de întors, își ziseră într-un glas vornicul Iordache Ruset și vistierul Ilie Cantacuzino. Și oamenii stăpânirii au început a bate dobele că cine se înscrie, cu pecetluire, punându-și numele și starea pe hârtie cu pecete, va avea de plătit dajdie numai 1 leu. Iar pecetea omului trebuie să o întărească boierul lui. Și să vezi, acum, veselie la moldoveni! Că au dat năvală toți să-și puie pecetea, că dajdie de un leu îi pomană curată! Să ne trăiești, Măria Ta, că ai inimă bună pentru talpa țării! Iar când

s-au pecetluit toți, atunci vel vistiernicul țării a mai pus bir 5 lei de pecete. Și-a strigat Moldova: „Vai!”

Dar nici cu pecetea n-au scos-o la capăt. Că doar cum era să facă tot ce trebuia dacă în țară doar jumătate plăteau, cealaltă jumătate erau cupăreștii și neamurile lui Iordache Ruset. Și o grămadă de boieri scutiți, cu hrisoave în bună regulă. Atunci mai marii Divanului au început cu pârele la boierii liberi, adică cei de mâna a doua. Și au scornit că ăla a spus și a dres, despre Măria Sa ori despre neamurile Măriei Sale. Iar oamenii lui Ruset i-au închis, fără prea multă judecată, luându-le averile. Și uite așa, se împlinește semnul cel rău cu seceta și lăcustele de la începutul domniei lui Mihai Racoviță.

Căpitanul Tănase vedea și tăcea. Tot mai mult se scufunda în sine și își găsea scăpare în biserică și în rugăciuni. Toamna a primit învoire de două ori să meargă la Hârlău, să-și vadă casa, muierea și pruncul. Odată, la praznicul Cuvioasei Parascheva și apoi, la marea sărbătoare a Arhanghelilor Mihail și Gavrilă. N-a avut îngăduință decât o zi și o noapte, dar de fiecare dată ochii lui s-au mai înseninat, iar inima i s-a înveselit. Pinteia Bogdan creștea văzând cu ochii. De fiecare dată l-a găsit mai nălțuț și mai dolofănuț. Ochișorii negri, ca două mărgele, îi râdeau tatălui, iar mâinile și piciorușele nu se opreau din zbatere. De fiecare dată când taică-su îl ținea pe mâini și-l juca, după baie, pruncuțul își stropea tatăl din șurubelul obraznic, de flăcău. Iar acesta râdea, se veselea și se topea de dragul fiului său.

De Crăciun și Bobotează veghea țării la hotare a trebuit să fie mai puternică. Dinspre miazănoapte războiul puternicilor Evropei se apropia de hotarul Moldovei. Biata țară, după ce că o îneca amarul, pustia și sărăcia, acu aștepta să intre peste ea oștiri străine, să se bată pe câmpurile și holdele puține și să caute în toate colțurile Moldovei bruma de zaharea pentru acești oșteni venetici.

Suedia și Rusia au pornit război. Hatmanul țării, Dumitrașcu Racoviță, fratele lui Vodă, l-a chemat la sfat pe Tănase.

I-a spus că războiul uriașilor din poveste vine peste ei și grijă mare trebuie să aibă el, căpitanul Tănase, să ducă pe Vodă și pe Doamna țării, cu coconii, la loc sigur, adică să-i pună la adăpost și să-i scoată din țară, fără vreo stricăciune dacă va fi pericol mare. Și i-a povestit căpitanului, în mare taină și legându-l cu jurământ că nu va spune nimănui, despre mersul războiului dintre craiul șvezilor, Carol al XII-lea și țarul Moscovei, Petru I-ul Alexeievici. Că toată sfada a pornit de la Marea Baltică, adică cine să fie stăpân peste această apă, care era la fel ca Marea Neagră a noastră și pe care turcii o numeau lac al lor. Iar peste Marea Baltică stăpâneau suedezii și o numeau balta lor, iar muscalul jinduia să pună el stăpânire aici.

Deci țarul Petru s-a apucat și a construit pe malul Balticii, în ținutul suedez Ingria, un oraș nou, frumos cum nu se mai află, căruia i-a pus numele Sankt Petersburg. Că acest oraș nu avea nici cocioabe, nici izbe de-ale mujicilor, ci numai palate din piatră, cu marmură aleasă pe dinăuntru. Iar ca să aperse această mândrețe de cetate, a construit pe Marea Baltică cetăți întărite și multe corăbii de război, galioane grele. Iar șvedului Carol acest lucru nu i-a plăcut și a început scandalul între ei. Iar în această luptă ce pornise, a atras de partea lui și pe riga leșilor, pe Stanislav. Dar polonii s-au împărțit în două, unii s-au dat cu șvedul și au pus rigă pe Stanislav, alții s-au ținut cu țarul Moscovei și cu cazacii ucraineni și și-au ales alt rigă, pe August. Dacă cearta s-a făcut așa de mare, apoi aceștia doi mari împărați, cu capete încoronate au vorbit între ei, cu scrisori și diplomați din neamuri alese și au jurat să se bată în câmp deschis, într-un loc numit Poltava, aproape de Kiev, cetatea de scaun a cazacilor ucraineni, aproape de ziua Sfinților Apostoli Petru și Pavel, în anul 1709. Riga șvezilor a intrat cu oaste mare, prin Polonia, apoi în țara căzăcească trecând peste râul Nistru și și-a pus tabăra acolo unde s-a jurat, la Poltava. Deci avea de partea lui pe leșii rigăii Stanislav și pe cazacii

hatmanului Mazepa, care s-a legat cu șvedul în contra muscalilor, de care voia să scape țara.

Și bătălia s-a dat câteva zile, la Poltava. Iar până la urmă riga Carol a fost bătut. Și s-a ales și cu rană grea la picior. Acuma, bătut, rănit, unde să fugă? Riga ăsta, nu era om prost, s-a gândit din vreme cum să-și scape pielea de îi va merge rău. Și a făcut scrisori și a trimis capucehaie la Istanbul, la Înalta Poartă și s-a legat cu Sultanul Ahmed, al treilea pe numele său, să-l ajute acesta cu oști și cu cetăți unde să se adăpostească. Și, din aproape în aproape, a ajuns Carol fugarul la cetatea Ozu unde l-a primit seraschierul cetății, pașa Iusuf. Și era riga împreună cu Mazepa hatmanul. Mai pe urmă Iusuf l-a trimis pe Carol la cetatea Bender, unde ar fi fost mai în siguranță, după spusa pașei.

Deci asta era situația când Dumitrașcu Racoviță i-a cerut lui Tănase să fie gata de fugă, cu Vodă și casa acestuia. Sigur că victoria lui Petru Alexeievici a dus la spargerea oastei șvezilor. Aceștia au pierdut în lupta de la Poltava ca la 13-14 mii de oameni. Și o grămadă de generali și mareșali și polcovnici s-au predat rușilor. Și pradă mare au dobândit muscalii, bani, tunuri, puști și odoare de preț, postavuri și mătăsuri.

Așa cum îl pregătise din timp hatmanul Racoviță, fratele lui Vodă, căpitanul Tănase primi ordin să iasă cu trei steaguri către curtea domnească de la Hârlău ca să-i întâmpine pe unii generali suedezi ce au cerut adăpost în Moldova. Sigur că Tănase a grăbit oștenii și a ajuns la Hârlău, cât ai spune de trei ori Tatăl nostru. Acolo era familia lui, pe aceștia trebuia să-i pună la adăpost. Cum au ajuns la curtea domnească Tănase a dat ordin ca oamenii din satele ocolului Hârlău să fugă la adăpost, în păduri. Iar steagul de apărători al căpitanului Ștefan Rumpelemn fu împărțit în cete de călărași pe care i-a trimis să iasă înaintea leșilor.

Pe Mărioara lui, cu Sultana soacră-sa și pruncuțul Pinte Bogdan, dimpreună cu toată casa hatmanului Lupu Bogdan

și a vătafului Gheorghe Prodan i-a adăpostit la curtea domnească.

Și s-au pregătit de întâmpinat oaspeții. Nu știau ce fel de oșteni vor fi acești șvezi, doar că Vodă Racoviță le-a dat îngăduință să vină la Iași, la adăpost. Că a primit Vodă carte de la împărăție, de la însuși Sultanul, că să-i ajute pe șvezi.

Joi, pe 8 august, în acel an 1709, dimineața devreme, puțin după răsăritul soarelui, sosi olăcar în goană mare aducând veste despre șvezi. Aceștia au rămas peste noapte în târgul Botoșanilor iar dimineața vor porni la drum spre Hârlău, apoi către cetatea de scaun a Moldovei.

– Câți sunt? Întrebă căpitanul Tănase

– Păi să tot fie vreo patruzeci, poate cincizeci de oameni, cu slugi cu tot, răspunse olăcarul, seimen la agia Botoșanilor.

– Și ce fel sunt? Răniți, pe cai, pe jos?

– Nu-s răniți, că ăștia par a fi boieri de cântălarii, nu oșteni. Și vin cu șase căruțe din cele mari, nemțești, cu tarhat mult. Iar slugile lor, tot îmbrăcați cu straie ostășești, vin călare pe cai.

Informația a fost bine venită, le-a venit inima la loc. Înseamnă că nu se pune gând de război, cu acești bejeniți. Tănase păstră ordinul dat cu privire la evacuarea sătenilor în păduri și a familiilor boierești în incinta curții domnești. Dar dădu ordin la cuhnii să se facă pregătiri pentru a-i ospăta pe musafiri.

– Și ce să gătim, căpitane, întrebă vătaful Gheorghe Prodan.

– Păi, ceva de dres gustul după praful verii. O ciorbă de-a noastră, moldovenească, acrișoară, cu mult zarzavat și o zare de carne de găină. Apoi le punem în străchini rasolul de găini și mujdei din usturoi tânăr. Apoi să le punem la frigare vreo doi mieluți cu străchini de roșii, ceapă, ardei și castraveți. Și să mai puneți pe platouri, pe mese, să guste oamenii ceva brânzeturi, mezeluri de soi turcesc, castraveți murați de vară. Iar

la urmă, cafele, dacă o mai fi ceas de zi, și poame, struguri, lubenițe, mere vâratice și ceva vin în ulcele.

Pe la prânz soarele se ascunse după niște nori și începu o ploaie iute, scurtă. Aerul deveni fierbinte ca într-o baie, dar curând se limpezi. Ploaia aduse răcoare. Tănase încălecă și porni pe drumul Botoșanilor, în întâmpinarea musafirilor. Luă cu el o ceată de zece oșteni, cu sânețe. Ajunseră aproape de satul Flămânzi când le ieși în cale un seimen botoșănean, călare. De sub poala pădurii ieși mai întâi o căruță, cu coviltir. Se opri când văzu oșteni călare. Dar seimenul făcu semn și căruța se urni din loc. Urmară celelalte cinci și slugile călare. Era o coloană măricică, dar încăpeau cu toții în casele curții domnești.

Tănase dădu ordin și ceata lui porni în întâmpinarea suedezilor. În prima căruță, un ofițer cu rang mare, polcovnic după cum află mai apoi Tănase, fără mundir, doar într-o cămașă din pânză albă, scumpă, stătea de vorbă cu un seimen. Se înțelegeau în limba căzăcească, prin aceste părți ale Moldovei multă lume avea neamuri în Ucraina și vorbirea în două limbi era ceva obișnuit.

Căpitanul Tănase salută după moda nemțească și i se adresă polcovnicului într-o germană curată. Din fundul căruței se ițiră două capete acoperite cu peruci, cam boțite, e drept, dar exclamațiile lor în aceeași germană arăta bucuria că vor putea vorbi cu cineva elevat. Erau surprinși, nu s-au rușinat să întrebe cum de el, un simplu căpitan moldovean, vorbește o limbă germană atât de aleasă.

Tănase le explică, în puține cuvinte, cum de vorbește această limbă, apoi le ură bun sosît. Le aduse la cunoștință că vor face popas peste noapte la curtea domnească de la Hârlău, unde vor dormi, se vor hrăni și odihni în bună lege.

Cea de a doua căruță era ocupată de un ofițer bătrân, poate către 60 de ani, dolofan destul de mult. Alături de el îi avea pe fiii săi, trei cadeți tineri, dintre care doar unul avea o umbră

de mustață sub nas. Acesta era cel mai mare în grad, generalul – obuznic Ivan Lamikowski, cu fiii săi. El fusese comandant de tabără pe câmpul de luptă, însă nu participase direct la bătălie. În celelalte căruțe se aflau Filip Orlik, pisarul general al armatei suedeze, împreună cu oamenii lui. Purtau cu ei toate hârtoagele oștirii. Acestea erau o comoară de mare preț, pentru cineva care ar fi fost curios să afle ce fel de gospodari aveau șvezii, pentru treburile armatei. Ofițerul din prima căruță era Dimitrie Horlavkonik, din Preluka, polon, împreună cu alți trei ofițeri polonezi. Iar călăreții din jur erau ordonanțe, soldați simpli, majoritatea suedezi, dar și câțiva leși.

Filip Orlik i se adresă lui Tănase, întrebându-l dacă acolo, la Hârlău, ar putea primi ceva îngrijiri și dacă ar putea să facă o baie, ca lumea.

– Sigur, avem un doftor la Curte iar feredelul domnesc l-am pregătit special ca să vă puteți primeni, răspunse Tănase.

Au ajuns curând la capătul drumului. Era după amiază, soarele ardea destul de tare. Nu adia nici măcar un firicel de vânt. Căruțele au descărcat călătorii toropiți. Când au făcut primii pași, pământul parcă se învârtea cu ei. Servitorii lor i-au condus la un umbrar și acolo le-au turnat apă rece de s-au spălat pe mâini și pe față, mai înviorându-se puțin. Tănase, împreună cu vătaful Prodan, l-au invitat pe polcovnicul polon, din Preluka, să vadă încăperile pentru oaspeți și să spună cum trebuie să-i poștească la odihnă, după rangul fiecăruia.

Căpitanul își dădu iute seama că acești șvezi erau, de fapt, poloni. Poate că s-or fi tras mai de mult în slujba rigăi Carol, dar în fapt și după sânge erau ceea ce se vedea că erau. Tănase își luă seama și dădu oamenilor ordin să se poarte cu grijă cu toți oaspeții, adică să se ferească de orice ar putea duce la suferință. Acest lucru avea să se vadă curând.

Când soarele începea să apună, oaspeții au poftit la cină. Toți au ațipit un ceas după ce au dat de răcoarea încăperilor, de moliciunea așternuturilor și de albul cearceafurilor și pe-

rinilor umplute cu puf de găscă. Polcovnicii au poftit câte o carafă cu vin, ca să-și spele gâtleurile de atâta praf și fum cât au înghițit în războiul acesta blestemat.

Cina a stârnit alt val de exclamații. Dar după ce burdihanurile au început să se umple, apucăturile cazone, de soldați, au ieșit la iveală, mai ales la cei tineri. Căpitanul Tănase veghea asupra mesei, stând rezemat de ușorul ușii ce da spre cuhnie. A văzut că vinul din podgoriile însorite ale ținutului binecuvântat al Hârlăului dezleagă limbile și măresc curajul inimii tinere. A văzut cum ochii de oșteni ai celor patru polcovnici se uită cu poftă la slujnicele tinere care serveau la masă. Însă când unul dintre aceștia a uitat pe ce fel de meleaguri se află și, mai ales, ce calitate are, punând mâinile pe loc necuviincios, Atanase s-a aflat acolo, din doi pași și l-a apucat de braț, puțin sub cot. Strânsoarea moldoveanului l-a făcut pe polon să-și tragă mâna de unde apucase să adaste. Slujnica a țâșnit spre cuhnii, roșie ca para focului, iar Tănase nu a slăbit strânsoarea. Doar atâta i-a spus leahului, pe limba stăpânilor acestuia:

– Din musafir nepoftit iute poți ajungi în temniță, leahule, dacă nu ești cuviincios!

Incidentul a pus capăt ospățului, generalul Lamikowski ordonând să se ridice cu toții și să se retragă la odihnă. Apoi l-a chemat pe polcovnicul Dimitrie, cel care părea a fi ascultat de ceilalți militari și l-a muștruluit bine. Înainte de a se trage în camera lui, acest obuznic i-a mulțumit lui Tănase pentru aleasa primire și l-a rugat să pregătească plecarea, a doua zi, cât mai degrabă, chiar la răsăritul soarelui, ca să ajungă în târgul Iașului până-n seară.

De la Hârlău până la Iași nu era cale prea lungă. Cu cai și cu căruțe se putea ajunge, cu spor bun la drum, până seara. Dar nu se cuvenea ca gazda acestor musafiri, adică însuși Vodă, să stea în noapte să aștepte niște oameni de cin nu prea înalt. Tănase scrisese un răvaș în care pomeni cine erau acești

refugiați de război, ce ranguri aveau și ce fel de sânge curgea în vinele lor, de nobili ori de oameni de rând. Cu acest răvaș trimise, după răsăritul soarelui, un olăcar pentru hatmanul Dumitrașcu Racoviță, fratele Domnului. În sat la Lețcani, acest olăcar se întâlnește cu hatmanul Dumitrașcu, ieșit în întâmpinarea leșilor și șvezilor cu o mică suită. Apoi același olăcar aduse răspuns de la măritul hatman, ca musafirii să fie încartiruiți la Cetățuie, la mănăstire, oricât de târziu ar fi fost ceasul la care aveau să intre în cetatea de scaun. Iar Vodă o să-i primească a doua zi și se va îngriji de șederea lor la Iași.

– Bine ai făcut, căpitane, că ne-ai trimis răvaș despre acești leși vopșiți în șvezi, îmi spuse hatmanul a doua zi când se întâlnește la cuhnii, pentru gustarea de dimineață. Că n-ar fi fost bine, pentru obrazul Măriei Sale și al țării, să li se arate unor oameni de rând mai multă cinstită decât li se cuvine. Măria Sa a hotărât ca acești oșteni să fie găzduiți la casele unor boieri care se vor griji să aibă masă și loc de dormit. Acești boieri vor urca la sfânta mănăstire după slujba Liturghiei și îi vor lua acasă, fiecare după cum i-a trecut cu numele pe hârtia aceea, de ieri. Iar terfeloagele cancelariei oștirii suedeze vor fi puse la păstrare, în beci uscat, la mănăstire. Acum ești slobod de slujbă, căpitane, se cuvine să te odihnești.

În ziua următoare, hatmanul Dumitrașcu iar îl convoca pe căpitanul Tănase:

– Căpitane, avem știre că niște șvezi, vreo șase sotnii, au intrat în țară și s-au așezat cu tabără lângă zidul cetății Sucevei. Măria Sa a primit carte de la Înalta Poartă să se îngrijească de această oaste de șvezi, să ierneze în Moldova. Să le dea zahhereaua pe care o vor cere. Și iarăși i-a scris să facă înțelegere cu acești șvezi ca nu cumva să prade Moldova, să nu aducă stirbire țării. Noi, însă, n-avem știre ce vor, dar sigur că oștenii acești vor ieși la pradă, în satele din jur și în târguri, făcând mari stricăciuni. Măria Sa zice că n-ar strica să le arătăm că știm să-i ținem în frâu și să-i ocrotim pe oamenii de rând din

ținutul Sucevei. Deci, zice Măria Sa, să stai vreo zi sau două la hodină și apoi să pornești spre părțile Sucevei. Dar să fii cu băgare de seamă, să nu faci stricăciune nici oștenilor tăi, dar nici șvezilor, că îi ține Sultanul de prieteni. Numai să-i sperii, oleacă.

Către sfârșitul lunii august, căpitanul Tănase, cu patru sotnii, pornea în marș spre Suceava. Au luat-o pe căi ocolite, nu pe drumurile mari, ca să nu se îngrijoreze turcii că ce o fi cu această oaste frumoasă. Că marele vizir umpluse țara de iscoade.

După ce au trecut de târgul Botoșanilor au aflat, de la mai mulți boieri ce grăbeau să ducă vestea la Iași, lui Vodă, că acei șvezi, cu generalul lor în frunte, au trecut hotarul înapoi și s-au așezat cu tabără la Cernăuți. Spuneau acei boieri că planul rigăii Carol al XII-lea era să vină, cu voia Sultanului, la Iași, în țara Moldovei și să ierneze acolo. Dar tot ei credeau că această mutare la Iași nu însemna alta decât că riga din nou vrea să se împreune cu leșii și cu cazacii care-l mai țineau de drag pe Hatmanul Mazepa, și să fugă acasă, în Șvedia lui. Și asta nu trebuie să se întâmple, ca nu cumva să afle Sultanul, că ar fi de rău.

Deci căpitanul împlini porunca domnească până la capăt. Ajuns la Suceava a aflat că mica oștire suedeză a fugit înapoi cu trei zile în urmă. Că înainte de a fugi avuseseră grijă să-și pună merinde în saci, luând de la sucevenii care nu apucaseră să se bejenească la timp. Dar altă pagubă n-au făcut, adică nu au dat foc târgului, așa cum era obiceiul de război în acele vremuri. Destul că săracii oameni au rămas cu hambarele goale, acum când Brumărel își deschisese zilele grăbind venirea toamnei.

Căpitanul întoarse steagurile sale înspre Iași. Au călărit fără grabă mare, gândind că dacă ar fi vreo altă treabă de făcut le va trimite olăcar dumnealui, hatmanul Dumitrașcu. Dar nu i-a căutat nimeni. Iar când au ajuns la Iași, a doua zi după

pomenirea Cuvioasei Parascheva, mare surpriză i-a așteptat. Că Vodă fusese prins și legat, împreună cu toată casa lui și dus în mare grabă, la Țarigrad, la judecata Sultanului. Că Iusuf, aga de la cetatea Bender, a venit și l-a luat, însoțit fiind de un capugi-bașa care venise de la Stanbul cu firmanul de mazilire. Și au avut cu ei o mie de spahii, oaste tare, că turcii au aflat că Vodă Mihai Racoviță și-a făcut oaste puternică, după model nemțesc.

Și a mai aflat că a fost pârât de unii boieri care nu-i iubeau pe Cupărești și pe Lordache Ruset, că Vodă ar fi avut înțelegere să scape la Moscova, sub ocrotirea țarului, cu toată averea țării și cu haraciul pe care tocmai îl strânsese. Iar acei boieri care i-au vrut răul spuneau că Vodă Racoviță nu mai are scăpare. Că l-au dovedit că-i trădător, că umbla cu scrisori la muscali.

Acum țara aștepta domn nou. Tănase simți că nu și-a îndeplinit jurământul cel dintâi, acela de a-l scăpa pe Domnul țării și casa lui de năpastă la vreme de restriște. Când capegi-bașa a intrat în Iași cu năframa neagră de mazâl pentru Vodă Mihai Racoviță, el, căpitanul steagurilor de dragoni lipsea, nu era acolo să-și apere stăpânul și binefăcătorul. Îi era și rușine, dar era și furios. Ar fi vrut să-și conducă dragonii în goană pe urmele bulucului otoman, dar trecuse săptămâna de când Vodă Mihai Racoviță fusese pornit spre cetatea Bender. Era prea târziu!

Își încartirui oștenii și așteaptă vești despre noul voievod ce va urca pe scaunul domnesc. Curând sosi un sol de la Țarigrad cu carte pentru biv vel logofătul Ioan Buhuș și pentru biv vel vornicul Pavel Ciocârlan, prin care erau puși caimacami până când Măritul Padișah va pune caftanul de domn pe umerii cui-va potrivit.

Tănase a fost din nou martor la gâlceava iscată de presupunerile unora și ale altora. Vorba veche spune că „schimbarea domnilor este bucuria nebunilor“. Și cum în Moldova se schimbau domnii destul de des, cam anul și cârlanul, după

cum tot moldovenii obișnuiau să zică, de aia-i țara plină de nebuni. Astfel, unii țineau cu Antioh Cantemir Voievod. Aceștia, în frunte cu Ilie Cantacuzino, au intrat pe la Focșani, venind de sub aripa Brâncoveanului și au început a-i ataca pe prietenii lui Mihai Racoviță. Apoi s-au oprit, că frică li s-a făcut. Iar alții ziceau că va primi domnia Constantin Duca, cel ce aștepta firman de multișor. Al treilea rând de boieri ziceau că Sultanul s-a săturat de cât s-au pârat moldovenii unii pe alții și nu mai vrea domn pământean. Că va face țara raia și va pune un pașă să conducă.

Și s-a aflat că, la Stanbul, Măritul Padișah l-a poftit pe Antioh să dea 300 de pungi cu bani și să primească domnia, că alții dau și 500 de pungi, numai că nu au nume bun și nu-s ceruți de țară. Flatat peste măsură de o asemenea apreciere, Antioh și-a zis că pe altul nu va pune Sultanul, decât pe el. Și a transmis marelui vizir că el mai mult de o sută și cincizeci de pungi nu poate da. Atunci padișahul s-a supărat pe el și a oferit scaunul lui Nicolae Mavrocordat, feciorul lui Alexandru Exaporitul bătrânul, marele dragoman. Cică l-ar fi chemat Sultanul pe acest grec, Nicolae, și i-ar fi zis:

– Tu ești sluga noastră, cinstită și harnică, un mai mare vorbitor de multe limbi străine nu avem. În tine mă încred și îți dau scaunul Moldovei, fără să-ți cer nimic decât să faci ordine acolo și să îndeplinești ce îți voi cere eu.

Și feciorul Exaporitului a primit caftanul. Iar taică-su, bătrânul, își smulgea părul din cap, că ce prostie a putut face fiul lui, că de ce s-a băgat în așa lucru cu mare primejdie. Și de supărare, a murit la nici două săptămâni. Iar Nicolae Mavrocordat a trebuit să stea pe loc, să-și îngroape părintele. Dar a trimis în țară niște greci de-ai lui, cu scrisori către boierii cei mari, lui Ilie Cantacuzino, lui Ilie Catargiul, lui Iordache Ruset și lui Manolache Ruset, că să-l întâmpine la Galați.

Așa se face că în decembrie din acel an 1709, boierii veliți scriși pe izvodul lui Nicolae Mavrocordat au venit la

Galați și l-au întâmpinat pe Vodă la malul Dunării, în poarta bisericii-fortăreață „Precista“, o mănăstire chivernisită, ctitorie a unor frați negustori moldoveni care mult și bun câștig au avut. Lui Vodă i-a plăcut mult această biserică-fortăreață, cu ziduri groase între care se putea ascunde cineva chiar și un an de zile, fiind hrănit de călugări.

Căpitanul Tănase, cu cei patru sute de dragoni ai lui, au fost garda Voievodului, de cum a călcat acesta pe pământul Moldovei. Iordache Ruset a fost cel care, cu îndrăzneală, i-a povestit istoria acestei mici oștiri și diata lăsată de Vodă Mihai Racoviță, cel care a pus umărul și pungi multe de a făcut această faptă plăcută fiecărui voievod de atunci încolo. Că oastea aceasta slujește pentru a apăra hotarul țării de năvălitori și de a scoate pe Vodă și casa lui, din orice primejdie.

Sigur că această istorie i-a plăcut și lui Vodă Nicolae. Ba chiar a zis:

– Puțini sunt aceștia ca să apere hotarul țării. Va trebui să-i sporim, ca număr și putere.

Vodă a vorbit cu Iordache Ruset în limba turcă. S-au înțeles destul de greu, boierul Iordache nu le avea prea bine cu cartea, adică știa puține cuvinte în limba Profetului. Tănase, ascultând de departe ce își spuneau Vodă și boierul își dădu seama că Sultana, soacră-sa, îl învățase mult mai multe decât s-ar fi așteptat. El a înțeles mai bine ce a vrut să spună Domnitorul, dar ținu pentru sine această descoperire. Darul primit de la naștere, acela de a prinde ușor limbile străine, har de la Dumnezeu, cum spusese părintele Sofronie, l-a ajutat și acum.

Drumul la întoarcere i-a făcut bine lui Tănase, deși era început de decembrie și frigul începuse să se înăsprească de la o zi la alta. Binele acesta venea de la țărani întâlniți pe drum și, mai ales, din comportamentul Voievodului față de acești amărâți ai pământului. Că imediat după ce au ieșit din Galați, urmând malul Siretului pe drumul cel mare ce duce la

Iași prin Tecuci, Bârlad, Vaslui și Scânteia, mulțime de țărani îi ațineau calea, plângându-se împotriva zlotașilor, a acelor slugi domnești și boierești care strâneau birurile. Și peste tot i-au dovedit pe acești bandiți, iar Vodă i-a pus să plătească înapoi țăranilor tot ce le-au furat. Și la fel s-a întâmplat și cu târgoveții din Iași, că și aceștia fuseseră tâlhăriți și încărcăți peste puteri. La Iași când au ajuns, Vodă Mavrocordat a pus să fie prinși și aduși la judecată toți acești ticăloși, i-a băgat în temniță și nu i-a iertat până nu și-au vândut averile și au plătit datoriile la țărani. Că acești zlotași, cum erau ei numiți de țărani, apucaseră să verse pungi multe la vistieria țării din banii pe care îi strânseseră, dar banii aceștia Vodă nu i-a mai pus la socoteală, că avea și el mulți bani datorii. Că la Istanbul, după ce Sultanul i-a pus caftanul pe umeri, marele vizir i-a dat izvod cu toți banii pe care trebuie să-i împartă la Înalta Poartă. Și au fost vreo opt sute de pungi. Iar ce a mai cheltuit cu înmormântarea tatălui său, Alexandru Exaporitul, s-au adunat ca la o mie de pungi⁴¹.

În vreo două rânduri, la începutul drumului, Tănase l-a auzit pe Iordache Ruset mințind. Una vorbeau țăranii și alta talmăcea boierul. Tot numai în contra oamenilor. Tănase fre-măta, nu știa ce să facă să-l poată da în vileag pe ticălos. Că vel vornicul Iordache Ruset era socotit „capul tuturor relelor” în anii cât a domnit, de două ori, Vodă Mihai Racoviță.

Și Dumnezeu, care pe toate le știe și le tocmește cum vrea El, i-a scos alaiului în cale, la intrarea în Tecuci, un negustor turc, ce se aținea să vorbească, musai, cu Vodă. Și tu-ruia fără oprire povestea lui, o întâmplare în care a fost furat și bătut de starostele târgului Tecuci și de însuși pârălabul ținutului Tutovei. Atunci Tănase, văzând obrăznicia turcului, și-a împins calul asupra-i și l-a certat, vorbind cât mai bine a

41. O pungă de galbeni era evaluată la 500 de lei, conform *Cronicii Ghiculeștilor*, autor anonim.

putut pe limba turcească. Vodă a stat deoparte și a ascultat ce spunea negustorul și ce spunea Tănase. Apoi, făcându-le semn să stea deoparte, l-a chemat pe Iordache și l-a pus să tălmăcească jalba negustorului. Sigur, cum era de așteptat, vina a căzut pe negustor, care este un hoț și un mincinos, poate starostele târgului Tecuci să aibă vreo vină, dar pârcălabul nu-i vinovat cu nimic. Că noi îl cunoaștem pe acest boier pârcălab, el este din neam bun. Doar acești mujici neghiobi nu pot pune la îndoială, la urechea lui Vodă, ceea ce spun eu, vel logofăt.

Vodă a cântărit cele două tălmăciri și a cerut turcului, pe limba lui, să vină la scaunul de judecată, la Iași, după Bobotează. Iar când a ajuns la Iași, a treia zi, așa cum era obiceiul, Vodă a împărțit slujbele în Divan. Dar iute după asta și-a arătat adevărata fire. Că pe Iordache Ruset l-a închis în temniță și nimeni nu avea voie să intre la el, în beciul domnesc. Decât sluga ce-i ducea de mâncare. Și i-a luat acestui vel logofăt 10 pungi cu bani, dar nici că i-a dat drumul. Și toată lumea se mira că de ce a ajuns Rusetul să fie mazălit, că pricină la vedere n-a fost. Și multe presupusuri au intrat și au ieșit din gurile oamenilor. Numai căpitanul Todoran Tănase știa de ce a căzut de pe cal velitul.

Iar acest voievod din neam de greci s-a arătat că vrea să facă dreptate după cum se făcea și la Istanbul. Aspru s-a arătat cu boierii cei mari, dar și cu cei mai mărunți despre care soseau pâtre. Pe aceștia nu i-a mai pus în slujbe și a vrut ca țara să se nască din nou, cu cinste și dreptate.

Mai înainte de a fi căftănit voievod al Moldovei, Nicolae Mavrocordat moștenise scaunul de dragoman, urmându-i tatălui său, Alexandru Exaporitul. Dragomânia însemna nu doar să cunoști a vorbi mai multe limbi pentru a fi tălmăci al Înaltei Porți, dar mai însemna și har de diplomație. Cu această slujbă a lui, care era ținută la mare cinste în tot imperiul otoman, Nicolae avusese de-a face cu toți ambasadorii puterilor europene

pe lângă Înalta Poartă. Se spune că atâtea limbi câte cunoști, tot atâtea feluri de om ești. Așa că, printre altele, Nicolae afla-se care este mersul lumii, încotro se îndreaptă marile puteri și cum anume fac asta, adică să fie mari și tari. Și a aflat că în Europa începe să sufle vânt de înnoire. Că nobilimea a decăzut din ce în ce mai mult, în trup și fire, că se ridică din prostime oameni cu har de la Dumnezeu. Aceștia sunt cei care împing istoria înainte. Iar conducătorii țărilor puternice au știut să-i folosească pe acești oameni cu talent. Astfel înfloresc Europa. Iar cei care țin prostimea în beznă rămân în urmă, la coada cozilor.

De aceea, având aceste cunoștințe noi despre arta guvernării, proaspătul voievod a ocupat scaunul de domnie al unei țări mărunte rămasă de multă vreme fără de cârmaci pricepuți, mai cu seamă din pofa de a căuta să facă legi noi, după modelele vremurilor a căror zori s-au arătat în Europa de ceva vreme. Cu mână tare a apucat cârma Moldovei. A căutat să umple satele rămase goale după ce oamenii, din felurite pricini s-au bejenit. La cei noi le-a dat scutiri, ca să apuce să prindă cheag. Pe cei vechi și nărăviți în rele, dintre boierii mărunți care foșgăiau prin toată țara rozând și sugându-i vlagă, i-a dat deoparte, punând alții, noi și mai tineri. Și mulțimea de norod căta cu speranță în acest domn tare de virtute, măcar că nu știa vorbi românește.

Și pe toți boierii veliți i-a ținut departe de el, doar trei divaniți noi puteau să intre în odăile de dincolo de ușile spă-tăriei.

Din prima zi de când l-a ghicit pe acest voievod că vrea să facă dreptate sărăcimii, Tănase n-a conștientizat să-și facă cruci, să se închine și să se roage ca nu cumva să fie, aceasta, o joacă a diavolului.

„Ține-l, Doamne, pe acest rob al Tău, Nicolae Mavrocor-dat, bun și drept și milostiv cu năpăstuiții și nu-l schimba la inimă, nu-l lăsa rob în capcana necuratului“.

Nu l-a scăpat Dumnezeu din dreapta Sa, dar diavolul a avut grijă să-i scurteze zilele de Domnie la Moldova. Și să i le mânjească pe la mărimile de la Înalta Poartă, cu tot soiul de pâri care mai de care mai greu de crezut. Că după ce Vodă începuse să-i strângă tare de nas pe marii boieri ca să dea socoteală de averile furate, veliții care din moși strămoși se socoteau a fi, ei și numai ei cheagul țării, au dat bir cu fugiții ca să-și scape pielea, care în țara ungurească, care pe la Brâncoveanu, în Muntenia, iar alții și-au găsit adăpost la Istanbul. Și de peste tot aruncau cu noroi spre Moldova și voievodul ei.

Asprimea voievodului străin de neam începea să dea roade. Tănase îi povestea Mărioarei și soacră-si, Sultana, dând cu presupusul, că această putere nouă venită în țară va avea ca rod, peste un an sau doi, creșterea haraciului spre Înalta Poartă și a celorlalte dajdii către vistieria țării. Că acum Vodă Mavrocordat face ca bunul gospodar, adică mai țesală vaca, o scarpină cu drag între coarne, îi mai dă un braț de fân în plus și o mai lasă în grajd în zilele geroase. Iar văcuța, recunoscătoare, dă mai mult lapte, un litru sau doi.

După Sfântul Ioan Botezătorul Tănase scăpă acasă o săptămână. Stând de vorbă, la o ulică de vin bun, cu vătaful Gheorghe Prodan despre cum merg treburile prin cetatea de scaun și în țară, Tănase îi împărtăși îngrijorarea sa privind zarva ce se aude dinspre hotare.

– Că, măi, Gheorghe, spunea Tănase, ziua nu-i lăsată de Domnul Dumnezeu să țină o veșnicie. Ai văzut, după zi urmează noaptea și noi acuma suntem în iarnă, tocmai când ziua-i mai scurtă. Așa și cu bunătatea grecului. L-a trimis Sultanul să curețe livada asta frumoasă, care este Moldova, de copacii uscați, de buruieni și de omizi și fluturi. Iar la primăvară, ai să vezi, ce mândră va fi livada. Că pomii vor înflori și vor cerne zăpadă de petale, albinele vor culege mierea cea bună, iar țăranul, pe câmpul lui, își va ridica ochii spre cer să aducă slavă lui Dumnezeu.

– Și, dacă, peste această frumusețe de care zici tu, Tă-nase, aduce diavolul un viscol cu zăpadă din aceea, multă și moale, plină de apă și peste noapte dă și un îngheț strașnic, adică vine zăpada mieilor, cum se zice pe la noi, atunci inima nu se face neagră, din nou? Jalea nu va umple din nou, bordeiele?

– Ba da, Gheorghe, ba da. Și tare mi-i teamă că viscolul acesta, cu zăpada mieilor, stă pe cer, înspre hotare. Că multe solii au tot trecut spre Stanbul dinspre Polonia, iar pe riga suedez, acela de-i ținut de turci la Bender, îl tot caută ba un polcovnic ori altul, ba câte un nobil dintre cei grășani, cu părul numai ine. Și plimbă oamenii ăștia vorbe peste vorbe. Prea multe vorbe, știi tu cum se zice, că ar fi sărăcie curată. Așa că tare mi-i teamă de un nou război.

– Și cine cu cine să se bată, măi căpitane? Întreabă neliniștit Gheorghe. Că bată-se între ei cât or vrea, numai pe noi să ne lase în pace.

– Ba, mi-i frică să nu ne amestece și pe noi, că vrem, că nu vrem. Eu zic așa, după cum am tras cu urechea pe la cancelaria domnească de la Iași. Că diplomația acum este mai tare la Vodă Mavrocordat decât a fost la domnii de țară. Că acest grec are sânge de dragoman care îi priceput să facă și să desfacă prieteșuguri ori dușmăanii. Au făcut ei, mai marii imperiilor, pace în urmă cu câțiva ani, acolo la Carloviț, care îi o cetate în Voivodina, în țara sârbească. Asta a fost acum 10 ani în urmă. Și zice Vodă al nostru că zece ani îi mult pentru o pace. Că această pace îi ca butoiul cu varză pusă la murat, adică ține cât ține și odată se strică și miroase urât, de-ți ia nasul. Ori acum asta se întâmplă, începe pacea aceea să miroase a vrajbă.

– Dar ce treabă are Moldova cu sârbii aceia, căpitane? Întreabă Gheorghe, care a fost făcut staroste al târgului Hârlăului de către pârcălabul ținutului Botoșanilor. Eu am ajuns staroste de târg domnesc și s-ar cuveni să știu mai multe despre

cum se poartă gâlcevile în lumea asta. Dar nimeni nu ne spune nimic și după cum vezi și dumneata, de la o vreme curțile noastre domnești îs mai mult ocolite decât căutate. Că dacă Vodă are ceva nevoi, trimite carele cu boi de umple butoaiele la Cotnari și până la noi nu mai urcă dealul.

– Eu socot așa. Că după războiul pe care țarul Petru Alexeievici al Rusiei l-a câștigat contra Suediei, această țară, Rusia, s-a întărit foarte. Că și Rusia îi tot împărăție, ca și cea de la Viena ori Înalta Poartă a noastră. Iar împărății acestor imperii sunt tare lacomi, ei nu se satură de pământ niciodată, vor mai mult și mai mult. Acum, cred eu că țarul vrea să muște și el niște bucăți din imperiul Sultanului. Că împăratul Vienei a mușcat niște hălci zdravene, și i-a făcut poftă și țarului. Mă tem că țarul ne vrea pe noi!

– Păi, ce-ar fi rău în asta, căpitane? întreabă Gheorghe nedumerit.

– Nu știi ce să zic, că o fi rău sau o fi bine. Dar eu am văzut la noi, în Ardeal, că nu-i bun jugul austriac. Și de rău ce este s-a sculat Gheorghe Rakoczi, un mare prinț maghiar, și a făcut război în contra Vienei. Zic și eu, cine poate ști cum o fi rusul, hain ori creștin ortodox? Dar o să bată război țarul cu Sultanul și o s-o facă pe acest pământ. Că muscalii vor gurile Dunării, că pe aici trec toate corăbiile spre mijlocul Europei. Asta se știe de demult.

– Căpitane, Dumnezeu cu mila și pentru noi. Că săracă țara asta s-a învățat cu bordeie din lut și ascunzișuri în păduri. Dar e mare păcat să nu poți pune piatră peste piatră, să ai și tu, ca toți oamenii, niște cetăți mari și frumoase cum aud că au peste tot, în Europa. Dumneata ai umblat pe acolo, le-ai văzut, știi cum este. Spune dacă nu am dreptate.

– Ne-o veni și nouă rândul, cândva, când se va îndura Bunul Dumnezeu și ne va aduce pace și liniște la hotare, zise Tănase, cu acea resemnare pe care toți bătrânii o aveau, nădăjduind într-un viitor pe care îl doresc să fie mai bun.

– Și să avem parte și de un domn cuminte, cu milă pentru cei sărmani și aprig cu furii și lacomii.

Închinară un pahar și apoi se trase, fiecare la casa lui.

După ce mâncară în liniștea și căldura casei, Mărioara îl culcă pe Pinte și apoi se trase și ea lângă bărbatu-său. Îi mângâie pletele, răsfirându-le printre degete.

– Tănase, uite ce de fire albe ai! Grijile și supărările te-au albit?

– Nu, Mărioară, mulțumesc Domnului că, uite, au trecut de acu aproape șapte ani de când suntem aici, în Moldova și pot zice că ne-a pus Dumnezeu mâna în cap. Ne-am făcut rostul, ne-am chivernisit cu dania de casă de la nașul nostru, Dumnezeu să-i dea odihnă în Raiul cel ceresc. Târgul acesta n-a mai fost lovit de lotri, vremurile au fost destul de bune și ușoare până acum. Leafa mea de căpitan domnesc am pus-o deoparte, aproape toată. Acum am și eu cincizeci de ani, mă gândesc la bătrânețe, poate că o veni vremea să mă las de ostășie și să-l cresc pe Pinte cum vreau eu, așa cum m-a crescut tătuca și pe mine.

– Ai cincizeci de ani, bărbate, dar nu te dau pe unul tânăr! Toate-s bune, cum ai spus tu, dar mi-i ciudă, câteodată, că mă culc singură și mă scol tot cu patul gol. Că atunci când mă strângi tu în brațe și dorm cu tine, parcă mi-a luat Dumnezeu toate grijile și stau ca o copilă, ca aceea pe care ai cunoscut-o la târgul Lăpușului, cu o sută de ani în urmă! Și să știi, bărbate, că am rămas grea, acu vreau să-ți dau o fată, care să țină loc de surioara ta, Mărioara, Domnul să o aibă și pe ea în ocrotire!

Culcat pe spate, Tănase ascultase cu drag dezmiertările nevestei, iar când aceasta îi spuse de fata pe care vrea să o aducă pe lume, cu ajutorul lui Dumnezeu, mai întâi rămase stană, de emoție. Apoi se întoarse spre ea, o strânse în brațe, mai să o sufocă și nu putu zice decât: „Draga de tine, draga de tine, îți mulțumesc, Doamne, pentru toată fericirea pe care mi-ai dat-o!”

La Iași era agitație în săptămâna când reveni de la Hârlău. Un podghiaz⁴² de 300 de joimiri⁴³ poloni intrase în țară pe sub poale de păduri, venind din Ardeal pe drumul bejenarilor și cobora spre Iași. Nimeni nu știa ce intenții au acești soldați. Căpitanul Tănase primi misiunea de a le ieși în întâmpinare și de a-i atrage într-o ambuscadă, pentru a-i neutraliza înainte să apuce să pricinuiască rele țării și oamenilor. Cele 6 steaguri ale regimentului de dragoni au ajuns în lunca Siretului, în apropiere de Roman, tocmai la timp ca să pună la cale capcana în care să-i prindă pe leși. A doua zi, spre prânz, ceața încă nu se ridicase când zgomotul de copite de cai și nechezături scurte au semnalat că podghiazul se apropie de podețul drumului către Iași. Când primii călăreți au intrat pe pod nu mică le-a fost surpriza să vadă că, la capătul podului le stă în întâmpinare o linie de trăgători, cu sânețele îndreptate spre ei. Dintre răchiți, călăreții cu platoșe din oțel, acoperite ca să nu lucească în soare, au flancat coloana închizând-o într-un clește strâns. Un ofițer de rang înalt ieși în fruntea coloanei sale, scoase sabia din teacă și salută, cu garda la față, după moda nemțească. Apoi începu să turuie pe limba lui. Căpitanul Tănase ridică mâna dreaptă, în semn de oprire. Apoi întreabă, în limba germană:

– *Wer sind Sie und Sie suchen in Moldawien?* (Cine sunteți și ce căutați în Moldova?)

Zâmbind larg, înviorat la auzul vorbelor rostite într-o limbă pe care el însuși o vorbea, ofițerul răspunse:

– Sunt polcovnicul conte Sminghilski, ofițer în armata regelui Stanislav al Poloniei. Împreună cu acest hatman al Kievului călătorim spre Iași, să ne închinăm măritului Voievod

42. Podghiaz = grup de ostași care execută o incursiune pe teritoriul străin cu scopul de a jefui.

43. Joimir = mercenar polonez, angajat adeseori în armata Moldovei, în Evul Mediu.

Nicolae Mavrocordat și să-i cerem să ne îngăduie a coborî la cetatea Bender, la regele Carol al XII-lea al Suediei, ai cărui supuși suntem, noi, cei de față. Dorim bună pace, nu facem jaf și stricăciune.

– Vă voi escorta la Iași, la Măria Sa Vodă, și acolo veți da socoteală de faptele voastre. Până atunci dezarmați-vă, puneți toate armele voastre jos, aici, în fața mea. Dacă vă supuneți nu veți suferi nicio știrbire. Dar la primul semn vă tai pe toți, zise cu un ton aspru și hotărât, căpitanul Tănase.

Polcovnicul dădu câteva comenzi, după ce mai întâi îi împărtăși hatmanului cazac ordinele căpitanului dragonilor moldoveni. Pe semne că știa ce fel de oșteni sunt dragonii, după cei din oastea craiului suedez, așa că nu risacă nesupunere, mai ales că fuseseră prinși în capcană fără ieșire. Disciplinați, călăreții poloni și cazaci aruncară armele și își reluară locurile în coloană. Armele fură încărcate în două căruțe și coloana se urni spre Iași.

Pe drum polcovnicul ceru permisiunea să pună câteva întrebări căpitanului moldav. Dar Tănase nu-i dădu îngăduință. Nu avea ce vorbi cu acest străin care a călcat hotarul țării fără învoire. Nu așa se poartă un oștean disciplinat. Polcovnicul încasă afrontul și se retrase la locul lui. Au ajuns pe seară la curtea domnească. Podgheazul polon fu escortat pe sub marginea dealului până sub zidurile Mănăstirii Cetățuia, iar acolo oștenii de pe metereze puseră tunurile în bătaie, spre ei.

Căpitanul Tănase îi escortă pe cei doi ofițeri străini la Curtea Domnească. Vodă fu trezit din somn și îl primi pe căpitanul său ca să dea raportul. Apoi ceru să-i fie înfățișați străinii. Stătu la sfat cu ei în spătăria mică, de față fiind chemați Ramadan postelnicul și Spandonachi căminarul și Sculie căminarul dinlăuntru, care era tălmaci.

Era aproape de ziuă când Măria Sa încheie vorbele cu polonul și îl chemă pe căpitanul Tănase în spătăria mică.

– Căpitane, dă-le cvartir acestor doi ofițeri în odăile de musafiri. Mai înainte, pe polcovnicul conte Sminghilski să-l conduci la locul de tabără de la poalele Cetățuii să-și pună oștenii să-și ridice corturile și să se odihnească. Lasă un steag de dragoni să-i păzească iar azi, la amiază, să le duci din merindea voastră de război să mănânce, și pâine să le duci și un butoi cu apă. Să nu le dați vin, nici alte băuturi. Iar dacă au ei votcă sau alte țării, ascunse prin tarhaturi, să le vărsați pe jos. Și să fie păziți să nu scape în târg.

Căpitanul făcu întocmai, apoi se trase și el la odihnă. Dormi iepurește câteva ceasuri și când în curtea domnească începu zarva și foiala zilei, se trezi și ieși să vadă ce mai dorește Vodă. A aflat că un olăcar însoțit de doi oșteni a plecat, de cum s-a crăpat de ziuă, cu carte de la Vodă către Iusuf, pașa cetății Bender. Era trecut de miezul nopții când același olăcar intră în curtea domnească. Aducea carte de răspuns de la pașa Iusuf.

Ce-or fi pus la cale Vodă și cei doi înalți ofițeri ai regelui suedez căpitanul n-a aflat și nici nu l-a interesat. El a dus la bun sfârșit ordinul de a nu-i lăsa pe acei leși să facă stricăciune prin Moldova. Asta i-a plăcut și a înțeles că diata lui Vodă Racoviță ca oastea de dragoni să apere hotarele se îndeplinește de fiecare voievod venit pe scaunul domnesc. Acest rost al lui, de a ridica oșteni și de a-și sluji țara după pofta inimii lui îi dădea ghes să tragă chiot de veselie și de mândrie. Iar aceste semne de mare bucurie le purta numai în adâncul inimii lui, iar pe chip nu i s-a arătat nimic. Mai târziu avea să afle căpitanul că acel hatman cazac nu era altul decât regele Stanislaw al Poloniei, acel rege care se aliase cu Carol al Suediei și care fusese dat la o parte de Seim, făcându-i loc lui August, regele pe placul țarului Petru I-ul. Umbla deghizat acest rege fără de țară, sperând să intre sub ocrotirea regelui suedez și să-și recapete tronul.

O veste de la Înalta Poartă, sosită prin negustorii greci care brăzdau țara în lung și în lat de când unul de-al lor era mai ma-

rele Moldovei, avea să-l bucure în adâncul sufletului pe căpitanul Tănase. Anume, că marele vizir a fost mazilit, iar în locul lui Sultanul a pus pe Uman-paşa Chiprului, prieten bun al lui Mihai Vodă Racoviţă. Şi acest mare vizir l-a scos pe prietenul său din temniţă de la Edicule şi i-a mai dat şi zece pungi cu galbeni, care bani îi fuseseră luaţi cu anasâna la întemniţare. Această veste nu-i căzu prea bine lui Neculai Mavrocordat, înseamna că acolo, la Istanbul, mai are un duşman în libertate, care are şi bani şi poate să uneltească împotriva lui. Dar pe căpitanul Tănase eliberarea prietenului său l-a bucurat nespus.

Mazilirea lui Nicolae Mavrocordat a căzut ca un fulger pe cerul senin. N-a fost nimic înainte care să anunţe acest eveniment. Doar s-au trezit într-o zi de vară că vine la Iaşi, la Curtea Domnească, un capegi-başa cu firmanul de mazilire. Că noul voievod al Moldovei este Dumitraşcu Cantemir, fratele mai mic al lui Antioh Cantemir.

Capegi-başa l-a găsit pe Nicolae Vodă în spătarie, nimic n-a mai putut face. Şi împreună cu capegi-başa, Dumitraşcu Vodă Cantemir a trimis un om de-al său, pe numele de Saraciul, care a coborât sub scara palatului domnesc şi a spart lacătul de la uşa beciului unde era închis Iordache Ruset şi i-a dat cartea de căimăcămie.

Şi așa a ajuns Dumitraşcu Cantemir, mezinul, domnitor al Moldovei. Istoria ascensiunii sale s-a aflat abea atunci când s-a dat în vileag trădarea lui faţă de Înalta Poartă.

Se zice că beizadeaua Dumitraşcu a fost dat zălog la Poartă cât a stat frate-su, Antioh Cantemir, domn al Moldovei. Pe urmă, după ce acesta a fost mazilit, fraţii au rămas la Istanbul, că le mergea bine acolo. Această beizadea era cunoscut ca om ales, cu foarte multă ştiinţă de carte. Vorbea mai multe limbi şi avea prieteni suspuşi pe la curţile europene şi la Moscova. De asemenea, era cunoscut ca un maestru cântăreţ la tamburină. Şi cu acest instrument, tamburina, îşi făcuse mulţi prieteni printre otomani. Iar unul, cu numele Davul Ismail

Efendi, om din seraiul sultanului, era capuchehaia hanului tătarilor. Și acest Ismail i-a povestit un secret, anume că marele vizir și sultanul pregătesc oștile ca să înceapă război cu Petru I-ul, țarul a toată Rusia. Și le cam stă în coastă domnul Țării Românești, vodă Constantin Brâncoveanu, despre care se știa că-i în relații diplomaticești cu muscalii și dacă se iscă război s-ar putea să-i facă necaz mare Sultanului, lovindu-l din coaste. Că acest Brâncovan are bănet mult și oaste și are și pricepere la război. Deci el trebuie musai prins și adus la Istanbul, că de bună voie nu vine, că-i șiret tare⁴⁴.

Auzind acestea, beizadeaua i-a spus lui Ismail Efendi că el, Dumitrașcu Cantemir, este singur în măsură să-l dea prins pe Brâncoveanu. Că să vorbească cu hanul tătar și acesta să-i dea sfat Sultanului ca să-l pună pe el, pe Dumitrașcu voievod la Iași, că Neculai vodă îi grec și nimeni nu-i iubește pe greci în Moldova, la fel și în Țara Românească. Și nici nu are crezare la Brâncoveanu, dacă acesta îi întinde capcană.

Și așa, în graba mare, în noiembrie 1710, pe scaunul de domnie al Moldovei a urcat Dimitrie Cantemir, cel ce va duce faima țării sale peste mări și țări. Iar Atanasie Todoran, căpitanul unei mici unități de dragoni se va întâlni cu omul care îi va aprinde inima în văpaia luptei pentru neatârarea țării sale.

44. Conform Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*.

CAPITOLUL 18

DIMITRIE CANTEMIR

Moldova, mai mult ca însăși Înalta Poartă, a trăit surpriza începutului de veac înnoitor prin această ridicare pe un scaun princiar a unui necunoscut, neștiut decât de puțini intimi ca actor-pretendent la domnie. Acest domnitor, ieșit din umbra Seraiului, era fiul cel mic al lui Constantin Cantemir, fost Domn al Moldovei între 1675 și 1683. Neamul Cantemireștilor a dat Moldovei, până la Dimitri, doi voievozi: pe tatăl, Constantin și pe Antioh, fiul cel mai mare, domn al Moldovei în două rânduri, între 1695 și 1700, apoi între 1705-1707. De Dumitrașcu, beizadeaua neamului, nimeni nu știa să fi ridicat vreodată glas cu pretenții la domnie. Și totuși...

Urcarea pe acest tron princiar era o problemă de avere. Numirea domnitorului Moldovei devenise un drept al Seraiului și până la iscălitura pe firmanul cu pecete roșie, calea era pavată cu mult aur. Cine avea aurul său ori avea prieteni care să-i fie chezași la cămătarii cei mari, apoi acela putea să viseze chiar și cai verzi pe pereți. Până la acest Dimitrie, de drept Dumitrașcu, după numele creștinesc pe care-l puneau moldovenii pruncilor lor, nimeni nu pomenise ca Sublima Poartă să încalce datina firmanului și a căftănirii. Că această datină însemna plocoane și temenele și multe pungi scăpate direct ori pe furiș, în buzunare fără fund. Dar el, acest Dumitrașcu, a trecut de această datină fără a scoate un ban din buzunarul lui, ba, se mai zice că însuși Luminatul Padișah i-ar fi dat 10

pungi cu galbeni, să-i fie de drum și de cele trebuincioase în lucrarea ce avea de făcut.

Împărăția otomană se pregătea de război cu muscalii, adică cu Rusia țarului Petru cel Mare. Care țar a început să se obrăznicească acum, după ce l-a bătut pe regele Carol al XII-lea, în bătălia de la Poltava, de lângă Kiev. El fusese aliat, în această bătălie, cu jumătate din Polonia și o altă jumătate din Ucraina cazacilor. De unde venea această obrăznicie rusească față de Înalta Poartă? De la războiul dus de Imperiul Habsburgic cu cel Otoman, timp de 16 ani și care s-a încheiat în 1699, prin pacea de la Karlowicz. Sultanul Mustafa al II-lea a pierdut multe teritorii în Europa. Rusia a mușcat și ea, atunci, o halcă din mărețul imperiu bolnav. Iar acum vrea, nici mai mult nici mai puțin, să ajungă la Constantinopol, să elibereze tot Bizanțul de sub jugul otoman și să redea vechea strălucire Bisericii Ortodoxe.

Această obrăznicie nu poate fi trecută cu vedere de Sublima Poartă. Când războiul se va porni trebuie ca cele două principate vasale, Moldova și Muntenia, să stea de partea Sultanului, să nu care cumva să facă pozne și să se întoarcă cu fața spre credincioșii ortodocși, lovindu-i pe turci cu vicleșug, pe la spate.

De aceea, au deslușit cei pricepuți într-ale politichiei, a fost nevoie de dat jos un voievod grec, nedorit de țară, neprițit într-ale războiului și trebuia adus, în locul lui, un slujitor ascultător, care să aducă oaste și toate cele de trebuință în război, adică zaherea, cai, slugi și câte și mai câte altele, multe. Și încă ceva: acest domn al Moldovei trebuie să stea cu ochii în patru asupra lui Constantin Vodă Brâncoveanu, să-l prindă și să-l dea legat Porții.

De priceput într-ale războiului Dumitrașcu Cantemir se pricepea, că fusese alături de oastea sultanului în bătălia Vienei, atunci când turcii au luat bătaie de fugeau ca potârnichele de pe câmpul de luptă. Măcar că n-a luptat cu sabia în mână

acolo, sub zidurile Vienei, dar dacă tot a mers cu oastea turcă apoi așa se poate socoti, că a luptat!

Căpitanul Tănase a ieșit în întâmpinarea lui Vodă Cantemir la Roman, în ziua Sfântului Nicolae, pe 6 decembrie 1710. Cele patru steaguri de dragoni i-au plăcut Domnului. Uitându-se cu luare aminte spre căpitan, Vodă îl întreabă:

– Ne-am mai întâlnit undeva, în viața asta, căpitane?

– Da, Măria Ta, ne-am întâlnit de mult tare, în cetate la Buda, cercetând ceva cărți rare, în anul când turcii dădeau primul asalt asupra Vienei.

– Da, da, da! Așa-i, erai tânăr pe atunci. Îl însoțeai pe dumealui, Gheorghe Brancovici cărturarul, fratele regretatului Mitropolit Sava, al Ardealului. Dar cum ai ajuns să fii căpitan în oastea Moldovei? O să îmi povestești la Curte, când vom avea mai mult răgaz! Acum trebuie să grăbim, că zilele într-un an sunt puține și noi trebuie să trudim din greu ca să slobozim țara din nevoi!

Încă din zilele de început ale domniei sale, Vodă Dumitrașcu s-a arătat a fi din alt fel de aluat. Despre Dumitrașcu Cantemir se știa că-i om cu foarte multă știință de carte. Chiar a scris o primă carte, *Istoria ieroglifică*, foarte apreciată de cunoscători. Dar el a venit la domnie cu gânduri ascunse. La prima întâlnire cu boierii divaniți, adică la trei zile după 10 decembrie 1710, când a intrat în Iași, noul Voievod a declarat că este nevoie ca toți boierii să stea unii lângă alții, că vremurile grele pentru țară nu pot fi trecute decât cu unirea tuturor. Aceste cuvinte n-au trezit uimire, că doar le auziseră boierii și de la alții. Dar nu așa cum s-a întâmplat acum. Că de data asta Voievodul a spus și ce foloase pot avea boierii dacă stau uniți. Iar el a fost socotit de Sultan ca un principe potrivit să stea pe scaunul țării, după tatăl său și după fratele său, că acest scaun vrea să îl lase și urmașului său. Adică, a spus că gata, de acum nu ne mai jucăm cu domniile, că azi îi unul și mâine îi altul. Că puterile cele mari ale Europei au dinastii, tronul se moștenește de

urmașii aceleiași familii. Pe când la noi, scaunul de domnie se cumpără, iar prețul plătit îi boală curată pentru țară.

Dar țara nu-i bună acum, pentru a merge la război, îi spun boierii divaniți. Că recoltele au fost slabe în anul acesta, 1710, că pâinea este scumpă încă de pe acum, dinainte de Crăciun. Țăranii nu mai au nimic, iar boierii, la fel cei mari și cei mici, cumpără grâu de la poloni sau lasă neguțătorii greci să aducă în țară de toate cele de trebuință. Că ar trebui ca prietenii lui Vodă, de la Serai, să șoptească la urechea Padișahului că Moldova îi plină de nevoi, să o lase în pace o vreme. Că ar fi de ajuns ca Moldova să stea de o parte cât o ține războiul cu muscalii, adică să nu dea zaherea și nici haraciul datorat.

Vodă ascultă nevoile țării și, ca să-i mai ușureze pe oameni, renunță la dajdia pe stupărit și pe vii. Apoi scrie cărți Patriarhului Ierusalimului și obține ca toate veniturile mănăstirilor moldave închinat Țării Sfinte să fie băgate în vistieria țării, ca să fie de ajutor, în acest an de restriște.

Tănase, slujind ca strajă în Sfatul Țării, asculta cuvintele lui Vodă și privea spre boieri. Vedeă cum boierii cei vechi nu se înduplecă. Ei nu-l cred pe acest tinerel Dumitrașc, îl văd ca pe beizadeaua care a stat în umbra Seraiului toată tinerețea lui, învățând să cânte la tamburină, ba chiar scornind, el însuși, cântări plăcute de auzit, mai mult de către prietenii lui osmanlâi decât de dreptcredincioșii creștini. Vodă strânge din dinți să nu sudaie. El le vorbește frumos, caută să-i facă pe boieri să înțeleagă care-i rostul țării, că el a studiat mersul istoriilor lumii, a citit atâtea cărți cât alți cărturari nu apucă în două vieți să citească. El vede că de la anul nou 1700 lumea se schimbă mult mai repede decât înainte. Uite, Imperiul otoman a scăzut în puteri, a cedat Imperiului habsburgic Ungaria mai toată, și Transilvania. A pierdut Banatul și Oltenia, pe care acum tot casa imperială de la Viena le stăpânesc. Apoi, la răsarit și la miazănoapte de Moldova, se ridică un vecin foarte puternic. Auzit-au boierii moldoveni de isprăvile țarului Mos-

covei, Petru cel Mare? Cum l-a bătut pe regele șvezilor, pe Carol al XII-lea, care abea a scăpat viu din război, iar acum șade la turci, în cetate la Bender?

– Moldova este ca un bob de grâu între trei mari pietre de moară: Imperiul otoman ai cărui vasali jurați suntem, Imperiul rus la răsărit și Imperiul habsburgic la apus. Ca să nu ne strivească aceste uriașe puteri, ne trebuie domn tare pe scaunul țării. Și pace înlăuntru. Boierii să nu se mai pârască unii pe alții și nici să nu-l pârască cu minciuni și scorneli la Poartă pe domnul aflat în scaun, acum, la astfel de vremuri. Că putem pieri, de pe o zi pe alta, că toți acești dușmani ai noștri ar rupe câte o halcă din trupul țării, dacă ar putea. Vă chem, boieri dumneavoastră, să jurăm credință Moldovei și mie, voievodului din scaunul domnesc să-mi jurați credință, ca să trecem peste aceste vremuri de griji și pericole.

Târziu, noaptea, Vodă îl cheamă în iatacul de taină pe Tănase și îl întreabă:

– Căpitane, ai slujit unui mitropolit cu multă știință de carte, apoi unui cărturar, iarăși tobă de carte. Am văzut că ai mintea mai destupată decât mulți dintre boierii mei, divaniți. Ce crezi despre mine și despre credința mea? Spune cinstit și fără teamă! Vorbele tale ar fi, pentru urechile mele, precum o oglindă din cele venețiene, pentru chip. Câți boieri se vor da de partea mea, ce crezi?

– Măria Ta, greu lucru îmi ceri mie, unui păcătos neînsemnat cum sunt eu. Dar înțeleg nevoia Măriei Tale de a împărți încrederea la sfetnicii buni, nu la cei ticăloși. Eu cred că unii încep să înțeleagă cum sunt vremurile, acum. Dar va mai trece destulă apă pe Bahlui până când vor renunța la vechile lor legături jurate. Bunăoară, Măria Ta ai dat mare încredere vel logofătului Iordache Ruset. Dar știe Măria Ta ce fel de om este acest boier? Că el a ținut Moldova numai pentru sine și pentru neamul lui, în anii de domnie ai lui Vodă Mihai Racoviță. Că s-a încuscrit cu Vodă Brâncoveanu și are legături cu neamul

Cantacuzinilor. Și tot așa, nici Antioh Jora nu-i de încredere. Poate spătarul Neculce Ion să fie mai pe gustul Măriei Tale, că este cărturar și domnia sa.

– Eu nu vreau să-i tai pe acei divaniți care nu sunt prietenii mei. Doar că nu-i vreau în Divan, nu vreau să le dau din treburile țării. De aceea trebuie să știu cine ce gândește. Că în Divan eu le spun ce gândesc și drum vreau să croiesc Moldovei în anii mei de domnie. Iar ei, după întâlnirile din Divanul țării se adună după prieteșuguri și după legăturile de rudenie și se tocnesc cu cine să țină alianțele. Asta este de știut, adică cine-i cu țara și cine-i cu punga! Ai înțeles, căpitane Tănase, în ce fel trebuie să mă ajuți?

– Am înțeles, Măria Ta, dar iertat să fiu, nu-s bun să trag cu urechea și apoi să șopocăiesc despre unii și despre alții. Asta nu-i treabă ostășească. Eu m-am jurat să fiu credincios Moldovei și familiei Voievodului țării, oricare ar fi el. Să-i păzesc spațele de junghere ticăloase, pe Doamna țării și pe coconi să-i scot la loc sigur. Dar, Măria Ta, eu te voi păzi de dușmanii ce-ți stau la dreapta Măriei Tale. De-i voi dovedi, ți-i voi da legați spre judecată.

Iarna era în toi, ger aprig se lăsase peste ținuturile Moldovei. Dunărea a înghețat bocnă, podul de gheață era gros, numai bun de trecut oastea de pe un mal pe celălalt. Marele vizir își bulucise oastea la Dunăre, gata să treacă și să lovească oastea muscalilor, despre care mergeau veștile înainte, că ar fi numeroasă de nu-i vedeai capetele. În tabăra turcă de la Oblucița⁴⁵ se făceau pregătiri intense pentru construirea unui pod de vase, pe care să treacă armamentul greu. Sultanul și marele vizir aflaseră, după bătălia de la Poltava din 1709, că pedestrima rusă, a lui Petru I-ul, nu putea fi străpunsă decât cu artileria, și numai dacă tunurile trăgeau îndată, unele după altele. De aceea, pentru acest război Sultanul a trimis

45. Isaccea de azi, localitate în Dobrogea, pe malul drept al Dunării.

În întâmpinarea armatei ruse nu mai puțin de 400 de tunuri. Acestea trebuiau să treacă Dunărea și să avanseze spre nord, odată cu grosul oștirii.

Când i-a scris firmanul de domnie, Sultanul i-a dat lui Dumitrașcu Vodă ca, în graba mare să dovedească viclenia lui Constantin Brâncoveanu. Acesta făcea joc dublu, era lucru cunoscut de moldoveni, cât și bănuț la Înalta Poartă. Dar trebuia dovedit, cu o scrisoare din care să se vadă că trimite știri lumii creștine despre planurile turcilor. O scrisoare măsluită nu era greu de întocmit. Important era ca Brâncoveanu să fie luat prin surprindere, altfel s-ar fi refugiat în Ungaria și chiar mai departe.

Cantemireștii nu erau în relații prea bune cu Brâncoveanu. Ca domnul muntean să nu-l suspecteze pe Dumitrașcu de rele intenții, la propunerea acestuia, marele vizir îi cere Brâncoveanului un împrumut de 500 de pungi cu bani, ca să facă pregătirile de război. Și i-a mai cerut să strângă zaherea pentru toată oastea și să vină cu 30.000 de oameni oaste, alături de bulucurile turcești. Domnul muntean a mirosit ceva că nu ar fi tocmai în bună regulă, așa că îi cere marelui vizir să fie de acord ca suma să fie achitată puțin câte puțin, după cât poate țara, câte 100 de pungi lunar. Vizirul acceptă, planul lui Cantemir i s-a părut bun. Acum Brâncoveanu s-a liniștit, nu urma să fie mazilit atâta timp cât turcii aveau mare nevoie de banii lui, de zaherea și de oaste de strânsură.

În primele luni de domnie, grija cea mare a lui Dumitrașcu era prinderea vecinului său, muntean. El scrie la Înalta Poartă că totul este pregătit, să vină trimisul special, capegi-bașa, cu firmanul de mazilire și oaste să fie trimisă din Bugeac, de la hanul tătar. Marele vizir îl amână, că mai întâi să primească cele 500 de pungi promise de Constantin Brâncoveanu, abea după asta se va porni mazilirea.

Între timp, țarul rus pornește mașina de război împotriva „dușmanilor lui Iisus”. La 25 februarie, Petru declară la Mos-

cova, în Catedrala Patriarhală Ortodoxă, că pornește acest război. El trimite solii la puterile europene, explicând motivele declarării războiului. Alte solii, speciale, sunt trimise în teritoriile ortodoxe din imperiul otoman, adică în Serbia, Muntenegru, Bulgaria pentru a determina ridicarea popoarelor slave la lupta de eliberare. Planul era bun, trebuia să dea roade.

Sultanul va fi deranjat puternic de campania de revolte instigate de Moscova. Ca răspuns, în noiembrie 1710, el declară război Rusiei. Această știre ajunge cu mare greutate la Moscova, doar la 31 decembrie 1710 țarul Petru I va afla că Turcia îi este dușmană declarată. Întârzierea comunicației se datorează arestării și înțemnițării la Edicule a întregului personal al ambasadei ruse, șaptezeci de oameni în frunte cu ambasadorul oficial, contele P. A. Tolstoi.

Dumitrașcu Vodă află, de la prietenii lui din Istanbul, că omul care făcea toate manevrele ca să-i învrăjbească pe turci cu rușii, să-i pună în stare de război, era nimeni altul decât regele Suediei, Carol al XII-lea. Acesta se refugiase în cetatea Tighina, de pe Nistru, împreună cu hatmanul Ivan Mazepa și un corp de cazaci zaporojeni, care au reușit să se desprindă din bătălia de la Poltava. De aici, de la Tighina, regele Carol întreține corespondența cu toate mărimile Europei, încercând să-i ridice împotriva Rusiei și astfel să ușureze țara sa în războiul de cuceriri dus de țar, împotriva posesiunilor suedeze de pe coastele Mării Baltice.

Văzând că marea putere de la răsărit se urnește împotriva turcilor, Dumitrașcu Vodă decide asupra taberei unde va sta, cu folosul cel mai mare pentru neamul lui, al Cantemireștilor, dar și pentru Moldova. Cum nu avea încredere în boierii din jurul lui, Dumitrașcu lucrează de unul singur și pe ascuns. Trebuia să facă un pas decisiv de apropiere față de țar. Trebuia să-l câștige de partea lui. Pentru aceasta pune un om de încredere, rămas în Istanbul, să scoată de la ambasadorul țarului, închis la Edicule, scrisori cu informații despre pregătirile de război

ale turcilor. Reușește să devină un poștaș foarte util țarului și, astfel, Dumitrașcu este acceptat ca posibil partener al Rusiei în acest război cu Înalta Poartă. Acest serviciu de mare preț făcut Rusiei îi asigură o protecție puternică față de grupul boierilor moldoveni, în frunte cu hatmanul Antioh Jora și Mitropolitul Ghedeon al Moldovei, care îl numeau „turc” în scrisorile pe care le adresau țarului, cerând să-l scoată din scaunul de domnie. Nimeni dintre divaniți nu aflase de manevrele ascunse ale lui Dumitrașcu, atât de bine a reușit să păstreze secretul!

Pe ascuns, fără știrea Divanului, Dumitrașcu trimite un ambasador la țar, cu o misiune specială. Acesta, Luca vistiernicul, îl găsește pe țar nu departe de hotarul Moldovei, la Iaroslav, în Polonia, și îi pune în față un document pregătit de Dumitrașcu Cantemir, un fel de tratat de alianță, în 17 puncte. Țarul este de acord cu această alianță și la data de 26 aprilie 1711 se va întâlni cu trimisul lui Dimitrie Cantemir, vistiernicul Luca, la Lutzk, în Polonia, unde vor semna tratatul de alianță. Acest document asigură protecția Imperiului rus asupra Moldovei. Tratatul va fi ținut secret până când armata rusă va intra pe teritoriul Moldovei.

Căpitanul Tănase îl vede pe Vodă din ce în ce mai neliniștit. Nu înțelegea, ce motiv de teamă să fi avut acum, după ce coroana țarului Rusiei, cel mai viteaz și mai destoinic împărat din câți trăiau atunci pe pământul Europei, s-a întins deasupra Moldovei? Tănase însoțise solia lui Vodă pe pământul rusec. Nu au fost mulți, doar 5 care de negustori, cu sare și ceva piei, potcoave pentru cai și harnașamente. Au mers la întâmplare spre miazănoapte, întrebând mai pe ocolite dacă știe cineva unde este oastea cea mare a țarului, să-și vândă acolo mărfurile pe bani buni, că oastea are mare nevoie de unele ca acelea ce duceau ei în căruțe. Și așa au aflat că țarul o să joace la o nuntă leșească, la Iaroslav. Acolo, când au ajuns, au dat peste strajă puternică. Strașnic mai era apărat măritul țar! Dar Luca vistiernicul a aflat cum să ajungă la împărat. Mai

cu daruri scoase cu fereală, mai cu o cupă de vin bun, a ajuns la unul din generalii țarului și i-a dat acestuia scrisoarea lui Dumitrașcu Vodă. Iar țarul, când a citit ce-i scria prietenul lui din Moldova, pe dată a trimis să-i fie înfățișat solul. Iar Luca, ajuns în fața Măriei Sale, de nimic nu s-a temut, ci cu mult curaj i-a spus țarului că scrisoarea pe care i-a dat-o Vodă Dimitrie Cantemir (că i-a spus pe numele rusificat, Dimitrie, ca să sune bine, la urechea țarului, nume de prieten!) este numai și numai pentru ochii Măritului Țar. Acesta a luat scrisoarea și a citit-o singur, că era scrisă în slavonește. Apoi l-a trimis pe Luca la unul din palatele unde aveau cvartir generalii cei mai de seamă ai oștirii Moscovei și l-a poftit la nuntă, iar apoi să vorbească despre acea scrisoare.

Tănase a stat în dreapta și mai la spatele vistiernicului Luca, atunci când acesta a fost primit de țar. Așa că a auzit toate vorbele care s-au spus și le-a ținut minte, ca să-i spună lui Vodă că Luca a fost slugă credincioasă și iscusită.

În vremea cât au stat la Iaroslav s-a zvonit că vin tătarii din Crâm și din Bugeac, călări și pradă și omoară, numai stricăciuni fac peste tot, dar nu iau oameni în robie. Țarul s-a mâniat foarte și a stat la mare sfat cu generalii lui. Și au hotărât să pornească cu toată oastea în jos, spre Moldova. Iar generalii s-au plâns, că nu-i bine, că au oaste puțină, ca la 50.000 de oameni și tunuri numai 50 de bucăți. Că oastea Sultanului este hoardă mare, greu de bătut. Atunci țarul i-a liniștit, spunând că pe lângă oastea lui, pedestrimea cea grea care bătuse pe suedezi la Poltava, cu nici doi ani mai în urmă, va mai veni o oaste de 30.000 de oameni de la regele Poloniei, că Vodă Brâncoveanu s-a legat să vină la Fălciu, în Moldova cu 30.000 oaste de munteni și mai aduce 20.000 oaste de la sârbi și bosnioci și muntenegreni, iar Moldova lui Dimitrie Cantemir vine cu 10.000 de oameni.

– Generalii mei, avem înțelegeri semnate cu creștinătatea să pornim cu 140.000 de ostași împotriva semilunii și să nu ne

oprim decât la Țarigrad. Vom porni pe dată, iar feldmareșalul Șeremetiev va pleca înainte cu 15.000 oaste și se va duce la Dunăre, la Oblucița în Dobrogea, să nu-l lase pe marele vizir să treacă Dunărea cu oastea lui.

După sfatul țarului cu generalii, Luca vistiernicul a repezit olăcari cu vești, la Iași. Iar aceștia s-au întors cât de repede se putea. În cartea de răspuns Vodă Cantemir scria că încă nu-i vremea potrivită pentru el, ca Domn, să dea pe față hotărârea sa de a trece sub oblăduirea Moscovei. Că uite, avem vești că oastea otomană pornită împotriva Măritului Țar numără 400.000 de oșteni și 400 de tunuri mari, că Sultanul a aflat de la regele șvezilor că pedestrimea rusă poate fi bătută numai cu tunuri multe. Iar el, Vodă Cantemir, numai ce a primit carte de la Sultan să porceadă cu oastea sa și să ceară și de la hanul tătar ajutor de călăreți ca să-l prindă pe Vodă Brâncoveanu. Iar acum turcii și tătarii îi stau în coastă, sunt mulți și foarte aproape, pe când Măritul Țar este încă departe de hotarele Moldovei. Iar țara nu are de nici unele, că sărăcia noastră-i mare, zaherea nu putem strânge că anii din urmă au fost secetoși. Și iarăși, oaste nu putem tocmi că ne lipsesc banii trebuincioși. Deci Măritul Țar să ne vină în ajutor de grabă, altfel Moldova piere!

Atunci țarul a trimis imediat pe feldmareșalul Șeremetiev cu o oaste de 15.000 de oameni să intre în Moldova, să coboare pe lângă Prut până la Dunăre și să-i bată pe turci la Oblucița, ca să nu treacă Dunărea. Acesta a ajuns la Soroca, la hotar și de acolo, în ziua de 27 mai acel an 1711 a trimis carte către toată Moldova, să știe oamenii că țarul a pornit război contra păgânilor nu ca să cucerească ținuturi pentru sine ci pentru a dezrobi creștinătatea de păgâni. Să știe asta moldovenii și să vină de îndată să intre în armata rusă că vor primi bani și arme și haine.

Aflând acestea, Vodă Cantemir a dat și el un pricaz către țară, zicând acolo că Moldova o să intre în luptă alături

de cei ce aduc dezrobirea de sub păgâni. Apoi a trimis carte feldmareșalului Șeremetiev că să-i trimită ceva oaste care să păzească Iașul și casa Domnitorului, că se simte în primejdie. Iar Șeremetiev i-a trimis o oaste de 3.000 de oameni, în frunte cu brigadierul Kropotov și un polc de moldoveni ce serveau la moscali, cu Apostol Ghicheciu în frunte. Acest ajutor a ajuns la Iași în ziua de 2 iunie, pe seară, și a fost însoțit de un steag de dragoni comandat de căpitanul Tănase Todoran, care le-a ieșit în întâmpinare la Soroca. Iar brigadierul Kropotov mai aducea și 10.000 de galbeni, darul țarului pentru ca Vodă Cantemir să adune oastea de țară.

Atunci Vodă i-a adunat pe boieri și le-a dezvăluit tot ce a lucrat el pe ascuns, cu țarul Petru cel Mare, în folosul Moldovei. Puțini boieri au mai rămas pe lângă el. Doar Nicolae Costin, vel logofăt, vornicul Ioan Sturdze, vornicul Iordache Ruset și Ilie Catargiul, vel vistiernicul. Când au aflat că Vodă i-a chemat pe ruși în ajutor toți s-au bucurat, zicând că dacă n-ar fi hotărât astfel atunci ei, adică acești boieri, câți i-au mai rămas fideli, l-ar fi părăsit și s-ar fi închinat rușilor. Doar Iordache Ruset a avut curajul să-l certe direct, fără teamă: „Te-ai cam grăbit, Măria Ta, cu chematul muscalilor. Ar fi trebuit să mai zăbovești, să le vezi tăria, mai întâi!”. Dar Vodă i-a răspuns că nu mai era vreme de zăbavă, că se putea ca turcii să-i afle trădarea și să vină să-l ridice. „Că iată, nu aveam în cine mă încrede și nici acum nu sunteți, toți, alături de mine, cu gând curat”.

Din banii primiți de la ruși Domnul Moldovei a hotărât să facă 17 polcuri de oaste, iar pe polcovnici să-i plătească cu 100 de ruble pe lună. Sub comanda acestora vor fi plătiți 117 rotmiștrii, cu câte 30 de ruble pe lună. Iar oștenii simpli vor primi 5 ruble pe lună. Și mulțime de oameni s-au îngrămădit să intre la oaste.

În toată luna iunie cele două oști s-au deplasat către locul unde se va da bătălia. Țarul socotise să îi zdobească pe turci

la Dunăre, la Oblucița, să-i urmărească prin toată Dobrogea și să-i facă praf și pulbere și, de aici, să ia calea cetății Constantinopole, să o elibereze de turci și să o dea înapoi, mai strălucitoare, creștinătății. Dar socotelile de acasă nu se potrivesc cu cele de la târg, zice o vorbă înțeleaptă din bătrâni. Mai întâi, feldmareșalul Șeremetiev nu s-a încumetat să ajungă la Dunăre. Își făcuse omul socoteala că dacă el îi va ataca pe turcii care deja trecuseră Dunărea pe malul stâng, negreșit va fi lovit de tătarii din Bugeac și de cei de la Crâm și va pierde toată oastea. De aceea Șeremetiev s-a oprit din drum, așteptând sosirea țarului pe pământul Moldovei.

Iscoadele au anunțat că grosul oștirii musulmane, condusă de însuși marele vizir Baltagi Mehmet pașa, a ajuns la Oblucița la 16 iunie. Acolo a zăbovit două săptămâni ca să i se adune întreaga oaste. Ienicerii erau conduși de temutul Ali pașa. În tabără mai erau multe bulucuri de oaste adunate din toate ținuturile imperiului.

Știrile care se mutau dintr-o tabără spre alta erau greu de crezut. Rușilor li se spunea că armata otomană numără ba 400 de mii, ba 200 de mii de oameni, iar tunuri aveau 400 la număr. Știrile despre tunuri erau spuse la fel, de către toți prinșii ori iscoadele care ajungeau înapoi în tabăra moscovită. Doar un singur om, mai de încredere, spusese adevărul: că oastea marelui vizir numără 120 de mii de oameni, din care jumătate nu sunt buni de nimica. Adică sunt soldați neinstruiți ori bolnavi, ori simplii țărani săraci intrați la oaste pentru pradă. Aceste știri au fost spuse țarului de către negustorul moldovean Nicolae Kostianul, care sosise de la Stanbul cu corabia sa, pe Marea Neagră și apoi urcase Dunărea până la Tulcea. Mai mult nu se putea, toată Dunărea era înșesată cu galioane de război turcești, 120 la număr după spusa Kostianului, care aduceau provizii și arme armatei marelui vizir.

Lucru important, Kostianul a spus, jurându-se cu mâna pe inimă, că el s-a amestecat prin mulțimea de soldați turci, la

Babadag și la Oblucița și a auzit, cu urechile lui, cât de speriați erau turcii de faima pedestrimii ruse. Moralul acestora era foarte scăzut.

Aflând aceste vești Măritul Țar s-a înfoiat peste măsură.

– Vedeți, lumea ne știe de frică după cele ce am făptuit la Poltava. Războiul cu turcii va fi o lungă plimbare până la Constantinopol.

Era atât de convins de acest adevăr că până și generalii cei mai apropiați țarului spuneau că nu înțeleg de ce se poartă el ca un copil prost crescut. Că nimeni nu poate să-l contracizeze, decât riscându-și capul. Iar pe Vodă Dimitrie îl iubea ca pe propriul fiu. El, țarul, o namilă de om mai înalt de 2 metri, voinic, dar nu gras, adeseori cuprindea în palmele lui uriașe capul voievodului și îl săruta pe creștet, ca un părinte pe fiul lui și îl strângea în brațe. Era atât de încântat de tratatul de alianță încât mereu spunea că în Moldova tot ce a văzut până acum este grozav de frumos, grozav de bun, că Moldova este o țară minunată, iar locuitorii ei sunt oameni buni, credincioși și puternici.

În ziua de 24 iunie țarul Petru cel Mare a intrat cu oastea în Iași, iar în ziua Sfinților Apostoli Petru și Pavel, protectorii lui, s-a ținut slujbă mare într-un cort cât două biserici puse una lângă alta, în mijlocul oștirii. Iar seara, la ospăț, însuși țarul a împărțit fiecărui oștean o cupă de vin, din cel mai bun, după cum singur spunea, vin de la Cotnari, din beciurile lui Vodă.

Apoi s-a ținut sfat de război. Țarul era mânios că Șere-metiev, feldmareșalul, nu a îndeplinit porunca să coboare la Dunăre și să oprească trecerea turcilor peste apă, în Moldova. Acum planul de luptă trebuia schimbat. Țarul va coborî cu grosul oștirii până la Fălciu, pe malul drept al Prutului și își va așeza acolo tabăra, așteptând să-i vină ajutoarele promise, de la leși 30.000 oaste și de la cazaci. În aceeași vreme, când încă mai erau în Iași, a sosit solie de la Vodă Brâncoveanu. Era Gheorghe Castriotul acest om al Brâncoveanului, cunoscut de mai

Înainte de țar, de la alte solii ale domnitorului muntean. Acest castriot a venit cu o ofertă de pace, mijlocită cu turcii de Patriarhul Ierusalimului, Preafericitul Hrisant Notara. Până să ia o hotărâre la această ofertă de pace, la Iași a sosit spătarul Toma Cantacuzino, care l-a făcut pe Vodă Brâncoveanu trădător și, vorbind în numele poporului din Țara Românească, a declarat că banii pe care țarul i-a trimis la București ca să se cumpere pâine pentru oștire și furaje sunt bani pierduți, că Brâncoveanu nu are de gând să se despartă de turci. Și mai spunea acest spătar Toma Cantacuzino, că dacă Măritul Țar îi dă oaste, ca la vreo 12.000 de oameni, călăreți iuți, el va lua cetatea Brăilei și de acolo va aduce în tabăra rusă toată zaharea pe care turcii o aveau depozitată aici și de-a lungul Siretului. Țarul s-a învoit cu ușurință la acest plan și l-a trimis, cu spătarul Toma, pe generalul Franz Rönne cu 12.000 de oameni și 20 de tunuri. Acest general a cucerit raiaua Brăilei la data de 13 iulie, turcii s-au predat după ce au suferit pierderi grele. Acum corpul de armată al generalului Rönne era o amenințare serioasă pentru coasta armatei condusă de marele vizir Baltagi Mehmet.

Însă lovitura cea mai grea a primit-o țarul de la un om de încredere al lui, generalul Ianus, care ocupase Fălciu, localitate foarte importantă pentru noul plan de luptă rusească. Ianus s-a retras fără motiv din Fălciu, abandonând acest punct strategic, astfel că țarul cu puțina oaste care-i mai rămăsese după plecarea spre Brăila a corpului de oaste al generalului Rönne, a fost obligat să se oprească la Stănilăești, pe malul Prutului, și să-și întărească tabăra cu palisade. Imediat ce țarul s-a oprit aici, armata vizirului l-a înconjurat din toate părțile.

Era 19 iulie ziua când armata creștină s-a oprit din drum. Seceta era cumplită, soarele ardea ca în cuptor, vestita pedestime rusă abea se mai târa. Această oaste de elită fusese adusă în marș forțat de pe malul Mării Baltice cale de câteva mii de kilometri și oamenii au căzut bolnavi. Mulți au fost abandonați la popasurile mari, alții au murit pe drum. La

Stănilești armata rusă se baza pe cele câteva zeci de tunuri care-i mai rămăseseră și pe corpul recruților moldoveni, slab înarmați și neinstruiți destul pentru luptă.

Pe 20 iulie turcii au atacat cu furie, dar nu au reușit să străpungă apărarea rusă. În această zi, sub un soare arzător, turcii au atacat în trei valuri, fără să facă mare lucru, doar lăsând pe câmp mulțime de morți. În 21 iulie, în zorii zilei, rușii efectuează un contratac fără arme de foc căci munițiile se terminaseră. Dar nu au reușit să spargă încercuirea. Atunci țarul a convocat un consiliu de război și l-a trimis pe prințul Piotr Șafirov să negocieze pacea. Acest prinț, cunoscut ca foarte bun diplomat, a reușit să obțină pacea. Marele vizir a acceptat propunerile rușilor, deși hanul tătar și regele suedez au fost contra păcii. Marele vizir era speriat că poate fi atacat din flanc, oricând, de oastea rusă ce cucerise Brăila.

Pacea stabilea că Imperiul Otoman rămâne neștirbit, adică i se dau înapoi niște posesiuni cucerite de ruși în războaiele de mai înainte. Regele suedez Carol al XII-lea avea permisiunea să se întoarcă în țara lui, sub escortă turcă. Vizirul l-a cerut pe Dimitrie Cantemir, să-i fie predat cu tot cu casa lui. Dar țarul n-a acceptat. Era onoarea lui în joc. El a transmis că nu îl are pe Vodă Cantemir, că acesta, văzând că bătălia va fi câștigată de turci, ar fi dat bir cu fugiții. În realitate, Cantemir a fost ascuns într-un car cu 2 roți care transporta niște saci, acolo l-au ascuns două slugi de-ale lui și l-au scos departe de tabără. Așa a scăpat Dumitrașcu Cantemir din această năpastă, plecând pentru totdeauna în Rusia.

Conform înțelegerii de pace, rușii s-au retras cu toată oastea, armele și celelalte poveri, în perfectă ordine. Ca să nu fie atacați pe timpul retragerii, marele vizir l-a dat pe Mehmet Cerchez pașa să le asigure protecția până la reîntoarcerea în granițele proprii. Odată câmpul de luptă eliberat, câteva pâlcuri de moldoveni, care nu reușiseră să intre în tabăra rusă, în spatele palisadelor, au continuat să se hărțuiască cu grupuri

de soldați turci, atacând și fugind înapoi în păduri. Marele vizir a trimis crainici care au strigat pe limba moldovenilor că este pace, să se tragă oștenii moldoveni în tabăra lor că nu vor fi atacați de turci. Ca să-i facă să-l creadă, marele vizir i-a slobozit pe toți prinșii moldoveni ce nu apucaseră să fie trimiși pentru a fi vânduți ca robi.

Pe drumul de întoarcere spre miazănoapte, Petru cel Mare i-a dat lui Dimitrie 200 de călăreți ruși care să-l însoțească la Iași, de unde să o ia pe Doamna și coconii și să plece spre Kiev. Pe Vodă l-a însoțit căpitanul Tănase Todoran, cu rămășițele polcului de dragoni, cam 250 de oameni, care au scăpat teferi din bătălie. Ar fi fost mai mulți dacă ar fi avut hrana corespunzătoare pentru cai. Iar în cele trei zile cât au durat tratativele pentru pace, tabăra tot încercuită a rămas. Veneau tătarii aproape de palisade și aruncau pâine veche, în batjocură, dar era bună și aceea, până la urmă, în lipsă de nimica.

În ultima zi de stat sub pază turcească, prin fața taberei rușilor s-a plimbat, călare, noul voievod al Moldovei, Nicolae Mavrocordat, cel care a primit caftanul de domnie de la marele vizir la Oblucița, încă înainte de a trece Dunărea. Văzându-l, căpitanul Tănase și-a adus aminte că el s-a juruit să apere casa Voievodului, oricare ar fi acela. Deci el trebuie să-i spună lui Vodă Cantemir că de acum slujba față de el s-a terminat, trebuie să jure credință noului stăpân.

Cât Vodă Mavrocordat s-a mișcat înainte și înapoi prin fața taberei ruse, Dimitrie Cantemir l-a privit, cu ochi triști. Alungarea lui de la Iași însemna spulberarea visului de a asigura Moldovei o domnie ereditară. Dar, cine știe? Poate că vor veni vremuri mai bune și Majestatea Sa țarul va relua războiul cu Înalta Poartă. Poate că va veni, iarăși, vremea lui!

Stând în dreapta lui Vodă Cantemir și cu o lungime de cal mai în spate, căpitanul Tănase a cerut îngăduință să spună ceva. Cantemir a întors încet capul spre el, l-a privit lung și cu tristețea din sufletul lui i-a spus doar atât: „Tu quoque, fiii mi

Brutus?" Tănase a înțeles, știa povestea cu ultimele cuvinte amare rostite de marele Iuliu Cezar după ce a căzut, străpuns de pumnalele ticăloase. S-a simțit nevrednic de aceste cuvinte, rostite de cel care, în cele mai grele împrejurări ale vieții sale în scaunul Domniei, la Iași, i s-a destăinuit ca unui fiu, spunându-i necazul său. Acum îl consideră trădător!

Cu glasul tremurând, Tănase a murmurat, destul de tare ca să îl audă Vodă: „Eu sunt în slujba Moldovei, Măria Ta! Acesta mi-i jurământul!”

Ajuns la Iași, Vodă Cantemir a zăbovit două zile ca să-și adune cele trebuincioase unei lungi călătorii. Țarul promisese, de toate îi promisese când le era bine la amândoi. Dar cum își va ține promisiunea? Și când?

Călare, la dreapta rădvanului care o ducea pe Doamna țării, Vodă l-a chemat pe Tănase și în auzul întregii curți i-a spus:

– Căpitane Tănase Todoran, te dezleg de jurământul de credință față de domnia mea. De acum ești iarăși sub jurământul făcut dintru început Moldovei. Așa să rămâi, câte zile vei trăi ca oștean supus Domnului Țării.

– Îngăduie, Măria Ta, să însoțesc pe Vodă și casa sa până ce voi primi știre că noul domnitor are nevoie de mine! Am pus oștean să-mi aducă vești, cât voi fi plecat. Că suma aceasta de 200 de oșteni ruși nu-s de ajuns să vă apere dacă dați peste vreun ceambul de tătari.

– Fie după vorba ta, căpitane!

Au pornit din Iași spre Prut, să se întâlnească cu armata țarului. Au trecut peste apele râului Jijia pe la Popricani, apoi, urmând cursul Prutului, pe malul drept, au ajuns din urmă armata rusă la Ștefănești și li s-au alăturat. Aici, fostul voievod l-a îndemnat pe căpitan să se întoarcă din drum. În acea zi un olăcar de la Iași i-a adus carte că marele vizir a trimis un pașă turc, pe Curt Mehmet Pașa spre Iași să liniștească Țara. Că vor fi iertați toți cei ce se dăduseră cu armata țarului, că Înalta Poartă vrea ca Moldova să fie din nou ce a fost mai înainte.

Acolo, la Ștefănești, Dimitrie Cantemir și-a luat rămas bun de la dragonii căpitanului Atanasie Todoran. Nu l-a lăsat pe acesta să descalece ci, așa, cu formația sa de oșteni aliniată pentru onor, Vodă i-a adresat câteva cuvinte:

– Ai slujit cu cinste Moldova și pe domnitorii ei, așa cum te-ai legat cu jurământ în fața Cerului și a lui Vodă Mihai Racoviță. Ai fost cinstit și netemător să spui adevărul. Ai dat înapoi când am vrut să te folosesc la altfel de slujbe decât cele ostășești. Mai întâi m-am supărat, apoi am înțeles că domnia ta, căpitane, ești ca o stâncă ce nu poate fi zdrobită prea ușor. Ți-ai făcut oaste din oameni simpli, săraci și fără căpătâi, ai știut să le fii, acestora, și mamă și tată. Urmează-ți legământul, împreună cu dragonii tăi. Slujiți Moldova, că după voi și alții vor înțelege cum să fie de folos țării. Dumnezeu să te ocrotească, drag căpitan al meu! Dumnezeu să aibă grijă și de voi, oșteni!

– Trăiască Dumitrașcu Vodă! Mulți ani trăiască!

Emoția despărțirii le-a trecut repede. Deși vipia aceluia august nu voia deloc să se ostoiască, oștenii au îmboldit caii la drum. Toți voiau să ajungă acasă, să vadă de neveste, de copii. Să-i adăpostească de urgență. Că auziseră pe drum, de la Vodă și boierii lui, că acum țara va fi dată în pradă. Că Nicolae Mavrocordat este un om pe care țara nu-l interesează, nimic nu-l leagă de acest pământ. El este sluga Sultanului și va face cum zice acesta. Oștenii nu știau că Nicolae Mavrocordat încă nu primise firman de domnie de la Măritul Padișah, că acea îmbrăcare cu caftan la Oblucița, făcută de marele vizir, nu a avut altă socoteală decât de a atrage cât mai mulți moldoveni în tabăra turcă.

În drumul lor spre Iași, cei 250 de dragoni ai lui Tănase au trecut pe la curtea domnească de la Hârlău. Acolo toate erau încă fără stricăciune, jefuitorii nu ajunseseră până acolo. Dar frica oamenilor era mare. Oricând puteau intra tătarii, ori turcii de la hotare, din garnizoanele lor și chiar și cete de joimiri

poloni se învățaseră să prade țara. Cât au odihnit caii și i-au hrănit, Tănase s-a tras la sfat cu vătaful Gheorghe Prodan și cu cei doi preoți, Ion al lui Indrei din Satul Nou și părintele Ștefan, de la sfânta biserică din Hârlău.

– Oștenii lui Rumpelemn Ștefan s-au împuținat, mai sunt vreo douăzeci. Ceilalți au pierit în război. Cu aceștia nu putem apăra Curtea Domnească, târgul nostru și satele mai apropiate, Pârcovaci, Satul Nou și Deleni. Cred că cel mai bine ar fi să ne tragem spre păduri, ori poate chiar către munți. Dar ce ne facem cu bucatele, că acuș vine vremea culesului viilor, trebuie să batem livezile de nuci, meri, peri, să strângem pătlăgelele, ardeii, castraveții, ceapa... He-hei, căpitane, țaranului nu-i ajunge lumina soarelui de câtă treabă are până adună tot ce i-a dat Bunul Dumnezeu, cu dărnicie. Că la noi a fost bine, știi doar că acest ținut, al Cotnariului și Hârlăului, este binecuvântat de Dumnezeu.

– Atunci o să facem așa: căpitane Ștefan, faci strajă ca de primejdie mare. Oamenii, câte doi, să umble călare până la Prut și spre miazăzi, la Târgul Frumoasei și să vorbească cu staroștii satelor să aprindă focurile de primejdie noaptea, iar ziua să facă semn cu fum, ori de câte ori se va afla de bulucuri de jefuitori. Iar dintre oștenii tăi, să repezi pe unul să dea de știre la Iași. Acolo, poate că o da Domnul să avem curând un Voievod de-al nostru, pământean, să aibă milă și grijă de țară. Iar eu, dacă voi putea, voi veni îndată, măcar să-i scap din robie pe cei prinși. Grăbiți strânsul bucatelor, faceți gropi și ascundeți tot ce puteți. Eu o să-i iau cu mine, la Iași, pe Sultana, Mărioara și pruncii. Dar nu acum. Mai întâi trebuie să văd ce s-a mai întâmplat pe acolo.

Tănase s-a tras la casa lui. Mărioara îl aștepta cu un ciubăr de apă încălzită la soare. Omul ei, trudit de atâtea bătălii, plin de praful drumurilor și de nădușeala verii, și-a lepădat în grabă hainele și s-a băgat în cada cea mare, lăsându-se frecat pe spate și peste tot de mâna blândă, mângâietoare, a femeii

care-și dezmierda, ori de câte ori putea, bărbatul pe care i l-a dat Domnul, ca pe un dar sfânt. Primenit, răcorit, cu haine curate, Tănase a trecut pe laița cea mare, la hârjoană cu copiii. Pintea avea șase anișori împliniți și de câte ori venea tată-su acasă îl pândea să facă o trântă, să se bată în paloșe de lemn sau să stea în brațele tatălui când acesta îi povestea Mărioarei și Sultanei întâmplările felurite prin care a trecut de la ultimul drum făcut acasă. Iar Anuța, codana cu părul blonduț, împletit în codițe, care de câte ori venea tata acasă se furișea în grădiniță și-și prindea în păr o floare proaspătă, stătea acum sfioasă, la rând, așteptând ca frate-su să-și împlinească pofta de voinicie cu „măritul căpitan de oaste”. Hârjoana tatălui cu fiul ucenic de oștean se astâmpăra pe dată când Mărioara se da la ei, alungându-i, să-l lase pe bietul căpitan de oaste să îmbuce ceva, că nu vedeți, zmeilor, că bietul om îi rupt de foame. Atunci Tănase își așeza pruncii, fiecare pe un picior și se lăsa hrănit de ei. Din când în când, ca din greșeală, căpcăunul cel flămând mai mușca pe slujitori de mânuța care-l hrănea, stârnind râsete și chicote. Iar Sultana și Mărioara se întorceau cu fețele spre icoane, ștergându-și lacrima din colțul ochiului și rugându-se, mutește, de sănătate, apărare, milă și îndurare.

În noaptea aceea au rămas la Hârlău. Bunica și-a luat nepoții și s-au dus la culcare în podul cu fân din șură, lăsând casa toată pe seama soților, flămânzi unul de altul.

Dumnezeu, cu mare îndurarea sa, le-a călăuzit pașii spre acest loc, anume parcă pentru a-i putea feri pe cei dragi de primejdie. Că puțin înainte de primul cântat al cocoșilor clopotul cel mare din turla Bisericii Domnești a început a bate în dungă, de primejdie. De pe drumul mare, dinspre Cotnari, unul din dragonii lui Rumpelemn aduse veste despre un ceambul de tătari amestecați cu cazaci care grăbeau spre Curtea Domnească, după ce au spart câteva butii de vin la crama cea mare din Cotnari.

– Să tot fie cât steagurile domniei tale, căpitane, cam 300 de călări. Dar în urmă mână o mulțime de robi. Îi mână cu bicele, ca pe vite, că nu au avut vreme să-i lege cu sfori. Se învârt nohail în jur și plesnesc cu șfichiul de-i sânge pe toate spinările oamenilor.

– Căpitane Ștefane, le ieși în cale în capul târgului. Îi în-tâmpini cu o salvă de foc, apoi te tragi înapoi, spre tăpșanul din fața Curții. Răsturnați două căruțe cu paie și împrăștiați-le în strat cât mai gros, așa ca un zăgaz la intrarea spre tăpșan. Când treci cu oamenii tăi de acest zăgaz, vă trageți în laturi, spre stânga jumătate și spre dreapta cealaltă jumătate. Ei vor veni năvală, în goana cailor. Îi lăsați până intră toți în năvod. Atunci dați semnal cu o salvă și aprindeți zăgazul de paie. Nu trebuie să scape niciunul.

Le-a mai rămas ca o jumătate de ceas până s-a auzit, de departe, tropotul cailor gonind către târgul unde clopotul bătea a primejdie, parcă semnalizându-le de departe: „Veniți, veniți, ticăloșilor, să vă dăm noi pradă!”. Capcana lui Tănase a funcționat bine până când dragonii căpitanului Ștefan au ajuns la ultimele case din ulița mare către tăpșanul din fața Curții. Acolo tătarii au atacat puternic și i-au dat peste cap pe dragoni. Câțiva au căzut tăiați, doar vreo șase, opt oameni au reușit să se tragă spre interiorul plasei. Apoi a venit secerișul lui Tănase. Acesta a poruncit foc iute, cădeau nohail retezați precum măciuliile scaieților tăiați de jordiile băieților, vara. Focul din urmă i-a speriat, dar tătarii nu s-au lăsat păcăliți. Au sărit peste foc și au fugit mâncând pământul. Două steaguri de dragoni au plecat pe urmele lor.

– Trebuie să-i scăpăm pe robi, strigă Tănase, îndemnând caii la galop. Nohail din ceambul au trecut vijelie pe lângă cei ce mânau robii. Au dat un ocol, căutând să vadă câți sunt urmăritorii. Și dacă au văzut că erau mai mulți decât ei, au fugit cu toții. Robii rămași pe loc o să-i oprească pe moldoveni. Și așa a fost. Numai că ticăloșii nu se lăsau bătuti, cu una

cu două. Pândeau din întunericul nopții, de la câteva sute de pași.

– Se pregătesc să ne atace, vin cu copitele târâș, să nu-i simțim noi. Oameni buni, zise căpitanul Tănase, vreo 20 de bărbați să o pornească pe drumul mare, spre Hârlău, cu torțe aprinse, dar la depărtare unii de alții, așa ca nohail să creadă că sunteți toți. Ceilalți oameni, să vă adăpostiți în valea asta din dreapta drumului. Stați la pământ, să nu vă vadă ticăloșii.

Apoi își schimbă planul. Puse niște dragoni să fie momeală cu torțe, dacă ar fi folosit dintre oamenii prinși și abea eliberați, aceștia ar fi căzut morți, fără vină. Așa, dragonii vor face două linii de puști și se vor apăra când nohail vor ataca.

Momeala cu prizonierii sloboziți, retrăgându-se spre Hârlău la lumina torțelor, a funcționat întocmai cum a gândit Tănase. Când torțele s-au depărtat la vreo două, trei sute de pași, bulucul de tătari țâșni pe lângă cele două steaguri ascunse în întuneric, alergând nebuni ca pietrele scăpate din praștie. Pe dată s-a format linia de tragere departe, spre târg, iar din spate, urlând sălbatec, dragonii au atacat călări, cu săbii și sulii. Tătarii n-au mai apucat să ajungă măcar aproape de linia de dragoni. Au început să cadă, secerăți din față și luați în țepe din spate. S-au risipit care pe unde au apucat.

Mijeau zorile spre răsărit când lupta s-a încheiat. La lumina zilei tătarii n-au avut curaj să se apropie. Oștenii îi însoțeau pe moldovenii eliberați, câțiva cu răni mai grele au fost suiți pe caii dragonilor care au continuat drumul purtându-și animalele de dârlogi.

Cei mai mulți răniți au fost dintre dragonii loviți de tătari acolo, la intrarea în năvodul lui Tănase. Când au ajuns acolo, în fața porților Curții Domnești, oamenii stinseseră focul de paie și acum îndepărtau resturile ude, încă fumegânde. Patru oșteni și-au dat sfârșitul, fiind tăiați adânc de iataganele repezite cu putere, din avântul cailor. Alți șase aveau scrijelituri și răni pe spate, pe brațe, pe umeri.

– Aceștia au scăpat, Tănase, zise Sultana, socră-sa. Mări-oara se ridică și ea de lângă un rănit, veni spre bărbatul ei și-l strânse în brațe.

– Arhanghelul Mihail, ori poate Sfântul Gheorghe, ori poate Maica Domnului te-au adus să ne fii de ajutor în noaptea asta, dragule, căpitane fără frică, șopti ea cu voce scăzută ca să n-o audă lumea. Doar mamă-sa îi ținu isonul, iar părintele Ștefan zise:

– Doamne, căpitane, acum puteam fi morți ori robiți, de n-ai fi stat peste noapte, să ne aperi! Haideți, oameni buni, acuma pe loc și cu toții, să cântăm un Acatist Maicii Domnului și să aducem slavă Sfintei Treimi și tuturor sfinților noștri, ocrotitori.

Tot târgul era trezit de când pornise clopotul să sune. Acum, luându-se după părintele Ștefan, mulțimea se îndrepta către biserică, iar cântarea de biruință se înălța spre cerul pe care, sfântul soare se ridica spre înalturi, punând temei spuse-lor Domnului Iisus Hristos: *Eu sunt calea, adevărul și viața!* Iar oamenii, cutremurați de această adevărată minune pe care au trăit-o, cântau, purtând lumânări aprinse, împărțite de dascălul și clopotarul parohiei:

*Cu noi este Dumnezeu,
Înțelegeți neamuri și vă plecați,
Căci cu noi este Dumnezeu!
Doamne al Puterilor, Fii cu noi,
Căci pe altul afară de Tine
Ajutor întru necazuri nu avem,
Doamne al Puterilor
Miluiește-ne pe noi!*

Bărbați mai apropiați preotului au scos prapuri și steagurile cele mari, și cu ele în frunte, cântând Slavă lui Dumnezeu, întreg târgul acela de oameni, cu mic și mare la un loc, au făcut de trei ori înconjurul sfintei biserici cu hramul „Sfântului

Mare Mucenic Gheorghe", ctitorie a măritului Voievod Ștefan. Nici când nu s-au rugat mai fierbinte Celui Fără de Început și Maicii Sale, care, iată, s-au milostivit față de aceste suflete curate în credința lor.

Vestea despre această frumoasă minune sfântă a plecat și a colindat satele din jur. Mulțime de oameni au venit și s-au închinat în pelerinaje ori de câte ori umblau zvonuri de jaf și prădări prin Țara de Sus. Oameni se rugau să fie păziți, acum știau că Cerul cu Sfinții îi apără pe cei credincioși și smeriți. Lumea se făcuse mai bună, oamenii purtau, din gură în gură, cu cinste, numele căpitanului Tănase, lăudându-i vitejia și destoinicia de oștean. Dar el era departe, la Iași, așteptându-și domnitorul pe care Înalta Poartă se va învrednici să-l trimită, să strângă birul de pe spinarea moldovenilor.

La Iași, când au ajuns, au găsit târgul în mare fierbere. Pașa Mehmet Curt începuse să adune o seamă de boiernași, moldoveni, turci și greci și îi făcea boieri mari, cu funcții. Apoi i-a pus pe aceștia să semneze o petiție la Înalta Poartă prin care să ceară numirea lui ca domnitor, adică pașă cu 2 sau 3 tuiuri.

Însă vizirul trimisese firman de numire, în funcția de cai-macam, lui Lupu Gavriliță. Acesta, dacă a văzut cu ce farafastâcuri umblă Curt Pașa, a fugit repede și l-a mai prins pe marele vizir înainte să treacă Dunărea înapoi și l-a pârlit pe pașa cel rău. Vizirul s-a mâniat și i-a dat Lupului carte către Pașa Curt să plece din Iași, iar de treburile țării să se ocupe Lupu Gavriliță caimacam împreună cu Macsut postelnicul. Lor li s-a alăturat, mai mult îndemnându-se nechemat, Antiohie Jora, care era cumnat cu Lupul.

Pașa Curt Mehmet nu se dădea plecat din scaunul domniei. El aștepta răspuns la cartea pe care o trimisese Sultanului, de ceruse scaunul Moldovei pentru el. Dar Lupu Gavriliță nu s-a lăsat, i-a cerut să plece, că altfel îi va face pârlă la marele vizir, cu toate abuzurile pe care le-a săvârșit de când a venit la Iași. Atunci acel pașă s-a speriat și a plecat în treaba lui.

Cei trei caimacami s-au ocupat de țară. Dar Antioh Jora, bun bazat pe trecerea pe care o avea cumnatu-său Lupu Gavrilă la marele vizir, s-a apucat de prostii. A început să-i caute pe toți cei care fuseseră cu Dumitrașcu Vodă în campanie cu moscalii, îi închidea și îi tortura, luându-le pungi de bani. Și a pus taxă 2 lei de om, pe bejenii de la marginea țării care, de răul nohailor, s-au refugiat la Iași.

Oamenii, sătui de atâtea abuzuri, s-au dus și s-au plâns marelui vizir. Acesta, mâniindu-se, a trimis un capegii-bașa de i-au poprit pe cei trei caimacami, i-au legat și i-au închis în cetate la Varna, prin părțile bulgarilor și au stat acolo 2 ani. Așa au avut de suferit cei doi, Lupu Gavrilă și Macsut plătind ei, nevinovații, pentru prostiile lui Antioh Jora. Că așa pățește tot omul care se bagă în tărășă, la urmă îl mănâncă porcii.

Văzând aceste lucruri întâmplându-se în cetatea de scaun, căpitanul Tănase a trimis 50 de oameni, cu provizii și muniție, la Hârlău, să stea de ajutor lui Ștefan Rumpelemn, până când în țară va veni domn cu firman. Iar restul dragonilor i-a ținut în curtea interioară a palatului domnesc, nevoind sub niciun chip să se bage în gâlcevi politice.

Marele vizir, nevrând să se tragă peste Dunăre până nu va face pace în Moldova, a trimis detașamente de turci să-i caute pe prinșii moldoveni, până în miezul Bugeacului. Și pe care îi găseau, îi eliberau. Iar pe lângă vizir umbla Ion Mavrocordat, fratele lui Neculai Vodă. Și acesta îi întreba pe acești moldoveni eliberați, sub a cui domnie le-a fost lor mai bine, sub Neculai Vodă sau sub Mihai Racoviță Vodă. Și sigur că toți aceștia au spus că le place mai mult de Neculai Vodă. Și atunci marele vizir s-a hotărât și a trimis carte Sultanului ca să dea firman de domnie lui Nicolae Mavrocordat Vodă. Iar pe Ion Mavrocordat l-a trimis caimacam la Iași, în locul celor trei pe care îi ținea la închisoare, la Varna.

CAPITOLUL 19

DATORIE ÎMPLINITĂ

Ion Mavrocordat, fratele lui Vodă Neculai, a venit cai-macam la Iași în ziua de 7 octombrie 1711. Când s-a vestit că fratele lui Vodă a ajuns la marginea târgului, căpitanul Tănase și-a scos steagurile de dragoni și le-a aliniat pentru primirea celui numit, după datină. Acest Ion era un bărbat tânăr, avea 27 de ani, dar a avut parte de educație aleasă, servind, de timpuriu, ca dragoman pe lângă Serai. El venise cu carte de împăciuire de la fratele său. Nicolae se maturizase după prima domnie și a înțeles că țara pe care o primește acum este în grea suferință, după un război pustiitor și după anii secetoși, de mai înainte. De aceea voia să se arate blând și îngăduitor. De cum s-a așezat în scaun, în decembrie același an, a trimis scrisori către toți boierii, mari și mici, care plecaseră din Moldova imediat după înfrângerea de la Prut, ca să se întoarcă fără frică, deoarece nimeni nu va suferi vreo știrbire.

Tot după datină, căpitanul Tănase i-a ieșit în întâmpinare la Roman. Aici Vodă a făcut popas, închinându-se și rugându-se la Mănăstirea Neamțului și în Catedrala Episcopală. Când a dat cu ochii de căpitanul Tănase, acolo, la marginea târgului Romanului, Vodă a avut o scurtă tresărire. Apropiindu-și calul cu un pas de linia oștenilor, l-a întrebat pe Tănase:

– Căpitane, n-ai plecat cu Dumitrașcu Vodă, în țara moschicească? Răspunzându-i tot în limba turcească, Tănase i-a zis:

– Nu, Măria Ta. Steagurile de dragoni sunt închinat Moldova și scaunului domnesc, nu unui anume Domn. Locul nostru aici este!

Boierii toți se întrebau oare ce avea de vorbit Voievodul cu un simplu oștean, dar cei care știau limba turcului nu au înțeles nimica din acest scurt dialog. Dar s-au priceput că Vodă l-a privit cu bucurie pe acest oștean și steagurile lui de dragoni.

Vodă Neculai, plecând de la Adrianopol, de la Înalta Poartă, i-a cerut Sultanului să curme jafurile nohailor și cetelor de turci prin Moldova. Că vine iarna și țara nu are de nici unele. Că multe sate s-au bejenit în Țara Românească și dincolo de munți, în ungurime, că acum jefuitorii veneau după robi, că altceva nu mai aveau ce lua. Sultanul i-a înțeles amarul și a slobozit cărți către marele vizir și la hanul tătarilor să dea pace Moldovei, iar pe robi să-i slobozească.

După sărbători, Vodă Neculai a ținut mare sfat cu boierii despre nevoile țării. Stând strajă în spătarie, în dreapta Domnului, Tănase a văzut, cu amar, cum uliii se reped la mâna întinsă cu câteva firimituri de pâine. Numai la chiverniseala lor se gândeau, nu și la soarta amărăților de pe urma căroră trăiau. Deci, strigând care mai de care, au cerut lui Vodă să-i scutească de birurile puse asupra lor și a mănăstirilor de către Vodă Mihai Racoviță, adică zeciuiala pe stupi și pe porcii vieri.

Tot atunci a venit carte de la Sultan ca Vodă Neculai Mavrocordat să curețe Prutul, să-l facă din nou navigabil, că trebuia făcută aprovizionarea cetăților de hotar, de la răsărit și de la miazănoapte. Și au muncit acolo sute oameni pe dreapta Prutului, iar pe stânga hanul nohailor i-a pus la muncă pe robii și pe tătarii săraci.

Iar în acel an 1712 și în cel care a venit după el, căpitanul Tănase și dragonii lui nu au avut stare locului. Că dăduse Sultanul firman ca Moldova să nu fie prădată, dar degeaba. Că în acele vremuri tulburi când gâlceava războiului era gata

să se umfle, mulțime de solii urcau și coborau prin Moldova. Care de-a lungul Prutului, care de-a lungul Siretului iar alte solii intrau și ieșeau pe Trotuș și pe Bicz și pe Bistrița, pe la Comănești și Bacău. Iar aceste solii, dacă erau de la Înalta Poartă, aveau osmanlâi însoțitori și de pază, iar aceștia aveau în sânge să facă rău oamenilor. Așa că dragonii mergeau pe lângă aceste solii și nu-i lăsau să se dedea la rele.

– Cu blândețe, feții mei, fiți blânzi față de oamenii Înaltei Porți, că ei sunt Împărăția și noi închinați suntem. Dacă-l superi pe Împăratul iute îți poți pierde capul. Așa că luați-i cu blândețe și nu ridicați sabia asupra lor.

– Și atunci ce să facem? Să le vorbim frumos? Să ne punem în genunchi și să-i rugăm așa, ca să-și vadă de drum? Întrebă un oștean mai tinerel.

– Da, fecior, așa să faci, dar în genunchi să nu te pui. Și nici capul să nu ți-l pleci. Doar mângâie-l, de la o lungime de o prăjină, cu îmblăciul. Pe spinare și pe șale, acolo unde doare mai rău.

Nu au avut pierderi de oameni în aceste patrulări lungi. La sfârșit de lună steagurile se adunau la curte, la Iași, dădeau raportul și făceau rotația, o lună la patrulă, altă lună la Curte, la Iași.

Pricina acestor solii numeroase era regele suedez, Carol al XII-lea. După ce pierduse bătălia de la Poltava, așa cum am mai spus, cu țarul Petru I-ul, regele Carol a găsit scăpare și adăpost la turci. Prealuminatul Padișah i-a dat înscrisuri că-l va ajuta cu oaste și bani să se întoarcă în țara lui. Dar regele nu se grăbea. De acolo, de la cetatea Tighina, purta scrisori cu toate mărimile Europei și băga zăzanie, pe orice cale, să-l asmută pe Sultan împotriva muscalilor. Și după victoria lor de la Stănilești, regele mai tare s-a repezit la Sultan, cu pâră împotriva marelui vizir care, iată, s-a lăsat mituit cu 800 de pungi cu bani ca să încheie pacea aceea, semnată la Gurile Hușiului și prin care îi lăsa pe ruși să se întoarcă nevătămați, cu toată

oastea și bunurile și armele. Iar Sultanul s-a priceput și s-a mâniat și i-a pus marelui vizir juvățul de gât. Iar regele Suediei tot nu voia să plece acasă, în țara lui. Aflase că feldmareșalul Șeremetiev staționa cu o oaste de ruși și de cazaci la Kiev, pândind să-l prindă. Că fiul lui Șeremetiev era ostatic la Stanbul și acum zăcea la Edicule, dimpreună cu toată solia rusă.

Până la urmă, Sultanul, săturându-se de atâta zăzanie iscată de acest Carol, de amenințările țarului și de multele și înțelepte sfaturi pe care le dădeau puterile europene, a dat poruncă să fie scos cu forța de la Tighina și adus la Adrianopol. Și trimișii lui, ieniceri, au reușit să-l lege pe Carol abea după ce au dat foc caselor în care se ascundea și îi ținea pe ieniceri la distanță, cu arme de foc. După asta s-a făcut liniște.

Dar în anul următor, în 1714, Sultanul a pus oaste și cu siretenie l-au legat pe Vodă Constantin Brâncoveanu. Și l-au dus la Stanbul și acolo au luat viața coconilor lui, patru la număr și la o seamă de boieri, sfetnici ai lui Vodă. Și la urmă l-a omorât Sultanul și pe el. Și jale mare a fost în toată lumea creștinilor, că multă diplomație a jucat acest voievod și mult bine a făcut lumii creștine. Dar alții au avut alte păreri, că a făcut pără mincinoasă împotriva moldovenilor, că mult a umblat el după scaunul de la Iași.

În locul Brâncoveanului domnia Munteniei a fost cumpărată cu bani grei de Cantacuzini. Bătrânul Constantin l-a pus pe fecioru-său Ștefan în scaunul domnesc, la București. Dar n-a stat prea mult, numai un an, că a fost dovedit că joacă strâmba cu cărți scrise către ruși și către austrieci. Că Sultanul, după ce s-a văzut scăpat de năpasta cu regele Suediei și-a mânat oștile în Grecia, unde exista un cuib de viespi ce adesea îi supăra tare pe otomani. Acesta era regatul Moreea, al venețienilor și era situat în Peloponez.

Cucerirea Moreeii a dus la mare gâlceavă cu austriecii. Că aceștia au încheiat războiul pentru moștenirea Spaniei și acum se gândeau să mai rupă câte ceva de la Împărăția islami-

că. Și cătau pricină de ceartă. Deci iar cătau către răsărit, spre țările române.

Iar Sultanul, după ce l-a prins pe Ștefan Cantacuzino și pe tatăl acestuia, Constantin bătrânul, și le-a pus funia de mătase la gât, acum se gândea pe cine să pună, de încredere, la București, să curețe țara de comploturile boierilor care voiau să se închine la Viena. Așa că, negăsind pe nimeni mai potrivit, l-au luat pe Neculai Mavrocordat din Moldova și l-a pus la Țara Românească. Iar la Iași l-au pus pe Mihai Racoviță, care avea bună trecere la marele vizir.

Neculai Vodă Mavrocordat a făcut mare spargere în Țara Muntenască, spun cronicile. Că a dovedit pe mulți boieri care, pe ascuns, purtau cărți cu austrieii și îi poșteau să vină să ia țara, pentru ei. Pe aceștia Neculai Vodă i-a pus la cazne de a mărturisit, apoi pe unii i-a tăiat din porunca lui, iar pe alții i-a trimis legați, la Înalta Poartă. Și aducându-și aminte de vorbele rele și blestemele pe care le aruncase Lupu al lui Gavrilă la plecarea sa din Iași, pe dată Vodă l-a pârat la marele vizir Ali Gin Pașa. Și acesta a trimis un capegi-bașa de l-a prins pe Lupu Gavrilă la casele lui, în Moldova și l-a dus, legat, la Istanbul. Pe marele vizir l-au ajuns din urmă pe drum și acesta a pus să fie tăiat boierul moldovean acolo, în câmp, fără judecată.

Vodă Mihai Racoviță a venit la a treia domnie în luna decembrie, 1715. La început, până s-a desprimăvărat, s-a arătat blând și bun, iar țara toată îl lăuda că este domn pământean și judecă toate lucrurile pe limba noastră, nu în turcește sau grecește, precum Mavrocordatul. Dar apoi a început să pună biruri, din nou, peste țărani și peste boierii de mână a doua, de ajunsese să fie blestemat și pârat de toți. Imediat după înscăunarea sa la Iași, Vodă Mihai i-a dat ordin căpitanului Tănase să adune oșteni pentru toate cele șase steaguri de dragoni, câte avusese țara înainte de venirea lui Dumitrașcu Vodă Cantemir. Avea nevoie de acești oșteni pentru că începuse să-l ia cu frică pe Vodă, aflând de cele întâmplări lui Neculai Vodă în Muntenia.

Deci, după ce turcii au cucerit ținutul Moreeii de la venețieni, Imperiul Habsburgic le-a declarat război. Și s-au luptat ele, aceste două împărății, trei ani la rând, din 1716 până în 1718. În primul an de război turcii au ajuns cu urdiile lor până la zidurile cetății Petrovaradin. Aici prințul Eugeniu de Savoia i-a bătut pe turci și i-a împrăștiat, apoi anul următor a asediat cetatea Belgradului, din Serbia, și a cucerit-o și pe aceasta de la turci. Apoi i-a adus să semneze o pace nouă, la Passarovitz, în Serbia, câștigând pe degeaba, fără luptă, cetatea Timișoarei și tot Banatul. Peste acestea toate, Sultanul a mai dat austrieilor și șase ținuturi din Oltenia, o halcă destul de mare din trupul Munteniei.

Înfrângerea turcilor și apropierea Imperiului Austriac de hotarul Țării Românești îi ridică pe boierii Cantacuzini împotriva străinilor greci. Ei nu-l doreau pe Mavrocordat și nici liota lui de neamuri și slujitori greci, ci voiau domn pământean. Oastea de pază de la hotarul Dunării se răscoală și boierul Barbu Brăiloiu este ales comandant. El ocupă Mănăstirea Tismana pentru armata nouă și adună un sfat al boierilor pământeni la Cerneți. Acest sfat trimite carte către oștirea austriacă, să vie în ajutor pentru a scăpa țara de străini. Pe dată, un corp de armată austriac, mai mult cu oșteni sârbi, trece munții pe la Vâlcan și apoi pe Valea Oltului intră în Muntenia. Austrieicii cheamă pe români la oaste, spunând că n-au venit să ocupe țara ci să îi alunge pe străini. Puținii oșteni pe care îi mai avea voievodul pe lângă Curtea Domnească îl părăsesc, mergând să intre în oastea eliberatoare a austrieilor. Vodă Nicolae Mavrocordat se trezește că nu mai are oaste. El fuge din București, mai întâi la Giurgiu, apoi la Rusciuc. În urma lui, mitropolitul Antim Ivireanu convoacă o adunare populară pentru a alege un domnitor pământean. Și lumea îl alege pe Gheorghe Cantacuzino, care era la Brașov. I se trimite carte să vină să-și ia scaunul de domnie, cu ajutor austriac. Până să vină acesta, Bucureștiul este atacat de Nicolae Mavrocordat, ajutat de oaste turcească. El taie câțiva boieri și căpitani și îl

prinde pe vlădica Antim. Mitropolitul este trimis la Istanbul, dar pe drum turcii îl omoară.

Acest adevărat război intern nu se oprește aici. Boierii din Divanul țării, conduși de marele spătar Radu Golescu și de logofătul Grigore Băleanu îl prind pe Nicolae Mavrocordat cu ajutorul unei trupe de oșteni austrieci și îl trimit, legat, la Sibiu, unde va sta la răcoare până se vor semna toate înțelegerile asupra păcii, la Passarowitz. Era în noiembrie 1716.

Aflând cele petrecute la București și în toată Țara Românească, Vodă Mihai Racoviță adună boierii în sfatul Divanului. Le spune toată această pățanie prin care a trecut țara vecină și le-a cerut sfatul. Acum, că turcii sunt slabi și bătuți pe toate câmpurile de luptă, n-ar fi sosit și vremea Moldovei, să se scoale și să scape de jugul străin? Boierii mai tineri, cu sânge fierbinte și dornici de arătat vitejii pe câmpul de luptă, au strigat într-un glas: „La război! La război!”. Cei mai coți, care au cunoscut războiul rușilor cu turcii aici, pe pământul Moldovei, au sărit pe de altă parte, cerând pace și scutiri de biruri grele. Atunci a ridicat glas Constantin postelnicul, care avea mai mare trecere la Vodă din cauză că avea un frate capuchehaie la Istanbul:

– Măria Ta, iaca-s doar cinci, șase ani de când Moldova a ieșit din pârjol. Nu asculta de inimile tinerilor viteji, dornici de harță, ci ascultă și socoate de cum îi mai bun pentru țară. Eu nu spun că n-o fi vreme potrivită să cerem drepturi și scutiri de bir. Poate că dacă le cerem la Înalta Poartă, fără război, poate că am primi ceva. Că noi oaste nu avem. Până să vină austriecii cu oaste, cu tunuri, de peste munți, turcii ne-ar face una cu pământul. Să-i aflăm, Măria Ta, pe aceia care vor să joace împotriva țării și să-i judecăm aici, în Divan, cu toții.

Și s-a sculat și Dumitrașcu, vel hatmanul, fratele Domnului, și a zis:

– Măria Ta, mai aspru-i jugul oșteraichilor decât al turcilor. Că dacă n-ar fi fost așa, s-ar fi ridicat ungurimea sub Voievodul lor, Gheorghe Rakoczi al doilea, împotriva măritului

împărat Leopold? Noi pe turci îi cunoaștem, știm de acum pe unde sunt toate cărările ce duc la Stanbul și la Adrianopol. Și mai știm, la o adică, pe la ce porți și uși să batem. Vorba aceea, n-om sări, oare, din lac în puț?

– Drept ați grăit, boieri dumneavoastră. Și eu socot că mai cuminte este să nu ne tragem sărăcia în mijlocul drumurilor pe unde trec carele grele. Să stăm și să vedem încotro va merge lumea. Domnia ta, vel hatmane frate al meu, împreună cu dumnealui, căpitanul Tănase aflat aci de față, să întăriți oastea curții domnești. Să alegem din boierii tineri și să facem niște sotnii de călărime ușoară care să umble pe la hotarele noastre, cu osebite spre Ardeal și spre Focșani, de vale la Țara Românească, să nu ne trezim că a venit molima răzmerițelor și ne-a prins fără de veste. Luați aminte la olăcari și la soli, de puteți dovedi gânduri haine la unii, nu pregetați a-i prinde și a-i aduce la județul nostru.

Domnul nu le-a spus divaniților că Vodă Neculai Mavrocordat a fost mazilit de boierii munteni în Ardeal, la Sibiu. Îi era teamă că și boierii lui ar fi putut face la fel. Însă, imediat după Divan, Domnul s-a retras în spătăria mică, cu vel hatmanul Dumitrașcu Racoviță. Curând l-au chemat la sfat și pe căpitanul Tănase.

– Căpitane, ai auzit ce s-a întâmplat cu Vodă Neculai Mavrocordat, în țara vecină?

– Anume, cele povestite de Măria Ta în Divan sau și alte cele? zise Tănase, sugerând că are și alte vești despre tulburările de la București.

– Da, alte cele, ce ai mai aflat? zise Domnul.

– Măria Ta, umblă un zvon că Vodă Neculai ar fi fost prins de boieri și dus la Sibiu. Dar sunt povești aflate la han, la o bărdacă de vin, de la neguțatori ce tocmai au trecut muntele pe la Comănești.

– Păi dacă acești negustori au adus această veste, înseamnă că și boierii noștri or fi aflat de pățanie.

– Mă îndoiesc, Măria Ta. Că m-am uitat cu ochii mari la toți divaniții și n-am văzut pe niciunul să tresară ori să plece privirea, pieziș. Și apoi, Măria Ta, toți boierii din Divan sunt legați de Măria Ta, ori sunt neamuri ori au primit caftan de la Măria Ta, în anii din urmă. Căpitanul Tănase a înțeles că lui Vodă îi era frică și de umbra lui. După ce a stat la Edicule atâția ani, la mazilirea din prima domnie și apoi la a doua domnie, când era cât pe ce să-și piardă capul, acum gândul că poate repeta un asemenea sfârșit îl lasă cu sudoare rece.

– Ce crezi, frate? Ce va veni peste noi?

– Măria Ta, nu cred că poate veni acum ceva rău. Că nu-i pricină. De ce să se lege de Moldova? Și cine anume? Că Sultantul are încredere în domnia ta, că țarul are treabă pe la Baltica, acolo îi dă de furcă riga șvezilor, iarăși. Măritul Carol al VI-lea al Austriei, ce treabă ar putea avea cu noi? Eu zic să nu ne temem, că nu avem de ce. Boierii munteni au cerut împăratului să-i scape de turci. Ei, muntenii, de multă vreme fac neguțătorie cu austriecii, pe Dunăre și pe lângă Dunăre, iar acum ar vrea să scape liberi de vama turcească. Noi nu avem treabă cu asta, șezi Măria Ta liniștit.

Vodă l-a ascultat pe fratele său, dar nu era pe deplin convins. Se întoarse iară spre Tănase.

– Căpitane, mă pot bizui pe tine și pe oștenii tăi?

– Măria Ta, suntem jurați Măriei Tale. Oricine ar încerca să facă trădare dintre oamenii mei, eu, cu mâna mea îl voi da legat judecății Voievodului meu.

– Bine, veghează și ia aminte la orice zvoană s-ar isca prin târg. Și mai vezi, căpitane, așa cum am vorbit și altă dată. Plimbările repezite ale boierilor, unu la altul și adunările lor la chiolhanuri, să mi le aduci la ureche, cât de repede afli!

Știrile despre răzmerița boierilor munteni a ajuns foarte repede la urechile unora, de prin Iași. Căpitanul Tănase îi avea pe izvod pe câțiva, erau acei nemulțumiți că Vodă a dat numai neamurilor lui toate slujbele bănoase. Cel mai aprig dintre toți

era unul, Vasile Ceaur, apoi Veliscu, serdarul Miron și un alt boier cârtitor, Aslan. Aceștia s-au topit repede din lași. Tănase a aflat că plecaseră în graba mare, noaptea, la Brașov.

Vremea era rece la acel mijloc de decembrie, deși încă nu căzuse zăpada iernii. Un olăcar sări din șa în fața podului de peste șanțul de apărare de la Curtea Domnească, strigând: „Slujbă domnească!” Poarta mică a fost deschisă imediat și călărețul intră, grăbit. Căpitanul Tănase tocmai terminase de inspectat straja de noapte. Se afla acolo, în spatele porții celei mari.

– Ce veste aduci, oștene? Cine ești și de unde vii? Cine te-a trimis?

– De la Sfânta Mănăstire Neamț vin, domnia ta. Sunt călugăr și am venit tot într-un galop să dau de veste că o oștire de nemți și unguri au ocupat Mănăstirea Cașin. După asta au început a jefui tot ce au întâlnit în cale, iar pe la amiază au venit la porțile noastre. Eu am scăpat printr-o porțiță dosnică și un șanț către pădure, m-a trimis starețul nostru să aduc ajutoare. Dar sunt o samă de boieri moldoveni care intră în sate și târguri înaintea oștenilor străini și îndeamnă țăranii să pună mâna pe furci și pe coase și să-i taie pe Cupăreștii lui Vodă Racoviță.

– Și s-au dat mulți moldoveni cu acești nemernici, vânzătorii de țară?

– Sunt, domnia ta, multă prostime a ieșit la jaf, dar nu știu câți ar rămâne să dea piept cu o oaste adevărată, precum cea a lui Vodă.

– Bine, frate, duceți-l la casa noastră, a dărbănilor și hrăniți-l. Să stea acolo, gata să-l aduceți dacă o vrea Măria Sa să-l vadă. Apoi se depărtă grăbit către odăile lui Vodă.

Domnitorul nu era culcat. Stătea într-un jilț în fața vetrei și citea niște hârtii. Căpitanul îi dădu veștile cele rele.

– Ce facem, Măria Ta? Că dacă aceia sunt mulți și îi mai și ridică pe moldoveni la răzmeriță, ne trebuie oaste tare. Că

eu nu mă încumet să părăsesc, acum, Curtea Domnească, pe Doamna și coconii Măriei Tale. Am să trimit oșteni să cerceteze drumurile spre Cetatea Neamțului și să ne aducă vești clare, despre această oaste străină și despre moldovenii ce sunt cu ei. Iar Măria Ta ar fii bine să iei coconii și pe Doamna și să vă închideți în deal, la Cetățuia.

În timp ce Vodă se îngrijea de familie, căpitanul Tănase trimise oameni spre Hârlău, Pașcani, spre Roman și spre Vaslui. Alți oșteni au plecat în goana cailor spre Bugeac, cu carte de la Domn, să vină să curețe țara de asupritorii austrieci. Dar n-au mers prea departe. Sătenii întâlniți în cale le-au spus cum că o oaste de călări tătari s-a așezat în tabără pe valea Mănăstirii Aruneanu. Mârza Cantemir, cel care-i conducea pe tătari, a luat cartea de la soli și le-a spus că în zori va ridica tabăra și va veni la Țuțora. Să stea Măria Sa fără grijă. Doi oșteni s-au ascuns în primul sat, ținând sub ochii lor tabăra tătarilor, fiind gata să alerge înapoi, la Curte, cu vești.

În miez de noapte Domnul s-a închis la Cetățuie cu două steaguri de dragoni. Căpitanul Tănase a rămas la Curtea Domnească, așteptând vești. Către zori au venit înapoi primii cercetași.

– La Hârlău, Cotnari și mai în sus, spre Botoșani, nu sunt semne de năvală străină. L-am aflat pe căpitanul Ștefan Rumelești și i-am dat porunca domniei tale, căpitane. Apoi ne-am îndreptat spre târgul Pașcanilor. Aproape de această așezare am întâlnit primii bejenari. Oameni speriați, în căruțe, fugeau din calea nemților care își băteau joc de oameni. Cel mai rău era că cereau aur, bani, băutură și necinseau femeile și fecioarele. Cu nerușinare, în fața bărbaților lor și a copiilor. Parcă ar fi Anticriști, nu creștini ca noi, bătu-i-ar Dumnezeu!

– Sunt mulți? Ce ați aflat despre ei?

– Căpitane, oamenii aceia nu au avut de unde să ne spună mai multe. Că ei au fugit din calea lor, nu au apucat să-i vadă la față. Dar ne-am dus mai aproape de Pașcani și am întâlnit

în cale un rădvan boieresc și mai multe care grele, cu averi și slujitori. Și i-am oprit pe aceia și i-am întrebat cine sunt și de unde au plecat. Din rădvan a coborât un boier bătrân, zicea că-i sluger în Boureni. Că tocmai fusese pe drumuri cu câteva zile în urmă pe la Târgul Neamț și i-a văzut pe aceia când au luat Cetatea Neamțului. El era cu Mihalachi medelnicerul, strângeau sferturile⁴⁶, după cum era orânduiala. Iar mai încolo, în alte sate erau împrăștiați, cu aceleași treburi domnești, Ilie Catargi, marele logofăt și Antonie, al treilea comis și Iordache Rahtivan. El stătuse într-o casă de țăran sărac, că l-a junghiat la inimă și domnia sa medelnicerul s-a îndurat și l-a lăsat să-și tragă sufletul. Țsta a fost norocul lui, că pe Mihalachi medelnicerul l-au legat, la fel pe toți ceilalți boieri și i-au închis în beci la Cetatea Neamțului. Că au fost trădați de un boiernaș de țăară, pornit împotriva neamurilor lui Vodă pentru că fusese scos din slujbă de cum s-a așezat Mihai Racoviță la Iași. Iar niște căpitani moldoveni care umblă cu acei nemți au pornit să-i prindă pe veliții care umblă după sferturi prin ținut, îi prind și le iau banii adunați.

– Ce altele ați mai aflat de la acel sluger? Cum zici că-l cheamă?

– Spunea că-i zice Carpăn, Vasile Carpăn din Boureni, un sat pe Siret, aproape de Pașcani. Zicea că ar fi vorbit unii care se pricepeau la oaste că acei nemți ar fi venit din ungurime ca la 300 și alți 100 sunt unguri de adevăratelea. Iar pe lângă ei s-au adunat tot așa, ca la vreo 400 de moldoveni ce se dau oștire și ar avea căpitan pe unul Gheorghies Velicico, sluger din Câmpulung.

În ziua următoare au început să intre în Iași, dinspre Pașcani, mai apoi și dinspre Roman, șiruri de bejenari. Oamenii veneau la Cetatea de Scaun, ca să-i apere Vodă. Dar Vodă,

46. Sferturile = taxele cele mari, pe pământ și case și avere se plăteau de 4 ori pe an. De aceea se numeau „sferturi“.

săracul, nu avea cum să se apere pe sine și casa lui, că n-a avut bani să tocmească oaste de lefegii. Aproape de Anul Nou un călăreț amărât, rupt și rănit, abea ținându-se în șeaua calului ce sta să se prăbușească, veni cu vestea că stolnicul Vasile Ceaurul a luat-o pe jupâneasa Maria, sora lui Vodă de la moșia lor din Covurlui, că ar fi necinstit-o, strigând ca un diavol „că nu m-ați vrut de ginere, că nu-s din os domnesc. Acu am să-ți arăt ce fel de os am eu!” Apoi a suit-o într-o căruță, cu niște toale rupte și murdare și ar fi mânat-o la Brașov, să o predea ca pradă de război generalului austriac din acea cetate.

Căpitanul Tănase nu l-a lăsat pe acel om, vătaf de moșie, să ajungă în fața lui Vodă. L-a culcat în odaia oștenilor lui, apoi l-a hrănit și seara i-a povestit lui Vodă că un ticălos, pe numele lui Vasile Ceaurul ar fi răpit-o pe jupâneasa Maria, sora lui și ar fi dus-o la Brașov, ca pradă de război. Vodă s-a îngălbenit la față și n-a știut să lege două vorbe. Atunci căpitanul Tănase i-a spus că asta este bine, că o femeie pradă de război nu este tratată ca un bărbat. Mai încolo, o va putea răscumpăra. Altceva nu i-a spus. Pe vătaf l-a mai ținut o zi, apoi l-a trimis acasă.

Voievodul, de teamă să nu vină nemții peste el, pe nepusă masă, noaptea nu stătea la Curtea Domnească. Mereu schimba cvartirul, când la Cetățuia, când la Galata ori în Țuțora sau la Stânca.

În acele zile s-a întâmplat, întocmai cum spune o vorbă din bătrâni, că necazul nu vine niciodată singur. Sultanul, supărat de stricăciunile pe care le făceau austriecii peste tot, la hotarele cu imperiul otoman, trimite scrisoare la hanul tătar să se grijească de Moldova, să o curețe de prădalnicii austrieci. Dar la Bugeac era mare tulburare, că hanul Caplan Gherei a fost pârât de mârzaci la Înalta Poartă și acum vine, în locul lui, alt han, Cara Devlet Gherei. Acesta, cum ajunge în cortul lui din Bugeac, îl trimite la Iași pe Nuredin, fiul lui și pe un buluc bașa, să afle cum e la Moldova. Nuredin, fiul mijlociu al hanului, îl trimite pe buluc bașa la Iași, în ziua de Crăciun, cu

scrisori de la tatăl lui, hanul. Așa află Mihai Racoviță că Nure-din are 2000 de călăreți și poate veni oricând la Iași.

Vodă Racoviță nu vrea să-i trimită pe tătari să iasă în calea nemților, că aceia imediat s-ar fi dat la pradă, pe drum. Îi spune lui buluc bașa să stea aproape de Iași, să aștepte semn că îi va chema să-i prindă în clește pe nemți, că are știre că aceștia se apropie de Iași.

Oștenii lui Tănase veneau în fiecare zi cu vești proaspete. Așa, s-a aflat că cei 800 spre 1000 de oșteni, moldoveni, austrieci și unguri, au prădat de-a rândul toate satele și târgurile până la Suceava, pe malul drept al Siretului. Rareori au trecut Siretul dincoace. Iar la vale, spre țara de jos, au jefuit Romanul, Adjudul și au ajuns până la Bârlad. Iar acum, că Vodă nu vrea să le vină în cale, au început ei să se miște spre Iași. Vodă era prada lor cea mare! Fără Mihai Racoviță nu aveau ce căuta înapoi, în Imperiu.

Și a venit și ziua de 10 ianuarie 1717. Dimineața zărilor se făcuseră albastrui, de frig. Din hornuri fumul se ridica drept în sus, ca un stâlp de vălătuci, învârtindu-se alburii și risipindu-se în patru zări. Din când în când se auzeau copacii trosnind, câte o creangă mai fragedă cădea nefăcând zgomot. Soarele a apărut roșu vinețiu, zgribulit și el sub gerul aspru. Pe măsură ce se ridica de la marginea lumii, măritul astru făcea zăpada să strălucească cu mii de sclipiri de pietre prețioase. Tot ce era acoperit cu zăpadă sclipa ca palatele din povești.

Zece oșteni tropoteau pe loc în jurul unui foc ce ardea fără fum într-o covată de tablă, într-o latură a primei case din Târgul Frumoasei, pe drumul ce ducea către Pașcani. La o aruncătură de sulică șleaul făcea un cot strâns și drumul nu se mai zărea de după dâmburi. Prost loc de observație și-au ales acești oșteni, ar fi zis orice căpitan de oaste. Acei dragoni primiseră poruncă să țină sub ochi drumul mare și să vestească apropierea nemților, să ducă vestea în fuga cailor până la Cetea de Scaun, la Iași. Așa că stăteau afară, în ger, încălzindu-se

pe o parte și înghețând pe alta, trăgând cu coada ochilor de-a lungul drumului să vadă dacă nu cumva se vor fi încumetat nemțălăii să iasă la plimbare, afară, în ger. Cailor le făcuseră loc într-o șură cu fân și paie. Acolo era mai cald ca afară, de la răsuflarea animalelor. Caii nu erau înșeuși, pe spinările lor oștenii puseseră cergi mițoase din lână, să le apere plămânii de frigul acestui Ghenar mai aspru parcă decât fusese în alți ani, din urmă.

În liniștea zorilor puștile au pocnit cu zgomot mare. Patru dintre cei zece dragoni din jurul focului au căzut retezați. Ceilalți au sărit să fugă, care încotro, căutând adăpost. Surpriza a fost așa de mare că doi oșteni, dintre cei mai necopți, au sărit către trăgători, căzând în mijlocul drumului mare. Ceilalți s-au tras spre șură, să scoată caii și să fugă. Dar n-au apucat. Era prea mult să pună șeile, să strângă curelele chingilor, să dezlege caii și să-i scoată afară. Iar drumul era blocat de nemții care îi așteptau cu flintele ridicate. Cei patru s-au dat prinși. Mai rău de atât nu se putea. Două namile, cu mustățile roșcate pe sub stratul de promoroacă bogat așezată de ger, le-au legat mâinile la spate, picioarele, apoi pe acești oșteni proști i-au despuiat de haine, tăindu-le cu jungherele și răzând sălbatec de câte ori sângele țâșnea prin stofa scorțoasă. Goi, însângerați, le-au pus juvețe la gât și i-au târât legați de cozile cailor până au murit. Și i-au lăsat acolo, să zacă în drum, la marginea târgului.

Austriecii au intrat în târgul Iașului puțin după miezul zilei. Rebegiți de frig, s-au repezit la căldură, în hanuri și cârciumi, bând vin fiert și țuică, prădând și jefuind. Oștenii austrieci, cam vreo sută, țineau disciplina sub comanda directă a căpitanului Ferentz. Acesta era un belgian, pe numele lui adevărat François Ernaut. Moldovenii de strânsură, sub comanda slugerului Velicico Gheorghies s-au risipit la pradă, pe la casele boierilor. Ferentz însă și-a condus oamenii la Curtea Domnească. Acolo Vodă Racoviță lăsase pe căpitanul seimeni-

lor, Stoian Sârbul, cu 200 de oameni să apere acareturile. Fără să încerce măcar o cât de mică viteză, sârbul a deschis larg porțile Curții Domnești, crezând că austriecii nu-i vor face nimic de vor vedea că Vodă a fugit.

– Unde-i câinele Racoviță? Unde s-a ascuns?, a strigat la el Ferentz.

– S-a închis cu toată casa lui și cu câțiva boieri în deal, la Mănăstirea Cetățuia. Au puști, aveți grijă, le zise Stoian. După ce au cotrobăit prin încăperi și nu au găsit nimic valoros de pradat, austriecii au spart lacătele de la beciuri și i-au eliberat pe prinșii de acolo. Toți erau hoți, tâlhari, ucigași. Printre ei se aflau doi boieri tineri care au cerut să fie înfățișați căpitanului Ferentz.

– Noi suntem fiii spătarului Miron Cozma, cel care este prieten bun cu starețul Mănăstirii Cașin, unde ați fost chemați să stați atuncea când ați intrat în Moldova. Pe noi ne-a prins Vodă pe când încercam să ridicăm târgoveții Iașului împotriva neamului acesta stricat, al Cupăreștilor, în frunte cu tartorul lor, Mihai Racoviță. Cum noi suntem din neam de boieri vechi am cerut să fim judecați de Divanul țării. De aceea ne-a închis, spunând că vom fi cercetați și judecați când țara se va afla așezată. Locul nostru nu-i alături de aceste scursuri. Primiți-ne în oaste, vrem să luptăm alături de voi!

Deci în acea zi, de dimineață devreme, Vodă aștepta la Curte vești de la acei zece oșteni lăsați la Târgul Frumos să spună dacă a trecut oastea lui Ferentz. Pe la ora 11 din zi, când soarele se ridicase și gerul s-a mai înmuiat puțin, Vodă a ieșit cu boierii și cu două steaguri de dragoni, cu căpitanul Tănase în fruntea lor și au urcat pe coasta dealului Copou, de unde puteau vedea până departe orice mișcare pe drumul mare, al Păcurarilor. Au stat acolo, în frig, ca la două ceasuri, apoi s-au întors la Curte.

– Aceste cătane austriece tot vor veni, Măria Ta, că dacă misia lor este să te prindă și să te ducă în Ardeal, așa cum au

făcut cu Măria Sa Vodă Neculai Mavrocordat, apoi musai că vor veni și se vor lupta ca să te supuie, zise căpitanul Tănase. Boierii divaniți care-i înconjurau au murmurat aprobator.

– Așa-i, Măria Ta, drept a grăit căpitanul!

– Și atunci ce-i de făcut, boieri dumneavoastră? Că noi suntem puțini și dacă vor ridica și mulțimea târgoveților nu vom putea face nimica, zise Vodă, cu amărăciune.

– Trebuie să-i chemăm pe tătari, în ajutor, Măria Ta. Nuredin, feciorul mijlociu al Hanului, așteaptă doar un semn de la noi și vine în galop cu mârzacii lui. Numai trebuie să-l vestești, Măria Ta, și să spui câtă oaste să aducă.

– Bine, cine se duce să-l caute pe Nuredin? S-au oferit vel banul Macri și Costache Constantin, vel vistiernicul, să aducă două, trei mii de călăreți. Că atâția ar fi de ajuns, că nu ne trebuie nohai să prade și să ia lumea în robie.

Acei boieri veliți n-au trebuit să alerge prea mult. Că i-au găsit pe nohai, două mii de călăreți, în bivuac la Mănăstirea Aron Vodă, aproape. Deci au stabilit cu aceștia să vină neîntârziat dacă vor auzi, dinspre Iași, detunături de puști și de tunuri, precum și clopotele de la biserici bătând în dungă, a primejdie. Atunci să pornească nechemăți și să urce dealul la Cetățuie, că Vodă acolo stă închis cu casa lui.

Și boierii au făcut cale întoarsă. Numai că mergând la Curte să-l anunțe pe Vodă că tătarii vor veni la Cetățuie, nu l-au găsit acolo, dar au văzut că Ferentz și ai lui tocmai se porneau în urmărirea lui Vodă. Care alerga speriat să ajungă la Cetățuie, că austriecii erau pe urmele lui.

La poalele dealului Cetățuiei era un heleșteu, destul de lat și de adânc. Drumul la mănăstire ducea peste o punte aruncată deasupra apei. Oștenii lui Ferentz s-au oprit la pod, să-i aștepte și pe ceilalți, că Ferentz a dat ordin slugerului Velicico să-și adune oamenii și să vină la Cetățuie. Să aducă scări din târg, ca să suie zidurile și să intre înlăuntru. Măria Sa apucase să urce dealul, împreună cu cele 2 steaguri de dragoni ale lui

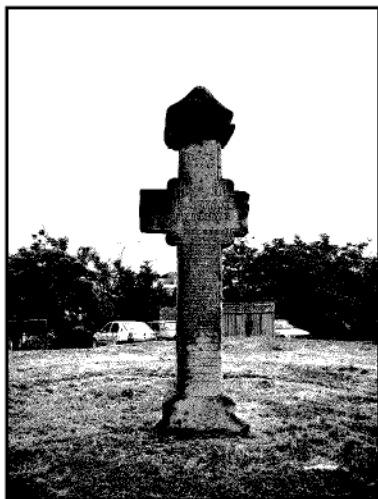
Tănase. Acesta a trimis olăcari să adune toate pâlcurile risipite prin târg, așa cum au plănuțit, că de va fi să se lupte cu austrieții în jurul Curții Domnești, apoi să atace din mai multe direcții, ca să creadă dușmanul că oastea lui Vodă este mare.

Soarele scăpăta la apus când Ferentz a ordonat să urce dealul, cu scările aduse din târg și să cucerească mănăstirea. De pe metereze austrieții au fost întâmpinați cu focuri de armă și cu pietre aruncate de oșteni și călugări. De cum a intrat Vodă pe poartă, clopotele mănăstirii au început a bate în dungă. Clopotul mare se auzea cale de multe verste, fără greș tătarilor au auzit semnalul, trebuie să vină. Veneau, dar nu se grăbeau foarte. Le era teamă să nu cadă într-o capcană, că acești creștini pot fi vicleni și răzbunători, pentru câte necazuri le-au făcut tătarilor în ultima vreme. Dar în calea lor a răsărit, în galop, același vel vistiernic Constantin Costache, strigând de departe: „Veniți, Vodă este în primejdie!”

Pe coasta dealului au apărut câteva șiruri de dragoni, din steagurile căpitanului Tănase. La semnele făcute de pe ziduri de către apărători, acești dragoni au pornit să tragă dintr-o latură foc susținut, doborând pe cei care începuseră să urce pe scări. Văzând primejdia, Ferentz a sunat retragerea. Oastea lui s-a adunat pe câmp, în fața heleșteului, pregătindu-se să se așeze în formație de atac. Atunci au năvălit peste ei tătarilor. Măcar că nu aveau arme de foc, cu chiote și săgeți trase din fuga cailor au reușit să-i înspăimânte pe austrieți. Dinspre târg soseau oamenii Domniei, cetele de dragoni, seimenii care l-au prins și legat pe căpitanul trădător Stoian Sârbul.

Însuși Vodă a ieșit din Cetățuie cu călăreții lui și a început secerișul. Pe la 9 ceasuri din seară oastea lui Ferentz a fost nimicită. Un tătar l-a prins pe Ferentz în viață și l-a legat, aducându-l la locul de adunare, la Parasca. Acolo mârzacul acela l-a vândut pe Ferentz lui Vodă, pentru 200 de galbeni. Iar Vodă însuși l-a palmuit și i-a dat pumni în cap ticălosului, iar apoi a pus gâdea de i-a tăiat capul. Și pe acei austrieți și unguri i-au

îngropat acolo, la Parasca și au făcut și un cerdac din piatră peste ei. Iar pe acel cerdac au ridicat o cruce mare pe care s-a scris întâmplarea aceea și cine sunt îngropați acolo⁴⁷.

Crucea lui Ferentz, la Iași,
în zona gării Nicolina.

Acum, dacă totul s-a terminat cu bine pentru Vodă, tătarii s-au întors în bivuacul lor. Dar a doua zi au venit mârzacii cu feciorul hanului în frunte și i-au cerut lui Vodă 10 pungi cu galbeni, ca să plece acasă fără a prăda. Dar Vodă n-a avut acești bani de dat. Alții au zis că nu a vrut să le dea bani ci și-a făcut socoteala că poate curăța Moldova de ticăloșii vânzători de țară și de austriecii și ungurii care au mai rămas la Cetatea Neamțului și la Mănăstirea Cașin, fără prea mare cheltuială. Așa că Vodă s-a învoit cu tătarii să-i lase la pră-

dă, dar numai de la Siret până la munte, să taie și să spulbere pe toți nemții și ungurii și pe trădătorii pe care îi va găsi la Neamț și la Cașin și mai departe.

Și tătarii așa au făcut. Au ajuns cu prădăciunea până la Hangu, pe Bistriță în sus și până aproape de Suceava.

Apoi țara s-a așezat pe liniște și pace. Și Bunul Dumnezeu s-a milostivit de acest norod lovit de soartă și i-a dat niște ani cu belșug. Au fost așa, un an bun, cu rod bogat pe câmp și în țarcuri și staule, apoi a venit un an mai slab, dar nu la toate roadele, ci numai la unele. Moldovenii prinși și robiți de tătarii au fost sloboziți din ordinul Sultanului. Însuși Vodă s-a dus

47. Crucea lui Ferentz există și acum, în apropierea gării Nicolina din Iași.

În Bugeac cu câțiva boieri și ceva oaste de au mai găsit câțiva robi și i-au slobozit și pe aceia. Satele au renăscut, poporul s-a înmulțit și era bine. Iar Vodă Mihai Racoviță a stat pe scaunul de domnie 11 ani. Care nu au fost ani prea ușori pentru țară, că el a pus biruri grele nu numai pe țărani ci și pe boierii mari și mici, la fel și pe târgoveți. Că avea multe guri de hrănit, neamul lui era mare!

În vară, după slujba de Sfinții Împărați Constantin și Elena, Vodă a adunat boieri și oaste în curtea din fața caselor domniei sale. Acolo i-a lăudat pe toți cei care i-au stat alături la ceas de cumpănă și a împărțit daruri. A căftănit boieri, a dăruit cai, arme scumpe, piei și blănuri. Pe căpitanul Tănase l-a lăsat la urmă.

– Să iasă în față căpitanul Atanasie Todoran. Acest viteaz ne-a salvat pe noi, adică Moldova și casa Voievodului. Că el slujește Moldova din anul 1704, fără odihnă. Diata pe care i-am lăsat-o noi atunci când s-a legat să facă steagurile de dragoni, anume că el și oștenii lui vor sluji Moldova la hotare și familia Voievodului, oricare ar fi acela, această diată lăsată lui de mine, Mihai Racoviță Voievod, a păstrat-o cu sfințenie și a dus-o mai departe, ieșind cu curaj la domnitorii pe care i-a avut Moldova de atunci și până azi și cerându-le, acestora, să folosească dragonii domnești numai pentru a lovi dușmanii noștri la hotare și a-l apăra pe Vodă, Doamna țării și coconii domnești. Iar în bălta cu Ferentz și austriecii lui, căpitanul Atanasie Todoran s-a luptat vitejește și i-ar fi biruit singur, cu dragonii lui, pe acești ticăloși. De aceea, îl ridic la rang de răzeș domnesc și îi dau moșie, în ținutul Neamțului, douăzeci de pogoane de pământ de rod, două pogoane de vie și alte acareturi. Și-l sloboz din oaste după ce a slujit cu cinste Moldova și pe Voievozii ei.

PARTEA A V-A
ACASĂ,
LA FRAȚII ÎN SUFERINȚĂ

CAPITOLUL 20

DUREREA FRĂȚILOR

Când ceremonia împărțirii darurilor s-a terminat, căpitanul Tănase dădu ordinele convenite și steagurile de dragoni s-au tras în curtea lor. Ținând taina, hatmanul Dumitrașcu Racoviță, fratele Domnului, a pregătit un ospăț pentru cătanele care au luptat cu biruință atâția ani, sub comanda dumnealui, căpitanului Atanasie Todoran. Pe care l-au cunoscut ca pe un tată înțelept, aspru uneori sau ca pe un frate cu care poți împărți și bucurii, dar, mai ales, necazuri. Toți au avut un cuvânt bun despre cel care a avut ochi să-i aleagă și să le fie dascăl, ocrotitor, tată, frate, dar și comandant din al cărui cuvânt nu era tocmai plăcut să ieși.

Dar Tănase era amărât în sinea lui. În acest an, 1717, va împlini 58 de ani, nu era bătrân ca să fie oștean. Era în putere, în vârsta măciuca ore în șir, lăsându-i de răs pe mai tinerii recruți. Alerga mai iute decât cei mai mulți, fără să gâfâie, iar la trânta dreaptă nu avea pereche. Atunci de ce l-a dat deoparte Vodă? Avea să i-o spună chiar el, în aceeași zi.

Mai pe seară, când ospățul s-a spart și musafirii s-au risipit, Vodă s-a tras în spătăria mică și i-a poftit acolo, la un filișgean cu cafea, pe fratele său, hatmanul și pe proaspătul răzeș domnesc.

– Cum te simți, răzeșule, în această zi a boieririi tale? Că răzeșul domnesc, cu averea primită de la Vodă cu slobozenie de-a pururea pentru el și tot neamul lui, pentru fapte vitejești, de război, înseamnă cin boieresc, căpitane! Vodă avea o scli-

pire de șiretenie în ochi, dar cum Tănase sta cu capul plecat, încercând să ascundă tristețea din suflet, n-a văzut că Vodă făcuse ceva cu tâlc anume. Nu avea un răspuns pregătit, pe el îl apăsa doar întrebarea cea grea: „De ce?” Așa că rămase tăcut. Apoi Vodă continuă:

– Nu ți-am spus din timp ca nu cumva să mă trădezi de față cu toată curtea. Ai ghicit, am făcut-o cu un gând anume, de bine, nu de rău. Domnia ta ești încă verde, ai brațul tare, capul limpede și știi să iei seama la orice. Mi-a plăcut, de la început, de când te-am cunoscut, că știi să măsoari cu cuviință, după o lege nescrisă, pe care se vede că părinții ți-au sădit-o în minte și în inimă și după această lege te-ai condus toată viața. Mi-a plăcut, când am aflat de la ceilalți boieri, cum anume te-ai purtat cu Vodă Nicolae Mavrocordat, cu Dumitrașcu Cantemir, dar mai cu seamă cu Vodă Antioh Cantemir, cel pe care l-ai înfruntat prima dată. Lui i-ai băgat în cap că oastea de dragoni are o treabă de făcut anume, că asta-i o diată pe care eu ți-am încredințat-o să o dai la toți urmașii de os domnesc, că voi sluji țara, apărați hotarul de vicleni și răspundeți pentru viața familiei Domnitorului, oricare ar fi acela. Că nu vă interesează politichia și nu vă amestecați cu sfaturi de taină, viclene, cu un neam de boieri sau cu altul.

Vodă se opri, trăgându-și răsuflarea. Toate aceste vorbe le-a rostit dintr-una, parcă rușinat că trebuie să înșiruie atâtea laude unui om pe care nu l-a lăudat niciodată, dar asupra căruia n-a trebuit, niciodată, să ridice mâna, nici măcar glasul ori să-și încrunte privirea. Apoi trecu la adevăratul motiv al acelei hotărâri pe care o luase.

– Eu am venit a treia oară la Domnie și de fiecare dată am învățat că înțelepciunea lui Solomon nu-i de ajuns ca să conduci o țară de boieri, cum este Moldova. Că aici țara este la cheremul boierilor și Vodă așijderea. Chiar de-o fi el bun, ca pâinea lui Dumnezeu, tot se găsesc niște pizmași să-l pârască la Poartă ori la curțile domnești ale megieșilor. De aceea n-am

dat înapoi de la strânsul birurilor grele pe care le-am pus peste țară. A fost greu, trudnic de greu, să ții atâția ani niște biruri pe capul boierilor pământeni, mai întâi a celor mai mici, apoi și a celor mai mari și a mănăstirilor. Dar am izbândit. Eu le-am arătat că, singur fiind, m-am ridicat mai presus de ei, care pot să-l dea pe Vodă la hazna de câte ori poftesc. Moldova nu va fi puternică dacă nu va avea un Vodă bărbat, nefricos și care să știe bine ce vrea. Și eu asta vreau, să fac țara să stea în pace, cu un voievod pământean care să fie stăpân ani mulți, pe viață dacă s-ar putea, nu la doi sau trei ani să vie tot altul și altul pe scaunul domnesc și să facă jaf și pradă.

Și iar tăcu, parcă ascultându-și singur aceste vorbe, gânduri pe care poate că nu le-a rostit niciodată, nimănui. Iar acum își deschide sufletul în fața unui om mult prea mic în rang ca să fie judecător al faptelor și gândurilor unui voievod.

Tănase aștepta. Nu se cuvenea să spună vreun cuvânt. Vodă nu gătase de spus tot ceea ce avea pe inimă. De aceea trebuie să stai la locul tău, să aștepti până când stăpânul îți va da un anume hăț în mână, cu o treabă socotită anume, pentru tine.

– Ai văzut cum era țara și Voievodul atunci când o mână de oameni – auzi?! doar trei sute la număr – au venit cu gând rău și au izbândit asupra noastră, de parcă eram doar o adunătură de proști, nu o țară creștină, cu domnitor, cu Divan și cu boieri bărbați. Într-o săptămână am rămas doar cu ținutul Iașului și cu satele dinspre Hotin. Restul țării l-au luat furii și ticăloșii. I-am bătut cu flintele tale, căpitane și cu hangerele nohailor. Așa am făcut, i-am socotit și numărat pe dușmanii noștri cu hanger tătare, iar asta nu ne-a costat pe noi, ci tot pe amărății pe care i-au luat robi nohailor. Am dat jumătate din țară în pradă la tătari ca să-i taie, fără judecată, pe dușmani, nu numai pe unguri și pe nemți, ci și pe moldovenii care s-au hainit. Ce a pățit țara în acest început de an trebuie să fie învățătură de minte. Nu putem sta tot cu plăți grele la

necredincioși ca să ne apere hotarele. De aceea te-am făcut răzeș domnesc și ți-am dat moșie în coasta Cetății Neamțului. Că acești austrieci au luat repede această cetate, mai mult paragină decât cetate și s-au apucat să o întărească, au săpat și puțul cel mare și l-au curățat ca să aibă apă, măcar că afară-i gerul cel mai mare. Acum Sultanul ne poruncește să facem una cu pământul această cetate, a Neamțului și să trecem cu plugul peste ea. Dar ar fi cea mai mare prostie. Așa că asta vom face, căpitane. O să faci niște spărturi prin acele părți ale zidului care pot fi astupate pe dată, în caz de pericol. Vei pune pază la Cetate, o jumătate de steag și te vei îngriji să faci ostășie, să nu se molicească ori să se dedea la rele. Iar altă jumătate de steag o iei de slugi la moșia ce ți-am dat-o. Toți vor fi în plata Curții Domnești. Tot la trei, patru luni o să-i schimbăm pe paznicii Cetății Neamțului. O să-ți trimit oameni noi, neînvățați, din care să scoți oșteni buni de luptă. Că trebuie să ne întărim hotarele. O să punem oaste în cetățile de margine, pe rând. Cu banii adunați din biruri putem griji de flinte și de tunuri, să plătim oșteni în leafă.

– Măria Ta, caută printre bejenarii ardeleni pe cei ce-s covaci, adică potcovari, fierari, dulgheri, jocari. Dă-le bani să-și facă meseria, dă-le slobozenii trei ani, cinci ani, dar să-ți dea în fiecare an dajdie de feroteni, potcoave, vârfuri de săgeată, săbii, pistoale și puști. Jocarii să-ți dea hamuri pentru cai, dulgherii să facă case, nu bordeie săpate în pământ. Ardelenii bejeniți poartă aur sub cușme, Măria Ta, în mințile lor. M-ai văzut pe mine, așa trebuie să-i cauți și pe ceilalți. Iertată-mi fie vorba proastă și necuviința, că am vorbit fără a cere îngăduință!

– Ba, ai vorbit chiar foarte bine. Așa vom face, ai auzit frate Dumitrașcu? Apoi întorcându-se din nou către Tănase, continuă:

– Când poți să te muți cu casa ta cu tot la moșia pe care ți-am dat-o? Caută, pe drum, satele de bejenari și scoate-i pe

meseriașii de care ai nevoie. Ia-i cu tine, dă-le loc de sat, de case, de ogoare, că îți voi scoate hrisoave și voi face danii pentru satele noi. Te învoiești, căpitane Tănase?

– Eu, Măria Ta, oștean sunt și așa am fost și atunci când starostele Satului Nou de lângă Hârlău ți-a spus că-l cheamă Dănilă Grosu al lui Racoviță. Pe mine tot așa mă cheamă, al lui Racoviță. Oșteanul se supune poruncii!

După această întâlnire importantă, Tănase a simțit că viața lui se schimbă, o ia pe alt făgaș. A doua zi, în zori, s-a urcat pe cal și a dat bice. Pe la amiază a ajuns la Hârlău. Sosirea lui acasă în zi de sâmbătă nu ar fi însemnat ceva rău, doar și altădată tot așa fugea de la Iași sâmbăta și pleca din Hârlău înapoi luni dimineața. Cele două zile de odihnă s-au scurs ca de obicei. Pinte Bogdan a împlinit în ianuarie 12 ani iar Ana va face și ea, curând 7 anișori. Mărioara a văzut că bărbatu-său se uită altfel la copii. Și întorcând ochii mai iute l-a văzut cum se uita și la ea, ca și cum ar fi cântărit ceva, în mintea lui.

– Ce-i, bărbate, ce necaz te supără? Că de la o vreme ne tot mășori, când pe prunci, acu și la mine te-ai uitat mai lung. Și văd că gândurile nu ți-s acasă. Pe unde-or hălădui? Întrebarea Mărioarei veni seara, când se pregăteau de cină. Mărioara tăia un cocoș și se pregătea să-l bage la cuptor, să se prăjească la foc încet, după ce a stat după amiază toată într-un baiț de usturoi cu cimbru, câteva foi de dafin și vreo două jumătăți de ardei iute.

– Nimica nu-i, femeie, toate-s bune de acuma, dragă jupâneasă! răspunse Tănase, trăgând-o spre sine și așezând-o pe genunchii lui.

– Ce vorbă-i asta, jupâneasă? Că niciodată nu mi-ai spus că aș fi boieroaică. Și apoi, ce fel de lucru este acesta, să mă tragi pe genunchii tăi, de față cu copiii?

– Vorba este, dragă Mărioară, că de acu ești jupâneasă, vrei ori nu vrei. Iar copiii noștri se cheamă coconi, că așa-s copiii de boieri, coconi!

– Tu, boier?! Și eu jupâneasă?! Mamă Sultană, mamă Sultană, vină să vezi ce are bărbatul meu, nu cumva o fi bolnav?

Sultana veni în bucătărie și se așează pe un scăunel lângă cuptor.

– Ce-i, fata mamei, ce s-a întâmplat? întrebă ea.

– Bărbatul acesta al meu zice că de acu eu îs jupâneasă, iar copiii, coconi. N-o fi bonav, oare?

– Bolnav nu-i, că n-are fierbințeală. Nici zălud nu-i, că-l cunosc de ceva vreme. Dacă bolnav nu-i și nici zălud, nu-i, atunci musai că-i... boier! Mi-a trimis mie carte Vodă și mi-a cerut încuviințare ca să-l ungă boier.

– Tulai, omule! Drept îi?

– Drept, jupâneasă, drept! M-a făcut Vodă răzeș domnesc și mi-a dat o sfoară de moșie la Cetatea Neamțului. Trebuie să încercăm rădvanele, jupâneasă și să ne mutăm la casă boierească!

Mai cu glumă, mai cu seriozitate, Tănase le povesti noutățile. Pinteia Bogdan pricepea el, ceva, dar să se mute de parte de aici, asta nu, nu-i cu puțință! Cum să lase aici, bună-tate de ceată de băieți care-l cinsteau ca fiind căpitanul lor, nu pentru că tată-su este căpitan domnesc, ci pentru că este bun de căpitan? Acolo ce o să găsească?

– Păi, o să-ți faci altă sotnie. Eu cum am plecat de aici, cu mâinile goale și mi-am făcut oaste, la lași? Un căpitan trebuie să asculte de poruncă și să facă să iasă bine, pentru toată lumea!

– Și averea de aici cui rămâne? Că n-o să luăm pământul cu noi, nici via, zicea îngrijorată, Mărioara.

– Sigur că nu putem lua nimic cu noi, dar ale noastre or rămâne. Îl lăsăm vătaf boieresc pe Ionu, fratele tău. Că am auzit eu niște vorbe despre flăcăul ăsta și fata popii Ștefan, de la Biserica Domnească. Ce-ar fi să-l întreb ce fel de poveste o fi asta, ce zici?

– Sigur, mi-i dragă Smaranda și ea zice că și eu i-s drag. Dar abea am trecut de 22 de ani, nu-s cruduț? Ș-apoi voiam

să mă fac și eu căpitan domnesc, în oaste la Tănase. Ionu era sfios. În fața lui Tănase devenea tăcut și retras. Dar îl privea cu drag și admirație pe cumnatul său, un oștean falnic ce i-a salvat mama și sora și tot satul de mai multe ori. Cum să rămână el doar un simplu țăran?

– Ionule, dacă ți-i dragă Smaranda popii, hai să o cerem. Și după nuntă o să rămâi boier pe moșia asta pe care ai lucrat-o și o lucră cu drag și vrednicie. Că nu toată lumea trebuie să fie oștean. Mai trebuie și țărani, dar și boieri care să aibă grija pământului, a oamenilor și animalelor. Să-ți faci cuib pentru porumbița ta, Smărăndița!

– O să-i fac, și eu o să fiu porumboiul ei, nu-i așa? Să știi, bădăie Tănase, că îmi place numele ăsta. De acu am să zic la toată lumea că ăsta-i numele meu, Porumboiu Ion!

A doua zi Tănase i-a făcut o vizită părintelui Ștefan, la Biserica Domnească. Au stat de vorbă de unele și de altele, ca doi cunoscuți care se prețuiesc unul pe altul, dar rareori pot sta, în tihnă, la o vorbă.

– Vino, căpitane, după amiază, când mai slăbește căldura, să gustăm un pahar de pelin, din cel care i-a plăcut atât de mult Măritului Țar Petru, îl invită părintele. Acum am să-ți arăt înscrisul făcut de Țarul Petru cel Mare în sfântul altar. Vezi, căpitane, aici, pe acest perete dinspre miazănoapte, scrie cu litere slavone: **Koliphsa Moskovski 1711**, care înseamnă că pe aici a trecut țarul Moscovei la anul 1711. Și mai este un înscris, din anul 1691, al craiului leșesc Ioan Sobieski.

– Este un loc plin de sfințenie, acest altar al Bisericii Domnești. Cred că trebuie să ai mare grijă de aceste înscrisuri, este ca și când acești crai vestiți i-ar face închinare ctitorului, lui Vodă Ștefan cel Mare.

– Așa-i, ai dreptate. Ne-am luat cu vorba și oare n-ai uitat că te-am rugat să vii mai pe seară, să gustăm un pahar de pelin bun, ales?

– Sigur că n-am uitat și bucuros o să vin, părinte, dar să nu fie cu supărare că n-oi veni singur. Are Ionu, cumnatul meu, o vorbă să vă spună și Mărioara cu mamă-sa ar vrea să mai stea la sfat, ca între muieri, cu coana preoteasă și cu Smărăndița, juna cuvioșiei tale.

– Iaca, asta-i cerere cu tâlc, cinstite căpitane! exclamă părintele. Să înțeleg un anume rost, la toate aceste vorbe?

– Să înțelegi, părinte, să înțelegi, dar lasă pe deseară, pe seama muierilor, că ele știu mai bine cum îi datina.

– Mare poznă cu matală, căpitane, mare poznă! Dar bine că mi-ai spus, ca să trag și o ulcică de Busuioacă, pentru cuco-netul nostru. Că vestea s-a dus iute, am auzit că acum trebuie să-i spunem Mărioarei, Jupâneasă! Îi adevărat?

– Adevărat, părinte, adevărat!

Și tot așa, s-au bucurat la vorbe de era să-i apuce înserarea. Noroc cu Ana că a trimis-o mamă-sa să-l cheme pe boier la masă.

– Cinstite boierule tată, a zis jupâneasa de mumă-mea că să poftești la masă, mintenaș! Aceasta era prima lecție de educație aleasă, pentru niște boieri chivernisiți! Și au răs despre aceste vorbe apoi, neam de neamul lor, până la adânci bătrânețe!

Odată stabilită nunta lui Ionu cu Smaranda popii, Tănase și Mărioara s-au așezat la sfat. Tănase a zis că de prima dată trebuie să meargă împreună la Cetatea Neamțului să vadă moșia, conacul, acareturile. Și pe urmă să hotărească ce vor lua de la Hârlău și ce-i vor lăsa de zestre lui Ionu. El, Tănase, în drum spre Cetate, are misia să ducă oșteni acolo și să caute prin satele de bejenari și cele vechi moldovenești, tot felul de meseriași pentru a-i folosi la treburile Cetății, dar și ale casei sale, a răzeșului Todoran. Așa că au făcut cum a zis cel umblat în lume. S-au suit pe cai, Tănase și Mărioara, și au plecat la Iași. Dar l-au luat cu ei și pe căpitanul Ștefan Rumpelemn ca să-l pună la comanda polcului de dragoni de la Curtea Domnească.

– Căpitane, ai pe cine pune la comandă în locul tău? Întrebă Tănase. Apoi îi explică noile ordine date de Măria Sa. Comanda polcului o va lua un nepot al Măriei Sale, Mihăiță, feciorul vel hatmanului Dumitrașcu Racoviță. Tu vei fi ajutorul lui și nu îi vei ieși din cuvânt. Trebuie să te silești să stai cu capul plecat, că așa îi este datul oșteanului. Iar aici o să lași căpitan cu slujbă bună. Măria Sa va face sfat cu domnia sa, hatmanul Dumitrașcu și or să-ți dea poruncă pentru recruți, aici și la lași și la alte cetăți de hotare. Că Vodă a hotărât să facă oaste, să nu mai fie Moldova sat fără câini, bun de jefuit de oricine.

– Am să-l las pe Neculai, zis Belea. Dar să știi, căpitane, că în ziua când a venit pe aici țarul Moscovei, Petru cel Mare, un oștean de-al țarului i-a dat nume nou. I-a zis, chipurile că așa se spune pe slavonește, Beleavski. Așa de mult s-a bucurat prâslea de acest nume că de atunci numai așa își spune, Beleavski. Ia să-l întrebi, matale, căpitane, și ai să vezi!

– Bine, așa să fie, precum îi voia. Să știi că și mie îmi place cum sună Beleavski, parcă ar fi mare conte rus! zise Tănase.

– Da, Neculai Beleavski, mare conte rus de Porcărești, fu replica lui Ion Mălai, frate-su de cruce!

Tănase nu râse de porecla pe care grăsanul i-o dăduse, pe loc, noului său căpitan. Ba chiar se burzului mânios:

– Să ștergi această vorbă de batjocură, mintenaș, să nu se prindă cumva. Că dacă i se lipește de frunte așa un nume ni-meni n-o să-i mai asculte poruncile. Și atunci mai bine să punem de pe acum alt căpitan. Ai înțeles, căpitane Rumpel? Că de acuma și eu așa am să-ți spun, căpitanul Ștefan Rumpel!

Ion Mălai se smeri imediat și, înclinându-se, cu mâna pe inimă se jură că el va fi cel care va păzi bunul renume al mai vechiului său prieten. De atâta mânuit armele cele „ușoare”, adică ghioaga și îmblăciul cu buzdugan, Ion Mălai devenise un voinic numai mușchi. Osânza care-l făcuse molâu și îl blagoslovisse și cu acest nume de batjocură, Mălai, acum se topise de tot și așa Ion Mălai devenise un oștean iute la luptă și greu

de îngenunchiat. De aceea, ori de câte ori au avut de făcut față unor dușmani cu arma în mână, asupra lui Ion se îmbulzeau, mai mereu, câte doi sau trei sau câte patru deodată, să-l doboare. Dar totdeauna a scăpat cu viață, că mereu sărea Prăslea să-l ajute. Dar n-a scăpat de scrijelituri. Că se adunaseră destule, pe brațe, pe umeri, pe spinare și chiar și pe buturugile care-i țineau loc de picioare.

De la Iași au plecat cu 50 de oșteni, corpul de pază al Cetății Neamțului. Drumul n-a fost nici scurt și nici ușor. Că au luat cu ei, în două căruțe, tot tarhatul de stat în bivouac. La două zile făceau popas, ridicau corturile și porneau să cerceteze satele din jur, căutând meseriași. Asta a fost partea cea mai grea, aflatul și luatul. Că oamenii din sate, de cum au auzit că oștenii lui Vodă caută oameni pricepuți la meserii alese au și început să se ferească. Dar greul acesta și-a găsit, până la urmă, acul de joc. Că un meseriaș ales, după ce a aflat ce se va întâmpla cu el în slujbă ostășească a fost de mare ajutor în a-i afla și a-i dovedi pe alții, asemenea lui. Deci, după o săptămână de umblat prin mai multe ținuturi, mai ales prin cele de sub munte, oastea de pază a crescut cu 10 oameni. Au aflat trei potcovari care știau bate din ciocane și alte minunății decât numai încălțări pentru cai. Dintre aceștia trei, doi aveau și familii, neveste și doi sau chiar trei prunci. Au găsit trei jocari de sumane și cojoace, dar care știau a face și cizme pentru oșteni. Ba chiar și hamuri pentru cai. Cu patru dulgheri pricepuți a ciopli lemnul chiar și pentru lucruri de finețuri, cum ar fi blidare sau scaune cu spătar rotund, au ajuns la o echipă de pornire îndestulă pentru un bun început.

La Târgul Neamțului l-au căutat pe ispravnicul ținutului. Acesta primise carte de la Curtea Domnească să dea căpitanului Tănase Todoran tot ajutorul pentru a porni treburile lui Vodă în acest ținut, altădată blagoslovit de Dumnezeu, dar părăsit, parcă, de când Cetatea a fost îngenunchiată de craiul leșilor, Jan Sobieski, în acea zi de 14 octombrie 1691. Acum,

după ce ticălosul de Ferentz și austriecii lui blestemați au fost bătuți, tăiați și alungați din Moldova, se cade să întărim Cetea, nu să o dărâmăm, cum a venit carte de la Sultan.

Acestea toate i le-a povestit căpitanul Tănase boierului Vasile Gherghișan, ispravnicul ținutului Neamț. I-a mai deslușit taina acestei mascarade, adică dărâmarea Cetății ordonată de Domnitor, după porunca dată de Înalta Poartă.

– Ai văzut, cinstite boierule, că oamenii lui Ferentz au lucrat iute, în doar câteva zile au astupat spărturile mari ale zidurilor, au desfundat și au curățat fântâna cea mare. Fântâna o vom astupa la loc, așa ca nimeni să nu creadă altceva. Iar zidurile acestea, care au fost puse de oamenii lui Ferentz le vom da jos, dar ne vom uita să vedem ce fel au făcut ei acest zid, așa de repede și iarna, pe ger mare. Apoi, după ce le vom da jos, vom da poruncă în târg, la Neamț și în toate satele din prejur, că acela care va cuteza a sparge și a fura din zidul cetății, bolovani sau cărămizi, și le va duce să-și facă casă ori pentru alte trebuințe în gospodărie, aceluia i se vor dărâma acareturile toate și va fi pus să ducă cele pietre înapoi. Și de nu se va supune i se va tăia un picior, nasul și urechile și va fi pus la munca drumurilor mari, ale țării.

Treabă de făcut era multă. Sub porunca și îndrumarea căpitanului planul de ascundere a capacității de apărare a Cetății Neamțului a început să prindă contur. Cu dulgherii, căpitanul a construit un capac fals din dulapi groși, de stejar, cu care a astupat gura fântânii celei mari. Capacul era pus la un stat de om sub ghizdul fântânii. Peste capac au prins, cu un mortar de var nestins, câțiva bolovani sfărâmați, astfel că, văzut de sus, fântâna părea umplută cu pietre, greu de folosit fără o muncă grea, de lungă durată.

Tocmai se învăteau în jurul spărturii din zid astupată de oamenii lui Ferentz. Ei făcuseră treabă bună pentru vreme de iarnă. Au ridicat mai întâi un zid din bârne de fag. În fața acestui zid au pus un alt zid, din bolovani care se potriviseră

cel mai bine din dărâmturile mai vechi. Au turnat apoi var nestins și, cu tot frigul iernii, construcția s-a consolidat destul de repede. Din afara zidurilor acest perete improvizat nu se deosebea cu prea mult de zidul adevărat. Era o treabă bună, ar fi fost păcat să o dărâme. Căpitanul se frământa cum să facă să păstreze acest zid, dar în același timp să o dea de o parte, ca să arate lumii că porunca Înaltei Curți a fost dusă la îndeplinire.

Mai erau două zile până la marea sărbătoare a Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Miezul zilei era fierbinte, dar Tănase nu simțea nădușeala, mintea lui stând la zidul ce trebuia dărâmat. Un călăreț opri în pragul porții Cetății. Calul era plin de spumă, se vedea că-l zorise fără milă.

– Căpitane Tănase, căpitane Tănase! Poruncă domnească cu grabă mare!

– Ai adus vreun răvaș, de la Curte? întrebă căpitanul.

– Nu, am a-ți spune cu viu grai. Marele hatman poruncește să încaleci cu oastea de aici și în seara asta să ajungi la Iași, gata de război. Și a mai spus marele hatman să nu-ți faci griji pe cine vei lăsa în urmă, cu paza Cetății. Dacă ai găsit lucrători, să steie aceia aici și să facă treabă, până te vei întoarce din război.

– Bine. Sună adunarea, se întoarce căpitanul spre oșteanul care era cel mai aproape de el. Acesta fugi spre un stâlp de care atârna o bară de fier și începu să o bată cu un ciocan, scoțând sunete ca la o toacă de biserică creștină. Pe dată, din toate ungherele Cetății, începură să iasă oștenii, unii despuiați până la brâu, alții doar cu o cămașă pe deasupra cioarecilor strâmți.

– Să vă spălați, vă luați armele, desagii de război și peste o litră de ceas pornim. Excutarea!

Curând, coloana călăreților de la Cetatea Neamțului pornea, la pas, spre Iași. Nimeni n-a întrebat ce fel de război, cu cine, unde și cât de tare-i dușmanul. Pe toate acestea le vor afla la timpul potrivit. În urma lor, cei zece meseriași au închis

porțile Cetății și, urcându-se pe metereze, i-au petrecut cu privirea pe oștenii care s-au mișcat repede, cum ei n-au văzut până acuma la nimeni.

Au ajuns pe seară la Iași. Acolo, o parte din oștire, împreună cu carele încărcate cu provizii și arme, plecase înainte. Steagurile porneau pe rând, la două sau trei ceasuri unul după altul. Oastea trebuia să se adune, toată, la Botoșani, iar acolo urmau să se unească cu oastea de turci din ținutul Hotinului, comandată de unul Colceag, beiul. Tot așa, era așteptat și semnal de la hanul tătar din Bugeac. Toate trei oștile, cea de strânsură a lui Vodă Mihai Racoviță, a lui Colceag și tătarii din bugeac vor trece în Țara Ungurească și se vor uni cu oastea Sultanului. Până atunci, moldovenii trebuiau să intre cu jaf și stricăciuni în Ardeal, mai apoi să coboare în Ungaria pentru a desăvârși cucerirea acestei țări care a fost, o vreme destul de lungă, raia turcească. Hatmanul Dumitrașcu Racoviță a expus planul campaniei pe care o porneau atunci. Astfel, căpitanii adunați la sfatul de război au aflat că turcii porniseră un nou atac asupra oștilor imperiale austriece. Cu un an în urmă, oștirea turcă a fost bătută rău de tot, la Petrovaradin, o cetate pe Dunăre, în Serbia, de prințul Eugeniu de Savoia, devenit spaima turcilor după ce îi bătuse și la asediul Vienei. Deci planul era ca oștile reunite, din Moldova, să intre în Ardeal și să se unească cu oastea principelui Gheorghe Rakoczi al II-lea, care pornise iarăși o răscoală împotriva Împăratului habsburg. Apoi vor cuceri Ungaria ajutați fiind de oastea marelui vizir care va urca pe Dunăre, cu caiace și bărci.

Oștile s-au adunat la Botoșani. Vodă Mihai Racoviță a făcut tabără în jurul Mănăstirii Doamnei, din latura de miazăzi a târgului, ca nu cumva nohailor să le treacă cine știe ce poște pe la nas. A făcut în așa fel, Măria Sa, ca necredincioșii, adică turcii lui Colceag bei și tătarii hanului să se adune în aceeași zi și apoi să purceadă la drum toată această tărie militară, fără zăbavă. De la Botoșani s-au îndreptat către Suceava. Au ocolit

pe departe fosta cetate de scaun a lui Ștefan cel Mare. Vodă Racoviță trimitea mereu olăcari beiului și hanului, cerându-le să țină oștile lor în frâu, să nu facă stricăciuni de niciun fel satelor pe lângă care trecea drumul lor. Că altfel, va face pâră la Luminatul Sultan, stăpânul lor și va cere pedeapsă pentru neascultare.

Seara i-a prins la apus de Suceava, în pădurile din preajma satului Varvata. Un pârau susura lin printre copacii cu frunziș bogat. Oștenii și-au dus caii la adăpat, pe rând, ca să nu tulbure apele destul de firave ale aceluiași pâraie. Codrul pletos le-a dat răcoare după căldura zilei, iar oștenii, obosiți de drumul lung, au adormit neîntinzându-se pe lângă focuri.

Oastea s-a trezit la ivirea zorilor. Întâi au început să se miște nohail, apoi s-au trezit și toți ceilalți din tabără. Drumul lor ducea spre Vatra Dornei iar de aici, urmând malurile râului Moldova, spre Pojorâta, aveau să treacă munții prin pasul Mestecăniș spre Ardeal. Pe la amiază au trecut de Vatra Dornei și au pornit, de-a lungul apei, spre apus. Iarăși au făcut un popas pe sub codru și la mal de apă, adăpând și hrănind caii. Întregul tarhat al celor trei oștiri venea din urmă, păzit de oștenii proprii.

Căpitanul Tănase trăi plăcerea mirosului de brad de cum începură urcușul pe valea Moldovei. Spre mieznoapte Obcina Mestecănișului se ridica spre înalturi cu coame domoale de dealuri, împădurite. Nohail trimiseră spre poale de păduri cercetași, să vadă dacă nu cumva, printre acei copaci ce păreau adormiți sub soarele fierbinte al verii, se ascund tâlharii de creștini, gata să dea iama peste ei. Apoi au început să urce coasta destul de lină a muntelui. Locul de popas pentru noapte fusese ales. O poiană largă, numită a Sapelor, se întindea pe o culme de pînten larg de munte, având o întindere ce putea găzdui toată acea urdie de oameni și cai. Soarele scăpăta spre apus, iar întunericul serii se cobora peste vârful Giumalăului, la mieznoapte. Curând cerul și-a aprins candelile nopții.

Dinspre corturile musulmanilor se auzeau chemările la rugăciune...

Dimineața, devreme, Tănase s-a trezit ieșind dintr-un vis minunat. Se făcea că era copil, acasă, la părinții săi, Dănilă și Anica, iar mamă-sa îl trezea plimbându-i o crenguță de busuioc pe sub nări. Totdeauna visa ceva sfânt când mama îi da trezire cu floarea sfinților. Și multă vreme după ce deschidea ochii mai trăia în lumea acelui vis frumos, nevenindu-i să se lase purtat spre cele ale zilei. Așa și acum. S-a trezit cu miros de busuioc, iar visul era cel din copilărie, unul minunat, cu frumuseți de nedescris în cuvinte, din Grădina Raiului. Curând se trezi de-a binelea. Încă învârtea între degete o crenguță de busuioc pe care o rupsese din marginea acelui platou pe care au mas peste noapte. Cum de a înflorit acel busuioc acolo, în sălbăticie? Și cum de i-a ieșit tocmai lui în cale? Este prea mare această minune, ca să nu te închini puterii Celui Prea Puternic! Trăia mult ancorat în sfera credinței ca să se mai oprească să cugete asupra acestor fapte. Tănase le lua ca atare și ele, adică aceste mici minuni zilnice, îi dădeau prilejul să se roage și să-L slăvească pe Dumnezeu care avea grija lui ...

Și-a rulat cojocul ciobănesc și l-a legat cu curelușe. Niciodată nu-și lăsa acasă acest cojoc atunci când pleca într-o călătorie călare. Îi ținea de învelitoare, îl păzea de frigul nopții. Cum dormise sub cerul liber, primul lucru la trezire a fost să cerceteze cerul, să vadă semne despre cum va fi acea zi. O ceață subțire îi învelea peste tot, nelăsând să se vadă nimic dincolo de platou. Își ciuli urechile, dar nu desluși niciun zgomot rău. Doar un bondar își începuse, de dimineață, zborul de harnic căutător de miere, iar bâzâitul lui era zgomotul copilăriei. Când tabăra se trezi de-a binelea, cetele se desprinseră pornind spre vale. De cu seară au zărit, nu departe, valea largă unde se găsea satul Mestecăniș. Dincolo de hotarul lui începea Ardealul.

Către amiază cele trei corpuri de oaste ajung în fața cetății Rodna, avanpost al habsburgilor în această parte a Imperiu-

lui. Au atacat și au cucerit ușor cetatea, mai mult au primit-o în dar, că garnizoana s-a predat fără luptă, deschizând porțile numai la vederea mulțimii atacatorilor. Acolo, în fața cetății Rodnei, Vodă Racoviță le-a cerut celorlalți doi conducători, adică beifului Colceag și hanului tătar, să-l lase pe el primul să pornească cuceririle în această parte a Ardealului. Că pe aici sunt sate de moldoveni de-ai mei, spunea Vodă, care nu trebuie să fie stricate, nici jefuite. Să le ocoliți pe acestea și să-i apărați pe moldoveni. Asta s-a întâmplat atunci când căpitanul Tănase a cerut lui Vodă, cu tărie, să facă tot ce poate ca românii ardeleni să nu aibă de suferit în acest război.

– Măria Ta, eu am dezertat din oștirea habsburgă atunci când maiorul meu comandant austriac mi-a dat poruncă să omor pe locuitorii unui sat de valahi și să-i tai pe toți, de la mic până la mare. Am slujit cu credință în oastea Măriei Tale și vreau să împlinesc tot ce m-am legat să fac. Dar, Măria Ta, să-mi fie iertat, eu nu voi trage sabia împotriva românilor mei din satele peste care avem să trecem cu pârjolul. Dacă va fi nevoie, voi lupta cu frații mei împotriva turcilor, a nohailor și chiar împotriva Măriei Tale. Jur că așa voi face. Acum, poștește Măria Ta să mi se taie capul, că eu altminteri nu voi lupta!

Acum oștile reunite au pornit cu moldovenii în frunte spre cetatea Bistriței. Pe seară au ajuns aproape. Când linia de călăreți domnești a lui Tănase căpitanul a ajuns în satul Livezile, iscoadele au adus un prins. Era un olăcar austriac, aducea o tolbă plină cu scrisori cu peceți roșii, pentru comandantul neamț al garnizoanei din cetatea Bistriței. Vodă Racoviță îl chemă pe Tănase și punându-i scrisorile în brațe îi ceru să le cerceteze pe toate ca să vadă de sunt ceva vești de băgat în seamă. Dintre plicuri era unul cu o pecete mai deosebită, având însemnul Casei de Habsburg.

– Acesta trebuie să fie mai important, așa că voi începe cu această carte, zise Tănase. Și, într-adevăr, a avut dreptate. Scrisoarea venea de la cartierul general al prințului Eugeniu

de Savoia și era adresată guvernatorilor de cetăți din Transilvania. Spunea că după strălucita victorie a prințului asupra oștirii otomane pe care a făcut-o una cu pământul în anul trecut, la Petrovaradin, acum a venit rândul cetății Belgradului sărbesc. După un asediu scurt, cetatea a fost luată cu asalt, iar garnizoana turcă a fost învinsă. Acum oastea Majestății Sale este liberă și vor veni corpuri de oaste să curețe provinciile de resturile Imperiului Otoman, rămase ca niște bube urâte prin unele cotloane, la granițe. Comandantul garnizoanei Bistrița să dea de știre care este situația districtului acesta, al Bistriței și să ceară ajutor care, oricum, va sosi peste cel mult o săptămână, deoarece iscoadele au anunțat că s-a aflat că Înalta Poartă a dispus ca voievodul Moldovei, Mihai Racoviță, cu oștire turcă și cu tătarii din Crâm să atace și să jefuiască partea de la miazănoapte a Imperiului, apoi să se lipească de oastea trădătorului Gheorghe Rakoczi al II-lea.

„Iubite general, află că un corp de oaste de 20.000 de paștari, dragoni și cuirasieiri se îndreaptă spre Bistrița. Dacă necredincioșii nu s-au arătat prin zonă, atunci soldații noștri să stea în bivouac în apropiere de Bistrița și după ce se vor odihni de drum lung să pornească cu jaf și incursiuni spre oamenii lui Racoviță și chiar să bată tot ținutul până la Iași”.

Aflând această importantă veste, domnul Moldovei a trimis după Colceag bei și după hanul tătar. Le-a arătat scrisoarea de la prințul Eugeniu de Savoia și i-a pus să citească din nou cele privitoare la corpul de oaste de 20.000 de paștari, dragoni și cuirasieiri ce vor sosi aici în patru zile. S-au sfătuit cei trei conducători de oști și au ajuns la hotărârea de a ridica tabăra, a doua zi de dimineață, și să bată în retragere. Că dacă oastea otomană a fost bătută la Belgrad, ce rost mai are incursiunea lor și alipirea la oastea lui Rakoczi. Oricum, curuții sunt terminați, nu vor face față oștirii imperiale. Iar ei nu vor avea nimic de câștigat dacă vor ataca cetatea Bistriței, chiar pot fi prinși în clește de austrieci.

A doua zi oastea a bătut drumul înapoi, spre casă. Căpitanul Tănase a cerut îngăduință de la Vodă să facă o scurtă incursiune, cu un steag de dragoni, către Năsăud, Salva și Bichigiu, să vadă dacă nu cumva nohail ar fi pornit jaful, că drumul lor prin Transilvania n-a avut niciun rost. Pe oastea lui Vodă trebuiau să o ajungă din urmă până la Mestecăniș, ca să treacă înapoi în Moldova fără lipsuri, să poată lupta dacă nohail se vor apuca de jafuri ca să-și scoată pârla din acest drum fără folos făcut până acum.

Nu, nohail nu au ajuns prin acele părți de țară. Da, vestea că o mare oaste de la Moldova a coborât spre Bistrița s-a auzit și pe la ei. Acum sunt cu toții bine, dacă nu vor fi pierderi la Cetatea Bistriței atunci și ei, iobagii români vor scăpa cu bine, că doar se știe că în Ardeal toate oalele sparte le plătesc valahii ortodocși.

Acestea toate le-a aflat căpitanul Tănase pe drumul său. Nimeni nu l-a cunoscut pe el pe unde s-au oprit din goana calilor și au întrebat de nohai. Doar acasă, în sat la Bichigiu, părintele Alexandru Pop și-a adus aminte și l-a cunoscut de cum l-a văzut:

– Oare nu ești, domnia ta, Tănase al lui Dănilă Todoran? Care ai fost căpitan la Gligor Pinte?

– Eu sunt, părinte Alexandre. M-ai cunoscut. Câtă vreme a trecut de atunci? Că în Moldova sunt de 15 ani.

– Da, 15 ani. Au trecut ca clipa, Tănăsie, frate, răspunse părintele care nu era chiar așa de ușor de recunoscut. Tânărul preot care îl dusesse pe Tănase la mormântul părinților săi ca să le facă slujba cea de pomenire, acum era un bătrân uscat, cu chipul asprit de grijile vieții.

– Ce s-a mai întâmplat, părinte, prin locurile acestea, de când m-am înstrăinat? S-au mai înmuiat nemeșii? Dar comenduirea Cetății? Cum o duceți acum, sub Împăratul?

– Hei, Tănăsie, ferice de tine că n-ai avut parte de anii aceștia, ca noi. Poate că acolo, în Moldova, ai dus-o mai bine.

Văd că te-ai făcut oștean domnesc, înseamnă că ți-a mers mai bine. Am aflat că oastea aceasta care a intrat până la Cetate, la Bistrița, din moldoveni, turci și tătari, au avut poruncă strașnică să ocolească satele valahe. Cum de am scăpat neștirbiți?

– Poate că am pus și eu un cuvânt la Măria Sa să aibă milă și îndurare față de frații noștri ardeleni. Măria Sa știe foarte bine de soarta voastră, că mulți bejenii trec munții, ca vai de ei, și își găsesc liniștea pe pământ moldav. Nu zic că dau de raiul pe pământ. Nu umblă nici prin Moldova câinii cu covrigi în coadă. Că boierul îi boier, peste tot. Dar măcar ardeleanul nu-i batjocorit. Poate să-și vorbească limba fără frică, poate să-și facă crucea ortodoxă fără teamă că va primi bice și scuipături.

– La noi viața nu s-a schimbat, Tănăsie. Tot greu ne este, dar parcă-i mai greu jugul ăsta austriac. Că pentru nimic nu avem iertare. De la Împăratul curg birurile și dajdiile, Cetatea ne stoarce vлага cât ne muncește, an întreg, de nu avem zile pentru noi, decât câte o dată, de la răsăritul soarelui până se trezește Ișpanul. Iar nemeșii s-au făcut mai câinoși decât ori-când. La ei, cureaua creapă pe burtă, la noi zdrențele ne curg pe spinare și nu pot astupa rănilor de bici de pe toată pielea. Un singur frate mai are românul și acela-i codrul, codrul drăguțul, cu cărările lui ce duc peste munte, la slobozenie.

– Dar bărbați vrednici, cum o fost Gligor Pinteș și haiducii lui, n-a mai născut pământul ăsta? Toți bărbații au plecat capul și spinarea în jug?

– Apoi, măi Tănase, ce poți face când muierea celui fugit în codru la haiducie îi siluită și pusă la corvoadă, cu prunci cu tot? Când birii⁴⁸ îți scot la vânzare și ultima lingură de lemn? Mai are vreunul inimă să aleagă drumul răscoalei? Încă nu s-a găsit omul vrednic. Dar năcazul s-a copt, buba-i gata să se spargă. Mult nu mai este.

48. Biriș = slujbași care adună birul, pentru stat sau pentru grof.

– Părinte, dar cu credința noastră din strămoși, cea ortodoxă, cum o mai duceți? Că, slavă Domnului, cu toată sila la care sunteți supuși, văd că sfânta noastră biserică mai este în picioare.

– Numai picioarele, mâinile mele, spinarea mea și obrazul meu știu cum de am reușit să țin biserica în viață. Că bani să ajute biserica nu mai are nimeni de unde da. Oameni să te ajute să dregi un gard, n-ai de unde să iei, că toți îs la corvoadă, la drumuri și la cetăți. Așa că a pus părintele și dascălul osul la treabă, măcar că-s bătrâni și aproape nevolnici. Toate le-am făcut cu mila și îndurarea Maicii Domnului, ocrotitoarea noastră. Că dacă Bunul Tată Ceresc nu ne-ar fi dat din mila și îndurarea lui, crezi că am fi rezistat până acum pe acest pământ care, măcar că-i frumos și poartă frumusețile raiului, îi muncit și umplut cu toate răutățile iadului? Năcazul nostru îi cel vechi, mai mult parcă și mai greu, iar oasele noastre sunt mai bătrâne și mai obosite. Numai de asta ni se pare că-i mai rău acum decât atunci când eram juni. Dar spune-mi, te-ai așezat la casa ta? Ai prunci? Cum îi să fii moldovean și oștean domnesc?

– Părinte Alexandre, mulțumesc lui Dumnezeu că a avut grija mea și a celor care țin de mine. N-am a mă plânge și cred că dacă-n fiecă clipă n-aș mulțumi Domnului nostru Iisus Hristos, Maicii Sale Preacinstite și sfinților ocrotitori din ceruri, aș atrage mânie și pedeapsă peste mine și casa mea. Drumul peste munți, la Moldova, amu-s 15 ani, a fost greu, dar acolo am dat peste un om, pâinea lui Dumnezeu, nu alta. Măritul Vornic al Țării de Sus, hatmanul Bogdan Lupu ne-a ieșit în cale, parcă era adus acolo din vrerea Sfintei Treimi și ne-a luat sub aripa sa. Ne-a dat slobozenie pe moșia domnească de la Hârlău, acolo m-a pus să fac oaste din feciorii satului ca să ne păzim de năvala tătarilor și leșilor și turcilor și altor neamuri, că toți vin, ca lăcustele peste aceste pământuri românești. Însuși Vodă Mihai Racoviță a binevoit să mă bage

În seamă și mi-a fost naș de cununie. Că mi-am pus pirostriile cu Mărioara, fata Sultanei, doftoroaia, dacă o mai ții minte. Avem doi prunci, băiatul l-am botezat Pinte, nu după tatăl tău, ci după Crăișorul de care n-am avut parte, și Bogdan după nașu-său, hatmanul. Iar fătucă noastră, Ana, s-a născut după 2 ani. Iar anul acesta, de Sfinții Împărați Constantin și Elena, Voievodul nostru Mihai Racoviță, deie-i Domnul Dumnezeu sănătate și zile bune, m-a făcut răzăș domnesc și mi-a dat o sfoară de moșie în ținutul Neamțului. Acum am venit la îndemnul turcului să-i facem zile fripte Împăratului și să-i luăm Cetatea Bistriței. Dar n-a fost chip, că Împăratul i-a bătut pe turci și le-a luat și cetatea Belgradului din Serbia. Și am aflat de la un olăcar prins, care aducea scrisori la Cetate, că o oaste de 20.000 de pașari imperiale vin spre Bistrița să se bată cu noi. Iar Vodă Racoviță al nostru a zis că această bătălie nu este a noastră, nu ne aduce niciun folos, chiar putem să ne lăsăm oasele pe aici. Așa că ne ducem acasă.

– Așa, tare mândru ar fi tatăl tău, Dănilă, să te vadă! Că ai ajuns bine, așa cum te-a visat el și cu părintele Visarion, să ajungi înțelept și bun de condus oamenii. Dar să nu uiți nicio dată jurământul pe care l-ai făcut atunci, la sfânta mănăstire. Mai ții minte, că și tatăl tău ți-a lăsat, cu limbă de moarte, să-ți duci până la capătul vieții tale acest jurământ.

– N-am uitat și cred că va veni vremea mea, curând. Dar acum, pentru tot ce mi-a dat și pentru tot ce am primit de la Dumnezeu, trebuie să-l slujesc pe Domnul acestui pământ care mi-a devenit ca un al doilea tată. Când o vrea Dumnezeu și va crede că mi-am plătit datoria pe pământul Moldovei, atunci va hotărî să-mi împlinesc jurământul sfânt.

– De acolo de unde ești acum, de acolo unde ți-o mânat Domnul Iisus pașii, trebuie să-i ajuți pe ardelenii tăi. Drumurile peste munți sunt grele, bejenarii aleg cale de mântuire de ișpani și de cătanele imperiale în prag de iarnă, când nimeni nu umblă de drag prin munți, în frig și zloată. Și când ajung

să treacă hotarul, sărmanii oameni sunt storși de vlagă, acolo se sfârșește drumul vieții pentru mulți. Acolo-i locul de unde trebuie, Tănăsie, să-i ajuți pe ai tăi. Dacă zici că Vodă te-a boierit și ți-a dat și moșie, tocmește niște căruțe mari, nemțești, din cele care se fac și pe la noi, la Bistrița, și pune în căruță pe bătrâni, muierile cu pruncii mici și pe cei bolnavi, dă-le ceva merinde și fâneață pentru vitele pe care le aduc cu ei. Și du acești sărmani la vetre de sat unde zice Vodă că le tocmește loc de trai.

– Așa am să fac, părinte. Că atunci când am plecat de aici, din Bichigiu, aveam cu mine pe părintele Ion al lui Indrei, de la Lăpuș. El îi acum preot în Satul Nou, în ținutul Hârlăului. Iar satul de bejenari a crescut și a înflorit, oamenii s-au chivernisit. Cu acei oameni, ardeleni de-ai noștri, o să toclesc această slujbă de adus pe fugari la loc bun, de adăpost. Mă leg, părinte Alexandre, să fac pregătirile cu căruțe și provizii și când oi fi gata, am să trimit vorbă să îi îndrumi pe oameni cum trebuie. Pe această parte a muntelui trebuie găsiți călăuzi, oameni de încredere care să cunoască drumurile, potecile, cărările, văgăunile și peșterile de scăpare. Astea toate trebuie, părinte, să le dăm gata până s-or scutura frunzele în păduri. Să-mi trimiți vorbă, dacă poți, la Hârlău, în Satul Nou, la părintele Ion al lui Indrei ori în sat la Pârcolaci, la părintele Ștefan de la Biserica Domnească. Ei mă vor anunța și o să pornim această treabă, de salvat suflete.

S-au despărțit, bucurându-se că Bunul Dumnezeu i-a adunat ca să le dea gândul cel bun. De acu, împlinirea acestui gând va trebui să fie parte din legământul de viață al acestor creștini care și-au legat soarta de cea a lui Tănase Todoran.

CAPITOLUL 21

ÎNAPOI, ACASĂ

Întors la Iași după această campanie fără rost, Vodă Mihai Racoviță a scris carte la Stanbul despre ce fel s-a desfășurat drumul și ce au făcut cele trei oști în Ardeal. Că oastea lui de moldoveni și oastea lui Colceag bei au ocupat cetatea Rodnei, iar apoi și-au văzut de drum, așa cum a fost porunca Măritului Sultan și au ajuns la porțile cetății Bistrița, iar ceambulurile nohailor au purces la pradă în partea de miază-noapte a Ungariei. Că acolo, pregătindu-se ei de asediul cetății Bistrița, străjerii moldoveni au prins un sol ce venea cu carte de la generalul austriac, de la Sibiu. Și în acea carte scria că măritul vizir a pierdut cetatea Belgradului din țara sârbească și că peste patru zile o oaste mare va veni la Bistrița, în ajutorul celor din cetate. Și a scris Vodă Mihai Racoviță că el s-a sfătuit cu Colceag bei că ce ar fi de făcut. Și au hotărât să nu se lase prinși la mijloc, între cei din cetate și oastea de la Sibiu și au făcut cale întoarsă, spre Moldova. Și i-au făcut cunoscute aceste vești importante și hanului tătarilor, dar acesta a mai întârziat vreo două sau trei zile până a adunat toate cetele scăpate la pradă și le-a mânat spre hotare. Iar niște secui l-au urmărit pe hanul tătar și multe stricăciuni i-au adus. Că așa pățesc cei care nu ascultă de porunca Măritului Sultan.

De aici a primit Vodă Racoviță carte de la Sultan, în care l-a lăudat pentru vrednicie și înțelepciune. Și i-a mai scris Sultanul că l-a certat pe hanul tătarilor din Bugeac pentru că a stricat prin Moldova și a luat robi atunci când beiul de la Bogdan

Iflac s-a luptat cu nemții lui Ferentz și i-a dat poruncă hanului să-i slobozească pe acei robi. Deci să meargă Racoviță bei în Bugeac și să-i scoată pe robiții lui de acolo.

Iar Mihai Racoviță a trimis doi vistiernici, pe Constantin Costache și pe Luca de au scos pe toți moldovenii aflați robi în Bugeac. Și țara toată s-a bucurat și mult l-au lăudat pe Vodă.

În anul acela Tănase și-a mutat casa la Târgu Neamț. Cât a fost plecat în campania de război în Ardeal, lucrurile au stat pe loc la cetatea Neamțului. Doar că nici nu s-a stricat nimica, cu toate că unii târgoveți au încercat să scoată piatră bună din zidul dărâmat, ca să-și facă case. Dar meșterii rămași acolo nu i-au lăsat. Tănase a venit cu cei 50 de oșteni pentru pază. Între timp, Vodă a dat poruncă fratelui său, Dumitrașcu Racoviță hatmanul, să stea pe loc cu strânsul oștirilor pentru paza la hotare, așa cum încredințase această misie importantă lui Tănase Todoran, căpitanul de la Cetatea Neamțului. Că vistieria țării a secat după acea cheltuială mare făcută cu oastea pentru războiul fără rost, din Ardeal. Iar nevoile țării sunt mari. Pentru că în vara acelui an Dumnezeu și-a întors fața de la moldoveni și i-a lăsat să-și măsoare singuri răutățile și ticăloșiile. Seceta a fost mare, câmpul s-a pârlolit, viile au secat, iar peste toate, Stanbulul a trimis pe generalul Eszterhazy, un ungur care se avea bine cu Sultanul, să ierneze la Iași, pe cheltuiala lui Vodă Racoviță. Iar ungurul acela, conte ori grof ce-o fi fost, obraznic peste măsură s-a arătat, pricinuind pagubă, bătai și jafuri prin dughenele din târg, pe unde intrau oamenii lui și luau tot. Iar Sultanul, văzând că toate plângerile împotriva acestui Eszterhazy sunt adevărate, l-a chemat la el, la Adrianopol și acolo i-a dat ce i se cuvenea, după faptă, scurtându-l de cap.

Iar în acea toamnă și iarnă sărăcia a fost așa de cumplită că oamenii scoteau rădăcini de papură ca să se hrănească, să nu moară de foame. Vodă Racoviță, văzând atâta jale în țara lui, i-a adunat pe acești săraci și i-a împărțit la boieri, dând

fiecăruia câte 10 sau 20 sau mai mult, până la 30 de săraci, ca să-i hrănească, să nu piară sămânța de moldoveni.

Și au urmat alți ani răi, în care Mihai Racoviță a stors multă vlagă de la moldoveni. Că biruri noi a scornit, iar pe cele vechi le-a mărit. Și a luat tot felul de dijme și de la boierii cei mari, nu numai de la cei mici. Iar cu acești bani strânși Vodă și-a cumpărat bun nume la Istanbul, că nicio pâra împotriva lui nu ajungea la urechile Sultanului.

Tănase și-a văzut de moșie. Tot din porunca lui Vodă, vistiernicul Constantin Costache i-a tăiat solda, așa că el și-a zis că-i slobod de slujbă domnească. Meșterii pe care îi adusese pentru întărirea Cetății Neamțului s-au pus pe treabă pentru folosul lor, iar cei 50 de oșteni de pază au fost duși înapoi la Curtea Domnească.

Ținându-și făgăduiala făcută, Tănase a tocmit cu meșterii săi din târgul Neamțului 6 căruțe mari, din cele nemțești. Cu acestea a plecat la drum către Hârlău, de și-a încărcat tot tarhatul casei sale, muiera și pruncii și pe soacră-sa, Sultana. Moșia din Pârcovaci, primită de la hatmanul Lupu Bogdan, i-a încredințat-o, cu carte scrisă, lui Ionu, cumnatul și muierii acestuia, Smaranda popii Ștefan din Hârlău. Dar nu de tot, că de drept acea ocină era dar de botez pentru fiul său, Pinte Bogdan.

Pe la sfârșitul lunii octombrie Tănase a plecat cu patru căruțe către vama de la Vatra Dornei. Primise carte de la părintele Alexandru Pop, din Bichigiu, că „păsările călătoare se pregătesc să-și lase cuiburile după ce cade prima zăpadă. Că tare greu și-au vindecat aripile rănite de vânătorii cei răi”. Aceste vorbe cu tâlc i-au dat de înțeles lui Tănase că trebuie să fie gata să-i primească pe primii bejenari.

Primind carte de la prietenul său din Ardeal, Tănase s-a dus la ispravnicul ținutului Neamțului, boierul Vasile Gherghișan și l-a rugat de sfat bun și de ajutor. Acesta, înțelegând ce lucru de bun folos pentru ținutul Neamțului făcea căpitanul Tăna-

se, aducând oameni noi, pe care avea să-i facă lăturalnici, i-a scris carte vel vornicului Țării de Sus, Ioan Sturdza, să-i îndrepte pe bejenari, de la vama din Vatra Dornei, către Ținutul Neamțului. De la Iași, Tănase a plecat, cu cartea scrisă de vel vornicul Ioan Sturdza, drept spre Vatra Dornei.

În târg la Vatra Dornei Tănase a tras la hanul lui Nicoară, acel om drept care i-a fost de mult ajutor atunci când era să o piardă pe Mărioara, după pofta necinstită a lui Ilie ceașul. S-au bucurat de revedere și în zilele ce au urmat Tănase i-a povestit prietenului toate prin câte trecuse de atunci. Când vremea era bună, adică nu cerneau ploile toamnei, Tănase pleca călare spre munți, întrebând prin sate dacă nu aveau vești, mai dinspre munte, de niște bejenari din Țara Ardealului. N-a avut mult de așteptat. Cu două zile înainte de sărbătoarea Sfinților Arhanghei Mihai și Gavrilă au apărut bejenarii lui. Să tot fie 50-60 de suflete. Jumătate erau bătrâni, muieri și copii. Bărbați volnici de muncă, vreo 30, duceau desagi în spinare, îi sprijineau pe bătrâni la mers ori purtau prunci mărunți pe brațe. Erau vlăguiți, slabi și flămânzi. Când i-a văzut, lui Tănase se i-au scăpat lacrimi de jale și milă. Dar și de bucurie, că, iată, Bunul Dumnezeu s-a milostivit de aceste suflete și i-a scos, ca pe evreii din Egipt.

Le-a ieșit înainte. Era dincolo de Dealul Florenilor, mai aproape de Podul Coșnei. Le-a cerut oamenilor să stea pe loc, să se tragă din drum sub poala pădurii și să aștepte, că până-n seară va veni cu căruțele și o să fie bine, de acu încolo. Aflând că el este Tănase Todoran, căpitanul spre care i-a îndreptat părintele Alexandru, oamenii s-au bucurat.

– Am ajuns la mal, fără să ne înecăm, zise un moș, sprijinindu-se de ciomagul lui, de cioban bătrân. Se cade, oameni buni, cât îl așteptăm pe acest om ales, să ne închinăm cu rugăciune de mulțumire. Asta să o facem mai înainte de toate. Se vedea, din vorba și portul lui, că acest moș este mai marele satului.

– Dumneata ești judele satului? Întrebă Tănase.

– Cneji am fost de neam, Vasile a lui Rotaru este numele meu, căpitane. Iar acum am ajuns o umbră! Dar Bunul Dumnezeu nu m-a părăsit, că te-a trimis în calea noastră, ca pe Samarineanul din Evanghelie. Să te ocrotească Domnul și să-ți dea răsplată pentru ce faci!

– Să ne ocrotească pe toți, că fără ajutor de Sus, nimic nu putem împlini, zise Tănase. Eu am să plec, tot într-o fugă, să aduc căruțele și ceva merinde. Până atunci, te rog pe dumneata, uncheșule Vasile, scoate oamenii din drum sub poala pădurii și așteptați. Că numai puțin a mai rămas!

– Mergi cu Dumnezeu, căpitane!

În cele patru căruțe au urcat bolnavii, bătrânii și femeile cu copii în brațe. De prin desagi, oamenii au scos cerși și pături, le-au așternut peste fânul de pe fundul căruței și s-au învelit cu cojoacele din blană de oaie. Au pornit imediat spre Vatra Dornei, iar pe seară toată lumea trecuse să se înscrie, cu numele și cu averea adusă în Moldova. Nicoară hangiul i-a găzduit pe toți. Unii dintre bărbații mai tineri au rămas să doarmă în căruțe, să le păzească, măcar că hangiul i-a liniștit, în han totul este bine păzit.

Dimineața devreme, după un somn odihnitor la căldură sub un acoperiș sănătos, scăpați de frica fugarului ce stă mereu la pândă și îi sare inima la cel mai mic zgomot, femeile s-au dus de au muls vacuțele satului de bejenari, au fiert laptele în ceaunul cel mare al hanului, iar bucătarii lui Nicoară au pregătit mămăliga. De prin străiți, oamenii au scos o bucată de slănină, ori una de afumătură ori niște cârnați uscați și, strângându-se pe lângă focul din vatra mare a hanului, și-au făcut mâncare gătită, ca lumea. Ochii aceia de câini hăituiți au început să strălucească mai încrezători în noroc, iar zâmbetul a început să înflorească mai des pe fețele trase de oboseală, sărăcie și prigoană.

Tănase i-a îndemnat să-și facă pregătirile de drum pe în-delete.

– De amu, nu-i nicio grabă, oameni buni. Năcazul vostru a rămas dincolo de munți. Mergem cu treabă bună către satul care vă așteaptă.

Au pornit la drum către Broșteni, iar de acolo, pe lângă apele Bistriței, au ajuns după o săptămână la Poiana Teiului. Acolo au înnoptat ultima oară într-un popas de călători. Deși truda drumului nu a fost prea mică, oamenii aceștia arătau altfel decât în urmă cu șase sau șapte zile, când au ieșit din negura umedă a muntelui, pe drumul bejeniei. Acum erau toți curioși să ajungă mai repede la capătul drumului, să vadă ce îi așteaptă.

Ispravnicul ținutului i-a îndrumat către satul Petru Vodă, adică spre ce mai rămăsese din această așezare, după ultimul jaf al cătanelor nemțești și ungurești care-și făcuseră cuiburi pe la Mănăstirea Cașin, la Cetatea Neamțului și prin alte părți, când au încercat să-l prindă legat pe Vodă Mihai Racoviță și să-l ducă în Imperiu.

Satul era gol. Case bune, ridicate din bârne, cu pereți tencuiți, curți încăpătoare, cu grajd și șură, ba pe alocuri au mai găsit și niște stoguri de fân. Unele case erau întregi, fără uși și fără ferestre, altele aveau acoperișul spart. Doar vreo câteva, dintr-o margine, care au fost acoperite cu paie, arseseră când au intrat cătanele. Dar de acelea nu a fost nevoie, că pentru acești oameni câți veniseră cu Tănase satul era prea mare. Mai rămăseseră gospodării bune pentru încă pe atâția.

– Uncheșule Vasile, cneazule, o să mai aducem în acest sat alți bejenari, când voi primi semn din cealaltă parte a muntelui. Crezi că o să vă împăcați, fără să vă luați la cine știe ce pricini și averi ale altora pe care să le împărțiți? Că decât să începeți războiul cel dintre frați, mai bine lipsă. Adică să-i ducem în alte locuri.

– Tănase, fătul meu, domnule, nu-ți fă griji. Din satul meu de lângă Rodna am plecat noi, primii, nici măcar jumătate de sat. Înțelegerea a fost că o să trimitem veste dacă ajungem cu

bine, ca să-i îndrumăm și pe alții să vină după noi. Pe aceștia o să-i așteptăm. Când s-o desprimăvăra o să punem mâna să pregătim niște case și pentru neamurile ce vor veni. Și veste vom da. Și o să-ți trimitem veste și domniei tale, să ne ajuți cu aceste căruțe nemțești care așa de bune au fost pentru bolnavi, bătrâni și copii, ca niște leagăne de prunci.

– Acuma, bace Vasile, să așteptați să vină oamenii Isprăvniciei ținutului, să vă înscrie cu tot satul, să vă dea pășune, loc de arat și de semănat, parte de pădure și dările pe care va trebui să le plătiți către Vodă și Isprăvnicie. Tot oamenii aceia vă vor spune care va fi boierul jurat al satului acesta, pe numele său Petru Vodă, că fără un boier care să jure la Domnie pentru voi, sloboziții, nu se poate. Cu acest boier, legea spune că trebuie să faceți bună tocmeală, adică să-i plătiți oarece din recolte, din oi, capre, vaci, porci și cai. Dar Ispravnicul va cerceta, el însuși, dacă legea lui Vodă a fost urmată ori a fost, cumva, încălcată. Și să aveți grijă, purtați recunoștință lui Vodă, dar fiți cu grijă față de slujbașii lui. Nu vă ploconiți și nu vă închinați la oameni, că boierul tot boier rămâne, el îi iacom de averi și de carne tânără. Aveți o lege a satului? De pe vremea când neamul dumitale, de cneji, făceau ascultare pentru tot omul?

– Avem, căpitane, avem. Și vom porni tot lucrul nou după legea veche, adică o să trăim și o să muncim în devălmășie. Că legea aceea a fost bună, numai unul negru și cu cornițe s-a băgat cu pofta necinstită de avuție nemuncită și ne-a împărțit în bogați și săraci. Dar o să avem grijă, de acum înainte, să ne păzim de vicleniile aceluia.

Căpitanul Tănase a lipsit de acasă aproape toată luna noiembrie, îngrijindu-se de acești primi bejenari. Mărioara nu i-a dus lipsa mai mult ca de obicei, se învățase femeia să stea cu bărbatul mereu plecat cu treburi. Acum însă, la casa lor cea nouă din latura Cetății Neamțului era nevoie de mână de bărbat. Că ajutorul ei, Ionu, frate-su, era departe și avea

grija casei lui. Așa că văzându-l acasă și liniștit, Mărioara l-a întrebat cum i-a fost drumul și ce treburi or să-l țină departe de casă.

– Mărioară dragă, ne-a ajutat Bunul Dumnezeu și am izbândit să scăpăm din necazuri un mic sat de frați de-ai noștri, iobagi amărâți de sub poalele Rodnei. Numai să-i fi văzut cum le erau ochii când am ieșit în calea lor prima zi și cum le râdeau de bucurie după ce s-au văzut așezați, în prag de iarnă, în sat liniștit, cu case tari, sănătoase, departe de ășpani, de birși și de grofi ori cătane împărătești. Adu-ți aminte, Mărioară, că și noi am venit pe acest drum, nu-i mult de atunci. Și acuma, după 15 ani, ne-a ajutat Bunul Dumnezeu și Maica Lui, să avem de toate și liniște. Și ne avem unul pe altul și pruncii noștri. Darul lui Dumnezeu către noi a fost bogat, Mărioară, dar și datoria noastră către Iisus Mântuitorul este și trebuie să fie, pe măsură. Că așa zice în Evanghelie: *Când va veni Fiul Omului întru slava Sa și toți sfinții îngeri cu El, atunci va ședea pe tronul slavei Sale. Și se vor aduna înaintea Lui toate neamurile și îi va despărți pe unii de alții, precum desparte păstorul oile de capre. Și va pune oile de-a dreapta Sa, iar caprele de-a stânga. Atunci va zice Împăratul celor de-a dreapta Lui: Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii.*

– Da, știu și eu mai departe cum zice Evanghelia, zise Mărioara: *Căci flămând am fost și Mi-ați dat să mănânc; însetat am fost și Mi-ați dat să beau; străin am fost și M-ați primit; gol am fost și M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine.*

Și de aici, continuă să zică împreună, Tănase și Mărioara, ținându-se de mână: *Atunci dreptii Îi vor răspunde, zicând: Doamne, când Te-am văzut flămând și Te-am hrănit? Sau însetat și Ți-am dat să bei? Sau când Te-am văzut străin și Te-am primit, sau gol și Te-am îmbrăcat? Sau când Te-am văzut bolnav sau în temniță și am venit la Tine? Iar Împăratul, răspun-*

zând, va zice către ei: Adevărat zic vouă, întrucât ați făcut una dintr-acești frați ai Mei, prea mici, Mie Mi-ați făcut.

– Acum înțelegeți, Mărioară, că darul primit ni l-a pus în poală El, însuși Mântuitorul, atunci când ne-a luat sub aripa lui și ne-a scăpat de la moarte, acolo, în satul acela de lângă Târgul Lăpuș. Iar acest dar ni l-a dat ca să-i ajutăm pe aceștia, mai mici ca El, dar egali cu noi, egali în toate necazurile. Și egali cu noi se cuvine să-i facem și la partea de bucurii. Că dacă facem unele ca acestea, îngerii ne vor sta deasupra, de pază, Mărioară dragă, și nimic rău nu ni se va întâmpla. Trebuie să fac lucrarea Domnului, că așa m-am jurat de tânăr, lui taica Dănilă și bunului părinte stareț Visarion.

– Nu te țin de rău, bărbate, pentru ceea ce faci. Iar acum, când mi-ai deslușit și adâncul acestei taine, a tale, despre ce juruință ai făcut de tânăr, înțeleg ce om minunat mi-a dat Maica Domnului de soț. Și mă rog Ei, Maicii Sfinte, neîncetat, să ne apere și să ne ocrotească până cât ne-o da să trăim, să fim împreună.

Deci acest al treilea an al domniei sale a fost, pentru Vodă Mihai Racoviță, un an de grele încercări. Imperialii austrieci au vrut să-l răpească, la fel cum au făcut și cu megieșul, Neculai Mavrocordat, ca să-l forțeze să închine țara Vienei. Apoi a urmat o secetă mare. Sărăcimea Moldovei a ieșit în uliți și la drumurile mari, la cerșit, pentru un colț de pâine. Oamenii săpau cu mâinile goale în țărna moale și scoteau rădăcini de papură și le mâncau, de foame. Atunci, Vodă, văzând atâta amar peste țara lui, a scris jalbă la Sultan și a trimis și câțiva boieri să plângă pe ulițile Stanbulului, că pierе Moldova de chin cumplit. Iar Sultanul s-a îndurat și a slobozit din haraci și din bairamlăcuri. Vodă, văzând acestea, i-a adunat pe săracii țării, pe cei care nu aveau de nici unele, nici case, nici pământ, nici ce mânca. Și i-a împărțit pe acești săraci la conacele boierilor. Și așa, ajutându-se unii pe alții, au apucat să vadă primăvara venind, în cel de al patrulea an al domniei lui Mihai Racoviță Voievod.

În al patrulea an a fost belșug, roadă multă. Bunul Dumnezeu a dezlegat sacii bunătaților Sale și, îndurându-se peste Moldova, le-a dat belșug cum nu s-a văzut vreodată. Că omul ce a semănat 100 de saci a adunat recoltă de a umplut 400 de saci. Se rupeau crengile copacilor de rod bogat. Că ieșise vorbă de la moldovenii hâtrii și șugubeți, că Dumnezeu s-a îndurat și de cei leneși, le-a adus poamele drept în gură, nici mâna n-au trebuit să o întindă să rupă perele mălăiețe din pom. Dar răul s-a nevoit din nou peste ei, că văzând atâta belșug după atâta sărăcie și foamete, unii moldoveni au început din nou cu răutățile, în loc să aducă slavă Lui Dumnezeu pentru mila și îndurarea Sa. I-a certat cu ciumă, care a durat 6 luni și a răpit multe vieți. Iar Vodă a făcut jalbă la Sultan, din nou, și acesta a dat multe îngăduințe. Așa, de pildă, le-a citit toate plângerile, mai noi, dar și pe cele mai vechi și a trimis pașale și bei, tot turci dintre cei serioși, oameni învățați, care au dezlegat, judecând drept, pricinile pe care Moldova le avea cu tătarii pentru pământul pe care l-au luat aceștia, cu japca, de la moldoveni, de la malul Prutului până la malul Nistrului. Și avea acest pământ lățime, la Prut, de mergeai pe malul apei două zile. Acest loc fusese dat tătarilor de către Lupu vornicul, mai demult, tot la o vreme de cumpănă.

Și tot așa, oamenii Sultanului au judecat cu dreptate pricina Moldovei cu ținutul Cernăuțiului și cu cetatea Hotin. Că ucrainții cei răi din Cernăuți au mințit și au adus și martori mincinoși la Stanbul de au furat pământul moldovenilor mai mult decât era al aceluia ținut, din moși strămoși. Și li s-a dat înapoi acel pământ furat.

Iar după asta, la Hotin a venit Abdi-pașa, care a fost bei de Misir, un turc cinstit și prieten pentru moldoveni. Acesta a fost un om așa de bun, măcar că era păgân, că oamenii au zis că-i la fel ca mana cerească. El a fost cel care a judecat drept neînțelegerile legate de hotarul cetății Hotinului cu Moldova și i-a stârpit pe tâlharii leși care prădau țara. De aceea, cât a

fost acest Abdi-paşa la Hotin, se spunea că prin Moldova poţi umbla cu galbenii în mână, la vedere, că nu este picior de tâlhar care să te jecmănească.

Şi ţara s-a aşezat, toate au început a merge mai bine. Satele s-au umplut la loc, cum erau în vremurile de demult, s-au născut prunci mulţi, iar moşnegii înfloreau, ca perjele a doua oară, vara. Dar Vodă Mihai Racoviţă mult a greşit, la oameni şi la ceruri. Că dacă a văzut că Domnul Dumnezeu dă, din belşug, s-a lăcomit el să ia mai mult, fără să-şi plătească din datorii. A pus peste ţară biruri grele. Şi nu numai peste ţărani şi jeleri⁴⁹ şi lăturalnici ci şi peste boierii mari şi mici, ba chiar şi peste sfintele biserici şi mănăstiri.

Aşa, a pus deseatină⁵⁰ dublă şi la fel a făcut cu vădrăritul şi pogonăritul, când a văzut că se face poamă multă şi vin mult. Iar la crâşmărit a pus dare 5 lei de pivniţă şi a socotit că pivniţă este şi beciul omului care avea un singur butoi, acolo, cu ori ce ar fi fost, vin ori varză ori altele. După harnicele albine a luat doi galbeni de prisacă. Şi dacă cirezile s-au înmulţit, hop şi Vodă cu văcăritul dublat de două ori, la rând. Tot aşa, a pus bir pe morărit şi a luat bir şi după numărul de ţigani pe care-l aveau boierii.

Oamenii nu au mai putut îndura aşa o lăcomie. Că Vodă făcea şi scotea nişte legi de parcă tot sporul revărsat de Dumnezeu peste pământul ţării i s-ar fi cuvenit numai lui. Nemulţumirea boierilor nu găsea ascultare la Înalta Poartă, că Vodă avea grijă să astupe anumite urechi şi să închidă alţi ochi, cu pungi grele de galbeni. Dar Cel de Sus pe toate le tocmeşte după voia Lui, nimic nu rămâne neplătit, nimic nu rămâne nerăsplătit. Aşa s-a făcut că jugul greu pus de Vodă Racoviţă l-a ridicat Sultanul însuşi. Dar nu din pricina jalbelor trimise la Poartă de moldoveni.

49. Jeleri = nume dat ţăranilor transilvăneni liberi, care nu aveau pământ sau aveau puţin şi care munceau pe moşiile boierilor.

50. Zeciuală (n.a.).

S-a făcut că în acel an 1726, ori 7234 de la Zidire, boierii munteni, în frunte cu marele logofăt Nicolae Ruset au fugit în Moldova, de frica lui Vodă Nicolae Mavrocordat. Acest domn muntean a făcut plângere imediat la Poartă, împotriva lui Racoviță, că acesta anume îi instigă pe boierii munteni, numai ca să-și facă el bun nume și să apuce, pentru sine, scaunul de la București. Iar Mihai Racoviță nu s-a lăsat mai prejos, a pus și el o plângere. Și uite așa, ăla jalbă, ăsta plângere, apoi ăla plângere, ăsta jalbă. Curând, Sultanul s-a săturat de atâta jale și jelanie și ce și-a zis? Ia, îi liniștesc eu, dacă ei nu pricep de vorbă bună! Și l-a trimis pe Ali-bei, fiul lui Abdi-pașa, prietenul de la Hotin, care, într-o zi de miercuri, pe 25 septembrie 1726, a venit cu firmanul de mazilire asupra lui Vodă Mihai Racoviță, așa, pe nepusă masa. Lui Vodă Racoviță nimeni nu a apucat să-i spună ceva, mai de dinainte. A avut totuși, răgaz 5 zile, de a încărcat care, căruțe și rădvane și a plecat cu casa lui și cu averea lui, la Constantinopol. Dar a uitat, în urmă, ceva. Anume, să-și plătească datoriile făcute la boierii pământeni. Că mereu le cerea împrumut pungi cu galbeni și îi tot amâna la plată, până, iaca, a dat bir cu fugiții, huiduit și suduit de toată țara, dar mai mult de boieri.

Tănase Todoran, răzeșul domnesc, fusese uitat de Domnitorul lui, în toți acești ani cât lui Vodă Racoviță i-a mers bine. Dar nici fostul căpitan de dragoni n-a mai dus dorul ostășiei. El avea acum alte treburi, mai însemnate, de dus pe umeri. Când vremurile au fost bune s-a nevoit să adune bucate și să pună deoparte, pentru anii grei. Spunea adesea, seara la cină, după o zi de trudă, copiilor care acum se săltaseră binișor și erau de mare ajutor în gospodărie. „Dumnezeu l-a deslușit lui Iosif visul Faraonului cu cele șapte vaci grase și cu cele șapte vaci slabe. Avem tâcul anilor, trebuie să urmărim învățătura Bibliei și să punem în hambare pentru anii cei răi, ce vor veni când o vrea Bunul Dumnezeu“.

Iar în anul acela când ciuma a venit la seceră în Moldova, Sultana și Mărioara au avut de muncit de nu apucau să pună

capul jos, pentru un ceas de somn. Că leac pentru ciumă, nu este. Numai curățenia. Au umblat din casă în casă și le-au vorbit oamenilor că apa care nu este de la un izvor, de sub poală de munte, din stâncă, trebuie fiartă și răcită, apoi se poate bea ori folosi la mâncare. Tănase s-a dus peste ispravnicul ținutului și l-a rugat să pună seimenii ținutului să umble din sat în sat, să bată toba și să strige că tot omul trebuie să îngroape în pământ hoiturile de animale moarte, din gospodărie, de pe margine de drum, de la margine de ape curgătoare, și mai întâi să le acopere cu var. Isprăvnicia a adus var și a făcut în fiecare sat groapă cu var stins, oamenii să-l folosească acoperind mortăciunile cu acest leac, care singur poate opri ciuma să meargă din sat în sat și să omoare oamenii. Și mai striga, la tobă, că cei care au bolnavi în casele lor să o cheme pe doftoroaia Sultana și pe fata ei, jupâneasa Mărioara a căpitanului Tănase, că ele singure pot spune dacă bolnavul are ciumă ori suferă de altceva.

Cu aceste măsuri și cu altele, târgul și Cetatea Neamțului au scăpat de ciumă mai repede și au avut doar câțiva morți. Iar Tănase a cerut ispravnicului să țină minte tot ce s-a făcut ca boala să nu se întindă și altădată, oamenii să nu uite aceste învățături. Iar dacă le uită, că ținerea de minte este scurtă atunci când îi bine, atunci Isprăvnicia să le aducă aminte oamenilor ce este de făcut.

Apoi, când lucrurile s-au așezat la loc, Tănase a trimis olăcar în Ardeal, la părintele Alexandru Pop, spunându-i că ciuma s-o gătat și că hotarul iară îi slobod pentru necăjiții care caută scăpare peste munți. Părintele Pop îl ținea la curent pe Tănase cu știri despre viața din Ardeal, viața românilor adică, dar și a Guvernământului crăiesc și a Dietei, despre ce fel de legi și încălcări de legi au mai folosit ca să-i jupoaie de șapte piei pe bieții iobagi.

Tănase voia să treacă munții, să vină acasă, la Bichigiu. Voia să umble prin Ardeal, să vadă cu ochii lui și să audă cu

urechile lui plânsul de jale și de durere al neamului său. Dar părintele Alexandru nu l-a lăsat să calce hotarul. Un preot ortodox bejenit cu satul lui i-a povestit că părintele Alexandru a umblat pe la Bistrița și a aflat că acolo, la garnizoana cătanelor austriece, Atanasie Todoran este înscris ca fugar din armata măritului Împărat, adică este dezertor. Cine-l cunoaște, cine l-a văzut ori a aflat unde se ascunde, musai trebuie să spună la Comenduire tot ce știe despre acest om, ca legea să-l pedepsească. Iar cine știe despre dezertorul Atanasie Todoran și nu spune la Comenduire, acela pătaș este cu el și pedeapsa o va primi la fel ca acest trădător, fugar și ticălos. Așa că Tănase a stat cuminte în Moldova, străduindu-se să ajute strămutarea celor care nu mai puteau îndura nemila papistașilor și a calvinilor, preoți, nemeși, grofi, principii și guvernatori.

Biserica Ortodoxă din Transilvania nu avea conducător. În anii aceia, când tot mai mulți români se bejeneau peste munți, credința ortodoxă exista numai datorită preoților din satele valahe. După trădarea mitropolitului Atanasie Anghel și desăvârșirea bisericii unite, așa zisă greco-catolică, mitropolia ortodoxă a fost desființată. Asta se întâmplase în 1701, când Tănase încă slujea în oastea crăiască. El nu aflase mare lucru despre aceste lovituri mortale pe care Biserica Ortodoxă le primise din chiar interiorul ei. Rareori, când apuca să asculte Sfânta Liturghie în vreo bisericuță ortodoxă din satele pe unde îi mânau treburile ostășești, Tănase doar se bucura să asculte sfintele cântări, în limba lui. Preoții se fereau să predice împotriva ierarhilor Bisericii, iar atunci când o făceau în scurtă vreme erau pârați, arestați, cercetați și pedepsiți. Chiar dacă afla câte o poveste despre suferințele unui preot ortodox sau ale altuia, oșteanul Tănase adăuga aceste povestiri la obiada ce se aduna în sufletul lui, împotriva ticăloșiei vremurilor.

Acum, când grija lui cea mare devenise salvarea oamenilor din grelele suferințe trupesti, Tănase nu punea prea mult la inimă suferința preoților. Asta s-a schimbat într-un an când

părintele Alexandru a reușit să-i trimită carte scrisă, printr-un negustor evreu din cetatea Bistriței, care vindea tot felul de obiecte din fier și scule de potcovărie. Iar Tănase devenise un bun mușteriu, căci tot ce aducea evreul se cumpăra pe loc, cu bani buni. Au trecut vreo doi ani de când se cunoștea cu Samuel evreul până într-o zi în care, aducând vorba pe departe despre suferințele ortodocșilor, negustorul a scăpat câteva vorbe spuse cu mare supărare.

– Măi, boierule Tănase, voi, creștinii ortodocși din Ardeal, la fel cu evreii din toată lumea sunteți. Pe noi ne jupoaie de bani și de aur și ne aruncă în temniți și ne dau gâdelui pentru vina de a-l fi răstignit pe cruce pe Iisus, pe voi vă omoară nemeșii și grofii și cătanele împărătești pentru că credeți în Iisus numai în felul vostru, cum ați învățat din bătrâni. Noi suferim din pricina lui Iisus, voi la fel.

– Păi dacă-i așa, frați de suferință suntem, negustorul Samuel, nu-i așa? zise Tănase. Apoi, coborând vocea, îl ispiti pe evreu.

– Frate al meu de suferință, poți duce carte de la mine la un om de peste munți?

– Ce fel de carte? Și unde? Cui?

– Carte scrisă, unui preot ortodox dintr-un sat din ținutul Năsăudului.

– Nu fac eu asta, boierule. Asta-i cu pericol mare. Că la Rodna, la vamă, cătanele Împăratului și ispanii ne dezbracă la piele și caută să afle dacă aducem ceva ce nu-i slobod de adus din țările valahe. Pentru mine, dacă mă prind cu carte scrisă către cineva din Ardeal, de la cineva din Moldova, apoi asta înseamnă chiar moartea ori temniță grea, pe ani mulți. Nu face Samuel asta, nu!

Totuși a făcut ceva. La următoarea călătorie i-a adus vești de la părintele Alexandru Pop. Evreul, curios să afle ce fel de legătură poate exista între un răzeș domnesc, fost căpitan la Curtea Moldovei și un popă ortodox dintr-un sat amărât, nă-

săudean, și-a făcut de treabă prin satele învecinate, Mocod, Telciu, prin târgul Salvei și a trecut și prin Bichigiu. Acolo s-a oprit la biserică, cerând apă pentru el și pentru cai. A intrat în vorbă cu părintele și i-a spus că îl cunoaște pe boierul Tănase Todoran din Târgul Neamțului. Că dacă părintele are ceva de spus boierului, să-i spună, dar carte scrisă nu poate duce, că este foarte periculos.

– O zis părintele că se bucură să te știe sănătos. Te roagă să cauți a ajuta ortodoxia română din Ardeal, cu cărți de religie, dacă se poate să fie din cele scrise în limba neamului. Și te mai roagă să umbli pe la vlădica ortodox de acolo, din Neamț ori de la Roman, și să-i spui să nu uite de satele și bisericile din acea parte a Ardealului, că rămân fără preoți. Că dacă Ardealul nu mai are mitropolit ortodox nu are cine să se îngrijească să nu moară credința cea veche. Să facă bine să trimită preoți care să se așeze în Ardeal. Că și noi trimite-vom tineri pentru învățătură, să-i hirotonească acolo, în Moldova și să-i trimită înapoi, să nu se stingă ortodoxia în Ardeal.

Aflând aceste vești, Tănase s-a bucurat foarte. Evreul, fiind un om umblat prin lume, a învățat pe de rost vorbele părintelui și, așa, Tănase a aflat ce trebuie să facă. De îndată, s-a dus la Schitul Pocrov, de la Poiana Raiului, loc vestit pentru acest sfânt așezământ ctitorit de călugărul Pahomie, ardelean dintr-un sat din ținutul Bistriței. Părintele Pahomie, fost episcop al Romanului, nu mai era în viață. Pribegise la ruși, la Kiev, după zăvera ce a fost în anul 1717, când Ferentz și ai lui au vrut să-l răpească pe Vodă Racoviță. Deși nu se amestecase cu nelegiuitul austriac, Vodă Racoviță tot l-a socotit pe bunul Pahomie un trădător. De aceea, Pahomie a plecat în Ardeal și de acolo, prin Polonia, a ajuns la Lavra Pecerska din Kiev, unde a și murit în anul 1724.

Tănase i-a găsit la Pocrov pe fratele Lazăr și pe Ioanichie, care au fost călugării iubiți ai părintelui Pahomie. Cu aceștia și cu frații Sofronie, Mardarie și Dosoftei, care au trecut și ei la

cele veșnice, părintele Pahomie a ctitorit acest așezământ atât de frumos, potrivit cu locul numit „Poiana raiului“. Cu călugării amintiți, Tănase a vorbit mult despre necazurile ardelenilor, mai ales ale Bisericii Ortodoxe și ale slujitorilor ei. Frații Lazăr și Ioanichie știau mai multe despre aceste dureri, căci părintele Pahomie niciodată nu a uitat că el din Ardeal se trage.

– Lasă, căpitane, grija bisericilor și a preoților din Ardeal pe seama noastră! Domnia ta doar să ne dai bani atunci când îți vom trimite veste că pornesc iară frații noștri pe cărări de munte anume știute de ei spre ungurime.

Și așa Tănase și-a găsit din nou rostul, aflând că și alții au aceleași griji ca ale lui. Ca să fie totul bine, boierul Tănase s-a îngrijit să-și chivernisească moșia. Așa a adunat bani ca să susțină treburile tainice ale călugărilor, nevoitori pentru frații lor aflați la amarnică strâmtoare.

Sultana, soacră-sa și mama Mărioarei, s-a stins din viață în 1740. Starea ei de sănătate s-a tot stricat din anul acela când dăduse ciurma peste Moldova. Nu ciurma a sleit-o, poate doar umbra morții care a trecut peste ea, atunci, să fi fost deschizătoare a ultimei cărări dintr-o viață pe care a închinat-o slujirii aproapelui bolnav. Că mult bine a făcut Sultana cât a trăit pe pământ. Ionu, feciorul mezin al Sultanei, a venit să se închine la mormântul ei și a stat la Neamț, cu soră-sa și cumnatul până i-au făcut pomenirea de 40 de zile. La fel și Ana, fiică-sa, a venit cu bărbatul ei, Gheorghe, fiul ispravnicului de Neamț. Ei se luaseră în anul care a urmat ciumei. Iar acum stăteau în casele tatălui, la Iași, că Gheorghe ajunsese aprodul copiilor de casă ai lui Vodă Racoviță.

După parastasul de 40 de zile Ionu și-a luat rămas bun și a plecat la rostul lui. Tănase a avut un gând, văzându-l pe Ionu după aproape 20 de ani. Nu mai era nici el tânăr. Așa că, la plecare, i-a dat carte scrisă lăsând toată averea de la Pârcovaci cumnatului său Ionu, din Ardeal, spre folosință pe veci și cu drept de a o lăsa moștenire copiilor lui. Iar în acea carte l-a

pomenit pe numele lui de botez și apoi, pe al doilea nume, pe care singur și l-a luat, anume Ion Porumboiu!

Tănase își făcuse niște socoteli. În primăvara aceluia an, 1740, a împlinit 81 de ani. Dar nu se simțea bătrân și nici nu arăta la chip și la trup că ar avea pe umeri grămada aceea de primăveri, toamne și ierni la un loc. Dar se uita cu îngrijorare la Mărioara, draga lui nevastă. Suferința tăcută a Mărioarei se vedea pe chipul ei trist. Adeseori se oprea din lucrul pe care-l făcea, stând cu privirea pierdută undeva, departe, fără să audă sau să vadă nimic din ce era în jurul ei. Mărioara fusese fata cea dragă a mamei Sultana, iar ea și-a împărțit dragostea pe care i-a purtat-o mamei, de mică copilă, cu bărbatul și copiii lor. Iar pentru mamă-sa, înțelegea acum, parcă rămăsese prea puțin. Și îi părea rău. Murind, Sultana a lăsat un gol uriaș în inima Mărioarei. După o vreme s-a obișnuit cu treburile de toate zilele, dar Tănase a auzit-o vorbind cu mamă-sa ca pe vremurile când trăia. S-a dus lângă ea și a luat-o în brațe. A alintat-o și i-a sărutat părul albit. Au plâns amândoi, fără să scoată vreo vorbă, iar îmbrățișarea și lacrimile le-au făcut bine.

Tănase se gândea tot mai des să se întoarcă în Ardeal. Simțea un dor puternic, măcinându-l. Adesea visa cu ochii deschiși, se vedea puiandru, alergând desculț după căprița Behățina pe coastele Tâbleșului. Iar Mărioara, sora lui cea subțirică și palidă, se uita lung la el, fără o vorbă.

– O văd tot mai des pe soră-mea, Mărioara. Îmi apare ca vie, în fața ochilor, ziua în amiaza mare. Este mereu rezemată de gardul de nuiele din spatele casei, privindu-mă cum alerg să o prind pe Behățina, căprița noastră cea frumoasă. Să nu-mi spui că morții ne cheamă. Nu-i adevărat, sunt încă în putere. Și tu la fel, ești Mărioara mea cea dragă care îmi sărută, din când în când, dunga albă de pe mâna dreaptă, rana ce am căpătat-o în lupta din satul din valea Lăpușului. Numai că mi-i dor de casă, de Tâbleșul cu pădurea și poienele ei, și cu norii de pe vârful stâncilor, care stau acolo, ca o căciulă pe creștetul ciobanului.

– Dar Împărăția te-a iertat? Nu ți-o spus părintele Alexandru că Împărăția nu te iartă niciodată? Dacă te întorci și te prind, te-or închide și poți muri acolo, în temniță. Iar eu și băietul ăsta, al nostru, ce ne-om face fără tine?

– Mă gândesc că orice lucru se poate cumpăra. Mai ales iertarea de la Împăratul. Că judele acela, de la Cetatea Bistriței, Magister cum îi zice, a mai luat pungi de galbeni și a slobozit om de pe funia spânzurătoarei. Poate că mi-or înțelege altfel pricina dezertării mele din armata Craiului, acum, după atâția ani. Poate că, cu bani, aș putea cumpăra iertarea. Am să-l caut pe ovreiul acela, Samuel, poate face el ceva pentru mine, ce zici?

– Încearcă, bărbate, dar nu da banii înainte, că nu știi cu cine ai de-a face. A fost el cinstit cu tine, o dată, dar atunci a fost fără bani.

Samuel a apărut greu, după mai mulți ani. De câte ori pleca spre Bistrița ori Năsăud ori spre Baia Mare vreun călugăr de la Mănăstirea Neamțului ori de la Schitul Pocrov cu treburi tainice, legate de credință iar el, bătrânul căpitan Tănase, ajuta cu ceva bani, totdeauna vorbea cu acel trimis să întrebe în stânga și în dreapta de un evreu bătrân, cu părul și barba roșcate, pe numele de Samuel. Iar de îl va afla să-i spună că la Cetatea Neamțului un căpitan de dragoni îl așteaptă să-i dea o treabă de mare însemnătate.

Samuel era acum bătrân, se așezase la casa lui, în Bistrița. Căruța o conducea feciorul. Tănase s-a uitat lung, la unul, apoi la celălalt.

– Feciorul este leit taică-su în tinerețe. Asta da, așchie, domnule Samuel. Cum îi zice pe nume, feciorului?

– Acuma Șamu, iar după ce-oi muri eu o să-mi ia locul în toate, chiar și numele de Samuel va fi al lui. Se vedea cât colo că bătrânul Samuel era încântat de marea asemănare cu fiul său. Apoi continuă:

– Nu știu ce m-a mânat încoace, atâta amar de drum. Dar ceva îmi tot dădea ghes. Du-te! Du-te! Că te așteaptă omul ace-

la. De ce m-ai chemat căpitane? Ce mai vrei de la un ovrei bătrân? Să-ți duc carte la vreun popă de-al vostru? Ori altceva?

– Mare este puterea lui Dumnezeu, domnule Samuel, trebuie să recunoaștem și să ne smerim, că doar amândoi ne închinăm Lui, care este Unic. Eu numai m-am gândit la dumneata și mi-am dorit să te văd, că totdeauna am zis că dumneata, domnule Samuel, ești un evreu cinstit. Și uite că Dumnezeu mi-a ascultat inima și te-a trimis la mine!

– Eu sunt ovrei, căpitane, și un ovrei adevărat știe cu cine trebuie să fie cinstit și până unde trebuie să meargă această cinste. Că evreul trebuie să aibă parte de câștig. Dacă creștinul îi dă câștigul care i se cuvine, atunci amândoi pot fi prieteni. Atunci acestui evreu eu zic că se cuvine să-i spui „ovrei”. Dacă creștinul se zgârcește atunci și evreul se lăcomește, ca gheșeftul să-i fie de ajuns. Rar fac amândoi mai mult de o afacere. Acel evreu care s-a lăcomit devine un „jidov” pentru creștin. Aceștia, jidovul și creștinul se hulesc unul pe altul. Eu, Samuel, din neamul lui Iuda, mă bucur că-mi spui „ovrei cinstit”, că te gândești la mine și mă chemi în ajutor. Dar să vedem ce câștig eu din acest drum făcut peste munți, acum în pragul verii.

– Domnule Samuel, îți spun cinstit și deschis ce gând am avut eu către dumneata de ai simțit că eu am nevoie de dumneata. Dar ai simțit, ca un ovrei cinstit, că această chemare se poate lăsa cu câștig bun pentru dumneata. Spune dacă nu-i așa!

– Așa este, căpitane, m-ai cunoscut bine. Cred că pot avea câștig bun și bun folos de pe urma dumitale. Eu cred că ți s-a făcut dor de acasă. De casa unde te-ai născut și ai crescut, de acel loc îți este dor. Că omul, cât i-ar fi de bine și oricâți bani ar învărti cu lopata în beciul casei sale, tot la „acasă” îi zboară gândul atunci când așa se apropie de capăt. Spune, căpitane, cum te-ai gândit la gheșeftul meu?

– Drept îi, domnule Samuel, mă trage dorul tare de casa unde am crescut. Mi-e dor de coasta Țâbleșului, de apa pârau-lui Bichigiu și de bradul cel înalt de pe tăpșanul din fața porții

mănăstirii de la noi, din sat. Numai când voi ajunge acolo inima mea se va liniști. Dar Măria Sa Craiul de la Viena mă ține dator cu temniță, că am dezertat din oștire, zice el. Dar eu nu zic așa. Că am slujit 12 ani în oștirea Imperiului și bun folos i-am adus Craiului. Dar un maior ticălos, care a vrut să-și bată joc de sufletul meu, a zis că din armata crăiască voi ieși numai mort, că îs dator cu viața Majestății Sale. Și m-a trimis să trag cu arcebuza în iobagi de un neam cu mine, adică în valahi creștini ortodocși. Atunci am trecut de partea neamului meu, am tras sabia și i-am apărat, m-am luptat cu vechii mei ortaci din regiment. Te-am chemat, domnule Samuel, să încerci dumneata, un ovrei cinstit, să vorbești cu Majestatea Sa și să te tocmești la prețul răscumpărării mele. Că numai un ovrei cinstit poate face așa o tocmeală.

– Asta așa-i, numai un ovrei cinstit poate pune preț bun pe om. Dacă asta vrei, asta face Samuel. Și nici nu-ți va lua scump, Samuel ovreiul. Doar va trebui să-mi plătești drumul, mâncarea cusher, fânul și ovăzul cailor și două roți la căruță, că pe cele două cu care am plecat la drum le-au frânt gropile drumului regelui. Și pentru negustoria pieii tale cer să-mi dai a zecea parte din cât îți va cere Majestatea Sa.

– M-am socotit că atâta o să-mi ceri, domnule Samuel. Eu zic că Dumnezeuul nostru, adică al meu și al dumitale, ne-a pus dimpreună. Că prețul este bun, așa m-am gândit și eu că atâta ar putea costa libertatea mea. Mă prind cu jurământ să-ți plătesc cinstit.

– Căpitane Tănase, nu trebuie să te juri. Că ești un creștin cinstit, nu unul lacom sau zgârcit. Eu te cunosc de oștean bun, care ai slujit la Curtea Domnească de la Iași, sub mai mulți stăpâni, fiecare de alt soi. Dar dacă nu te-ar fi cunoscut de om bun te-ar fi tăiat ori spânzurat. Dar ei și-au pus viețile lor și ale caselor lor în mâinile dumitale, așa că ăsta-i soiul mării pentru care mă voi duce la Magisterul cetății Bistriței și de va fi nevoie, la generalul de la Alba Iulia. Vei avea mult de așteptat,

trebuie să ai răbdare. Că de cerut am să cer, dar până ajung la acela care are drept de judecată asupra vieții și sorții oamenilor o să trebuiască să bat la multe porți. Unele se vor deschide singure, chiar și fără bani, chiar și pentru un ovrei cinstit, altele vor avea lăcate grele, ruginite, și acestea vor trebui unse, cu seu special amestecat cu praf de aur bun. Așa că dacă ai de gând să ne prindem tovarăși la acest drum lung și greu, va trebui să-mi dai galbeni de cheltuială. Și să nu mă aștepti pe mine la un drum așa de lung. Că acuma am venit, că de o aripă m-a ținut Dumnezeuul meu, El mi-a spus: „Du-te și ajută-l pe omul acela, că și el este fiul meu, la fel ca tine!” Dar la alte drumuri o să vină numai Șamu, că-i tânăr și tare. Și să-l întrebi de fiecare dată cum îl cheamă, Șamu ori Samuel. Și de-ți va zică că el este Samuel, atunci să ști că eu m-am dus la Dumnezeuul meu, să-I dau socoteală.

– Noa, dacă zici că până aici Dumnezeu din cer te-a ținut de mână, apoi trebuie să crezi că tot Dumnezeu, drăguțul, te va ține în viață ca să-ți duci treaba până la capăt. Că numai pe țigan îl lasă Dumnezeu să se înece la mal, nu pe un ovrei cinstit. Ți-am pregătit o pungă cu 100 de florini de aur, așa socot că or fi de ajuns, pentru cheltuiala dumitale până să ajungi la acela care are drept de judecată asupra vieții și sorții oamenilor. Și ți-am mai pregătit și carte scrisă, pe limba Împăratului și alta pe limba nemeșilor, prin care eu, Atanasie Todoran, fecior al lui Dănilă și al Anei, din Bichigiu, districtul Năsăudului, cer să fiu iertat de o crimă ce n-am făcut și să-mi fie îngăduit a mă întoarce la pământul meu și la casa mea. Bine-i așa, domnule Samuel? Bine-i așa, domnule Șamu?

– Bine-i, căpitane! Roagă-te lui Dumnezeu pentru sănătatea noastră și să ne dea minte luminată ca înțeleptului Solomon, ca să putem trece prin uși și ziduri și să izbândim peste toate opreliștile.

Aceste vorbe le-au purtat cei doi prieteni, un creștin ortodox și un evreu bătrân și cinstit în ziua de pomenire a

Sfinților Apostoli Petru și Pavăl, în anul 1748. Și s-a rugat căpitanul Tănase, la fiecare pas al său și în fiecare clipă de trezie, cu inima încrezătoare ca Domnul Dumnezeu, Mântuitorul și Ocrotitorul său, Iisus Hristos, să-L miluiască și să-I asculte rugăciunea.

Și veste a primit în toamna acelui an, într-o zi când a căzut prima brumă peste fire.

CAPITOLUL 22

TURNUL DOGARILOR

Căruța cu coviltir a ovreiului Samuel era ușor de recunoscut. Stătea în fața porții conacului de destul timp, așteptându-l pe stăpânul casei. Tănase umblase cu treburi pe la Isprăvnicie, la cuscrul Vasile Gherghișan. Acesta a fost pus din nou ispravnic de Vodă Constantin Mavrocordat, aflat la a doua sa domnie în Moldova.

Venirea din nou a acestui domn luminat a adus bucurie moldovenilor și speranță de mai bine. Că se știa de la vecinii munteni că acest boier mare avea inima plecată spre săracii pământului. Făcuse o samă de treburi bune cât a stat în scaunul de la București, iar atunci când a venit la Iași țărani și târgoveții s-au înșirat de-a lungul drumului, strigându-i de sănătate și ocrotire de la Dumnezeu. Oamenii de la talpa țării îl așteptau cum așteaptă însetatul picătura de apă pe buze în arșița pustiului, deși cât a fost domn, prima dată, în urmă cu nouă ani, pusese jugul pe țară ca să adune bani, să-și cumpeze domnia la Istanbul. Dar acum venea de la București, fusese mutat la Iași de marele vizir ca să facă Moldova roditoare, așa cum făcuse timp de șase ani în Țara Românească. Acolo Vodă Constantin Mavrocordat le ușurase povara de pe umeri, desființând văcăritul și pogonăritul, în locul acestora a pus un bir de zece lei pe gospodărie, bir care era strâns în patru sferturi. Dar cea mai mare ispravă pentru care era plăcut de sărăcime a fost dezlegarea de pământ. Țăranul putea să se mute de pe o moșie pe alta, iar libertatea și-o răscumpăra cu

doar zece bani, o taxă de tot răsul. Apoi a mai făcut ceva de mult folos pentru numele său bun: a pus oameni de încredere să-i cerceteze pe ispravnicii de ținut, ca nu cumva aceștia să facă strâmbătate la strânsul birurilor. De aceea boierul Vasile Gherghișan fusese pus repede la locul său, după ce vestea de om drept îi umblase pe dinainte la Curtea Domnească în timpul primei domnii a lui Vodă.

Acum Tănase umbla la Isprăvnicie căutând să afle dacă a venit vreo știre de la Iași, de la ginerele său, Gheorghe, soțul Anei, despre vânzarea moșiei sale de la Târgul Neamțului. Că Tănase s-a arătat hotărât să-și urmeze inima care-l chema acasă, pe plaiul năsăudean. Primise veste bună de la Ana, fiică-sa: cumpărător s-a arătat, a venit la casa lor în mai multe rânduri, întrebând ce fel arată moșia și cât venit aduce, despre vremea pe acolo, cum îs iernile și verile, dacă plouă prea mult sau e secetă, dacă mai vin podgheazuri leșești ori bulucuri de nohai la pradă și câte și mai câte, ca omul care vrea să știe pe ce își dă banii. Ana i-a trimis carte printr-un olăcar domnesc că de Sfântul Dumitru, vineri, vor veni acasă cu toții, adică Ana și Gheorghe cu pruncii lor Maria, Ruxandra și Ștefan, împreună cu cumpărătorul, un negustor bogat din Podul Roș, cu numele de Lupu Stavarache, care vrea să se boierească cumpărând moșia de la Târgu Neamț.

Când Tănase a văzut căruța cu coviltir a lui Samuel inima a început a-i bate iute. Oare Domnul mi-a ascultat ruga și îmi înlesnește să mă întorc acasă? Da, vestea adusă de Șamu era destul de bună, dar nu chiar pe de-a-ntregul.

– Cinstite căpitane, tatăl meu Samuel a umblat vara toată până toamna târziu pentru interesul domniei tale. A cheltuit toți banii și încă ceva pe deasupra. Magisterul Bistriței a zis, din capul locului, că treaba va fi grea de împlinit după voia domniei tale, pentru că este vorba de o pricină ostășească a armatei Majestății Sale, iar cetatea Bistriței nu are îndreptare să judece asemenea pricini. Așa că tatăl meu s-a dus la ge-

neralul de la Braşov, care este mai mare peste oştirea Crăiei din această parte a Ardealului. Iară acel general s-a spălat pe mâini şi a zis că la Alba Iulia ori la Sibiu este un guvernator care este mai marele tuturor militarilor din principatul nostru. După multă insistenţă şi rugă pe la porţi, tatăl meu a căpătat intrare la baronul Bruckenthal şi acesta i-a deschis uşa comandantului militar de la Alba Iulia. Zicea taica: „Aşa de mult m-am scărpinat cu dreapta pe partea stângă a capului şi cu stânga pe partea dreaptă, că mă dor mâinile mai tare decât capul!”

– D-apoi, cred că a avut cheltuială mare cu atâtea uşieri şi portărei şi majordomi şi valeţi şi alţii. Că multe ranguri stau pe treptele castelelor în tot Imperiul. Spune-i tatălui tău că nu va avea decât câştig, eu am zis că acopăr toată cheltuiala. Dar spune-mi, jupâne Şamu, ce răspuns a dat comandantul militar de la Alba Iulia? Mă iartă au ba?

– De iertat te va ierta, dar pedeapsa tot nu poate să o şteargă decât la Viena, tocmai la Înalta Cancelarie. Şi până atunci i-a spus generalul că oşteanul acesta trebuie să se dea prins, la Rodna ori la Bistriţa, minten cum o intrat pe pământul Craiului. Dar cel mai bine-i la Bistriţa, că acolo avem noi mai multă înlesnire pe la porţile temniţei. Şi după ce te vei da prins, să plăteşti 100 de florini ca să meargă scrisoarea la Viena repede de tot. Şi după aceea vei afla ce-o să mai fie.

– Cum înţeleg eu cu mintea mea, aceşti domni cu gulerele tari nu pot face nimica. Tot la Ministerium se dezleagă pricinile. Şi acolo, te pomeneşti că o fi de stat şi de aşteptat, că doar acest Ministerium nu-i făcut numai pentru Tănase Todoran, are mii şi sute de pricini de judecat.

– Drept îi, căpitane, aşa socotim şi noi. Dar taica zice aşa: că acea sută de florini trebuie să ajungă la Ministerium, să nu se risipească aici, că cine ştie ce se poate întâmpla. Că jalba la Împăratul trebuie să o scrii aşa, că să-i fie milă şi să se îndure de bătrâneţea ta şi să te lase slobod, să mori la casa ta, nu în

beciul de la Bistrița. Așa să faci carte, că taica o va trimite la Viena împreună cu banii aceia și cineva, din neamul nostru, va face tot ce trebuie ca iertarea să-ți fie dată chiar mai înainte să te dai prins, așa cum cere generalul de la Alba. Toate acestea le-a aflat taica de la evrei de-ai noștri, care au mers cu treburi la Împărăție ori la Cetatea Budei. Că noi, evreii, suntem legați de năpasta bejeniei din veac și ne ajutăm unii pe alții, ori unde ne-ar mâna pașii Bunul Dumnezeu. Și iarna a trecut așa, cu aceste vorbe purtate de colo-colo, iar acum, aproape de toamnă, am primit aceste sfaturi pe care ți le-am zis domniei tale. Și după asta taica Samuel m-a urcat în căruță și mi-a spus: „Du-te!”

– Așa, parcă sună mai înțelept așa! O să tocmesc carte așa cum zici tu și cum zice și Samuel, ovreiu cel înțelept. Și să ne dai veste că ce mai trebuie făcut. Și iară să-l întreb pe tatăl tău despre un chimir de bani, de galbeni buni care înseamnă moșia mea, de aici, din Moldova. Am găsit cumpărător pentru averea mea și nu-mi place gândul să umblu cu o comoară la mine. Că hoți sunt peste tot, au ochi și urechi acolo unde se leagă și se dezleagă neguțătoriile cele grele. Ce mă sfătuiți să fac, cu această avere ce va să vie mâine, poimâine?

– La astă întrebare pot să-ți dau lămuriri și eu, că am făcut școală grea, tocmai în Lombardia, dacă ai auzit dumneata pe unde o fi țara asta.

– Da, am auzit, la tălieni îi, nu-i așa?

– Sigur. De mult averile mari nu se mai pun în pungi, la chimir ori în gropnițe ascunse. Acum banii stau în cufere și lăzi, în beciuri cu multe lacăte meșterite ca niciun hoț să nu le spargă. Iar în locul lor, prin lume umblă hârtii scrise anume, de acești bancheri care țin banii zăvorâți bine. Cu aceste hârtii te duci la omul bancherilor de oriunde și îți dai banii tăi, înapoi. Numai că trebuie să plătești o camătă anume, nu-i mare, să știi!

– Și ai învățat dumneata, domnule Șamu, cum să umbli cu aceste hârtii care țin loc de galbeni adevărați?

– Sigur, asta m-a pus taica să învăț. Că zice el, bătrânul ovrei cinstit cum îi spui dumneata, că vremea umblatului cu căruța cu coviltir a trecut, neamul nostru nu mai trebuie să umble pe drumuri ca să-i pălească lotrii și să le ridice banii și viața, la un loc. Drumul acesta, pe care l-am făcut eu cu această căruță cu coviltir, este ultimul. De acum înainte o să schimbăm vești prin omul nostru de încredere de la Iași. Acest negustor care vrea să se boierească și cumpără moșia domniei tale, trebuie că îl cunoaște pe ovreiiul nostru din Iași. Averea dumitale la acest ovrei trebuie să o pui la dos și scapi de multe necazuri pe care banii, aurul, ți le aduc, la tot pasul.

Tănase nu era chiar străin de acest mers al banilor în lumea mare. Aflase, cât a slujit la Curtea Domnească sub mai mulți voievozi, că există bănci și bancheri, că din Lombardia a pornit totul. Așa că l-a privit pe tânărul Șamu cu alți ochi, cu mai multă încredere și chiar cu admirație. De la așa un trunchi, așa o așchie!

– Eu te poftesc, domnule Samuel cel tânăr, să stai musafir la mine câteva zile, până la Sfântul Dumitru. Că atunci va veni acel negustor și vom pune țara la cale împreună. Pot să te iau de sfetnic, domnule Samuel cel Mic?

– Mă învoiesc, căpitane. Că taica a zis să mă întorc numai după ce punem toate cele la cale, să fie treaba bună până la capăt. Așa a zis, iar eu asta trebuie să fac. Că taica a mai zis ceva. Anume, că această negustorie cu viața și libertatea domniei tale mi-o dă mie să o duc la capăt și dacă voi face treabă bună o să fie ca și cum Dumnezeuul nostru, al evreilor, mi-ar pune mâna pe creștet și mi-ar da binecuvântare.

Vorbi, mai pe seară, cu Mărioara:

– Acest domn, Samuel cel tânăr, a venit cu vești bune. Și cu lucruri noi, cum se poartă departe, prin Evropa. Că galbenii mulți, averile mari, nu se mai poartă în pungi sau cufere, nu călătoresc dintr-un loc în altul când au oamenii nevoie să cumpere pământ mult ori alte lucruri scumpe. Că banii rămân

pe loc, în beciuri bine păzite și cel care are banii acolo puși, capătă un înscris anume cu care cumpără în alt loc ca și cum ar avea banii în buzunar. Mare minunăție, auzi? Și noi vom vinde și banii noștri vor pleca la o bancă din Bistrița și îi vom folosi de acolo. Ca să nu ne prade hoții, pe drum. Eu o să mai stau la taclale multe cu acest domn Șamu și zic, dragă Mărioară, să ne purtăm frumos cu el, că el o să aibă grija vieții mele, a libertății mele.

– Cum zici, Tănăsie, așa să faci. Că viața mea ai fost de când te-am văzut prima dată și până acuma nu s-o veștejit nicio petală din floarea pe care mi-ai pus-o coroniță, la nunta noastră. Șade proaspătă și frumoasă, cum mi-ai dat-o. Viața mea ești, Tănase, omule drag, și slavă aduc Cerului pentru acest dar ce am primit pentru mine.

În prima săptămână de după sărbătoarea Sfântului Dimitrie, negustorul cel chivernisit din Iași, de la Podul Roș, pe numele său Lupu Stavarache și Tănase au pus pecete, în fața Ispravnicului de ținut, pe înscrisurile de vânzare și cumpărare a moșiei răzășești, cu toate drepturile pe care le-a dat Vodă Mihai Racoviță atunci când l-a slobozit din oaste și l-a ridicat în cin de răzeș domnesc. Iar de bani s-a ocupat Șamu, adică domnul Samuel cel Tânăr, împreună cu neguțătorul cumpărător și evreul Șmilovici din Iași, cunoscut ca mare cămătar în toată Moldova. După sărbătoarea Sfinților Arhangheli Mihai și Gavrilă Șamu a plecat acasă. Urma să îi trimită veste căpitănului Tănase, prin casa evreiască de cămătărie din Iași, ce anume au izbândit la Viena și când să pornească la drum, spre Ardeal.

Dar Tănase n-a avut astâmpăr. Cum casa și acareturile nu mai erau ale lui, a încărcat în două căruțe ce mai avea pentru chivernisirea casei părintești de la Bichigiu și într-o zi de luni, la 17 noiembrie 1749, cu Mărioara și cu Pinte Bogdan, fiul lor, au pornit pe drumul de întoarcere, spre Ardeal. Vre-mea era încă bună, nici la munte nu căzuse prima ninsoare a

iernii. Tănase își făcuse socoteala că ar putea trece de vama de la Vatra Dornei sâmbătă, în acea săptămână. Și vor urca munții în partea cealaltă în zi de duminică, atunci când oștenii de pază la hotare sunt mai obosiți și țin ochii numai pe jumătate deschiși. Că-i vremea când turburelul se limpezește și toți trecătorii prin munți îi cinstesc pe acești flăcăi cu dar de băutură.

Tănase avea înscrisuri în bună regulă. Nu-i era grijă că martalogii și oștenii mai mărunți de la hotarul Moldovei i-ar putea pune vreo piedică. Dar dincolo, în ungurime, acolo trebuie să fie cu mintea trează, să treacă hotarul și să ajungă cu bine la Bichigiu ori pe aproape și să stea ascuns de ochii răi până când i se va împlini sorocul și va da de domnul Samuel ori de feciorul lui.

Drumul de la Târgu Neamț până la Vatra Dornei îi era cunoscut lui Tănase, doar umblase de atâtea ori pe acolo, întâmpinându-i pe bejenarii ardeleni. Dar pe calea aceasta a fost o singură dată cu Mărioara, atunci când au fugit de cătanele care-l urmăreau pe căpitanul de plai al lui Pinteș, în acel an 1703. Atunci erau fugari, obosiți de drum și frig, mereu cătau în umbra codrului să vadă dacă nu cumva vine năcazul peste ei.

– A trecut multă vreme de când am fost pe drumul ista, bărbatule drag. Sunt mai mult de 45 ori 46 de ani, cât o viață de om. Îmi vine în minte tot, dar cel mai tare țin minte cum mi s-a încălzit inima atunci când, în fața vel hatmanului Lupu Bogdan, ai spus că „m-am legat să duc la capăt pe părintele Ion al lui Indrei, că nu-i bine să fie satul fără preotul lui, apoi să-i facă casă Sultanei și fetei acesteia, Mărioara, pe care am de gând să mi-o fac nevastă, ca să știe că are bărbat și nimeni să nu se mai lege de ea!” Inima mi se zbătea ca un porumb, obrazii îmi erau ca para focului, dar am stat dreaptă și m-am bucurat, i-am mulțumit atunci lui Dumnezeu că a făcut să-ți cad dragă. Că dacă n-ar fi fost așa, viața mea n-ar fi avut niciun rost.

Mărioara s-a lipit de umărul bărbatului, stând pe capra căruții din față. Pe cea din urmă, că plecaseră cu două căruțe, o mâna Pinte Bogdan, acum bărbat în toată firea. În această căruță Tănase încărcase tălpici de sanie, să le pună în locul roților dacă iarna s-ar fi coborât cu omăt peste ei, în munți.

– Spuneai de câte ori ai venit de la acest drum cu oamenii pe care i-ai adus din bejenii, că totdeauna ați tras la mănăstirile cele frumoase care sunt așezate aproape una după alta în acest colț de rai dat nouă de Maica Domnului și păzit cu strășnicie de domnii cei mari, de la descălecat încoace. Trebuie, Tănase, să ne oprim și noi din drum, măcar la o mănăstire, la care vrei tu că ți-ar fi mai dragă, să ne închinăm la icoane și să ne rugăm lui Dumnezeu ca să ne păzească și să ne ocrotească pe acest drum de acum, drum de întoarcere.

Mărioara s-a rugat de el cu adâncă încredere că Maica Domnului o va ocroti până la ultima ei suflare, că de aia i l-a dat păzitor pe Tănase, îngerul ei bun și drag.

– Așa o să facem, Mărioară. Aș fi vrut să tragem la paraclisul Sfântului Daniil Sihastrul și la Mănăstirea Putna, dar sunt departe de drumul nostru. Aceste două așezări monahale îmi sunt cele mai dragi. Ți-am spus despre acest mare sfânt, cel care îl spovedea pe Măritul Ștefan, îl certa, dar îi dădea și bună povață. Acesta a trăit pe pământul Moldovei ca trimis al Cerului. El, Sihastrul, împreună cu Vodă Ștefan cel Mare au pus temelie de piatră acestei țări. Că de atunci stă Moldova de pază la hotarul creștinătății. Dumnezeu Bunul nu va lăsa Moldova în veci, mereu ne va certa pentru păcatele noastre, dar morții nu ne va da. Că dacă Moldova piere, atunci lifta păgână va șterge creștinătatea de pe fața pământului.

Drumul lor trecea pe aproape de Mănăstirea Humorului. Tănase a dus căruțele până la poarta cea mare din zidul ca de cetate al mănăstirii și a legat caii de conovăț. Au intrat să se închine la sfintele icoane și să ceară blagoslovenie pentru drum lung și greu. Mărioara a început să se învârtă în jurul

bisericii celei mari, cu ochii la icoanele zugrăvite pe pereți, de jur împrejur.

– Uite, bărbate, nu-i asta Judecata de Apoi? Iar aici nu-i Buna Vestire? Ba, asta e, uite Arhanghelul cum aduce Fecioarei Maria vestea cea mai mununată, zisă demult, de prooroci! Și uite aici, Tănase, nu-i acesta Sfântul Neculai, al copiilor? Doamne, câtă frumusețe! Ce minunat ar fi să trăiești și aici, pe pământ, într-un rai ca acesta!

– Ar fi, femeie bună, ar fi dacă ar fi dat să ne închinăm și să ne rugăm, să zicem psalmi și să cântăm acatiste toată ziua. Dar nevoințele și truda noastră este multă. Că lumea care se abate la sfânta mănăstire nu vine să ne cânte bucuriile ci intră cu traista plină de lacrimi și oftaturi de jale. Și le descarcă aici, la noi, și ne roagă să-i ajutăm să-și spele sufletele de toată tină păcatelor. Că plânsul și necazurile îl mână pe om la Casa Domnului. Și noi asta facem, ne înhălmăm la toate muncile pe care și voi, femei și bărbați din lumea largă le faceți, de dimineață până seara, adică muncile gospodăriei, iar noaptea și în zilele de sărbători ne rugăm, cu tot sufletul nostru pentru noi, pentru neamurile noastre, pentru domnii acestei țări și pentru săracii ei. Și ne rugăm aparte, cu adâncă smerenie, pentru cei care și-au deșertat sacii cu necazuri și ni le-au dat nouă, cu încredințare, să le ducem la poarta raiului și să-l rugăm pe Bunul și pe Maica cea Sfântă, să îi izbăvească din nevoi.

Așa a grăit maica stareță, o bătrânică mărunță, o mână de haine cernite de sub care răsuflă o bunătate nemărginită și doi ochi triști, dar calzi! Le-a ascultat păsul și a primit cu inima largă dania acestor oameni pe care îi cunoștea mai de demult, că Tănase mai îngenunchease sub icoane la Humor, de multe ori când îi aștepta pe bejenari. L-a chemat pe călugărul care era preotul duhovnic al obștii și le-au dat binecuvântare pentru izbândă în lupta lor pentru apărarea ortodoxiei.

În cea de a treia a zi a călătoriei, la un ceas după amiază, au intrat în târgul Câmpulungului. Au tras la un han în capul

satului, aproape de bariera de ieșire spre apus. Pe hangiu căpitanul Tănase îl cunoștea de multă vreme, de când începuse să umble cu ajutoarele pentru fugari. Îl chema Mihai Lateș, se vede că acest nume fusese o poreclă la început. Mihăiță era scundac, dar bine legat. Avea umerii lați, picioarele parcă erau două bârne de fag, iar cu strânsura pumnului la oricare mână rupea o potcoavă de cal. Pe cât era de puternic la stat, pe atât era de blajin. Mereu vesel, mereu bucuros de oaspeți, oamenii trăgeau la hanul Lateșului ca la ei acasă.

În timp ce căruțele se apropiau de Ocolul Câmpulungului, Tănase le-a povestit, Mărioarei și lui Pinte, câte ceva despre locurile pe unde vor umbla de acum încolo.

– Din vechime se povestește că pe aici, pe acest loc a descălecat acel strămoș al nostru, voievodul maramureșan Dragoș, cel care a întemeiat această țară, a Moldovei. Aici, pe acest loc, cățelușa lui Dragoș, Molda pe numele ei, s-a înecat sărind în apă să răpuie acel zimbru pe care voievodul moroșan l-a săgetat și apoi l-a gonit până aici. Alții zic că locul unde s-a înecat cățeaua Molda ar fi la Roman, târgul pe care îl cunoaștem, ca fiind megieșa târgului nostru, al Neamțului. De aici înspre munți vom găsi, la tot pasul, mănăstiri dintre cele mai frumoase, cu icoane măiestrit izvodite pe pereți, sub streșinile largi. Acest loc este sfânt, prin frumusețea plaiului n-are asemănare, iar prin lăcașurile ctitorite de voievozi păzește dreapta și sfânta credință străbună a oamenilor ce locuiesc aici din veacul veacului. Și multe îndreptări și slobozenii au dat voievozii, toți câți s-au așezat în Scaunul Moldovei, oamenilor din acest Ocol al Câmpulungului Moldovenesc, ca să păzească cu strășnicie hotarul țării. Iaca, bunăoară, când am fost cu Vodă Mihai Racoviță, cu oastea până la Cetatea Bistriței, la întorsul nostru înapoi, Vodă a pus meșterii pietrari de au cioplit un stâlp de piatră pe care a făcut un înscris despre această oștire pornită până la Cetatea Bistriței împotriva împăratului de la Viena. Iar stâlpul l-a pus la marginea drumului, în sat la Vama,

să știe tot călătorul de isprăvile Măriei Sale. În drum, o să trecem pe lângă acest stâlp.

Vatra cea mare a cuptorului din sala hanului dădea căldură bună. Un butuc mare ardea molcom, fără fum, iar flăcările săltau jucăuș, după cum vânticelul de sub munte sufla mai tare sau mai încet în hornul casei. Prietenii au stat la taclale la o cupă de vin, dintr-o butelcă pe care Tănase a închinat-o cu drag lui Mihai, tras din butoiul pe care

l-a umplut prima dată ca răzeș domnesc.

– Curge ca uleiul cel mai bun, îi galben ca aurul cel mai curat iar la gust și la miros nici cele mai frumoase fecioare nu se pot asemui cu acest vin, din struguri de Cotnari. Mihai Lateș era foarte bucuros de popasul prietenului său. Dar când află cu ce gând s-a pus căpitanul la drum se întunecă de grijă.

– Lucru periculos și anevoie de dus la capăt! Să-ți ajute sfinții toți și Însuși Mântuitorul, ca să izbândești, căpitane. Cred că ai un gând anume de faci această ispravă, după cum te cunosc eu pe domnia ta. Mai multe nu spun, doar că mă bucur că Sfântul Arhanghel Mihail ți-a mânat pașii prin târgul nostru și te-a îndemnat să bați la ușa casei mele. Ca să te cunosc și să fiu mândru de un așa prieten de seamă!

Joi dimineață s-au sculat pregătindu-se de drum. Afară era ceață, lucru obișnuit în noiembrie, la munte. Dar nu era frig, așa că semnele arătau că, după puțină vreme, cerul se va limpezi. Hangiul le-a pregătit o gustare de drum lung, așa cum numai un prieten poati găti pentru un alt prieten bun. Cât au stat să mănânce, Tănase i-a dezvăluit planul său.

– Mihăiță, prietene, uite cum am socotit eu să fac ca să trec muntele cu bine, eu, Mărioara și feciorul nostru, Pinte Bogdan. Aceștia doi nu sunt cunoscuți ca fugari din oastea crăiască și nici nu sunt cunoscuți ca neamuri cu mine. Ei vor trece vama crăiască împreună, cu o căruță. Iar eu mă voi strecura prin păduri, ca furii, pe cărările bejenarilor pe care le-am învățat și eu în vreo două-trei rânduri, când m-am încumetat să trec dincolo, cu călăuz cunoscut. M-am gândit că la vremea asta ninsoarea poate veni oricând, că așa s-ar cade să fie, cum a fost și în anii trecuți. De aceea am luat cu noi a doua căruță, să avem la îndemână tălpici de sanie și să le punem în locul roților. Eu, împreună cu feciorul Dănilă aș putea face această schimbare, dar el singur nu are cum, că Mărioara nu-i poate fi de folos la o treabă bărbătească. Dacă până la Vatra Dornei nu vine ninsoarea peste noi o să așteptăm câteva zile la hanul lui Nicoară, alt prieten de-al nostru.

– Îl cunosc pe Nicoară, gospodar vrednic și om drept. Mai rar, de la o vreme, astfel de oameni, zise Mihai Lateș, bucurându-se de cunoștința comună.

– Sunteți amândoi oameni croiți după aceeași măsură, a Domnului Dumnezeu! Mă bucur de așa prieteni, zise Tănase, la rândul lui.

– Căpitane, zici că eu și cu Nicoară ne asemănăm, poate la fire, la cinste, poate avem aceleași măsuri cu care măsurăm oamenii și faptele lor. Așa o fi, că unul care ne vede de aproape știe să spună mai bine decât oricare dintre noi. Că o vorbă înțeleaptă din bătrâni zice că „cine se asemănă se adună”. Înseamnă că tustrei ne asemănăm! Și dacă-i pe așa, îngăduie, cinstite căpitane, să te întreb, fără supărare, cum te încumeți a te furișa iarna, printre stânci și păduri, la vârsta pe care o ai? Că tânăr nu ești, deși puternic și sănătos te arăți.

– Mihăiță, tânăr nu-s, dar mi-a dat Dumnezeu trup sănătos și puternic. Mă încumet să fac treaba aceasta pentru că dator sunt față de Ceruri cu un jurământ făcut în tinerețe, la

tatăl meu care m-a adus pe lume și la starețul sfintei mănăstiri din satul meu, Bichigiu, care m-a învățat să fiu om credincios, să-L iubesc pe Dumnezeu și să-l ajut pe aproapele meu. Iar apropiații mei, frații mei din ținutul acesta nășăudean sunt în mare suferință și așteaptă ajutor. Care trebuie să le fie dat, că fără speranța care se împlinește când vrea Domnul, omul pieirii este sortit.

– Dacă așa-i, mă rog și eu la Sfânta Treime, Maicii Domnului și sfinților ocrotitori ai neamului nostru, să te aibă în grija lor, ca să-ți împlinești legământul făcut. Mergi cu Dumnezeu, mergi în pace.

De la Vatra Dornei drumul urcă lin spre munți. La stânga, din loc în loc, pâraul Dornei se aude clipocind, iar luciul apei se zărește rar din albia acum adâncită, apele fiind puține la această vreme a anului. Sania alunecă destul de bine pe zăpada încă neătătorită, deși ninsoarea de vineri noaptea nu a fost prea multă. Fulgi rari cad din cerul sur, ca o spinare de lup. Nu-i frig, dar stând pe capră, alături de bărbat, la o vreme pe Mărioara o apucă un tremurat ușor.

– Oprește caii, Tănăsie, vreau să cobor să merg un picuț pe jos, să mă dezmoțesc.

Femeia coborî anevoie. Picioarele îi erau ca niște butuci și chiar scârțâiră la primii pași, ca niște porți de casă, neunse și de multă vreme ferecate. Porni ținându-se cu mâna de loitrea saniei. Merse o vreme strângând din dinți, apoi durerea oaselor amorțite se muie treptat până se stinse de tot și acum Mărioara, la cei 60 de ani ai ei, se simțea ca o fetișcană mărunță, la joacă, la prima zăpadă a iernii. Strânse o mână de zăpadă și făcu un bulgăre pe care îl aruncă asupra bărbatului, nimerindu-l la un genunchi. Osteni după o jumătate de ceas. Rămase în urmă și se urcă la spate, cuibărindu-se lângă spinarea lui Pinte Bogdan, care se mișcă mârâind în somn, sub cojocul larg cu care era învelit. Tată-său Tănase cumpănise ce să facă, să pună cele două roți în căruța ori ba, că numai pe cele din

față le schimbase cu tălpici de sanie. Până la urmă, cu ajutorul potcovarului cel tânăr de la hanul lui Nicoară a legat roțile de o parte și de alta a căruței. Iar caii i-a înhămat doi câte doi, unii după alții. Că lăturași ar fi ocupat prea mult din drum, iar ei erau oameni simpli, nu prinți sau boieri de rang înalt.

Trecură repede prin Dorna Cândreni, Dealu Floreni și Podul Coșnei. Acestea erau locurile unde Tănase îi aștepta pe bejenari. Anul acesta, pentru ultimul sat prin care a trecut munții venind dinspre Bistrița, găsise gazdă în sat la Podu Coșnei, așa că adusese căruțele repede și îi urcase pe oamenii osteniți fără a mai zăbovi, ca în anii din urmă. Acum a trecut pe lângă casa acelei gazde fără să oprească, după cum s-ar fi cuvenit. Se grăbea să nu-i prindă noaptea prea departe de urcușul cel greu, spre Tihuța, dincolo de care zările se deschideau spre țara Ardealului.

Caii mergeau bine. Răsufările lor nu erau încă fuioare albe, că frig nu era. Până aici Dumnezeu a fost de partea lor. Tănase își făcu semnul crucii, rugându-se în gând: „Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-ne pe noi păcătoșii și ne ocrotește pe drumul nostru, amin!”

Pe la amiază ajunseră la Poiana Stampei. De aici drumul urca spre pasul Tihuței. Acolo era și vama austriacă, acolo era locul pe care Tănase trebuia să-l ocolească. La capătul satului Tănase văzu cum firul apei se subțiază. Opri caii, coborî și se duse la malul apei. Da, aici era locul unde Dornișoara își unea apele cu ale Dornei. Mai departe de aici, spre munte, Dornișoara le va fi tovarăș de drum. Urcă înapoi, la locul lui și porni caii, îndemnându-i cu un „Diii!” scurt. După o jumătate de ceas de urcuș Tănase văzu, în stânga drumului, un luminis larguț la poala dealului Tinovul Mare. Opri sania, își luă desaga cu toate lucrurile lui și o puse pe umăr, agățată de ciomagul din lemn greu de corn. În picioare avea cizme înalte, unse din belșug cu dohot, iar pe spinare cojocul de oaie era acoperit cu un suman negru, din postav țesut în casă.

– Mărioară, Pinte, fiule, să nu vă fie frică, să nu vă dați de gol. Că acel martalog neamț care o să vă oprească la hotar se va uita lung în ochii voștri, cercându-vă dacă ascundeți ceva ori ba. Atuncea să nu întoarceți capul, nici să nu roșiți. Că o să vă dea jos și o să vă strângă cu întrebările. Dar voi să o țineți una și bună, că mergeți la Bichigiu la părintele Alexandru Pop, că sunteți orfani și pe altcineva nu mai aveți în Moldova. Ne întâlnim în sat, la Mureșenii Bârgăului. Până acolo să mergeți întins, să nu vă opriți. Eu o să ies la drumul mare înainte de sat. Acolo să opriți o mică de ceas, să cobori, Pinte, din sanie și să cercetezi copitele cailor. Să-i bușumezi cu o bucată de pătură aspră și să le pui pe spinare învelitori. Dacă nu auzi hurezul înseamnă că eu încă n-am ajuns. Atunci să intri în sat, la Mureșenii Bârgăului și să tragi la han. Vezi că-i în capătul celălalt al satului. Până în ziuă o să ajung și eu. Culcați-vă, nu mă așteptați. Dimineață să vă faceți că nu mă cunoașteți. Eu o să caut de vorbă și o să ne tocmim, să mă luați cu sania până la Bistrița. Apoi o să mergem mai departe împreună.

Tănase coborî la pârâu. În locul acela Dornișoara se unea cu un alt pârâu, Trifon. Acest Trifon o să-i fie tovarăș până sub creasta Tihuței. Când se va găta Trifonul, acolo sus, pe drumul mare, va fi vama crăiască.

Ziua era noroasă, nu era moină. Prin pădurea de brad Tănase înainta ținând pârâul în stânga lui. Coasta dealului avea prăvăliș, când mai mare, când mai domol. O dată a alunecat și era cât pe ce să cadă în apă. Pe sub brazi pământul încă nu înghețase bocnă, așa că pe alocuri picioarele i se afundau în mușchiul moale. A făcut bine că s-a încălțat cu cizmele de cătănă, altfel picioarele s-ar fi udat repede în opinci. Iar rezistența cătanei la marș îi dată de picioare, de încălțările pe care le poartă.

Tănase mergea cât de iute îi îngăduia drumul accidentat și în pantă. Mai avea noroc și cu zăpada care nu căzuse încă mare. Dacă în cale ar fi avut troiene, cu greu s-ar fi descurcat la

anii lui. Își zicea că a ajuns în dreptul vămii. Coborî la pârâu și cercetă firul apei. Abea se mai zărea. Înseamnă că era aproape de locul pe care călăuzele i l-au descris. Dacă cineva acolo sus, pe drumul cel mare s-ar fi apropiat de marginea prăpastiei, jos, la marginea poienei Tănase ar fi putut desluși vorba ome-nească. Se opri locului, lăsă desaga jos, lângă trunchiul unui brad cu crengile atârându-i până la pământ. Își domoli răsu-flarea și ascultă. Nu se auzi nimic. După o jumătate de ceas de așteptare, tocmai când își sălta desaga pe umăr auzi deslușit: „Halt! Haaalt!” Apoi zurgălăii călușilor lui dădură clinchetul cunoscut. Tănase își lăsă desaga jos. Voia să audă ce se întâm-pla sus, la drum. Dar nimeni nu s-a apropiat de marginea râ-pei. Liniștea de sus nu-i dădea pace. Oare ce-o fi? Oare-i bine? Oare Mărioara și Pinte se descurcă? Au primit cătanele glaja cu pălincă fiartă, ținută învelită în cojoace ca să rămână caldă, ori măcar călduță, ca să dea miros plăcut când acel vameș va scoate coceanul de porumb? Să-l îmbie la gustat și așa să fie mai bun la suflet, să le dea drumul? Când neliniștea lui cres-cuse peste măsură, auzi clinchetul zurgălăilor. Sunau liniștit, ca atunci când caii primesc îndemnul de „Hai pornește! Diii!” Atunci și Tănase porni la drum. Iuți pașii, chiar alergă o posta-tă pe unde a întâlnit în cale un răriș mai lunguț. Ziua cenușie și hainele lui negre îl ascundeau bine de orice privire iscodi-toare care ar fi căutat să vadă vreo mișcare de om sau de fiară în râpa Trifonului.

Și atunci începu ninsoarea. Mai întâi căzu blând, fulgii mari zburând prin aer ca dintr-o sită cu ochiuri mari și rare. Apoi se transformă în perdea, din ce în ce mai deasă. Vântul începu să involbureze ninsoarea, noaptea s-a așternut și ea. Tănase nu mai zărea aproape nimic înaintea lui. Risca să se rătăcească. Singurul lucru care era sigur, acum, pe acest viscol stârnit parcă cu dușmănie, era panta muntelui. Urcușul spre dreapta direcției lui de mers bun ar fi arătat că nu se rătăcise în vale. Dar dacă urcușul i-ar fi venit pe partea stângă, atunci

sigur că era răătăcit și o luase înapoi, spre Moldova. Tănase hotărî că trebuie să urce, să ajungă la drumul mare. Poate că sania cu Mărioara și Dănilă n-o fi apucat încă să treacă. Dar dacă ajungea la drumul mare poate că zăpada n-ar fi acoperit toate urmele. Poate că ar fi rămas urma roților și a tălpicilor de sanie de la căruța lor. Dacă nu găsea aceste urme însemna că sania încă nu trecuse.

Ajunse obosit, aproape la capătul puterilor, la drumul mare. Nu era prea lat, dar după șanțul micuț din dreapta, spre panta muntelui, pricepu că da, dăduse de drumul mare. Se lăsă în genunchi și cu palma goală mătură zăpada pufoasă de-a curmezișul drumului. Nu dădu de făgaș proaspăt de căruță ori sanie. Se mută spre povârniș, încercă și acolo. Nimic. Atunci se hotărî să pornească înapoi, spre Tihuța. Dar era obosit, cei 90 de ani îi simțea acum cu prisosință, în mădulare și pe șira spinării. Se încordă, trebuia să răzbească până la ai lui. Trebuiau să fie împreună pe acest viscol rău.

N-a mers prea mult. Din față, de la o curbă a drumului desluși clinchetul ușor al zurgălăilor. Se puse în mijlocul drumului și când două umbre negre se conturară la câțiva pași, în fața lui, Tănase ridică vocea: „Hoo, hoo cu tata, căluții mei, hoo!” Prinse calul de cureaua zăbalei și puse mâna pe coasta animalului. Pătura aspră era pusă cum trebuie, protejând spinarea de frigul zăpezii. Se sui pe capra căruței și pe dată, Mărioara și Pinteau îl îmbrățișară, murmurând bucuria regăsirii.

– Pinteau, fiule, trebuie să cobori și să iei calul din dreapta de frâu și să mergi cu el, cât mai aproape de marginea drumului. Să simți șanțul. Pe dreapta drumului nu-i mod de răsturnare în prăpastie. Eu mai stau un pic să mă odihnesc, apoi o să vin în locul tău.

– Nu-i pricină, tătuță, stai și te odihnește că ai avut drum greu, prin pădure și viscol. Sunt om în toată firea.

Era noapte când au ajuns la prima așezare omenească. Tănase a coborât și a pocnit din bici, de câteva ori, strigând: „Hei,

gospodari, ajutați un drumeț înzăpezit!" Și pocni repetat, strigând, până când lumina firavă a unui lămpaș se arată la câțiva pași de el. „Cine ești și de ce umbli noaptea, pe viscol? Ți s-a urât cu zilele?”

– Om bun sunt, am coborât de pe Tihuța, de la vama de hotar. Venim din Moldova și merem la Bistriță. Ne primiți în gazdă peste noapte?

– V-aș primi, că-i o vreme de să nu dai câinele afară din casă. Dar suntem săraci și n-avem loc. Dar la han găsați tot ce vă trebuie, că-i gol la vremea asta. Mergeți în capul satului, găsați acolo loc de noptat, răspunse gospodarul zgribulit.

– Ce sat îi aista, om bun? Întrebă Tănase.

– Îi Bârgăul, Mureșenii Bârgăului. Apoi omul se trase îndărăt, lumina lămpașului dispăru în noapte.

Tănase mână caii de-a lungul satului și, într-adevăr, la capătul celălalt dădu de han. O tablă de lemn se zbătea în vânt, sub acoperiș, la colțul dinspre drumul mare. Tănase făcu la fel, cu pocnetul biciului și cu strigatul reuși să scoată un argat care le deschise porțile mari și le dădu drumul în curtea hanului. Traseră căruța sub un șopron, deshămară caii și îi duseră în grajdul cald. Pinteaa se ocupă de căluți, împreună cu argatul. Mărioara intrase în încăperea hanului. Focul mai pâlpâia în vatră. Într-un colț două mogâldețe înfășurate în cojoace dormeau pe saltele umplute cu paie.

Hangiul, un om trecut de tinerețe, gros la trup ca orice hangiu sănătos, o iscodi pe Mărioara:

– De unde veniți, femeie, la vremea asta? Nu v-a fost frică de lupi, de ger și de noapte?

– Jupâne, când am trecut de hotarnici vremea era încă bună. Era ziuă, poate pe înserat. După aceia s-a pornit ninsoarea și viscolul. Am coborât încet, cu băgare de seamă, să nu cădem în prăpastie. Și ne-a ajutat Bunul Dumnezeu de ne-a adus întregi până la satul acesta care în calea drumeților a fost pus, de Maica Domnului, că doar nu de Împăratul!

– Taci, femeie, nu vorbi despre cei mari, că nu știi cum și de unde bate viscolul. Ai bărbat? Câți sunteți?

– Trei suntem, jupâne, bărbatu-meu și feciorul nostru. Și patru cai la sania-căruță. Dă-ne să bem o ulcică de lapte cald și fă-ne loc să dormim, că tare am obosit!

Scuturându-se de omăt, Tănase deschise ușa și intră în încăpăre. După el veni și Pintea. Erau îmbujorați de frig, iar de mustăți și bărbi le atârnavă țurțuri mărunți de gheață. Dădură binețe și mulțumiră de găzduire.

– Apoi oameni buni, de găzduire nu puteți mulțumi decât într-un singur fel. Să plătiți un florin de argint de fiecare și un florin la doi cai. Că acuma vi-i bine, iar când s-o face ziuă o să ziceți că vă jăcmănesc. Țasta-i prețul găzduirii, dați banii și vedeți ori mereți afară, în vânt.

Omul era categoric. Plătești prețul ce ți-l pun eu, acum că n-ai altă alegere, ori te duci la moarte sigură.

– Nu știi că-i mare păcat să jupoi omul la strânsoare? Nu ți-i frică de Dumnezeu? Nu ești dumneata Ianăș, acela pe care-l blastămă toți bejenarii? Tănase sta bine înfipt pe picioare, nu arăta a om căruia să-i fie teamă de amenințarea hangului. Statura și portul lui trădau oșteanul învățat să pună oamenii sub ascultare. Toate acestea și vorba lui aspră căzură asupra tâlharului de hangiu ca un blestem. Acesta tresări, dar nu dădu îndărăt.

– Am zis, ăsta-i prețul. De nu dați acum, ieșiți afară, până nu chem argații și straja.

– De plătit ți-oi plăti, că nu-s tâlhar la drumul mare ca alții. Dar ți-am zis toate acestea ca să te temi, hangiuule, de mânia și judecata lui Dumnezeu. Eu nu te ameninț, în casă la dumneata. Numai îți spun că ți s-a dus vestea de nume rău, asta nu-ți aduce câștig. Că în urmă, în Moldova am mas la doi hangii, unul Mihai Lateș, în Câmpulung și altul Nicoară, în Vatra Dornei. Aceia n-ar face cum faci dumneata. Și știi de ce? Că li-i frică de Dumnezeu, de aia!

– Și mie mi-e frică de Dumnezeu, dar mâine vine birișul și-mi cere dare de viscol. Că el află câți au trecut vama și ce fel de oameni sunt, cu stare au ba. Și după starea acelora îmi face mie socoata, bătu-l-ar Dumnezeu!

Hangiul se mai înmuiase. Spusese vorbele din urmă cu multă obidă, dar Tănase știa că nu spune adevărul. Că birișul îi ales de grofi și de ășpani dintre cei mai ticăloși oameni, care nu cunosc de mamă nici de tată, ăsta-i lucru știut. Dar iarăși îi știut la drumul mare care hangiu cu cine se înturlucă, așa cum Nicoară, atunci de mult, l-a dat pe Ilie ceașul pe mâna hatmanului Lupu Bogdan.

Tănase scoase o punguță din chimirul lat, de la brâu și numără cinci florini, jumătate în bani de argint, jumătate în bani de aramă. Știa că hangiul va ascunde argintul, iar birișului îi va arăta doar firfireii din aramă, de la oamenii sărmani care au trecut spre Bistrița. Dar stai! Acest Ianăș a spus că birișul află de la străjeri câți au trecut vama și cât de chivernisiți sunt aceia. Deci îi va spune birișul, lui Ianăș, că au trecut doar o muiere cu fecioru-său și cu patru cai. Și Ianăș, el ce va zice? Că a mai fost un bărbat cu ei? Ori va tăcea și nu-i va spune de bătrân? Care ar fi câștigul lui cel mai mare? Să spună de bătrân ori să tacă?

Tănase simțea primejdia. Dacă îi dă un ban în plus hangiului, acesta va intra la bănuială, va dori să afle cât mai repede cine este acest călător furișat pe cărările băjenarilor, noaptea, pe viscol. Și nu după cum îi drumul băjenarilor, din Ardeal către Moldova, ci taman pe dos. Încurcată treabă! Se hotărî să lase lucrurile să curgă după cum va vrea Dumnezeu, el este prea mic.

Argatul le aduse așternuturi și le întinse pe jos, aproape de vatră. Era cald și bine acolo, jăratecul putea ține până dimineața. S-au culcat, iar Mărioara și Dănilă au adormit iute. Tănase stătea culcat pe spate, cu brațul sub cap. Mintea lui întorcea lucrurile pe toate părțile. De mult nu mai fusese pus

să aleagă ce anume să facă pentru ca lucrul lui să iasă bine. Până la urmă, încurcat de tot în cântăriri de gânduri, se întoarse spre bunul lui obicei, acela de a găsi calea în Psaltire. Cu mintea căută versetul pe care David, regele cel credincios, îl zice Domnului când are de ales cărarea. Iată, a găsit: „Doamne, Dumnezeul meu, în Tine am nădăjduit. Mântuiește-mă de toți cei ce mă prigonesc și mă izbăvește//Ca nu cumva să răpească sufletul meu ca un leu, nefiind cine să mă izbăvească, nici cine să mă mântuiască”⁵¹.

Într-un târziu adormi. În ultimele clipe de trezie simți oboseala din mădulare și gândul îi zbură scurt și repede, cu o adâncă mulțumire spre Cel ce îl scoses din ninsori și îl aduse-se la liman. „Doamne, ascultă pe robul Tău și mă miluiește, că doar Tu singur...” Apoi intră în lumea viselor.

Nu se luminase de ziuă când s-a trezit. În han era liniște. Ciuli urechile spre vatra cuptorului. Din horn nu răzbătea zgomot de viscol. Înseamnă că este bine, dacă și ninsoarea s-a oprit, atunci putem pleca mai departe. De la călăuzul care îi povestise cu de-amănuntul drumul de dincolo de munți știa că după ce coboară la Tihuța, drumul mare îl duce drept la Cetatea Bistriței. În cale va întâlni un șirag de sate cu numele Bârgău, care-i Prund, care-i Joseni, ori Rusu. Dar la Strâmba este un drum lăturiș, la dreapta, care-l scoate la Năsăud. Pe acolo să meargă.

Stătu așa, cuminte, limpezindu-se și cercetându-și trupul. Încă simțea oboseala drumului greu, dar știa că poate să-și continue drumul. Trebuia să vadă cum a trecut peste ceasurile cele grele Mărioara. Că ea îmbătrânise, această călătorie nu era potrivită pentru ea, mai ales la vreme de iarnă. Și nici Pin-tea nu era prea zdravăn. Doar fiică-sa Ana ce mai moștenise ceva din vigoarea lui. Își aduse aminte cum aseară, înainte de a adormi se frământase îndelung, cu inima strânsă de grijă, că

51. Psalmul 7, al lui David.

ce va face hangiul și cu birișul, împreună. Apoi cum i-a cerut ajutor sfetnicului său de nădejde, care totdeauna i-a dat sfatul cel bun. Regele David era păstrătorul înțelepciunii date din Cer ca să fie călăuz oamenii, pe pământ, în toate timpurile.

Când noaptea începu să se destrame, în casă se auziră zgomete. Argatul intră în încăperea hanului, făcând zgomet parcă dinadins, ca să îi trezească pe drumeți. Adusese un braț de lemne uscate pe care le-a trântit pe priedul vetrei și cu reteveliul începu să scormonească după jăratec. Găsi câțiva tăciuni, se aplecă și suflă cu zgomet. Apoi puse câteva așchii de brad uscat și o flacăra mărunță se ridică repede, aruncând o geană de lumină în jur. Curând focul trosni în vatră și oamenii din han începură să se miște.

Tănase întinse mâna spre umărul Mărioarei. Rămăsese numai cu un ilic subțirel peste cămașă, dar acum avea cojocul pe spate. Iar trupul îi era fierbinte. Tănase o pipăi cu îngrijorare. Da, Mărioara avea fierbințeală. A răcit aseară, își zise Tănase. Acum ce-i de făcut? Nu puteau zăbovi, era cu primejdie să rămână pe loc. Dar, își zise Tănase cu un oftat de ușurare: tot răul este spre bine. Răceala Mărioarei îi va mâna în goana cailor spre Bistrița, acolo-s doctori și spițeri pricepuți.

Între timp se trezise și Pinte. Căuta cu îngrijorare spre mamă-sa, apoi îi șopti lui Tănase:

– Azi noapte mama s-a trezit și mi-a cerut să o ajut să se îmbrace. Zicea că îi este frig și o ține junghiul.

– Ce junghi, măi băiete? Ce știi tu și mie nu mi-ai spus nimica?

– Tată, pe drum am aflat. Mai ții minte când mama s-a dat jos din căruță să-și dezmoștească picioarele? S-o urcat în căruță lângă mine și mi-a cerut să o frec pe spate, pe la mijlocul spatelui. Zicea că rău o mai ține junghiul. Am întrebat-o de când are acest junghi și mi-a spus că de un an și mai bine. Dar mi-a zis să nu-ți spun nimica, că să nu-ți faci o grijă cu ea, la drum. Acuma, văd că are și fierbințeală. Ce facem?

– Caută în straița cu ierburi de leac a mamă-ti și scoate să facem o fiertură de crenguțe de coacăz negru, de afin și de smeur. Și să cerem o oală să-i facem fiertura. Tu să rămâi cu mamă-ta, eu ies la cai. O să plecăm iute, ca să ajungem la Bistrița, la doftori, pentru mama ta. Așa spunem că de asta ne călătorim, că mamă-ta are un junghi care o doare tot mai rău și merem să o cătăm la doctori nemți, că-s mai pricepuți. Ai înțeles, Pinteă?

– Da, tată, așa o să zic. Dar chiar trebuie să ne grăbim, că dacă îi crește fierbințeala pe drum, ce ne facem? Că mama îi doftoroaie, nu noi.

– O s-o întrebăm pe ea, ne va da ajutor, nu-ți fă griji.

În grajd un argat se îngrijise de caii lui Tănase. Aceștia rumegau fân pus în iesle, nu prea din belșug, că doar așa-i la han! Tănase le puse cailor pe după urechi trăiștile cu ovăz, aceștia au început să mestece mai cu poftă. Apă era într-un hârdău mare, în mijlocul grajdului. Era rece, dar nu precum cea care curgea pe pârau, afară. Apoi le controlă copitele, la fiecare. Potcoavele erau la locul lor, argatul curățase copitele cailor de gheață și noroi, așa cum îi ceruse Tănase aseară. Se duse la el și îi întinse niște icusari turcești. Erau bani buni, aveau căutare încă și în Ardeal. Argatul mulțumi cu un mormăit și începu să bușumeze spinările cailor, cu mai multă vrednicie.

Când se întoarse în han îl găsi pe Pinteă lângă vatră, învârtind cu un linguroi într-o cratiță unde fierbea doftoria pentru Mărioara. Tănase se duse la ea și îi puse mâna pe frunte. Era fierbinte, dar nu atât cât să aibă nevoie de prișnițe cu apă rece. Când se ridică de jos, de lângă culcușul femeii, hangiul îi stătea la spate.

– Ce are muierea ta, omule? Nu cumva îmi aduci vreo boală grea, în casă?

– Nu, domnule, nici vorbă. Cred că o răcit azi noapte, pe viscol. Și-apoi ea are o boală mai veche, un junghi care o ține la coaste. De aia am trecut munții încoace, mergem cu grabă

mare la Bistrița, am auzit că ar fi acolo un doftor neamț tare priceput. Că la noi, la Moldova, numai babele din sate ce se mai pricep și ele-s mai mult cu oasele și cu rănilor de tăieturi.

- Noa, grăbiți și plecați, că nu sufăr oameni bolnavi la mine în han. Viscolul s-a potolit, îmbucați ceva și plecați mintenaș. Hangiul era speriat de perspectiva vreunei boli care să-i strice deverul care, acum iarna, era tare săracuț.

Într-un ceas au fost gata. Au dus-o pe Mărioara sprijinind-o amândoi bărbații și au urcat-o în sanie. Argatul le-a adus cojoacele cele mari pe care Tănase i le-a dat să le țină la gura vetrei, ca să fie calde și au învelit-o bine pe bolnavă. Apoi poarta mare a hanului s-a deschis și un soare orbitor i-a întâmpinat, strălucind cu scâteieri mărunte din zăpada albă care învelea firea.

Dincolo de sat drumul mare nu era umblat. Șleaul se cunoștea doar după copacii de pe margine și după faptul că pe acolo locul era neted, pe toată lățimea drumului. Tănase mână cu grijă, ridicându-se în picioare, din când în când, privind înainte peste capetele cailor. Nici frig prea aspru nu era. Duse mâna la mustăți și nu le găsi acoperite de promoroacă. Au ajuns, curând, în primul sat. Tureac. Nu era prea mare și nici oamenii nu erau prea bogați. De-a lungul uliții n-au văzut decât două case cu acoperiș din șindrilă, toate celelalte erau cu paie. Prin sat drumul era umblat, se zăreau mai multe urme de sănii prin zăpadă. Dincolo de sat o singură urmă se desena pe zăpadă. Tănase mână caii mai într-o latură a drumului și cercetă urmele cailor de la cel care se încumetase la mers înaintea lor. Urmele de copite arătau că acela venise spre sat. Deci era bine, acum putea să măie caii mai iute, având grijă să urmeze drumul desenat pe albul zăpezii.

Nu avea timp să se bucure de măiestria cu care Dumnezeu schimbasesc fața lumii. Totul în jur era de un alb strălucitor, nimic pată din murdăria pe care omul o lasă peste tot nu strica această frumusețe fără seamăn. Pe Tănase neliniștea îl tulbu-

ra. Era grija pentru Mărioara, pentru boala asta pe care o ține ascunsă de mai mult de un an. Ce poate fi? Și cum de n-a observat nimica, până acum? Sigur, el, ca bărbat, avea alte griji. Toată ziua cu alergatul de colo-colo, n-a avut ochi să se uite la Mărioara, mai atent. Nici nu i-a auzit oftaturile, nici vaietul durerii înăbușite. Așa se întâmplă când omul uită dragostea și o pune deoparte. Că omul îndrăgostit mereu se uită la draga lui și ochiul acestuia vede tot. Tănase a uitat, de la o vreme, să îi iubească pe apropiații lui. S-a gândit numai la sine, la planul pe care și-l făcuse pentru întoarcerea acasă. Și acum se necăjea și cerea ajutor de la ocrotitorii lui, toți sfinții doctori fără de arginți.

Cu gândurile acestea roindu-i prin cap, ajunseră la Prundul Bârgăului, un sat mai măricel, cam ca Năsăudul. Întrebă, la prima casă de cum intră în sat, cam pe unde vine drumul către Năsăud.

– Apăi, domnule dragă, mai ai de mers o țară de drum. Tocmai în satul care vine ai un drum lăturaș către Năsăud. Până atunci ai să treci de două ori peste Bistriță. A doua oară cum ai trecut, vine un cot și apoi drum drept. Pe acolo-i răscrucea pe care o cauți. Mergi în pace!

– Pace bună, om bun! Și Dumnezeu să ne ocrotească pe toți! zise Tănase și flutură prin aer biciul, fără să plesnească spina cailor. Doar așa, ca să-i îndemne la drum.

Cele spuse de acel gospodar s-au așternut pe drum întocmai. Era amiaza când au ajuns la acea răscruce. Acolo au dat de un han, nu prea mare. Mai mult o crâșmă la drumul mare, unde drumeții se opresc și mai întreabă de unele sau de altele. Așa făcu și Tănase. Intră în crâșmă, dădu binețe după cuviință. Deși afară era ziua în amiaza mare, în crâșmă era destul de puțină lumină. Cineva venit de afară nu deslușea mare lucru. După câteva momente Tănase văzu că în încăperea nu prea mare erau două mese lungi, puse pe căpriori și două mai mărunte. La cele două mese mici stăteau câțiva oa-

meni, cu ulcele de lut aburinde în fața lor. Mirosea a horincă fiartă, dreasă cu ceva plante. Tănase îl văzu pe hangiu, avea un șorț nu prea curat, cu un buzunar mare în față. Se apropie de el și zise:

– Dumneata ești gospodarul casei, am dreptate? Îngăduie, rogu-te frumos, să te întreb oareceva.

– Spuneți, domnule oștean, spuneți.

– Puteți să ne dați ceva de mâncare? O zupă ori o zămă de ceva, dacă faceți.

– Sigur, stați jos și vă aduc mintenaș o strachină cu zămă de cocoș. O fi bine, așa?

– Noa, și o lingură de lemn și am să mă duc cu zama afară, la sanie, că am acolo muierea bolnavă, nu se poate scoborî.

– Ce boală are, dacă nu-i cu supărare să întreb? Să nu fie ceva ce umblă cu coasa, că atunci avem năcaz mare.

– Nu, nimica. Doar are fierbințeală, că ne-o prins viscolul pe drum, mai în urmă, la munte, ieri noapte.

– Bine, să-mi plătiți și strachina, că de la om bolnav nu vreau să iau strachina înapoi, mai zise hangiu. Veni destul de repede cu o strachină de lut pe un fund de lemn. Zama despre care fusese vorba mirosea îmbietor. Tănase luă cu grijă mâncarea și lingura și ieși în drum. Din spatele căruței, de sub coviltir, căta de-a lungul drumului Pinte. Tată-su îi spuse să o salte pe Mărioara în șezut ca să poată înghiți câteva linguri de zămă caldă. Cu opinteli, Dănilă reuși să o ridice pe mamă-sa, sprijinind-o de spate. Tănase urcă sub coviltir și apropie lingura cu puțină zeamă de nasul bolnavei. Mărioara își trase capul într-o parte:

– Nu-mi trebe, nu pot mânca.

– Mărioară, măcar o lingură numai de zeamă, fără nimica altceva. Că îi caldă, de cocoș, și-ți trebuie la boală, altfel cum ai să te lupți cu ea, insistă Tănase spunând acele vorbe pe care le auzise de atâtea ori, rostite de Sultana și de Mărioara, în preajma bolnavilor la care erau chemate.

Cu mare greutate Mărioara luă o înghițitură. Icnî, dar se abținu să verse. Respiră adânc, cu gura deschisă, până se liniști. Apoi mai ceru o înghițitură. Asta nu-i făcu rău. Căldura supei i se revărsă în stomac, liniștindu-i spasmele. Mâncă aproape toată fiertura aceea. Tănase puse strachina în paie, acoperind-o cu un colț de cârpă. Coborî, intră în han, mulțumi frumos pentru mâncare și mai ceru o strachină, pentru Pintea, care va intra amuș și va mânca aici. Pentru el ar fi de ajuns un cot de cârnat de porc, dacă s-o găsi și o gură de horincă fiartă.

– Horinca o beau pe urmă, cârnatul îl înghit cât stau cu muiera, până mănâncă feciorul. O fi bine așa? În timp ce cerea mîncarea întinse hangiului o jumătate de florin de argint.

– Îi de ajuns, pentru tot? întrebă, deși știa că este chiar prea mult. Dar hangiul nu protestă și răspunse, fără grabă.

– Nu-i de ajuns, niciodată, dar nici nu poți să iei pielea de pe drumeți, că ți se duce vestea de om lacom. Încotro vi-i calea, oameni buni?

– Mergem la Năsăud. Acolo este o mănăstire de călugări?

– Este, da, este ce-o mai rămas. Că-s doar vreo trei sau patru călugări acolo, și aceia-s bătrâni. Că papistașii ne omoară preoții și călugării, ca să trecem la uniți, toată țara. Păi îi voie să-ți calci legea în care ai fost botezat?

– Sigur că nu-i bine, dar ce poți face? Te pui cu stăpânirea pentru o cruce de la stînga la dreapta în loc de o cruce de la dreapta la stînga? zise Tănase, doar ca să se afle în treabă.

N-au zăbovit prea mult. Tănase adăpă caii, luând apă cu ciutura din hîrdăul din bucătăria hanului, acolo apa era nu-mai bună pentru acele animale însetate. Apoi porniră. Puteau ajunge la Bichigiu până să înnopteze, dacă zoreau un pic mai tare. Tănase știa drumul, de aici încolo. Doar era aproape de casă.

Văzând că drumul îi călcat de sânni, Tănase îl lăsă singur pe Pintea pe capră și el se trase sub coviltir, să vadă ce face

Mărioara. Stătea trează, cu ochii deschiși, cu o lacrimă care tocmai îi scăpa, lunecând la vale pe obraz. Își privi omul cu tristețe și, după ce acesta se culcuși pe lângă ea, îi spuse șoptit, ca nu cumva să audă fecioru-su.

– Omul meu drag, să nu te superi dacă ți-am ascuns adevărul. Să știi că eu mă duc, multe zile nu mi-au mai rămas. Știam de boala asta de multă vreme, mi-a spus mama că am rac⁵² și că leac nu-i. Acuma, după ce am dus boala cu mine, împăcându-ne una cu ailaltă, o venit vremea să spun că, gata, boala o câștigat, m-o doborât. Să mă ierți dacă ți-am greșit cu ceva și să nu plângi după mine. Cată să te grijești de Pinte, că și el îi firav tare.

– Mărioară, nu spune așa, trebuie să te bați cu boala, nu spuneai voi, tu și cu mamă-ta, Sultana, fiecărui bolnav, să nu se lase, să lupte? Ș-apoi, ce vorbă-i asta, că să te iert? N-ai greșit cu nimica, ai fost ca o parte din mine, toată viața. Mărioară, nu muri, că n-am să mi-o iert niciodată că te-am pornit la drum greu, iarna, și ți-am fost pricina bolii!

– Nu, Tănăsie, nu te gânde așa. Io am zâs, când o venit vorba de plecat la drum fără întors, că așa-i bine, dacă plec poate că fug și de boală, o voi pierde pe drum. Dar nu, m-a pierdut ea. Că mama mea, Dumnezeu să o odihnească în Rai, așa m-a învățat de mică: „Mărioară, fata mamei, să știi că spițerul acela turc la care am fost eu roabă în cetatea Oradiei, dar care mi-a fost ca un tată, nu ca un stăpân, mi-a dat învățătură de viață, de la un mare doctor al lor, al credincioșilor lui Mahomed, prorocul. Că în om locuiesc doi îngeri, unul alb, frumos și bun și altul rău, negru. Că acesta negru cată să te ducă pe drumul pierzării, să ajungi în iad. El te trage la crâșmă, el te duce la muierile cele stricate de ești bărbat ori te învață cum să faci ochi dulci la bărbat străin, de ești muiere, să furi, să omori, toate aceste blăstămății de care trebuie să te ferești, ca om bun. Tot

52. Rac = cancer.

el, Dracul, te mână și la boală. Că dacă a dat boala peste tine te îndeamnă să faci pe dos decât trebuie, ca să mori mai iute și să te ducă în Iad, acolo Scaraoțchi să-l laude și să-l mângâie pe cornițele lui. Dar avem cu noi pe îngerul cel alb, de lumină. Cât trăim pe pământ, până la ultima suflare, cu Îngerul Alb să mergem mână în mână. Că el mereu așa ne învață: nu spuneți niciodată lucrul rău, că mai rău vă va fi. Dacă cineva vă zice că să faceți rău, voi să spuneți că Domnul Iisus vă învață să faceți bine, să iubiți pe aproapele. Dacă boala v-a atins, căutați să o țineți departe de suflet, ca să puteți merge cu boala până când Dumnezeu va socoti că vă poate tămădui. Că numai El, Bunul, vindecă, noi oamenii, adică doftorii, numai ușurăm boala cu mâna noastră și cu leacuri anume. Că boala trebuie să ți-o faci prieten de drum lung, să te porți cu grijă, să nu o superi. Dacă boala te îndeamnă să te plângi de durere și să blestemi, îngerul cel bun zice că să spui „nu-i nimica, când răsare soarele ziua îi frumoasă, atunci nicio durere nu poate să stea în fața Bunului Dumnezeu“. Dacă boala strigă de jale, tu să cânti imnurile lui David, de laudă către Domnul. Așa să te porți cu boala, așa o să trăiești ani mulți cu ea, fără să-i superi pe ai tăi. Așa am trăit de când mi-a descoperit mama Sultana că am rac. Am trăit împăcată cu boala până acum. De aici încolo mi-a venit vremea să te las. Bolnavă fără leac nu-ți sunt de folos, Tănăsie. Dă-mi dezlegare de greșeli și gândește că o să ne întâlnim pe lumea cealaltă, că și tu ai fost om bun.

După ce spuse aceste cuvinte de rămas bun, Mărioara se trase la somn, zicând că durerea a lăsat-o, acum îi este somn. Să vadă de grija drumului, ca să ajungă la sfânta mănăstire până nu înnoptează.

Nu s-au oprit la Năsăud, au mers mai departe. Era seară când a oprit sania sub bradul falnic, de pe tăpșanul din fața porților Mănăstirii din Bichigiu. Tănase și Pinteaua au coborât, s-au închinat, mulțumind Domnului că i-a ajutat pe tot drumul. Apoi bătrânul se apropie de poarta cea mare și bătu puter-

nic, cu coada biciului. Strigă tare: „Suntem creștini ortodocși, trimiși din Moldova. Deschideți, frați călugări!” Repetă de mai multe ori strigarea și, în sfârșit, poarta mica scârțâi și se deschise. Cel care s-a arătat în ușă era un bătrân sfrijit, puținel la trup sub sumanul gros, din aba neagră.

Dar n-a apucat, călugărul, să zică nimic. Din urma drumeților au dat năvală cătanele crăiești. Erau vreo douăzeci. Se vedea, după cai, că goniseră să-i prindă din urmă pe acești călători.

– Dă-te prins, căpitane Tănase! A venit vremea socotelilor!

Din mijlocul călăreților, cel ce strigase, cu un glas plin de mulțumire că i s-a împlinit pofta de răzbunare, era Ilie ceașul.

CAPITOLUL 23

TEMNIȚA

– *Atanasie Todoran, du bist verhaftet. Wir werden Dich fesseln und Dich vor den Kommandant seiner Majestät bringen, damit du verurteilt wirst.* (Dezertorul Atanasie Todoran, ești arestat. Te vom lega și te vom duce în fața Comandantului armatei Majestății Sale ca să fii judecat.)

– *Gut, Hauptmann, ich lass mich fesseln. Aber meine frau und mein Sohn sind unschuldig. Lasst Sie frei!* (Bine, căpitane, mă las legat. Dar femeia mea și fiul meu sunt nevinovați. Lasă-i liberi!)

– Nu, căpitane, nu-i după cum vrei. Mai înainte dă banii pe care i-ai furat de la Cetatea Neamțului și pe Mărioara. Ea este femeia mea, pe care mi-ai furat-o cu ajutorul aceluia hatman afurisit, Lupu Bogdan. Pe el m-am răzbunat, că eu l-am otrăvit. Tot eu am scornit vorba strâmbă că Vodă Racoviță l-ar fi otrăvit. Și lui Nicoară, hangiul, i-am plătit datoria. Acum este rândul tău! Că iad a fost viața mea în acești 50 de ani. Și iadul o să te înghită acum. Vei putrezi în temniță, te vei ruga să ți se ieie viața, dar vei muri încet, în chinuri la fel cum m-am chinuit și eu până acum.

Căpitanul austriac privea cu uimire cum ceaușul Ilie azvârlea acele vorbe grele, dându-și masca jos și arătându-și adevărata față, de om rău. Deși nu înțelegea nicio vorbă din cele pe care acest om le scotea pe gură, austriacul pricepu că avea de a face cu o răzbunare cruntă, că prinsul a fost deasupra până acum, iar de aici înainte va trebui să sufere. El, Ilie, venise la

postul de hotar din vârful muntelui imediat ce s-a pornit viscolul și îl pârâse pe acest dragon, dezertor din regimentul 13 al Majestății Sale, în urmă cu 50 de ani. Că dezertorul trece granița ca un fur, prin pădure, iar dincolo de munte se va urca în căruța care tocmai a trecut de postul austriac. Că în acea căruță este femeia Mărioara și feciorul Pinte, ai dezertorului Atanasie Todoran. Că acesta este căutat de armata imperială ca să fie judecat și închis pentru dezertare. Că pe capul lui s-a pus un preț și el vrea acel preț, că uite, îl dă legat pe dezertorul care s-a ascuns la Curtea Moldovei, până acum. Că a furat banii oștenilor de la Cetatea Neamțului, are o comoară la el. Că acea comoară el o poate împărți cu imperialii, dar răsplata pentru prinderea dezertorului i se cuvine numai lui.

Ceașul Ilie era voios. Răzbunarea pe care o tocmai o desăvârșea acum era prilej de mare bucurie. Visul său de o viață se împlinea acum. A răbdat tot acest timp și a stat cu capul plecat ca nimeni să nu-l bănuiască cu nimic. Slugărnicia lui a mers până acolo încât a refuzat orice avansare în oștire. Nu voia să se îndepărteze nici cu un pas de familia pe care trebuia să se răzbune. Tot timpul invoca acel jurământ pe care l-a rostit când fusese dovedit de hangiul Nicoară că este lotru la drumul mare. Se învârtea pe lângă Mărioara, nevasta dușmanului său de moarte și nu cuteza să-și arate dragostea, ca să nu fie alungat înainte de a-și duce planul de răzbunare la capăt. Acum era ceasul lui.

În timp ce vorbea, Ilie se apropie de sanie și smulse pătura care acoperea spatele celui vehicol. Luă o torță din mâna unui oștean austriac și îi luminează pe cei din căruță. Mărioara se ridicase în capul oaselor și privea cu uimire spre această arătare, spre această slugă smerită pe care n-o băgase în seamă până acum.

– Mărioară, ești a mea. Mă vei urma și vei fi femeia mea, că eu te-am vrut numai pentru mine de cum te-am văzut atunci, de mult, la Vatra Dornei. Dă-te jos din sanie și vino cu mine!

De nu vrei să fii femeia mea, vei fi roaba mea, slugă până la moarte.

– Eu îs pe moarte, prostule. Am rac, mă prăpădesc cu zile, mare lucru dacă o mai duc de azi pe mâine. Ai venit prea târziu, tâlharule, câine care muști mâna stăpânului care te-a iertat și ți-a dat pâine să-ți duci zilele. Blestemat să fii!

Mărioara rostise aceste vorbe cu ultimele puteri. Apoi căzu pe spate, înapoi peste cojoacele cu care fusese învelită. Își pierduse cunoștința.

– Căpitane, domnule, femeia mea este bolnavă. Îngăduie să intre la mănăstire, să fie găzduită acolo. Vine noaptea, este iarnă, e frig. Ea nu are nicio vină. Cu mine poți să faci ce vrei. Dar lasă-l și pe fiul meu, Pinte, să stea cu mama lui, să aibă grijă de ea.

Tănase avea lacrimi în ochi. Spusele Mărioarei, că este pe moarte, i-au confirmat bănuiala rea care s-a abătut peste el de câteva ceasuri, de când a descoperit-o bolnavă. Acum știa că va muri, Mărioara i se spovedise acolo, în coșul saniei, în urmă doar cu un ceas. Iar el nu va fi lângă ea, să-i închidă ochii cu un sărut de rămas bun.

Căpitanul austriac trăia drama acestor oameni ca pe un vis urât. Atunci când îl ascultase pe Ilie dezvăluind identitatea dezertorului care trecuse granița ca un hoț, a simțit că este de datoria lui să acționeze. Luase un detașament de oșteni și plecase la vânătoare. Ilie i-a condus ca un copoi care a mirosit urma vânatului, din popas în popas. Dar omul cu lacrimi în ochi care i se adresase acum nu semăna cu tâlharul, cu nemernicul pe care-l pârâse cel ce voia răsplata pusă pe capul dezertorului.

Căpitanul dădu ordin să i se deschidă poarta mănăstirii. Oștenii lui bătură cu sulile în scândurile porții până când acel călugăr bătrân de mai înainte deschise din nou. Ascultă ordinul de a deschide poarta și de a-i primi pe toți în mănăstire. Călugărul se supuse. În spatele porții așteptau alți trei bă-

trâni, mai nevolnici decât acesta. Au ajutat-o pe Mărioara să coboare din sanie și starețul, văzând-o bolnavă, a condus-o în chilia lui unde avea o sobă ce mai dădea ceva căldură. Pintea o sprijinea pe mamă-sa, dar și el era moale, lacrimi îi curgeau din ochi, în timp ce murmură: „Mămucă, mămucă, nu muri!”

Căpitanul austriac dădu ordin ca prinsul să fie închis într-o chilie, iar Ilie ceașul în altă chilie. Puse pază la acele chilii, apoi își împărți oamenii pe ronduri și îi trecu la odihnă. Dimineață vor porni la drum, cu prinsul.

Mărioara se stinse în zori. Pintea a vegheat-o toată noaptea, i-a șters fruntea brobonită de sudoare, a strâns-o la pieptul lui când a început să se zvârcolească de durere. Apoi bolnava s-a liniștit. Chipul i s-a netezit, iar suflarea i-a devenit ușoară. La lumina puțină a opaițului Dănilă se uita la mama lui frumoasă. Nicicând, parcă, n-a văzut-o așa frumoasă. Apoi femeia a deschis ochii. Și-a săltat puțin capul și a exclamat: „Vin, mamă, vin!” S-a lăsat pe spate, a închis ochii și a suflat lung. Inima i s-a oprit pentru totdeauna, iar sufletul și-a luat zborul spre Cer, ținându-se de mână cu sufletul Sultanei, mama ei, pe care a iubit-o cu toată ființa.

Pintea Bogdan a aprins lumânarea pregătită de cu seară, de la opaițul pus pe policioara de la capul patului. A început să spună „Tatăl nostru”, s-a oprit la versetul „...facă-se voia ta, precum în cer, așa și pe pământ”. Apoi, cu lumânarea aprinsă în mână, ferindu-i flacăra de vânt, ieși pe prispa din fața chiliei și se așeză, veghind o jumătate de ceas, după datină, ca sufletul celei moarte să se desprindă de trupul ce trebuie dat înapoi țărânei. După acea jumătate de ceas, în care cătanele de pază la cele două chilii, unde era închis tată-su și trădătorul, Iuda Ilie ceașul, au stat și numai l-au privit, înțelegând că femeia bolnavă a murit, Pintea Bogdan s-a apropiat de chilia lui Tănase și a șoptit, sleit de puteri și gata să izbucnească în plâns: „Tătuță, mămuca a murit!” Din spatele ușii, Tănase, care nu dormise toată noaptea, așteptând ceasul luminii zilei, i-a răs-

puns: „Fii bărbat, fiule, nu plânge! Întoarce-te lângă mama ta și până s-or scula călugării spune toate rugăciunile pe care le știi. Că îngerii în ceruri o duc pe mama ta la Cel Curat și nu cu lacrimi trebuie să o petrecem, ci cu cântările cu care o petrece Biserica pe Maica Preacurată la adormirea ei. Dumnezeu să o ierte și să o odihnească cu dreptii!”

La un ceas după asta ziua a început să se albească, alungând întunericul nopții. Unul din călugări ieși din chilia lui și începu să bată toaca, înconjurând biserica. Se opri în cele patru colțuri ale sfântului lăcaș și lovi lemnul cu meșteșug. Sunetul acela era când iute și aprig, când stins și smerit. Apoi au ieșit din chiliile lor și ceilalți bătrâni, s-au dus în biserică pentru slujba de dimineață. Când au terminat, starețul a venit la chilia unde zăcea Mărioara și, cu blândețe, l-a mângâiat pe Pinte Bogdan, spunând că trebuie să se retragă, că frații se vor ocupa de pregătirea trupului celei plecate la viața veșnică pentru a fi depusă cu toată cuviința, în biserică. Puțină vreme după asta, bucata de țevă atârnată de streășina trapezei bătu în dungă. Apoi, ceva mai târziu, la poarta mănăstirii glas mare se auzi: „Deschide, părinte stareț, sunt eu preotul Alexandru Pop!”

Când poarta mare se deschise, părintele Alexandru dădu, aproape nas în nas, cu coloana călăreților imperiali. Printre ei îl zări pe căpitanul Tănase. Nu l-ar fi recunoscut dacă acesta nu l-ar fi strigat: „Părinte Alexandre, ai grijă de fiul meu, Pinte Bogdan. Pe mine m-au prins și mă duc legat la Bistrița”.

În urma coloanei poarta se închise. Drumul fiind lung și greu, comandantul îi îngădui lui Tănase să suie pe unul din caii lui, pe deșelate, dar cu mâinile legate la spate. Iar legătura era apoi petrecută pe sub burta calului, legând picioarele împreună cu mâinile. Ilie ceașul venea din urmă. Nu se îndurase să lase prinsul singur, doar cu cătanele. Trebuia să ajungă odată cu ei la Comandatură, să-și ceară dreptul la recompensă. Mărioara a murit, să-i fie țărâna ușoară. Comoara despre

care vorbise nu era de găsit între lucrurile celui prins, nici asupra fiului nu s-a găsit vreun ban. Doar chimirul lui Tănase mai avea o punguță cu câțiva florini, pe care comandantul și-i însuși, ca pradă de război. Și totuși, Ilie cerea comoara, cerea ca prinsul să fie interogat, bătut și torturat ca să spună unde și-a ascuns comoara. Dar comandantul pâlcului nu-l ascultă. Treaba lui era să-l ducă pe prins la Bistrița și să-l predea armatei. Încolo, trebuia să se întoarcă la post, sus pe munte.

Seara târziu au ajuns la Cetate. Porțile erau deja închise, așa că a durat până când comandantul pâlcului a fost recunoscut și iertat, nu avea de unde să cunoască parola. Pe prins l-a predat la corpul de gardă al oștirii crăiești. De acolo l-au dus și l-au închis în Turnul Dogarilor. Pe Ilie ceașul l-au trimis din fața garnizoanei, să-și caute gazdă și să vină pe ziuă, la lumină, să își ceară drepturile.

De cum se văzu închis, singur, într-o celulă doar cu un prici din lemn și o zdreanță de pătură, Tănase căzu în genunchi, se închină și se rugă îndelung. În rugăciunea lui îi cerea iertare Mărioarei că a supus-o la un drum lung și greu, care i-a grăbit moartea. Însă inima nu-i era grea. Ceva parcă îi spunea că așa cum a fost să fie, cu viscol și ger, moartea Mărioarei l-a ușurat de bocete și de durerea lungă, pricinuită de pierderea femeii dragi. El însuși era bătrân, avea treizeci de ani mai mult decât Mărioara, vreo 15 sau 20 mai mult decât Ilie ceașul. El ar fi trebuit să moară înaintea acestora. Dar Dumnezeu a vrut altfel. Pesemne că așa trebuie să fie. Trebuie să-și urmeze soarta, de asta s-a întors acasă. Să oprească distrugerea ortodoxiei, a Bisericii Ortodoxe. Să caute feciori tineri, buni la carte, pe care să-i trimită în Moldova, la mănăstiri, să se facă preoți și să vină înapoi, acasă, să țină Sfânta Cruce și praporii sus, să nu cedeze papistașilor și reformaților.

A doua zi, aproape de prânz, l-au scos din celulă, i-au pus cătușe și lanțuri la mâini și la picioare și l-au dus la Magister. Cizmele i-au fost luate din picioare încă de la mănăstire, l-au

încălțat cu niște opinci rupte, prea mari pentru picioarele lui. Pe drum, lumea se uita la el ca la urs. Un bătrân falnic, drept încă, cu suman din aba bună, cu nădragi cu firet, iar în picioare cu niște zdrențe pe care le târa ca să nu meargă, prin zăpadă, cu picioarele goale. În sala de judecată, pe lângă Magisterul burgului, cu o treaptă mai jos stătea un general cu fireturi și doi colonei.

După întrebările obișnuite, că cine ești, de unde ești, dacă ai slujit în armată, când, regimentul, numele comandantului și toate celelalte, a venit și întrebarea de bază:

– Recunoști că ai dezertat din armata imperială?

– Nu, Înălțimea Voastră, nu recunosc. Eu n-am dezertat, am refuzat să mai slujesc pentru că învoiala a fost pentru 10 ani și eu slujisem deja 12 ani. Ar mai fi vrut să adauge și altele, dar generalul nu-i dădu voie.

– De ce minți? Aici scrie că ai dezertat, că n-ai avut nicio învoială cu armata imperială, că trebuia să slujești pe viață, ca atâția oșteni valahi înaintea ta.

– Înălțimea Voastră, am trimis o scrisoare prin care îmi cer iertare și cer iertarea Majestății Sale Împăratul. Scrisoarea este la evreul Samuel, locuitor al Cetății Bistrița. Și am mai trimis, tot prin Samuel evreul, o scrisoare de iertare către Înălțimea Voastră, personal. Și am cerut să mi se dea voie să-mi răscumpăr greșeala, că sunt om bătrân, am 90 de ani și vreau să mor și să fiu îngropat în pământul țării mele. Vă rog respectuos, trimiteți după evreul Samuel, să aducă scrisorile și plata iertării.

Magisterul și ofițerii au șușotit ceva între ei. Apoi generalul a ordonat ca dezertorul să fie dus la temniță. Și să i se dea încălțări mai bune, să nu moară în temniță până nu-și ispășește pedeapsa.

În după amiaza acelei zile bătrânul Samuel s-a arătat la ușa temniței. Un ban pus în palma cui trebuie și iată-i pe cei doi prieteni îmbrățișându-se!

– De ce te-ai grăbit? Acum poți putrezi aici, în Turnul Dogăriei sau mai rău, poți să te îmbolnăvești și să mori în chinuri. Dacă m-ai fi ascultat, șederea ta în temniță ar fi putut fi scurtă sau, poate, chiar de loc. Așa, acum, cine știe cât va dura?

Au întors lucrurile pe toate părțile. Samuel a predat oficiului Magisterului scrisoarea de iertare a lui Tănase Todoran. Magisterul l-a întrebat ce știe despre acest om și de unde se cunosc, cum a ajuns să fie avocatul unui dezertor. Samuel le-a povestit tot ce știa despre căpitanul Tănase. Că a slujit sub patru principii, la Curtea Moldovei. Că a fost înnobilit, că a primit o moșie. Că este un om credincios, cinstit, loial. Că un astfel de om este bun de prieten, nu de dușman. Că au făcut, împreună, afaceri bune, acolo, la Cetatea Neamțului. Că omul acesta se stinge de dorul plaiurilor natale.

Magisterul a pus scribul să noteze tot. Și atât. Acum, ce-i de făcut?

– Domnule Samuel, în primul rând trebuie să afli ce face fiul meu, Pinte, Bogdan. L-am lăsat la mănăstire, la Bichigiu, să-și îngroape mama, pe Mărioara. Care a murit după ce am ajuns la mănăstire. Acolo m-au găsit cătanele, acolo i-a adus Ilie ceașul, omul pe care l-am iertat și l-am ținut pe lângă mine aproape 50 de ani. Acum s-a răzbunat. Vreau să ai grijă de fiul meu, Pinte, care a rămas singur pe lume, printre străini. Adu-l aici, la Bistrița, adu-l la temniță, să-l văd, să-l mângâi pentru mamă-sa care s-a dus în Cer. Apoi trimite scrisoarea mea la Viena și fă tot ce trebuie ca acolo să fiu iertat. Bine? Cheltuie din banii mei cât trebuie, știu că ești cinstit. Dar ai grijă de sănătatea ta, domnule Samuel. Că așa ai zis, că Bunul Dumnezeu, al meu și al tău, ți-a dat ție misia asta să mă faci iertat și scăpat de necaz.

– Bine, așa am să fac. Dar acum ascultă-mă, mult nu putem vorbi, că nu mă lasă paznicul. Te vor întreba multe lucruri, dar cel mai mult te vor întreba despre religie. Cată să nu spui prea multe despre credința ta. Că pe aici, în urmă cu câțiva ani a

venit un călugăr sârb, unul Visarion Sarai și a predicat cu tâlmaci contra catolicilor. A chemat oamenii să vină înapoi la ortodoxie, să se lepede de uniști, ca de satana. Osteraichii l-au prins, l-au închis, oamenii s-au sculat și l-au scos din temniță, de două ori dacă nu chiar mai mult. Acestora le este frică de cei care vin cu ortodoxia din Moldova, din Țara Românească, din ținuturile sârbești, ori de la ruși. Fii cu băgare de seamă, să nu te acuze cu ortodoxia, că te și omoară, așa de tare li-i frică.

Samuel a avut dreptate. Magisterul l-a întors în fel și chip întrebându-l despre credință. Îl întreba despre ostășie, că ce fel era oastea la moldoveni, ori la turci. Dacă o luptat cu Vodă Dimitrie Cantemir contra turcilor. Dacă a fost la polonezi, ori la Stanbul. Iute săreau iară la credință. Că de ce ai lepădat haina de călugăr? Că dacă vii de la Cetatea Neamțului, n-ai fost cumva călugăr la mănăstire? De unde știi să scrii și să cetești? De unde ai învățat nemțește? Când și unde ai învățat ungurește? De ce nu plângi după nevasta moartă? Ori nu ți-a fost nevastă, ai venit cu ea, doar așa, de ochii lumii, că doar ești călugăr, nu ai nevastă, nu-i așa? L-au sucit și l-au răsu-cit pe toate părțile, doar să-l prindă cu minciuna. Dar Tănase, știind care-i capcana, care-i gândul cel rău al oamenilor Magisterului, s-a ferit să spună lucruri greșite. Nu, Înălțimea Voastră, nu am fost cu credința mai mult decât trebuie pentru un oștean. Că mă tem de pedeapsa lui Dumnezeu, că la oaste tai cu sabia, împungi, tragi cu sâneața fără să te gândești. Că dacă nu ești iute de mână mori, te dovedește dușmanul. Nu, n-am fost la mănăstire călugăr, că am avut moșie, de la Vodă Racoviță, el m-a căftănit răzeș domnesc. Am și hrisov de la el, căutați în tașca mea.

Când s-a făcut vară l-au lăsat în pace. Chiar l-au uitat în temniță. Tănase a cerut de mai multe ori să-l ducă la Magister, să întrebe cu el cum rămâne? Îl iartă ori nu? Și ce pedeapsă-i dă? Că uite, el îi bătrân, îl dor oasele, temnița îi rece și umedă, poate muri de boli de piept. Dar i s-a spus că n-are treabă Ma-

gisterul cu el. Să aștepte. Că Viena o să spuie ce și cum să facă cu el. Că-i cazul militar, nu ține de Magisterul Bistriței, decât ca fost om liber de pe moșia Cetății.

Doi ani a stat Tănase în Turnul Dogarilor. Temnicerii îl ocroteau, primea de afară mâncare, haine călduroase. A scăpat sănătos. În ziua când Magisterul i-a dat drumul, spunând că a luat el singur hotărârea de a-l elibera, că nu putea ține în temniță un om de 93 de ani, în acea zi ovreiul Samuel a închis ochii pentru totdeauna. În timp ce Magisterul îi explica, parcă scuzându-se, că Majestatea Sa are grija tuturor supușilor săi, poate că slujitorii de la Ministerium să nu-și fi făcut datoria, dar el, Magisterul Cetății Bistrița nu are motiv să mai țină închis un om așa de bătrân care, la 93 de ani nu mai poate face rău nimănui.

– Mergi în pace, voi fi cu ochii pe tine, dezertorule!

La ușa din fața Turnului Dogarilor a stat mult până i s-au obișnuit ochii cu lumina soarelui. Era vară, era cald și bine pentru oasele lui bătrâne. Apoi a văzut oamenii mergând după dric. Erau toți îmbrăcați în negru, dar nu aveau popă în față, nici cruce, nici prapori ori steaguri. A întrebat pe cineva că cine-s oamenii aceia și unde merg.

– Nu știi, moșule? De unde ești? Țștia-s jidovi, îl îngroapă pe unul de-al lor, Samuel. Era cămătar. O murit aznoapte. Îl îngroapă, că jidovii nu-și bocesc morții, ca noi, creștinii. O murit? Bine! S-o dus? Ducă-se! Morții cu morții, viii cu viii!

S-a ținut după acei evrei până au ieșit din Cetate și s-au dus pe dealuri. L-a văzut pe Samuel cel tânăr mergând în spatele căruței pe care era pusă o ladă din scânduri negeluite, cu capacul pus. S-a oprit locului și, privind trist după bunul lui prieten, s-a gândit că, da, acum l-a luat Dumnezeu sus, în rai, că și-a dus la capăt misia. Uite, el a scăpat.

Tănase s-a întors în Cetate. A căutat străduța unde știa că stă Pinte Bogdan în gazdă. Acolo nu era nimeni, casa era surpată. A întrebat de fecioru-său.

– A plecat, de cum s-a desprimăvărat a plecat la mănăstire, în satul lui. Că-i bolnav de piept și aerul din Cetate nu-i prieste.

Acum ce să facă? A ieșit din temniță, bani nu are, casă unde să doarmă nu are, fecioru-său îi bolnav și-i tocmai la Bichigiu, Samuel bătrânul a murit, cel tânăr are de îngropat un mort, nimeni nu are grija lui. Așa că singurul lucru pe care-l putea face, l-a făcut. S-a dus în piață și a întrebat de casa lui Samuel, evreul cămătar. Păi nu stau jidovii în Cetate, că nu-i slobod să stea cu creștinii. Afară să-l caute, acolo au ei satul lor. Așa că s-a dus la poarta Cetății, era aproape de apusul soarelui. Cum în Cetate nu avea unde să doarmă, mai bine era afară, sub stele, că altfel se luau cătanele de el și iar îl închideau. A dat de casa lui Samuel cel tânăr și a rugat frumos să-l cheme pe stăpân la ușă. Că el acuma a ieșit din temniță, că bătrânul Samuel l-a ajutat și el trebuie să mulțumească frumos pentru ajutor și să spună o vorbă bună feciorului, despre cinstea și vrednicia tatălui. Samuel cel Tânăr a ieșit în prag și l-a tras pe Tănase într-o odăiță. Acolo s-au îmbrățișat și au plâns unul pe umărul celuilalt. Apoi Samuel i-a dat un florin, în bani mărunți, și i-a spus să meargă la han, să înnopteze acolo. Iar a doua zi dimineața să vină aici, la el acasă, să-și facă socotelele cu banii.

Așa a făcut. La han a mâncat un blid de fasole cu o bucată de ciolan de porc. Tulai, Doamne, bună-i mâncarea afară, nu-i ca cea din temniță, își spunea în gând. L-au lăsat să-și culce oasele bătrâne pe un prici fără niciun așternut. Dar asta nu era nimica, doar la temniță tot așa a stat, pe un prici. Iar zdreanța de pătură era ca și cum n-ar fi avut nimica pe el. Dar acuma îi bine, îi vară, zilele și nopțile-s călduroase.

A doua zi s-a dus la Samuel. Acesta îi pregătise tașca cu hârtiile. Deasupra era un ausweiss⁵³ de la Magister cum că-i

53. Ausweiss = bilet de trecere liberă.

iertat de toate și poate trăi liber. Dar să locuiască la Bichigiu, unde are casă înscrisă pentru dări la Măritul Împărat și la Cetate. Că dacă umblă fără căpătâi o să fie iară închis.

Samuel i-a spus câți bani mai are la el, la banca evreiască. Avea destui bani, să-și ducă zilele sănătos până la capăt. Tănase i-a cerut să-i dea bani ca să-și cumpere haine, cizme și un cal, ca să ajungă acasă, la Bichigiu. A întrebat despre boala lui Pinte Bogdan.

– Îmi pare rău de el, multe zile nu cred că mai are de trăit. După ce a îngropat-o pe mamă-sa, la mănăstire, a căzut și el bolnav. A făcut febră mare, călugării erau speriați că le moare acolo, la ei. Tata m-a trimis să-l aduc la Bistrița, așa cum ai cerut dumneata. Dar n-a fost chip, până nu i-a trecut fierbințeala. L-am adus, i-am găsit gazdă care să aibă grija lui. Dar era slab și trist. Mereu îl găseam căzut pe gânduri, ofta și începea să plângă după mama lui. Acuma, dacă te va vedea pe dumneata scăpat de la temniță, poate că îi va fi mai bine. Du-te, domnule, pace bună și Dumnezeu să te ocrotească.

Cât a mai stat la Samuel s-a gândit, cu grijă, ce să facă acasă, la Bichigiu. Ca să-și pornească gospodăria avea nevoie de o mână de femeie în casă. Dar el altă femeie decât pe Mărioara nu cunoscuse. Și nici nu avea nevoie să-și caute de înșurătoare. Femeia trebuia doar să-i deretice prin casă, să-i facă de mâncare și să-l țină curat. Pe el și pe fiul lui. Iar acesta mai trebuia și căutat de boală. Of, Doamne, încurcate sunt căile dreptății tale. Acum, în suflet parcă i se strecura o undă de părere de rău, că a plecat din Moldova. Acolo le-a fost bine. Aveau gospodăria lor, rostul și rânduiala. Poate că Mărioara ar fi dus-o încă multă vreme, poate că boala ei și moartea ei să fi fost o pedeapsă de la Dumnezeu? Că Dumnezeu nu bate cu bățul. Că te lasă să faci ce vrei tu, iar faptele tale, cele bune ca și cele rele se întorc peste tine.

Samuel l-a condus în Cetate pe la meșterii croitori și la cojocari. L-a îmbrăcat și l-a încălțat cu haine noi și cizme noi.

Acum arăta la fel ca în Moldova, un boiernaș chivernisit. Iar vârsta de 93 de ani nu se vedea de fel, nici pe chipul nici pe statura lui. S-a oprit la hanul unde rămăsese peste noapte, a cerut de mâncare și apoi a pornit la drum. La han nu l-a recunoscut nimeni. Se învârteau în jurul lui toți, hangiul, slugile de la cuhnie, argații de la grajd. N-au cunoscut în domnul cel elegant și blând, binevoitor și darnic la bacșiș, pe moșul sărac, slab și cu hainele rupte care a dormit pe un prici gol, fără nicio învelitoare. Ce înseamnă haina și chimirul plin!

Pe seară a ajuns la mănăstirea de pe malul pârâului Bi-chigiu. A bătut în poartă, îndelung și iată, călugărul care i-a deschis l-a recunoscut:

– Nu ești, domnia ta, acel căpitan care te-ai dat prins și legat de cătane, iarna, amu-s mai mult de doi ani? Nu-i Pinte Bogdan feciorul domniei tale?

– Ba, eu sunt acela, părinte. Fiul meu îi bolnav, îi găzduit aici, la sfânta mănăstire?

– Da, aici îi. Intră, căpitane, și fii binevenit. Îndată o să-ți ia calul un frate mai tânăr și o să îl îngrijească cum trebuie. Vino și te închină la părintele stareț, măcar că-i bătrân și șubred, el tot te mai ține minte pe dumneata. Că am primit de la domnia ta bun ajutor, pentru îngrijirea bolnavului, dar și pentru trebuințele mănăstirii. Că ne aducea bani și de toate, de la Cetate, omul lui Samuel ovreiul, deie-i Domnul sănătate și ajutor.

– Samuel bătrânul a murit, părinte. În chiar ziua când m-au slobozit pe mine din temniță, în acea zi l-au dus pe el la groapă. Feciorul ovreiului, îi zicea Șamu că era mai mic decât tată-su, acuma-i în locul bătrânului, mai mare peste averi și negustorii. Bătrânul ovrei, că așa-i plăcea lui să-i spun, nu evreu și nici jidov, doar ovrei, că acest nume era de mare cinste la el. Ca ovrei, i se mai spunea și „Cel Cinstit“, că așa l-a prețluit lumea, nu doar ai lui, ci și creștinii, Comenduirea austriacă și ișpanii puterii. Ba și turcii.

Au ajuns la ușa chiliei starețului. Auzind zvon de vorbe pe afară, starețul a glăsuț imediat ce ușa chiliei a fost deschisă.

– Ilie, părinte iconom, tu ești? Lasă ușa crepată să intre căldura și aerul bun. Nu aprinde lumânări că-s scumpe, și nici opaițul nu-mi trebuie, că fumegă. Cu cine ai vorbit? Că n-a fost glas cunoscut. A venit vreun drumeț să ceară ceva de la Bunul Dumnezeu? Că asta-i Casa Domnului, aici trebuie să vii smerit, curat și la trup dar mai ales la cuget.

– Părinte stareț, a venit binefăcătorul nostru, acel căpitan de la Moldova care-i tatăl lui Pinte Bogdan. L-a lăsat slobod Împăratul, acum îi în rând cu lumea. L-am adus să ceară binecuvântare de la dumneata, părinte stareț.

– Apropie-te, oștene, și dă-mi mâna să te prind în brațe și să-ți mulțumesc pentru binefacere. Că ai plătit pentru toate mai mult decât îndoit. Ești ca acel Samarinean din pilda Mântuitorului care l-a adus la han pe cel prădat și lovit de furi, lepădat la marginea drumului. Să ne ierți, căpitane, că noi nu ne-am priceput să-ți plătim bunătatea pe măsură. Că iată, feciorul dumitale tot bolnav la trup și la suflet îi, nu s-a vindecat. Am aflat de la el când era mai bine și îl lăsa amarul în pace, că tare frig le-a fost pe drum, lui și mamă-si, apoi tare s-au mai speriat când acel ticălos de pârâș te-a dat legat cătanelor și mai tare l-a durut moartea mamei lui. După ea plânge cel mai tare, se frânge și zice: „Voia Domnului, Voia Domnului!”

– Așa-i părinte, voia Domnului, că El știe cel mai bine ce nevoie avem și câte putem duce în spinare. Am venit să-l văd pe feciorul meu și să mă îngrijesc de el, de acu înainte. Că părăsit a fost, sărmanul, la greu. Vă mulțumesc pentru ajutorul ce l-ați dat familiei mele. Aș vrea să plătesc o slujbă de pomenire, pentru Mărioara, roaba lui Dumnezeu, care a plecat la Ceruri și pentru părinții mei, Dănilă și Anica și pentru sora mea, Mărioara.

– Măine, oștene, mâine de dimineață ne vom îngriji de toate. Acuma, părinte Ilie, să-i pregătești căpitanului o chilie unde să se odihnească și du-l la Bogdan Pinte, să-l vadă. Mă ierți, căpitane, că nu pot mai mult, dar eu sunt bătrân și nu mai pot sta de vorbă, că obosesc repede.

Pe Pinte l-a găsit în chilioara lui stând în genunchi, în fața icoanei. Își spunea, cu voce domoală, rugăciunile de seară. Nu l-a tulburat, a stat pe prispă până ce feciorul, gătându-și rugăciunea, a deschis ușa să vadă cine îi tulbură liniștea serii. Se bucură nespus văzându-și tatăl, dar rămase tăcut, neștiind ce să facă: copil nu mai era ca să-i sară la piept și să-i murmure: „Tătuță, tătuță!” Acum era bărbat, avea 50 de ani, trebuia să se poarte ca un bărbat. Se apropie de taică-su, îi luă mâna dreaptă și se aplecă peste ea, sărutând-o, așa cum îi cerea datina, dragostea și respectul de fiu pentru cel ce i-a dat viață. Spuse doar atât, cu vocea gătuită de emoție: „Ești slobod? Te-o iertat Împăratul?”

– Da, fiul meu drag, m-o iertat, de acu nu te mai las singur. Și-l îmbrățișă, strângându-l la piept. Același lucru făcu și Pinte. În încleștarea lor se topea tot amarul adunat peste ei în acești doi ani cât au fost despărțiți, de oameni și de soartă.

– Măcar că nu-i creștinește, dar mă va ierta Dumnezeu, bine că acel ticălos de Ilie, pârâșul tău, s-a stins din viață. A murit așa cum a trăit, înecat cu băutura de care nu s-a despărțit cât i-o ajuns cei treizeci de arginți ai Iudei. De acu, nu te mai poate tulbura. De acu, rămâi cu mine, tătuță? Să nu mai pleci nicăieri, că numai unul pe altul ne avem...

N-au avut prea multe să-și povestească. Și ce ar fi fost de spus? Despre temnița rece, umedă, cu haine zdrențuite și aproape desculț? Că unii paznici nu-l sufereau și îl dezbrăcau de hainele bune pe care Samuel i le strecura, cu mare cheltuială. Poate doar despre mâncarea mai bună pe care i-o dădea, tot la două zile, omul acela bun, paznicul Simon Horvath cel

omenos, stând de pază la ușă până găta din blid și ștergea cu pâine grăsimea aceea atât de bună, poate despre asta să spună câteva vorbe și să-l pomenească în rugăciunile lui, câte zile va mai avea de trăit.

Iar Pinteia ce să povestească? Despre lacrimi și durere, despre pustiul singurătății? Că oamenii pe care i-a tocmit Samuel ca să aibă grija lui, acolo, la Cetatea Bistriței, veneau și făceau tot ce trebuia, deretiau, făceau mâncare, spălau hainele și îi aduceau leacuri de la spițerie. Dar de vorbit nu aveau ce să-i spună. Erau doar niște servi inimoși, doar asta erau. Mama Mărioara nu mai era, ca să-i vorbească într-una, fără să obosească, în zilele și săptămânile cât el, Tănase, era plecat tot cu treburi grele, de multe ori cu primejdie pentru viață.

– Când dumneata, tată, erai dus prin lume, mămuca mă lua de mână seara și mă puneă să stau cu ea sub icoana Maicii Domnului și a Sfântului Gheorghe, cele două icoane dragi nouă, că pe ele le-ați adus în Moldova, și ne rugam așa: „Doamne Iisuse Dumnezeule, care ești bun și milostiv, ascultă rugăciunea noastră, a roabei Tale Mărioara și a robului Tău Pinteia Bogdan și apără-L pe tatăl meu și pe soțul meu, Atanasie, și-l ocrotește de tot necazul, de primejdii, de omul spân și de cel roș. Și ni-L adu, Doamne, acasă, întreg și sănătos, că milostiv ești și bun și de oameni iubitor!” Și spuneam rugăciunea asta de zece ori, și ne închinam până la pământ. Și totdeauna Iisus Dumnezeu ne-a ascultat ruga și te-a păzit, tată!

– Atunci, dacă această rugăciune a voastră o știe Bunul Iisus Dumnezeu, hai să ne rugăm acum, noi doi bărbați, să ridice în Rai sufletele roabelor lui Dumnezeu Mărioara, mama ta și muierea mea, sufletul robului lui Dumnezeu Dănilă, tatăl meu și bunicul tău, a roabei lui Dumnezeu Anica, mama mea și bunica ta și a roabei lui Dumnezeu Mărioara, sora mea și mătușa ta. Să le ierte lor păcatele cele făcute cu greșală, cu voie ori fără voie, cu dinadinsul ori numai din întâmplare, cu

gândul, cu vorba și cu lucrul. Și tot așa, să-l ierte și pe robul lui Dumnezeu Ilie, că noi, adică eu, Atanasie și eu, Pinteă Bogdan, îi iertăm tot răul ce ni l-a făcut. Amin.

În noaptea aceea Pinteă Bogdan a adormit cu zâmbetul pe buze, cu chipul senin și luminos, cum nu mai dormise astfel din pruncie. Iar a doua zi dimineața culoarea din obraji îi revenise, alungând paloarea cea nesănătoasă.

CAPITOLUL 24

MAI MARE PESTE ȘAPTE SATE

Vara aceluia an a trecut cu bine pentru amândoi, tată și fiu. Pinteaua s-a mai întremat, acum dormea liniștit. Într-o dimineață din luna lui Brumar, după ce soarele alun-gase ceața și norii, iar promoroaca de pe copacii desfrunziți de la poalele Țăbleșului strălucea în mii de scânteieri de giu-vaer, Pinteaua a ieșit în curtea casei și s-a apucat să crape bu-tucii de lemn, pentru foc. Tată-su se uita la el din dosul ușii întredeschise și inima îi sălta de bucurie: băiatul tatii, bărbat în toată firea, s-a vindecat și este bine. Era prima dată când îl vedea harnic, așa cum fusese de mic copil. Dar cum sta așa, bucuros de fapta fiului său, liniștea lor fu tulburată de o tuse violentă ce îi zgudui pieptul lui Pinteaua. Scăpă securea din mâini și se clătină, îndoindu-se de mijloc, gata să cadă. Tă-nase ieși grăbit, să-și ajute fiul. Din doi pași ajunse lângă el și se înspăimântă, văzându-l cum scuipă sânge. Din horcăitul tusei zăpada de sub picioare se făcuse roșie, iar tusea nu îi trecea. Tănase îl susținu cu blândețe, bătându-l ușor peste spate, ca și cum s-ar fi înecat cu mâncare. În sfârșit, pieptul i se liniști. Se îndreptă, trăgând aer cu nesaț în pieptul rănit și scuipând saliva ce începea să se limpezească. Fără cuvinte degeaba, tată-su îl conduse în casă, ajutându-l să se întindă pe laița de lângă cuptorul cu pereții calduți. Îi dădu o cofiță cu apă de izvor, Pinteaua ieși pe prispă și își clăti gura. Când se întoarse cu fața spre ușă, Tănase îi văzu ochii tulburi și chipul suferind.

Simțea cum jalea urcă în el, oprindu-i-se în gât ca un nod dureros. O lacrimă îi arse ochii, dar se ținu tare. Dacă el ar fi scăpat la plâns, pe fiul bolnav cine l-ar fi putut ajuta mai departe? Știa că această boală de piept nu are leac. Știa, de la Mărioara, că trebuie să-i dea bolnavului fiertură din muguri de brad, cu miere și salvie și să-l hrănească cu bucăți de maios⁵⁴ crud. Numai așa gâtul rănit de tuse i se poate vindeca, iar plămânii i se pot întări.

Nepoata Maria a mătușă-si Ileana Runcului, femeie văduvă, ca la cincizeci de ani, cu care se împăcase să le țină casa, tocmai împinsese portița și venea spre ușă. Tănase i-a ieșit în cale și a întors-o din drum.

– Marie, mergi în sat și întreabă cine o tăiat porc acum, azi dimineață ori ieri. Ne trebuie maios crud. Cere și îi plătim gospodarului cât vrea el să-i dăm, bani ori altceva, orice.

– Dar ce s-a întâmplat, unceșule? întrebă femeia îngrijorată.

– Îmi trebuie mie, mi s-a făcut poftă că am visat azi noapte o masă întinsă cu bucate, iar Mărioara, nevasta mea, îmi cerea să-i dau maios prăjit. Trebuie să mănânc maios, că ăsta-i semn din cer!

Femeia se întoarce cu mâinile goale. Era încă devreme ca oamenii să taie porcii pentru sărbătorile de Crăciun și Anul Nou. Dar veni cu o veste cumplită:

– Unceșule, azi noapte s-a prăpădit părintele Alexandru. A adormit și nu s-a mai trezit. Zice lumea că așa mor numai sfinții, care au dus o viață curată. Apăi drept îi, că părintele a fost un adevărat sfânt cât a trăit. Eu știu asta și tot satul știe. Muierile s-au adunat la biserică, așteaptă ca bărbații, cu dascălu în frunte, să-l aducă în copârșău⁵⁵ și să-l depună acolo, sub icoane. Și-l bocesc, Doamne, ți se rupe inima de atâta jale.

54. Ficat (regionalism).

55. Sicriu (regionalism).

Acuma spune, unceșule, de unde aducem noi preot pentru sat? Și cine o să-i facă slujba de îngropare?

– Lasă, Marie, nu te îngriji de astea. Mă duc eu unde trebuie și o să aduc popă. Mergi înapoi la biserică și întreabă femeile dacă cunosc pe cineva care are porc mare, de tăiat. Că i-l cumpăr eu, să-l taie și să-l pregătească pentru pomana de îngropăciune a părintelui. Că o să vină la înmormântare tot satul, poate că și din vecini să vină oameni, că cine nu-l știa pe părintele de om bun și preot cu vorbă de leac pentru suflet? Și ne facem de rușine dacă nu-l conducem pe ultimul drum, după datină. Iar maioușul crud să mi-l aducă mie, minten cum îl scoate din porc.

După ce plecă femeia în drumul ei, Tănase rămase pe prispă casei, gârbovit de cele două vești rele care au dat peste el, de dimineață. Boala fără leac a feciorului și moartea părintelui Alexandru, prietenul lui cel drag, cu care au trecut atâția năpăstuiți ai soartei, peste munți, la o viață ceva mai bună. Se zgribuli ca de frig, simțea cum în jurul lui se face locul gol, îi pleacă prietenii, îl lasă singur familia, neamurile... Alungă acest gând rău, se închină și murmură: „Doamne, facă-se voia Ta, în cer și pe pământ! Iartă-L, Doamne, pe robul Tău Alexandru și milostivește-Te spre robul Tău Pinte Bogdan!”

Când toaca a început a suna mărunț și iute, semnalul special pentru mort, Tănase plecă la biserică. Biserica lor din sat nu mai avea de mult clopot, că fusese rechiziționat de Cetate pentru a turna tunuri. O găsi pe Maria între femei, stăteau toate cu colțul năframelor la gură și boceau, bocetul pentru mort sfânt. Tănase îi făcu semn să iasă din biserică.

– Marie, eu am să mă sfătui cu dascălul și cu fruntașii satului să vedem cum facem cu înmormântarea părintelui. Poate că o să plec din sat, încă nu știu. Mergi acasă și ai grijă de Pinte. Azi dimineață o tușit tare, o scuipat și sânge.

– Tulai, unceșule, ce ne facem, iui, istenem?!, a scăpat Maria pe gură, destul de tare, strigătul de frică al muierilor.

– Taci, Marie, nu spune la nimeni, nu știm ce are și cât poate să-i fie de rău. Vezi să nu faci fierbințeală. În traista cu leacuri a Mărioarei ai să găsești niște flori de salvie. Fă o fiertură de flori de salvie și când ai răcit-o destul, pune miere de albine de salcâm și dă-i lui Pinteș să bea. Iar din maișorul crud, numai spălat cu apă de izvor, dă-i să mănânce bucățele, cât poate. Și ține-l la căldură potrivită, să nu asude. Dacă trebuie să merg să caut un popă, o să trec mai înainte pe acasă și ți-o spun, ca să știi să stai cu el și la noapte.

Intră înapoi în biserică, se închină la icoane și stătu lângă sicriul pus în pronaos, cu patru lumânări mari arzând la capul și la picioarele mortului. Stătu de vorbă cu părintele, ca în urmă cu câteva zile, dar de astă dată numai în gând: „Iar mă lași, părinte, să duc singur tot greul luptei pentru credință? Cât ai fost în viață, de satul nostru uniții nu au avut curaj să se apropie. Acum ce să facem? Să închidem biserica? Până o veni preot tânăr din Moldova poate să se sucească treburile cu papistașii, arză-i-ar focul gheenei că tare nu ne dau pace!“ Apoi se întoarse către grupul de bărbați, adunați în firida din dreapta, în strana dascălului. Acesta, Remus Truș, împreună cu judele Nat Neculai și Simion Oarcăș, om liber și cioban cu o sută de mioare, îl așteptau pe el, căpitanul Tănase, ca să stea la sfat.

– Căpitane, noi ne-am sfătuit și credem toți, cei de aici, că dumneata ne poți da sfatul cel mai bun. Ne-o spus Marița, nepoata Ilenei Runcului, că ai pus-o să caute porc de tăiat pentru pomana mortului. Porc s-o găsi, ni-l dă dumnealui Oarcăș Simion, a zis că pune el jumătate din preț. Vorba îi că n-avem preot. De unde aducem preot? Că cel care ar trebui să ne dea preot, protopopul de la Năsăud nu mai este, ne-a trădat, s-a dat cu uniții. Satul nostru vecin, Suplaiul, nici acolo nu-i popă ortodox, țin oamenii biserica închisă. Doar de la Telciu dacă-l poți aduce pe părintele Jugan. Pe dumneata te respectă oamenii, că toată lumea știe că ai lăsat moșie în urmă, la Mol-

dova, că ai stat și la temniță, la Bistrița, numai ca să ajuți să ne păstrăm credința, să nu ne biruie papistașii. Ce zici, domnia ta te legi să ne aduci preot pentru slujba la mortul nostru drag?

– Mă leg, oameni buni, pornesc chiar acum. Merg la Telciu și dacă nu dau de părintele Jugan am să cobor la Hordou, că aceia din neamul Coșbuc sunt ceva neamuri și cu mine. Doar să pregătiți casa părintelui Pop, să-l culcăm acolo pe părintele ce o veni să slujească. Că părintele singur a fost, de când i-a murit preoteasa, cu ani în urmă. Puneți femeile să deretice, să facă focul în cuptor, să fie cald. Și să pregătiți de cină pentru când o să ajung înapoi.

A urmat drumul cel mai scurt, pe cărare, prin pădurea de pe dealul Șurila. A ajuns repede la Telciu. Acolo l-a aflat pe părintele Jugan în pat, cu piciorul umflat ca o bute. Căzuse trecând puntea peste Sălăuța, la casa unei bătrâne care îl chemase pentru un Maslu⁵⁶. Norocul babei a fost că părintele Jugan a căzut după ce a slujit maslul, la dusul înapoi, către casă. Baba l-a condus până la malul apei, acolo s-a întors acasă. Dar l-a auzit pe părintele strigând după ajutor, așa că a sărit la vecini și a strigat de au ajutat-o oamenii să-l scoată din pârau și să-l ducă cu sania acasă.

56. Taina Sfântului Maslului se săvârșește la cererea bolnavului sau apropiaților săi – rude, prieteni – în vederea însănătoșirii sau în perspectiva eshatologică: iertarea păcatelor care au dus la suferință, la tulburarea sufletului sau pentru răspuns bun la Dreapta Judecată (Judecata particulară și apoi cea obstească).

În Sfintele Evanghelii și în toate rugaciunile (șapte la număr) din rânduiala Tainei Sfântului Maslului, Dumnezeu este invocat ca „Doctorul sufletelor și trupurilor noastre, a Cărui milă este nemăsurată...”, iar după fiecare rugăciune și invocare, credincioșii cântă: „Stăpâne, Hristoase, Milostive, miluiește pe robul (robii) Tău”. Însăși cântarea îl arată pe Mântuitorul Hristos ca „Vindecătorul și ajutorul celor ce sunt în dureri”. De la Dumnezeu se cere: „Tămăduire neputinciosului robului Său... cel ce mult a greșit...”.

- Îmi pare rău pentru părintele Alexandru, Dumnezeu să-l ierte păcatele, că om bun și tare credincios a fost. Mi-e necaz, căpitane, că nu pot fi eu acela care să-l conducă pe ultimul drum. Dar, ce putem face cu voia Domnului? Încearcă la Hordou, la părintele George Morar. El îi om tânăr, ar sări să facă atâta lucru pentru un confrate de-al nostru. Dar, căpitane, rău ne pedepsește Dumnezeu. De ce îi lasă pe papistași să distrugă ortodoxia? Nu-i tot Biserica lui Iisus? Nu-i cea veche, așa cum au făcut-o Apostolii? Oare, vom rămâne fără vlădică, pe veci? Că uite, sunt mai bine de cincizeci de ani de când nu mai avem Mitropolie Ortodoxă și nici mitropolit din neamul nostru. Iar frații noștri de peste munți, ce așteaptă? De ce nu vin să-i alunge pe acești venetici de austrieci și de unguri, că toată țara s-ar ridica alături de voievozi! Așa cum a fost și pe vremea lui Mihai.

- Părinte, este drept că am trăit o bună bucată de vreme la Curtea Moldovei, unde am slujit în oastea lui Vodă. Am văzut cum nici acolo ortodoxia nu-i lăsată în pace. Că turcul ne dezbină, ne ridică frate contra fratelui. Puterea este o boală grea. Măcar că țara era săracă, tot se băteau lupii și câinii pentru scaunul domnesc. Vodă, la Iași, pe Scaunul Domnesc are grija Stanbulului și a Bucureștiului. Acolo sunt cei ce uneltesc să cumpere, cu pungi grele, Domnia. Dinspre Bugeac dau năvală nohail și ard, jefuiesc, iau robi. Dinspre Pocuția dau năvală leșii, ard, jefuiesc, taie și nu iau robi. Cazacii ucrainți fac la fel. Turcii din raiale sunt cei mai răi. Bourul Moldovei îi rupt de câini și de lupi. Puținele mănăstiri mai chivernisite, adică cu moșii pe care le-au închinat voievozii ctitori în urmă, se străduie să țină credința vie. Că preoții trăiesc puțin și acolo, nu numai aici. Că școlile sunt rare și cărțile tot așa. Suntem frați de chinuri, părinte, noi, ortodocșii, la fel peste tot.

- Căpitane, vezi și-l adu pe părintele Morar și spune-i, când trece înapoi spre parohia lui, să slujească Sfânta Liturghie și în biserica mea din Telciu. Că azi îi miercuri. Vineri poate să facă

slujba de îngropare a părintelui Pop, iar sâmbătă să slujească la mine. Că trebuie să ne ajutăm, la necaz. Apoi când mă voi îndrepta cu picioarele mele, oi veni eu să slujesc la Bichigiu, până vă aduceți popă de peste munți.

– Că bine zici, părinte. Uite, dumneata aici ești mai aproape de drumul mare decât eu, în Bichigiu. Îi scriu carte ovreiului Samuel, să trimită veste în Moldova, la sfânta mănăstire a Neamțului, ori la Schitul Pocrov, că am mare trebuință de un preot tânăr, școlit, cu dragoste de neam și de credință. Să plătească toată cheltuiala cu trecerea acestuia peste munți, că are de unde să dea bani, ovreiul. Poate afli, dumneata, părinte, pe cineva care bate drumul Bistriței și trimiți carte de la mine. Rogu-te frumos!

– Sigur, căpitane. Șezi acolo și scrie-ți cartea și eu mă strădui să ți-o trimit.

La Hordou părintele Morar George, un tânăr de abea trecut de 30 de ani, dintre cei care au venit hirotoniți de peste munți, a sărit gata de drum.

– Numai stai și te odihnește, căpitane, cât înham caii la căruță, că eu călare nu pot merge. Am o vătămătură și șaua calului rău mă bate. Pe aici, pe la noi, după cum ai văzut, încă n-ains. Așa că voi pune caii la căruță. Iar pe drum în sus, până la Bichigiu, te poftesc să șezi alături de mine, pe capra căruței ca să vorbim mai lesne despre lume și rosturile noastre.

Au purces la drum pe nemâncatele. Că trebuia să ajungă până seara, să nu-i apuce noaptea cu haite de lupi, prin pădurile pustii.

– La ce mănăstire ai fost ucenic, părinte?, întrebă Tănase.

– La Putna am fost, tare mândră mănăstire această ctitorie a Sfântului Voievod Ștefan. Dumnezeu le-a dat moldovenilor acest loc ales, la Putna, să ridice acolo lăcaș de credință și școală de preoție pentru Moldova, Bucovina, ținuturile Rodnei și ale Hotinului. Tare mult mi-a plăcut viața de obște la sfânta mănăstire! Dar părintele stareț mi-a spus, pe când mă

ungea cu sfântul mir, că lupta cu necredința și cu trădarea de neam, cu răutatea papistașă și erezia reformată sunt de mai mare trebuință și se face cu mai multă nevoință decât traiul în sihăstrie și schivnicie.

– Așa este, părinte, bine v-a învățat. Acum între ei și noi este o bătlie pe viață și pe moarte. Ei, adică papistașii și ereticii, au puterea și o folosesc pentru a învinge adevărata credință. Iar noi, cei de aici, din Ardeal trebuie să-i ajutăm pe oameni să-și păstreze credința în care au fost botezați, ca și moșii și strămoșii noștri. Dar, părinte Morar, eu am venit înapoi în Ardeal de puțină vreme. Am auzit de un sfânt care a întors sute și mii de credincioși, de la uniație la ortodoxie. Lumea zice că era sfânt, Sfântul Visarion Sarai. Cum a reușit el să facă asta, că am auzit că nici măcar nu știa limba noastră?

– Căpitane, asta-i puterea sfințeniei! Visarion Sarai s-a născut în Bosnia. El a fost botezat creștin ortodox, cu numele Nicolae. De mic copil a fost atras de cele sfinte. La optsprezece ani a plecat în Țara Sfântă și a intrat la mănăstire. După șase ani de slujire a fost călugărit, adică tuns, de însuși patriarhul Ierusalimului, și a primit numele de Visarion. Din Țara Sfântă a venit la Muntele Athos și a slujit și acolo, o vreme. Apoi s-a întors în ținuturile sârbești, a intrat într-o mănăstire unde a slujit șapte ani, ajungând ierodiacon și apoi ieromonah. Acestea sunt ranguri înalte în călugărie, căpitane, și nu oricine poate ajunge la o asemenea desăvârșire la o vârstă fragedă. Că avea doar puțin peste 30 de ani, cât am și eu acum, când a aflat de harul și sfințenia lui însuși patriarhul sârbilor, Iovanovici, care era și el refugiat în Imperiu, din cauza turcilor. Patriarhul, aflând de prigoana la care este supusă ortodoxia în Banat și în Transilvania, l-a trimis pe Visarion Sarai să îi întoarcă pe români de la uniați la ortodoxie. Și a reușit. Că el predica cu tălmaci, de veneau să-i asculte predicile sute și mii de români. Cei mai mulți dintre aceștia s-au lepădat de uniație și s-au întors la ortodoxie.

– Cum a reușit? Fără să știe românește, cu tâlmaci, vorbea el și oamenii făceau ce le cerea acest călugăr necunoscut!? E mare minunea asta, părinte, zise Tănase.

– Slujind atâția ani în Țara Sfântă și la Muntele Athos, stând în post și rugăciune, Visarion acesta avea o lumină ca de înger. Când oamenii îl vedeau prima oară imediat spuneau, despre acesta, că este cu adevărat sfânt. Iar cuvintele lui erau din cele mai simple. El nu spunea predici, ca papistașii ori ereticii. Spunea cuvinte care îi făceau pe oameni să se cutremure. Zicea: „V-ați vândut sufletele voastre când ați lepădat credința părinților și moșilor voștri. Vai de capul vostru! Pruncii voștri pe care i-ați botezat papistași nu sunt botezați cu Botezul adevărat. Ei sunt pierduți. Morții voștri, care s-au spovedit înaintea de a închide ochii nu au fost dezlegați cu adevărat. Vai vouă, ce-ați făcut? Le-ați făcut parastase, sărindare⁵⁷, ați dat pomeni pentru ei. Degeaba le-ați făcut, că nu au fost de folos. Lepădați erezia, veniți înapoi la ortodoxie, credința cea adevărată, credința voastră din moși strămoși, în care ați fost botezați!” Se zice că vaiete se auzeau din mulțime, chiar numai la sunetul vocii lui, înainte ca tâlmaciul să spună pe românește tot ce a zis sfântul. A stat o vreme la Lipova, pe malul Mureșului. Acolo a ridicat o cruce de lemn, mare, pe un deal. Oamenii veneau în pelerinaj la acea cruce sfântă, se închinau, iar crucea făcea minuni. De sub Crucea Sfântului a țâșnit un izvor cu apă tămăduitoare. Visarion Sarai a băgat spaima în papistași, în nobili, în ghinărari și chiar și în Împăratul. De aceea l-au prins și l-au judecat în cetatea Sibiului. El a venit în Transilvania noastră în luna ianuarie, iar la sfârșitul lunii aprilie l-au prins, l-au legat și l-au închis la cea mai rea temniță din Imperiu. Acolo și-a aflat sfârșitul, după bătăi și torturi cumplite. A propovăduit numai

57. Sărindar = rugăciune făcută de preot patruzeci de zile în timpul Liturghiei pentru anumite dorințe ale credincioșilor; plată pentru aceste rugăciuni (creștin ortodox).

trei luni și i-a înspăimântat pe papistași. Iar numele lui este pomenit și acum. Au trecut nouă ani iar călugărul Visarion trăiește și acum în inimile românilor. Cuvintele lui răsună și acum.

– Dar preoții papistași și ereticii, chiar nu pricep că trăiesc într-o amarnică greșală? Cu amenințări, cu bățai, schingiuri nu poți aduce oamenii la dreapta credință. Așa a fost și pe vremea împăraților romani, când creștinii erau dați la fiare. N-au învățat din asta, nimica? Au uitat de martirii creștinătății?

– N-au învățat, căpitane, că vorbele lor îs goale, sună ca o bute goală care numai hodorogește.

– Și de atunci, după acest sfânt, ce s-a mai întâmplat? Creștinii noștri sunt așa de speriați? Ei nu ridică glasul, doar stau cu capul plecat?

– Nicidecum, căpitane, nicidecum. Deși Sfântul Visarion Sarai n-a ajuns prin părțile noastre, cel mai departe a venit, de la hotarul sârbesc până în Săliștea Sibiului, cuvintele lui au călătorit departe și au prins rădăcini în multe inimi. Avem preoți care se ridică cu curaj și nu numai preoți ci creștini simpli, oameni care nu mai au nimica de pierdut, ei spun vorbele de slobozenie fără să le pese de tăișul sabiei sau de ridicat în furci. Uite, trebuie să fi auzit de preoți ca Moise Măcinic din Sibiel, Cosma din Deal, o samă de preoți cu numele de Ioan, din Aciliu, Galeș, Poiana Sibiului, din Săliște, din Sad. Uite, am auzit mai zilele trecute de un creștin din Jina, pe nume Constantin Petre și de altul, Oprea Miclăuș, din Săliște, care sunt căutați de cătane pentru că nu tac, propovăduiesc în contra uniției⁵⁸. Ei strigă și împotriva papistașilor, cer mitropolie ortodoxă și mitropolit dintre preoții noștri, români. Să știi, căpitane, că apele se umflă, se pregătesc puhoaiete să rupă zăgazurile.

58. Pr. Ioan Alexandru Mizgan, *Ofensiva uniatismului în Țara Năsăudului. Martiriul lui Tănase Todoran*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2008, p. 41, citând pe Teodor V. Domșa, *Biserica Greco-Catolică din România în perspectivă istorică*, Editura de Vest, Timișoara, 1994, p. 70.

– Asta-i bine, părinte. Că nu putem sta ca boii în jug, că suntem oameni la fel ca milioanele din toată lumea. Că și noi, românii sau valahii cum ne numesc ei în batjocură, tot fiii lui Dumnezeu suntem. Iar credința noastră este cea de la începutul veacului creștin.

– Nu-i de noi să judecăm de ce ăla îi papistaș ori ălălalt calvin ori noi ortodocși. Vorba vine așa: că noi nu ne-am legat de ei că au o credință sucită față de cea lăsată de sfinții apostoli. Dar ei de ce se leagă de noi și de credința noastră? Că fac multe rele în contra noastră. Uite, de 50 de ani nu avem vlădică. De 50 de ani nu are cine să ne hirotonească preoți în credința noastră, dintre copiii noștri. Tot de atâta timp cei câțiva copilași care pot să învețe, apoi au parte numai de dascăli de-ai lor. Îi învață evanghelia după cum îi scrisă la ei, iar pe copiii îi învață să fie contra părinților, a lui tată-su, a lui bunicu-su. Preoții noștri mor de bătrâni ori în temniți, pârați cu minciuni, iar bisericile noastre stau și se dărâmă fără slujitori. Iar acum a venit ordonanță de la gubernia noastră și de la Curtea Majestății Sale că orice preot ori călugăr ori dascăl ce va veni din Moldova ori va pleca în Moldova și va veni înapoi, să fie cercetat și minten să se aducă la cunoașterea Magisterului de la Bistrița.

– Și s-o găsit astfel de preoți sau călugări? Și cine i-o pârați? Și unde i-o pârați?

– Păi unde altundeva decât la protopopul de la Năsăud, acela care s-o dat la uniți, că papistașii i-au dat de toate, numai să lepede ortodoxia și să tragă după el tot satul.

– Și o prins pe vreun popă ori călugăr venit de peste munți? Ai știre, părinte?

– Mi-a spus mie cineva că la protopop s-a arătat unul Vasile a Popii Roșu, din Sângeorz. Că el a trecut munții în Moldova mai înainte cu 10 ani, are muiere, că-i însurat cu ea de 20 de ani și are și patru prunci mari, doi feciori și două codane. Că o venit prin Maramureș, că dacă venea pe la Rodna, adi-

că Tihuța, pe acolo-i oprește la contumantă⁵⁹ și scapă greu la vale, în Ardealul nostru. Că el a stat în Moldova la călugări, la Pătrăuți, iar muiera lui la Pătrăuți, la călugărițe. Că ei s-au despărțit acolo, a lăsat-o pe muiera de bună voie și și-a luat altă nevastă. Că aia dintâi s-o despărțit de bună voie, ca să intre la călugărițe. Și a zis că a venit să vadă ce și cum îi pe la noi, că la primăvară vrea să-și aducă muiera de a doua și pruncii, să-și facă casa din nou, că are ceva moșie la Sângeorz. Că el popă nu poate fi, că a divorțat, și nici nu vrea să fie. Dar dascăl da, asta vrea să fie, că a început să-i învețe pe unii copii de la noi, din district.

– Și ce i-a făcut protopopul? L-a dus la Bistrița, la Magister?

– L-a dus. Și acolo l-a interogat. Și oamenii din sat au chezășuit pentru el, Pintilie Budișanul și Teodor Bursi, jurați din Sângeorz. Și apoi au mai fost și alții. Îi știu pe toți, că la o adică, de n-om mai avea cine să slujească în credința noastră trebuie să avem grija acestor oameni. Iacătă, este unul călugăr, Ion al Bărdanului, din Feldru, apoi Vasile a lui Iacob, tot din Feldru, aista îi popă, că l-a uns popă un vlădică, Misăilă îl cheamă pe vlădică, la Rădăuți. Și mai sunt destui. Dar pe toți îi cercetează gubernământul, iar oamenii noștri pentru toți au pus chezășie⁶⁰. Dar nu-s destui. Nu-s ca acei preoți care ar face o școală aici, acasă și ar fi hirotoniți de vlădica nostru, așa cum a fost până la Iuda Atanasie Anghel, vânzătorul.

Vorbind despre soarta românilor din Principat au ajuns la Bichigiu. Au găsit oameni la priveghi, femeile spuneau rugăciuni, iar bărbații stăteau în strane, ascultând cuvintele sfinte. Venind de la casa parohială, diaconul Truț Remus se închină părintelui, sărutându-i dreapta. Apoi au trecut la treburile lor,

59. Carantină.

60. Virgil Șotropa, *Mănăstiri și călugări în Valea Rodnei*, în Arhiva Someșană nr. 27 din 1940.

să pregătească citirea Evangheliilor la ceas de cină, după cum îi rânduiala. Tănase a întrebat de Simion Oarcăș, dacă a tăiat porcul. Da, l-a tăiat, după cum s-a legat să facă atunci când au vorbit, dimineată.

Tănase s-a repezit acasă, cu calul de dârlogi. Maria era acolo. Pinteza ațipise, în casă era cald și bine. În șoaptă, ca să nu-l trezească pe bolnav, a întrebat-o pe Maria dacă i-au adus maioșul porcului. Da, i-au adus o bucată, nu tot maioșul, că o zis de la casa lui Oarcăș să nu te superi, dar numai jumătate îi partea ta, unceșule, că și porcul îi dat tot pe din două. Și i-ai dat lui Dănilă? Da, dar prima înghițitură a scuipat-o, că el nu mănâncă ceva crud. Eu i-am zis că așa îi porunca de la dumneata, trebuie să guste, puțin câte puțin, că maioșul acesta îi de leac, după cum o lăsat vorbă mamă-sa Mărioara. Apoi Tănase a mai întrebat-o dacă o tușit și cum o fost tusea lui. Nu, n-o tușit, doar l-a încercat de câteva ori, dar nu a tușit și nu a scuipat sânge. Bine, zise Tănase, mă duc să mai crep niște butuci, să avem la noapte.

Zilele cu înmormântarea părintelui Alexandru Pop s-au scurs repede. Au venit oamenii satului, apoi de la amiază au început să intre în sat căruțele cu sătenii din Suplai, după aceștia s-au arătat câteva căruțe din Telciu. A doua zi către amiază au venit chiar de la Runcu Salvei, măcar că era departe. Pe Tănase aceste vizite l-au bucurat, înseamnă că oamenii țin la un loc, sunt încă uniți în credință, se adună la bine, dar și la rău. Nu-i vorbă, își zise tot el, părintele Alexandru era cunoscut în tot ținutul, sigur că oamenii l-au iubit. Dar el a vorbit totdeauna despre credința ortodoxă, le-a vorbit oamenilor despre păcatul de chinuri veșnice pentru cel ce-și lasă credința pe care a primit-o la Sfântul Botez și se botează din nou, așa cum a făcut-o acea Iudă a neamului, mitropolitul carterisit Anghel Atanasie.

Vineri, după ce copârșăul cu trupul părintelui Pop Alexandru a fost dat înapoi lutului, să se desfacă așa cum zice în Bi-

blie și i s-a cântat Veșnica Pomenire, venind în față la biserică pentru prânzul ce fusese întins pe mesele tocmit de bărbați, pe căpriori, mulțimea a păstrat rânduiala și, cuviincios, au primit un pup⁶¹ și o lumânare, apoi s-au așezat la masă și au sorbit un blid de zamă caldă, au mulțumit, s-au închinat, au venit la părintele Morar George și i-au sărutat dreapta, apoi au plecat la casele lor.

Din cer o zăpadă ca în povești a început să cearnă, de parcă Bunul Dumnezeu ar fi vrut să șteargă lacrimile de pe fețele oamenilor și să le dea curaj, cu curăția firii sfințite de albul imaculat al zăpezii.

Luni, în săptămâna ce a urmat înmormântării părintelui Pop, Tănase a primit o înștiințare din partea Magisterului Cetății Bistriței. Că i se încredințează misia de jude peste satele de pe valea Sălăuței, anume Dealu Ștefăniței, Romuli, Fiad, Telciu, Bichigiu, Runcu Salvei și Hordou. Va judeca pricinile dintre oameni și ce va spune el să se lege, legat va fi și din partea stăpânirii, iar ce va spune să fie dezlegat, așa va fi. Și va strânge darea către Cetate, după cum îi legea, și o va aduce la Bistrița cu înscrisul, pe sate, cu casele care au plătit și cu cât au plătit fiecare. Că judele de până acum, Neculai Nat, și-a făcut datoria, dar neștiind carte le-a fost greu, celor din Cetate, să vadă dacă a fost un jude cu dreptate ori ba.

– Căpitane, să nu te superi pe mine că nu ți-am spus mai nainte, dar nu s-o căzut bine să ne tulburăm la înmormântarea părintelui cu așa lucruri lumești. Eu i-am cerut Magisterului să te pună jude în locul meu că ești știutor de carte, apoi vorbești și scrii limba Cetății și a Principelui și ce-i mai de vârf dintre toate, că ești om cinstit și drept. Să știi că oamenilor de pe valea Sălăuței le trebuie un jude drept, credincios și curajos, așa cum numai dumneata poți să fii.

61. Chiflă din făină integrală, făcută în casă, pentru a se da de pomană, la înmormântare.

– Ce poți să zici la asemenea vorbe? Dacă oamenii mă vor? De unde știi, Neculai, că oamenii pe mine mă vor și nu pe altul? I-ai întrebat, cumva?

– Sigur, am povestit peste tot ce vreau să fac și i-am întrebat dacă te cunosc, dacă au auzit de tine și dacă te vor jude peste satul lor. Și toți au zis că da, te vor jude și collector de dări. Că a umblat vorba din gură în gură că ai povestit despre ultimul voievod moldovan, Constantin Mavrocordat, că a hotărât ca birul la Domnie să se adune pe sferturi. Așa de bine le-a căzut oamenilor că toată țara parcă ar fi întinerit, că le venea mai ușor la plată acum. Și am aflat și noi, că în urmă cu trei sau patru ani, acest Vodă Constantin Mavrocordat a desființat iobăgia în Țara Românească și în Moldova. Tare-i faină treaba asta, căpitane. Oare, se va întâmpla minunea asta și pe la noi, vreodată? Până atunci, căpitane, singur dumneata poți ușura povara grea de pe spinarea sărmanilor noștri iobagi. Împarte-le povara așa ca să nu fie de plată tot deodată, că știi cum s-a făcut asta la Moldova. Nu-i lăsa pe ășpani, pe grofi și, mai ales, pe birși să ia șapte piei de pe oamenii noștri. Numai să-ți dea Dumnezeu sănătate și putere, să le duci pe toate, că vrednic ești!

În anii următori Atanasie Todoran și-a îndeplinit cu cinste și vrednicie misia de jude al pricinilor dintre oameni, în satele de pe valea Sălăuței. Iar cu strânsul birurilor a fost mai greu, că mai marii Cetății Bistrița, dacă au văzut că se pot colecta dările au și sărit să le crească, zicând că oamenii au averi și câștiguri, dar nu vor să dea, că olahii îs leneși și hoți și numai se văicăresc și trimit pâre la Împărăție, la Viena. Căpitanul Atanasie a strâns birul convenit, nu a luat niciun crăițar mai mult de la nimeni, iar când a văzut că nu se poate și nu-i de unde scoate bani de la văduvă ori de la bătrâni și bolnavi s-a dus la Magister și a cerut păsuire pentru acei oameni. Iar oamenii l-au iubit și l-au prețuit ca pe unul cu inimă de adevărat creștin. Pe valea Sălăuței creștinii spuneau așa: „Uite-l pe

căpitanul Tănase, îi om de-al nostru, creștin ortodox. Îi cum scrie la cărțile sfinte că trebuie să fim, noi, toți. Și vezi-i și pe papistași. Este printre ei vreun om de omenie ca omul nostru? Nu-i niciunul! Numai ne celuiesc⁶² că dacă te botezi catolic o să te slobozească din jug. Minciuni, atâta știu să facă, să mintă și să ne încarce cu poveri. Nu-i bună credința papistașă, are dreptate căpitanul Tănase când ne spune, mereu, să nu lepădăm Botezul ortodox că mare pedeapsă ne paște, în cer, dar și aici, pe pământ!”

62. A celui = a amăgi, a înșela.

CAPITOLUL 25

ÎMPĂRĂTEASA MARIA TEREZA

Draperiile grele, din pluș verde, fură trase cu zgomot, de parcă n-ar fi fost de ajuns lumina puternică, a soarelui de primăvară, să trezească pe Majestatea Sa. Contesa Maria Karolina von Fuchs-Mollard făcea ritualul deșteptării răsfățatei sale în fiecare dimineață, la fel ca atunci când tatăl prințesei, Carol al VI-lea, a desemnat-o să-i fie guvernantă și a instruit-o, personal, să aibă grijă să-i insufle disciplina nemțească, dar și purtarea exemplară de prințesă care ar putea ajunge să moștenească Imperiul Casei de Habsburg.

– Bună dimineața, Majestate! Afară este o zi minunată, e mare păcat să stai în pat pe o asemenea vreme.

– Ce vrei să zici? Iar îmi aduci aminte că sunt o babă, de ce mă amăgești cu amintirea deșteptărilor de pe vremea prunciei, când mă îndemnai să mă grăbesc la joacă, în grădina? Bine mi-ar sta să țină ca o tinerică, acum, când iar sunt ca o bute, în ultima lună de sarcină. Mai bine m-ai lăsa să stau în pat, spune la toată lumea că nu mă simt bine. Copilul dă din picioare ca un apucat. M-a trezit azi noapte de câteva ori, ultima dată chiar am visat că era deja mare, era băiat iar eu eram iapă, da, o iapă adevărată, pe care el o călărea și dădea din piteni în burta mea ca să alerg mai repede. Cred că

e băiat, la fel m-au muncit toți trei băieții mei, Iosif⁶³, Carol Iosif⁶⁴ și Leopold⁶⁵.

– Eu cred că vi se apropie sorocul; după știința mea, azi, întâi iunie 1754, se împlinesc 9 luni de când l-ați iertat pe Majestatea Sa Francisc Ștefan și ați avut împreună o noapte furtunoasă, de împăcare. Mi-am notat acea zi pentru că dimineața, văzându-vă așternuturile, mi-am zis: „Aici, în noaptea asta s-a zămislit un fiu! Că după această bătălie grea ce s-a dat, musai trebuie să se nască un prinț!”, zise contesa Maria Karolina care își permitea asemenea necuviințe, fiind declarată de însăși împărăteasă „cea mai bună prietenă a mea”.

– Da, a fost o noapte furtunoasă, nu știu ce am avut amândoi, în noaptea aceea. Mie mi-a plăcut mai mult ca oricând, dar el mi-a greșit numele de trei ori, tocmai când se îndesa în mine cel mai tare. L-am iertat atunci, că lucra ca un amant desăvârșit. Poate că a fost ultima dată? Poate, că doar l-am făcut de râsul Curții de câteva ori, amenințându-l cu dovezile aventurilor lui, pe care mi le-au adus oamenii mei din Comisia de Castitate⁶⁶.

63. Iosif al II-lea, 13 martie 1741 – 20 februarie 1790, împărat romano-german, cooptat la conducerea posesiunilor austriece după moartea tatălui său, în 1765.

64. Iosif, 1 februarie 1745 – 18 ianuarie 1761, a murit de variolă la 15 ani.

65. Leopold al II-lea, (5 mai 1747 – 1 martie 1792), împărat romano-german doar doi ani, între 1790-1792, după moartea fratelui său, Iosif al II-lea.

66. Comisia de Castitate a fost înființată de împărăteasa Maria Tereza și a funcționat la Viena între 1751 și 1769. Comisarii angajați aveau ca sarcină să spioneze viața sexuală a unora dintre domnii din nobilime care probau un caracter libidinos. Dacă erau prinși cu acte sexuale în afara căsătoriei, pedepsele mergeau de la amenzi extrem de aspre, până la pierderea gradelor militare înalte. În același timp, doamnele erau pedepsite cu ani grei de izolare la mănăstire. Comisia de Castitate era una dintre apendicele *Constitutio Criminalis Theresiana*, actul penal fundamental al Imperiului.

– Majestate, nu simțiți nimic? Uite, curge, cred că vi s-a rupt apa! Vai de mine, trebuie să vină medicul!

Contesa și-a pierdut, pe moment, capul. În loc să-i dea plapuma la o parte, ea se învârtea de colo-colo ca o curcă beată. În sfârșit, țipând tare, deschise ușa:

– Naște Majestatea Sa! Veniți repede!

– Karolina, liniștește-te! Vino și mă ajută! Au început durerile nașterii! Iute!

Până la urmă, visul Majestății Sale s-a împlinit. Curând a venit pe lume „călărețul” pe care l-au botezat Ferdinand, cel de al treisprezecelea copil al majestăților lor. Dar în ziua aceea împărăteasa Maria Tereza anunțase o ședință cu miniștrii cei mai apropiați și cu nunțul papal, în chestiunea sprijinirii Bisericii Unite, Greco-Catolice din Transilvania și convertirea valahilor la catolicism. De fapt, problema care trebuia rezolvată era cea privind compensarea privilegiilor nobiliare pe care ungurii, magnați, grofi, conți, baroni și toate rangurile până la cei mai mici le pierdeau prin dezrobirea din iobăgie a acestor valahi căpoși, care nu se lasă de ortodoxie și chiar fac revolte religioase.

Dar acea ședință nu s-a mai ținut. Iar când Majestatea Sa a părăsit patul lehzuziei alte probleme mai grele s-au arătat pe cerul Vienei. Umbra lui Frederic cel Mare al Prusiei se lăsase peste palatul Schönbrunn și peste toată Europa!

Prima care a felicitat-o pe împărăteasă a fost, firește, contesa Maria Karolina, dacă:

– Sunteți uimitoare, Majestate! Aduceți-mi oglinda cea mare, spuse adresându-se cameristelor, să-i arăt Majestății Sale că nu o lingușesc. Din nou aveți fața cea frumoasă, de la 25 de ani, când ați născut-o pe Maria Cristina. Doamne, cât sunteți de minunată! Și ce repede au dispărut semnele lăuziei de pe fața Majestății Voastre! Dumnezeu vă iubește, Majestate!

– Luați-o de aici pe această lingușitoare! Dar mai înainte, vino, Karolina, să te sărut, tu știi totdeauna să mă faci fericită! Să-mi aduceți de mâncare, că mor de foame.

Cameristele au făcut curat în patul uriaș, au schimbat așternuturile și au spălat-o pe împărăteasă, fără a-i da voie să se dea jos din pat, la recomandarea medicilor. Adică au șters-o cu prosoape ude, că prea multă apă era otravă pentru corp, încă așa se credea în acel secol, în marea nobilime europeană.

Apoi împărăteasa a dat semnalul de începere a vizitelor de felicitări. Primii au fost copiii. Fetele măritate au sosit mai târziu, cu soții, aducând mici daruri simbolice pentru mamă, dar și pentru micul prinț.

Printre copii s-a strecurat și contele Wenzel von Kaunitz, proaspătul Cancelar al Imperiului.

– Felicitări, Majestate! Dumnezeu vă ocrotește, iată că Imperiul are încă un prinț, de parte bărbătească!

– Bine, bine, lasă-le pe astea. Spune-mi ce-ai făcut cu planul nostru? Cum stai? Ce voiai să prezinți în ședința de Consiliu, azi? Că spuneai că este foarte important. Ce putea fi atât de important?

– Majestate, am pus la punct un plan de izolare a Prusiei. Trebuie să încheiem noi alianțe, diplomații noștri vor avea foarte mult de lucru, trebuie semnate scrisorile de acreditare ale noilor ambasadori în capitalele Europei. Și, foarte important, am aici textul Decretului pentru înființarea armatei regulate a Imperiului. Dacă vrem, cu adevărat, să-l învingem pe Frederic al II-lea al Prusiei, trebuie să avem o armată permanentă ca a lui. Fiecare regat, fiecare provincie, fiecare ținut sau district trebuie să-și aducă contribuția la crearea acestei armate.

– Bine, lasă-mi mapa cu documente. Am să o citesc și le voi semna pe cele cu care voi fi de acord. Ocupă-te de trimis scrisori de mulțumire către cei care, departe fiind, ne vor trimite doar mesaje de felicitări pentru nașterea prințului Ferdinand. Măine să convoci Consiliul, să ne grăbim cu planurile de luptă, conte.

– Bine, Majestate, dar medicii... medicii vă vor da voie să vă dați jos din pat? Nu-i prea repede?

– Medicii... proștii ăștia care nici măcar limba latină nu o știu ca lumea și mereu se ceartă pe denumirile latinești ale bolilor și buruienelor de leac! Cine-i mai ascultă? Să faci cum am zis, nu avem timp de lânzezeală, dușmanul acesta perfid ne ghicește toate planurile și mereu ne-a luat-o înainte. Nu mai pot tolera! Și vreau Silezia⁶⁷ înapoi. O vreau, cât mai repede!

În anul acela, 1754, Imperiul Austriac a început recrutarea tinerilor pentru formarea unei oștiri regulate. Modelul era cel prusac, armata care s-a dovedit a fi cea mai puternică și greu de înfrânt în războaiele care au măcinat statele europene de-a lungul secolului al XVIII-lea, împinse în conflicte mereu reluate din cauza unor ambiții de dominare teritorială.

Decretul imperial spunea că serviciul militar este obligatoriu. Cine nu se supune va fi... Sancțiunile erau multe, dar cele mai aspre măsuri au fost luate în Transilvania, unde familiile valahe care dădeau recruți nu erau scutite de dări și corvezi pentru cel aflat la oaste. Și atunci valahii au fugit în masă peste munți, în Moldova și în Țara Românească. Guvernurile trimiteau rapoarte la Viena. De la Cancelaria Imperială se întorceau alte ordine și instrucțiuni. Dar nimic nu se schimba, magnații unguri nu renunțau la a stoarce pe iobagii valahi. La fel și magisterii cetăților libere Brașov, Sibiu, Bistrița și celelalte, care nu le scădeau datoriile valahilor recrutați cu voie sau fără de voie. Iar autoritățile austriece nu îndrăzneau să sancționeze neascultarea și nesupunerea nemeșască pentru

67. La 16 decembrie 1740, la doar câteva săptămâni după decesul împăratului Carol al VI-lea, tatăl Mariei Tereza, Frederic al II-lea al Prusiei intră în provincia austriacă Silezia cu armata sa, de 80.000 de soldați și o ocupă, fără a face o declarație prealabilă de război. Silezia era cea mai bogată provincie a coroanei habsburge, avea minerale prețioase, industrie și peste un milion de locuitori. Ea dădea un sfert din veniturile totale ale coroanei.

că împărăteasa Maria Tereza avea multe obligații față de regatul Ungariei⁶⁸.

Curtea imperială era în impas. Valul de emigrări trebuia oprit, cu orice chip. Dar nu asta era grija cea mai mare a Împărătesei. Nu, Silezia era dragostea ei cea mare, Silezia trebuie readusă sub coroana Habsburgilor. Asta nu se putea întâmpla decât dacă Frederic al II-lea, regele Prusiei, ar fi fost silit să recunoască autoritatea Austriei, adică puterea mai mare a Mariei Tereza.

Țelul acesta începe să prindă contur. În doi ani, cancelarul Kaunitz reușește să-l îndepărteze pe Ludovic al XV-lea, regele Franței, de prusacul Frederic. Austria încheie tratate militare cu Rusia țarinei Ecaterina a II-a, cu Franța, cu Suedia și chiar cu câteva din statele germane, supuse altădată Prusiei. Acum, în 1756, Frederic cel Mare nu mai are decât un singur aliat: Anglia, de la care primește un subsidiu consistent. Dar, ca să-l slăbească și mai mult pe prusac, Kaunitz reușește să ampli-

68. După moartea, la 20 octombrie 1740, a împăratului Carol al VI-lea, pe tronul posesiunilor Casei de Austria urcă Maria Tereza. Accesul la tron, ca moștenitoare legitimă, a fost asigurat de tatăl ei pe baza *Pragmaticii Sancțiuni*, un act politic votat de Consiliul de Coroană în 1713. Până la moartea sa, Carol al VI-lea s-a zbatut ca acest act să fie recunoscut de curțile europene, lucru reușit doar formal. Imediat după moartea lui Carol, moștenitoarea, de doar 23 de ani, este contestată de cei care aveau tot interesul să se pună de-a curmezișul ascensiunii Austriei. Așadar, primul agresor va fi Prusia, regele Frederic al II-lea, care după 8 săptămâni de la încoronarea Mariei Tereza intră în Silezia cu armata sa și o pretinde, cinic, în schimbul unei promisiuni politice. În 1741 electorul Bavariei, Carol Albert ridică pretenții asupra Boemiei, o invadează și intră victorios în Praga. Coaliția antihabsburgică era susținută inclusiv de Franța. În această situație disperată, fără o armată bine instruită și fără generali competenți, Maria Tereza obține ajutorul Ungariei, care, măgulită fiind prin discursul împărătesei la încoronarea ei ca regină a Ungariei, răspunde cu o armată de 80.000 de ostași pe care îi recrutează rapid și îi pune la dispoziție. Maria Tereza va fii, până la finalul vieții, recunoscătoare Ungariei... (Jean de Cars, *Saga dinastiei de Habsburg*, Editura Trei, București, 2015).

face conflictele militare dintre francezi și englezi, în coloniile din America de Nord. Regatul Marii Britanii se reorientează pe grija față de averea sa din America. Victoriile francezilor îi determină pe englezi să taie subsidiul prusac. Acum Frederic este încercuit, va trebui să facă față atacurilor pe trei fronturi: în Westfalia va lupta cu francezii, în nord cu suedezii și cazacii ruși, iar în Saxonia cu armata austriacă. Cheltuielile de război ale Austriei sunt uriașe. Armata de 100.000 de oameni devorează finanțele statului. Orice plângere de exploatare nemiloasă este respinsă. Maria Tereza promite că va restitui tot ce ia prin abuz, acum. În Europa se declanșează Războiul de șapte ani.

Eroina acestor conflicte îndelungate este împărăteasa Maria Tereza. Pentru prima dată o femeie dă dovadă de trăsături de caracter mai puternice decât ale multor bărbați, capete încoronate. Inclusiv soțul ei, Francisc Ștefan de Lorena, împăratul Sfântului Imperiu Romano-German, o recunoaște ca șef al Casei de Habsburg, și rămâne în umbră, depunând puterea toată în mâinile consoartei sale.

Problemele Imperiului sunt uriașe. Pentru a face față pe plan extern acestui conflict ce va dura șapte ani, Maria Tereza pune bir peste bir pe provincii, sărăcind populația. Dar cel mai greu o duc valahii iobagi din Transilvania. Reacția lor va fi puternică. Nu va fi o manifestare războinică, nu, dar replica religioasă pe care o dă ortodoxia, cea sistematic lovită din 1698, începând de la trădarea mitropolitului Atanasie Anghel, va zgudui tronul imperial. Puținele mănăstiri ortodoxe rămase încă în picioare vor declanșa o mișcare viguroasă, cerând libertate religioasă și reînființarea mitropoliei ortodoxe române. În fruntea acestui val puternic de proteste s-a aflat călugărul Sofronie de la Cioara⁶⁹.

69. Satul Cioara se găsește în județul Alba și se numește azi, Săliștea (n. a.).

PARTEA A VI-A
PE DRUMUL MARTIRIULUI

CAPITOLUL 26

ȚARA SE MIȘCĂ

Tănase Todoran, jude și colector de biruri în satele de pe valea Sălăuței, își petrecea mare parte din timp călare, umblând cu treburi dintr-un sat în altul. Grija lui cea mare era să judece drept și cu înțelepciune neînțelegerile dintre săteni. Nu erau pricini grele, adeseori o vorbă spusă nelalocul ei sau cerbicia unuia duceau la certuri care, musai, trebuiau stinse cu împăcare. Tănase era ascultat de oameni și privit cu respect. Iar el se purta ca un bunic cu nepoții neascultători, povățuindu-i cu multă răbdare și îndemnându-i să lase de o parte pornirile rele, de răzbunare, care nu sunt sănătoase pentru niciunul dintre părți.

– Cată la viețuitoarele codrului și la păsările cerului. Ursul dă iama la stână când îi cu burta plină? Nu!! Doar foamea îl duce la pradă. Tu, Ioane, ești flămând? Dacă ai avut de pus în gură o lingură de zamă și un dumaticat de mămligă cu brânză, de ce te dai la Vasile, ca un urs la pradă? Ți-o luat el carul sau vaca? Și-o umplut desaga cu pământul tău și tu nu mai ai loc de semănat? Nu ți-o făcut nici de una, nici de alta. Doar ți-o spus o vorbă de om prost. Așa-i, Gheorghe? Recunoști?

– Sigur, am greșit că doar nu m-am gândit că s-o supăra așa de tare. Eu am zâs că doar șuguim, ca între vecini. Noa, dacă am greșit, îți cer iertare, frate Ioane, și te rog să nu ții supărare, că nu ți-am spart capul!

Erau pricini de copii, dar moșul Tănase nu se supăra când era chemat să țină cumpăna dreptății pentru astfel de nimi-

curi. Le spunea oamenilor, la cei cu dușmăniile, dar și la neamurile acestora:

– Sărăcia și nevoile noastre îs așa de mari și de multe că ele apasă sufletul și îl înnegurează ca ziua ploioasă din Brumar. Și din supărarea sărăciei și a nedreptăților یشانilor și birnicilor noi trebuie să ne vărsăm necazul unul pe altul? Nu, oameni buni, nu vă dușmăniți pentru nimicuri. Că vecinul este mai aproape să-ți sară în ajutor decât mama sau tata care zac, sub pământ, în țințirim. Iertați-vă unul pe altul azi, iar mâine faceți la fel dacă celălalt v-a greșit. Că inima bună alungă norii de pe cer și poți vedea fața Lui Dumnezeu cel Bun și Milostiv. Și te închină Lui și spune-i, mereu: „Iartă-mă, Doamne, și mă miluiește pe mine, păcătosul!”

Adeseori se întorcea la casa lui din Bichigiu plin de obida nedreptăților din astă lume. „Până când, Doamne, mai poți privi cum ne asupresc oamenii Chezarului și slugile nobililor? Până când ne lași să îndurăm bătaii și batjocură? Nu-ți cerem, Doamne, ceva ce Tu n-ai putea face. Că Tu singur ai zis că nu vrei moartea păcătosului, ci numai a păcatului. Eu mă rog Ție, Doamne, dă-i inimă bună baronului și birişului, să lase lăcomia la o parte că doar hambarele lor îs pline, iar săracii satelor de valahi abea-și duc zilele cu ierburi și rădăcini din păduri, că hambare n-au și nici de cules pentru casa lor n-au, nimica”.

Venea pe drum și privea, cu jale, lăcata mare pusă pe ușa sfintei biserici din satul lui, Bichigiu, care, iată, începe să se lase pe o rână, ca omul șchiop. Că de când a murit părintele Alexandru alt preot nu s-a găsit pentru satul lor. A aflat că la hotarul de către Moldova paza grănicerească s-a întărit, că toți preoții sau călugării care trec din Moldova în Ardeal sunt luați la întrebări și, cei mai mulți, sunt întorși din drum. Cărând satele noastre nu vor mai avea biserici ortodoxe și nici preoți din credința moșilor și strămoșilor noștri.

În urmă cu câteva săptămâni a aflat că a sosit în sat la ei un preot uniat. Tinerel, școlit la Blaj, a venit cu o traistă de cărți și

îi ademenește pe oameni, mai ales pe tinerii care vor să învețe a scrie și a ceti. Că tot umblă la Năsăud, la protopop, doar-doar va obține biserica din sat, să își țină acolo Liturgia papistașă.

Tănase a aflat despre această ispravă și a luat casele oamenilor din sat, la rând.

– Oameni buni, cel mai mare păcat care l-a scos pe om din Rai a fost neascultarea. Că Adam și Eva, ispitiți de șarpe, nu l-au ascultat pe Dumnezeu și au mâncat din Pomul Cunoașterii. Acum același șarpe vine cu ispita la noi și ne îndeamnă să lepădăm credința noastră străbună. Zice el, Șarpele, că nu mai este bună credința ortodoxă, că-i ca o haină veche, zdrențuită. Că dacă treceți la ei, la uniți, o să vedeți Raiul mai repede, că pentru greșelile de toată ziua nu veți merge în Iad, ci într-un loc mai ușor, în Purgatoriu. L-am întrebat pe un popă de asta, nou, să-mi arate și mie, în Evanghelie, unde scrie de Purgatoriu? Păi nu scrie, că pe vremea aceea nu se aflase de acest cuvânt, dar el, Purgatoriul, există. Dar acolo intră numai cei din credința papistașă și mai nou, au făcut loc și pentru credincioșii uniți. Sunt minciuni, nu-l ascultați. Trebuie să-l alungăm, să nu-i dăm biserica noastră să facă din ea cuib de minciuni. Că biserica asta a zidit-o tot satul, amu-s două sute ori trei sute de ani. Și nu s-a dărâmat cu ortodoxia, ci se șubrezește din lipsa Cuvântului Ortodox.

Oamenii dădeau din cap și întăreau spusele moșului: „Așa-i, așa-i!” Dar se vedea pe chipul lor că au început să plece urechea la vorbele părințelului greco-catolic. Și îi spune un flăcău tinerel, din sat, moșului Tănase, într-o bună zi:

– Bace Tănase, preotul ăsta unit zice că dacă ne botezăm la el scăpăm de iobăgie. Că așa a dat un Decret încă mai demult, Împăratul ce o fost bunicul împărătesei de acum. Drept îi?

– Drept, fecior, drept. Acel Decret se cheamă Diplomă Leopoldină și îi bună numai pentru popi și protopopi. Că dacă ar fi bună și pentru prostime, apoi cine ar mai face robotă la nemeși? Întreabă-l pe popă ăsta, că poate să te scoată din io-

băgie mai înainte, că tu te botezi numai după ce te vezi om slobod. Și să-mi spui și mie ce ți-o zis, bine?

Era o capcană pe care acești propovăduitori o întindeau când dădeau peste oameni naivi, creduli și fără carte. Că mai întâi trebuie să te botezi catolic, apoi el, preotul o să scrie carte la Împărăție și va cere să te scoată din iobăgie și tu, tu trebuie să aștepti cu multă răbdare și cu credință ca să te ajute Domnul și Sancta Maria. Și cartea de la Împăratul va veni mai încolo, cam la Paștele Cailor, după cum zic jidovii, râzând de proștii lor.

Pe zi ce trece Biserica strămoșilor se împuținează, umplând de amărăciune inimile dreptilor credincioși. Amărăciunea este cu atât mai mare cu cât trecerea la uniți vine mai mult de la protopopi și preoții parohiilor mai chivernisite. Cu aceștia ademenirea papistașă merge mai ușor deoarece momeala scutirilor de robotă și de dajdiile în bani și produse prinde repede la cel bogat, care este și zgârcit, de cele mai multe ori... Acestora Tănase le spune, scurt, versetul din Evanghelie: ... *Că mai lesne este a trece cămila prin urechile acului decât să intre bogatul în împărăția lui Dumnezeu – Evanghelia după Luca.*

Unii pleacă capul, rușinați. Alții se uită drept către el și clatină din cap, a pustiu. „Ce mai vrea acest moș de la noi? El și-a trăit traiul...”

În mijlocul acestor evenimente chinuitoare o veste umblă din gură în gură: s-a sculat un călugăr ortodox care cheamă lumea să-i alunge pe uniți. Tănase a auzit pentru prima dată de Sofronie în Cetatea Bistriței. Era vara anului 1757, merele văratice au dat în pârg, iar legumele cele dulci pentru inima săracului, adică pătlăgelele cele roșii și cele vinete, castraveții, dovleceii, ardeii grași și barabulele umpleau grădinile micuțe din spatele caselor. Acum mâncare era destulă, oamenii ar fi arătat mai împliniți, dar arșița zilei și poverile nesfârșite pe care le purtau toată vara, robotind pentru Cetate, pentru grofi și pentru Mărita Crăiasă nu-i lăsau să stea altfel decât cu spi-

narea plecată. Cum auzeau despre predicile acestui călugăr oamenii se adunau iute și ciuleau urechile, să prindă înțelesul acelor vorbe: spune drept ori numai se plânge, așa cum facem noi, toată ziua?

Tănase n-a plecat din Cetate până nu a aflat tot ce se putea despre acest călugăr, Sofronie. Că avea El, adică Tănase, niște prieteni prin satele districtului care erau tot atâta de supărați pe nedreptatea vremurilor și nu se lăsau încovoiați de răutatea papistașă. Ei, adică acești prieteni, erau oameni liberi, gospodari vrednici. Din Telciu era Vasile Oichi, iar dinspre Poienile Zagrei erau Grigore Manu din Zagra și Vasile Dumitru din Mocod. La întoarcere spre casă va trece pe la fiecare, să-i vadă și să le spună noutățile despre Sofronie călugărul. Așa că trebuie să știe tot adevărul, nu scorneli sau minciuni de-ale celor ce voiau să ne ducă la lupta dintre frați, cum scrie la Biblie că va fi la sfârșitul lumii. Și iată ce a aflat:

Că acest Sofronie a fost făcut preot de mir în satul lui Cioara din apropiere de Vințul de Jos, în districtul Albei Iulia. Îl chema Popa Stan, zice-se că taică-su a fost preot și el l-a învățat, apoi l-a uns popă. Dar în curând a rămas văduv și, cum nu avea copii, a plecat în Țara Românească. A intrat la mănăstire la Cozia – frumoasă mănăstire, gândi Tănase, amintindu-și prima călătorie în Muntenia, cu domnia sa cărturarul Gheorghe Brancovici – și acolo a fost uns călugăr și a învățat mai multă carte. Apoi s-a întors acasă, la Cioara, și s-a tras în pădure, aproape de sat, dar destul de departe de lume, construindu-și un schit călugăresc ortodox, mititel și bun pentru o viață de schimnic. Acolo la schit și-a apropiat niște tineri pe care-i învăța carte și Evanghelia. Ducea o viață liniștită, multă lume venea la el pentru spovedanie, rugăciune și sfaturi la feluritele necazuri pe care le are tot omul pe pământ. I se dusesese veste bună, cât a stat el acolo la schit preoții uniți n-au avut niciun spor în satele din prejur. Până într-o zi, când primarul ungur din Vințul de Jos, împreună cu vreo 12 bărbați bătauși, tot unguri, au năvă-

lit peste schitul lui și l-au distrus, făcându-l una cu pământul, împreună cu bordeiele care le slujeau drept chilii, lui Sofronie și tinerilor învățați. El a scăpat cu fuga și a rătăcit prin munți. Apoi s-a tras la vale, prin satele din districtul Cetății Huniazilor, și a predicat alungarea uniaților și statornicia în credința ortodoxă strămoșească. Cuvintele lui au fost puse pe o jalbă trimisă Majestății Sale, Împărăteasa Maria Tereza. Tănase a găsit această jalbă la un copist din Bistrița, care i-a vândut-o cu 5 florini de argint și legându-l cu jurăminte grele că nu va arăta la nimeni acel pergament iar de va fi să-l prindă cătanele să nu spună de la cine-l are.

Ajuns la Mocod, Tănase a tras la casa lui Vasile Dumitru. Acesta a repezit pe băietanul lui cel mai mare, cu calul călărind pe deșelate, până la Zagra, la Grigore Manu. *Să-i spui, pu-iule, că este musai să vină în seara asta la noi, la Mocod, că o venit tetea Tănase de la Salva și are vești de seamă. Să nu aducă nimica și pe nimeni, că noi avem de toate, mâncare, beătură și culcuș pentru cotârșit⁷⁰ la noapte.*

Se făcuse întuneric când bărbații au gătat de vorbit despre cele întâmplate prin sate, de când nu s-au mai găsit împreună. S-au tras într-o odaie ferită de ochii vecinilor și a trecătorilor curioși. Avea gazda, Vasile, doi dulăi ciobănești mari și răi, nimeni nu se putea apropia de gard când le dădea drumul prin jurul casei. Acuma, acești câini se hârjoneau pe sub fereastră, așteptând un ciolan de ros, de la masa stăpânului. Tănase a tras de la chimir pergamentul copistului și le-a citit din jalba trimisă de români Împărătesei: *A venit vremea că ne-am dus la mormintele morților și am zis: Ieșiți morți din gropi, să intrăm noi de vii, că nu mai putem răbda pedepsele ce ne vin de la popii uniți și de la domnii țării. Pe nime nu-i doare de noi, nici pe domnii cei săsești, nici pe domnii cei nemțești, nici pe cei ungurești. Că toate temnițele le-au umplut de noi pentru legea cea greceas-*

70. A cotârși = a înveli (regionalism).

că (ortodoxă, adică) și atâta ne-au prădat, venind cu cătane pe capul nostru, cât nu știm cu ce o să plătim porția împăratului.

În jalba aceea preoții cereau să li se dea mitropolia ortodoxă înapoi. Să fie mitropolit din credința noastră, să facă bine Majestatea Sa și să ne dea și nouă, românilor din Ardeal, ceea ce le-a dat sârbilor, adică Mitropolie la Carlovitz. Sofronie zice că a fost acolo, la Carlovitz, în Serbia, și a vorbit cu vlădica sârb, care l-a îndemnat să ridice preoții împotriva Bisericii Unite și să ceară recunoașterea ortodoxiei ca religie la fel cu celelalte de pe cuprinsul Împărăției.

– Acuma îi bine că oamenii, cu preoți, cu călugări și mireni de rând au tocmit această carte la Maria Terezia. Întrebarea îi, o ajunge cartea noastră la ea, la Majestatea Sa, ori o pun pe foc ișpanii? Și dacă o ceti-o, o face oareceva pentru noi, olahii?

Fiecare dintre cei de față își puneă această întrebare, că era știut că „până la Dumnezeu te mănâncă sfinții!” Tănase, parcă ghicindu-le gândul, le spuse părerea lui:

– Voi, Vasile și Grigore, care ați auzit ce se întâmplă prin părțile Zărandului, mereți și spuneți la oameni că s-a pornit zăporul la vale. Că o ajuns cuțitul de o trecut prin os, că oamenii nu mai pot suporta nedreptatea și asuprirea și se mișcă satele prin ținuturile Hunedoarei, Alba Iuliei și de-a lungul Crișului. Că o plecat carte scrisă cu jalbă mare la Viena, la curtea chezaro-crăiască. Spuneți la oameni să nu mai stea gârbovi. Să-și arate colții, ca lupii cei răi, să vadă stăpânii că putem mușca biciul care ne rupe pielea în bătai. Că glasul dreptății iese din gura călugărului sfânt, Sofronie, care o fost călcat de unguri ca să-l răpuie, să nu mai spună cuvintele adevărului. Dar el tot spune, umblă din sat în sat și predică dreptatea. Și de-om putea, l-om aduce și prin părțile noastre, ca cel ce nu crede, să-l audă cu urechea lui și să se îndrepte ca Toma, necredinciosul din Evanghelie.

Tănase a plecat, a doua zi, mai departe și s-a oprit la prietenul lui din Telciu, la Vasile Oichi. Acesta i-a vorbit despre

preotul lor din sat, acel părinte Jugan care își vătămase picioarul când a fost să slujească la înmormântarea părintelui Alexandru Pop, fie iertat și să-L odihnească Dumnezeu printre dreptii săi. Că de când merge șchiop cu picioarele, parcă și la cap l-a atins vătămătura. Că tot mai des pomenește oamenii, chiar și la Sfânta Liturghie câteodată, că n-ar fi mai bine pentru toți să alegem împăcarea și să facem noi primii pași spre unirea credinței? Că nu asta vrem, noi toți creștinii, unirea credinței? Oamenii cred că și acesta este pe cale să se lase botezat catolic.

– Și atunci, ce ne facem, bace Tănase? Biserica din satul dumitale, Bichigiu, a rămas fără preot și stă cu lăcata pe ușă. Acuma și la Telciu? Unde ajungem cu credința noastră? Vasile era cunoscut cu porecla „Oichi” care se trăgea de la un moș de-al lor ce spunea la tot pasul „o fi!”, arătându-se neîncrezător în ce spuneau oamenii despre unele și altele, expresie care a degenerat când moșul a rămas fără dinți și vorbea șuierat. „O fi” se auzea „o hi” mai întâi, printre dinții puțini, apoi „oichi” când vorba nu mai întâlnea piedici în gură.

– Vasile, grijește mai întâi ca vorbele despre călugărul Sofronie să ajungă în sat. Apoi om vorbi și cu părintele Jugan, să vedem de se va arăta tot atâta de înclinat spre împăcare cu papistașii.

Din sat în sat, de la o poartă la alta, de la o ureche la alta, vestea despre Sofronie, călugărul cel netemător și predicile lui, s-a răspândit în tot Ardealul. Văzând privirile grele ale iobagilor, ridicate fără teamă spre ei, grofii și magnații dimpreună cu toate slugile lor s-au înfiorat, aducându-și aminte ce-au pățit când s-a sculat mulțimea năpăstuiților sub Doja Gheorghe și mai înainte, când și-au făcut tabără militară la Bobâlna.

Iobagii valahi s-au frământat toată iarna și tot anul următor. Vorbele grele, despre dreptatea care umblă ruptă în bățai, sunau mai des prin biserici, pe acolo unde preoți și călugări de credință răsăriteană îi îndemnau pe oameni să-i alunge pe

preoții uniți, să se întoarcă, cei botezați, la credința adevărată, cea în care au fost botezați. Dar lumea nu s-a răsculat, nu au pus mâna pe topoare, pe furci și pe coase, să-și facă singuri dreptate. Acele predici au fost de ajuns ca nemeșimea, grofii sași și conții secui să ceară Curții de la Viena să facă ceva pentru a închide o dată pentru totdeauna gurile acestor câini de valahi.

Apoi s-a răspândit vestea că cuviosul Sofronie a fost prins și arestat pe undeva, pe lângă Orăștie. Că zace la închisoarea din satul Bobâlna. Apoi iarăși s-a aflat că după sărbătorile de iarnă, preotul Ioan din satul Săliște, satul lui Sofronie, a ridicat vreo câteva sute de oameni, ca la șase sute, și cu aceștia l-a scos pe Sofronie din temniță.

– Noa, vedeți, oamenilor, că numai mulțimea adunată umăr la umăr poate să-și facă dreptate. Altfel, nu merge. Să nu ne mai lăsăm călcați în picioare. Părintele Sofronie umblă liber, păzit de oamenii noștri și predică pentru dreptate. Acum a ajuns la Abrud. Acolo, la Câmpeni în Munții Apuseni nimeni nu-l mai poate prinde să-l ducă la temniță. El a zis că adună sinodul protopopilor ortodocși ca să ia o hotărâre. Să scrie o jalbă nouă, ca o hotărâre sinodală, prin care să ceară Curții de la Viena și Guvernatorului Transilvaniei, să ne dea mitropolie ortodoxă, bisericile noastră care au fost luate cu japca de către uniți să fie date înapoi, iar Biserica Ortodoxă să fie recunoscută și respectată, ca celelalte credințe din Imperiu.

Revolta lui Sofronie nu s-a oprit cu prima lui arestare și întemnițare. Nemeșimea și guvernatorul Ardealului, Ladislau Kemeny, s-au adresat cabinetului ministerial al împărătesei și au cerut măsuri radicale împotriva acestui rebel. Că uite, tot ce s-a făcut, cu trudă multă și cheltuială, cu renunțări la birurile pe care preoții uniți nu le mai plătesc, toate se duc de râpă. Munca noastră de 60 de ani este distrusă de un singur om, de acest ticălos care a întors la credința valahă zeci de preoți și mii de oameni simpli.

Iar cabinetul ministerial, Consiliul de Miniștri cum se che-
ma în acel timp, a hotărât că Sofronie trebuie arestat și eli-
minat. Iar hotărârea Vienei a ajuns la Gubernie și în august
1760 cătanele l-au prins în biserica din Abrud, l-au legat și
l-au dus la temniță, la Zlatna. Numai că mărimile vremii și-au
greșit socotelile. Minerii din Munții Apuseni, la aflarea veștii
despre arestarea lui Sofronie, sfântul care are curaj să se lupte
pentru adevăr și dreptate, se ridică în masă, ca la șapte mii
de oameni și îl scot pe călugăr din temniță. Călugărul este, de
acuma, ocrotit de mineri, are gardă care-l însoțește peste tot.
Iar minerii, supărați, pornesc cete, cete, către Blaj, să-l scoată
din scaunul de episcop unit pe Petru Pavel Aron. Acesta află
din vreme și își caută adăpost la Sibiu.

Acum Sofronie avea putere. Călugărul Sofronie propovă-
duia stăruința pașnică, fără acte de violență. Cuvintele lui care
chemau la a sta cumiști și a vorbi liniștit cu mai marii Ardealu-
lui, dar stăruind pe ce-i drept și sfânt pentru românii ortodocși,
aceste cuvinte aveau darul să-i liniștească pe magnai și gu-
vernatori. Mișcarea provocată de călugărul Sofronie cuprinde
întreg Marele Principat al Transilvaniei, ajungând până la Săt-
mar și Maramureș. Văzând insistența călugărului în cererea sa
și creșterea neconținută a numărului susținătorilor lui, împă-
răteasa Maria Tereza anunță, în octombrie 1760, că va trimite
o comisie care să cerceteze plângerile românilor. Ea promite
că cei arestați pentru credință vor fi eliberați.

Dar comisia promisă întârzie să sosească...

Îmbărbătat de mulțimea care îl susținea, Sofronie are tă-
ria să convoace, în luna februarie a anului 1761 Sinodul Or-
todox Transilvănean la Alba Iulia⁷¹. Acesta votează o petiție
cu 19 puncte prin care cere ca libertatea religioasă din Im-
periu să fie extinsă și în Transilvania, la fel și peste Biserica

71. Alexandru Chituță, *Sfinții Mărturisitori din Ardeal, martiri ai drep-
tei-credințe*, în „Ziarul Lumina”, 21 octombrie 2009.

Ortodoxă ca și peste celelalte Biserici. Mai cere Sinodul să li se dea românilor dreptul să-și aleagă un episcop ortodox și să fie eliberați toți românii care au fost închiși sub acuzații de refuz de convertire la Biserica Unită.

Când petiția ajunge la Viena, Consiliul de Miniștri explodează de furie. Maria Tereza nu mai poate să-și extindă protecția ei de „mamă a tuturor popoarelor din Imperiu” asupra valahilor ortodocși. Baronii, grofii și conții unguri sau cei austrieci care aveau proprietăți în Transilvania cer să fie luate măsuri dintre cele mai aspre împotriva pretențiilor obraznice ale tuturor celor care se opun uniației. Viena îl trimite pe generalul Nicolaus Adolf von Buccow să aducă liniște în districte. El vine susținut de oaste, cavalerie și infanterie. Aceștia erau „comisia” promisă ...

Totuși, ca să îndulcească lucrurile, împărăteasa cedează și trimite un episcop ortodox, pe sârbul Dionisie Novacovici din Buda. El vine și își face curte la Rășinari, lângă Sibiu.

Dar Novacovici nu dă speranțe năpăstuiților. El este un umil slujitor al lui Hristos și al împărătesei, cu rugăciune și smerenie poți înfăptui orice. El cere supunere. Dumnezeu vede și face dreptate!

Curând „comisia” începe să lucreze. Tunurile generalului Buccow cântă prohodul Bisericii Ortodoxe din Transilvania. Sute de mănăstiri și biserici sunt rase de pe fața pământului, sute de preoți și de creștini încăpățânați sunt arestați și deportați. Sute de sate și de parohii ortodoxe sunt declarate, abuziv, unite. În aceste localități biserica existentă este dată uniților, iar cei care se opun sunt supuși unor represalii dure. Se face liniște în Transilvania.

CAPITOLUL 27

LUNG ÎI DRUMUL VIENEI

Când represiunea cătanelor chezaro-crăiești umple cimitirele de morți și casele valahilor de jale, prin părțile Rodnei, pe valea Someșului, oamenii au suferit mai puțin. La ei nu au au fost răscoale, nici nu s-au speriat grofii locului că valahii le-ar da foc caselor. În anul acela, 1761, Atanasie Todoran a stat la căpătâiul fiului său, Pinte Bogdan, care-și trăia ultimele clipe din viață. Boala de plămâni l-a măcinat încetul cu încetul, speranța în tămăduire murise de mult...

Tănase a umblat câteva zile să caute un preot ortodox care să-l mărturisească pe fiul muribund, cât timp acesta mai avea ceva vlagă în el. Dar n-a găsit. De frica cătanelor lui Buccow mulți preoți s-au bejenit în codri și peste munți, în Moldova. Preotul unit din sat prinsese acum mai mult curaj. Umbla pe la casele oamenilor și-i îndemna la pocăință, la botez în credința unită. El a aflat de necazul din casa bătrânului jude al satului. S-a dus la ușa acestuia și s-a chezășuit să-i dea dezlegare tânărului, pentru ultimul drum. Tănase privea spre copilul lui, acum un bătrân slăbit și gălbejit de suferință. Avea peste 60 de ani.

Dar Tănase nu l-a primit pe popa greco-catolic.

– Copilul meu a fost botezat creștin ortodox, într-o biserică ortodoxă, domnească, la Hârlău, în Moldova. Iar naș i-a fost, la Botez, marele hatman al Moldovei, Lupu Bogdan. Toată viața ne-am închinat Sfintei Treimi, Maicii Domnului, lui li-

sus Mântuitorul în Sfânta Biserică Ortodoxă. Ne-am spovedit, ne-am împărtășit după lege cu trupul și sângele Domnului. Iar pâinea sfințită în Taina Euharistiei nu este pâine nedospită, ca în credința voastră, eretică. La Cina cea de Taină Iisus n-a frânt pâine nedospită, că nu erau în pustiul Iordanului ca pe vremea pribegiei cu Moise, când evreii făceau pâinea nedospită, din graba călătoriei. El a frânt pâinea și a zis ucenicilor: „Luați, mâncați, acesta este trupul meu care pentru mulți se frânge...” O viață întreagă ne-am împărtășit cu pâinea prefăcută în trupul Domnului, nu ne vom împărtăși, pe patul de moarte cu ostia voastră, papistașă. Peste puțin timp fiul meu, Pinte Bogdan va sta în fața Dreptului Judecător și El va spune, cum a zis în Evanghelii: „Veniți, dreptii Tatălui meu, de moșteniți viața veșnică” Iisus va judeca dacă am trăit drept și am murit tot așa. Pleacă de la căpătâiul fiului meu!

Curând după asta Pinte Bogdan și-a dat duhul. Chipul lui era neted, împăcat, chinul și durerea bolii pleaseră de la el. Tatăl lui l-a îngropat, după datină, spunând slujba înmormântării pe din afară, după cum învățase de-a lungul vieții lui. N-a avut preot să cădelnițească, nici dascăl să cânte prohodul. Doar el, cu Maria, nepoata Ilenei Runcului, care a stat cu Pinte până în ultima clipă. Și vreo câțiva săteni. L-au ascultat pe bătrân spunând slujba înmormântării de parcă ar fi fost popă. Apoi s-au dus acasă și au gustat din pomana pregătită de Maria.

A doua zi a venit Maria și a dereticat prin casă, a adunat lucrurile rămase după mort și i-a spus lui Tănase:

– Unceșule, lucrurile astea să le dai, să le citească un preot și să le împarți la pomenirea de 40 de zile. Ar fi bine dacă ai putea să-i faci pomenirea de înălțarea sufletului undeva, unde să fie preot de-al nostru.

– Bine, Mărie, așa am să fac. Cred că am să merg la părințele George Morar, la Hordou. Mi-a plăcut de el când am umblat împreună, de l-am adus să slujească la înmormântarea

părintelui Alexandru. Ai dreptate, Mărie, măcar pomenirea de 40 de zile să o facem așa cum se cuvine, în legea noastră creștinească.

Apoi Tănase a rămas singur. Cât a trăit băiatul, Pinte, știindu-l suferind, nu-l îndemna inima să stea prea mult în preajma bolnavului. De mila suferinței aceuia și a neputinței lui îi venea să plângă. Dar mai mult simțea că nu-i drept să lase lacrimile să-i curgă, că ar fi fost plânsul de mila lui, nu a lui Pinte. De aceea își căuta de drumuri. Umbla prin sate, culegea ceva bani din biruri și fugea iute cu ei, la Cetate, să-i depună la Magister. Dar mai mult căuta să afle noutăți. Intra să mănânce, la ceasul amiezii, la hanurile de lângă porțile mari ale Cetății, mai des la Poarta Ungurească, deoarece pe acolo veneau veștile dinspre Alba Iulia, de la Blaj ori de la Cluj. Căta loc de stat la masă pe aproape de oamenii adunați ciotcă, mai mulți la un loc. Ciulea urechile și asculta, iar atunci când vreun drumeț vorbea despre Sofronie se băga și el în vorbă, cu curaj. Uneori oamenii îl lăsau să șadă lângă ei, să asculte poveștile, alteori trebuia să facă cinste cu un rând de horinci. Nu se zgârcea, chema hangiu și comanda și ceva de îmbucat, niște cârnați ori ceva afumătură ori câte o strachină de fasole. În acei ani cât Ardealul s-a zbuciumat Tănase a cules vești, dar niciodată nu și-a spus părerea în fața oamenilor. Nu, el asculta și nu zicea nimica, nici că-i bine, nici că nu-i bine. Dar se aduna, tot mai des, la Zagra, la prietenul Grigore Manu, acolo îl chemau și pe Vasile a popii din Mocod și stăteau la sfat peste noapte.

În timpul cât Tănase și-a îngropat fiul și a făcut cele cuvenite, după datină, în Transilvania, „comisia” chezaro-crăiască a generalului von Buccow a restabilit ordinea. Iarăși gurile românilor au fost închise și glasurile lor au amuțit, pentru o vreme. La unii a lucrat frica, la alții pumnul și biciul, alto-ra le-au închis gurile cu țărână. Tot atunci, din ordin crăiesc și sub controlul generalului Buccow s-au organizat două

conscriptii⁷², una ce se va face de către preoții uniți și alta de către oamenii Guvernământului. Apoi generalul pacificator a plecat să dea raportul împărătesei.

În sala mare a Consiliului ministerial din palatul Hofburg se instaurase liniștea. Majestatea Sa Maria Tereza citea Raportul Comisiei care, avându-l în frunte pe generalul Nicolae Adolf von Buccow a examinat plângerile valahilor din Principatul Transilvaniei. La un semn al împărătesei, generalul își începu raportul:

– Majestate, am făcut liniște în Principat. Acum Biserica Unită are toate întăririle scrise și lucrate de „comisie” ca să existe și să crească, liniștită. Unde olahii au stat contra, împotriva lor am pus tunurile și puștile. Mănăstirile de rit răsăritean le-am făcut una cu pământul, pe toate. Am stârpit cuibarele de crescut și înmulțit călugări ortodocși.

– Curtea și Consiliul de Miniștri apreciază rezultatele „Comisiei”. Ați făcut treabă bună. Dar, ne întrebăm, oare pentru cât timp? Iată, Comisia pe care ați avut onorul să o conduceți a depus Raportul. Biserica Unită de o parte și separat, cei de la Guvernământul Principatului au cercetat toate satele și târgurile unde s-a reclamat de către valahi că s-au făcut abuzuri împotriva lor. Iar din conscripții se vede, așa cum scrieți și semnați în Raport domnia ta, generale împreună cu baronii Möringer și Dietrich de la Tezaurariatul Principatului, că în Transilvania, în locurile cercetate, sunt 128.635 de familii ortodoxe și numai 25.223 de familii unite. Dar ce este foarte bine, este că sunt 2.250 de preoți uniți și numai 1.365 de popi ortodocși. Și mai scrieți în Raport că ați numărat 515 biserici unite și 1.362 de biserici ortodoxe⁷³.

Împărăteasa învârtea hârtile în mâna înmănușată cu dantelă fină. Știa că cifrele sunt măsluite, a fost informată de oa-

72. Recensăminte.

73. Conform cu pr. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, volum II, p. 388.

menii ei de încredere, băgați printre cei din Comisie ca să vadă cum se lucrează și care este adevărul curat. Că ne îmbățăm cu apă de ploaie dacă mințim adevărul și dormim cu capul pe perna umplută cu minciuni. Că acest adevăr tot iese la iveală, dar iese totdeauna când îi prea târziu.

– Aceste cifre nu ne îngăduie, generale, să dormim liniștiți, continuă împărăteasa. Am știre că domnia ta, generale, și cu cei doi baroni de la Camera Tezaurului, ați învârtit câteva nopți aceste cifre ale celor două conscripțiuni. Care au fost cele adevărate și ce ați scos din cupa de zaruri, mai știți cumva? Că am primit o jalbă, trimisă cu olăcari anume nămiți de la poarta Cetății Bistriței până la porțile Vienei, că răscoala îi gata să se aprindă iară. Și asta numai în ținutul Bistriței, unde anume ați făcut ca delegații, cumpărați cu niște pungi nu prea mari cu florini, să declare că toți valahii din acest ținut sunt alătura cu Biserica Unită și așa vor fi până la capăt. Sunt 47 de sate bistrițene care fac această jăluire. Ei cer să fie lăsați în pace, să nu le strice nimeni legea cea veche, de la Patriarhi. Auzi, generale, ce spun oamenii aceștia? „Legea cea veche, de la Patriarhi!” Valahii au tăcut acum, dar pentru cât timp? Și când se vor porni, iarăși, câți unguri și sași și austrieci vor muri? Ce vei face, generale, ai să-i împuști pe toți valahii din Transilvania? Vrei să ne ridici curțile regale din toată Europa în capul nostru? Că la Roma, mulți cardinali se agită și fac plângeri în gura mare împotriva noastră. Și apoi, mai este ceva ce spune Raportul Comisiei. Că zeci de sate, cu sute de valahi, au luat calea bejeniei. Cu cine vom mai lucra pământul? De la cine vom aduna birurile? Spune, generale, spune ce să facem!

– Majestate, Roma n-ar trebui să glăsuiască. Măsurile cele mai aspre privind impunerea Bisericii Unite au fost dictate de iezuiți. Ei au spus că dacă într-un sat avem un popă unit și oamenii toți țin de ortodoxie, acel sat trebuie socotit, musai, la uniți, de la mic la mare. Iar biserica din sat să fie dată preotu-

lui unit. Numai astfel a crescut numărul de uniți din Raportul Comisiei.

Maria Tereza oscila între admirație și furie. Da, măsurile extreme ale necruțătorului Buccow au dat rezultate. Dar ea, împărăteasa care se autonumește „Maica popoarelor din Imperiu”, simte, știe că acești cei mai oropsiți copii ai ei, valahii din Transilvania, nu se vor liniști pentru mult timp. De frica altor răscoale care vor veni, poate cu sânge și morți mult mai mulți, ea, împărăteasa Maria Tereza, trebuie să fie mai blândă, să le arate dragostea ei de mamă și acestor oropsiți de la granița de răsărit a Imperiului.

– Generale, m-am gândit că dacă nu le ușurăm viața acestor valahi vom cunoaște alte zile urâte, în curând. Ce crezi că am putea lăsa de la noi?

– Majestate, de la noi putem lăsa orice, numai să accepte nemeșimea maghiară. Eu zic că ați lăsat destul dându-le înapoi un episcop ortodox. Că asta au vrut preoții și protopopii ortodocși, ridicați la răscoală de acel călugăr fioros, Sofronie. Iar acest mitropolit, călugărul sârb Novacovici îi prea destul pentru ei. Celălalt călugăr, acela care a pornit răzmerița, Sofronie, a zis el singur, că dacă au primit înapoi pe vlădica lor înseamnă că nimic n-a fost în zadar, că au câștigat. Și l-am alungat din țară, s-a jurat că nu mai vine înapoi. Nemeșii însă nu vor să lase de la ei nimic, doar bătaie, ridicare în furci, sărăcire cu forța și mânat la muncă, asta zic ei că le trebuie valahilor. La fel strigă și sașii din cetăți. Cu nemeșii și cu sașii o să fie cel mai greu, Majestate, răspunse generalul.

– Dar cum vom putea pune stavilă bejeniei? Că fug valahii peste hotare și spre Moldova, dar și spre Țara Românească, de rămân satele goale.

– Greu cu bejenia, greu tare. Că nu avem oaste destulă ca să întărim hotarele. Și oastea de margine costă bani grei și nu-i totdeauna o oștire bună de luptă. Nu știu ce să zic, Majestatea Voastră.

Maria Tereza constată că mai mult de atât nu putea scoate de la generalul ei. Von Buccow era prusac până la ultima picătură de sânge, el știa doar atât: disciplină, disciplină și iar disciplină. Și bătaie, corecție brutală până la crimă. Asta însă, nu era calea cea mai bună de făcut liniște la hotarul de răsărit.

– Generale, vom înființa niște regimente de grăniceri, cu acești valahi. Așa le vom da de lucru și îi vom disciplina, cumpărându-i cu câteva libertăți mărunte pe care le vom da de la noi. Ce zici?

– Majestate, v-ați gândit bine? Îi înarmăm pe acești răsculați? Cu armele noastre ne vor omorî. Nu-i bine, Majestate.

– Generale, ai fost acolo, printre ei, și nu i-ai cunoscut de loc. Acești valahi sunt oameni blajini. Cum crezi că au rezistat atâta amar de vreme la cele mai rele munci, la cele mai grele poveri? Ei s-au învățat cu sărăcia și cu munca grea. Dacă le ușurezi viața, nu crezi că ți se vor supune mai ușor? N-o să le dăm toate înlesnirile grănicerești, adică nu o să fie la fel cu grănicerii din apusul Imperiului. O să-i scoatem din iobăgie numai pe cei care sunt recruți și sunt de credință unită. O să îi iertăm de robotă și de biruri la Împărăție. Dar o să le dăm solde mai mici, în compensare cu birul. Apoi, o vreme, îi lăsăm cu îmbrăcămintea lor și cu opincile lor. O să le dăm uniforme de la Guverământul Principatului, dar mai târziu, poate când vor da semn de răzvrătire, din nou. Ca să mai cumpărăm cu ceva liniștea și pacea noastră. Ai priceput, generale? Trebuie să faci cu acești copii ai mei așa cum înveți la dârlogi caii de călărie, cu multă răbdare și numai din aproape în aproape, în fiecare zi doar câte un pic.

– Și cu Biserica Unită cum facem, Majestate? Că spre munte, la hotarul de răsărit îs numai ortodocși. Îi lăsăm așa, cu ortodoxia?

– Asta-i treaba Guvernului de la Sibiu. Și a episcopului de la Blaj. Să o rezolve ei, cum știu. Dar să le dai ajutor, dacă ți-or

cere. Că eu am dat un pas în lături, le-am trimis episcop ortodox, pe Dionisie Novacovici, care și-a făcut curte episcopală pe lângă Sibiu, după cum am auzit. L-am trimis pe acesta ca să îi sfătuiască pe valahi numai de bine, că răzmerița nu le ajută cu nimic, mai bine să se împace și să asculte de cei puternici ai zilei.

Și pe dată, după această ședință a Consiliului aulic de război se întinse zvon că în Transilvania se va face strigare de înrolare la grăniceri. Că vor fi două regimente noi, la Orlat, la granița cu Țara Românească și la Năsăud, pentru ținutul Rodnei, la granița cu Moldova.

În casă la Vasile Oichi din Telciu prietenii se adunaseră să cinstească pe muierea lui, Ileana. Era prăznuirea Sfinților Împărați Constantin, cu mama lui, Elena. Vasile anume alese-se această zi ca să nu bată la ochi. Lumea era din ce în ce mai speriată, de când Comisia chezaro – crăiască începuse să pună întrebări de tot felul prin satele de români. Acum, la un pahar de horincă, puteau să vorbească, cu băgare de seamă, și despre ce îi frământa pe ei, mai mult ca oricând.

– Io zâc, măi ortaci, că pe Sofronie l-or cumpărat. Că de speriat nu se speria el așa ușor, doar o fost legat și bătut la temniță de două ori. Gazda, Vasile Oichi, fu cel care porni discuția serioasă.

– Și io zâc la fel, spuse celălalt Vasile, din Mocod. Io crez că mărimile astea n-au avut curaj să-l piardă, de frica lumii, că ați văzut că oamenii l-au scos din temniță de două ori. Așa că i-au zis că dacă ți-am pus episcop ortodox tu pleacă la o mănăstire în Țara Românească și să nu te mai întorci. Io așa crez.

– Iar eu, zise Tănase, cred că trebuie să aflăm ce fel de episcop o fi acest vlădică Dionisie Novacovici. Că el vine de la Buda, nu ține de mitropolia sârbească de la Carlovitz. Înseamnă că nu-i pe linia pe care a fost Sofronie. Adică, el e omul împărătesei Maria Terezia. Să vedeți dacă nu-i așa cum zic eu, omul acesta vine să ne plece capetele în jugul Mariei

Terezia. Apoi, măi ortaci, nu-i de bine. Șuhan⁷⁴ nu scăpăm de vicleșugurile papistășești. De aia zic, noi trebuie să le zicem la oameni să se țină tari, să nu se lase prostiți, să stea în credința noastră din bătrâni, că bună a fost ea până acum. De ce să o lepădăm?

– Noa, acumă haida să vorbim despre știrea care umblă despre înrolarea la oastea de grăniceri. Că ați auzit de ea, nu? Ce vrea să facă Majestatea Sa împărăteasa Terezia? O fi de bine, o fi de rău?

Grigore Manu din Zagra era încă om tânăr. Acele vorbe care umblau tot mai mult de câteva săptămâni, imediat după Paștile anului 1761, îi aprinseră gândurile, nu mai avea stare locului.

– Oare drept o fi că ne slobozește din iobăgie? Și că ne dă și câțiva florini pe lună? Și haine de cătane, și cizme și sânețe? Tulai, tare ar fi fain, măi ortaci, să scăpăm de birși și de gornici, de toate dările și dijmele și robotele care nu se mai gată, că de când ne-am născut până murim tot în jug trăim.

– Da, ar fi fain, măi Grigore. Dar trebuie să ascuți toată povestea, cum de îi vine împărătesei, așa peste noapte, să ne scoată din iad și să ne facă oameni liberi, ba și cu ceva soldă ostășească? Nu ți se pare ceva curios? Măi Grigore și voi, Vasile, pe crai, pe împărătese și pe bogați să nu-i credeți niciodată până la capăt și pe de-a-ntregul. Musai este o celuire⁷⁵ acolo. Dar aveți răbdare, am auzit de la Bistrița că vin niște comisari crăiești să facă recrutare, adică să vă scrie pe răboj și aceia o să vă zică tot. Numai că eu așa vă zic: până nu vedeți scris de la Cancelaria Măriei Sale, pe vorbe numai să nu credeți. Puneți-vă la drum, până la Sibiu ori la Viena dacă trebuie și aflați acolo cât îi minciună și cât îi adevăr.

74. Șuhan = niciodată (regionalism).

75. Înșelare, păcăleală.

- Dar de ce zici așa, tete Tănase? Ce, nu spune lumea că împărăția nu mai are bani să ducă atâtea războaie? Că de aproape 7 ani se tot bate crăiasa noastră cu craiul prusian și nu gătește sfada. Ai uitat că ne prindeau la oaste că nu mai erau cătane, au murit în războaie? Nu ne-o pus atâtea biruri de nu mai putem trăi, că nu-s bani la Trezorărie din cauza războaielor? Majestatea Sa ne face cătane, noi păzăm hotarele, iar ea ne iartă de birurile pe care ni le smulg nemeșii, nu Împărăția.

- Asta-i o socoată de-a flămândului. Dar io-s om bătrân și umblat și pățit. Nu crede din prima, fii cu băgare de seamă! Trebuie să ridicăm satele, să mergem la împărăteasă, la Viena, să ne dea scris!

Pentru Tănase lucrurile au devenit limpezi:

- Numai împărăteasa poate să înțeleagă necazul nostru. Că pentru 30 de arginți, protopopii noștri ne-au vândut uniților, ne-au declarat pe toți uniți ca să rămânem pe veci uniți. Dar noi suntem din vecie creștini ortodocși și așa vrem să rămânem noi și copiii noștri și toți cei ce vor mai trăi după noi. Așa ortodocși putem să fim grăniceri mai buni decât ar fi niște orfani vânduți papistașilor. Lasă-ne slobozi, Majestate, și-ți vom fi cătane de frunte, aici, la hotar!

Și din acea zi de slăvire a Sfinților Împărați Constantin și Elena, cei patru prieteni au pornit pe drumul dobândirii dreptului la credința pe care le-au dat-o Patriarhii, nu numai pentru ei, ci pentru tot neamul românesc de pe valea Someșului.

CAPITOLUL 28

DRUMUL ROȚII

Adoua zi, după sfatul pe care l-au ținut în seara de Sfântul Constantin, cei patru ortaci s-au sculat de dimineață cu gând să pornească fiecare la casa lui. Era sâmbătă, până porneau la drum se făcea de amiază, așa că în ziua aceea tot nu mai apucau să facă ceva treabă pe acasă. Iar a doua zi, de sfânta duminică, ar fi fost mare păcat să iasă la câmp ori prin grădini, la prăsit porumbul. Această plantă adusă de peste mări și țări se prinsese bine, peste tot, și de bun folos și de ajutor a devenit pentru săracii Europei.

Vasile Oichi, ca gazdă, se trezise devreme. Nu beuseră cine știe câtă horincă, așa că era limpede la cap. Ca de obicei, s-a închinat la icoane, a murmurat o rugăciune și a ieșit să vadă de vite. Ileana, nevasă-sa, dormea încă.

– Scoală, tu, femeie, și pregătește ceva de îmbucat, că amu s-or trezii ortacii și nu-i omenește să plece flămânzi la drum. Ce-o să zică muierile lor, că a lui Oichi le-o dat drumul de dimineață fără să puie ceva în gură? Așa ne știe pe noi, lumea?

– Apăi, măi omule, io am robotit ieri și alaltăieri să fie toate gătite de Sfinții Împărați. Că ieri am stat și noi cu ortacii noștri la Liturghie, apoi ne-am veselit, dar io, cu mintea mea de muier, tot m-am gândit că cum ar fi cel mai bine: să le pui de prânzișor ori să-i oprim de amiază. Că azi, și așa nu mai apucă să facă nimica pe la cășile lor, că-i sâmbătă. Așe că le dăm, acuma, când se trezesc, o zamă acră, făcută cu pru-

ne verzi, din ceva ciolane de porc afumate cu zgârciuri grase pe ele. Apoi mi-o rămas câteva sarmale, dacă le-o fi foame să guste, dacă nu, să steie până se frig pulpele de miel la cuptor, că ieri n-ați vrut decât carne de porc, moale, de la garniță. Io așe zic. Că mâncare avem, nu-i grabă, mai bine te-ai iuți tu, cu adăpatul și rânitul la vite. Scoală băieții, să te ajute. Și pune-l pe Ștefănuț să smulgă niște ceapă verde din spate, de pe mălăiște, să o spele bine ca să pui io caș proaspăt și slană și cârnați pe blidurile astea din lemn, scobite astă iarnă așa de fain de tine, mă omule, că crez că nici Maria Terezia nu le-ar da deoparte, de faine ce-s!

– Noa, bine, fain te-ai gândit, Ileană. Cred că sfânta ți-o dat minte bună, că nu m-ai făcut de râs, șuhan! Mă duc să mai trag vreo două glăji de horincă, să ne limpezim de dimineată.

– Noa, lasă numa o glajă, că de la două vă îmbățați și nu-i bine! Și mai am niște castraveți acri, dacă vi-i de trebuință, să spui, că i-am pus bine, la groapă, să aveți de dres după sărbătoarea muierii lui Vasile Oichi!

Vasile o strânse în brațe și o pupă pe obraji, în timp ce muieria îi împingea deoparte mâna ce căuta ceva pe sub pătura de lână cu care era învelită.

– Șezi bine, că nu-i vreme de joc, acum. Mai după-amiază!

Auzind gazdele glăsuind, musafirii se mișcară și ei. Primul ieși Tănase. Cu cămeșoiul larg, peste pantalonii din aba subțire, desculț, el li se adresă:

– Io mă duc să dau cu apă pe mine din Sălăuță.

– Bace, dar nu-i încă prea rece? Să nu pățești ceva, încă-i apă din omățul gros de aziarnă, zise Ileana, gazda. Uite un ștergar, nu-i chiar din cele subțiri, da-i bun!

– Nu pătesc nimica, toată viața așa m-am spălat, că asta am învățat de la părintele Visarion, din fragedă pruncie. După el se sculară Grigore și Vasile a popii din Mocod. Aceștia se spălară la ciutură, afară în curte. Pe când se ștergeau pe mustăți și pe plete, apărură și găzdoiul, cu un fund de lemn pe care așezase

patru ulcele de lut și o ulcică cu horincă. Le umplu ulcelele și îndemnară la o înghițitură, urându-și sănătate și ajutor de la Domnul. Atunci apăru și Ileana, îmbrăcată cuviincios, cu acel blid scobit din lemn, pe care stăteau câteva bucăți de slănină crestate, unse cu boia roșie de ardei, bucăți de caș alb-gălbui și ceva cârnați din cei păstrați din iarnă, la garniță. Bărbații traseră cuțitele de la cizmă și crestând din cârnați, caș și slănină începură a se cinsti, mormăind vorbe faine despre gospodină și gospodar. Ceapa verde, fragedă, scrășnea între fălci și după câteva înghițituri de mâncare Ileana le aduse, pe un servet cusut cu flori roșii, o pâine frântă, aburindă. Mirosul îmbietor stârni alte exclamații, de poftă, dar și de sete, pentru încă o gură de pălincă.

– Apăi, Ileană dragă și tu, găzdoiule Vasile, dacă ne țâneți tot așa, de când ne-am sculat din somn, să știți că noi nu plecăm acasă de aici. Că așa spunea nepoata mea Ilinca, de la fata tatii Ana, care a rămas măritată la Curtea Domnească, la Iași, că ea vrea să fie toată viața numai mosafir, că-i tare bine!

– Bace căpitane, adevăr o grăit prunca, scrie și la cărțile sfinte că copiii spun totdeauna adevărul, răspunse Ileana. Păi așa ne-am gândit și noi, adică bărbatu-meu și cu mine, că la ce să mai plecați acasă azi? Că de lucrat nu mai apucați, iar mâine îi sfântă zi de duminică. Stați la noi și luni o să avem grijă să vă punem la robotă. Că la grofi și la nemeși vă pricepeți a roboti, d'apoi la niște oameni cumsecade ca noi, de ce să nu puteți?!

– După cât de frumos șuguiеști cu noi, zise Grigore, am tot roboti, dar băgăm de samă că ai bărbat aprig, pui de moroșan am auzât că ar fi, și cu moroșenii nu-i bine să te pui. Așa că eu încalec pe dată și iute fug la nevastă, acasă, că sub poala ei ferit am fost de toate relele!

Din una în alta, cum soarele strălucea blând în aerul curat al muntelui, ajunseră aproape de prânz când Ileana și cu cele două nurori ale ei, Sofronica și Vetuța, îi chemară la o zamă

de cocoș făcută cu acritură verde, adică boabe de prune abea umflate pe crengi.

– Tulai, că bun îi! Am gustat pită rumenă, slănină moale la șoric, caș de vacă bălțată crescută pe munte, am rupt cea-pă verde între măsele și zic că ce fain îi, ca-n Rai. Că o țără de mâncare și un jinars îți fac viața frumoasă, alungă norii de pe cer, spuse cu bucurie în glas Grigore. Cât de puțin îi trebe omului să fie fericit și cât de ticălos îi omul care ți le ia pe toate acestea, muncite de tine din greu și, în loc, îți face parte numa de bătai și de înjurături!

– Drept îi, așa spun de câțiva ani buni toți românii noștri chinuiți, mai ales de când ne-o luat și Biserica noastră Ortodoxă. De aceea zic, măi ortaci, să umblăm la bisericile noastre, chiar de mâine, duminică și să le spunem oamenilor că musai trebuie să facem lumină cu jurământul acela strâmb cu care niște protopopi ticăloși ne-au legat pe lege strâmbă să fim, pe veci, de-ai Bisericii Unite. Trebuie să deslușim adevărul, să jurăm pe credința noastră din străbuni și să nu ne vindem sufletele pe doi crețari de aramă papistașă. Dacă trebe, om alege oameni de omenie dintre noi, care să meargă la Viena, la Majestatea Sa Maria Terezia și să jure pentru adevăr. Să nu ne pună jug de grăniceri cu grumăzar de uniști, că nu facem noi lepădare de credința în care am fost botezați. Așa o scris, la jalbă, țărani din spre părțile Hațegului și Zărandului, când s-au dus la Deva, la soborul nobililor: **...Noi suntem gata la toate, dar religia nu ne-o părăsim până trăim.** Toate neamurile își au legea lor și trăiesc în pace, iar noi suntem prigo-niți neîncetat pentru legea noastră. De ce nu ne dați pace să ne odihnim? De ce să dăm uniților bisericile, pe care bieții de noi le-am zidit cu cheltuielele și cu mâinile noastre? Nu, niciodată până suntem vii!... Nu-i de cuviință, nici Dumnezeu nu vrea, nici românii nu îngăduie. Căci prea de ajuns ne-am rugat cu toată cuviința și n-am primit niciun răspuns ca și când niciodată nu ne-am fi rugat. **Nici noi nu suntem vite, cum cred Măriile**

Voastre, ci avem biserica noastră. Iar bisericile nu de aceea sunt clădite, ca să rămână goale, și nici noi nu ne vom închina în grajduri, ci ne vom duce la biserici, ca să ne rugăm acolo și să nu rămână goale!

În jurul mesei se făcu liniște. Tănase împături la loc hârtia de pe care citise acele cuvinte.

– Și ce să facem, căpitane? Ce să le spunem oamenilor? Cum să facem sfat ca să ne asculte tot omul și să ne strângem puterile, la un loc? Întrebarea venea de la Grigore, dar amândoi Vasile se uitau la bătrânul căpitan cu același gând în minte.

– Vorbiți despre recrutare la grăniceri. Că or veni comisari să facă înscrieri. Că aceia vor pune întrebări, despre credința satului și a preoților, despre cine a zidit biserica și din a cui cheltuială, apoi vă vor întreba pe fiecare că de când sunteți la uniți și de ce ați plecat de la ortodocși. Aici îi minciuna cea grea. Că pe niciunul din noi nu ne-au întrebat unde suntem cu Biserica și unde vrem să fim. Că niște popi mincinoși, delegați de-ai ținutului nostru, ne-au vândut, la Sibiu, în 26 aprilie, în față la generalul Buccow că noi, cei din ținutul Bistriței, al Rodnei și de pe valea Someșului suntem ai Bisericii Unite, cu toții, și așa vrem să rămânem pe veci. Iar acum cale de întors nu este, după legea cea nouă pe care au scos-o, tocmai acum. Trebuie să dăm bisericile la uniți și noi să ne închinăm papistașilor. Numai împărăteasa ne poate dezlega de acest jurământ fals. Ea, Maria Terezia, a spus, cu gura ei, că este mama tuturor neamurilor din Împărăție. Să facă bine să ne fie mamă și nouă. Și să facă dreptate copiilor ei, la toți la fel!

– Numai atât? Pentru biserici să mergem acolo? Iarăși cei trei ortaci îl puneau pe jar pe bătrânul și înțeleptul căpitan.

– Nu-i numa asta. Dar de aici îi începutul. Că generalul Buccow zice, după cum o dat Majestatea Sa legea, că grăniceri vor fi numai cei de credință unită și lor li se vor face iertăciuni, de biruri, de iobăgie, de robotă. Ca grăniceri, numai acelora li se va da uniformă și încălțări și flinte. Pe noi ne vor scrie că

suntem uniți, că așa suntem cu tot satul după jurământul lui Iuda, dar când ne vor întreba pe fiecare și o să vadă că nimeni nu ne-a trecut la uniți, credeți că o să ne ia iobăgia din spina-re? Că ne vor lăsa să nu plătim biruri? Că nu ne vor pune la robotă? Aici îi minciuna, aici îi pericolul. Grănicerul nășăudean va intra la jug și mai greu.

– Să mergem la Viena, să mergem la împărăteasă, să-i spunem adevărul! Cei trei ortaci, feciorii lui Vasile gazda, muierea lui, Ileana, și nurorile săriră într-un glas. Să mergem! Să mergem!

Într-o săptămână, cele trei ținuturi grănicerești luară foc. Satele își aleseră delegații. Ceata lor, zece oameni, se adună la Salva și cu toții au fost de acord că Atanasie căpitanul Todoran, cel care știe a scrie și a ceti, pe nemțește și pe ungurește, acela să stea în fruntea cetii și să pornească imediat la drum. Și delegația nășăudenilor porni la drum, în prima zi din luna Cireșar. Drum lung și greu, pândit de primejdii. Ca să nu bată la ochi, ceata se rupse în patru grupuri, de câte doi sau trei. Mergeau la o zi distanță, cei din frunte față de ultimii. Se depărtau și se strângeau, în nicio zi o ceată nu era la fel ca în ziua din urmă. Așa au mers ca să nu le pună cătanele întrebări și să nu-i întoarcă din drum. Aproape o lună de zile au tot mers. Când au intrat pe pământ unguresc căpitanul Tănase a rămas cu ultima ceată. Dacă se întâmpla ceva pe drum și cineva trebuia să fie tălmăci, apoi unul trimitea repede după badea Tănase și cu el deslușeau orice pricină. La capăt de drum s-au oprit la un han, la marginea Vienei. S-au spălat, și-au pus hainele bune și au intrat în marele oraș. Au mers greu, pe străzile aglomerate, cu palate care mai de care mai mari și mai frumoase. Călești cu cai focosi alergau scoțând scânteii de sub copite, servitori în haine frumoase, cusute cu fire de aur și de argint, strigau de pe caprele trăsurilor ca lumea să se ferească din cale... După un ceas de umblat prin praf, căldură și hărmălaie, s-au oprit la umbra unor copaci, într-un parc. Au stat și s-au odihnit și

tocmai când se ridicau să pornească iar, un jandarm cu chipiu înalt și pene de cocoș pe o latură, li se adresă răstit:

– Stați pe loc! Aussweisurile voastre! Cine sunteți, unde mergeți? Nu aveți voie să cerșiți, vă bag la temniță imediat. Era mare de stat și gros la mijloc, jandarmul, iar vocea răstită i-a băgat imediat în sperieți, pe bieții țărani valahi. Noroc cu căpitanul Tănase, că el nu se speria cu una, cu două. I-a deslușit jandarmului care le era temeiul și ce anume căutau ei în Viena, iar doi florini strecurați în palmă l-au înduplecat pe acesta să îi conducă până la palatul Hofburg, acolo unde era Cancelaria Ministeriului de Război. Jandarmul mergea înaintea lor, iar ceata lui Tănase venea din urmă la cinci, șase pași.

Au ajuns în piața uriașă, din fața palatului Hofburg. Cum ajungem la Majestatea Sa, căpitane? Toți s-au întors spre cel ce îi condusesese atâta amar de drum. Cât au călătorit, o lună de zile, nimic nu li s-a părut greu, față de acest moment. Suntem la capăt de drum, dar cum ne vom face ascultați? Cine ne va deschide poarta, apoi ușile? Unde locuiește împărăteasa? Mulțime de întrebări se învârtteau pe sub cușmele lor de țărani speriați. Ca niște roiuri de albine, care le acopereau vederea și le intrau, cu scârbă, pe sub cămeși, furnicându-le spinările tăbăcite de bici și ciomege.

Dezlegarea atâtor întrebări veni repede. În fața porților mari, din fier bătut la ciocan, un grup de oameni, tot în costume populare, dar mai de soi, se adunaseră și strigau ceva, agitând cușme pe ciomege, iar de cușme aveau prinse jalbe! Tănase le arată ortacilor cum făceau acei jălbari. Uite, fraților, tot așa o să facem și noi.

Au stat acolo o jumătate de zi, așteptând să vadă ce se va întâmpla. Era trecut de amiază când porțile s-au deschis și o calească mare, aurită, își făcu loc spre ieșire. Când ajunse în dreptul jălbarilor, caleasca s-a oprit și o mână cu mânuși din piele fină, gri, făcu semn ca unul din jălbari să se apropie. Tă-

nase ciuli urechile și, dându-se câțiva pași mai aproape desluși câteva frânturi de cuvinte.

– Cine sunteți? Ce doriți? La cine vreți să intrați în audiență? Ce scrie pe jalbele voastre? Aveți mai multe plângeri. Dă hârtia încoace. Te du la Camera de gardă și te înscrie, pentru mâine dimineață.

Apoi geamul trăsurii s-a închis, vizitiul a pocnit din bici și a pornit din loc. Jălbarii făceau plecăciuni, în urmă. Cel care a răspuns întrebărilor s-a apropiat de barieră și i-a spus cătanei de pază că trebuie să se înscrie, așa cum a ordonat domnul general. Din ghereta porții a ieșit un oștean tinerel și l-a condus pe jălbar în curte. N-a zăbovit mult, iute s-a întors, nădușit, dar fericit.

Atunci Tănase s-a apropiat de el, cu curaj. I s-a adresat în limba germană, cât mai politicoasă și în cuvinte simple:

– Domnule, sunteți un om curajos. Vă felicit că ați izbutit să dați jalba voastră. Pot să vă întreb cum ați făcut? Că și noi vrem să ajungem în audiență la Majestatea Sa, Maria Tereza.

Acela s-a dat un pas înapoi, l-a măsurat pe moșul sărăcuț din fața lui și pe țărani ce-l înconjurau și izbucni în râs.

– La Împărăteasă? Niciodată, acolo voi, jechoșilor, n-o să ajungeți niciodată. Noi vrem la ministrul de Război, stăm aici, la poartă, de o săptămână. Azi am avut noroc mare. Poate să avem și mâine. Ce vreți de la Împărăteasă? Aveți jalba scrisă?

– Nu, noi vrem să-i spunem pe față ce ne doare.

– Niciodată, proștilor. Mergeți la un scrib de jalbe, să vă scrie ce trebuie și faceți cum am făcut și noi.

– Și unde anume găsim un scrib de jalbe, ne poți îndruma?

– Păi, să vedem, soldatului de la poartă i-am dat 5 florini, celui de la Camera de gardă alți cinci. Dă-mi 10 florini și îți spun.

– De unde sunteți voi, jălbarilor? Tănase a pus întrebarea cu un glas de parcă el ar fi fost de partea cealaltă a porții,

îmbrăcat la fel cu cătanele crăiești. Acel jălbar sesiză tonul schimbat și pe dată dădu înapoi.

– Suntem croați.

– Și așa vă purtați cu frații de necaz? Și credeți că Dumnezeu vă va ajuta?

Apoi se întoarse cu spatele și, împingându-și ortacii, se depărtară de locul cu pricina. Le povesti, în câteva cuvinte, ce a discutat cu acel croat. S-a luminat iute ce-i de făcut. Anii cât a servit la Curtea Domnească a Moldovei, drumurile bătute cu dumnealui, cărturarul Gheorghe Brancovici, la Buda și la Viena, i-au fost de folos. Dar mai de folos i-au fost amintirile din vremea când vedea peste tot, de dimineață până seara, cum umblau banii din mână în mână, cu nume de peșcheș, bacșiș sau orice, altceva. Le spuse ortacilor să stea liniștiți, că el se duce la poartă să se înscrie la audiență.

În fața cătanei care bătea pasul înainte și înapoi, prin fața barierei lăsate jos, Tănase se opri și îi propuse, pentru o halbă pântecoasă și rece, cu guler mare și un șnițel vienez cât capul lui cu cușmă cu tot, să-i spună tot ce vrea el să știe. Oșteanul nu se opri din mers, dar îi spuse numele unui han pe malul Dunării și ceasul când o să ajungă acolo. Să fie prezent, cu ceea ce a promis și el o să-l ajute.

Tănase îl mai întreabă cum poate ajunge repede la acel han. Cățana îl desluși, apoi îi făcu semn să umble.

În seara aceea au aflat tot ce voiau să afle și ce trebuie să facă. Acea cățană s-a dovedit a fi un sas din Ardeal, de loc din Reghin, dar mumă-sa a fost româncă. El ascundea acest amănunt ca să nu-l scadă la soldă. Însă după câteva halbe de bere și vreo două șnapsuri, valahul din el s-a înmuiat și a început a vorbi pe limba mamă-si. I-a căinat pe acești bistrițeni:

– Geaba umblați și bateți la porți, Viena-i tare departe de Bistrița voastră. De acolo până aici, adevărul se schimbă după cum îi interesul celui ce primește raportul. Iar voi tot săraci rămâneți. În pricina asta pentru care umblați, numai Cancela-

rul poate să vă ajute. Că el îi cu ochii pe generalul von Buccow, că aista prea repede o crescut pe lângă Majestatea Sa. Și Cancelarului îi este teamă să nu-și piardă scaunul. Așa că trebuie să vă înscrieți la el, la contele Wenzel Anton von Kaunitz. Și musai să scrieți pe jalba voastră așa: *Noi, supușii Majestății Sale din Principatul Transilvaniei, districtul Bistritza, facem plângere împotriva domniei sale, generalul Adolf Nicolaus von Buccow.*

A doua zi au găsit un scrib, acolo, la poarta palatului Hofburg. Umbla de colo, colo, agitând în aer o călimară și un mănunchi de pene de gâscă, oferindu-și serviciul de scriitor de jalbe. Seara, așa cum conveniseră cu Johann Smitch, prietenul lor ardelean, s-au întâlnit tot la acel han. I-au arătat jalba, dar el s-a dat îndărăt, că nu se pricepe la asemenea înscrisuri. Dar i-a sfătuit să mai facă vreo 6-7 hârtii, pe care să scrie mare, numele Cancelarului Kaunitz și titlul jalbei „Plângere împotriva generalului Buccow” și să umble cu ele pe căciuli.

Au stat la poarta palatului imperial o săptămână. Dar într-o bună zi o caleașcă, intrând în curtea palatului, s-a oprit în dreptul căpitanului Tănase și i-a luat jalba. Din dosul perdeluței ce acoperea geamul deschis, o voce l-a întrebat:

– Vorbești limba germană? Tănase a răspuns afirmativ. Vocea i-a mai spus:

– Cum te cheamă? Un valet va ieși la poartă și te va striga. Apoi te va aduce la mine.

Și asta a fost. A stat la poarta palatului până pe înserat. Când mulțimea jălbarilor începea să se împrăștie, retrăgându-se pentru a reveni a doua zi, cu noi nădejdi, căpitanul Tănase se auzi striga. Un valet îmbrăcat modest, fără însemnele stăpânului său, îl introduse până la ușa Cancelarului conte von Kaunitz. Fu primit pe dată. Îi înmână cancelarului jalba scrisă frumos și așteptă.

Contele Wenzel Anton von Kaunitz era un bărbat în floarea vârstei. Destul de înalt, predispus spre îngrășare, figura îl

desemna ca om de stat puternic. Nasul drept, destul de lung, era încadrat de doi ochi mari, a căror căutătură putea deveni aspră, severă. În timp ce aștepta să fie întrebat de acest cel mai important om din imperiu după însăși Majestatea Sa, împărăteasa Maria Tereza, Tănase își spuse că nu a mai văzut până acum un om în fața căruia să simtă un respect amestecat cu admirație, deopotrivă. Îl simțea pe acest Cancelar ca fiind omul de care depinde soarta lui, a ortacilor lui și a sătenilor de pe văile râurilor din districtul Cetății Bistrița.

Cancelarul făcuse sul jalba lor și se plimba, în spatele biroului uriaș, în sus și în jos. Privea în pământ, nu s-a uitat la valahul care îi pusese în mână nu o simplă hârtie, ci o armă, un argument diplomatic puternic împotriva celui ce îi amenința poziția de cancelar.

– Generalul von Buccow poate să vă ucidă pe toți valahii, până la unul. Iar în locul vostru să aducă germani din Prusia. Cum vă veți opune oștenilor lui, dacă va folosi forța? Cuvintele Cancelarului îl năuciră pe Tănase. Era o întrebare adresată direct, de parcă acest om de stat ar fi avut în față cel puțin un comandant de oști, dacă nu chiar un prinț, nu un țăran bătrân, valah pe deasupra. Își luă seama și răspunse cu curaj:

– Înălțimea Voastră, noi, valahii din Transilvania, nu mai avem nimic de pierdut. Doar viața aceasta amărată, de animale puse la muncă și batjocorite, atâta mai avem. Decât așa o viață, mai bine moartea. Dar înainte de a muri, vom arăta generalului că și noi suntem oameni, fii ai lui Dumnezeu, că avem o credință creștină în care ne-am botezat și în care murim. Niște preoți mincinoși ne-au vândut, înscriindu-ne la Sibiu, la generalul von Buccow, ca de credință unită. După legea adusă de acest general, această declarație nu se poate schimba. Am venit aici să cerem să fim lăsați în pace, să nu ne ia, nimeni, credința dată de Patriarhi. Dacă ne lasă Majestatea Sa, credința ortodoxă și ne dă înlesnirile pe care le au toți grăni-

cerii de la hotarele Imperiului, noi, valahii vom fi cei mai fideli oșteni ai Crăiei. Că așa umblă vorba pe la noi, că Majestatea Sa vrea să facă armată de grăniceri la hotare, așa cum am fost noi, plăieși, pe când ținuturile Rodnei erau ale Moldovei. Noi credem în dragostea Mamei noastre, Mărita Majestate Maria Tereza. Cu astă nădejde am venit atâta drum.

Cât timp a vorbit, Tănase a simțit privirea grea a Cancelarului scormonindu-l până în adâncurile ființei lui. Știa, simțea că pentru acest răspuns și-ar fi putut pierde capul. Dar, la fel de bine, știa că nu umilința și slugărnicia plac mărimilor din fruntea popoarelor.

– Hm, mergeți acasă. Eu am să mă duc la Majestatea Sa cu plângerea voastră. Așteptați până la primăvară. Dacă nimic nu se schimbă, atunci să veniți din nou, la mine.

Tănase făcu o plecăciune scurtă, cu mâna dreaptă pe inimă. Mai mult de atât nu se cuvenea. Cu mâna pe clanță, înaintea de a ieși, mai spuse doar atât. „Doamne, ocrotește-i pe ocrotitorii noștri!” Repetă închinarea în limba germană: **Gott, unsere Beschützer schützen!**

Drumul la întors acasă li s-a părut mai lung, deși au ajuns mai repede. Că niciunul nu avea stare locului, toți voiau să spună, acasă, vestea cea bună. Că jalba lor a ajuns pe mâna Măritului Cancelar, primul om după Majestatea Sa Împărăteasa Maria Terezia. Că trebuie să tragă tot poporul nădejde, că împărăteasa le este ca o mamă și va avea grijă de ei.

La câteva zile după ce au ajuns acasă a venit sărbătorea cea mare, împărătească, a Adormirii Maicii Domnului. Și ortacii iară au avut noroc să se întâlnească, de data asta acasă la Vasile Dumitru a Popii, la Mocod, care avea de muiere bună pe Maria.

– Măi Vasile, măi Vasco, ce zici măi ortace, ne chemi să cinstim o ulică de horincă de sărbătoare, la tine acasă? Tănase pusese această întrebare când s-au despărțit de Vasile la întoarcere acasă de la Viena.

– Poate ne mai vorbim că ce au zâs oamenii dacă au văzut că noi am fost acolo, la Curtea Mariei Terezia. Ce zâci? Și s-au întâlnit. Mare lucru nu au avut de povestit, numai că oamenii de prin satele care au dat delegați clătinău din cap a pagubă.

– Bătrânii satului, zise Vasile Oichi, spun că dacă nu v-o dat un înscris, cât de mic, măcar cât o țidulă⁷⁶, apoi degeaba ați rupt opincile atâta drum. Că doară Maria Terezia știe scrie, și dacă n-o ști, apoi are atâtea slugi cu carte.

– Trebuie să avem răbdare, măi frați delegați. Că zvoana cu grănicerii se tot întinde, musai că o să fie ceva. Nu degeaba s-au făcut aceste conscripții, încă de două feluri, cu oamenii Guberniei și cu popii uniți. Ca să vadă câți recruți poate da ținutul nostru, ați văzut, o înscris toți oamenii, bărbați și muieri, dar și prunci, ficiori și copile de mai mult de 15 ani. Cel care încerca să le ridice moralul era bătrânul Tănase, căpitanul răzăș domnesc de la Moldova.

– Bace Tănase, zise Grigore Manu, când s-au văzut în casă la Vasco, nu te dor oasele după amar de drum cât ai umblat la Împărăție?

– Nu mă doare nimica, măi Grigore, numa strâmbătatea vremurilor mă doare amar de tot. Și ca să înțelegi că sunt sănătos, de aici de la Mocod o să mă scobor la Nimigea, oi urca Dealul Feții și mă scobor în sat la Dumitra, apoi până la Cetate nu mă opresc. Mă duc să mai aflu de una, de alta, că acolo umblă zvonurile din gură în gură pe la toate crâșmele, nu ca pe la noi. Și când m-oi întoarce, o să vă spui la toți că ce se mai vorbește prin târg.

Mare lucru nu s-a mai zvonit. Doar atâta, că se mirau neamurile cum de ungurii și sașii vorbeau mai frumos și se purtau parcă mai cu omenie, cu valahii, de când s-au făcut acele două conscripții. Vremea a curs mai departe, așa cum curge

76. Țidulă = chitanță, petic de hârtie pe care se înscrie o sumă de bani, dată sau primită și pentru care se pune o semnătură (reg.)

apa pe Someș. A trecut Crăciunul, a trecut Boboteaza, iar pe la început de februarie, în 1762, a sosit la Bistrița un trimis al împărătesei, colonelul Schröder. A stat la sfat cu Magisterul și cu Consiliul reprezentanților Cetății, dar nimic nu s-a aflat de la acest militar scortșos.

– Gândurile Majestății Sale nu le știm, ce va hotărî o să aflăm la vreme potrivită. Atâta vă pot spune doar că în ianuarie, îndată după sărbători, Consiliul aulic de război a hotărât să înainteze Măritei noastre Împărătese un Proiect de înființare de regimente de grăniceri în Transilvania. Proiectul l-a făcut generalul von Buccow, cel care a fost numit comandant militar al trupelor din această provincie. Noi am venit să deslușim niște lucruri legate de conscripția din vara anului trecut. Așa că o să plec, câteva zile, prin ținut, împreună cu adjutantul meu, locotenentul Holbmann, care cunoaște ceva vorbire valahă.

Bătrânul Tănase află primul despre sosirea acestui colonel care umbla din sat în sat, pe la popii uniți și vorbea cu ei pe limba valahă. Află, destul de repede, că acel locotenent Holbmann, care era adjutantul colonelului, era feciorul morarului Ion Voșloban din Rebra. Că el s-a cățănit de fraged prunc tocmai la Viena, că acolo Voșlobanul avea o soră măritată cu un sas, plecat de mai înainte și ajuns brutar cu cuptor, la mare cinste într-o latură a Vienei. Acea soră l-a dat pe prunc copil de trupă și așa a ajuns el să fie luat ca de suflet de acest colonel, care nu avea copii de la nevasta lui. Și s-a mai aflat că colonelul este un om bun, milos, care știe tot despre suferințele valahilor. Dar este un bun militar, adică ordinele primite trebuie duse până la capăt, orice ar fi.

Tănase s-a încumetat să deschidă poarta ogrăzii morarului Ion Voșloban. L-a găsit acasă și i-a povestit cum au făcut ei drumul până la Viena, în vară, și ce le-a spus contele Cancelar von Kaunitz. Oare feciorul, domnul locotenent Holbman nu poate afla ce a făcut Cancelarul cu acea jalbă a lor?

La vreo două zile mai târziu, să tot fi fost amiaza, pe poarta casei lui Tănase intrară mai mulți domni, dintre care doi ofițeri superiori erau ușor de recunoscut: colonelul Schröder și locotenentul Holbmann.

– Grüß Gott, herr Obrist!⁷⁷

Locotenentul Holbmann s-a grăbit să deschidă discuția în limba română, dar Tănase l-a oprit, zicând:

– Am servit 12 ani într-un regiment de dragoni austriac, cred că știu destul de bine să vorbesc germana. De ce ați venit la mine? Vă găseam eu, doar trebuia să trimiteți chemare.

– Am auzit că ai fost căpitan de dragoni la curtea domnitorului moldovean, așa-i? Întrebă colonelul.

– Întocmai, domnule colonel.

– Atunci îți voi spune rangul, căpitane. Ați fost, în luna iunie anul trecut, o delegație de săteni de aici, din ținut, la Viena și ați înmânat domnului conte Kaunitz o plângere la adresa domnului general Buccow?

– Întocmai, domnule colonel.

– Cancelarul mi-a încredințat misia să te caut și să-ți spun că nimic nu se poate face pentru voi. Însăși Majestatea Sa i-a dat ordin generalului să recruteze numai valahi de credință unită. Pe cei neuniți să-i lase deoparte. Vă așteaptă zile grele, căpitane!

– Nu avem valahi uniți printre noi, domnule colonel. Noi n-am trecut la uniți, doar câțiva preoți și protopopi s-au lepădat de credința noastră din strămoși, umblând după avere. Noi am fost înșelați, acești ticăloși de preoți ne-au dat de uniți, pe toți valahii din această parte a Transilvaniei. Noi suntem ortodocși și vom mărturisi în credința noastră.

– Atunci lucrurile se încurcă. Cancelarul nu a putut să convingă Consiliul aulic, nici pe Majestatea Sa care era acolo, la acea ședință. Cancelarul a spus că este sigur că voi, valahii, nu

77. Bună ziua, domnule colonel! (dialect austriac).

o să vă supuneți și se va isca tulburare. Atunci Majestatea Sa i-a dat ordin generalului să folosească orice metodă ca să facă liniște, aici, în ținut. Mă tem că va trebui să bateți din nou drumul la Viena, dar de data aceasta trebuie să cereți audiență la Împărăteasă.

– Dacă trebuie, apoi ne-om duce și vom bate la poarta Majestății Sale, Mama noastră!

Iute de tot Tănase s-a pregătit de drum și a plecat pe la ortacii lui, cei doi Vasile și Grigore. În drum i-au înștiințat pe juzii satelor că ei pleacă iară la Viena, la Maria Terezia. Că nu se vor lăsa amăgiți.

Au plecat tuspatriu la Viena, grăbindu-se cât puteau. Au mers și călare și pe jos, în diligențe îi primeau numai dacă nu erau persoane fine printre călători. Au ajuns la Viena când frunza începea să ruginească în pomii de pe marginea șoselelor. Nu s-au mai codit, acum știau lecția. Tănase pregătise jalba, o avea învelită într-un ștergar frumos, cusut de nepoată-sa. Îi cerea Măritei Împărătese să le lase credința, să șteargă acea minciună pe care au spus-o și au semnat pentru ea protopopii lui Iuda, să-i scoată din iobăgia Cetății Bistrița și să le dea dreptul la pământ, la roada muncii lor.

S-au înscris în audiență la Împărăteasă. Le-a venit rândul după mai bine de o lună. Dar până să ajungă la Majestatea Sa au trecut prin fața multor slujbași care au încercat să le deslușească legea și să-i facă să renunțe la cererea de audiență. Văzându-i atât de încăpățânați, oamenii au încercat să-i trimită acasă, scornind tot felul de promisiuni care să-i îmbuneze. Dar căpitanul Tănase nu s-a lăsat. Până la urmă a ajuns la Majestatea Sa și i-a dat șambelanului ștergarul cu jalba lor.

– Cine a făcut acest ștergar atât de frumos? Maria Tereza a pipăit țesătura, s-a uitat la frumusețea modelului simplu și nu i-a venit să creadă că niște țărânci neștiutoare s-au priceput să facă așa un lucru ales.

– O nepoată de-a mea a lucrat ștergarul, Majestate. Femeile noastre au moștenit lucrul de mână de la mamele și bunicii lor, așa se fac aceste ștergare pe la noi. Dar noi n-am venit ca să ne arătăm ștergarele, am venit, iertați...

– Știu pentru ce ați venit, interveni nervoasă împărăteasa. Acolo, în ținutul Bistriței, toți valahii sunteți atât de încăpățânați? Nu înțelegeți de vorbă bună și nu vreți să fiți cu legile mele?

– Sunteți mama bună a noastră, a neamurilor din Împărăție. O mamă bună își iubește copiii la fel. De ce vreți să ne despuiați de credința noastră? Dacă ne luați credința în care am fost botezați ne trimiteți la Iadul veșnic, pe lumea cealaltă. Că așa scrie la Evanghelie!

– Credința voastră-i proastă! Trebuie să o lepădați. O să vă fie greu, la început, dar vă veți obișnui. Copiii voștri, care se nasc de acum înainte, vor fi toți botezați în credința greco-catolică. Ortodoxia va muri cu voi, cei bătrâni. Vă voi slobozi din iobăgie, că vă luăm de la Cetatea Bistriței. Grănicerii vor fi supuși numai comandanților militari și nu Cetății, nici domnilor de pământ. Altfel, generalul von Buccow va face dreptate cu sabia, cu funia și cu gloanțele. Mergeți acasă!

– Norodul va crede dacă ne dați carte scrisă, Majestate. Ne vom supune Împărăției, oricât de greu ne-ar fi nouă, bătrânilor. Dar credința strămoșească, vă rugăm cu lacrimi în ochi, să nu ne-o luați.

Aceste ultime cuvinte le-a rostit în spatele ușii închise. Mai mulți valeți i-au împins afară din cabinetul de lucru al împărătesei.

Tănase a mai bătut pe la ușile Consiliului aulic de război, doar-doar va obține carte scrisă cu aceste promisiuni ale Împărătesei. Până la urmă au plecat acasă, cu nădejdea că legea va fi schimbată pentru ei, așa cum a promis însăși Majestatea Sa Maria Tereza, Mama bună a neamurilor din Împărăție.

Vara se apropia de sfârșit când cei patru ortaci au părăsit Viena. Acum nu mai fugeau cu aripi la picioare, ca în urmă cu câteva luni. Acum aveau plumb în cizme și plumb în inimi. Pentru Tănase încăpățânarea habsburgilor suna a blestem diavolesc. Toată viața a crezut în puterea credinței, s-a rugat fierbinte la Dumnezeu, la Iisus Hristos Mântuitorul și la Maica Lui, s-a rugat la toți sfinții din cer și totdeauna rugile lui s-au împlinit, mai târziu uneori, e adevărat. Însă el și-a zis că păcatele lui, neascultarea și neputința de a-și ține în frâu mintea și gândurile, acestea au fost pricinile răspunsurilor mai întârziate ale Cerului. Pe tot drumul s-a rugat, în mintea lui a plâns cu lacrimi de foc pentru credința lor, ortodoxă. A vărsat și lacrimi adevărate în așternuturi, noaptea, când ortacii dormeau și nu-l vedeau, nici nu-l auzeau. A văzut nemila papistașilor și a calvinilor față de ei, ortodocșii, încă de când era prunc mărunț. A învățat cum să se apere de răutatea acelora, cum să supraviețuiască. A învățat cum să se lupte, cu nedreptatea, cu ticăloșia, cu lăcomia. A primit daruri minunate, pământești, adică aur și slavă, dar mai presus de toate a primit o familie iubitoare. Dumnezeu l-a purtat prin lume și i-a arătat de toate, și bune, dar și rele. Dar așa l-a tras acasă, mereu.

Acum, ce să facă? Oamenii de pe plaiurile născudene s-au încrezut în el, l-au trimis să le apere credința și să le aducă nădejdea că vor scăpa de împilarea cea grea. Că ostășia îi va face liberi.

Oftând, se resemnă și își spuse că Bunul Dumnezeu îl va învăța ce să facă, acum ca și de atâtea ori până acum.

CAPITOLUL 29

MARTIR

Era jumătatea lui septembrie când au ajuns acasă. Tănase s-a oprit în Cetate să afle ce s-a mai întâmplat în răstimpul acestei a doua călătorii a lor, la Curtea Chezaro-Crăiască. Ceilalți ortaci au plecat mai departe, pe la casele lor.

– Să le spuneți oamenilor că Mărita crăiasă ne-a promis, cu gura ei, că ne scoate din iobăgia Cetății Bistrița. Că de acum înainte ținutul va fi al statului și o să avem stăpânire numai din partea regimentului de grăniceri. Că nimeni de la Gubernie și nici domnii de pământ nu mai poate să ne scoată la robotă și să ne calce casele pentru biruri și dajdii. Nu le spuneți despre credință. Poate că, până la urmă, Mărita Stăpână se va îndulci de noi. Eu o să trec pe la casele voastre ca să vă spun ce am aflat pe la Bistrița.

– Meri în pace și Bunul Dumnezeu să te aibă în grija Lui, bace Tănase. Vezi de sănătate, odihnește-te și nu mai plânge. Că te-am auzit noi, nopțile, cum oftai și-ți suflai nasul, ca un prunc bolnav de nathă⁷⁸.

Tănase a tras la hanul de la poarta cetății, acolo unde se oprea de câte ori zăbovea câteva zile în Cetate. S-a curățat de praful drumului, a mâncat pe fugă ceva și apoi s-a dat somnului. Oboseala își spunea cuvântul. A doua zi toate oasele îl dureau de parcă ar fi fost hurducat pe un drum bolovănos, în loc să fi dormit în așternut curat. A mai lăncezit o vreme în pat,

78. Nathă = răceală, guturai.

apoi s-a sculat și s-a pregătit să afle tot ce s-a mai întâmplat cu înscrierea la regiment.

Era trecut de amiază și Samuel, ovreiu cel bun, plecase din piață să prânzească. Așa i-a spus lui Tănase copilul de la băcănie pe care îl știa de când se eliberase din temniță, din Turnul Dogarilor. El tot așa-i spunea, Copile, iar acela se supăra, zâmbind:

– Bunicule căpitan, când o să am o sută de ani, cum ai domnia ta acum, tot „copil” o să-mi spui?

– Desigur, Copile! Numai să vorbești cu Bunul să mă țină pe loc, cu anii, ca să apucăm amândoi vremea aceea!

De la băcănie s-a dus acasă la Samuel și l-a găsit tocmai ieșind pe ușă, să se întoarcă la piață. L-a poftit în casă, în cămăruța lui de taină și acolo i-a povestit toată agitația de la Magistratura Cetății, de când cu porunca împărătesei de a se tocmi oaste de graniță aici, pe plaiuri.

– L-ai cunoscut pe Obrist Schröder? Sigur, doar te-o cătat acasă, nu-i așa? Samuel a vrut să-i aducă aminte moșului că el este foarte bine informat.

– Ce-i cu colonelul? Ce s-a întâmplat? E de rău? Că mie mi s-a părut blajin, bun adică la suflet.

– Păi, nu s-a întâmplat nimica, numai că a primit poruncă de la generalul comandant al trupelor din Transilvania să-l ducă pe viceprimarul Johann Friederich Klein de Straussenburg la Sibiu, la Cartierul armatei. Asta a fost în primele zece zile din luna mai. Și l-a dus. Acolo, generalul Buccow îi aduce la cunoștință că Mărita Împărăteasă Maria Terezia a dat ordin scris, adică a dat lege, ca în ținutul Bistriței și al Rodnei să se tocmească două regimente de grăniceri.

– Cum, două? Că noi am știut de un regiment, nu două, se miră Tănase, aflând această noutate.

– Două, două. Un regiment de infanterie și unul de dragoni, adică de călăreți. Acela de dragoni să fie la Năsăud, iar acela de pedestrași la Salva. Noa, și i-a zis viceprimarului Kle-

în că Magisterul Bistriței trebuie să pregătească districtele acestea două ca să fie predate comandantului militar, cu toate actele din vechime. Că Mărita Împărăteasă o să despăgubească Cetatea. Să facă bine dumnealui, Her Klein și să ducă aceaștă poruncă la Bistrița, să-i spună Magisterului să pregătească toate documentele de predare și să-i slobozească pe valahi, că la Viena se știe că aceștia oameni liberi ar trebui să fie, că așa scrie în diata pe care a dat-o Matei Corvinul, regele, la 1475, când a dat Cetății Bistrița toate ținuturile și privilegiile, în schimbul apărării hotarului de răsărit al Regatului Ungariei.

– Așa, deci la Beci se știe că noi nu suntem iobagi? Și Mărita Stăpână de ce o tăcut până acum? De ce i-a lăsat pe nemeși să ne împileze de n-o mai rămas decât pielea pe oasele noastre? Asta știi să-mi spui, ovreiu! Samuel, care zici că pe toate le știi? Vestea aceasta era o noutate pentru Tănase. Dacă ar fi știut de diata craiului Mateiaș, acolo, la fața Măritei Împărăteșe, poate că altfel ar fi spus vorbele lui.

– De ce? Nu știi, doar voi, românii ziceți așa: „Corb la corb nu scoate ochii!” La Cetate nu-s sașii stăpâni? Sașii aștia, nu-s tot nemți, ca și austriecii? Și apoi dacă n-ar fi fost sașii, adică dacă ar fi slobozit iobagii din ținut, n-ar fi venit nemeșii cu pretenții mai mari asupra voastră? V-ar fi fost mai bine? Spune singur, căpitane!

– Noa, și Cetatea ce-a făcut? Că noi atunci ne aflam pe drumuri, către Viena.

– Păi Magisterul a adunat pe reprezentanții orașului și s-au ciorovăit o grămadă, continuă Samuel. De partea lor i-au tras pe sașii din celelalte cetăți, de la Brașov, de la Sibiu, Reghin și mai știu eu care. Și au scris carte de protest către Împărăție. Dar generalul Buccow le-a zis-o: „Îi dată Lege pentru oastea de graniță, nu-i loc de tocmeală. Mărita Stăpână vă dă despăgubiri, voi dați actele și să facem concesiunea mai repede, că Consiliul aulic pregătește numirea comandanților și a ofițerilor care trebuie să facă pregătirea militară a recruților.”

Așa că nu le-a mers. Atunci Magisterul a pregătit Actul de Concesiune cerând 38.481 de florini și 48 de crăituri despăgubire. Și a mai scris acolo, că voi, valahii din ținutul grăniceresc va trebui să plătiți Cetății, ca și până acum, taxele pe vânat, pescuit și crășmărit, că munții cu păduri cu tot să rămâie în proprietatea Cetății, iar voi să plătiți pășunatul.

– Noa, ni, măi la el, obraznicul! Cine o cerut așa ceva, primarul Sigismund Konrad Ginges?

– Da, el și toată adunarea breslelor și ceilalți din Sfatul Cetății.

– Acuma acești tâlhari lacomi cer să li se dea munții noștri în proprietate, cu hârtie scrisă? Păi nu spune la diata lui Mateiaș Crai că munții și pășunile sunt ale oamenilor pământului și că așa trebuie să rămână?

– Scrie, că generalul Buccow le-a aruncat hârtia la pământ și a călcat-o cu cizma. „Asta nu-i tocmeală! Numai despăgubirea în bani îi tocmeală, restul, adică foncierea rămân ale districtului militar!” Samuel era bine informat.

– Și au făcut actul acela?

– Nu, că Magisterul trage de timp, acuma nemeșii cer să nu se facă regimentele, să nu le dea Împărăția arme valahilor, răspunse Samuel.

– De ce? A intrat frica lui Doja Ghiuri în ei? Și-au adus aminte ce știu să facă cu armele sărăcanii, valahi și unguri și sași, țărani iobagi și târgoveții mai săraci? Acum Tănase stătea cu sufletul la gură. Mai avea, el, de pus o întrebare importantă, dar încă nu aflase tot adevărul, așa că aștepta.

– Păi de ce? Că zic ei că valahii sunt periculoși, printre ei trăiesc oameni răi, gata să-i pornească la revoltă. Și au scris acolo despre călugării Visarion Sarai și Sofronie, ale căror isprăvi sunt proaspete. Apoi au scris că valahii n-au nimica, nici case ca lumea, nici pământ ori alte bunuri, așa că la o răscoală n-au nimica de pierdut, decât viața. Și că ei, adică voi, valahii de rit răsăritean, sunteți periculoși foarte. De asta armata de

graniță să nu aibă cătane dintre valahi, să aducă nemți, austrieci și unguri sau secui.

– Dar, iară te întreb, românii noștri ce-au făcut? Că avem protopopi ortodocși, avem episcop ortodox la Rășinari, acolo stă lângă generalul Buccow, el de ce nu s-a înscris să apere pe români? Că dacă ne scoate din iobăgie atunci și noi devenim națiune receptă, scăpăm de titlușul de „tolerați”. Și Mărita Stăpână ne scoate din iobăgie, asta mi-a spus-o mie, cu gura ei și eu am auzit asta cu urechile mele și cu ortacii mei, cu toții!

– Noa, bine. Vrei să auzi mai departe ce o mai fost? Că acuma suntem la capătul verii, toamna își scutură frunzele și a început tocmirea regimentelor. Uite, cu data de 22 aprilie, Consiliul aulic de război l-a numit comandant al regimentului 2 de graniță pe colonelul Georg von Raschutz, iar pe locotenent-colonelul Johann Dombrowka comandant al regimentului de dragoni. Tot Consiliul aulic de război a hotărât că la început comandanții militari vor fi austrieci sau alte națiuni recepte din Imperiu, nu vor fi români, deși există în armata imperială destui ofițeri români, vrednici și cu mari merite.

– Iar din iulie au început să vină ofițerii, s-au făcut înscrierile de recruți și au început instrucția militară adevărată.

– Așa de repede s-a mișcat generalul Buccow? Tănase a rămas pe gânduri. Dacă până acum s-au tot purtat vorbe, de colo-colo, acum faptele arată că Mărita Împărăteasă nu stă la povești. Ea vrea oaste, războiul cu regele prusian Ferdinand nu s-a gătat, așa că îi trebuie cătane, pe fronturile din apusul imperiului. Gândul acesta îi desluși altă întrebare:

– Spune, Samuel, recruții știu ceva despre război? Că dacă este nevoie ei, acești grăniceri valahi pot fi duși pe fronturi în altă parte din Imperiu?

– Da, s-a aflat și asta. Apoi brutalitatea ofițerilor cu recruții le aduce aminte valahilor că bătaia de la nemeși pe care le-o aplicau biriișii și gornicii nu era cu nimic mai grea ca bătaia ofițerilor austrieci. Adică au schimbat un bici cu un alt bici. Și

de asta a crescut bejenia. Multe sate din ținutul grăniceresc au pornit-o către Moldova. Și oastea austriacă de la graniță, câtă este, nu poate să-i oprească. Dar generalul nu slăbește de loc ostășia, așa că înscrierile la regiment s-au împuținat.

– Noa așe! Îi bine de știut! Dar despre ortodoxie ce spune generalul?

– El știe una și bună, că tot ținutul bistrițean este de credință unită, așa au declarat protopopii și așa este, după lege. Cine zice că îi ortodox acela rămâne iobag.

A mai aflat Tănase că între generalul Buccow și Magisterul Bistriței continua cearta cu concesiunea Ținutului. Fără acest document noua administrație militară nu se putea instala pe teritoriul grăniceresc. Așa că domnii de pământ îi opresc pe valahi să meargă la recrutare. Mai mult, cum printre promisiunile comandanților figurează, la loc de cinste, ștergerea tuturor datoriilor iobăgești, acum nemeșii și administrația Cetății fac mari presiuni asupra populației să încaseze aceste sume, adică să scadă pierderea de bani cât mai mult.

Apoi, în ultimele zile ale lunii octombrie, când încă vremea era caldă și ziua soarele strălucea frumos, înainte de începerea ploilor, generalul von Buccow însoțit de consilierul gubernial Gabor Haller și de secretarul Cserei Emeric face o inspecție pe Valea Rodnei, oprindu-se la Salva și la Năsăud și constată că s-a gătat înființarea companiilor de grăniceri. Dă ordin comandanților celor 2 regimente să continue instrucția și să-și ocupe posturile de pază de-a lungul hotarului. Trebuie oprită emigrația, dacă fugarii nu se opresc la somațiile de „Halt” spuse de trei ori, atunci grănicerii au voie să tragă cu puștile, cu gloanțe adevărate. Dar mai vigilenți trebuie să fie către cei care vor să treacă hotarele dinspre Moldova și Maramureș. Că de multe ori acești fugari au adus cu ei boli grele, dintre cele însoțite cu moartea, adică ciumă, holeră, vărșat de vânt. Iar acuma pericolul cel mare sunt popii ortodocși, care pot stârni răscoală.

Din vară și până acum, adică în trei luni de instrucție, cel mai greu le-a fost românilor să învețe comenzile militare spuse – mai mult răcnite – de ofițeri și unterofițeri în limba germană. Văzând chinul românilor, dintre care cei mai mulți erau neștiutori de carte, Tănase s-a oferit să îl ajute pe comandantul companiei a X-a, încartiruit în sat la Bichigiu, învățându-i pe acești barbari de valahi ce înseamnă comenzile militare. Tânărul locotenent Dieter Bergenschultz, de puțină vreme scăpat din școala militară, adică încă neînvățat cu asprimea vieții de campanie, cu inima destul de milostivă, îi îngădui bătrânei cătane să fie de față la exercițiile militare ale grănicerilor din sat. Că aceste exerciții se făceau numai duminică și în zilele de mari sărbători împărătești, când pravila ortodoxă nu îngăduie creștinului să iasă la muncă. Așa că despre acele mișcări ale oștii de băietani, bătrânii satului ziceau că sunt numai joacă de copii.

Atanasie interveni, cu glasul lui cel mare, obișnuit cu comenzile, fie pe nemțește, fie pe românește, atunci când văzu că feciorii nu pricepeau ce fel de comandă îi cea strigată de locotenent și de unterofițeri. Adeseori se întâmpla ca unii băieți să priceapă într-un fel, iar alții în alt fel, ori chiar stăteau pe loc, neștiind încotro să o apuce, la stânga ori la dreapta. Pe câmpul de luptă o asemenea situație însemna moartea întregii companii, ori că o luau la goană, înspăimântați, ori că se împușcau unii pe alții. Așa că intervenția căpitanului Tănase făcu lumină pe fețele tuturor cătanelor, iar corpul ofițeresc se destinse, încuviințând modul elegant cum se executau mișcările comandate.

În bivuac, seara, după o asemenea zi de exerciții, la un foc în fața corturilor, căpitanul Tănase își îngădui să dea sfaturi. Mai întâi i se adresa locotenentului:

– Domnule locotenent, pe câmpul de luptă adeseori o trupă foarte bine instruită și cu ceva experiență de război poate să fie învinsă de un dușman mai slab. Taina este cunoașterea limbii în care adversarul dă comenzile de luptă. Prin fum și

zgomot de boambe se deslușesc vorbele aspre, de comandă. Dacă dușmanul strigă, de-o pildă „atacați pe flancul drept” și tu cunoști limba și înțelegi comanda dată, poți da, pe dată, o comandă care să-l oprească pe atacator.

– Noa, cum așa? întrebă Dieter.

– Eram prinși în cercul carelor noastre de luptă, la Stăni-lești, pe Prut, amu-s 50 de ani. Muscalii Măritului Țar Petru al Rusiei gătaseră muniția. Boambele lor au tăcut, sânețele la fel. Nu era chip să ieși din dosul căruțelor că turcii îi zvârleau pe nohai la atac în goana cailor. La fel se întâmpla ori că încercam o ieșire noi, moldovenii, ori ei, rușii. Eu am văzut că atunci când de după căruțe se striga un ordin de luptă, primii care răspundeau la ordin erau blestemații de turci. Și i-am zis hatmanului nostru, că aceia ne cunosc limba și de aia-s mai iuți la atac. Să-mi îngăduie să încerc eu, cu dărbanii mei, o ieșire. Du-te, mi-a zis hatmanul. Am tras călăreții mei în spatele unor căruțe pe trei sferturi arse, acolo era o gaură numai bună de ieșit la câmp deschis. Când am văzut că oștenii mei sunt gata de sărit din cerc, am strigat la ei comenzile toate în limba germană, așa cum învățasem la tinerețe, când am slujit la dragoni, în oastea austriacă. Noi am pornit, iar turcii au stat pe loc. Ne-am repezit către ei și când ne-au văzut așa furioși s-au spăimântat liftele și au dat înapoi. În urma noastră au ieșit și rușii. Și uite așa am făcut o gaură destul de mare în încercuirea aceea, unde puteam să murim mii de creștini proști, ruși și moldoveni.

– Frumoasă poveste, căpitane. Dar la ce folosește pentru noi, dacă regulamentul spune clar ce comanzi trebuie să dai în toate situațiile de război? Că legea militară nu-ți îngăduie să faci altfel.

– Atunci n-ai decât să mori cu legea militară. Așa, când pleci la război poți să spui neamurilor tale să-ți cânte prohodul, că oricum o să mori, că legea militară asta-ți spune. Eu zic, la mintea mea de om trecut de o sută de ani, care am purtat

ciomagul de luptă de la 12 ani, că dumneata, locotenente, dacă ai învăța comenzile nemțești pe limba oștenilor tăi, la luptă i-ai conduce mai bine românește decât nemțește. Că în Evropa toate oștirile se conduc după modelul prusac și se înțeleg unii pe alții, pe câmpul de luptă. Dar câți franțuji știi românește? Ori câți englezi? Ori șvezi? Eu o să le deslușesc feciorilor din sat toate comenzile, dar n-ai face rău dacă ai învăța, tot atunci, comenzile să le strigi și pe limba românilor tăi.

Și așa se făcu că în săptămânile următoare compania de grăniceri din Bichigiu fu condusă când nemțește, când românește. Tocmai în acele zile când locotenentul Dieter Bergenschultz își exprima satisfacția pentru progresele făcute, se anunță marea inspecție a comandantului militar a trupelor imperiale din Transilvania, generalul Nicolaus Adolf von Buccow. Companiile au fost adunate la Salva și pregătite să dea onorul la comandant. Apoi trebuiau să defileze prin fața generalului. Instrucția mergea greu, recruții încă nu înțelegeau deplin comenzile răcnite de ofițeri și subofițeri. Cu chiu cu vai parada a luat sfârșit. Generalul nu era prea mulțumit, instrucția cu românii mergea greu. Ca să aibă motiv de supărare și să-l mustre pe comandantul regimentului, colonelul Georg von Raschutz, generalul von Buccow ordonă un exercițiu simplu de luptă. Două companii trebuiau să se înfrunte, la baionetă și sabie. O companie în atac, aialaltă în apărare. Toți comandanții de companii au dat înapoi, nu aveau curaj să intre în joc, le era frică de pierderea onoarei din cauza trupei slab pregătite.

Locotenentul Dieter Bergenschultz făcu un pas înainte.

– Domnule general, sunt locotenentul Dieter Bergenschultz, comandantul Companiei X. Cer să-mi acordați onoarea de a fi compania atacatoare.

– Foarte bine. Cine se oferă să-i fie partener acestui năvalnic tânăr ofițer?

Dieter își făcuse bine socoteala. Mai greu era de comandat la atac o trupă semiinstruită decât una care, pentru apărare,

se aşază în careu şi doar se învârte mereu cu faţa la duşman. Repede s-a oferit alt tânăr locotenent. Comenzile au fost date, cele două formaţiuni au luat distanţă. Compania a X-a trebuia să facă 100 de paşi înapoi. Locotenentul Dieter strigă comenzi-le cu voce tare, rar. Trupa execută mişcările fără greş. Acum, la o sută de paşi distanţă se aflau aliniate, faţă în faţă, câte 30 de cătane, aşteptând comanda de luptă.

Colonelul Raschutz, cu inima venindu-i la loc după ce văzu marşul rapid al companiei X pe poziţie, dădu semnalul de atac. Gornistul companiei X sună atacul. Comenzile fură date, cătanele porniră, la pas uşor către careul pe care adversarul tocmai îl închidea. Din marş, iuţind paşii până la alergare, compania X primi comandă de atac pe flancul drept. Dieter a strigat comanda la 10-15 paşi distanţă, astfel că celălalt locotenent a avut timp să-şi rotească flancul pentru a se apăra. Ciocnirea a fost una şcolărească, cu încrucişări de şpăngi ca la exerciţiul duminical. Dieter comandă retragerea, apoi atacă din nou, pe centrul formaţiei careului. Dar comenzile fură strigate în limba română. De data asta duşmanul nu se mişcă. Flancul atacat mai înainte era dublat de oştenii mutaţi de la centrul careului. Acolo lovi Dieter şi în câteva minute careul fu spart şi cătanele adverse o luară la fugă.

Gornistul regimentului sună încetarea exerciţiului. Cele două companii se aliniază în faţa comandanţilor. Generalul von Buccow îl felicită pe colonelul comandant şi ordonă ca celor doi locotenenţi să li se dea medalii de merit, dar premiarea în bani să fie dublă pentru Dieter care, trebuie să recunoaştem, a ieşit învingător.

– Felicitări, locotenente, felicitări, soldaţi! Generalul era foarte mulţumit. I se adresează direct lui Dieter:

– Spune, locotenente, cum ai reuşit să câştigi bătălia? Că nu am desluşit prea bine comenzile pe care le-ai dat la atac.

– Domnule general, după sfatul unui veteran, am strigat comenzile într-o limbă necunoscută adversarului. La primul

asalt, comenzile mele au fost auzite de adversar și el a avut timp să ia o poziție de apărare solidă. La al doilea atac el n-a mai înțeles nimic din ce am strigat eu și unterofițerii mei, deoarece am strigat pe românește!

– Locotenente, te-am decorat, dar știi că regulamentul nu-ți permite să folosești altă limbă?

– Știu regulamentul ce zice și, cu îngăduința domniei voastre, aș spune că nu am încălcat legea militară. Că regulamentul zice că în oștirea Majestății Sale se folosește limba germană și, la nevoie, limbile neamurilor locuitoare în Imperiu. Iar valahii sunt locuitori ai Imperiului.

Pe moment generalul rămase fără răspuns. Fusesse pus la punct de un puștan.

– Cine-i veteranul care ți-a dat acest sfat, îl pot cunoaște și eu? Von Buccow era curios, acest veteran ar fi fost un foarte bun instructor, după rezultatul muncii lui, așa cum s-a văzut acum. Că era clar pentru toți ofițerii superiori prezenți, că tânărul locotenent Dieter era produsul unei școli speciale de război, poate că avea cunoștințe mai multe după cum se vedea din aceste comenzi imprevizibile.

– Este un moș localnic, are peste 100 de ani și nu este de față. A servit în Regimentul 13 Printz Carol, până în anul 1702, când a dezertat. Apoi a emigrat în Moldova și a condus steagurile de dragoni ale Curții Domnești, de la Iași. A luptat cu turcii, cu polonezii, cu ucrainienii, a luptat și împotriva noastră. S-a întors acasă, s-a lăsat prins, a stat la temniță, la Bistrița și a obținut iertarea Majestății Sale, Mărita Împărăteasă Maria Tereza. Îl cheamă căpitan Atanasie Todoran.

– Uimitor! Colonele, să preiei de la acest locotenent lecțiile de strategie și de mișcare și să le dai în tot regimentul. Presimt că de aici vor ieși niște soldați foarte buni. Continuăți!

Atunci a fost prima dată când Nicolas Adolf von Buccow a auzit numele căpitanului Tănase Todoran. Dar nu peste mult timp va avea prilejul să-l cunoască personal! Până atunci,

însă, lucrurile pe aceste plaiuri se încălceau din ce în ce mai mult.

Proverbiala încăpățănare a grofilor și nemeșilor unguri și, mai nou, chiar și a sașilor târgoveți, avea să le dea de furcă autorităților austriece, acolo, în Gubernie, dar și la Viena. Cesionarea ținutului grăniceresc este împiedicată sistematic de conducerea Bistriței, dar și de primarii satelor săsești. Litigiile privind drepturi de proprietate, de cele mai multe ori scornite, fără a fi susținute cu documente valabile au ajuns să-i exaspereze pe cei de la Gubernie, de la Sibiu. Într-un loc era vorba de o moară, în alt loc de o clădire, apoi de o bucată de pădure și tot așa, numai certuri anume scornite. Concomitent, funcționarii statului, în loc să ajute autoritatea militară, mai mult încurcă și tergiversează rezolvarea conflictelor.

În iarna acelei perioade, 1762-1763, bătrânul Tănase este martor la multe astfel de conflicte și situații greu de rezolvat. Sașii se dezlanțuie, pierderea ținutului care le-a asigurat existența îndestulată până acum este de neacceptat. Cu puterile date de graba de a aduna cât mai mult înainte de pierderea definitivă a proprietății asupra iobagilor valahi, sașii, împreună cu grofii și nemeșii unguri fac abuzuri după abuzuri. Comandanții militari, pe de altă parte, lipsiți de sprijinul oficialilor, sunt nevoiți să-i folosească pe recruți, familiile acestora și vitele lor pentru cărăușie, pentru construirea viitoarelor sedii ale garnizoanelor și a altor acareturi necesare. Iar pregătirea militară se făcea numai în zile de duminică și la sărbătorile religioase. Astfel, iobagii recruți erau peste măsură de obosiți. Militarizarea începe cu poveri mai multe pentru români, iar brutalitatea ofițerilor întrece limitele, fiind stârnită mereu de dificultățile pe care le au, zilnic, să se înțeleagă cu acești valahi proști.

Răspunsul românilor este unul singur: bejenia. Sate întregi, cu mic și cu mare, cu animale și care încărcate cu bucate pleacă peste munți. Sunt păziți de cete înarmate, cu puști și

lănci. Plăieșii, cei care răspund de paza hotarului alături de și mai puținele trupe austriece, sunt copleșiți de disperarea cu care frații lor îi somează să se dea la o parte, să nu încerce să le împiedice plecarea. Sașii fac apel la ajutor militar de la ținuturile vecine și încearcă să-i oprească cu forța pe bejenari. Au avut loc ciocniri violente, soldate cu morți și răniți din rândurile bejenarilor. În vara aceluia an autoritățile au pus pe fugă o ceată numeroasă de valahi, în zona satelor Dumitra, Târgu și Cepari. Atunci au fost uciși din rândul bejenarilor doi vătăfi și au fost luați trei prizonieri, iar 956 vite și 37 de care cu alimente au căzut pradă soldaților austrieci, care le-au predat satelor sasești din vecinătate.

În rândul celor plecați de curând în Moldova se aflau și preoți ortodocși: protopopul Anton din Năsăud, popa Constantin și diacul Arsinte Cosoriți din Rodna și însuși Ștefan Nimigeanul, zis Cute din Feldru, cunoscut printre conducătorii deselor revolte care s-au tot stârnit din 1755 până în 1762. Cute era vânat de autorități și când a fost cât pe ce să cadă prins, a renunțat la tot și a trecut hotarul în Moldova.

Cum zice o vorbă din bătrâni, că „răul nu umblă niciodată singur”, așa s-a întâmplat și acum. Goana stăpânilor după averi a fost însoțită de presiunile iezuiților pentru catolicizarea satelor grănicerești. Oamenilor li se spunea pe față: „degeaba v-ați înscris la grăniceri, cine nu-i catolic sau măcar greco-catolic nu va câștiga nicio slobozenie, nu va fi iertat de datorii și va rămâne, pe mai departe, iobag domnesc”. Ofițerii încercau să spulbere neliniștea proaspeților oșteni asigurându-i că atunci când se vor încheia formalitățile de concesiune între Cetatea Bistriței și autoritatea militară, atunci fiecare va primi actul de eliberare din starea de iobag. Ei, recruții, să-și vadă de instrucție și să-i asculte pe ofițeri că în curând totul va fi bine.

Tănase umbla din sat în sat și vedea peste tot același lucru: asuprirea aceasta nu mai putea fi îndurată. Îmbărbătân-

du-i pe grăniceri, le spunea că va veni clipa adevărului, când stăpânii vor trebui să-și țină promisiunile. Acea zi va fi atunci când generalul comandant militar și comandanții regimentelor vor cere grănicerilor să depună jurământul de credință față de Mărita Împărăteasă.

– Aunci vor fi la mâna noastră! Atunci le vom spune că fără să-și țină cuvântul și fără să împlinească promisiunile, nimic nu vor obține de la noi. Auziți, fraților, acum trebuie să stăm umăr lângă umăr. Nimic nu ne-a mai rămas, decât zdreanța asta de viață. Ce vom face? Ne punem jugul de cătană peste jugul de iobag? Cine va putea purta o asemenea povară? Dacă depuneți jurământul acum, nimic nu veți primi din tot ce v-a promis Împărăția.

Primăvara anului 1763 a sosit, zbicind pământul și făcând să scadă apele în râurile care au dus la vale, până la Tisa și mai în jos, în Dunăre, zăpezile iernii. Pădurea a înverzit curând și căldura îndemna oamenii la viață.

În ținutul grăniceresc sfârșitul lui aprilie a adus fierbere mare. Comandanții au raportat că pregătirile s-au încheiat, trebuie depus jurământul și apoi, după asta, grănicerii să intre în slujba lor, de zi și de noapte.

În curând s-a aflat că evenimentul mult așteptat va avea loc pe data de 10 mai, la Năsăud mai întâi, unde dragonii vor depune jurământul și vor primi steagul, apoi, în aceeași zi, la Salva, unde regimentul de infanterie va face la fel.

După Maialiş⁷⁹, prin cele 23 de sate militarizate au început să umble preoții uniți, cu protopopii lor și cu însuși vlădica greco-catolic, episcopul Petru Pavel Aron. Treceau prin sate și cereau să li se deschidă bisericile ca să slujească Liturghia, să sfințească satul înainte de depunerea jurământului militar.

79. Maialiş = sărbătoarea primăverii, ziua de 1 mai era ziua îndrăgostiților: băieții prindeau în cuie, pe stâlpii porții casei viitoarei logodnice, brăduți împodobiți cu flori și panglici colorate.

Prin unele sate episcopul unit a fost primit de o mână de locuitori trecuți la noua credință. În cele mai multe, însă, a găsit biserici încuiate. Ba chiar a fost și huiduit, s-au aruncat pietre în urma lui. La Bichigiu biserica satului poartă o inscripție din care se vede că ea a fost clădită în urmă cu 260 de ani, adică pe la 1500.

– Dragilor, biserica noastră a ridicat-o satul, din banii oamenilor și cu lemne din pădurile noastre. Nu ne-o ajutat nici măcar cu un crețar Împărăția și nici Principele ungur care era atunci la domnie. Iar pe timpurile acelea nu existau preoți uniți, așa că faceți bine, dragilor, și vă vedeți de drum, că aici nu-i nimeni cu uniții. Iar aceia care zic că-s uniți, apoi aceia nu-s români de-ai noștri!

Așa le-a spus judele satului, Atanasie Todoran, când au venit oamenii episcopului unit să ceară cheia de la biserică și să cheme oamenii la Liturghie, că vine însuși episcopul de la Blaj, Petru Pavel Aron să slujească pentru sfințirea satului înainte de depunerea jurământului militar.

Măști, pe data de 10 mai 1763 companiile de grăniceri ale regimentului valah de infanterie, sau **2 Walachen Grenzfanterie Regiment** cum era numit, oficial, în toate actele Imperiului, erau adunate în careu pe platoul din latura târgului Salva. Era o mulțime de oameni, peste 3.000, adică efectivul celor 12 companii. Grănicerii erau îmbrăcați pentru paradă, cu uniforme noi. Pe cap purtau un chipiu înalt de 20 de centimetri, numit ceacou. Vestonul era de culoare verde deschis, făcut din pânză de țară, necăptușită. La mâneci avea nasturi galbeni, mici, gulerul era roșu aprins și vestonul se încheia în față cu nasturi frumoși, la fel cu cei folosiți peste tot în Imperiu. Tot pe partea de sus a corpului, sub veston, purtau un pieptar din stofă țesută în casă, căptușit, cu tăietură la mâneci și nasturi mici. Pantaloni erau alb, din pânză de țară, necăptușit, cu vipușcă din șnur roșu din lână sau pânză, tot roșie. În picioare aveau bocanci ungurești, care se închideau

în față, cu șiret. Bocancii erau tare buni, rezistenți la apă și călduroși. Pe spate grănicerul purta o raniță pe care și-o făcea din piele aspră, de vițel, ori din pânză groasă, rezistentă. De la umărul stâng, spre dreapta, purta o cartușieră nu foarte lată, de care era prins cornul cu praf de pușcă. De sub chipiul numit ceacou îi ieșea părul, pieptănat pe o parte și prins la spate într-o coadă simplă⁸⁰.

Ceremonia trebuia să înceapă cu sfințirea drapelului. Acesta avea cusut vulturul bicefal austriac și motto-ul dedicat special regimentului: „Virtus romana rediviva”. Înalta Comisie chezaro-crăiască era condusă de însuși generalul Nicolaus Adolf von Buccow, comandantul militar al Transilvaniei, însoțit de episcopul Bisericii Unite (Greco-Catolice) Petru Pavel Aron care slujea Liturghia și făcea sfințirea drapelului, apoi lua jurământul fiecărui grănicer în parte. Mai făceau parte din suită comandantul regimentului, colonelul Georg von Raschutz, primarul orașului Bistrița, alți înalți funcționari crăiești. Și o gardă de protecție, călare, de mărimea unei companii.

Dimineața, mai devreme, Înalta Comisie a primit jurământul dragonilor, la Năsăud. Acolo ceremonia a decurs în liniște. Escadroanele de cavalerie erau alcătuite din oameni înstăriți, care își permiteau să dea un cal la oaste și să-l întrețină. Iar acești oameni înstăriți erau trecuți la noua religie printră primii.

Imediat după miezul zilei, Înalta Comisie a ajuns la Salva, la locul ceremoniei. Au fost întâmpinați de comandantul regimentului și de adjuncții acestuia. În sunet de trompete și bătăi de tobe o gardă de onoare a adus drapelul regimentului. Episcopul Petru Pavel Aron a pornit, pe dată, sfințirea drapelului și, după ce și-a terminat partea, generalul von Buccow înmână drapelul colonelului Raschutz.

80. Onofreiu Adrian, Bolovan, Ioan, *Contribuții documentare privind istoria regimentului grăniceresc năsăudean*, Editura Enciclopedică, București, 2006.

Urma depunerea jurământului de către oșteni. Pe rând, fiecare soldat, cum se auzea strigat pe numele întreg de unterofițeri, trebuia să vină la drapel în pas de defilare, să prindă poala steagului și să repete cuvântul „Jur!”, în limba germană și pe românește. Apoi săruta steagul, crucea pe care i-o punea la buze vlădica Petru Pavel Aron și mâna acestuia.

Dar lucrurile nu s-au desfășurat întocmai cum au vrut comandanții. După sfîșțirea drapelului, din spatele companiilor de grăniceri a ieșit, călare, bătrânul căpitan Atanasie Todoran, în strai țărănesc, cu cizme de călărie și, venind în fața oștenilor, s-a întors către ei, zicând cu glas înalt: ***De doi ani... suntem cătane, adică grăniceri și carte n-am căpătat de la înălțata împărăteasă că suntem oameni liberi. Ne-au scris iobagi, dăm dare, facem slujbe cătănești, copiii noștri vor merge până la marginile pământului să-și verse sângele, dar pentru ce? Ca să fim robiți, să n-avem niciun drept, copiii noștri să fie tot proști, ori vor învăța ceva, ori ba? Așa nu vom purta armele, ca Sfânta Lege să ne-o ciufulească (batjocorească) tisturile (ofițerii). Jos armele! Alungați afară păgânii din hotarele noastre! Auziți, creștini români, numai atunci vom sluji, când vom vedea carte de la înălțata împărăteasă, unde-s întărite drepturile noastre, până atunci, nu! Odată cu capul! Ce dă Guberniul și Cancelaria din Beciu⁸¹ e nimica, îs minciuni goale de azi, de mâine.***

Cuvântarea bătrânei cătane a aprins inimile. Recruții au început să-și arunce puștile în față, pe pământ. Generalul Bucow a încercat să facă ordine, strigând comenzi cu glas ridicat, voind să acopere larma oștirii. Cavaleria care îi asigura paza s-a grupat imediat în jurul oficialilor, scoțând săbiile din teci și fiind gata de atac în caz de nevoie.

Din nou s-a auzit glasul bătrânului căpitan: ***Oșteni! Nu jurați pe steag! Steagu-acesta-i mincinos! Aruncați puștile***

81. Viena.

josi! Apoi iar le ridicăți și spre domni le îndreptați! Deși ani mulți apăsau pe umerii lui, bătrânul își juca armăsarul în frâu ca un tinerel. Iar vocea lui acoperea strigătele generalului și răcnetele comandanților de companii. Românii, la îndemnul căpitanului Tănase, au ridicat puștile de jos și au armat gloanțele pe țeavă, gata să tragă la nevoie. Câteva ghionturi zdravene, date la învălmășeală, unor ofițeri și subofițeri dintre cei care s-au întrecut în asprime și în dispreț către români au fost dintre cele mai puțin grave manifestări ale răsculaților.

Căpitanul nu voia vărsare de sânge. De aceea chemase din timp pe ortacii lui, Grigore Manu și pe cei doi Vasile și pe alții cu care călătoriseră la Viena cu jalbele lor. I-a îndemnat pe aceștia să umble printre companii, să-i liniștească pe oameni să nu facă vărsare de sânge. Că trebuie să refuze doar depunerea jurământului, să-și ceară drepturile promise, nimic altceva. Și să le lase bisericile, pe preoții ortodocși și familiile lor, mănăstirile, să le lase în pace, să nu-i oblige să treacă la uniți.

Apoi s-a dus lângă episcopul unit care, alb ca varul, tremura de frică încercând să se ascundă printre caii companiei de gardă. L-a luat pe după umeri pe vlădică, nici acesta nu era cine știe ce uriaș, și l-a condus departe de platou. Apoi l-a îndemnat pe generalul Buccow să plece, cu garda lui cu tot, și a venit ca un protector în urma călăreților care au pornit, la trap întins, să scape de nebunia acestor români furioși.

Când s-a întors pe platou revolta se liniștea, treptat. Oamenii au prins la înghesuială câțiva delegați guberniali sau de la primăria Bistriței, dintre cei care se arătaseră nemiloși în ultimii doi ani. Și s-au răzbunat, un asemenea delegat fiind tăiat, cei mai mulți scuipați și înghionțiți. Bătaie bună a încasat și protopopul unit de la Năsăud, care a umblat cu multe minciuni, ascunzișuri și amenințări.

Ajutat de ortaci, căpitanul Tănase i-a îndemnat pe oameni să meargă acasă și să stea liniștiți. Să păstreze armele la ei dar să ducă steagurile, al regimentului și al companiilor, la Năsă-

ud și să le dea preotului, să le țină în biserică până le-or lua militarii înapoi.

Generalul Buccow fierbea de mânie. Era peste puterea lui de înțelegere această răscoală pornită doar la un semn, de un bătrân de peste o sută de ani. Ce fel de om este acesta? Cel mai apropiat adjunct al lui, generalul Siskovici, încercând să-l calmeze, i-a adus aminte de multele semne ale nemulțumirii românilor care puteau să se lase cu o răscoală mult mai sângeroasă.

– Generale, ai exagerat în multe privințe în acești doi ani de când duci la îndeplinire porunca împărătească. Cel mai mult ai exagerat să crezi că valahii nu sunt buni de răscoală, că sunt proști și fără vlagă. Ai văzut, acum, că nu-i așa. Un singur om, și acela foarte bătrân, i-a îndemnat la revoltă și mulțimea l-a urmat. Înainte de ziua de azi prin Transilvania s-a întâmplat răzmerița călugărului Visarion Sarai, apoi a călugărului Sofronie. Haiduci cu cete de nesupuși au fost vânați ani la rând, fără ca puterile să reușească să facă ceva. Ați fost informat greșit de conducerea Provinciei, de nemeși, de negustorii sași. Transilvania nu este un principat liniștit. Asuprirea iobagilor valahi este cea mai cruntă, din tot Imperiul. Azi am scăpat ieftin, putea să fie mult mai grav.

Dar Buccow nu l-a ascultat decât cu o jumătate de ureche. Mereu pufnea și amenința:

– Auzi, să-și bată joc de steagul cu însemnele imperiale!? Să întoarcă armele spre mine, să mă amenințe pe mine și prin mine pe însăși Mărita Împărăteasa noastră, cu puștile noastre îndreptate spre piepturile noastre! Îi omor pe toți valahii! Pun tunurile pe satele lor și le fac una cu pământul!

– Adolf, te conjur pe toți sfinții, liniștește-te. Nu lua hotărâri greșite, la mânie. Măine vom gândi ce este corect să facem. Nu porni nimic dacă nu ai ordin scris din partea Consiliului aulic de război sau al Împărătesei. Riști să fii sancționat. Stai calm până mâine, te rog!

A doua zi, sfătuindu-se cu statul său major, generalul Buccow a decis că trebuie să facă două lucruri foarte importante, cât de repede se putea. Mai întâi, trebuia trimis un raport Curții, Majestății Sale, cu istorisirea faptelor și întâmplărilor.

– Domnule general, trebuie să menționăm șicanele pe care ni le-a făcut Magisterul Bistriței, comunitatea săsească și primarii districtelor săsești, care s-au opus ordinului imperial privind militarizarea unor sate de valahi. Din cauza acestora nu am putut da acte de eliberare din iobăgie, nu le-am putut șterge din datorii. Nu ne-au ajutat cu materiale, cărăușie și meseriași, să ne facem cazărmi și locuințe pentru comandanți. A trebuit să folosim recruții și animalele lor la cărăușie, făcându-le viața și mai grea.

Cele spuse de generalul Siskovici erau perfect adevărate. Dar un von Buccow nu putea să dea vina pe sași, nici pe Magisterul Bistriței, cu atât mai puțin pe nemeși, grofi și conți.

– Nu, domnule general, nimic din ce spuneți nu a determinat revolta și răscoala de ieri. Acestea sunt fapte secundare, a fost absolut normal și legitim din partea acelor să se poarte astfel. Încearcă să te pui în locul lor, ai putea să faci altfel decât au făcut aceia? Nu, de vină sunt numai valahii, acel ticălos bătrân care i-a instigat la revoltă și alți câțiva, acoliți de-ai lui. Pe aceștia să-i vânam, ordon să fie căutați și arestați.

– Bine, cum zici domnia ta, domnule commandant, dar eu propun să ordon ca o Comisie militară, numită oficial să pornească ancheta și să prezinte un raport complet. Iar hotărârea trebuie să vină de la Viena!

Până la urmă generalul Siskovici a reușit să se facă ascultat. L-a determinat pe prietenul lui să fie mai rațional și să facă totul exact după legea militară. I-a sugerat, apoi l-a rugat să-l numească pe el, generalul Siskovici, să conducă Comisia de anchetă.

Bătrânul căpitan Tănase îi aștepta pe aceștia. Îndată după revoltă ortacii lui și apoi toate companiile de grăniceri l-au ru-

gat să se ascundă, că generalul Buccow nu va înghiți afrontul ce i l-a adus. Tănase știa ce îl așteaptă. În legea militară scria că cine împiedică ducerea la îndeplinire a unui ordin militar să fie prins și condamnat la moarte pentru înaltă trădare.

– Bace Tănase, scăpare nu-i decât cu fuga. Te-om duce pe cărări de munte până în Moldova și te-om pune la adăpost, spuseră câțiva recruți.

Oștenii au sugerat ca și ortacii căpitanului și alți bătrâni care au umblat printre oșteni și au fost văzuți de ofițerii austrieci să fie puși la adăpost, împreună cu familiile lor.

– Stați, oameni buni, zăboviți puțin și mă ascultați, zise căpitanul Tănase. De fugit în Moldova n-am să fug. Că de acolo m-a mânat dorul de casă și jalea pentru frații în credință care erau asupriți. Am pierdut muiera, l-am pierdut pe feciorul meu. Nimic altceva nu mai am, că cu mâinile goale am venit pe lume, prunc, și tot cu mâinile goale mă voi duce la Judecata Domnului. Și cine fuge acum, acela se crede și se dă vinovat. Noi n-am făcut moarte de om. Noi ne-am cerut numai drepturile, acelea care ne-au fost promise de doi ani încoace. Și am mai cerut să fim lăsați în pace, cu Legea noastră creștinească de la Patriarhi, să ne lase papistașii în pace. Dacă fugim și ne ascundem ar fi, fraților, ca și cum ne-ar fi rușine pentru ce am cerut, pentru ce am refuzat să jurăm credință Împărătesei. Eu mi-am trait traiul, cu o moarte toți suntem datori. Eu cătană am fost, în războaie nu am dat înapoi în fața morții. N-am să dau înapoi nici acum.

Vasile Oichi i se alătură. Apoi veni lângă ei Grigore Manu și Vasile al lui Dumitru. Apoi se ridicară din mulțime Ioan a Popii Petre din Zagra, feciorul popii Nicolae din Bichigiu, Petre, apoi Ieremie Bocșa din Mocod, Miron Nat din Telciu și împreună cu el au stat Dumitru Homei și frații Ion și Dumitru Scuturici, toți din Telciu. Mai pe urmă s-au ales din mulțime Ioan Hanț din Năsăud și din satele și comunele mai îndepărtate au venit, din Rodna Apostol Moldovan și Petru Bârzo, din Pioeni Vasi-

le Zinveliu, din Găureni Samuilă Finigar și la urmă de tot s-a apropiat, cu pas șovăitor un moș, încă destul de verde:

– Io mi-s Andrei Nicolae din Sângeorz. Io n-am fost la Viena că în satul nostru n-a umblat nime cu vorba despre o jalbă la împărăție. Că dacă știam, mergeam și eu. Dar când o ieșit călare, cu mult curaj, căpitanul Tănase, m-am dus și eu la compania a VI-a, unde erau sângeorzenii mei, împreună cu cei din Măgura și Poiana Ilvei. Și i-am îndemnat să țăpe jos puștile și să nu jure credință până nu vedem scris că ne sloboade din jug și de la datorii. Că drept are căpitanul, spinarea noastră știe câte minciuni spun mărimile și slugile lor. Că dacă vor să le slujim cătane, musai trebuie să ne deie ceva, că așa-i și la târg, dai și primești. Ori pentru noi, românii, nu-i de dat de la ei decât bici, vergi, poveri, robotă și moarte? Nu-i o învoială bună.

Apoi întorcându-se spre mulțime, zise cu un aer de om învățat:

– Uitați-vă la mine! Nu-s chiar moș, am numa șaptezeci de ani, dar în viața asta cât am trăit mâna mea dreaptă s-a învățat să facă crucea ortodoxă din pruncie, uite-așa: cu trei degete adunate, ca Sfânta Treime, la frunte, pentru Tată apoi la piept, că acolo-i locul sufletului nostru care este Iisus Hristos, Mântuitorul, și mai apoi la umărul drept pentru Sfântul și la umărul stâng pentru Duh. Și dacă aș face Sfânta Cruce altfel, cum fac papistașii, mă tem că m-ar trăzni Dumnezeu. Mâna mea dreaptă știe să facă crucea numa așa, să mi-o taie și altfel nu fac.

Adunarea s-a spart mai apoi, căpitanul Tănase i-a îndemnat la cumințenie.

– Aveți curaj și credință. N-am făcut alta decât să cerem ce ne-au promis că ne-or da. Să aibă și ei, generalii, curaj și să spuie drept, asta și asta și asta se poate face, alta nu. Noi nu vrem război, vrem pace și să se gate o dată cu atâta răutate în contra românilor.

A treia zi după revoltă două companii de dragoni austrieci s-au îndreptat în marș spre satul Bichigiu. Aveau ordin să-l prin-

dă pe Atanasie Todoran, să-l lege și să-l aducă în fața Comisiei militare de anchetă. Bătrânul îi aștepta la gard. Le-a deschis poarta mare și i-a poftit în curte. Căpitanul care comanda trupa a privit cu stupoare la gestul acestui răzvrătit. Oare ce-o fi cu acest om? El nu pricepe că se află într-un pericol de moarte? Îi primește ca la nuntă, cu brațele deschise. Ceva nu este normal, ori el și comandantii lui n-au înțeles ce s-a întâmplat cu adevărat.

– Atanasie Todoran, din ordinul comandantului militar al Principatului Transilvaniei, înălțimea sa baron Nicolaus Adolf von Buccow, ești arestat cu învinuirea de a fi instigat la revoltă și de a te fi împotrivit depunerii jurământului militar la Salva, în ziua de 10 mai anul 1763. Dă-te legat!

Căpitanul grăise răspicat, nemțește. Se uită la bătrânul din fața lui și întrebă, la urmă:

– Ai înțeles ce am spus?

– Da, da, am înțeles, căpitane. Mă supun ordinului, că doar asta am făcut. Dar la judecată să vină și cel care a mințit atâta amar de popor.

Își luă de pe târnațul casei traista pe care o pregătise cu ceva de îmbrăcat și un codru de pâine. Apoi trase poarta la loc și ieși, cu mâinile împreunate în față, ca să fie legat. Privindu-l cu câtă demnitate s-a purtat și cât de senin îi era chipul, ca al unuia ce se crede, ba nu, chiar este convins că nu-i vinovat cu nimic, căpitanul austriac ordonă să fie legat cu mâinile la spate și urcat pe un cal, calea fiind lungă și acuzatul prea bătrân ca să scape cu viață pe un drum atât de greu.

Mai întâi l-au închis la Bistrița. Nu i-au făcut nimic, nu l-au torturat și nici nu l-au bătut. Câteva zile nimeni n-a venit la ușa celulei unde era închis decât temnicerul care îi aducea blidul cu zama lungă și săracă, mâncarea deținutului. Apoi s-a auzit larmă și temnița s-a umplut de oameni.

Era toamnă târziu când interogatoriile s-au încheiat. Până atunci Tănase și ceilalți arestați, printre care i-a recunoscut pe toți acei săteni care i-au stat alături la sfatul ținut acolo, pe

locul numit la Mocirlă, la Salva, imediat după răzvrătire, au fost interogați zi și noapte.

Tănase și-a recunoscut faptele pe care i le-a citit judecătorul. Dar nu a recunoscut că ar fi vinovat.

– Înălțimea Voastră, eu și toți oamenii aceia, sătenii și oștenii la un loc, n-am greșit cu nimica. Nouă ni s-a spus că va fi într-un fel, iar jurământul citit de colonelul comandant era altfel. Atunci, cine a greșit?

Și mai mult de atât n-a mai spus. Și-a susținut nevinovăția până la capăt, în fața tuturor mărimilor care l-au interogat.

Apoi a venit și ziua sfârșitului. Condamnaților li s-a spus că vor fi duși, a doua zi, la locul unde li se va citi sentința. Cu noaptea în cap, căruțele care-i duceau pe „vinovați” au pornit la drum. Era ceață, era frig. Lanțurile erau grele la picioare, tot grele erau și la mâini. Fiarele roseseră pielea și răni aveau toți. La unii se vedeau urmele de bici și vergi pe spinare, printre zdrențele cămășilor scorțoase de atâta sânge.

Tănase nu arăta nici el altfel. Fusesse bătut în ultimele zile, fără să i se spună de ce. Doar atât, l-au scos din celulă și l-au dus în camera de tortură și l-au bătut. Cu pumnii, cu cizmele, cu biciul. El a suportat totul, fără crâcnire. După primele lovituri oasele bătrâne au încetat să mai doară. Parcă o suflare sfântă venea peste el, alinându-i durerea.

Noaptea cât a stat închis și zilele de singurătate și le-a petrecut în rugăciune. Își spunea că, iată, a ajuns la sfârșitul vieții și gândul lui dintâi, acela de a deveni preot, nu s-a împlinit. Poate că asta i-a fost dat, să sufere pentru credință. Dar să nu lase pe nimeni să-l întoarcă de la Legea străbună, nici pe el și nici pe ai lui. Și asta a făcut, mai ales de când s-a întors acasă, pe plaiurile bistrițene. Va muri, știa că asta este sentința. Și s-a pregătit pentru clipa morții. Cât a stat închis, din mai până în noiembrie, aproape șase luni, rugăciunea către Iisus Mântuitorul l-a însoțit clipă de clipă. Apoi, în zilele când l-au bătut, și-a dat seama că se apropie sfârșitul. Că judecătorii nu-l pot

scoate în fața lumii altfel la chip și la trup decât la fel cum arată toți prinșii, ale căror chinuri și răcnete de durere le-a auzit în toate lunile acestea. S-a rugat neîncetat pentru aceștia, pentru suferințele lor trupești și sufletești.

Acum a venit rândul pregătirii de drum. A trăit o sută de ani și a cunoscut multe în această viață. Și bucurii, dar și necazuri. Bunul Dumnezeu l-a călăuzit spre oameni mari, cu carte multă și cu putere mare asupra noroadelor. A văzut lucruri bune, a învățat să fie credincios, să-și ducă la capăt misiia. Apoi a avut parte de oameni supuși ordinelor lui, militare. Nu i-a asuprit pe aceștia, cu vorba bună poți face multe. Și cu credință, mai ales cu credință, că fără ea nimic nu-i binecuvântat pe lumea asta. A avut parte de familie frumoasă. Dar familia lui l-a părăsit, au plecat înaintea lui, pe rând. Mai întâi părinții care i-au dat naștere, tata Dănilă și mama Anica. Poate că aceștia s-au prăpădit de inimă rea, pentru boala fără leac a soră-sii, Mărioara. N-a fost să fie alături de niciunul dintre ai lui atunci când au închis ochii pentru totdeauna. Nici pe Mărioara, nevasta lui cea dragă, n-a putut să o conducă măcar pe ultimul drum. Doar Pinteia, feciorul său, doar acesta i-a murit în brațe. Și durerea lui a fost cât Țibleșul de mare.

Acum îi vine și lui rândul să lepede haina cea lumească și să se mute la viața veșnică. Mai întâi va da ochi cu Dreptul Judecător. Apoi, cine știe, poate va avea parte să-și întâlnească sufletele neamurilor lui, a surioarei Mărioara, a părinților, a soției lui și a copiilor lui. În inimă avea nădejde că fiică-sa, Ana, trăiește și o duce bine acolo, la Iași, lângă bărbatu-său Gheorghe. Chiar i-a dat diată, adică numai a semnat-o, că lasă toată averea lui Anei, fiica născută în anul 1710. Mai avea ceva galbeni la Samuel ovreiul și când acesta a reușit să-l vadă, în temniță, l-a întrebat ce să facă cu banii pe care-i ține, de atâta vreme, în banca lor, evreiască. I-a spus că toată averea lui rămâne fii-sii, Ana. A semnat, după câteva zile, un înscris pentru ca Samuel să se ocupe de transferarea averii ce rămâne de pe urma lui moștenitoarei

de drept, Ana, fiica lui. Casa și toate acareturile din Bichigiu rămân Mariei, nepoata sa de la mătușa Ileana Runcului.

Acum era împăcat cu lumea. Se putea desprinde de cele pământești și să vadă de sufletul lui. Că în curând va trebui să lepede haina cea lumească și să se prezinte la judecata cerească. Pentru asta trebuie să se roage, ca Domnul Iisus Mântuitorul să-L ajute să treacă creștinește pe cealaltă lume. Că a trait un trai bun, nu s-a plâns și nu s-a văicărit, bărbat a fost și trebuie să rămână bărbat până la ultima suflare. Că misia lui, asta de pe urmă, este să nu-i lase pe români să se închine papistașilor, să le fie pildă de vrednicie și de luptă pentru slobozenie. Că acest neam mândru, născut și crescut pe aceste plaiuri, care a fost împins să bejenească din cauza răutății unora, trebuie să își găsească locul și rostul aici, pe vatra veche, pentru totdeauna. Va strânge din dinți și nu va plânge, își va mușca limba și buzele dar nu se va văita și nici nu va cere îndurare. Acolo, lângă securea gâdelui, se va ruga Maicii Domnului așa: ***Preasfântă Născătoare de Dumnezeu, în vremea vieții mele nu mă părăsi pe mine, ajutorului omenesc nu mă încredința ci tu singură mă apără și mă miluiește.***

La capătul drumului căruțele se opriă pe platoul Mocirla de la Salva. Cu șase luni în urmă aici s-a ridicat un glas, al lui, Atanasie Todoran al lui Dănilă, din Bichigiu și a strigat poruncă strașnică oștirii de recruți: ***Oșteni! Nu jurați pe steag! Steagu-acesta-i mincinos! Aruncați puștile jos!*** Nu-i pare rău de faptele lui. Va duce lupta pentru adevăr și dreptate până la ultima clipă a vieții, orice ar fi să fie.

Condamnații au fost dați jos din căruțe, cu brutalitate. Cu patul puștii cătanele i-au împins la picioarele podiumului pe care aștepta, cu gluga neagră pusă pe cap, gâdele. Alături de picioarele lui era un butuc, acoperit cu o pânză neagră. Două ajutoare stăteau pe eșafod, unul cu o secure în mână, altul cu o roată de fier, cu țepi mari, ascuțiți, împlântați de jur împrejur.

Pe platou, mulțime de norod tălăzuia ca vârfurile copacilor pădurii suflate de vântul năprasnic al iernii. Un regiment întreg de cătane imperiale, toți aleși, înconjurau mulțimea, cu muschetele armate și ținute la îndemână, gata să fie descărcate la nevoie peste oricine s-ar încumeta să pornească o altă revoltă. Grănicerii nu au fost aduși pe platou, să fie de față când se va da sentința împotriva celor dovediți ca vinovați pentru că s-au pus de-a curmezișul depunerii jurământului pe steagul regimentului.

Apoi tobele au bătut semnal mărunț și lung. Un înalt slujbaş împărătesc, în robă de magistrat, desfășură o coală lungă de hârtie și începu să citească actul de acuzare și sentința tribunalului. Apoi enumeră condamnările și pedepsele stabilite pentru fiecare.

Primul fu Atanasie Todoran. Sentința pentru el suna astfel: „Todoran a lui Dănilă din Bichigiu, de 120 de ani, să fie frânt cu roata de sus în jos, iar capul lui să fie legat de o roată, pentru că a reținut pe oameni de la unire (cu Biserica Romei) și de la înrolarea în statul grăniceresc, precum și că la cererea stăruitoare a fiului său muribund, n-a lăsat să-i ofere acestuia Sfânta Cuminecătură”.

Frângerea cu roata era cea mai crudă pedeapsă prin care i se putea lua viața unui condamnat. Pedeapsa cu moartea i s-a aplicat deoarece s-a opus depunerii jurământului militar și, astfel, constituirii unei unități militare de importanță imperială. Ca o circumstanță agravantă i s-a pus pe seamă opunerea la un procedeu catolic, acela al administrării cuminecăturii, cu azimă, fiului muribund.

Tănase a ascultat sentința fără să clipească. A stat drept și nu s-a plecat. El avea să fie executat ultimul, până atunci va privi cum se vor aplica pedepsele la tovarășii lui.

Slujbașul judecătoresc citi mai departe. Urmau la rând cei care au fost dovediți că au instigat trupele la revoltă, înainte de ziua respectivă și chiar și în timpul desfășurării ceremoniei

de depunere a jurământului pe steag. Aceștia erau prietenii cei mai buni ai căpitanului Tănase, soții lui în cele două călătorii făcute la Viena, cu jalba pentru încetarea asupririi religioase și pentru garantarea în scris a drepturilor și libertăților promise grănicerilor. Ei erau condamnați la moarte prin spânzurare.

„Vasile Dumitru a Popii, zis Vasoc din Mocod, să fie trecut de la viață la moarte prin ștreang pentru rebeliune”.

„Manu Grigore din Zagra să fie spânzurat pentru aceeași crimă”.

„Vasile Oichi din Telciu să fie pedepsit la fel. Trupurile acestor criminali să fie lăsate neînmormântate pe locul de pierzare, ca pildă de groază pentru alții”.

Tănase a privit cum ortacii lui sunt ridicați în furci. Le-a strigat, fiecăruia, să nu se dea de partea tiranilor, să nu-și lepede credința străbună.

După executarea celor trei ortaci, înaltul slujbaș a mai citit 15 nume, ale altor criminali care sunt condamnați la moarte prin spânzurare, dar înalta curte de judecată le acordă grațierea, comutând pedeapsa prin spânzurare în aplicarea a șase mii de lovituri de vergi. Ei trebuiau să treacă de zece ori în sus și de zece ori în jos printre 300 de cătane, fiecare lovindu-i cu varga la trecerea prin dreptul său. Cine putea rezista la un număr atât de mare de lovituri crunte? Cum arată un trup care a fost biciuit de șase mii de ori? Ce fel de om va fi acela?

Cruzimea pedepselor arată că judecătorii nu au avut nicio milă creștinească față de condamnați. Deși faptele acestora erau îndreptățite, răspunsul autorităților a fost pe măsura intoleranței lor față de oamenii cu cea mai modestă condiție din imperiu.

Tănase a privit la șirurile de cătane, cu fețele împietrite, care loveau cu nemilă în arăturile și roind de sânge care erau împinse, aruncate de la unul la altul. Inima lui a sângerat pentru fiecare dintre ei: Ion Scuturici, Dumitru Scuturici, Miron

Natul din Telciu, Apostol Moldovan și Petru Bârzo din Rodna, Dâmbul Alexa și Ioan a Popii Petre din Zagra, Petre a Popii Nicolae din Bichigiu, Zinveliu Vasile din Pioeni, Iuon Anghelini din Runc, Ieremia Bucșa din Mocod, Finigar Samuilă din Găureni, Ioan Hanț din Năsăud, Andrei Nicolae din Sângeorz⁸².

Apoi i-a venit rândul la supliciu. Același preot ortodox care le-a dat ultima binecuvântare martirilor pe care i-a văzut murind sau suferind, a venit și i-a spus câteva cuvinte, apoi i-a întins crucea să o sărute. Tănase a răspuns preotului că pleacă din această lume convins că dreptatea a fost de partea lor. În timp ce călăul și ajutoarele lui îl legau pe grapa pusă cu colții în jos, Tănase a strigat, cu ultimele puteri: *Nu vă lăsați, fraților!*

Apoi roata cu colții de fier a căzut peste coșul pieptului, puțin mai jos de bărbie. Trupul s-a zbatut, chircindu-se în legături, un geamăt i-a scăpat condamnatului în timp ce mulțimea de norod adunată pe platou, tălăzuind îngrozită, gata-gata să rupă cordonul de cătane, a scăpat un vaiet înalt, prelung. De aici încolo condamnatul n-a mai dat semne că l-ar durea căderea repetată a roții peste trupul lui slăbit de foamete și de bătrânețe. Pe semne că a murit din prima lovitură, au zis unii.

Dar faptele au fost așa, povestite în șoaptă de unul din ajutoarele călăului, care după acea execuție a fugit în lume, ne mai suportând să facă această meserie groaznică.

„După ce a făcut acea strigare către frați, că să nu se lase mințiți de imperiali, căpitanul s-a lăsat legat. Stătea cuminte, pe spate, pe fierul rece al grapei. Dintr-o dată privirea lui s-a limpezit. Ochii i s-au făcut senini, frumoși. Zâmbea către cineva din înalturi. A zis doar atât: „Primește-mă, Doamne, în Împărăția Ta!”

82. Conform Virgil Șotropa, *Istoria regimentului alu II romanescu granitariu transilvanu*, p. 79, citat de Iuliu-Marius Morariu în *Stări, momente și personalități ale Ortodoxiei transilvane. Pasaje insuficient reliefate istoriografic*, p. 72.

ȘI CE A MAI FOST ...

Ce om poate fi acela care cere 2.000 de soldați, cu arme de foc, pentru a nimici locuitorii unui teritoriu din Europa, în perioada când se abolea iobăgia și popoarele se luminau la făclia culturii? Ce fel de om poate fi acela pentru care 100.000 de oameni, bătrâni și tineri, femei și copii nu înseamnă nimic, li se poate lua dreptul la existență fără judecată? Ce fel de oameni pot fi aceia care admiră și aprobă gândirea și faptele unui asemenea călău?

În numele supunerii față de o cruce care se consideră pe sine singur semn îndreptățit să reprezinte credința creștină, cea a papalității, s-au desfășurat abuzuri și silnicii, în Europa și pe celelalte continente. Istoria le-a consemnat, dar vinovații nu și-au cerut iertare, niciodată, popoarelor oprite.

Uniatismul, o mare amăgire, a fost impus creștinilor ortodocși din Transilvania, cu tunurile lui Buccow. De aceea, comisia imperială care a primit sarcina de a susține și a întări poziția Bisericii Unite în această a doua jumătate a secolului XVIII a fost numită, pe drept cuvânt „comisia de dezmembrare“. Tunurile lui Buccow au distrus zeci de schituri și mănăstiri ortodoxe, cele din lemn fiind arse iar cele din piatră bombardate. În părțile de sud ale Transilvaniei au fost făcute una cu pământul schiturile și mănăstirile de la Arpașu de Jos, Berivoiu Mare, Bucium, Comana de Jos, Dejani, Lisa, Mărgineni, Porumbacu de Sus, Scorei, Recea, Veneția de Sus și de Jos, în zona Sibiu – Făgăraș, apoi Plosca și Prislopul lângă Hunedoara, iar în nordul provinciei, așezămintele ortodoxe de la

Chiuiеști, Tresnea, Mintiu Român, Strâmba Fizeșului și altele încă, multe. Unele dintre acestea au fost refăcute în anii ce au urmat, dar au fost distruse iarăși, în 1785, pe vremea împăratului Iosif al II-lea. De o asemenea pătimire au avut parte și Mănăstirile Sâmbăta de Sus și Râmeți⁸³...

Ura cea mare a iezuiților habsburgi s-a vărsat împotriva oamenilor, a poporului valah de credință ortodoxă. Un nobil maghiar, Francisc Petrichevich Horvath, povestește cum s-a procedat la constrângerea la unire folosind arma și armata. Povestește acest nobil cum trupele de husari ale generalului conte Adam Bethlen de Bethlen, încartiruite în Ardeal, au primit comanda de a-i aduna la Sângeorz pe românii din Maieru, Reabra Mare și pe localnici, i-au scos în uliți și i-au amenințat cu moartea dacă nu se supun poruncii de trecere la uniaticism. „Dar poporul încăpățânat nici că s-ar fi putut îndoi de la vechea sa credință grecească, ci au fost gata mai bine să moară și căzând în genunchi au rugat pe soldații înarmați, ce-i înconjurau, să le taie mai vârtos la toți capetele, decât să-i constrângă a-și lăsa legea și a se uni”⁸⁴.

Un alt autor important, Dumitru Stăniloae, arată proporția oprimirii ortodocșilor valahi și dimensiunea migrației, folosind date statistice consemnate în diverse documente ale vremii: „De fapt, românii ortodocși, nemaiputând suporta persecuțiile religioase din acel timp, emigrau în țările române cu zecile de mii. Călugărului Sofronie i-au urmat în Muntenia, un număr așa de mare de români, că au populat vreo 50 de sate. La 1773, emigrările luau astfel de proporții, că românii din Principate strigau: Toată Transilvania vine la noi! Un raport consular din vremea aceasta arată că 23 de sate

83. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu în *Istoria Bisericii Românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, Cluj-Napoca, 1992, p. 220.

84. Silviu Dragomir, *Istoria desrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII*, vol. II., Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002, p. 263-264.

din comitatul Bistrița au emigrat în Moldova cu 24.000 de familii⁸⁵.

Brutalitatea împinsă până la barbarie a generalilor austrieci a ajuns la vârf în cazul secuilor de la Siculeni. Secuii din județele Ciuc și Trei Scaune au fost chemați să se înscrie, voluntari, în regimentul de grăniceri care se înființa în această zonă concomitent cu cele de la Năsăud și Orlați. Dar secuii pierdeau o serie de privilegii pe care le-au avut ca apărători ai graniței în vremurile anterioare. Ei s-au opus înregimentării astfel că în octombrie 1763 guvernul de la Viena scoate un edict prin care înrolarea secuilor devine obligatorie. Secuii din cele două județe se opun, în continuare, și sub conducerea parohilor din Lelișeni și Delnița se refugiază în păduri. Frigul iernii îi alungă din refugiu și răzvrătiții se adăpostesc, imediat după Anul Nou, în satul Siculeni, din apropiere de Miercurea Ciuc. Tratatивele au fost duse, în anul 1763, de către generalul von Buccow. Văzând opoziția secuilor, generalul demisionează și în locul lui este numit comandant militar al Principatului Transilvaniei generalul – maior Siskovich Jozsef. Secuii adăpostiți la Siculeni pe data de 5 ianuarie 1764 sunt atacați în zorii zilei de 7 ianuarie de locotenent-colonelul Carrato care ordonă masacrul. Satul este bombardat cu tunurile, apoi supraviețuitorii sunt împușcați. Acolo au murit peste 200 de oameni.

Excesele armatei austriece în Transilvania au luat sfârșit după ce, la 16 martie 1764, împărăteasa Maria Tereza dă o patentă prin care reglementează drepturile grănicerilor în secuime, apoi se emite, după 2 ani, regulamentul regimentului de grăniceri de la Năsăud. Comanda i-a fost retrasă colonelului Raschutz, trecut la pensie, în locul lui este numit colonelul Enzenberg, om de cultură superioară, care a învățat românește și a avut o atitudine umanitară față de năsăudeni.

85. Dumitru Stăniloae, *Uniatismul din Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român*, București, 1973, p. 46-47.

Emanciparea românilor din Transilvania a decurs mult mai greu ca în Principate. Dacă Constantin Mavrocordat a desființat șerbia în Țara Românească în 1746 și în Moldova în 1749, țăranii deveniți liberi, dar fără pământ sunt obligați la clacă, 12 zile pe an în Țara Românească și 24 de zile în Moldova, în Transilvania iobăgia a fost abolită mult mai târziu, prin ordonanța împăratului Iosif II din 22 august 1785. Suprimarea definitivă a iobăgiei a avut loc abia în 1848. În ajunul revoluției de la 1848, din cele 1.960 de sate din Transilvania, număr care nu cuprinde cele din scaunele secuiești și săsești, nu mai puțin de 1.866 erau sate de iobagi.

Patenta împărătesei Maria Tereza din martie 1764 marchează momentul de schimbare a atitudinii oficialilor austrieci față de iobagii valahi. Jugul nu slăbește însă, nobilimea maghiară și cea austriacă continua să aibă o atitudine dură, plină de excese față de iobagi. Aceasta va duce la răscoala condusă de Horia, Cloșca și Crișan, în 1784, o revoltă sângeroasă din partea oprimaților, dar care va fi înecată în sânge cu aceeași brutalitate, de forța militară austriacă.

Biserica Ortodoxă se va ridica anevoie, în Ardeal, ea fiind împiedicată prin felurite metode legale și ilegale până la Marea Unire din 1918.

Revolta lui Atanasie Todoran, martiriul său, sunt considerate de istorici ca fapte de importanță istorică, atât sub aspect social, cât și religios. Un om, singur, cu o credință puternică și o hotărâre de nestrămutat zguduie edificiul pestriț al unui imperiu construit prin cuceriri sângeroase și exploatare nemiloasă. El este urmat de mii de semeni care îi cinstesc memoria și îi cântă faptele, înscriindu-le în patrimoniu cultural al națiunii române ca balade, cântece, doine. Mii de semeni îl urmează în moarte, neșovăind în fața tiraniei. Această uriașă mulțime de martiri anonimi sunt temelia credinței noastre ortodoxe, ce dăinuie din moși strămoși...

EPILOG

De pe platoul din marginea orașelului Salva, Tănase Todoran și ortacii lui, Vasile Dumitru a Popii din Mocod, Grigore Manu din Zagra și Vasile Oichi din Telciu au urcat în cerul sfinților lui Iisus Hristos Domnul, fiind canonizați drept Sfinți Mărturisitori Năsăudeni și scriși în calendarul creștin ortodox cu pomenire la 12 noiembrie. De acolo, din Cerul Sfinților, strămoșul tuturor celor ce-i poartă numele, Todoran, ne strigă la fel ca în ultima clipă a trăirii lui pe pământ: „Nu vă lăsați, fraților!”

El, Sfântul Atanasie Todoran, s-a opus opresiunii religioase și sociale. Acestea erau cele mai mari rele ale vremurilor prin care a trecut. Iar viața lui, de 104 ani, a trăit-o din plin, participând ca martor sau chiar direct implicat în evenimente istorice de maximă importanță pentru țările române și chiar pentru arealul geografic al Europei de răsărit.

Atanasie Todoran s-a format ca om cu o puternică credință creștină, ortodoxă, trăitor în lume. Meseria lui a fost cea de militar. Istoria îl pomenește ca dezertor din Regimentul Prințul Carol, apoi îl găsim consemnat ca răzeș domnesc, în proprietărit cu o mică moșie de către voievodul Moldovei, Mihai Racoviță. Aflăm că ar fi fost eliberat din oastea Curții Domnești de la Iași pe motiv de bătrânețe. Mai aflăm că ar fi trăit ca la vreo 30 de ani în Moldova, bucurându-se de averea primită. Mai aflăm că nu are stare locului și, la o vârstă înaintată, se întoarce în ținutul natal. Cu tot riscul, știind că acuzația de dezertare din armata imperială nu se prescrie,

vine acasă și se lasă prins, întemnițat la Bistrița, în Turnul Dogarilor. Mai aflăm că prin jurul anului 1750 este slobozit din temnița bistrițeană, pe motiv de bătrânețe. La acea dată Atanasie Todoran trebuia să aibă 90 de ani, o vârstă înaintată, desigur. Dar apoi aflăm, cu mirare îndreptățită, că este jude al satelor de pe valea Sălăuței, adică strângător de biruri și primar comunal. La 90 de ani, un bătrân slobozit din temniță pentru ca să nu moară acolo, în libertate se dovedește volnic să umble din sat în sat și să strângă obligațiile fiscale față de Cetatea Bistriței, de la săracii valahi, majoritatea iobagi. Mai aflăm, apoi, că în doi ani la rând, 1761 și 1762, bate drumul de la Bistrița până la Viena și înapoi, în două călătorii importante, cu depunere de jalbe la însăși Mărita Împărăteasă Maria Tereza. Apoi aflăm că timp de un an de zile este principalul agitator al bistrițenilor și al celor de pe Valea Rodnei împotriva catolicizării forțate prin militarizare a zonei. Și în final, fapt cert consemnat de istorie, îl aflăm ieșind în fața înaltelor oficialități militare habsburge, îndemnându-i pe români să arunce armele, să refuze depunerea jurământului pe steag.

Iată, istoricii consemnează aceste jaloane mai mult sau mai puțin certe, de-a lungul unei vieți de 104 ani. Scriind aceste rânduri, eu, un Todoran care nu mă pretind descendent din acest sfânt martir al neamului, mi-am pus o sumă de întrebări: ce fel de om a fost acesta, oștean luptător în armata imperială habsburgică pe la sfârșitul secolului XVII, când Imperiul Habsburgic reușește să învingă pe turcii care asediază Viena și apoi eliberează Ungaria din starea de raia și o anexează? La 1683, când s-a dat bătălia pentru Viena, Atanasie Todoran avea 24 de ani, era un tânăr perfect încorporabil. Pe semne că atunci a fost luat în armata imperială. Dar tot în acea perioadă trupele austriece duc un război care a durat 10 ani pentru „curățarea” Ungariei de trupele turcești din garnizoanele rămase necucerite (cum a fost Oradea, spre exemplu!) precum și de bulucurile scăpate la jaf și pradă.

Ce fel de om a fost Atanasie Todoran când, dezertor fiind din armata imperială, se întâlnește cu Pintea haiducul, eroul Maramureșului și află de războiul curuților lui Gheorghe Rakoczy al II-lea împotriva Austriei? Apoi află de moartea lui Pintea, căzut în capcană ticăloasă și fuge peste munți, în Moldova, urmărit fiind de anunțurile despre el, ca dezertor din armata imperială.

Ce fel de om a fost Atanasie Todoran când a slujit la Curtea Domnească de la Iași, un număr bun de ani astfel încât este slobozit pe motiv de bătrânețe? Cum a ajuns să fie înnobilit de Vodă Mihai Racoviță? Ce serviciu important i-a făcut domnitorului de a fost astfel recompensat? L-a cunoscut pe Dimitrie Cantemir? Dar pe țarul Petru cel Mare? A luptat la Stănilești?

Ce avea în sufletul său Atanasie Todoran când se hotărăște să treacă munții înapoi în Transilvania, deși risca să fie prins și condamnat pentru dezertare? Cât de puternică era credința ce îl anima pe acest om ca să renunțe la bunăstare, respect și tihnă, să treacă munții și să se lase arestat și întemnițat, doar ca să fie printre ai lui, în mijlocul unui neam oprimat și supus unei distrugerii executate de călăi dezumanizate?

Răspunsul pe care mi l-am dat, singur, la toate aceste întrebări, a fost acesta: Atanasie Todoran era un bun creștin, în inima lui învățătura ortodoxă avea rădăcini foarte puternice, astfel că a putut să treacă fără stricăciune prin atâtea evenimente importante, într-un secol de istorie europeană frământată. Credința l-a apărut, în numele credinței a dus o viață decentă, ajutându-și semenii și tânjind după plaiurile natale, căzute din ce în ce mai mult sub opresiunea calvină, apoi sub cea catolică. După ce a primit recompensă bună de la voievodul pe care l-a slujit cu credință, răzeșul Todoran îi ajută pe bejenarii bistrițeni să treacă munții în Moldova. Așa vorbește despre el tradiția din bătrâni.

Sfințenia face parte din structura omului Atanasie Todoran. Asprimea vieții de oștean nu a reușit să-l schimbe. Be-

jenarii sosiți în masă, de pe plaiurile lui natale îi dezvoltă compasiunea până la a-l determina să meargă acolo, acasă, pe valea Sălăuței și să lupte cu nedreptatea. Trebuie să fi primit o educație religioasă sănătoasă în copilărie. Cunoștințele sale trebuie să fi fost mai multe și mai temeinice decât cele puține pe care doar câțiva copii le primeau, în parohii cu preoți dedicați pentru scoaterea din întuneric a sătenilor. Baza sănătoasă, curată, sensibilă a sfântului s-a format în copilărie. De aici a pornit pe un drum care-l va încununa cu coroana de martir.

Nu cred că am făcut un păcat atribuindu-i Sfântului întâmplări de viață pe care nimeni nu știe dacă le-a trăit adevărat sau nu. M-am străduit să descriu, măcar succint, epoca pe care a traversat-o, o epocă fabuloasă, cu personalități remarcabile, cu fapte, întâmplări și evenimente care prefigurează formarea de popoare conștiente de sine, din punct de vedere etnic, spiritual, cultural, etc.

Îmi cer iertare, mai înainte de toate Sfântului Martir Atanasie Todoran, că am avut îndrăzneala să-i evoc amintirea. Dar cred că este de datoria noastră, a tuturor celor care purtăm numele lui, de Todoran, să îi cinstim memoria și să-i urmărim îndemnul final:

„Nu vă lăsați, fraților!”

**TOMOSUL SINODAL AL BISERICII
ORTODOXE AUTOCEFALE ROMÂNE
PENTRU CANONIZAREA SFINŢILOR
MARTIRI ŞI MĂRTURISITORI NĂSĂUDENI:
ATANASIE TODORAN DIN BICHIGIU,
VASILE DIN MOCOD, GRIGORE
DIN ZAGRA ŞI VASILE DIN TELCIU**

SFÂNTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE,

*Prea iubitului cler, cinului monahal
şi dreptmăritorilor creştini
din cuprinsul Patriarhiei Române,
Har, milă şi pace de la Dumnezeu,
iar de la Noi, părinteşti binecuvântări!*

Vrednic de toată cinstea înaintea lui Dumnezeu şi drept lucru este a prăznui, prin slujbe şi cântări duhovniceşti, pomenirea celor ce s-au nevoit prin viaţă creştinească, pentru apărarea credinţei şi demnităţii umane spre folosul oamenilor şi preamărirea lui Dumnezeu. Lăudându-i şi venerându-i pe aceştia, preamărim pe Dumnezeu aşa cum glăsuieşte psalmistul: „Minunat este Dumnezeu întru sfinţii Săi!” (Psalmul 67, 36) Un astfel de plăcut şi ales al lui Dumnezeu a fost şi vrednicul de pomenire Atanasie Todoran din Bichigiu şi cei împreună cu dânsul: Vasile din Mocod, Grigore din Zagra şi Vasile

din Telciu. Acest martir al lui Hristos, Atanasie, s-a născut în localitatea Bichigiu din Transilvania, într-o familie de creștini ortodocși. Încă din tinerețe a luptat pentru adevăr și libertate, fiind urmărit și asuprit pentru credința lui de oamenii împărăției din veacul al XVIII-lea. A îndurat apoi multe suferințe, apărând pe cei asupriți și umiliți, dar și înfruntând pe cei care cereau fraților săi să se lepede de credința strămoșească. Credința sa în Dumnezeu și cuvintele sale înflăcărare au întărit pe semenii săi, dar i-a grăbit sfârșitul mucenicesc, fiind frânt cu roata de sus în jos, iar cei împreună cu dânsul Vasile din Mocod, Grigore din Zagra și Vasile din Telciu fiind spânzurați, în ziua de 12 noiembrie, anul 1763.

Având în vedere viața pilduitoare a Sfinților Martiri și Mărturisitori Năsăudeni: Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Mocod, Grigore din Zagra și Vasile din Telciu, întru apărarea dreptei credințe și sfârșitul lor mucenicesc, urmând obiceiul sinodal și chemând în ajutorul nostru puterea Sfântului Duh,

HOTĂRÂM:

Ca de acum înainte, Sfinții Martiri și Mărturisitori Năsăudeni: Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Mocod, Grigore din Zagra și Vasile din Telciu, să se numere printre sfinții pomeniți de Biserica noastră și preamăriți de Dumnezeu în ceruri și să se cinstească cu cântări de laudă în ziua a douăsprezecea a lunii noiembrie.

Poruncim, de asemenea, în Sfântul Duh, ca viața, slujba și icoana lor să fie primite cu evlavie de ierarhi, preoți, monahi și toți credincioșii ortodocși.

Spre deplină statornicie a celor pe care le-am hotărât în chip sinodal și canonic, întărim cu semnăturile noastre acest TOMOS SINODAL DE CANONIZARE al Sfinților Martiri și Mărturisitori Năsăudeni: Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Mocod, Grigore din Zagra și Vasile din Telciu,

Acest TOMOS SINODAL întocmit și aprobat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în Ședința Sa de lucru din 22 noiembrie 2007, se proclamă astăzi, 11 mai, în a III-a Duminică după Paști din anul mântuirii 2008, în biserica Sfintei Mănăstiri „Izvorul Tămăduirii” din localitatea Salva, județul Bistrița Năsăud.

Aducându-l la cunoștință clerului, cinului monahal și tuturor dreptmăritorilor creștini din cuprinsul patriahiei Române.

Semnat de toți membrii
Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

ISTORICUL CONSTITUIRII REGIMENTULUI NĂSĂUDEAN DE GRĂNICERI

10 martie 1761 – generalul Buccow este numit comandant militar al trupelor din Transilvania, cu sarcina restabilirii ordinii.

9 aprilie 1761 – generalul Buccow ordonă realizarea a două conscripții (recensăminte), una efectuată de către administrația provinciei și, a doua, în paralel, de către Biserica Unită.

Datele obținute au fost „prelucrate” de gen. Buccow și baronii L.B.Moringer și Fr. I. Dietrich:

– 2.250 preoți uniți cu 25.223 familii, 515 biserici unite

– 1.365 preoți ortodocși cu 128.635 familii, 1.362 biserici ortodoxe

– 26 aprilie 1761, delegați trimiși de districtul Bistriței declară că toți credincioșii din ținutul Bistriței țin de religia unită și așa vor să rămână.

13 octombrie 1761 – generalul Buccow înaintează Consiliului aulic de război de la Viena Proiectul de constituire a regimentelor de graniță din Transilvania: 3 regimente, din care unul în ținutul secuiesc.

20 ianuarie 1762 – Consiliul aulic de război de la Viena aprobă Proiectul generalului Buccow, cu unele modificări.

16 aprilie 1762 – Împărăteasa Maria Tereza aprobă Proiectul.

Februarie 1762: La Bistrița sosește colonelul Schroder și locotenentul Holbmann care au misiunea secretă de a inițializa constituirea regimentului de graniță.

- Dispun funcționarilor bistrițeni să conscrie toate familiile de români din district, inclusiv copiii de la 15 ani în sus, de ambe sexe.

- Magistratul bistrițean află că col. Schroder tratează cu preoți români, îndeosebi cu protopopul de Năsăud.

- 9 mai 1762, col. Schroder primește ordin de la generalul von Buccow să aducă la Sibiu pe fostul primar al Bistriței, Johann Friederich Klein de Straussenburg, viceprimar la acel moment. Acesta sosește la 13 mai la Sibiu. Pe 14 mai este introdus la generalul von Buccow care îi cere să aducă la cunoștința Magistratului Bistriței că se face militarizare și deci districtul ce va cuprinde comunele grănicerești trebuie predat de Cetatea Bistriței, contra o despăgubire substanțială ce va fi acordată de Majestatea Sa Imperială.

- 19 mai, primarul Sigismund Konrad Ginges convoacă o ședință a reprezentanților orașului și le prezintă problema. El îi avertizează pe cei prezenți ca de acum încolo să se poarte cuviincios cu românii care nu vor mai fi considerați iobagi.

- 24 mai 1762, o nouă ședință a reprezentanților orașului, li se prezintă actul de cedare a districtului românesc. Se specifică faptul (fals!) că românii din acest district au avut statut de iobagi, încă de la 1475, conform diplomei regelui Matei Corvinul (fals!!!).

- Magisterul prezintă pretenții: suma de 38.000 florini despăgubire (va primi, în final, doar 12.000), și păstrarea dreptului orașului de a percepe de la români taxele pe pescuit, crâșmărit, vânat iar munții rămân în proprietatea cetății iar românii vor plăti dreptul de pășunat.

- Generalul von Buccow este iritat de aceste pretenții.

- Nobilii unguri se opun militarizării zonei, guvernatorul Ladislau Kemeny va fi destituit și înlocuit cu generalul von

Buccow. Nobilimea maghiară îl privește pe român ca pe un om sortit să fie sclav și care are marea bucurie doar de a respira aer liber.

– Cancelaria aulică transilvană de la Viena s-a opus militarizării, invocând că:

- Românii sunt periculoși, se pot răzvrăti foarte ușor, printre ei există elemente periculoase.

- Românii sunt solidari.

- Sunt națiune tolerată, nu au averi, deci nu au nimic de pierdut în caz de revoltă.

– Generalul Siskowitch, organizatorul graniței militare, combate aceste afirmații.

– Patriciatul săsesc (din toate orașele săsești din Ardeal) protestează, cerând ca să nu le fie luate satele de pe Pământul Crăiesc (Fundus Regius).

– La început și românii s-au opus, deși avantajele erau ispititoare. Dar apăreau noi obligații care nu le conveneau. Astfel, trebuiau să efectueze paza pe graniță, să facă exerciții militare, iar în caz de război să participe alături de armata de linie, chiar și peste hotare.

– La 22 aprilie 1762, colonelul Georg von Raschutz este numit comandantul regimentului de infanterie, iar locotenent – colonelul Iohann Dombrowka comandant al regimentului de dragoni (Consiliul aulic de război). La început comandanții militari vor fi austrieci sau alte națiuni recepte din Imperiu.

– Iulie – august 1762 sosesc comandanții de companii și ceilalți ofițeri și încep organizarea armatei.

– 505 familii de români din împrejurimile localităților săsești bistrițene s-au înscris la grăniceri, devenind liberi.

– La sfârșitul lunii octombrie 1762, generalul von Buccow, însoțit de consilierul gubernial Gabor Haller și de secretarul Cserei Emeric constată că s-a terminat constituirea regimentului, face o inspecție în ținutul Rodnei.

– Ofițerii străini îi tratau pe români cu brutalitate. Agitația crește, libertățile promise întârzie. Cetatea tergiversând predarea actelor asupra satelor din district, nu se putea efectua eliberarea din iobăgie. Apoi, insistența ofițerilor ca românii să treacă la uniți devine o amenințare greu de suportat, care irită la extrem populația română.

– 1 septembrie 1762, gen. B. cere ca Cetatea să recunoască pe românii din Valea Rodnei ca oameni liberi și să cedeze împărăției toate drepturile pe care le are asupra acestei văi.

– 1 ianuarie 1763, un nou ordin al generalului von Bucow către Bistrița să se dea o nouă declarație de cesiune și să se predea documentele.

– Inspecția (Musterung) efectuată de generalul von Bucow în mai 1763, cu episcopul unit. Revolta de la Salva.

– 24 august 1763, gen. Siskowich, raport către Consiliul aulic de război, prin care cere continuarea militarizării.

– 12 noiembrie 1763, sentința și execuția pe „Mocirla”.

DOMNITORII MOLDOVEI

(1700 – 1726)

1. Constantin Duca, septembrie 1700 – iunie 1703
– Căimăcămie: Ioan Buhuș logofăt, iunie – septembrie 1703
2. Mihai Racoviță, septembrie 1703 – februarie 1705
– Căimăcămie: Lupu Bogdan vornicul, februarie – martie 1705
3. Antioh Cantemir, martie 1705 – iulie 1707
– Căimăcămie: Iordache Ruset vornic, Ion Neculce spătar, Ilie Cantacuzino fost vistier, Ilie catargiu vistier, iulie 1707
4. Mihai Racoviță, iulie 1707 – octombrie 1709
– Căimăcămie: Ioan Buhuș logofăt, octombrie – decembrie 1709
5. Nicolae Mavrocordat, decembrie 1709 – noiembrie 1710
– Căimăcămie: Iordache Ruset, vornicul, noiembrie 1710
6. Dimitrie Cantemir, noiembrie 1710 – iulie 1711
– Căimăcămie: Lupu Costachi vornic, Maxut postelnic, Antioh Jora hatman, august – septembrie 1711
– Căimăcămie Ioan Mavrocordat, septembrie - noiembrie 1711
7. Nicolae Mavrocordat, noiembrie 1711 – decembrie 1715
8. Mihai Racoviță, decembrie 1715 – septembrie 1726
– căimăcămie: Constantin Costache spătar, Sandu Sturza ban, septembrie – octombrie 1726

CUPRINS

<i>Coroana de martir – un bildungsroman religios</i>	<i>5</i>
<i>Partea I: Tinerețea</i>	<i>11</i>
Capitolul 1: <i>Foc sub copitele cailor</i>	13
Capitolul 2: <i>Jurământul de credință</i>	40
<i>Partea a II-a: Căutări</i>	<i>51</i>
Capitolul 3: <i>Drum fără întoarcere</i>	53
Capitolul 4: <i>Drum lung cu folos</i>	73
Capitolul 5: <i>Drum de întoarcere</i>	81
Capitolul 6: <i>Căutări</i>	96
<i>Partea a III-a: Lecții de ostășie</i>	<i>107</i>
Capitolul 7: <i>În slujba Împăratului</i>	109
Capitolul 8: <i>Un prins osman pentru bună răsplată</i>	115
Capitolul 9: <i>Slobod, dar nu slobozit</i>	130
Capitolul 10: <i>Frate cu Pinteia</i>	140
<i>Partea a IV-a: În Moldova</i>	<i>167</i>
Capitolul 11: <i>În slujbă domnească</i>	169
Capitolul 12: <i>Pescar de oameni</i>	183
Capitolul 13: <i>Urgia turcului</i>	203
Capitolul 14: <i>Racovițești</i>	211
Capitolul 15: <i>Oștenii Măriei Sale</i>	228
Capitolul 16: <i>Vremuri tulburi</i>	245
Capitolul 17: <i>A doua domnie a lui Mihai Racoviță</i>	259
Capitolul 18: <i>Dimitrie Cantemir</i>	288
Capitolul 19: <i>Datorie împlinită</i>	314

Partea a V-a: Acasă, la frații în suferință	335
Capitolul 20: <i>Durerea fraților</i>	337
Capitolul 21: <i>Înapoi, acasă</i>	359
Capitolul 22: <i>Turnul Dogarilor</i>	382
Capitolul 23: <i>Temnița</i>	412
Capitolul 24: <i>Mai mare peste șapte sate</i>	429
Capitolul 25: <i>Împărăteasa Maria Tereza</i>	445
Partea a VI-a: Pe drumul martiriului	453
Capitolul 26: <i>Țara se mișcă</i>	455
Capitolul 27: <i>Lung îi drumul Vienei</i>	466
Capitolul 28: <i>Drumul roții</i>	476
Capitolul 29: <i>Martir</i>	494
Și ce a mai fost... ..	523
Epilog	527
Tomosul Sinodal al Bisericii Ortodoxe	
Autocefale Române pentru canonizarea	
Sfinților Martiri și Mărturisitori năsăudeni:	
Atanasie Todoran din Bichigiu,	
Vasile din Mocod, Grigore din Zagra	
și Vasile din Telciu	531
Istoricul constituirii	
Regimentului Năsăudean de Grăniceri	534
Domnitorii Moldovei (1700-1726)	538

Tehnoredactare și design copertă:

Ing. Simona Mavromati

Corectură:

Prof. Ionica Filer

Adi Secară

Responsabil tipar:

Diac. Ionuț Furtună

Tiparul executat la Tipografia eparhială
„Candela cuvântului”, Galați, 2018